

શ્રી આનન્દ-

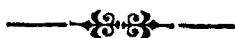
કાવ્યમણોહરિં

મોહિતક ૧ ભુ.

શ્રેષ્ઠ દેવચંદ્ર લાલભાઈ જૈનપુસ્તકોદ્ધાર-અન્યાંક ૧૪.

(જૈન ગૂર્જર-સાહિત્યોદ્ધાર-અન્યાંક ૧.)

શ્રીઆનન્દ— કાવ્યમહોદધિ.

(પ્રાચીન-જૈનકાવ્યસંગ્રહ.)

મૌકિક ૧ ભૂં.

સંશોધન અને સંગ્રહકર્તા—

જીવણચંદ્ર સાકરચંદ્ર જવેરી.

પ્રકાશક—

નગીનભાઈ ઘેલાભાઈ જવેરી,

For શ્રેષ્ઠ દેવચંદ્ર લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર, મુંબઈ.

ધી સુરત જૈન પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ.

પ્રતિ ૧૦૦૦.

વીરાત ૨૪૩૯, વિક્રમ ૧૯૬૯, ક્રાઈસ્ટ ૧૯૧૩.

વેતન રૂ. ૦-૧૦-૦

આ અન્થનો છાપવા વિગેરેનો સર્વ પ્રકારનો હુકમ આ ફંડના
કાર્યવાહકોનેજ અધીન રાખવામાં આવેલ છે.

Published by

●Naginbhai Ghelabhai Javeri, 325 Javeri Bazar Bombay,

AND

Printed by

Matubhai Bhaidas at the "Surat Jain Printing Press",

Khapatia Chakla—SURAT.

Sheth Devchand Lalbhâi Jain Pustkoddhâr Fund series. No. 14.

THE ANAND-KAVYA-MAHODADHI.

(*A collection of Old Gujarati Poems.*)

PART I.

Edited and collected

by

Jivanchand Sakerchand Javeri.

Published by

Naginbhai Ghelabhai Javeri,

One trustee.

Sold by

LIBRARIAN

SHETH DEVCHAND LALBHAI J. P. FUND.
C/o Sheth Devchand Lalbhâi Dharmashâlâ.
Badekha Chakla, Gopipura, SURAT.
[*All rights reserved by Trustees of This Fund.*]

1912

Re. 0—10—0.

યદ્ગોભદ્રઃ સુરપરિવૃદ્ધો (વૃત્તો) ભૂષણાચં દદૌ ય—

જ્ઞાતં જાયાપદપરિચિતં કમ્બલીરત્નજાતમ્ ॥

પણ્યં યચ્છાજનિ નરપતિર્યચ્છ સર્વાર્થસિદ્ધિઃ ।

તદ્દાનસ્યાદ્ધુતફલમિદં શાલિભદ્રસ્ય સર્વમ્ ॥ ૧ ॥

ઉપદેશતરક્ષિણી ।

પાદામ્બોજરજઃપ્રમાર્જનમપિ ક્ષમાપાલલીલાવતી ।

દુષ્પ્રાપ્યાદ્ધુતરત્નકમ્બલદલૈર્યદ્વલ્લભાનામભૂત્ ॥

નિર્માલ્યં નવહેમમણ્ડનમપિ ક્લેશાય યસ્યાવની—

પાલાલિક્કનમપ્યસૌ વિજયતે દાનાત્ સુભદ્રાજ્ઞજઃ ॥૧॥

ભાવ.

દેવોએ પરિવરેલ એવા ગોલદ્રદેવે જેને આભૂષણાદિ આપ્યાં, રત્નકંબલ જેની સ્ત્રીઓની પાદરજ સાથે મિશ્ર થયા, જેને રાજા વસાણાડ્ય થયો, અને જેને અન્તે સર્વાર્થસિદ્ધિ-વિમાન મેળવ્યું; એવા તે શાલિભદ્રને આ સૌ અદ્ભુત દાનક્રાંતી પ્રાપ્ત થયું. ॥ ૧ ॥

જેની સ્ત્રીઓના પાદયુગલઉપર ચોંટેલી રજનું પ્રમા-ર્જન રાજાની રાણીને પણ દુઃપ્રાપ્ય એવા રત્નકંબલોના ટુકડાવડે થયું, જેને નવ નવ સુવર્ણભૂષણો પણ પ્રતિદિન નિર્માલ્યવત્ થયા, તથા જેને ભૂપાલ-આલિંગન કલેશકારક થયું, એવા સુભદ્રાપુત્ર-શાલિભદ્ર પૂર્વે કરેલ દાનથી વિજયવન્તો છે. ॥ ૧ ॥

ક્રમારોહણ.

વિષય.

પાન.

૧-મુખઅન્ધ.

૧

૨-અન્ધકારો-અન્ધવિવેચન.

૧

૩-પ્રસિદ્ધકર્તાની અવતરણિકા.

૧

શાલિભદ્રરાસ.

૧

કુસુમશ્રીરાસ.

૪૬

કુમારપાળ-પ્રાસ્તાવિકકાવ્ય.

૧૭૮

અશોકચંદ્ર-તથા રોહિણીરાસ.

૧૭૬

પ્રેમલાલકમીરાસ.

૩૧૬

સંપૂર્ણ.

૪૬૨

પ્રસિદ્ધી પામેલા અંકોનું સૂચીપત્ર

૧

કાવ્યસાગરમાં વિહરી, કલ્પલોલોમાં પછડાઈ, સરનેહ અનેક મૌક્તિક એકત્ર કરી, તેની માળા ગુંથી, સજનકંઠમાટે તૈયાર કરી. માળા તૈયાર તો કરી, પણ પરિપૂર્ણરીતે તેને કંઠમાં સજી અન્યોને પરિમલયુક્ત કરવાં, એ કર્તવ્ય રસપ્રજ્ઞોનું જ છે; કારણુ કમલને-કાવ્યને વિકસિત-પ્રકાશ કરવાનું કાર્ય તો સૂર્યનું-સુજનોનું-પાંડિતોનું જ છે. વારિ તો માત્ર કમલપોષણુ કરી શકે છે.

જીવન.

મુખ્ય સુધારો.

પાનું ૧૬, લાઈન ૨૭.

“શ્રીમતિસાગરપ્રણીત” છે, તેને બદલે

“શ્રીમતિસારપ્રણીત” જોઈએ.

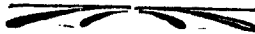
પાનું ૨૬૨, ગાથા ૧૫, ટીપ ૧.

“જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, વેદનીય, અને મોહનીય” એ ચાર ઘાતીકર્મ નહિ, પણ “જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, મોહનીય, અને અંતરાય” એ ચાર ઘાતીકર્મ જાણવા.

પાનું ૩૫૬, ગાથા ૬૦

“કોર્ટમાંહિ” નહિ, પણ “કોર્ટરમાંહિ”

આ શિવાય પણ અનેક ભૂલો અનેક કારણોથી રહે, એ અસંભવિતતો નથીજ. જે માટે વાંચકવર્ગને સુધારી વાંચવા વિનંતી છે. તેવી ભૂલોને એકત્ર કરી સદરહુ કુંડ તરફ મોકલી આપવામાં આવશે તો અવશ્ય ઉપકાર-સહિત તેનો સુધારો દ્વિતીય-સંસ્કારસમયે કરવા લક્ષ દેવામાં આવશે.

વીરવંન્દે.

સુખઅન્ધ.

પ્રાચીનગૂજરાતીસાહિત્યના માયાઅન્ધનમાં કોણ નહિ પડ્યું હોય ? એવાં પ્રાચીન સુરસકાવ્યોને બહાર આણવામાં સાક્ષરવર્ગની જરૂર હતી, પરંતુ “ તે સમયસૂધી અટકવું, અને હસ્તગત થયેલ કાવ્યોને હળુપણ દાખી રાખી અન્યોને લાલ નહિ આપવો, તે મને રુચ્યું નહિ”. અને શ્રીયુત્ ભગુભાષ કારભારીનું “માત્ર સંસ્કૃતપ્રાકૃત કાર્ય કરાવવા સાથે બાળલોકોપયોગી રાસાઓનું કાર્ય પણ સાથે સાથે કરાવો !” એવું વખતોવખત કહેવું એજ આને વેળાસર બહાર પાડવાનું પ્રયત્ન કારણ છે.

“ જૈનસાહિત્ય ” એ નામ સાંભળી અત્યારસૂધી બ્રાહ્મણાદિ, જન્મતાંવેતંગ પાવામાં આવેલી ગલયુથીના આધારે, અને પૂર્વે કરાયેલા જૈનોપરના અયોગ્ય આક્ષેપોને લીધે ચોંકતા હતા. પરંતુ તે ચોંકને, હાલના કાળઅવશ્યાત્ દિ૦ બ૦ મણિભાષ, સ્વ૦ મી૦ ત્રિપાઠી, રા૦ બ૦ હરગોવિન્દદાસ કાંટાવાળા, અને રા૦ રા૦ કેશવ-લાલ ક્રુવાઢિના ધૂણવાપણાથી-વાતાવરણ ફેરવવાના કરેલા પ્રયાસથી-આપણે દૂર થયેલી જોવા લાગ્યશાલી થયા છીએ. આમાં-આગ્રન્થમાં એકત્ર કરવામાં આવેલ પ્રાચીનકાવ્યો, એ, “ ગૂજરાતી-જૈનસાહિત્ય ” છે. અને એ સાહિત્યને-કાવ્યને “ રાસરૂપે ” ઓલખવામાં આવે છે. “ રાસનો ” સામાન્ય અર્થ “ ધ્વનિ કરવો, લલકારવું, રાસકીડા, અને કથા ” એવો થાય છે.

તે ઉપરથી “પદકાવ્યકથાઓને “ રાસ, રાસો અને રાસા ” કહેવાનો પ્રથા પડ્યો હોય અગર લોકોમાં સંસ્કૃતપ્રાકૃતજ્ઞાનની ખામી થઇ અને ગૂજરાત તેમજ અન્ય પ્રદેશોમાં પ્રચલિત ભાષા.

તે તે પ્રદેશોમાં ઓલખાતી થઈ ત્યારે, ગૂજરાતીગદ્યની અંદર રસની ખામી રહી તેથી શ્રોતાઓને રસકલ્પના કરી નીતિને રસ્તે જોડે આનંદ આપનારા, તથા મહાકવિઓની ખ્યાતિ કાયમ રાખનારા પદ્યકથાઅન્ધ ગૂજરાતીઅંધને રાસા તરીકે કહ્યા હોય, તેમ અવગોધાય છે.

જ્યારે પૂર્વે સંસ્કૃતભાષા સંગ્રહવનીભાષા તરીકે કામ કરતી હતી ત્યારે તે વખતે જૈનકવિઓએ તે ભાષામાં પણ અરુપલિતપણે પુસ્તકોનો-સાહિત્યનો સારો જમાવ કરી ધર્મ અને સમાજસેવા અગતી હતી.-આ વાત આ વર્ષે શ્રીમન્તના વડોદરામાં તથા પહેલાના વર્ષોમાં અન્ય સ્થલે ગૂર્જરસાહિત્યસભામાં જાહેર થયેલા સાક્ષરોના અભિપ્રાયથી પણ સ્પષ્ટ છે.-પરંતુ જ્યારે પછીના યુગમાં જનસમાજમાંથી સંસ્કૃત-પ્રાકૃતભાષાની ઓછાશ થતી ગઈ અને તે સ્થાન જ્યારે ગૂર્જરભાષાએ લીધું, (આશરે ૧૨ મા ૧૩ મા શતકમાં) ત્યારે તે ભાષામાં પણ જૈનકવિઓ જતોપદેશને માટે અન્યરચન કરવા લાગ્યા. ગૂર્જરભાષાનું આવું અન્યસંકોળ જોકે સંવત ૧૦૦૦ પૂર્વેનું તો નથીજ. પણ અત્યારે હાથ લાગેલમાંથી જૂનામાંજૂનું ૧૩ મા સૈકાનું તો છેજ. આવા પ્રકારનું ગૂજરાતી સાહિત્ય જૈનપંડિતોદ્ધારા બે પ્રકારથી યુગાયેલું જોવામાં આવે છે. એકતો “ગદ્યરૂપ” (અર્થો તથા સૂત્રોના આગાવખેલો) અને બીજું “પદ્યરૂપ.” (પણ ત્રીજા-“અમ્પૂરૂપમાં” ગૂજરાતીજૈનસાહિત્ય વિશેષ હોય, તેવું, હનુસૂત્રી દૃષ્ટિગત થયું નથી) આવા બે પ્રકારનું ગૂર્જરીસાહિત્ય વિક્રમના તેરમાં સૈકાથી આજસૂધી તે તે સમયની ચાલુ ભાષાઓમાં જૈનકવિઓને હાથે અવિચિત્રધારારૂપ રચાયેલું છે.

૧-અમારા એક મિત્ર તરફથી સૂચવવામાં આવ્યું છે કે—“ વચ્ચે પાલીપ્રાકૃતમાં અર્થો થયેલા તે વાત જણાવવા જેવી છે.” પરંતુ તે અર્થો જૈનધર્મને નહિ પણ બૌદ્ધધર્મને ઉપયોગી હોવાથી તે વિષે અત્રે કાંઈ કહેવું તે અમોને યોગ્ય લાગ્યું નથી.

આવા પ્રકારનું ગૂજરાતીસાહિત્ય, જૈનેતર કાષ્ઠપ્રમુ ગુજરાતી કવિ-
ઓએ એટલા જૂના કાળમાં રચ્યું હોય એવું હજુપૂર્વી તો કાષ્ઠ
સાહિત્ય-સંશોધકના જાણવામાં આવ્યું હોય તેવું જણાયું નથી.

આ કાળ્યોને જોતાં પૂર્વે આપણે નીચલી વાતોનો વિચાર
કરવો, એ વધારે મુગમતા ભરેલું થઇ પડશે.

૧ ગૂજરાતીભાષામૂલ જૈનોથી છે, કે જૈનેતરોથી ?

૨ આવી ગૂજરાતીભાષામાં કઇ કઈ ભાષા જોડાણ થવા પામી છે?

૩ ગૂજરાતીકાવ્યો કરનારાઓમાં પહેલ જૈનોની છે, કે અન્યોની ?

૪ આ કાવ્યકથાઓ, (કેવળ) કવિકલ્પિત છે, કે ખરેખરી બનેલી
કથાઓ છે ?

૫ આવી ભાષા કર્ણકેડોર છે ? કે, નહિ સમજનારાઓની
મતિનો નમૂનો છે ?

આ પાંચ બાબતમાં પહેલાં આપણે:—

ગૂજરાતીભાષામૂલ જૈનોથી છે, કે જૈનેતરોથી ?
તથા ગૂજરાતીકાવ્યો કરનારાઓમાં પહેલ જૈનોની છે, કે
અન્યોની ?—

તે તપાસીએ તો, સંસ્કૃત અને સામાજિક પ્રાકૃતભાષાવડે
જનસમાજવ્યવહાર બ્યારે ખંડિત થવા લાગ્યો, ત્યારે તે સ્થાન
ગૂજરાતમાં ક્રમેક્રમે અપભ્રંશપ્રાકૃતમાંથી ગૂજરાતીને મળ્યું. પરંતુ
સંપૂર્ણરીત્યા તેનું સમ્યક્જ્ઞેડાણ તો વિક્રમના લગભગ ૧૪૦૦ વર્ષો
વિત્યાપ્તારૂ થવા લાગ્યું. અર્થાત્ તે પૂર્વેની ૧૨ મા ૧૩ મા શતકથી
લેઇને ૧૪ મા શતકસુધીની તો અપભ્રંશપ્રાકૃતજ રહેવા પામેલી
જણાયછે. “ ગૂજરાતીભાષામૂળ જૈનોથીજ રોપાણું છે ” એ

એકદમ કહી દેવું તે જરા વિચારવા જેવું છે, પરંતુ એટલુંતો અવશ્ય છેજ કે જૈનોએ તેને બાળપણથી તે અત્યારસુધી સર્વ-પ્રકારે લાલી-પાલી છે. અને તેથી ભાષામૂલ “જૈનોથી” છે એમ કહેવામાં કશી અતિશયોક્તિ કહેવાશે નહિ. અથવા સંસ્કૃતઉપરથી પ્રાકૃત, પ્રાકૃતઉપરથી અપભ્રંશ, અને અપભ્રંશઉપરથી ગૂજરાતી ભાષા થઈ. સંવત ૧૧૬૮માં મહારાજા સિદ્ધરાજના વખતમાં હેમચંદ્રાચાર્યે રચેલું અપભ્રંશભાષાનું વ્યાકરણ આપણી પાસે વિદ્યમાન છે. અને સંવત ૧૪૫૦માં રચાયેલું ગૂજરાતી વ્યાકરણ “મુખ્યાવબોધ મૌકિક” સુધ્ધિપ્રકાશમાં અસિદ્ધ થયું છે. સ્વ. શાસ્ત્રી પ્રજલાલ કાલિદાસ ગૂજરાતી ભાષાના ઇતિહાસમાં લખે છે કે “જૂની ગૂજરાતીભાષા કહિયે તો સંવત ૧૧૦૦ના આરંભથી તે સંવત ૧૫૦૦ના અંત લગી જાણવી ત્યાર પછીની ગૂજરાતીભાષાને નવી ગૂજરાતી જાણવી.” આ વાક્યમાં અમને એટલો ફેન્દાર કરવા જેવું લાગે છે કે જૂની ગૂજરાતી સંવત ૧૫૦૦ના અંત લગી નહિ પણ સંવત ૧૬૦૦ના અંત લગી ની છે અને તે પછીની ભાષાનાં ઘણાખરા રૂપો હાલની ગૂજરાતીને મળતાં થયાં છે.

આ રીતે જોતાં જે અપભ્રંશભાષામાંથી જૂની ગૂજરાતીભાષા ઉત્પન્ન થઈ તે અપભ્રંશના નિયમક-વ્યાકરણકર્તા એક જૈન મુનિ છે. તેમજ જૂની ગૂજરાતીનું વ્યાકરણ રચવાનું માન પણ એક જૈન મુનિ-એ મેળવ્યું છે. એટલે ગૂજરાતીભાષાની ઉત્પત્તિમાં જૈનોનો મુખ્ય હાથ છે, એમ કહ્યા વિના ચાલતું નથી.

૧-અમારા કેટલાક મિત્રોનું કહેવું છે કે—“ગૂજરાતીભાષાનું મૂલ જૈનોથીજ રોપાયું છે, અને તેના પુરાવા તરીકે રાસાઓ સાક્ષી પૂરે છે. તો પછી, વાદીની દલીલો મજબૂત હોઈ પ્રતિવાદીની દલીલો ટકી શકતી ન હોવાથી અનિશ્ચયાત્મક વાક્ય મૂકવાની જરૂર શી ? છાતી ડોકી સત્યવાત શા માટે ન જણાવવી ? ”

ગૂજરાતીકાવ્યોની પહેલ કરવાનું દેહાણુ પણ જૈનોનેજ મળે છે. કારણ કે:—

“અંગ્રેજીમાં આદિકવિ હોમર કહેવાય છે. સંસ્કૃત-માં વાલ્મિકિ, તેમ ગૂજરાતીમાં નરસિંહ મેહેતાને તે પદ પ્રાપ્ત થયું છે. x x x x x તુરતને માટે આદિકવિનું પદ તો નરસિંહ મેહેતાને માટેજ રાખવું પડશે.” એવી જૂઠી તાલાવેલી, હવે, તેથી વહેલાંના પ્રાપ્ત થતાં કાવ્યોથી રહી શકતી નથી ! કેમકે સાહિત્યપરિપક્વતાં અનેક સંમેલનમાં સૌથી વધારેમાં વધારે પ્રતિષ્ઠિત અને સૌથી વધારેમાં વધારે જ્યાપ્તદાર વિદ્વાનોએ નરસિંહ મેહેતાની પૂર્વના કેટલાક કવિઓનાં નામ અને કૃતિ રજુ કર્યા પછી નરસિંહ મેહેતાને “તુરતને માટે” આપેલી જગો ઉપર હવે તેમને વધારે વખત કાયમ રાખી શકાશે નહિ, એમ અમને લાગે છે. તથા નરસિંહમેહેતા ૧૬મા શતકની સહજ પૂર્વે થયા છે. અને તે પહેલાં તો શ્રીગૌતમરાસના લેખક શ્રીવિજયભદ્રમુનિએ સંવત્ ૧૪૧૨ ના આશો વદિ ૦))ને દિને શ્રીગૌતમરાસ પૂર્ણ કર્યો છે. આ રાસની ભાષા ઉગતી ગૂળ્ગૂરી હોવા સાથે એટલીતો સુન્દર છે કે ભાષાની ઉત્તમતાના ત્રાજવે નાંખવાથી તેનું પદ્યું નરસિંહ મેહેતાના પદલાંને ઉંચું રાખ્યા વિના રહેશેજ નહિ. ગૌતમરાસો કેટલાક અન્ય વ્યક્તિઓથી સુદ્રિવને ધારણ કરી શક્યો છે. છતાં પણ તેના સૌન્દર્ય અને માધુર્ય જણાવવા અર્થે અત્રે તેનાં થોડાંક પાદો પૂરીશું તો તે અસ્થાને તો નહીંજ લેખાય.

“ તત્ર ચડિઓ ઘણુમાણુ ગળે, ઇંદભૂષ ભૂદેવ તો;
હુંકારો કરી સંચરિય, કવણુ સુ જિણુવર દેવ તો. ૧૭

“ થોળનભૂમિ સમોસરણુ, પેખે પ્રથમારંભ તો;
દહદિસિ દેખે વિશુદ્ધ વધુ, આવંતી સુર-રંભ તો.” ૧૮

વત્થુછંદ—

“ ઇંદભૂઈઅ ઇંદભૂઈઅ, ચડિય બહુમાને,
હુંકારો કરી કંપતો સમોસરણે પુહુતો તુરંત;
અહ સંસા સામિ સવે ચરમનાહુ દેડે કુરંત.
બોધિ બીજ સંગથ મને ગોયમ ભવહ વિરત,
દિખખ લહિય સિખખા સહિઅ, ગણહરપથ સંપત્ત. ” ૨૭
“ ઇણે અનુક્રમે, ઇણે અનુક્રમે, નાણુ સમ્પન્ન,
પન્નરહસય પરિવરિય, હરિઅ દુરિઅ જિણુનાહ વંદધ;
બણેવિ જગગુણયણ, તિહ નાણુ અપાણુ નિંદધ;
ચરમ જિણુસર (તવ) ઇમિ ભણે, ગોયમ ! મ કરિસ ખેઉ;
છેદિ જઈ આપણે સહી, હોસ્થુ તુદતા ખેઉ. ” ૪૪

ભાષાછંદ.—

“ જિમ માનજસર નિવસે હંસા, જિમ સુરવર સિરિ કણુયવતંસા,
જિમ મહુયર રાજવ વનિ;
જિમ રયણાયર રયણે વિલસે, જિમ અંબર તારાગણુ વિકસે,
તિમ ગોયમગણુ કેલિવનિ. ૫૨
“ પુનમદિન (નિસિ) જિમ સસિહર સોહે, સુરતરૂમહિમા જિમ
જગ મોહે,
પૂરવદિસિ જિમ સહસકરો;
પંચાનન (પંચાયણુ) જિમ ગિરિવર રાજે, નરવર ધર જિમ
મયગલ ગાજે,
તિમ જિનસાસન મુનિપવરો. ૫૩
“ જિમ સુરતરૂવર સોહે સાખા, જિમ ઉત્તમમુખ મધુરી ભાપા,
જિમ વનકેતકી મહમહે એ;
જિમ ભૂમિપતિ ભૂયબલ ચમકે, જિમ જિનમંદિર ધંટારણુકે,
ગોયમ લખ્ધે ગહગહે એ. ૫૪

“ ચઉદહસય આરોત્તરવરિસે (ગાયમગણહરકેવળદિવસે.)

ખંભનયર પ્રભુ પાસપસાયે,

કિહં કવિત ઉપગાર પરો;

આદિલી મંગળ એહ ભણીજે, પરવમહોતસવ પદ્ધિસો દીજે’ (લીજે);

ઋદ્ધિવૃદ્ધિ કલ્યાણ કરો.

૫૮,

“ ધન માતા ! જેણે ઉચરે ધરિયા, ધન પિતા ! જિન કુલે અવતરિયા

ધન સદગુર ! જેણે દીખિખયાએ;

વિનયવંત વિદ્યાભંગાર, જસુ ગુણ પુહવી ન લભે પાર,

વડ જિમ શાખા વિસ્તરેએ.

૫૯

“ ગાયમસ્વામીનો રાસ ભણીજે, ચઉવિહસંધ રળિયાયત કીજે,

સયલસંધ આનંદ કરો;

કુંકુમચંદન છડો દેવરાવો, માણકમોતીના ચોક પૂરાવો,

ચણસિંહાસણ બેસણું એ.

૬૦

“ તિહાં બેસી ગુર દેશના દેશે, ભવિકલ્પનાં કાજ સરેસે,

ઉદયવંત (વિજયભદ્ર) મુનિ એમ ભણેએ;

ગૌતમસ્વામીતણો એ રાસ, ભણતાંસુણતાં લીલવિલાસ,

સાસયસુખનિધિ સંપન્ને એ ?”

૬૧

આથી પાછલ જતાં સંવત્ ૧૪૧૦ માં રચાયેલ બે રાસાઓ

પણ ઉપલબ્ધ છે.

(૧) ક્ષેમપ્રકાશરાસ કર્તા શ્રીજયાનન્દસૂરિ.

(૨) ભરતબાહુબલીરાસ કર્તા શ્રીગુણરત્નજી.

આથી પણ પૂર્વે જેતાં સંવત્ ૧૩૨૭માં કોઇક નૈનસાધુથી રચાયેલો **સુમેક્ષેત્રી**-સાતખેત્રરાસ પ્રાપ્ત છે. તે ભાષા શુદ્ધ-ગૂજરાતી તો નહિજ કહેવાય. પરંતુ ગૂજરાતી જેમાંથી જન્મ લઇ શકી છે તેવી અપભ્રંશપ્રાકૃતને અનુસરતી તે ભાષા છે. તેમાંના થોડાંક નમૂનારૂપ ફકરા અત્રે ઉતારીશું.

- “ સવિ અરિહન્ત નમેવિ, સિદ્ધસૂરિઁવજ્ઞાય;
પનરકર્મ ભૂમિ સાહુ, તીંણ પળમિય પાય. ૧
- “ સસક્ષેલિ જિન કહિયા મહામુનિ,
વિતુ વાવેજિઁ વિવહપાર;
જિનવચસુ આરાધિઁ અવક્રસુ સાધિઁ,
લહઈ પારુ સંસારુ સારે. ૧૮
- “ સંવત તૈરસત્તાવીસ ઇ મહામસવાડઈ,
ગુરુવારિ આવા યદસમિયહિલઈ પસ્તવાડઈ;
તહિ પુરુ દૂઝ રાસુ સિવસુખનિહાણૂ,
જિણ ચુવિસઈ ભવિયણહ કરિસિઈ કલ્યાણૂ. ૧૧૭
- “ જાં સિસિરવિ ગયણંગણિહિ ઝગઈ મેહિમળ્હલિ,
તાવ રહઝ ઇઁ રાસુ ભવિયણા ! જિણસાસણિ;
નિમ્મલજ ગ્રહ નક્ષત્રતારિકા વ્યાપઈ,
જયવન્તુ શ્રીસદ્ધ અનઈ જિણસાસણૂ. ૧૧૮”

આટલાંજ મજે છે એમ નથી પણ તે પૂર્વેનાં કાવ્ય પણ જૈનપં-
ડિતોથી રચાયેલાં સુપ્રાપ્ત છે. પરંતુ ભાષા ઉપરસમાન અપભ્રંશ-
પ્રાકૃતને અંધ ખેસતી છે. સાંભળવા પ્રમાણે તે રાસ ૨૦ ૨૦ કેશ-
વલાલ હર્ષદરાય ધ્રુવના જોવામાં આવ્યો છે અને પ્રાચી સાલ ૧૨૨૫
ની તેમાં નોંધાયેલી છે.

આ ઉપરથી, ગૂજરાતીભાષામૂલને પોષનાર, અને કાવ્યા-
દિની આદ્ય શરૂઆત કરી અત્યારસુધી સળંગ સાંકળને સાચવી
રાખનાર કોણ છે તે સ્પષ્ટ માલુમ પડી આવે છે. હવે આપણે—

આવી ગૂજરાતીભાષામાં—રાસામાં કઈ કઈ ભાષા જો-
ડાણ થવા પામી છે?—

અર્થાત્ આવા રાસાઓમાં કઈ કઈ ભાષાઓનું થોડું બહુ
જોડાણ થવા પામ્યું છે, તે તપાસીશું તો ગૂજરાતી, માગધી, શર-
સેની, અપભ્રંશ, પ્રાકૃત, અને મારવાડી તથા હિન્દીભાષાઓનું
જોડાણ થયેલું જોવામાં આવે છે. તથા કેટલાક રાસાઓ તો પૂર્ણ
માગધી અને પ્રાકૃતમાં રચાયેલાં પણ જણાય છે. તથા ઘણા રાસા-
ઓ તો પડિમાત્રા અને લખાણભેદને લીધેજ ગણાતાં જૂની
ભાષાનાં પણ છે. પરંતુ માત્ર લખાણભેદને લીધેજ તેને જૂની
ભાષા કહેવી, એ વિવેકથી આધાં રહેવા બરાબર છે. પરંતુ ખરી
રીતે તે લલિયાઓની ગ્વાલિયરીલિપિ લખવાની પદ્ધતિને લીધેજ
જૂની ભાષા તરીકે ઓળખાય છે. પરંતુ તેમ નથી. પણ આજથી
લગભગ ૨૦૦-૩૦૦ વર્ષપર લલિયાઓમાં પડિમાત્રા અને ગ્વાલિ-
યરીલિપિ લખવાનો એક જાતનો રિવાજજ પડી ગયેલો હતો. જે
થોડોઘણો અત્યારે પણ ઘણાં લલિયામાં દૃષ્ટિગોચર થાય છે. આવી
પડિમાત્રા અને ગ્વાલિયરીલિપિના થોડાંક રૂપો અત્રે આપીશું.

ગ્વાલિયરીલિપિના નમૂના.

“ દહદિશિ નિરસહ લોચનહ, વિવિધવિનોદ અપાર;
ગુણાવલી પૂછહ જીકહ, સાસૂ કહહ સુવિચાર. ૬૯

“ પહિલહ આરહ જોઅણ અહંસીમાન,
બીજહ સિત્તિરિ ત્રીજહ સાઠિપ્રમાણ;
પંચાસ ચોથાહ માન. ૭૯

“ પહસહ પહિલહ પોલિમાં, તવ પોલહ રસવાલહ;
આવો ચંદનરેસરુ, બોલહ બોલ રસાલહ. ૯૦”

एतुं सीधुं रुप आ प्रमाणे छे—

“ दहदिशि निरखे लोयणे, विविधविनोद अपार;

गुणावली पूछे जीके, सासू कहे सुविचार. ६९

“ पहिले आरे जोअण अँसीमान,

बीजे सित्तिरि त्रीजे साठिप्रमाण;

पंचास चोथाए मान. ७९

“ पेसे पहिली पोलिमां, तव पोली रखवाली;

“ आवो चंदनरेसरु, बोले बोल रसाली. ९०”

[प्रेमलालच्छी--रास.]

षडिमात्राना नमूना.

“राय काहं सुण सुन्दरी, अ छे राडा ठाम;

संताडा वाग करी, न जाण काइ मुज नाम. १

+ + + + +

हे ! हे ! आ स्युं ए थऊं, कार सो हाहाकार. ५”

एतुं सीधुं रुपः—

“राय कहें सुण सुन्दरी, ए छे रुडो ठाम;

संताडो वेगे करी, न जाणे कोइ मुज नाम. १

+ + + + +

है ! है ! आ स्युं ए थऊं, करे सौ हाहाकार. ५”

[कुसुमश्री-रास]

આ વિના લલિયાઓમાં ઘણા શબ્દોઉપર અનુસ્વાર ચઢાવવાનો પણ રિવાજ પડી ગયો હતો, જ્યારે સંસ્કૃતવ્યાકરણની રીતિ— પ્રમાણે અનુસ્વારની જગોપર મ્ અને ન્ અર્થાત્ આગળ આવેલા વર્ગનો છેલ્લો અક્ષર મૂકવામાં આવતો હતો. (ચિત્રખંધને માટે જોકે તે અનુસ્વાર લેવામાં આવતો હતો પણ તે અપવાદ છે.)

આ કાવ્યકથાઓ કવિકલ્પિત છે, કે ખરેખરી બનેલી છે? તથા આવી રાસભાષા કર્ણકઠોર છે? કે, નહિ સમજનારાઓની મતિનો નમૂનો છે?—

તે ઉપર આપણે કાંઈક વિચાર કરીશું તો સત્યવસ્તુ શી શી છે તે રહેજે જણાઈ આવશે. કારણ કે રાં ૫૦ હરગોવિન્દદાસ દ્વાં કંટાવાળાને, શ્રીમન્ત સરકાર સયાજીરાવ ગાયકવાડ તરફથી બહાર પાડવા મળેલ શ્રીશીલવતીરાસના સમયે શંકા થઈ કે:—

“ રાસામાં કયેલી કથાઓ કવિકલ્પિત હશે કે મૂળમાં કાંઈ સત્યતા હોઈને તેમાં કવિની કલ્પનાએ વધારો કર્યો હશે, ”

બલે તેઓને આવી શંકા થઈ, શંકા આવવી એ સારાને માટેજ છે, કારણકે તે વિના સત્યશોધન ઉત્તમરીતે થવું એ અસંભવિત છે. પરંતુ તે સાથે તેઓએ પોતાની માનીનતા કેવા પ્રકારની છે, અથવા તેમાંથી તેઓ પોતે સત્ય કેટલું ખોલ શક્યા છે, તે જણાવી સામાન્યવર્ગને જે સત્યતા તરફ દોર્યા હોતે તો તે વર્ગ સહજમાં સમજી શકતે. પરંતુ તેઓએ તેમ ન કરતાં:—

“ એ વિષે અહીં વિવેચન કરતા નથી, કેમકે તે વાતનો અન્યતા સ્વરૂપ ઉપરથીજ સ્પષ્ટ જણાઈ આવે એમ છે. ”

એવીજ વાક્યરચના કરી પડતું મૂક્યું. આ વાક્યરચના સાક્ષરોમાટે તો હીકજ છે. કારણ તેઓ તો સ્વમત્યનુસારે આડાનુ-

અવળાં કાંઈક આધારોથી સત્ય શોધી શકે. પણ તેટલી નિપુણતા નહિ ધરાવનારાઓ પણ કાવ્યાદિ વાંચનના શોખીનો હોય છે, તેવા-
ઓને તો ૨૦ ૫૦ હરગોવિન્દદાસે ત્રિશંકુસ્થિતિમાંજ રાખ્યા, એ
કહેવું અયથાર્થ તો નહિજ ગણાય. તેમજ મી૦ શંભુપ્રસાદ શિવપ્રસાદ
મહેતાએ, “અરવી ગુજરાતના પુરાણા સાહિત્યનું ઇતિહાસની દૃષ્ટિથી
વિવેચન” કરતાં લખ્યું છે કે:—

“સામળ અને જૈનકવિ નેમવિજયજી—“ શીલવતીનો રાસ ” એ
કાવ્યના કર્તા—નવલવાર્તાના લખનાર તરીકે કીરતીને પોતાનીજ અવિ-
ભક્તપણે—પ્રસ્તુત કાળમાં તો—કરી મુકી હતી એમ કહેતાં દોષ નહીં
મનાય.”

જો કે “ ચરિયં ચ કપિયં ચ આહરણં દુવિહં મવે ” ઇત્યાદિ મહા-
શ્લોકનિતક વાક્યોથી કથા એ પ્રકારની (૧ અનેલી. ૨૭ શિષ્યોને સમ-
આવવામાટે દૃષ્ટાન્તતરીકે ઉપમારૂપે કે રૂપકરૂપે જણાવેલી) હોય છે. પણ
તેના સ્વરૂપને ઓળખવામાં વાંચનારને વધારે મ્હેનત પડતી નથી.
કારણકે ખીજા પ્રકારની કથામાં—

૧ “ પીપલ પાન ખરંતાં, હસતી કુંપલીઆં; મુજ વીતી તુજ
વીતશે, ધીરી આપલીયાં ॥૧૧॥” એવા પત્રમાં કિશલયના વાક્યો.

૨ પુષ્કરાવર્તના મેઘમાં પણ લવમાત્ર જલને નહિં પરગમા-
વનાર મુર્જશૈલના દૃષ્ટાન્તમાં મેઘ અને પુષ્કરાવર્તના ઉલ્લાખ.

૩ દયાહીન થઇને નદીના પૂરપ્રવાહમાં વીંછીને વહેતા મ્હેલનાર
રૂકીરને હસતા વીંછીના વાક્યો વગેરે સ્પષ્ટપણે તે કથાની અસંભ-
વિતતા જણાવે છે, અને તેથી તે રહેજે કલ્પિત છે એમ
જણાઈ આવે છે. અને ગ્રન્થકારો તેવા રથજો સ્પષ્ટ
લખે તથા સૂચવે છે કે “ આ કથા કલ્પિત—ઉપમા
કે રૂપક તરીકેજ જણાવવામાં આવી છે, અને આ ઉપરથી સાર

આવી રીતે લેવાનો છે.” મતલબ એ છે કે અસંભવિતપણું નહોય તો કલ્પિત માનવાનું કે કહેવાનું કંઈ પણ કારણ નથી. છતાં જ્યારે શ્રેણિકમહારાજની વિઘ્નમાનતા પ્રતિહાસથી સિદ્ધ થયેલી છે તો તેના સંબંધમાં આવેલ અને જેનાં સ્થાન, દીક્ષા, અનશન વગેરે પ્રત્યક્ષ પૂર્વદેશની મુસાફરી કરનારને માલમ પડે છે, તેવા દત્તશાલિભદ્રને કલ્પિત માનવા જ્ય તો તો તે અક્કલની બહાર છે એમ કહેવું અનુચિત નથી. બીજા રાસાઓમાં પણ આપધિ-મંત્ર-આદિના અદ્વિતીય ચમત્કારને માનનારો પુરૂષ કોઈ દિવસ તેમાં વર્ણવેલા બનાવને અસંભવિત ગણશે નહિ. અને જો તેમ ન ગણે તો તે કથા-રાસના નાયકને કલ્પિત માનવાનું કંઈ પણ કારણ રહેતું નથી. વિશેષમાં જ્યારે અમુક દૃષ્ટાન્તે પ્રવૃત્તિ કરાવવામાટે કથા-રાસનાયકનું ચરિત્ર જણાવવામાં આવે તો તે કલ્પિત હોવાનો અંશ પણ સંભવ નહોય જો તેવી રીતે અંથકાર સ્પષ્ટ ન કહે તો ખરેખરી વાત તરીકે જણાવતાં સકલ-અનર્થનું મૂલ મૂવાવાદ તેઓને (સ્પષ્ટપણે ખુલાસો કર્યા શિવાય દૃષ્ટાન્ત તરીકે કલ્પિત કથા કહેનારાઓને) છે કે નહિ? આટલાજ માટે તે તે રથજોઓ (આવશ્યક ઉત્તરાધ્યયન-પિં-રનિર્ધુક્તિ યાવત્ ઉપમિતિભવપ્રપંચ વિગેરે વિગેરેમાં) તે તે મહાત્માઓએ સ્પષ્ટપણે તે તે કથાઓનું કલ્પિતપણું જણાવી દીધું છે. અંથકારની શૈલી, વૃત્તિ ત્યાગ અને રાસનાયકનું વર્તન જેતાં દાઢપણુ સુચ આ કથાઓને કલ્પિત માનવાનું સાદસ કરી શકે નહિ. છતાં દૂધમાંથી પોરા કહાડવાની માફક કદિ કોઈકે તેમ કરે તો તેવાઓની ચુકિતરિક્ત વાત કેવલ ઉપેક્ષાપાત્ર થાય તે સ્વાભાવિક છે! કથાઓમાં સત્યવસ્તુ શી છે, એનો વિચાર કરીને, હવે—

રાસભાષાઓ કર્ણકઠોર છે કે કેમ!—તે વિષે કાંઈક વિવેકપૂર્વક વિચારણા કરીશું. બૃહતકાવ્યદોહન અંથ ૧ લો બહાર પાડનાર, તેમાં “ ગૂજરાતી કવિતા, ” એ વિષય લખતાં લખે છે કે:—

“ ગૂજરાતીકવિતાના સમ્બન્ધમાં એક ત્રીજો વર્ગ પણ છે, જે જૈનકવિનો છે, જૈનધર્મસમ્બંધી ઘણા રાસો જૈનકવિએએ લખ્યા છે. એ કવિતા રસભરી છે, એમ તો કહેવાયજ નહીં. ભાષામાં ઘણાક માગધી ને જુની ગૂજરાતીના શબ્દો જોવામાં આવે છે. જેથી તે કર્ણકઠોર થઈ પડી છે. ”

“ ભાષામાં ઘણાક માગધી ને જુની ગૂજરાતીના શબ્દો જોવા માં આવે છે. ” તે વાત કપૂર છે, પરંતુ,—

“ જેથી તે કર્ણકઠોર થઈ પડી છે. ”

એ લખતાં કાં તો તે અચકાયો હોત, અથવા કાંઈ વિચાર-પૂર્વક લખ્યું હોત, તો હમો કાંઈક સન્તોષ પકડત. પણ તેમ નથી તેઓએ તો જે અણુવિચાર્યું પગલું ભર્યું છે, તે માત્ર તેઓની જૈનધર્મ-પ્રત્યે દ્વેષબુદ્ધિ હોવાથી લખ્યું હોય એમ માનતા નથી. કારણકે પરિચયવાળું કર્ણકઠોર લાગતું નથી. જેઓને જૈનકવિતા વાંચવાનો પરિચય હોય નહિ, અથવા તેમાં આવતા શબ્દોનો ઘણો અભ્યાસ કે અધ્યાત્મ ધર્યો હોય નહિ, તેઓને કદાપિ કર્ણકઠોર લાગે એ માનવા સરખું છે; પરંતુ આ ભ્રમને જો તે સમજાવવા માટે ક્યાં ક્યાં કાવ્યો, અથવા કાવ્યવાક્યો કર્ણકઠોર છે તેના થોડાક ઉતારા આપ્યા હોત, તો ચોક્કસ હમો તેવીજ કઠોરતાવાળા કાવ્યો, જૈનતરકવિ, ભક્ત, વા પંડિતે પણ લખ્યાં છે કે નહિ! તે પૂરાવાસહિત અતાવી દેવાને અભાગ્યશાલી તો નજ થાત! જે તે પોતે એવાં જૈનકવિઓથી રચાયેલાં કાવ્યોને નહિજ સગલ શકવાથી કર્ણકઠોર લખે તો તો હમારો તે પ્રત્યે ઉપાયજ નથી. કારણ કે “ સૂર્યને નહિ દેખનારો કોઈ મનુષ્ય ભણે કહે, કે દુનિયામાં સૂરજજ નથી !” તો તેવાને સૂર્ય દેખાડવામાં કોઈ પણ વ્યક્તિ જેમ કળી-જૂત ચત્તવાળી નથી, તેવુંજ અત્ર પણ સમજી લેવું. અથવા જેમ પોતે કહે છે તેમ “ માગધી ને જુની ગૂજરાતીના શબ્દો જોવામાં

આવે છે. જેથી તે કર્ણકંઠાર થઇ પડી છે. ” જો એટલાં પૂરતીજ તે કાવ્યકૃતિઓ કર્ણકંઠાર થઇ પડી હોય, તો કર્ણપ્રિય થાજ પડે એવી અન્યકૃત વિશેષ પ્રાચીન કૃતિઓ ક્યાં છે ? કે જે આ કૃતિઓ-સમીપ ખડી થઈ પોતાના પ્રિયપણાથી આ કૃતિઓને તે કંઠાર દેરવી શકે ? ગુણ લાપાર્થ અને તત્ત્વમાં મતિ કામ નહિ કરતી હોવાથી એકદમ તેને કર્ણકંઠાર કહી મૂકી દેવાનો માર્ગ કદાપિ વિદ્વાને તો હાથ નજ ધરે એવું મારું માનવું છે. અને તે કર્ણકંઠારતા દૂર ટાળવાથે થોડાક ઉતારા મૂકીશું તો તે પ્રિય છે, વા કંઠાર ! તે વિચારવંતોને સહજમાં જણાઇ આવશે.

જાટણીની દર્શી.

“ ૩૫ દેખી સ્થિર સ્થંભિયા, શશિ-રવિ દોય ગગનંત;

કામીજન મદ મારવા, જાણે કાળ પ્રસન્ન.

મુજરો હ્યોને મારા મહિપતિ. ૪

કૂર્મપરે તે ઉત્તતા, તાસ ચરણ છે દોય;

હંસ દ્વિપદ હરાવિયો, વસિયો સરોવર જોય. મુજરો ૫

ચરણે ઝાંઝરી ધૂધરી, રણઝણ વાજતી જોર;

તણ શોકે તેણે પાઠ્યો, અંગ અનંગ ખંકાર. મુજરો ૬

કદળી-થંભ જે રંભ છે, ઉર કદળી-ફળ જેમ;

જેણે સંગે કરી કામિયા, વાધે દેખીને પ્રેમ. મુજરો ૭

કગ્ગનકુંભજ્યમ પૃથ છે, ગુદતણા દોય ભાગ;

ઉત્તન સૌમ્ય સોહામણા, કામી મન વેરાગ ? (વૈરાગ.) મુજરો ૮

જેણે કટિ લીધે કેસરી, વસિયો વનમાં જાય;

કટિ હરી લીધી હરિતણી, કામી મન લક્ષ્યાય. મુજરો ૯

મત્સ્યોદર કૃશ જેહન, જાણે સરોવર માન;

મહિપતિમાં જે માનવી, દેખી તજ્યાં ગુમાન. મુજરો ૧૦

પંચ એ ટાલીને દોય કર્યા, ગિરિવર એહીજ મેર;
દો ધૂમે કગ્ગનકુંભજયમ, કામી કીધલા જેર. મુજરો ૧૧

x x x x x x x
x x x x x x x

નાસા કિરની ચાંચડી, અધર તે જાણે પ્રવાળ;
રવિ-શશિ માનું એ દો ખડા, કપોળ જસ રસાળ. મુજરો ૧૫
આંખ્યો અચ્છુજપાંખડી, કુંતા કામીને એહ;
જાણે (જલિમ) મનમથ કેરડી, મૃગનયની ગુણુગેહ. મુજરો ૧૬
મૃગ પણુ હારીને વન ગયા, લાન્યા લાજની રેખ;
પશુ આગે જસ ફેરવી, રાખે જેને દૂષ. મુજરો ૧૭
અષ્ટમીશશિસમ ભાળની, તેની કેવીરે હોડ;
કનકુ હારીને નભે ગયો, આણી અંગમાં ખોડ. મુજરો ૧૮

x x x x x x x
x x x x x x x

રૂપે રંભા ને અપ્સરા, વળી ધન્દ્રાણી હરાય;
સાચી એ જગમોહિની, સતીમાંહે શિરરાય. મુજરો ૨૨
ધર્મનું રજ વાસે વસે, ધર્મતણી રખવાળ;
લીલા લહેર લલનાતણી, વાધ્યો યૌવનવ્યાળ. મુજરો ૨૩
વરનારી તસ આગળે, દારી રેહસમાન;
ગુણવંતી જગ ગોરડી, ઓરડી દૂળે જહાણ. મુજરો ૨૪
એવી એહ સંસારમાં, લાભે નહિ કાષ્ટ નાર;
નેમ કહે ભવિજન સાંભલો, ગુણનો પામે ન પાર ! મુજરો ૨૫
(સં. ૧૭૦૦) [શીલવતીરાસ ખંડ ૧લો, લાલ ૮ મી.]

કેસરવરણો હો ! કાઠી કસુઓ મારા લાલ, -એ દેશી.

“ નજરે નીહાળો હો, ખેલ સંભાલો મારા લાલ,
કામિત ટાલો હો, વાંકા મહાલો મારા લાલ;

- તું રઢિયાલો હો, હોયે કેમ ચાલો મારા લાલ,
દૂર નિકાળો હો, વિરહી ચાલો મારા લાલ. ૧
- શીલવતી સારી હો, મોહનગારી મારા લાલ,
સુકર્મની ક્યારી હો, પ્રેમદુલારી મારા લાલ;
કુસંગે ન્યારી હો, શુદ્ધવિહારી મારા લાલ,
આપ સઝારી હો, શીલે સમારી મારા લાલ. ૨
- તું મુજ બહાલો હો, થા મત કાલો મારા લાલ,
વયે મતવાલો હો, ક્રોધને (પાલો) ટાલો મારા લાલ;
સીધા ચાલો હો, વેર મ ધાલો મારા લાલ,
પ્રેમ નિવાલો હો, ભરિયે પ્યાલો મારા લાલ. ૩
- કિન્નરી નારી હો, અપહરી ભારી મારા લાલ,
હરણી હારી હો, નચણુ કટારી મારા લાલ;
શ્યામા તારી હો, કામ-અટારી મારા લાલ,
નારી શ્રીકારી હો, દોષ નિવારી મારા લાલ. ૪
- x x x x x x x
x x x x x x x
- મૂઢી ટાલી હો, એમ વિચારી મારા લાલ,
કીધી પ્યારી હો, પેહેલા વારી મારા લાલ;
વાત વિચારી હો, સૂધી ધારી મારા લાલ,
મૂઢ ગમારી હો, જે કરે ત્યારી મારા લાલ. ૬
- એમ ન કીજે હો, નેહ વહીજે મારા લાલ,
પ્રેમ પાળીજે હો, હીણુ ન થીજે મારા લાલ;
સંત ન ખોજે હો, લાહો લીજે મારા લાલ,
દુરીજન છીજે હો, પીયુષ પીજે મારા લાલ. ૧૦
- ઉત્સાહને પાળે હો, કુપ્રીતિને ટાળે મારા લાલ,
વેણુ સંભાળે હો, પંચની સાલે મારા લાલ;

વૈર ન ચાલે હો, વિરહો ચાલે મારા લાલ,
મધ્યમકાળે હો, એહવો સાલે મારા લાલ. ૧૧

(સં. ૧૭૦૦) [શીલવતીરાસ ખંડ રજો, દાલ ટમી.]

લલનાની દેશી.

“ દેશ મનોહર માલવો, અતિ ઉન્નત અધિકાર લલના;
દેશ અવર માનું ચિહ્નું દિશે, પરવરિયા પરિવાર લલના,
દેશ મનોહર માલવો. ૧

તસ શિર મુગટ મનોહર, નિરૂપમ નયરી ઉજ્જ્વલ લલના;
લખમી લીલા જોહની, પાર કલીજે કૈલુ લલના. દેશ ૨
સરગપુરી સરગે ગઘ, આણી જશ આશંક લલના;
અલપુરી અલગી રહી, જલધિ જંપાત્રી લંક લલના. દેશ ૩
પ્રજ્ઞપાલ પ્રતપે તિહાં, ભૂપતિ સવિ શિરદાર લલના;
રાણી સૈભાવ્યસુન્દરી, રૂપસુન્દરી ભરતાર લલના. દેશ ૪

x x x x x x x

x x x x x x x

સુરપરે સુખ સંસારનાં, ભોગવતા ભૂપાલ લલના;
પુત્રી એકીકી પામીએ, રાણી દોય રસાળ લલના. દેશ ૬
એક અનુપમ સુરસતા, વાઘે વધતે રૂપ લલના;
ખીજી ખીજતણીપરે, ઈન્દુકલા અભિરૂપ લલના. દેશ ૭

x x x x x x x

x x x x x x x

ચતુર કલા ચોસડ ભણી, તે ચિહ્નુ શુદ્ધિનિધાન લલના;
શબ્દશાસ્ત્ર સવિ આવડયાં, નામ નિર્ધટું નિદાન લલના. દેશ ૧૨
કવિતકલા ગુણુ કેલવે, વાજિત્ર ગીત સંગીત લલના;
જ્યોતિષ વૈદ્યક વિધિ જાણે, રાગરંગ રસરીત લલના. દેશ ૧૩
સોળકળાપૂરણુ શરી, કરવા કળા-અભ્યાસ લલના;

જગતિ ભમે જસ મુખ દેખી, ચોસકકલા વિલાસ લલના. દેશ૦ ૧૪
(સં. ૧૭૩૮) [શ્રીપાદરાસ ખંડ ૧સો, લાલ ૧સી.]

કહખાની દેશી.

“ ચંગ રણુરંગ મંગળ હુઆ અતિ ધણાં,
ભૂરિ રણુતૂર અવિદૂર વાળે;
કૌતુક(કી) લાખ દેખણુ મિલ્યા દેવતા,
નાદ દુંદુભીતણો ગયન ગાળે.
ચંગ રણુરંગ મંગળ હુઆ અતિ ધણાં. ૧
ઉત્તતા કરણુ રણુભૂમિ તિહાં શોધિએ,
રોધિએ અવધિ કરી શસ્ત્રપૂજા;
ખોધિએ સુભટકુલવંશ શંસા કરી,
યોધિએ કવણુવિણુ તુજી દૂળ. ચંગ૦ ૨
ચરચિએ ચાઇચંદનરસે સુભટ—તનુ,
અરચિએ ચંપક મુગટ શિસે;
સોહિએ હાથ વરવીર વલયે તથા,
કદપતરૂપરિ બન્યા સુભટ દીસે. ચંગ૦ ૩
કોઇ જનની કહે જનક મત લાગવે,
કોઇ કહે માહરૂં બિરદ રાખે;
જનકપતિ પુત્ર તિહું વીર જસ ઉજ્જલા,
સોહિ ધન જગતમાં અણિય આખે. ચંગ૦ ૪
કોઇ રમણી કહે હસિય તું સહિશ કિમ ?
સમર કરવાલ શર કુંત ધારા;
નયણુઆણું હણ્યો તુજી મેં વશ કિયો,
તિહાં ન ધીરજ રહો કર વિચારા. ચંગ૦ ૫
કોઇ કહે માહરો મોહ તું મત કરે,
મરણુજીવન તુજ ન પીક છાંડું;

અધરરસ અમૃતરસ દોષ તુળ સુલભ છે,
 જગતજયહેતુ હો અચલખાંડુ. ચંગ૦ ૬.
 ધમ અધિક કૈાતુકે વીરરસ જગતે,
 લાગતે વચન હુઆ સુંભટ તાતા;
 સૂર પણ કુર હુછ તિમિરદલ ખંડવા,
 પૂર્વદિસિ દાખવે કિરણ રાતા. ચંગ૦ ૭
 (સં. ૧૭૩૮) [શ્રીપાલરાસ ખંડ ૪ થો, દાલ ૪ થી.]

આશાવરી રાગ.

“પંથડો નિહાળું રે બીજનજિનતણો રે, અજિત અજિત ગુણધામ;
 જે તેં છત્યારે તેણું હું છતિયોરે, પુરૂષ કિશ્યું મુજ નામ. પંથડો૦ ૧
 ચરમનયણ કરી મારગ જોવતો રે, ભૂલો સયલ સંસાર;
 જેણે નયણે કરી મારગ જોદ્યો રે, નયન તે દિવ્ય વિચાર. પંથડો૦ ૨
 પુરૂષ પરંપર અનુભવ જોયતાં રે, અધોઅધ પુલાય;
 વસ્તુ વિચારે રે જો આગમે કરીરે, ચરણ ધરણ નહિ દાય. પંથડો૦ ૩
 તર્ક વિચારે રે વાદ પરંપરા રે, પાર ન પહોંચે કોય;
 અભિમતે વસ્તુ વસ્તુગતે કહેરે, તે વિરલા જગ જોય. પંથડો૦ ૪
 વસ્તુ વિચારેરે દિવ્યનયણુતણોરે, વિરહ પડ્યો નિરધાર;
 તરતમયોગેરે તરતમ વાસનારે, વાસ્તિ બોધ અપાર. પંથડો૦ ૫
 કાળલખિધ લહી પંથ નિહાલશુંરે, એ આશા અવિલાંબ;
 એજન જીવેરે જિનજીજ્ઞાણજોરે, આનન્દધન મત અંબ. પંથડો૦ ૬.
 [શ્રીઆનન્દધન—સ્તવનાવલી.]

નમણી ખમણી ને મન ગમણી-એ દેશી.

“ શ્રીજયશેખર આખે સુરિન્દા, સુણજો રાયક કવિજનવંદા;
 અધ્યાતમનો એ અધિકાર, મોહો માનું અમૃતધાર. ૧
 મૂરખ મોહદશામાં રાચે, લૌકિક ચતુર કથા કરી માચે;
 કહી પરને નિજ જ્ઞાન દીપાવે, આપ પ્રબોધમાં કળહ નાવે. ૨

પદિ ગુણુ ગ્રન્થ વડાઇ પાઈ, શાન્તિદશા મનમેં કછુ નાઇ;
 જ્યું ભદ્રકગજ મોતી ધારે, પણુ તેહના ગુણુકળ ન વિચારે. ૩
 શૃંગારમાં નર બહુ છે રસિયા, શાન્તિતણે ધર વિરજા વસિયા;
 શીત-તાપમાં બહુ દીન હોઇ, શુભ જાણે મેરે દિન કોઇ. ૪
 અગ્નિ પડે જે પત્થર સેંતી, બહુલા લાભે ધરતી સેંતી;
 ચન્દ્રકાન્તે જે અમૃત વરસે, તેહવે સમરસ વિરલો ફરસે. ૫
 અણુવાચ્યા પણુ વનના ધાન, ઉપજે નિપજે કો નહિ માન;
 શાલિના જતન ધણું વળી કીજે, ઉત્તમલોકા આદર દીજે. ૬
 સમરસ શાલિસરિખો જાણો, ખીખ રસ તુચ્છ મનમાં આણો;
 સમરસ અનુભવતાં સુખદાઇ, ખીખ રસ દુઃખ રાચે લાઇ. ૭
 ઉત્તમનર ઉત્તમકુલ જાયો, તીણુ એ ભાગ્યસંયોગે પાયો;
 મૂઢલોક ખીખ રસ સેવે, અંતરદષ્ટિ તે કપાહુ ન દેવે. ૮

x x x x x x x
 x x x x x x x

અધ્યાત્મશૈલિનો સાચો, રાજનીતિમાં નહિ જે કાચો;
 કાવિદ કવિતાગુણનો ધારી, તે ધણુ ગ્રન્થતણો અધિકારી. ૧૫
 પહેલી ઢાલે શાંતરસ ગાયો, ઉદ્ધાસીન મેં મંદિર પાયો;
 ભૂર ભવિકજન મનમાં ભાયો, ધર્મમંદિર સુખ સવાયો. ૧૬

(સં. ૧૭૪૧) [શ્રીમોહવિવેક—રાસ ખંડ ૧ લો, ઢાલ ૧ લી.]

વેલાવળ રાગ.

“જોગ જુગતિ જળયા વિના, કહા નામ ધરાવે;
 રમાપતિ કહે રંકડું, ધન હાથ ન આવે. જો. ૧
 ભેખ ધરી માયા કરી, જગકું ભરમાવે;
 પૂરણુ પરમાનન્દકી, સુધિ રંચ ન પાવે. જો. ૨
 મન મુંડ્યાવિન મુંડકું, અતિ ઘેંટ મુંડાવે;
 જટાભુટ શિર ધારકે, કોઉ કાન ફરાવે. જો. ૩

ઉર્ધ્વબાહુ અધોમુખે, તન તાપ તપાવે;
ચિદાનન્દ સમન્યાયિના, ગિણ્ણતી નવિ આવે. જો ૪

“આજ સખી મેરે વાલમા, નિજ મંદિર આયે;
અતિ-આનન્દ હિયે ધરી, હસી કંઠ લગાયે. આ ૧
સહજસ્વભાવજો કરી, રૂચિ ધર નવરાયે;
થાલ ભરી ગુણસુખડી, નિજ હાથ જિભાયે. આ ૨
સુરભિ અનુભવરસ ભરી, ખીડાં ખવરાયે,
ચિદાનન્દ મિલ દંપતિ, મનોવંચિત પાયે.” આ ૩

[ચિદાનન્દ-પદરતનાવલિ.]

દાનશીલતપભાવ, એ ચાર આખતોને જૈનાચાર્યોએ પ્રધાનપણે માનેલી છે. અને સંસારપરિભ્રમણના નિસ્તારમાં પણ એ ચાર વસ્તુજ મૂલપાયાં છે. આ ચારે વસ્તુઓનું વિસ્તારથી વિવરણ “દ્રવ્ય-અનુયોગ ગણિત-અનુયોગ ચરણકરણ-અનુયોગને અવલંબીને” ધર્મકથાનુયોગમાં કરવામાં આવેલ છે. અર્થાત્ જિનસિદ્ધાન્તને, જે, ચાર ‘અનુયોગમાં’ વહેંચવામાં આવેલ છે, તેમાંથી અંતિમ “ધર્મકથાનુયોગમાં” દાનશીલતપભાવનું વિવિધદૃશાન્તસહિત વ્યાલજીવોના હિતાર્થે પ્રગટીકરણ કરવામાં આવ્યું છે. પાછલ કલ્પ છે તેમ આ રાસાઓને એક જાતનું કથાનું રૂપ આપવામાં આવ્યું છે. અર્થાત્ આવી કાવ્યકથાઓને “રાસારૂપે” ઓળખવામાં આવે છે. ધર્મકથાનુયોગમાં, “સામાન્યજીવોને ગમ્મતસાથે જ્ઞાન આપવું જોઈએ,” તદ્-અનુસાર વિવિધપ્રકારની કથાઓસાથે દાનશીલતપભાવાદિ-ધર્મનું જ્ઞાન-ધર્મમાં જોડવામાટે-આપવામાટે કૃપાકાંક્ષી આચાર્યોએ અથાગ પરિશ્રમ ઉઠાવેલો છે. તેજ પ્રમાણે આ પુસ્તકમાં જોડવામાં આવેલ ચારે રાસાઓમાં દાનશીલતપ-ભાવનો મુખ્યપણે નીચે પ્રમાણે ઉપદેશ કરવામાં આવેલો છે.

૧ લા શાલિભદ્રરાસમાં

દાનવિષય.

૨ જી કુસુમશ્રી

૪ થા પ્રેમલાલચ્છી રાસમાં

શીલવિપય. અને

૩ જી અશોકરોહિણીરાસમાં

તપવિપયનો.

જેમ દાનશીલતપભાવ, ક્રમશઃ જોવાય છે, તેવીજ રીતે આ પુસ્તકમાં પણ તે તે વિષયને વર્ણવનાર રાસાઓ ક્રમશઃ જોવાપામળ ગયા છે. માત્ર સહુથી છેલ્લો અથવા ૪ થો રાસો દ્વિતીય શીલવિપયને વર્ણવવાવાળો, ભાવવિપયને સ્થાને આવે ગયો છે. અને એ પણ ખરું કે, કેવલભાવસ્વરૂપ જણાવવાવાળા રાસાઓની પ્રાપ્તિ પણ જોઈજ છે. કારણ બહુધા દાનશીલ-તપવિપયનાંજ રાસાઓ ઉપલબ્ધ છે. આથી “જૈનોએ માત્ર આ ત્રણ વિષયોપરજ ટિપ્પણી કરી છે,” એમ સમજવાનું નથી. પણ વ્યાવહારિક, ઐતિહાસિક વિગેરે બીજાં અનેક વિષયોઉપર પણ ઘણાં રાસાઓ યોગ્યેલા છે. માત્ર એટલુંજ કે, દાનશીલતપભાવમાં કેવલભાવવિષયપ્રતિપાદનરૂપ રાસાઓ, ઉપલા ત્રણ વિષયોના જોવામાં આવે છે, એટલા તો નથીજ !

આ એકત્ર કરેલાં ચારે કાવ્યોમાં પહેલી પંક્તિએ મૂકવા લાયક ધર્મોપદેશ, શ્રીઅશોકરોહિણીમાં, બીજીએ આવે એવો શ્રીશાલિભદ્ર અને શ્રીકુસુમશ્રીમાં તથા ત્રીજી પંક્તિમાં મૂકાય એવો શ્રીપ્રેમલાલચ્છીમાં કરવામાં આવ્યો છે. આ ચારે કર્તાની કાવ્યશક્તિમાટે અને જ્ઞાનસામર્થ્યમાટે મારે કાંઈ કહેવું, એનાં કરતાં તટસ્થ કવિજનનેજ તેની ઉત્તમતાદિમાટે વિચાર કરી લેવા ભલાવવું એ મને વધારે રુચિર છે. કારણકે તેવી તોલના કરવી એ કવિજનનું સ્વતંત્ર કાર્ય છે. પરંતુ એટલું તો ખરુંજ છે કે, શ્રીમાન જ્ઞાનવિમળનું જ્ઞાનસામર્થ્ય, સાધારણદૃષ્ટિથી ચારે કૃતિઓ જોતાં વધારે ઉત્તમ હોય એમ અમોને ભાસ થાય છે.

ગૂજરાતીભાષામાં લખાયેલાં જૂના પુસ્તકો પ્રકટ કરવા સં-અધી કાંઈ પ્રયાસ ગૂજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીએ હાથ ધર્યો

હતો. પણ તે ખાતા તરફથી માત્ર લાલજીવિત રામાયણ રા. બ. હરગોવિંદાસના પ્રયાસથી બહાર પડ્યું છે. આવીજ રીતે નામદાર ગાયકવાડે મહુમ દિ. બ. મણિલાલ જશલાલના ખાસ પ્રયાસથી પ્રાચીનકાવ્યમાળા તરીકે ૩૫ મણકા રા. બ. હરગોવિંદ કાંટાવાળા અને મહુમ રા. રા. નાથારાંકર પૂર્ણશંકરલાલના શ્રમથી પ્રકટ કરાવ્યાં હતાં. તેમજ નડીઆદમાં કોઇ ભાષાપ્રેમી ગૃહસ્થે પ્રાચીનગૂજરાતી નામે એક માસિક બહાર પાડી જૂની ગૂજરાતી-ભાષા તરફ વાંચકવર્ગનું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું. પણ આટલુંજ થયા પછી જો જૂની ગૂજરાતીને પ્રસિદ્ધીમાં રાખવા કાંઈ પણ પ્રયાસ થયો હોય તો અત્રેના ગૂજરાતી પ્રેસ તરફથી કાવ્યદોહનના ૭ પુસ્તકો પ્રકટ થયાં છે, તેજ છે. પણ આ પ્રયાસ બહુધા પુનરાવર્તન જેવોજ છે-કેમકે આ કાવ્યસંગ્રહમાં પ્રકટ થયેલાં કાવ્યો મહોટા ભાગે પ્રસિદ્ધ થયેલાં ગૂજરાતી કાવ્યોજ છે. આમ ઘણા વખત થયાં પ્રાચીનગૂજરાતીભાષાનો ભંડાર મેળવવા કે તે કેવા પ્રકારનો છે તે જોવા આપણા ગૂર્જરસાક્ષરો આગળ વધતા જણાતા નથી. મહુમ ગો. મા. ત્રિપાઠીએ પ્રથમ સાહિત્યપરિષદના પ્રમુખ-સ્થાનપરથી બોલી જૈનોએ આપેલાં ગૂજરાતીભાષાના કાળા-સંબંધી કહ્યું હતું, તેમજ તે પછી ભરાયેલી પરિષદોમાં પણ જૈન-સાહિત્યસંબંધી ઘણું કહેવામાં આવ્યું હતું. આમ જૈન ગૂજરાતી-ભાષાસંબંધી ચળવળ થવા છતાં અમારા કોઈ પણ જૈનપુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરનાર ખાતાએ ગૂર્જરલિપિમાં રાસાના સમુદાયરૂપે જૈન ગૂજરાતી પુસ્તકો પ્રકટ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો નથી. પણ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધાર ટ્રસ્ટ ફંડની માહિતી થતા કેટલાક જૈનસાક્ષરોએ મારું લક્ષ જૈનરાસ પ્રસિદ્ધ કરવા તરફ ખેંચ્યું. તેથી અનેક ભંડારોમાંથી તેમજ પૂજ્ય મુનિમહારાજઓ પાસેથી મેં હસ્તલેખીત પ્રતો મેળવી આ પ્રયાસ શરૂ કર્યો છે.

આવા પ્રાચીનકાવ્યોનો જે સંગ્રહ છે તે આવા ૫૦-૭૫ પુસ્તકોનો થવા જશે એમ અનુમાની શકાય છે.

આથી મને પૂર્ણ આશા છે કે ગૂજરાતીભાષાના શોખીન બંધુઓ જરૂર આવાં પુસ્તકો ખરીદી ગૂજરાતીભાષાના સુધારા-માટે પ્રયાસ કરશે તથા ગૂજર્સાહિત્યપ્રેમી સાક્ષરો, આ કાવ્યોને અથેતિ અવલોકી, રહેલા દોષોમાટે સુખ નહિ મન્યકોડતાં સમભાવ ધારણ કરશે ! અને યોગ્ય રીતિએ સેવકને સૂચના કરી આભારી કરશે. કારણ-“ગતિ કરનારનું પ્રમાદથી અવશ્ય કોષ્ઠ સ્થળે પડવું થાયજ છે, તેમાં સાધુપુરુષો તો સમતા-સમભાવજ ધારણ કરે છે અને દુર્જનપુરુષોજ તેને હસે છે.” માટે દોષોને સુધારી જે આ સંસ્થાપ્રત્યે પાઠવવા તરફી લેશે તો પુનઃસંસ્કારમાં તેનો યથાયોગ્ય સદ્દુપયોગ રવામાં આવશે.

આ કાવ્યોમાં સામાન્ય પાઠાંતર તે તે શબ્દો અને અક્ષરોની બાબતમાં () કૌંસમાંજ જણાવવામાં આવ્યા છે. તથા કેટલેક સ્થળે જણાતી પાદની અપૂર્ણતા પણ [] () કૌંસમાંજ જણાવી દીધી છે. તથા જ્યાં જ્યાં જણાવવાને શક્તિ ચાલી શકી નથી, ત્યાં ત્યાં x x x x x આવી ચોકડીઓ મૂકી પાદ અપૂર્ણજ રાખ્યા છે. કેટલેક સ્થળે મૂળપ્રતિમાંજેક પાઠ હોય, તે પાઠ અથવા અક્ષર અયોગ્ય જણાયાથી નવો પાઠ તથા અક્ષર જોડવી, તે જૂના અક્ષર અને પાઠને બાબતમાં () કૌંસમાં કાયમ રાખ્યો છે. જેમ કરવાનું કારણ જેટલુંજ છે કે, વખતે કોષ્ઠ પ્રયોગથી તે પાઠનો પણ અર્થ બંધ બેસી શકતો હોય !

આ એકત્ર કરેલાં કાવ્યોને—

સસ્તાં સાહિત્ય—

તરીકે બહાર પાડવામાટે,—“શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જેનપુસ્તકો-

દ્વારભંડારમાંથી' મુદ્રિત કરાવવામાં આવ્યા છે. શેઠ દેવચંદ લાલ-
ભાઈ જવેરીએ સ્વમૃત્યુપત્રમાં રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦-૦-૦ની રકમ ધર્મસ્થાને વા-
પરવા જાણીવેલી હતી, જેમાં રૂ. ૫૫,૦૦૦-૦-૦ની જીર્ણોદ્ધાર વિગેરેમાં વ્ય-
વસ્થા કરવા સાથે વિગતવિનાની દર્શાવેલી રૂ. ૪૫,૦૦૦-૦-૦ (પીસ્તાળી-
શહેજર.) ની શુભકાર્યમાં વાપરવાની રકમનો; તેના વિશ્વાસુઓએ, સા-
દારશિરોમણિ શ્રીમાન આનંદસાગરગણિના ઉપદેશથી અને
શાં ગુલાબચંદ દેવચંદ જવેરીની સમ્મતિરૂપ આજ્ઞાથી “આવા
પ્રાચીન સંસ્કૃત, ગૂજરાતી, અંગ્રેજી વિગેરે ભાષામાં લખાયેલ વં-
ચાયેલ પુસ્તકો, કાવ્યો, નિબંધોદિ મુદ્રિત કરવામાટે ” શેઠ દેવ-
ચંદ લાલભાઈ જૈન-પુસ્તકોદ્ધારભંડાર સ્થાપી યોગ્ય વ્યવસ્થા
જળવાઈ રહેવામાટે ત્રસ્તીઓ નીમી ત્રસ્તડીડ બનાવરાવ્યું.

આ ફંડનું ભંડોળ નીચે પ્રમાણે થઈ આજ લગભગ રૂ.
૧૦૦૦૦૦-૦-૦ (એકલાખ રૂપિયા) ના આશરાનું થયું છે. અને
તેમાંથી ઉત્તરોત્તર પ્રાચીનગ્રંથોને પ્રસિદ્ધી પમાડવામાં આવે છે.

૪૫૦૦૦-૦-૦ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જવેરીએ પોતાના અંત-
પત્રમાં તપસીલ વિનાના દર્શાવેલી રકમ.

૨૫૦૦૦-૦-૦ શાં ગુલાબચંદ દેવચંદે તેમના (દેં લાં ના.) પુન્યાર્થે
કાઢેલી અન્ય રકમ.

૨૫૦૦૦-૦-૦ (આશરે) શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જવેરીની પુત્રી
અને શાં મૂલચંદ નગીનદાસની વિધવાબાઈ વીજકોરે
પોતાની તમામ મિલકત આ ફંડને આપવાની સ્વ-
વિલમાં દર્શાવેલી હતી તે રકમ.

૫૦૦૦-૦-૦ (આશરે) વ્યાગ્રાદેની ઉપજની રકમ.

૧૦૦૦૦૦-૦-૦

શ્રીમાન્ આનંદસાગરગણ્યુપદેશથી આ લાંઝારની રચાપના
અયેલી હોવાથી તેઓનું નામ ચિરગ્જીવ રાખવાના ધરિદાસહ આ
કાવ્યોના સંગ્રહનું નામ “શ્રીઆનંદકાવ્યમહોદધિ” રાખવામાં
આવ્યું છે. અંતમાં હું તેઓનો ઉપકાર માનું છું, કે જેઓએ
મને આ કાવ્યો બહાર પાડવામાં કેટલીક મદદ આપી છે.

પંન્યાસ શ્રીકેરવિજયગણિ,
મુનિ શ્રીદેવવિજય,
શ્રીમદ્દલભવિજયશિષ્ય મુનિ શ્રીલલિતવિજય,
મુનિ શ્રીકલ્યાણવિજય,
તથા શ્રીસૌભાગ્યવિજયનો ઉપકાર માની અત્રજ વિરામ
પામીશ.

શ્રીવાહુકેશ્વરગિરિ,	}	સત્સેવક
મુ'બાઈ ૩-૨-૧૯૧૩.		જીવજીવંદ સાકરચંદ જવેરી.
મેરૂ ત્રયોદશી, ૧૯૬૯.		સંશોધન અને સંગ્રહકર્તા.

ॐ श्रीवरदायै नमः अन्धकारे। અને અન્ધવિવેચન

શાલિભદ્ર.

આ રામના કર્તા શ્રીમતિસારને કાઠ શ્રીમતિસાગર પણ કહે છે, પરંતુ શ્રીમતિસાર એ નામ વધારે યોગ્ય છે । કારણકે તેઓશ્રી “ખરતરગચ્છ” ના છે, અને તે ગચ્છમાં “સાર” એ મુનિઓના નામની સાથે અંતમાં જોડાયેલું છે, જેમકે જ્ઞાનસાર, પુણ્યસાર વિગેરે. કર્તા પોતાની પ્રશસ્તિ એ આપે છે કે—

“જિનાસિંહસૂરી શીસ મતિસારે, ભવિચલુને ઉપગારેછ;”

આમાં શ્રીજિનસિંહસૂરિ પોતાના ગુરુ છે એમ દર્શાવ્યું છે અને તે બીજા કોઈ નહિ પણ ખરતરગચ્છના ૬૨મા પદ્ધરજ છે. શ્રીજિનસિંહસૂરિનું ટુંકે વૃત્તાંત પણ અત્ર જણાવીશું તો અસ્થાને નહિ જોખાય !

શ્રીજિનસિંહ—પિતા શાહ ચાંપશી, માતા ચતુરંગાદેવી, જાત્ર ગણધર ચોપડા, જન્મ ખેસરગ્રામમાં સં. ૧૬૧૫ ના માર્ગશીર્ષ શુદ્ધ પૂર્ણિમા, મૂલ નામ જાનસિંહ, દીક્ષા બીકાનેરમાં સં. ૧૬૨૩ ના માધશીર્ષ વદિ પંચમી, વાયકપદ જેસલમેરમાં સં. ૧૬૪૦ માધશિત પંચમી, આચાર્ય પદ લાહોરમાં સં. ૧૬૪૬ શ્રાવણ શુદ્ધ બીજ, સૂરિપદ વેનાતટમાં સં. ૧૬૭૦, અને કાળગમન મેડતામાં સં. ૧૬૭૪ પોષકૃષ્ણ ત્રયોદશીને દિને.

કાઠ એમ માને કે આ જિનસિંહસૂરિ લઘુખરતરગચ્છના સ્થાપક હોવા જોઈએ. પરંતુ તે ભૂલ ભરેલું જ ગણાયા કારણ કે તે શાખાની સ્થાપના તો સં. ૧૩૩૧ માં થઈ છે. અને આ કર્તા તો ૧૭મા સૈકામાં થયા છે તેમજ ઉપરોક્ત જણાવ્યા શિવાય બીજા કોઈપણ

જિનસિંહ હોષ શકે તેમ નથી, કારણ કે આ ખરતરગચ્છમાં એઓશ્રી અને લઘુખરતર શાખાના સ્થાપક શિવાય અન્ય કોઇપણ સૂરિનું નામ “જિનસિંહ” હોય એવું જણાયું નથી. કાલનિર્ણય માટે પ્રશસ્તિમાં જણાવ્યું છે કે—

“સોળહસેં અઠહત્તર વરસેં, આસો વઢિછઠ્ઠ દિવસેંછ.”

તે ઉપરથી ૧૬૭૮ નો સંવત જણાય છે, પણ બીજી અન્ય પ્રતોમાં કે કદાચ ભૂલથી વાંચતાં એવું જણાવેલું બતાવવામાં આવે છે કે—

“સોળહસેં અઠિહત્તરિ વરસેં, આસો વઢિછઠ્ઠ દિવસેંછ.”

તેમાં “ઠ” નો “ડ” ભૂલથી લખાયો યા વંચાયો હોય તેવું અમોને જણાય છે, અને તેથીજ સં. ૧૬૩૮ કેટલાંક વાંચે-ધારે છે. હમણાં પણ કોઇ એમ ધારે કે સંવત ૧૬૩૮ જ માનનીય છે તો લે સામે અમે કહીશું કે બીજાં વિશ્વસનીય પ્રમાણથી પૂરવાર થાય છે કે સં. ૧૬૭૮ નો પાઠજ ખરો છે. જુઓ ! કર્તા પોતાને જિનસિંહસૂરિના શિષ્ય તરીકે જણાવે છે, પરંતુ ૧૬૩૮ પૂર્વે જિનસિંહસૂરિને વાચક, આચાર્ય, કે સૂરિપદ મધ્યુંજ નહોતું તે ઉપર જણાવેલી બીનાથી સાબીત થાય છે. તે વખતે તો માત્ર તેઓ ફક્ત ‘સાધુ’ હતા. તેઓને સૂરિપદ ૧૬૭૦ માં મધ્યું અને તેથીજ આ રાસની રચના ૧૬૭૮માં થયેલી ગણવી એજ સપ્રમાણ અને ઉચિત છે !

આ રાસ જૂદીજૂદી વખતે (૧૬૩૮ અને ૧૬૭૮માં) જૂદીજૂદી રીતે એકજ કર્તાથી રચાયા હોય એ માનવું યોગ્ય અને બંધેસ્તું લાગતું નથી, કારણ કે બંનેની મિતિ “આસો વઢિછઠ્ઠ દિવસેંછ” એ પ્રમાણે એકજ-મળતીજ છે. કોઇએ વળી લાંડારની ટીપ કરતાં યા અન્ય પ્રસંગે સં. ૧૭૨૦ આસપાસ એવી અટકલ કરી આ રાસના નામે તેના કર્તા જિનસિંહસૂરિશિષ્ય એવું લખી ત્રીજો રાસ પણ તેઓએ એકજ જણના ચરિત્રનો બનાવ્યો છે એવું લખ્યું છે, પણ, મને લાગે છે કે પ્રતિમાં પ્રતિ લખ્યાનો સં. ૧૭૨૦ લખ્યો

હશે તે ઉપરથીજ રચ્યાનો સંં ૧૭૨૦ બંધ બેસાડી દેવાની બૂલ થયેલી જણાય છે. જુઓ સાક્ષર મનઃસુખ કિરત્યંદ મેહતા-(કે જેણે જૂદીજૂદી ટીપોપરથી લખેલી છે.) કૃત જૈન રાસમાલા—

શાલિભદ્રરાસ	૧૭૨૦ આસપાસ	જિનસિંહસરિશિષ્ય.
„	૧૬૩૮	મતિસાગર
„	૧૬૭૮	„

તો જણાવવાનું કે આ અનુમાન ખોટું છે અને આ કર્તાએ શાલિભદ્રનો એકજ રાસ રચેલો છે પણ ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણેની બૂલો થયેલી હોવી જોઈએ. આ રાસ ઉપરાંત અન્યકર્તાની ખીજ કૃતિઓ નીચે પ્રમાણે છે—ચંદ્રાન્નરાસ, સંઘયણીરાસ સંં ૧૬૭૫, અને ચંપકસેનરાસ સંં ૧૬૭૫ (પાટણ બંડાર ત્રીજો). આ પ્રમાણે અન્યકાર વર્ણન સપાત્ર કર્યા બાદ—

અન્યવિવેચન—

પર ઉતરીશું. વિવેચનપૂર્વે મારે જણાવવું જોઈએ કે આ રાસની એક પ્રતિ શ્રીમાન્ પંન્યાસ ક્રમખવિજયપાસેથી સંવત્ ૧૭૨૦માં લખેલી પ્રાપ્ત થઈ. જે કે તેના અક્ષરાદિ સારી રીતે લખેલ હતા છતાં પણ જોઈએ તેવી શુદ્ધતા નજ હતી. આને પ્રથમ—

ભાષાવલોકન—

તરીકે તપાસીએ તો કહેવું જોઈએ કે, જેવી જૂની લગભગ ૧૫માથી ૧૭મા સૈકાની-ભાષા વાપરેલી છે તેવીજ ભાષા લખ લખએ તો વાંચકોને તે ભાષા અગમ્ય અને ગુચ્ચવાડા ભરેલી થઈ પડે. તેથી તે ભાષાને ચાલુ ભાષામાં ફેરવી તે પ્રમાણે સુધાર્યું છે. આ પ્રત એટલી બધી અશુદ્ધ નહિ હોવાથી વિશેષ પાઠફેરઆદિ કાંઈ કરવું જરૂરનું થઈ પડ્યું નથી. ભાષામાત્રમાં જે ફેર કર્યો છે તે નીચે પ્રમાણે છે. અર્થાત્ મૂલભાષા આ પ્રમાણે છે.

ઠાલ પહેલી પાતું બીજું.

“ મગધદેશ શ્રેણિકબૂપાળ, પોતમ ન્યાય કરમ ચક્રિસાલ;
લાવભેદ સુધા સરદહમ, જિણુવર-આણુ અખંડિત વદમ. ૧ ”

પાતું ૩ મું. ડહો.

“ હિવ નીપજતાં ખીરનઇ, વાર ન લાગી કાઇ;
કારણુ સકળ મિલા પછી, કારિજ સિદ્ધિજ થાઇ. ૧ ”

પાતું ૫ મું. ડહો.

“ સંગમ વાત ન કા કહી, પાછલી વિતમ જેહ;
દેષ દાન પ્રકાશ્યસ્યઇ, ફલ નીગમરયઇ તેહ. ૧
દેષ દાન પરકાસ્યસ્યઇ, વરિં ન પડસ્યમ તેહ;
ફલ તો તેહિજ લે રલા, જલ ન વૂહી જાહ. ૨ ”

પાતું ૮ મું. ડહો.

“ અગનીજાલમઇ ધોવતા, મલ છંડઇ તતકાલ. ૧
જે પહિરસ્યઇ સો જાણુસ્યમ, અવર ન જાણુમ બેઉ;
પરદેસી ઉલા કહઇ, રયણુકંબળ કો લેઉ ? ૨ ”

પાતું ૧૦ મું. ઠાલ.

“ અંતરજમી ઉપરઇ, જગ્ગો તનધન ઉવારિજઇરે;
તગ્ગો કંબળતું સ્યું અજઇ, પશ્ચિ મુજવાત સુણીજઇરે. ૩
નારી કુંજરની વસૂ, પહિરયાં સાયળ ધાસઇરે;
તે તો માર ધાખલા, પહિરઇ કેમ તમાસઇરે. ૪ ”

પાતું ૪૫ મું. ડહો.

“ પેપિ સિલાપટઉપરઇ, પેઢ્યો પુત્રરતન; ૧
એવડમ વિરહમ વિહસતો, જતન કરઇ લપ કોડિ. ૨ ”

પાતું ૪૫ મું. ઠાલ.

“ ધતલા દિન હું જાણુતીરે હાં, મિલસ્યઇ વાર બિચ્ચાર;
હિવઇ વચ્છમેલો દોહિલોરે હાં, જીવનપ્રાણુઆધાર. ૧

માયડી નયણિ નિહારી, બોલો બોલ બિચ્ચારી;
અણબોલ્યાં ધણિવારિ, ચાલુ કિમ કરારી. ૨”
પાતું ઝઝ. મું. ઠાલ છેલ્લી.

“ ધણિ અવસરિ શ્રેણિક પરચાવઠ, લદ્દા ફિરિ ધર આવઠલ;
પડિલાબી ન સકી પ્રસ્તાવઠ, તિણિ ગાઠઠ પ્રછતાવઠલ. ૧
પોતાનો બોલ્યો સંભાલઠ, હરપિત હુયઓ તિણુ કાલંછલ; ૫
પરતપિ દાનતણાં ફળ જાણી, ભાવ અધિક મનિ આણીલ;
અદલિક દાન સમંપો પ્રાણી, એ શ્રીજિણુવરવાણીલ. ૭”
વિગેરે, વિગેરે.

અત્ર, ભાષાવલોકનસંબંધે જણાવવું જરૂરતું થયે પડશે કે,
આ આખા વૉલ્યુમમાં આણેલાં ચારે રાસાઓની ભાષા તમામ
“ શુદ્ધગુર્જરી છે, ” એમ તો કથી શકાશે નહિજ. પણ જૈન-
કવિઓદ્વારા રચાયેલ કાવ્યોમાં, વિશેષે આટલી ભાષાઓનો સમાવેશ
પણ મોટા અંશે થયેલો જોવામાં આવે છે.

ગૂજરાતી,
માગધી,
શરસેતી,
અપભ્રંશ,
પ્રાકૃત,
મારવાડી,
અને હિન્દી.

ગૂજરાતીમાં પણ કાઠિયાવાડી અને કચ્છીભાષાઓને
પ્રયોગ ધણેક અંશે મળૂમ પડે છે. આંહી એટલું દર્શાવવું અયોગ્ય
ગણાશે નહિ કે “માગધીભાષામાં” કેટલાક આખા રાસાના રાસાઓ
પણ જૈનકવિઓએ રચ્યા છે.

આ શાલિભદ્રરાસો, વિક્રમના પંદરમાં સૈકામાં થયેલ

શ્રીજિનકીર્તિસૂરિના “ દાન-કલ્પમ, અથવા ધન્નાચરિત ” અને **શ્રીધર્મકુમારકૃત** “ શાલિભદ્રચરિત ” નામના સંસ્કૃત અન્થોઉપરથી **શ્રીમતિસારે** રચ્યો હોય, તેવું અનુમાનવા ઉપર હું તે મન્થો અને રાસ જોતાં આવ્યો છું. જે કે આ અનુમાન આ ઉપરથી થયું તે લંબાણથી જણાવવું, એ વધારે સાઈ છે, છતાં એકદમ જરૂરીયાતજ છે તેવું મને ભાસતું નથી. બન્ને કાવ્યો જોતાં તદ્દવત માત્ર એટલોજ છે કે તે સંસ્કૃતઅન્થોમાં શાલિના ભવથીજ આરંભ કરી, પછી પૂર્વભવ જણાવ્યો છે, જ્યારે આમાં પ્રથમ પૂર્વભવ કહી, પછી શાલિનો ભવ આરંભ્યો છે. ધન્નાચરિતમાં વિશેષ ધન્નાનીજ વાત છે, કે જે ધન્નો શાલિભદ્રનો બનેલી હતો. જૈન-પંડિતોએ કથા, ચરિત, અને સુન્દરશ્લોકમાં મુખ્યત્વે દાનશીલત-પલાવઆદિ ધર્મપ્રતિપાદનરૂપ કેવો બોધદાયક ઉપદેશ કરી જન-સમાજપર ઉપકાર કર્યો છે તે આવી આવી તેઓની અનહદ કૃતિઓ જોવાથી જણાઈ આવે છે. ધર્મસાથે, નીતિ; રીતી; આમ્ય-શરીર-રૂપાદિ વર્ણન; ઐતિહાસીક બનાવઅને વ્યવહારધર્મ વિગેરેનો ભાવ; તથા આંતરિક કથાઓને પણ આબેહૂબ ચિતરવામાં તેઓ ચૂક્યા નથી. મુખ્યે ધર્મમાર્ગમાં દાનશીલતપલાવને પ્રધાનરૂપ માનેલ છે. અને તેમાં પણ વિશેષે સંસારત્યાગી નહિ તેવાઓને કાળે તો વડપણે દાનધર્મજ માન્ય થયેલો છે. અને આ શાલિરાસામાં મુખ્યપણે તેનીજ-દાનનીજ વાત, રૂળ, અને મહાત્મ્ય વિગેરે આણેલાં છે.

કવિ પ્રારંભમાં મંગળ-આચરણ કરી શું શું વાત કહીશું તે તે જણાવી શાલિના પૂર્વભવથી પહેલી ઢાલ શરૂઆતે છે. પૂર્વ-ભવમાં શાલિનો જીવ, શાલગ્રામમાં દરિદ્રાવરચાવાળી ધન્ના નામની વિધવાનો સંગમ નામનો પુત્ર હતો. ધન્ના સંગમસહિત ઉદરપૂરણા માટે શાલગ્રામથી ટ્રેલિકની રાજગૃહીમાં આવી, ઘેરે ઘેરે વૈતરૂં કરી, મહાવિટંબનાએ અડધુંસડધું પેટ ભરી ખાતી. તથા સંગમ લોકાના

વઃછર્યાં ગામ બહાર ચરાવી લાવવાનું કામ કરતો. એક વેળા કોઈ પર્વવિશેષ હોવાથી ગામના લોકોને ક્ષીરભોજન જમતાં જોઈ સંગમને પણ મનસા થઈ, અને માતાપાસે ક્ષીરભોજનની માગણી કરી. પણ જ્યાં ઘંટીગાળામાં બંટીનાંજ ફાંફાં, તો પછી પાયસ-લાલછા શી રીતે પૂર્ણ થાય ! માતાએ ડાંગરના પણ વણખા બતાવ્યા. છેવટે મા અને દીકરાને શોકમય જોઈ ચાર ચતુર પાડોસજોએ ખાંડ, ઘી, દૂધ, શાલિ આપ્યા, એટલે ખીર પ્રાપ્ત થતાં વાર ન થઈ. કારણ—

“ કાનજી સકલ મિલાં પછી, કારજ સિદ્ધજ થાય. ૧ ”

તદનિયમાનુસારે ખીર થઈ, પુત્રને થાળી માંડી બેસાડ્યો, અને માતા કાર્યવશાત્ રસોડું છોડી બીજાં બંડમાં ગઈ. ખીર ઉપજી હોવાથી સંગમ હળવે હળવે ફૂંકતો હતો તેટલામાં એકમાસના ઉપવાસી સાધુ ભિક્ષાર્યે ત્યાં આવ્યા. સંગમને અત્યાનંદ થયો, અને પાયસથાળ ઉપાડી સઘળી સાધુને અર્પી, પોતાને બહુધન્ય માનવા લાગ્યો. કારણ—

“ બવભવ ભમતાં દોહિલાજી, ચિત્ત, વિત્ત, ને પાત્ર;

કોણ ત્રણે લહી સામટાજી, દીલ કરે ખિણુ માત્ર ? ૬ ”

અભય, સુપાત્ર, ઉચિત, કીર્તિ, અને અનુકંપાદાનમાં પાત્ર-સુપાત્રને દાન દેવું તેજ વધારે યોગ્ય ગણાય છે.

હમેશાં સંસારની ઉપાધિને તિલાંજલિ દઈ અભયદાનમાંજ પ્રવર્તતા, અને અકલંકિતવૃત્તિવાળા સાધુપુરુષોનેજ સુપાત્ર ગણી શકાય છે. તેજ પ્રમાણે સારું પાત્ર, પ્રકૃતિલત સ્વચિત્ત, અને યોગ્ય વિત્ત-ખીર ત્રણે એકત્ર થવાથી સંગમને દુઃકરદાનનો મહાલાભ થયો, અને ધણું પુણ્ય ઉપાજ્યું. ખીર વહોરાવી, સાધુ વિદાય થયા, થાળમાં અવશેષ ક્ષીર બાકી રહી, અને માતા પાછી ત્યાં પુત્રપાસે આવી. થાળમાં થોડી ખીર બાકી રહેલી જોઈ માતાએ ફરીને બીજી

વધેલી ખીર પીરસી, પુત્રે ખાધી, અને માતાને વિચાર થયો કે-

“ એટલી ભૂખ ખમે સદા, ધિક્ક મારો જન્મવાર. ૩ ”

આ વિચારઉપરથી પુત્રને માતાની પણ દષ્ટિ લાગી, સહિ વિધુચિકા-કોલેરા થયો, અને મરણ પામી સંગમ તેજ રાજગૃહીમાં ગોભદ્રશેઠને ત્યાં પુત્રપણે ઉપન્યો. આંહીથી કથાની શરૂઆત થાય છે. આ ભવની માતાએ સ્વપ્નમાં શાલિક્ષેત્ર જોયું તેથી શાલિક્ષેત્ર નામ સ્થાપ્યું. અતુકમે બાળ ગઇ, યૌવના પ્રાપ્ત થઇ, એટલે માતા પિતાએ ૩૨ શ્રેષ્ઠિપુત્રીઓ પરણાવી. અને ગોભદ્રશેઠે-

“ સકળ પૂત જો ધર રહે, તાસુ જન્મ અકચ્છ. ૨ ”

નો વિચાર કરી સંયમ લીધું. છેવટે ગોભદ્ર કાળ પામી સુરલોકે ઉત્પન્ન થયો. પુત્રસ્નેહવશે તે દેવ દરેજ ગગનમાર્ગેથી ૩૩ પેટીઓ મોકલવા લાગ્યો. (કેટલેક એમ જોવામાં આવે છે કે ૩૩ પેટી નહિ, પણ રોજ ૯૯ પેટીઓ તે મોકલતો ૩૩ વસ્ત્રની, ૩૩ આભૂષણોની, અને ૩૩ ભોજનની) આ રાસામાં તેત્રીશમાત્રજ જણાવેલી છે. દરેક જાતની તેટલી લેવાથી બન્નેને પ્રતિપાલ અર્થ એકજ રહી શકે છે. રોજ પેટીઓ આવતી, શાલિ અને સ્ત્રીઓ તેને હિપભોગતી, અને બીજો દિવસે તે તે વસ્ત્ર અને ભૂષણ નિર્માલ્ય થતાં. આ પછી રત્નકંબલવાળા સોદાગરોની કંબલો, રાજગૃહીમાં ઠાઠ પણ સ્થળે ન ખપવાથી, તેઓને શાલિ-હેલ પાસેથી પાછા જતાં, બદ્ધ તેઓને તેડાવે છે. રત્નકંબલ સોળમાત્ર હોવાથી માતા દિલગીર થાય છે, છેવટે બત્રીશ વધુમાટે બત્રીશ ટુકડા કરવા ફરમાવે છે. “ વ્યાપારીઓ અવિચ્છસનીયજ હોય છે ” તેમ આંહી પણ બને છે. “ વખતે પૈસા મળશે, કે જતા રહેશે ” તેવા ભયથી સોદાગરો અગાઉથી નાણાની માંગણી કરે છે, તે સ્વીકારાય છે, કંબલના બંને ટુકડા કરાવાય છે, અને બત્રીશ વધુઓને વાંટી દેવામાં આવે છે. કવિ, શાલિ-અલ્હિનું અત્ર થોડુંક વર્ણન કરે છે—

“ઝઠારી કાઠાર ખોલાવેં, મણુવા ત્રીજે જણુ ખોલાવે;
જતો કુણુ જોવે રૂપેયા, પગસ્યું ઠેલીજો સોનૈયા. ૯
હીરાઉપર પગ દઈ હાલે, માણીક કુણુ મંજુસેં ધાલે;
પાર ન કો દીસેં પરવાલેં, કાચતણી પેરે પાચ નિહાલે. ૧૦
લાખગમે દીસેં લસણીયા, મોતી મૂલ ન જાણુ ગણીયા;
એણીપેરે ઋદ્ધિદેખી થંભાણો, પાછો ન શીરી શકે લેધ નાણો. ૧૧”

આ ઉપરથી આપણને શાલિકદ્રની કાનપુન્યબળે પ્રાપ્ત થયેલી ઋદ્ધિનું ભાન થાય છે.

ત્રેણિકની શ્રેણીજારાણીએ કંબલ માટે હઠ ત્યજી નહિ.
રાજાએ કંબલવ્યાપારીઓને તેડાવ્યા, અને એક કંબલ મોઢે માગ્યઃ
દામ આપવા કબુલીને માંગી. વણિકે, “ભદ્રામાતાએ સોજે કંબલો
તેડડાં દામ આપીને હસી! પાંડેના લઈ લાવ્યા” એમ જણાવ્યું.
રાજાએ કદાને ત્યાં અતુચર મોકલી કંબલ માંગાવી, ભદ્રાએ “જો
કંબલના બધે ટુકડા કરી બત્રીશ વહુઓને આપી દીધી, અને
તેઓએ હાથ પગ લુંછીને ઉકરડે નાંખી દીધી” તેમ જણાવ્યું. રાજાને
તેવા ભાગ્યશાલિ શાલિકુમારને મળવા ઈચ્છા થવાથી, અભયકુમારને
ભદ્રા પાસે મોકલાવે છે. ભદ્રાને આ રૂચતું નથી. અને તેથી અભ-
યકુમારસાથે અમૂલક વસ્તુઓનું બેટણું લઈ રાજા પાસે આવી,
રાજાને પોતાને આં પધારવા વિનંતિ કરે છે. રાજા કબૂલે છે, અને
શાલિની સમૃદ્ધિ જોવા શાલિકુમારને મહેલે જવા નીકળે છે. રાજાનું
આમમન થતાં ભદ્રા સ્વાગત કરી ચોથા માળઉપર રાજાને
બેસાડી પોતે ઉપર શાલિકુમારને તેડવા જાય છે. માતાએ
“ત્રેણિક ચોથે માળે આવ્યા છે, માટે સ્ત્રી-આદિનો ત્યાગ કરી નીચે
આવો” જણાવ્યું. “એમાં પૂછાછો શું? અગાઉ કદિ કાંઈ પણ પૂછતાં
નહિ! માટે એનું જે મોલ હોય તે આપીને લઇને બંડારમાં ભરી
રાખો.” આજી શાલિકે કહ્યું. માતાએ કહ્યું, “એ કાંઈ કરિયાણું”

નથી ! પણ આપણા જેવા હજારો લક્ષ્મીવાન જેને મસ્તક નમાવે છે, તે મગધેશ શ્રેષ્ઠિકરાય છે !” માતૃવાક્ય સાંભળતાં જ શાલિને ખેદ થયો અને વિચાર થયો કે—

“ પરમપુરુષવિષ્ણુ કેહની, શીસ ન ધાર’ આણુ;
કેસરી કદિ ન સાંસહે, તુરિયા જેમ પદ્મહાણુ ! ૩ ”

“ધિકાર છે મને ! મહારા માથે પણ ધણી છે, તો પછી હવે આ, આથનું પ્રયોજન શું ? જે આથ નરનાહની મરજીવિના રાખી શકાતીજ નથી, તો હું એનો-આથનો સર્વથી પહેલો સાગ કરું.” ઇલાદિ વિચારી, છેવટે માતાનું વચન માન્ય રાખી સ્ત્રીઓ-સહિત રાજાને મળવા નીચે ઉતરે છે. રાજા જોઇ આનંદ માને છે અને પોતાના જોખામાં, પુત્રવત્ ગણી ખેસાડે છે. પરંતુ “હસ્ત સ્પર્શથી જેમ ધૃત એસરી જાય છે,” તેમ, રાજાના સ્પર્શનથી શાલિ પાણી પાણી થઇ ગયો. માતાએ નૃપતે છોડી દેવા વિનવ્યો, અને શાલિ ત્યાંથી ઉઠી સ્વભૂમિપર ગયો.

બદ્રા નૃપભક્તિમાં મગધ તેને સ્નાનાદિ કરાવે છે. સ્નાન કરતાં રાજાની વીંટી પડી જાય તે રાજા પોતાનો હાથ ઉંચો લઇને તપાસે છે, પરંતુ લજ્જાવશાત્ તેમાંથી કાંઈ બોલી શકતું નથી. બદ્રા ચેતી જાય છે, અને દાસીને સાન કરી જળકળ ચલાવી નૃપવીંટી કઢાવી આપે છે. અંતે રાજાને પરિવારસમેત દિવ્યવસ્તુઓનું ભોજન કરાવી, તાંબુલાદિ આપી, વસ્ત્રાભૂષણાદિકનું એટલું કરી વિદાય કરે છે. રાજા સ્વ, અને શાલિરિદ્ધિ જોઈ વિચાર કરે છે—

“ ચિંતે મગધાધીશ, પુન્ય પટંતરો, સ્યો મેવક ! ને સ્યો ધણી એ ! ;
સું કરવો વિષવાદ, દેખી પરધન, ઘાટ કમાઇ આપનીએ. ૮ ”

શાલિને, શ્રેષ્ઠિકને સ્વામી જાણી વૈરાગ્ય થયો, અને સ્ત્રીઓદિ પરિવારપર અહેતાળુ થયો. અત્રીશે સ્ત્રીઓએ વિવિધઉપાય લેવા, માતાએ પણ સુંદરીત્વા સમજાવ્યો, પણ “ વીરપુરુષો જેમ હાથમાં

ખેચેલા તીરને પાછું ખેંચતા નથી ” તેમ, શાલિ પશુ વિરાગથી પાછો હાથો નહિ. આવામાં શ્રીધર્મદોષસૂરિ ત્યાં પધાર્યા, શાલિભદ્ર સપરિવાર વન્દનાર્યે ચાલ્યો, ગુરુએ ઉપદેશ દીધો, અને શાલિ વૈરાગ્ય-પ્રત્યે સુદૃઢ બન્યો. ત્યાંથી માતા પાસે આવી સંસારત્યાગમાટે આજ્ઞા મળે છે. માતા ફરી યુક્તિઓથી સમજાવે છે. વધારામાં એમ પશુ સમજાવે છે કે, “ તું તો વારંવાર કહેતો હતો કે—

“ વાત મ કાઢો પ્રતતણી, અનુમતિ કાઢ ન દેસીરે
સુખ ભોગવી(શ) સંસારના, પાડોસી પ્રત લેસીરે. ૧”

છેવટે માતા દશ દિવસ રહેવા અત્યાગ્રહ કરે છે, અને શાલિ-કુમાર તે પ્રમાણે કરવા મરજીવાન થાય છે. અનુક્રમે શાલિકુમાર રોજની એક એક નારી ત્યજે છે અને તે પ્રમાણે ચાર દિનમાં ચાર નારીઓનો ત્યાગ કરે છે.

આંહીથી કવિ ધન્નાવૃતાંત કહેવા માંડે છે. શાલિભદ્રની એક ન્હાની બહેન સુભદ્રા છે. તેને તેજ ગામમાં ધન્નાશેઠની વેરે પરણાવેલી છે. એક દિવસે ધન્નાને સ્નાન કરાવતાં સુભદ્રાને ભાઇનો વૈરાગ્ય સ્મૃતિમાં આવતાં હૃદય ભરાઇ આવ્યું, અને ધારાવહી ધન્નાઉપર એક અશ્રુબિન્દુ પડ્યું. કારણ પૂછતાં “ શાલિભદ્ર નિત્યની એક એક સ્ત્રી તજે છે, અને સંયમ લેવાનો છે” તે જણાવ્યું. સાહસીક ધન્નાએ મોઢું ફેરવ્યું અને શાલિરીતિને ધિક્કારવા લાગ્યો. શાલિને કાયર કહેવા લાગ્યો, અને એ પશુ કહી દીધું કે “ તારા ભાઇ જેવો કાણુ ? તારો ભાઇ દમવિનાનો છે. છોડવી હતી તો સામ-દીજ બત્રીશ શું નહીં છોડી શકાતે ? ” બહેનથી પ્રીતમવચન સાંખી શકાયું નહિ “ ગમે તેવો તોપણ ભાઇ, એકજ લોહી, અને એકજ માતાના પુત્ર ” તેણે સ્વપતિને તેઓનું વચન અસંભવિત ધારી ઇપકા આપ્યો અને હાસ્યમાં ટાણી પશુ માર્યો કે—

“ દિવસ બત્રીસે છોડશેજી, વીર બત્રીસે નાર;
પોતે આઠ જીકે અછેજી, છોડી ! એકજીવાર ? ૧૩ ”

સુભદ્રાવચન સાંભળતાંવેતજ ધન્નાની આંતરબોલેતિ પ્રકટ થઇ, અને, “ તું જ હેન અને હું ભાઇ ” કહી હઠી ચાલવા લાગ્યો. સુભદ્રાએ અને બીજી સાતેએ ધણો સમજાવ્યો. પણ ધનાએ માન્યું નહિ, અને સામે તે આઠેને ઉપદેશ દીધો. આથી આઠે જણીઓ સાથેજ દીક્ષા લેવા તૈયાર થઇ. આઠી કવિએ ક્રીમુખથી નીકળેલા હાસ્યગર્ભિત વચનનો પણ ધનાએ કેવો ઉપયોગ કર્યો, ક્રીઓએ કેવી રીતે સમજાવ્યો, અને ધનાએ ફરી કેવા પ્રકારથી ઉપદેશી તે વિષય ખરેખર અમૂલ્ય વિરચ્યો છે.

આઠીથી ધન્નો શાલિ-આંગણે આવી શાલિને પુકારી કાચંદ અને ધીરપુરુષ શી રીતે કાર્ય કરે છે તેનું સ્મરણ કરાવે છે, શાલિને તેથી બમણો પ્રેમ સંજમમાર્ગે પ્રવર્તવા થાય છે, તેજ વખતે તેઓના સુભાગ્યે શ્રી જનરાજ—મહાવીરસ્વામી પધારે છે એવા સમાચાર મળે છે, અને તેથી તેઓ “હવે આપણી આશા ફળીભૂત થશે” તેમ વિચારી આનંદે છે. પરંતુ શાલિભદ્ર માતા—આગાની રાહ જુએ છે એટલામાં ધનાશેઠ તો સ્વમંદિરે જઈ ધનાદિકને સુકાર્યમાં વાપરી શ્રીમહાવીર પાસે જઈ દીક્ષિત બને છે.

શાલિને માતા, અને પછી ક્રીઓ સમજાવે છે, ક્રીઓ પુરુષ યોગ્ય કેટલાક ઠપકા પણ આપે છે. છેવટે—

“ સદા નિહોરો નિર્બળનો, નેં સખળારી ભાત. ૨ ”

તે નિયમથી તેઓ ત્યાં છે, અને રજા આપે છે. શાલિભદ્ર પણ ધનાની પેઠે દ્રવ્યને સુમાર્ગે વ્યવસ્થિત કરી વીરહસ્તે સાધુ થાય છે. ભદ્રામાતા પૂતવિયોજે દિક્ષગીર છતે પણ,—

“ પૂત પનોતા ર્યું થયું, સંજમ લીધા માટેરે;
જે, તપ કરી કાચા કસે, ફળતો તેહીજ ખાટેર. ૮ ”

ધસાદિ ધસાદિ

ઉપદેશ દઇને પુત્રને સંયમપ્રતે સુદઢ કરે છે. મહાવીરસાથે બન્ને જણાઓ આમાન્તર ફરતાં ફરતાં, વિવિધપ્રકારથી કર્મપાપને તપાવતાં તપાવતાં એક સમયે ફરી રાજગૃહીમાં આવે છે. ધન્ના-શાલિએ પારણાનિમિત્ત ભિક્ષાર્યે જવા શ્રીવીરકને આદેશ માગ્યો. શ્રીવીરે શાલિપ્રત્યે વધારામાં “ હે વત્સ ! આજ તને ત્હારી માતાને હાથે પારણું થશે ” એ સૂચવ્યું. બન્ને મુનિઓ શ્રીવીરવચનથી બદ્ધાને ત્યાં વહોરવા ગયા, પણ બદ્ધા અને પરિવારાદિ નન્દનવન્દન-સામગ્રીમાં ઘુટાયા હોવાથી ક્રોધએ જોયા નહિ, તેથી તેઓ પાછા ગયા. ફરી શ્રીવીરવાક્યસિદ્ધાર્યે તેઓ ત્યાં ગયા, પણ પૂર્વનીજ રીત દેખી તેઓ પાછા વળ્યા. રસ્તે તેઓને મહિ વેચનારી શાલિની પૂર્વજવની માતા ધન્ના મલે છે, તે તેઓને જોતાં એકદમ અટકે છે, તથા પૂર્વપ્રીતિની લીધે તેના સ્તનમાંથી પય ઝરે છે, અને માતાને તેઓપર અત્યંત પ્રેમ થવાથી પોતા પાસેનું સામકું ગોરસ તેઓને ભિક્ષાવી દે છે. મુનિઓ પણ, શુદ્ધાદારને જોઈ, લઘ, શંકાવાળા થઈ શ્રીવીરપાસે આવે છે. જગદ્ગુરુ શ્રીવીર તે પૂર્વની ધન્નામાતાજ છે તેમ જણાવી; સંસારની વિચિત્રરિથિતિ, બવબમણુ, પુણ્ય-પાપફલની વિવિધતા જણાવી શંકાનો નાશ કરાવે છે. ત્યાંથી બન્ને સાધુઓ, અનિત્યભાવનાના ભાવમાં ચઢવાથી શ્રીવીર-આદેશ લેઈ ગિરિશિખરે “ અનશનવત ” આદરવામાટે જાય છે.

આ પ્રમાણે બધું બની જાય છે એટલે બદ્ધામાતા વહુઓ-સમેત વીર અને પુત્રવન્દનકાળે આવે છે. વીરને વાંદી પુત્રને ન જોવાથી પૂછે છે, અને પોતાના ભાગ્યને અત્યંત ધિક્કારે છે. છેવટે ગિરિપર ચઢે છે, શ્રેણિક પણ ત્યાં આવે છે અને માતા ધણો વિલાપ કરતી હોવાથી તેને સમજાવી શ્રેણિક પાછી વાળે છે. ત્યાર પછી કવિ તેઓનું બવિખ્ય, અને અન્યપ્રશસ્તિ કહ્યા બાદ અન્યને સમ્પૂર્ણ કરે

છે. લવિષ્યવૃત્તાંતમાં, તેઓ કાળ કરી “ સર્વાર્થસિદ્ધિમાનમાં^૧ ” જશે, અને ત્યાંથી એકલવ મહાવિદેહમાં કરી સર્વદુઃખરહિત થશે. અંતમાં કવિ—

“ પરતપ દાનતણાં ફળ જાણી, લાવ અધિક મન આણીછ;
 અદળક દાન સમર્પો પ્રાણી, એ શ્રીગિનવરવાણીછ. ૭ ”

કહી ગ્રન્થને સમ્પૂર્ણ છે એ પ્રમાણે—

અનુત્તરં દાનમનુત્તરં તપો

હ્યનુત્તરં માનમનુત્તરં યશઃ ;

શ્રીશાન્તિમદ્રસ્ય ગુણા અનુત્તરા,

અનુત્તરં ધૈર્યમનુત્તરં પદમ્.

શાન્તિભદ્રસમાન ઋદ્ધિવાલો કોઈ થયો નથી (દિલગીરીસહ જણાવવું પડે છે કે પૂર્વનું દારમ કંપલીટ થયા પછી કેટલીક બીના ઉપલબ્ધ થવાથી આંહી દાખલ કરવી પડી છે, તે આ પ્રમાણે છે.) અને તેનું કારણ તેને અપૂર્વ ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ હતી અને તેથીજ નવા વર્ષના ચોપડાનું શારદાપૂજન વેપારીઓ કરે છે ત્યારે લખે છે કે ‘શાન્તિભદ્રની ઋદ્ધિ હોજો.’ આ ચરિત્રનાયકનું ચરિત્ર મૂળ સંસ્કૃતમાં ધર્મકુમારમુનિએ સં. ૧૩૩૪ માં રચ્યું છે તે શિવાય, વિનયસાગર, અહમિન્દ્ર અને સ્તોમપ્રભો પ્રાકૃતમાં ચરિત્ર લખેલ છે. આ ઉપરાંત શાન્તિભદ્રના અનેવી અને તેની સાથેજ દીક્ષિત થયેલ ધન્યકુમાર (ધન્ના અણુગાર) ચરિત્ર નામે ધન્નાચરિત્ર અથવા દાનકલ્પદ્રુમ ગિનકાર્તિસૂરિએ, તેમજ જ્ઞાનસાગર અને શુભભદ્રસૂરિએ લખેલ છે. આ અને ધન્નાશાલી-એમ સાથેજ ઝોળખાયછે કારણકે

૧-સર્વાર્થસિદ્ધિમાનમાં શાન્તિભદ્ર “ અહમિન્દ્ર ” તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે. “ અહમિન્દ્ર ” એટલે તેને શિર કોઈ બીજો સ્વામી ન હોય તેવા. અર્થાત્ પોતેજ સ્વામી હોય છે.

એકબીજાને અતલગ સંબંધ રહેલ છે. એકનું ચરિત્ર લખતાં બીજાનો ઉલ્લેખ થાયજ નહિ એમ બંને તેવું નથી—શ્રીપૂર્ણભદ્રે બંનેનાં ચરિત્ર સાથેજ સં. ૧૨૮૫માં “ધન્યશાલિચરિત્ર” એ નામે ગ્રંથમાં ગુથેલાં છે.

ગૂર્જરભાષામાં આ રાસ શિવાય અન્ય રાસો રચાયા છે. એક હંસમુનિએ શાલિભદ્રરાસ રચ્યો છે કે જે અગ્રગટ છે અને બીજો સં. ૧૭૨૭માં જિનવિજયે “ધનાશાલિભદ્રરાસ” રચ્યો છે કે જે શ્રીજિનકીર્તિસંસ્કૃત સંસ્કૃત ચરિત્રનો અનુવાદ છે અને અગ્રગટ પણ થઇ ગયો છે. આ ઉપરાંત નીચે પ્રમાણે આ પુરષોના રાસ લખાયાછે—

ધનાચરિત્ર	૧૫૧૪	મતિશેખર	રતનવિજયનો ભંડાર અમદાવાદ.
„	૧૫૧૫આસપાસ.	જિનવર્ધન	„ „
ધનારાસ	૧૬૦૯	તેમરાજ	લીંબડી ભંડાર
ધનાચરિત્ર	૧૬૮૮	પુણ્યકીર્તિ	
„	૧૭૨૭	જ્ઞાનસાગર (વિધિપક્ષ)	
„	૦	જયવદલભ	રતનવિ. ભંડાર
ધનાકુમાર	૦	હર્ષસાગર	
„ શાલિભદ્ર	૦	કલ્યાણ	
„ „	૦	ઉત્તમવિજય	ચંચલખાઇ ભંડાર અમદાવાદ.
„ „	૦	સાધુ હંસમુનિ (મુનિ- સુંદરસરિશિષ્ય.)	

દ્વિતીયકાવ્યમાં—

શ્રીકુસુમશ્રીરાસો-

લેવામાં આવ્યો છે. એ રાસ મુનિ શ્રીગંગવિજયજીએ વિક્રમના ૧૭૧૭ માં માતર ગામ કે જે ખેડા પાસે છે તેમાં રચીને પૂર્ણ કરીધો છે. એઓએ બીજી ભાષાસેવામાં ગજશિંહકુમારરાસ સં. ૧૭૭૨માં રચ્યો છે. સંસ્કૃત-પ્રાકૃતગ્રંથો એઓએ રચ્યા હોય તેયું અઘાપિપર્યન્ત જાણાયું નથી. જે ઉપરથી તેઓશ્રીનું વિશેષ વૃત્તાંત જાણવું એ કઠિન છે.

તેમજ કેટલીક પદાવલિઓ પણ જોતાં તેઓશ્રી સંખ્યે કોઈ વધુ જાણવાનું પ્રાપ્ત થઈ શક્યું નથી. માત્ર જે વિચાર કરી શકાયે તે આ રાસને અતે પ્રસરિત છે તે ઉપરજ છે. પ્રસરિતમાં—

“તપગચ્છમણ્ડણ ભાનુંસમાણ, શ્રીવિજયદેવ શ્રી[સુરિ]રાયાજી;
તસ પાટે’ શ્રીવિજયપ્રભસુરિસર, તેજવન્ત સવાયાજી. ૧૫
તસ પાટે’ પ્રગટયો જગવન્દીત, શ્રીવિજયરત્નસુરિરાયાજી;
શ્રીવિજયક્ષિમાસુરિસરરાજ્યે’, મે’ શીલતણાં ગુણુ ગાયાજી. ૧૬

× × × × × × ×
× × × × × × ×

શ્રીવિજયદેવસુરિસરસેવક, શ્રીલાવણવિજય ઉવજ્ઞાયાજી;
શ્રીનિત્યવિજયકવિરાયપસાયે’, ગંગવિજયે’ ગુણુ ગાયાજી. ૨૧”

જેઉપરથી તપગચ્છના ૬૦મા પદધર ભટ્ટારક શ્રીવિજયદેવસુરિના સેવક, શ્રીલાવણવિજયઉવજ્ઞાયાના વંશમાં શ્રીનિત્યવિજયકવિના શિષ્ય શ્રીગંગવિજય હતા, અને તેઓએ ભટ્ટારક શ્રીવિજયક્ષમાસુરિના આસનમાં આ રાસ રચ્યો એટલુંજ જાણી શકાયું છે.

ભાષાવલોકન—

માં આ પ્રતિમાં વિશેષ જૂની ગુજરાતી જોવામાં આવતી નથી, માત્ર જુજ જે ફેરફાર છે તે આ પ્રમાણે છે.

પાનું ૪૯ મું. દુહો.

“પુરીસાદાંણી પાસજી, તેવીસમે જિનચંદ;
સૂખસંપત્તિ જિજ્ઞાસામથી, પામે પરમઆણંદ. ૧
વળી ગણધરઆદેં નમું, ચૌદસે આવજ;
સમરંતા પાતિક મિટૈ, જપીછ સાચેં મન. ૧”

પાનું ૫૧ મું. દુહો.

“કુસુમશ્રી ભરયૌવના, થઈ તે બુદ્ધિનિવાસ;
સોળશૃંગાર પહિરાવીને, માયેં મોકલી રાય પાસ. ૨
સભામંજ્રિ આવી હર્વચું, તે કુમરી ગુણવંત;
વિવરી જોલેં જોલડાં, સાંભલી સભા હરવંત. ૩”

પાનું ૫૪ મું. ઠાલ ઉલ્હાલાની.

“લગનસમેં જવ આવરચેં, સભાલોક જેદારેં જોરચેં;
કરમુંકાવણીયેં મુઝ આજ, ચું લેરયો કહો મહારાજ! ૧”
વિગેરે, વિગેરે, વિગેરે.

આગલ ચાલતાં જે કામ થયું છે તે, જૂની ભાષા રાખવા માટે તેજ પ્રમાણે કરવામાં આવ્યું છે, (આ ગ્રંથસંબંધી કેટલુંક કાર્ય થયા બાદ બે ત્રણ સાક્ષરો અને ભાષાશાસ્ત્રીઓનો અભિપ્રાય લેતાં તેઓએ જૂની પ્રતિવાલી ભાષા રાખવાનો મત દર્શાવ્યો. ત્યાર પછીનું લખાણ અસલની શૈલિમાંજ રાખવામાં આવ્યું છે. જે કે આ પદ્ધતિ દરેકને રૂચે એ સંભવતો નથીજ ! તેથી ભાષાશાસ્ત્રી અને સામાન્ય પાઠકગણ બંને આ ગ્રંથનો લાભ સંપૂર્ણપણે લઇ શકશે કે નહીં એ સવાલ છે તથાપિ આ ગ્રંથનો જે જે ભાગ જેટલે જેટલે અંશે જેને જેને પ્રિય, ઉપયોગી, અને જ્ઞાનસાથે આનંદ

આપનારે થશે તેટલે અંશે હું મારો શ્રમ સફળ થયો એમ માનીશ.) જેથી તેનાં નમૂના અર્પવાની જરૂરીયાત જણાઈ નથી. પરંતુ જૂની ભાષા તરીકે વધુમાં આ પ્રમાણે જ ફેરફાર છે.

૧-મોટે ભાગે ધણે સ્થળે અનુસ્વાર.

૨-“સ, સે, શે” ને ઠેકાણે “સ્ય, સ્યેં, સ્યે,” એવા પ્રયોગો છે.

૩-અને “અ” કારને સ્થળે “પ” કાર વાપરવાનો રિવાજ તો જૂની તમામ પ્રતિઓમાં છેજ.

આમાં કેટલેક સ્થળે કેટલાક અક્ષરોની ફેરબદલી કરવામાં આવી છે તે આ પ્રમાણે—

મૂલપ્રતિનો નમૂનો,	ફેરબદલીનો નમૂનો.
મુઝ, પુઝ, મુઝ્ઝ, પુઝ્ઝ.	મુજ, પુજ.
આવસ્યેં, જોસ્યેં.	આવસેં, જોસેં.
પ, સ.	ખ, શ.
નાંમ, ગુંણ, રાંણ, ધાંન.	નામ, ગુણ, રાણી, ધાન્ય.
નિદ્ધાંન, નિવ્વાસ.	<u>નિધાન</u> , નિવાસ, નિદ્ધાન,

વિગેરે, વિગેરે, વિગેરે.

અન્યવિવેચન.

અન્યકાર પ્રથમ નમસ્કારાદિ મર્જલાચરણ કરી, શીલમહિમાધિ-કારમાં કુસુમશ્રીનો વૃત્તાન્ત શરૂ કરવા જણાવે છે. પહેલી દાલથી કથારમ્ભ શરૂ થાય છે. તેમાં રતનપુરીના રણધવલ રાજાથી રતનવતીને ગર્ભ રહે છે, પુત્રી જન્મે છે, અને તેનું નામ કુસુમશ્રી સ્થાપવામાં આવે છે. કાળે કુસુમશ્રી ભર્યૌવના થતી હોવાથી તેના જેવાજ ગુણ-રૂપવાળો જમાઇ શોધવાને રણધવલ, મંત્રીને જણાવે છે. મંત્રી કનકશાલના રાજા અરિકેસરીપાસે, તેનાં યુવરાજ વીરસેનસાથે કુસુમશ્રીના લગ્ન કરવા વિનવે છે, રાજા માન્ય

કરે છે, અને વીરસેનને તે મન્ત્રીસાથે લક્ષ્મીમાટે રત્નપુરી વિદાય કરે છે.

કુસુમશ્રી, વીરસેનને લક્ષ્મીપૂર્વે મળે છે, અને પાણિમૂકાવણીયે પોતાના પિતા પાસે શું માંગશો તે પૂછે છે. વીરસેન શું માંગવું તે તેનેજ પૂછે છે તેથી કુસુમશ્રી, “કમળા નામનો અશ્વ, કામિત પલંગ, અને વિશુદ્ધચૂડામણિ સૂડો” માંગવા લલામણુ કરી છૂટી પડે છે. લક્ષ્મીવસે વીરસેને રાત્રી પાસે ઉપલી વસ્તુઓની માંગણી કરવાથી રાત્રીનાશુશ થાય છે, પરંતુ જમાઈને રાત્રી કરવા તે આપે છે. પછી વીરસેન અને કુસુમશ્રી ત્રણ દિવસ રહી ત્યાંથી પોતાને ગામ જવા નીકળે છે. રસ્તે જતાં પોતાના સર્વ પરિવારને અગાઉથી વિદાય કરી, તેઓ ત્રણે રત્નોની પરીક્ષા કરવા વિચાર કરે છે. જેથી તે; કુસુમશ્રી, સૂડો, અને પલંગસહિત ઘોડાઉપર સ્વાર થઈ ઘોડાના કાનમાં કનકશાલના ઉઘાનની બદલે લગાતુરથી કુસુમપુરીઉઘાનમાં મૂકવા બોલી દે છે, એટલે ઘોડો ગગનમાં ઉછળી કુસુમપુરીના ઉઘાનમાં લાવી તેઓને મૂકે છે. વીરસેન, કનકશાલને બદલે આંહી લાવવાથી ઘોડાઉપર ગુસ્સે લગાય છે, તેને પોપટ આશ્વાસન આપી “તમેજ ભૂલથી આંહી લાવવા સસચ્યું હતું” એમ સમજાવે છે. વીરસેન નિર્જન કુસુમપુરીના દિવાર બેવા પોતે જવા ધારે છે. કુસુમશ્રી, પોપટ, અને પલંગને ત્યાં મૂકી વીરસેન ઘોડાઉપર બેસી નિર્જન નગરપ્રત્યે જાય છે. કવિએ જનશ્રુત્ય નગરવર્ણન આલ્હાદદાયક ચિતાર્યું છે—

“સમભૂમિ દીસે માલીયારે લાલ,

સુન્દર હાટની ઝોળ, મન માં

ગોખ ચિહ્નદિશે સોભતા હો લાલ,

અનુપમ નગરની પોળ, મન મોં કું ૧૧

દામ દામે દીસે દીર્ઘિકા હો લાલ,

સ્ફટિક સોપાન ઝલકંત, મન માં

શીતલજનક બર્મા નિર્મલા હો લાલ,

પણ હાસાં કો ન દીસન્ત, મન મોં કું ૧૨
ધ્વજસહિત દીપે બહારે લાલ,
કનકમય પ્રાસાદ; મન માં.

કાશીમાં ઝલકે ધણુરે લાલ,

જેણે દીઠે ઉપજે આદહાદ, મન મોં કું ૧૩”
વિગેરે વિગેરે, વિગેરે.

નગરી જોધ વીરસેન પાછો આવી, રાત્રીવાસો ત્યાંજ રહે છે. રાતના આછી નાટિકધ્વની વીરસેનને કાને પડવાથી, દિશાએ જવાનું ખાતું કાઢી તે, તે જોવા જાય છે. નાટિક દેવાનું હોવાથી મરજીલ થઇ લાંબો વખતસૂધી ત્યાંજ જોવાને ઉભો રહે છે. વીરસેનને આવતાં વાર લાગવાથી કુસુમશ્રી ધણો ઉચાટ કરે છે, અને નિદ્રા આવવાને લીધે સૂઈ જાય છે. પાછલથી કોઇ ધૂતારો આવી પલંગ અને અશ્વ ચોરી લે છે. પરોઢિઈં થતાં પોપટ અને કુંવરી જાગે છે, કુંવર પણ એટલામાં આવી પહોંચે છે અને અશ્વપલંગ નહિ જોવાથી બેહુદ કલ્પાન્ત કરે છે. છેવટે થાકી પાદ્રદેવીમંદિરે ત્રણ દિવસના ઉપવાસ કરી બેસે છે. દેવી પ્રસન્ન થઇ, “ધણે કાળે રતેના સ્નાપડશે” એમ કહી, સ્વપુરે જવામાટે સમુદ્રતટે ધ્વજપાસે બેસવા કહે છે, જે પ્રમાણે તેઓ આવીને ત્યાં બેસે છે. સાગર ધનપતિનું વહાણ, તે ધ્વજ જોઇ ત્યાં અચકાય છે, અને સાગરશેઠ તેઓને વહાણમાં લઇ પ્રમોદયુક્ત આશ્વાસન આપે છે. પરંતુ કુસુમશ્રી તો તેના કપટિપણ્યને કળિ જઇ સાગરશેઠનો ભક્તિસો ન કરવા વારોવાર વીરસેનને કહે છે, પણ તે, “ભાવિપ્રત્યક્ષ” ન્યાયે ગણકારતો નથી. સાગરશેઠ, કુસુમશ્રીની રૂપલાવણ્યતા જોઇ મોહાઇ જતી, વીરસેનને સાગરમાં હડસેલી દેવડાવે છે. કુસુમશ્રી પણ તે જાણી વિરહાનળથી પરજાળે છે, અને સાગરશેઠથી પોતાનું શીલ બચાવવા સાગરને શરણુ જવા ફૂંકેા મારે છે એટલામાં, પાદ્રદેવીના સ્મરણથી વીરસેન આવી

કુસુમશ્રીને મક્કે છે, અને શાહનો દોષ છે, એમ સઘળાં બેસારઝોને માલુમ પડે છે.

અનુક્રમે બહાણુને ચાલતાં એક ઉત્પાત નડે છે. દરિયાના કુંગરની કડાણુમાં અથડાઈ તે ભૂમિતળે બેસે છે. તેમાંથી વીરસેન અને કુસુમશ્રી બન્ને જણાંઓ જૂદે જૂદે ફક્કે રહી, જૂદી જૂદી દિશામાં નીકલી જાય છે. વચમાં વચમાં શાણો સડો એકએકના એકએકને કુશલસમાચાર સુણાવે છે, એવામાં પોપટને અતિ તૃષા લાગવાથી કુમરકુમરીનો આદેશ લઈ કિનારે જળ પીવા જાય છે. આંહીથી કવિ વીરસેનને દરિયામાં રાખી પહેલાં કુસુમશ્રીનો વૃત્તાંત શરૂ કરે છે.

પાટીઆઉપર તરતા તરતા કુસુમશ્રીને એક મગરમત્સ્ય ગળે છે. આગળ ચાલતાં તે મગર શ્રીપુરનગરના ધીવરની જલથી પકડાઈ પુક્કા (પુષ્પા) વેશ્યાને ત્યાં વેચાય છે. વેશ્યા તેને વિદરાવતા અંદરથી કુસુમશ્રીને નીકલતી જોઈ, “સ્વધંધામાં ભાગિણી મળી” એમ વિચારી આનંદમાને છે. ત્યાંથી પુક્કા તેને પોતાને ઘેર લાવે છે. કુસુમશ્રી મૂર્છામાંથી જાગૃત થઈ જુવે છે તો સુંદર-મહેલમાં પોતાને જોવાથી વિચારે છે કે—

“એતો મૌલ નૃપસારીજો, દીસે છે કાઈ ઇન્ધ્ર લાલરે;
પણ પુરૂષ કે કોઈ નહીં! જિહાં તિહાં નારીયું સમ્ય લાલરે.

હવે ૦ ૧૫

ઇમ વિચારી મન ચિંતવે, એહ કારણુ વિષવાદ લાલરે,
અસંભવ વાત દીસે અછે, નહિ! ઇન્ધ્રિયતણો પ્રાસાદ લાલરે.

હવે ૦ ૧૬”

તેથી કુસુમશ્રી, આ મકાનો કોનાં છે એમ પાસે રહેલી પુક્કા વેશ્યાને પૂછે છે, પણ વેશ્યા પહેલાં કુસુમશ્રીનો પ્રયંધ જાણવા ઉત્સુક થાય છે. જેથી કુસુમશ્રી પોતાનો ખરો વૃત્તાંત નીચકુલના જયને લીધે નહિ જણાવતાં આડકથનથી પોતાનું નામ, “વસન્તપુરના

કેવદત્ત વ્યવહારીની પુત્રી રતનવતી છે ” તેમ જણાવે છે. વેશ્યા યોતાનો નીચ ધંધો કરવા સતીને સમજાવે છે, જેવટે ન માનવાથી ધમકી આપી વેશ્યા થવા દયાણુ કરે છે. જેથી કુસુમશ્રી હાલ દુરત તો “ખુત્તુ” ગાડું કાઢે” એ નિયમથી તેને તે કહે તેમ કરવા હા કહે છે. પણ હમાસ સૂધી દાનશાલા માંડી ગરિબગુરખાં અને પ્રદ્યાદિને દાણો આપવા વિનવે છે, જેમ કરવા ખૂશી થઈ વેશ્યા તેને રોજ અનાજ પૂરું પાડે છે. નિત્ય પરદેશનાં નવાનવા પક્ષીઓ આવીને ચૂલુ ચૂલે છે, પરન્તુ કુસુમશ્રીનો આ પ્રયત્ન તો યોતાના પોપટ માટે છે, જે પ્રયત્ન પણ કમચકી ફળીભૂત થવા પામે છે, અને સ્વકીર આવીને મલે છે. એ કએકને અત્યંત પ્રમોદ સાથે સ્વવીતક સંભલાવી સાથે રહે છે. સૂડા અને પુદ્ગલો મિલાપ થતાં પુદ્ગલ સૂડાપર અત્યંત પ્યાર બતાવી સૂડાને વનવાસની વાત સંભલાવવા કહે છે. સૂડો તે વાત ભેગો પુદ્ગલને આ પ્રમાણે અત્યુત્તમઉપદેશ આપે છે.—

“કહે કિર મોટા નર પતિ માતજી ! વિક્રમ-લોજજેવા નિર્મળાંજી;
નાવી વસુધા તેને સાથ માં તે પણિ મૂકી ગયાં એકલાંજી. ૨
વળી સુજસરિખો જોય માં જે જ ગર્ભાંહી પરગડોજી;
જે ! રાવણુસરિખો રાય માં તે લાંકા મૂકી ગયાં એકલીજી. ૩
કહું છું ખરું હું એહ માં સુકૃતપુણ્ય તમે સંચળેજી;
રૂંકે કિજે તિહાં તિહાં જેહ માં પાપે લોક ન વંચજોજી. ૪”

વિગેરે, વિગેરે, વિગેરે.

જેવટ ગણિકા પોપટઉપર રાજ થઈ સુવર્ણનું પાંજરું કરાવી પોપટને કુસુમશ્રીપાસે રાખે છે. કુસુમશ્રી, “પોતાનું શીલવત ગણિકાદારે કેમ રહેશે ? તથા અત્યારસુધી હમહિનાની અવધિ કરી રાખ્યું છે, અને તેનો છેલ્લો દિવસ પણ આજજ છે,” વિગેરે પોપટને જણાવે છે. પોપટ કાંઈ પણ ચિન્તા નહિ કરવા

કહે છે. અને “કાંઈ બુદ્ધિપ્રપંચ કરી તમારું શીલ જાલવીશ !” એમ જણાવે છે. “કે જેવો બુદ્ધિપ્રપંચ ધનવતીએ કર્યો હતો, અને પોતાનું શીલ જાલવી શકી હતી.” કુંવરી તે ધનવતીપ્રપંચ જાણવા ઈતેજરીથી જીવે છે. પોપટ તેને ધનવતીદત્તાંત પાના ૧૦૧ થી ૧૩૩ માં કહી સંભલાવે છે. આ વૃત્તાંતને કવિએ આજેહુબ ચિતાર્યો છે. વિસ્તારભયથી ત્યાંજ જોઈ લેવા લલામણુ કરવી પડે છે. આ વૃત્તાંતને એક જૂદા કાવ્ય તરીકે પણ યોગ્ય શકાય તેવો છે. કવિ પણ વૃત્તાન્તાન્તે બુદ્ધિને વખાણતાં કહે છે કે—

“બુદ્ધિના મહિમાથી ધનવતીઈ, રાખ્યું શીલવ્રત સારરે;
ગંગાવિજય કહે સડત્રીસમી ઢાલે, સુવટે કહો અધિકાર.

સં એં ૧૭”

સૂડો પણ તે પ્રમાણે કરી સ્તીશીલ સાચવવા વચનથી બંધાય છે. પછી તેજ દિવસે છમહિનાની અવધિ ખલાસ થતી હોવાથી વેશ્યાએ જરૂરપુરને કુસુમશ્રીપાસે મોકલવામાટે પૂછાવ્યું. પોપટ ૫૦૦ દીનાર લઈ, રાત્રીના ચાર પહોરમાત્રજ રહેવા જે ઇચ્છા દર્શાવે તેવાંજ લપટોને મોકલવા સ્વયંચું. આથી ૫૦૦ દીનાર આપી શકે તેવો કામીજન ત્યાં પહેલે દિવસે આવી, કુંવરીને જોઈ, “પોતાનું ધન એવારી નાંખું તોપણ એણું છે!” એમ ચિંતવતો કામપાસમાં વધુવધુ સપડાતો ગયો. સૂડાને તે પુરૂષે જણાવ્યું “હવે વિલંબ કેમ છે?” સૂડાએ “તમેનેજ મલવાની તૈયારીઓ ચાલે છે,” વિગેરે કહી ધીરજ ધરવા કહ્યું. અંતે સૂડો અને કુસુમશ્રી તે પુરૂષને ઠગવાનો નીચે મુજબ વિચાર કરી રાખે છે.

હાલો.

“તવ કુંવરીને; સૂડો, તેડી કહે પ્રપંચ;
સપ્તભૂમિ ઇણું માલિયે, કરવો એહવો સંચ. ૧
ભૂમિ ચારોમાં જૂજૂઈ, રાખો દાસી ઉદાર;

પહિલે પહોર સ્નાનવિધિ, બીજે બોજન સાર. ૨
ત્રીજે પહોરે જીભરસ, ચૌથિ નાટિક ખાસ;
મોહોતે નવિ જાણુચે, પછે કાઠરધું તાસ. ૩”

એ પ્રમાણે તે બીજે કર્યું; અને ચાર પહોર રાત્રી તો ખાનંદ વિનોદમાંજ, કુસુમશ્રીનો સ્પર્શ પણ કર્યા વિનાજ, વીતિ ગઈ. રાત્રી પૂરી થતાં તુરતજ પોપટે આવી તે પુરૂષને એકદમ ધરમથી બહાર કાઢ્યો. નિરૂપાયે બહાર જઈ નિરાશીપણાને લીધે તે આમણુદુઃખણે ઠીસવા લાગ્યો. એક મિત્રે તેનું કારણ પૂછવાથી “પૌંક ન ચાખ્યો હાથે દાઝ્યો” એવી વાત મને થઈ, એમ કહી સંધળો ખતાવ કહી સંભલાવ્યો. મિત્રે હિંમત ધરી તે સતીને સ્પર્શવાનું બીકું ઝીંધું. તે પણ તે પ્રમાણે રાત્રે ત્યાં ગયો, અને પહેલાની માફકજ વિશે સુખે પાછો ફર્યો. આ વાત આખા ગામમાં પ્રસરી, નિત્ય નવસ્રા પ્રેમી જનો આવવા લાગ્યા અને આશાભંગજ વિલખાઈ પાછા ફરવા લાગ્યા. વેશ્યા, કુમરીને દરરોજ આ પ્રમાણે પોતાને ધનસંપાદન કરી આપવામાટે વિનવવા અને ધન યવાદ દેવા લાગી. આ પ્રમાણે દરરોજ સુખેસમાધે ચાલે છે, અને કવિ હવે શ્રોતાઓને બીજી દિશામાં, અર્થાત્ કુમરનો અધિકાર જાણવા તે તરફ દોરે છે.

વીરસેન સમુદ્રમાં પાટીઆપર ૭ દિવસ અથડાઈ એક કિનારે બહાર નીકળે છે. ત્યાં આગળ તેને એક કોઈ સાર્થપતિ પુત્રસમાન ગણી પોતા પાસે રાખે છે. થોડા દિવસ પછી તે સાર્થવાહ **વીરસેન**ને કોઈ કન્યાસાથે લગ્ન કરવા સૂચવે છે, જેમ કરવા વીરસેન નાખુશી ખતાવી, પોતે આપખળથી જ્યાંસુધી ધનપ્રાપ્ત કરે નહિ ત્યાંસુધી થોભવા વિચાર ખતાવે છે, અને ધનપ્રાપ્તિમાટે પરદેશ જવા ઇચ્છા ખતલાવે છે. સાર્થ પતિ નવનવા કરિયાણાદિ આપી તેને પરદેશ મોકલાવે છે. અનુક્રમે તે **ત્રીપુરનગર** આવે છે. અને ત્યાં કોઈ

વ્યાપારીમુખથી વેશ્યાના ધરની વાત સહીને કુસુમશ્રી અને પોપટને।
મેલાપ આંહી થશે એમ નિર્ણય કરે છે. વીરસેન પણ એક રાતના
પુરૂષા વેશ્યાને ઘેર જાય છે. કુસુમશ્રી, વીરસેનને આવતો જોઈ,
પોપટને હર્ષવધામણી આપે છે. પોપટ વીરસેનને પણ આજરાત્રે
પાછો વાળવા કહે છે. પરન્તુ વિરહાનલથી વ્યાકુલ બાળા તેમ કરવા
સાક્ નાજ પાડે છે. વીરસેન ત્યાં આવી બેસે છે, કુસુમશ્રી તેને
જોઈ “વેશ્યાધરે મારો વાસ હોવાથી મારાઉપર વિશ્વાસી થશે કે
નહિ ! “એવા વિમાસણમાં પડી સલજજ ઉભી રહે છે. વીરસેન
પણ એને હાવભાવાદિ કામચેષ્ટાવિનાની ઉભેલી જોઈ વિચારે છે કે—

“હવે, કુમર ચિંતવે, એ ગુણ વેશ્યામેં નહોય;

હાવભાવ હીસેં નહીં, વળી અંગચાલો નવિ કોય. ૩

મુખયકી બોલતી નથી, નિજર ન મિલેં નવિ જોય,”

પાનું ૧૪૬ દુહા.

આવા વિચારમાં તેની નજર પોપટઉપર પડે છે. પોપટ
વીરસેનના બોલામાં બેસી, “આજ તમારી સ્ત્રી કુસુમશ્રી છે”
એમ કહે છે ! આ સાંભલતાં વેંતજ વીરસેન, કુસુમશ્રી અને
પોપટપર કાપાયમાન થઈ, વેશ્યાધરે રહી આવા નીચ કાર્ય
માટે હાથકો આપે છે. પછી પોપટ તેને સમજાવવાસાથે ઉત્તર
આપવા જાય છે તેવામાં એક અચાનક પ્રસંગ ત્યાં બને છે. કવિ કહે છે
કે “આ પ્રસંગ કુસુમશ્રીકંઠક ટાલવામાટેજ બને છે.” અર્થાત્ આ
કેતુકપ્રસંગથી કુસુમશ્રીઉપરનો વહેમ દૂર જાય છે.

ત્યાંનાજ રાજમંદિરમાં તે વખતે એકાએક એક મોટો કાલા-
હલ થાય છે, અને તે જોવાસાથે વીરસેન ત્યાંથી એકદમ નીકલી પડી
રાજભુવનતરફ જવા પ્રેરાય છે. આપછી પોપટની આજ્ઞાથી રાણી,
જ્યાંસુધી વીરસેન મળે નહિ ત્યાંસુધી દેહોત્સર્ગધ્યાનમાં લીન રહેવાનું
પ્રતારોપણ મહણ કરે છે.

વીરસેન ત્યાંથી નીકળી રાજમંદિરે જઈ જુએ છે તો રાજને સખખંધન વડે કાઢા દેવીએ આધેસા છે. વિવિધોપચાર કર્યે સતે પણ રાજના તે અંધન તૂટતાં નથી. અંતે વીરસેનના આરાધનથી દેવી પ્રત્યક્ષ થઈ, રાજને છોડવા ના કહે છે. કારણકે “એજ તારા બે રત્નોને ચોરનાર છે” એમ જણાવે છે. છેવટે અત્યાગ્રહથી, દેવી, “રત્નો આણી આપે તો છૂટો થાય !” એમ કહે છે. રાજનો સચીવ તે રત્નો લાવી આપે છે. અને દેવી પોતાનું અસલ રૂપ-જે કુસુમપુરી નગરની પાદદેવી હતી તે રૂપ કરીને હાજર થાય છે. વીરસેન રાજને છોડવા વિનવે છે, પરંતુ “તે તારી સ્ત્રી કુસુમશ્રીપિના છૂટશે નહિ !” તેમ જણાવી કુસુમશ્રીને તેડવાકાળે વીરસેનને મોકલે છે. વીરસેન આવી કુસુમશ્રીને કાયોત્સર્ગમાંથી ઉઠાડી, વેશ્યાને રોત્તી રાખી, ત્યાં રાજ પાસે લાવે છે. કુસુમશ્રી પાણિમાં પાણી લઈ રાજપર છાંટી તેને દુઃખમુક્ત કરે છે. મયસાર રાજ અંતેને અહ્-માનપૂર્વક પોતાને ત્યાં રાખી તેઓની મે માનગિરી સાચવે છે.

થોડાક દિવસ ત્યાં રહ્યા પછી મયસારની રજ મેલવી, વીરસેન-કુમાર પોતાના વિરહથી દુઃખી થતાં માતા-પિતાને મલવાસાર જવા નીકલે છે. પિતા પણ ઘણી બોળ કરાવી છેવટે પોતેજ તેની તપાસસાર નીકલેલો છે, તે, રસ્તામાંજ તેઓને મલે છે. પછી આનંદસહ માતાને મલવા પોતાને ગામ કનકશાલે આવે છે. ત્યાં સાંસારિક સુખભોગ ભોગ-વતાં કુસુમશ્રીપેટે: (૧) કમલસેન, (૨) કમલગુપ્ત, (૩) જયસેન, અને (૪) શ્રીજય મહી ચાર પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે. અનુક્રમે ત્યાં આગલ શ્રીશ્રુતસાગરસરિ આવે છે. અને તેનાં ધર્મોપદેશથી અરિકેસરી રાજ, વીરસેનને રાજ્યારોહણ કરી પોતે દીક્ષા અંગીકાર કરે છે.

એક દિવસ વીરસેન શ્રીપુરે આવી મયસારને મલે છે. મયસાર પણ પોતાનું રાજ્ય પુત્રાભાવકારણથી વીરસેનને આપી પોતે દીક્ષા લે છે. વીરસેન બીજા પુત્ર કમલગુપ્તને તેડાવી શ્રીપુરની ગાદીપર તેને બેસાડી, પોતે કનકશાલે પાછો આવે છે.

ત્યારપછી એક વખતે રતનપુરીના રણધવલને ત્યાંથી પુત્રી અને જમાઇને તેડવા માણસ આવે છે. તે સાથે વીરસેન કુસુમશ્રીને લઇને સસરાને મલવા રતનપુરી જાય છે. ત્યાં રણધવલને પણ પુત્રનો અભાવજ હોવાથી જમાઇને રાજ્ય આપી પોતે દીક્ષા ગ્રહે છે. વીરસેન તે રાજ્ય ત્રીજા પુત્ર જયસેનને આપી પોતે સ્વપુરે પાછો આવે છે.

એકદા વીરસેને કુસુમપુરીની પાદ્રેવીને સમરી, કુસુમપુરીમાં લોકોને વસાવવા જણાવ્યું. દેવીએ તતક્ષણ ત્યાં લોકોનો વાસો કરાવી વીરસેનને જણાવવાથી વીરસેને એથા પુત્ર શ્રીજયને ત્યાંના રાજા બનાવ્યો. આ પછી કનકશાસ્ત્રી શ્રીધર્મઘોષમુનિ આવે છે. તેની પાસેથી પોતાનો પૂર્વલવ જણાવવાથી વીરસેનને નતિસ્મરણ થાય છે. આથી તે પોતાનું રાજ્ય મ્હોટા પુત્ર કમળસેનને આપી, પોતે કુસુમશ્રીસમેત સાધુપણું અંગીકાર કરી, કાળસમયે સંદેષણાદિ કરી, દેહ ત્યાગ કરી બારમાં દેવલોકે દેવપણું ઉત્પન્ન થાય છે. ત્યાંથી મહાવિદેહમાં જન્મ લઇ, સર્વદુઃખરહિત, એવી સિદ્ધશ્રેણી પ્રાપ્ત કરશે અર્થાત્ મોક્ષે જશે. અંતમાં પણ કવિ શીલગુણગાન કરતાં.—

“એ શીલગુણ અમૂલિક જગમાં, જાણું શિવરમણી એ માલાજી;
એહવું જાણી શીલવતરખોપું, કરશે યદ્ ઉજમાલાજી ધનં ૨૦”
પાનું ૧૭૭

વિગેરે જણાવી ગ્રન્થને સમાપ્તે છે. પણ વીરસેનને પુત્રસમાન ગણનાર સાર્થવાહનું શું થાય છે તે કશું આમાંથી જણાતું નથી.

ત્રીજો રાસ શ્રીમાન જ્ઞાનાવમળ કે જે આચાર્યપદની પ્રાપ્તિ પહેલાં શ્રીનયવિમલના નામથી ઓલખાતાં હતાં તેઓ- શ્રીએ બનાવેલા—

શ્રીઅશોકરોહિણી--

પસંદ કરવામાં આવ્યો છે. જ્ઞાનવિમલસૂરિએ 'શ્રીતપગ મ્હમાં', વિમળની શાખામાં, શ્રીધીરવિમળકવિપાસે દીક્ષા અંગી કાર કરી હતી અને તે વખતે ગમ્છાધિકાર શ્રીમદ્ વિજયસિંહ- સૂરિના હાથમાં હતો. તેઓને આચાર્યપદ શ્રીમદ્ વિજયપ્રભસૂરિના રાજ્યમાં પ્રાપ્ત થયું હતું. તેઓએ સંસ્કૃતભાષામાં ગદ્યાત્મક શ્રી- શ્રીપાલચરિત્ર રચ્યું છે. ગૂજરાતભાષામાં તો તેઓએ અતિ- ઉત્તમ અને અતિવિશાલ કૃતિઓ કરી છે. જેમાંની કેટલીક આ મુજબ છે.

નામ	કયારે રચ્યો.
શ્રીચન્દ્રકેવલી, અથવા આનન્દ-	
મન્દિરરાસ.	
રણસિંહરાજર્ષિ.	
અશોકચંદ્ર ને રોહિણી.	
જંજુસ્વામીરાસ.	
પારમતપ્રહરારાસ.	
શ્રીશાન્તિનાયકગણ.	
આદંદ્રિની સજ્જાય-	
આનંદધનજી ચોવીશી-	
ચોવીશી- ૨૪ પ્રભુના સ્તવનો.	
મૌન ઐહાદશીના દેવવંદન.	

(રાસપ્રબંધ)

૧૭૨૯

૧૭૪૦ લગભગ

૧૭૭૨

૧૭૭૭

૧૭૫૦ અમદાવાદ બહાર.

મલી નથી

તેપર આજાવબોધ

”

આ વિના પણ ધણા ન્હાના ન્હાના સ્તવનો અને પદો વિગેરે બનાવેલું છે. તેઓએ ગૂજરાતીભાષાને, અને કથાનુયોગને બહુજ સારીરીતે પોષેલો છે, જે તેઓની કૃતિઓ બોવાથી સહજમાં જણાઈ આવે તેમ છે. તેમજ સૂરિપદપૂર્વે જ્યારે તેઓનું દીક્ષિતનામ નયવિમળ હતું, તે વખતે તે નામથી પણ તેઓએ અનેક સર્જાયરત- વનાદિ રચેલાં છે.

તેઓએ આ રાસને સુરતના સૈયદપુરામાં ૧૭૭૨ વિક્રમમાં પૂર્ણ કરાવે છે. અને જેમ “શ્રીચન્દ્રકેવલીરાસમાં, આંગિલવર્ધ્ધમાનતપને,” સારીરીતે ઔપદેશ્યો છે, તેમ, આમાં “ રોહિણીતપને ” યથાયોગ્ય ઉપદેશ્યો છે. આ વિષયોને ખરા આંતર્ભાવથી વર્ણવ્યા હોય તેમ જણાય છે. કારણ કે આજ રાસમાં તપવિષયનું વર્ણન કરતાં પાને ૩૧૦ માં તેઓના આ મુજબ આંતરદ્વાર નીકળતાં જણાય છે.

“ વાસુપૂજ્યજિનતત્ત્વ મધવાપુત્રીયકી,

‘ રોહિણીતપ ’ તથા હર્ષયોગી. શ્રી. ૨૩.

જિમ શ્રીચન્દ્રકેવલીયકી વિસ્તર્યો,

‘ આંગિલવર્ધ્ધમાનાભિવાનો; ’ ૨૪ ”.

શ્રીજ્ઞાનવિમળસૂરિના સમકાલીન ભાણપેપકસાધુઓમાં; વિદ્વચ્છિરોમણિ મહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયજી, શ્રીમદ્ધ્યાનદેવજી, શ્રીઉદયરત્ન, ઉપાધ્યાય માનવિજય, શ્રીસકલચન્દ્ર, અને ઉપાધ્યાય વિનયવિજયાદિ હતા. શ્રીમાનની કવિત્વશક્તિ પણ કેટલાક ખીજાં રાસો કરતાં અધિકપ્રકારની છે.

આ શિવાય તેઓનો જન્મદેશ, દીક્ષાપ્રયોગન, સ્થિતિસમય, સાધુકાળ, અને કાળગમન વિગેરે જાણવાને બની શક્યું નથી. કારણ કે જેમ આજથી પાંચસો વર્ષપૂર્વે આચાર્યોના ચરિત્રાદિ, પટ્ટાવલ્યાદિ, અને શુર્વાવલ્યાદિ લખવાનો સામાન્ય રિવાજજ હોતો, અને જે રિવાજ સાંપ્રતે પણ નજરે પડે છે, તે રિવાજ, આજથી લગભગ ૨૦૦-૪૦૦ વર્ષોપર પણ હોતો, છતાં, તેઓની પરમ્પરામાં તેવા વિદ્વાન ગ્રન્થકારો ન હોવાથી, તે તે સમયના અમુક અમુક આચાર્યોમાટે સારીરીત્યા તેઓનું ચરિત્ર સંપાદન કરવું, તે લણપૂતલીને જળમાં કાયમ રાખવા બરોબરજ છે. છતાં પણ તેઓશ્રી સં. ૧૭૨૯ થી ૧૭૭૨ સુધીમાં અવશ્ય વિદ્યમાન હતા, એમ તેઓની કૃતિઓની મળતી સાલઉપરથી જાણી શકાય તેમ છે. તેમજ તેઓને સ્મરિપણું

સં. ૧૭૧૦થી ૧૭૩૩ વચ્ચે મળ્યાનું અનુમાન થાય છે. કારણ કે શ્રીવિજયપ્રભસૂરિએ-કે જેમના રાજ્યમાં એઓએ સૂરિપદ મેળવ્યું તેમને—સં ૧૭૧૦માં સૂરિપદ મળ્યું હતું અને ૧૭૩૩માં તેમને સ્વર્ગવાસ થયો હતો. આ સૂરિપદ શ્રીયશોવિજયજી જેવા મહાન ન્યાયવિશારદ, અને તાર્કિકશિરોમણિને ન મળતાં આમને શા કારણથી મળ્યું તે હકીકત ખાસ ઉપલબ્ધ કરવા જેવી છે. કેટલીક વાત છે પણ ન્યાસૂધી તે પ્રમાણભૂત ન જણાય ત્યાંસૂધી આંહી આપવી યોગ્ય ધરી નથી. આમાં

ભાષાવલોકન—

કાંઈ જાણુવા લાયક નથી. કારણ કે ભાષાને ફેરવ્યા વિના મંદપ્રતિપ્રમાણે જાપવામાં આવી છે. માટે ભાષાવલોકન છોડી દઈ,—

અન્યવિવેચન—

પ્રાચ્યે નજર દોરીશું. પ્રારંભમંડલમાં કવિ, રોહિણીપ્રગ્નધ કહેવા જણાવી મગધદેશના રાજગૃહી નગરમાં શ્રીમહાવીરના મુખ્ય પટોધર શ્રીસુધર્માસ્વામી આવી સમોસર્વાનું જણાવે છે. ત્યાં સુધર્માસ્વામી સલાસમક્ષ ધર્મોપદેશ દેતાં તપત્રતનું ગૌરવ સલાને જણાવવા સાહ, રોહિણીએ તપ આદરી મોક્ષ સાધ્યાનું જણાવતાં, સસા તે રોહિણીચરિત્ર જાણુવા ઉત્સુક થવાથી, શ્રીસોહમસ્વામી; રવમુખે તે ચરિત્રને આરંભ કરે છે.

જંજુના ભરતમાં શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામીની જન્મભૂમિ અંપા નામની નગરી છે. તેમાં શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામીના પુત્ર મધવા રાજને લક્ષ્મીવતી પટરાણીથી આઠ પુત્ર અને રોહિણી નામ કન્યાનો ક્રમશઃ જન્મ થાય છે. આંહી કવિએ રોહિણીના આલપુદ્ગતનું વર્ણન એવી ખુબીવાળું વર્ણવ્યું છે કે, જે જોતાં ભાગ્યવાન મહાનસતીઓએનું રૂપ કેવું હોય છે તેનું આપણને ભાન થાય છે. તે આ પ્રમાણે છે.—

“રતિ તેજસ આગલિ રતિરે લો, તિલોત્તમા તિલમાત્ર, રા.
 રંભા રંભા થંભપરિરે લો, અસાર થયા અવદાત. રા. પુ. ૨
 ઉર્વસી પણિ મનિ નવિ વસીરે લો, હંસી ગર્ભ અંબરમાહિ; રા.
 ધંદ્રાણી પાણી વહેરે લો, મણા કિસી નહિ કાંધ. રા. પુ. ૩
 મનું ! તસ રૂપને જોષવારે લો, સુર થયા અનિમેષ; રા.
 સહસનયન દન્દ્રે કર્યારે લો, જોવા રૂપની રેખ. રા. પુ. ૪
 યહ્મા તસ ગુણ જોલવેરે લો, કીધાં ચ્યાર વદન્ન; રા.
 મનું ! તસ ગુણગુણ સાંભલીરે લો, આઠ કરી નિજકત. રા. પુ. ૫

x	x	x	x	x	x
x	x	x	x	x	x

ચરણકમલથી હારિઓરે લો, પંકજગણ જળમાંહિ; રા.
 શીતધાંમ સહેં તિહારે લો, લહવા તસ ઉપમાન. રા. પુ. ૮
 ઉર[શ]યુગ રંભા જીતોરે લો, માહિ અસાર તિજોં હેતિ; રા.
 દૂપણ્યુચિત્તપરિ કૃશ અઠેરે લો, મધ્યદેસ સંકેત. રા. પુ. ૯
 ઉત્તમગુણપરિ જોહનુંરે લો, હૃદયસ્થળ સુવિશાલ; રા.
 આહુયુગલ મદુ જોહનુંરે લો, સ્પર્ધ[ક] કમલમૃણાલ. રા. પુ. ૧૦

x	x	x	x	x	x
x	x	x	x	x	x

વદને વિધુ જીત્યો રહેરે લો, આકાશેં થઇ દીન; રા.
 નયણે મૃગ પણિ જીતીયારે લો, જર્ઘરલો તિહાં થઇ લીન. રા. પુ. ૧૩
 વચન સુધારસ આગલિરે લો, અદસ્ય થયા સુધાકુંડ; રા.
 કુંડળજ્યોતિ શોભિઈરે લો, તેહનું નિરૂપમ કુંડ. રા. પુ. ૧૪
 કેશકલાયે જીતીયોરે લો, મોરશિખંડનો ભાર; રા.
 અથવા વાવસંગે આસિકરી લો, માનું ! નાગિણી અનુસાર. રા. પુ. ૧૫
 વિગેરે, વિગેરે, વિગેરે.

પાનું ૧૮૫.

અનુક્રમે રોહિણી જાળવયને ત્યાંની લક્ષ્મીજાળને યોગ્ય થાય છે. મધવા તેનાં લક્ષ્મીગામ જહાર સ્વયંવરમંડપ રચાવી દેશદેશના માલિકોને તેડાવે છે. કવિ આંહી પણ લક્ષ્મીમંડપ અને કયા કયા દેશના રાજાઓ આવે છે તે વર્ણનને છટાચુકત પ્રશંસે છે. સ્વયંવરમાં રોહિણી, કરમાં વરમાળને ગ્રહણ કરી વર પસંદ કરવા નીકળે છે. આમની છટીદાર સ્ત્રી દરેક ભૂપતિઓની ઓલખ કરાવે છે, અને રોહિણી તે જામામાંથી કલિંગદેશના અશોકચંદ્રને વરમાળ આરોપે છે. થોડા દિવસ અશોક-રોહિણી ત્યાં રહી મધવા અને લક્ષ્મીવતીની નજ્દ લઈ પોતાને ગામ આવે છે. ત્યાં આગલ તેનો પિતા પોતાને જલ્લાવરથાનો સમય જાણી અશોકચંદ્રને રાજ્યગાદીપર બેસાડી પોતે સાહુધર્મ ગ્રહણ કરે છે.

કવિ કહે છે કે—

“ધર્મતણો અવસર લહી, કરસેં જેહુ વિકાળ;
તે પછતાવો પાંમરયેં, [જિમ] પાકી ચાચે અંબ. ૪
પુત્ર સકળેં લાલચી, થઈ રહી ગૃહવાસ;
તેણેં રચું આવી સાધીઉં ! તસ સંસારનો પાસ. ૫”

પાનું ૨૦૧

અશોકચંદ્રને પુત્રવત્ પ્રગટતું લાલચપાત્ર કરતા રોહિણી-રાણીથી સાત પુત્રનો, પછી વયમાં ચાર પુત્રીનો અને સહુથી છેલ્લો એક પુત્ર, એમ આઠ પુત્રનો ક્રમે ક્રમે લાભ થાય છે. કોઈક પ્રસંગે અશોક-રોહિણી ન્હાના પુત્ર લોગપાળને સાથે લઈ મહેલના જોળમાં બેસી આનંદવિનોદ કરતા હતા તેવે વખતે, કોઈ પુરજતના પુત્રમરણથી તેની માતા વિધવિધ વિલાપ કરતી હતી, તેનો શબ્દ તેઓને કાને પડ્યો. શુભમણિની રોહિણી, કે જેણે સ્વપ્ને પણ દુઃખરેખા દીડીજ નથી, તેને, આ, કોઈ નાટકવનિ થાય છે એમ લાગ્યું જેથી તેને અશોકને “આ કયા પ્રકારનું નાટક છે ?”

એમ પૂછ્યું. અને “આ નાટિકધ્વનિ સંભલતાં મને અચરજ પ્રાપ્ત થાય છે.” એમ કહ્યું. અશોકચંદ્ર શેહિણીવચનથી ચિંતવે છે કે “અલ્પિ આ શેહિણી મને વ્હાલી છે, તો પણ આ સમયે મને ક્લેશની કુરાવનારી થઈ પડી છે” વિગેરે. કારણકે—

“પરદુઃખ દેખી દુઃખ ન પામે' જે નરા,
મગસેલ પત્થરને' તોલિ કહીજે' તે ખરા;
ભાજે' પરના દુઃખ તેહી જન જીવતા,
જયવંતા જગમાંહિ' રહો તે સાસતા.”

પાનું ૨૦૬

વળી વિચારે છે કે—

“ સ્ત્રી માયાનું મંદિર કપટની કોથલી,
આધે સ્ત્રીનો વેદ અનંત પાપે મિલી;
ભવપ્રપંચનું ખીજ નરકગતિ દીપિકા,
શોકકંદ કલીકંદ કાચરજન જીપિકા. ૧૩
સર્વ કામનું ધામ વિપમ વિપયા નદી,
કોઈ અપૂરવ વ્યાધિ અનેમા શ્રીજિને' વદી;
જન્મથકી જિજ્ઞે' છાંડી તે મહાતમા,
ધનધન તેહની માય રહ્યા [જે] જેતમા. ૧૪ ”

પાને ૨૦૯-૨૧૦

ઈત્યાદિ વિચારી, કેઘાનળથી તપી, શેહિણીને રાગ શીખવવા તેનાં ખોલામાંથી લોગપાલને માંગ્યો. શેહિણીએ લોકપાલને, “એમાંથી કોઈ નવી પ્રકારનો રાગ પરગ ટું થશે” એમ ધારી રાગના હાથમાં આપ્યો. રાગએ તુરતજ સર્વનાં દેખતાં તે બાલકને સાતમી ભૂમિથી હેઠો રસ્તામાં ફેંકી દીધો. પરંતુ શેહિણીનાં મોઢાઉપર જરા પણ દુઃખ, કે કેઘની નિશાની જેવામાં આવી નહિ. કારણકે તે તો “ આમાંથી કોઈ રાગજ ઉદ્ભવ પામશે ” એમ સમજતી હતી. તથા “મરણ કોણે કહે છે અને કેમ થાય છે, ” તે

પણ તે તેનાં અતુલપુન્યબલથી બાણતી નહોતી. પુત્રને રાજ્યએ નીચે ફેંક્યો કે તુરંતજ તે નગની દેવ્યએ તેને સિંહાસનપર ઝીંપી લીધો, જેથી બાલકને કશી પણ દુઃખ નહિ. રાજ્યએ રાણીનું સુખ દેખી, પોતે અવિચાર્યું સાહસ કર્યાનું લેખવ્યું. રાણીએ પુત્રને ખાણે માંગી, “રાગ ક્યારે દાખવશે” તે પૂછ્યું. રાજ્યએ પુત્રને નીચેથી મંગાવી, રાણીને આપી, હાલમાં “નાટકરાગ બતાવવાને સમય નથી, “એમ કહ્યું. છતાં પણ રાજ્ય, આ અચંખા જેવી વાતને માટે દરરોજ વિચારમય બની રહેતો કે, “આ દુઃખ-હેતુમાં પણ રાણીએ શોકને બંધ્યો નહિ.” વિગેરે. એહવે અવસરે શ્રી રૂપકુંભ, અને શ્રીસુવર્ણકુંભ નામા બે સાધુ આવે છે. તેને અશોકચંદ્ર રોહિણીને શોક ન થવાનું કારણ પૂછી, પૂછે છે કે “પૂર્વજન્મમાં રોહિણીએ એવું તે શું પુન્ય ઉપાર્જન કર્યું છે ?” સાધુઓ રોહિણીરાણીના પૂર્વલવ કહી, “પૂર્વમાં તપ તપવતી રાણીને દુઃખ, અને શોકાદિ દૂર ગયાં છે” તેમ જણાવે છે. આ પૂર્વલવ પાના ૨૨૪થી ૨૬૫ સુધીમાં વર્ણવેલા છે. અને તેમાં રોહિણીના પૂર્વના લવની સાથે સંબંધ ધરાવતાં એક બે વૃત્તાંતો યથાવિધિ સમજાવવામાં કવિએ કયાશી રાખી નથી. અને સાથે સાથે તપવિપયને પણ બહુજ ઉત્તમરીત્યા વર્ણવેલા છે. રોહિણીના પૂર્વલવ પછી રાજ્ય, પોતાનો અને પોતાના પુત્રપુત્રીનો પૂર્વસંબંધ જણાવવા સાધુઓને ખરજો છે. જે ઉપરથી તે સાધુઓ અનુક્રમે તે સંબંધોનો પૂર્વલવ પાના ૨૬૬થી ૨૯૦ સુધીમાં કહી સંલક્ષાવે છે. ત્યાર પછી અશોક-રોહિણી ધણો કાળ સુખમાં વ્યતીત કરે છે. તે વખતનું સહેત વર્ણન, કવિ, આંહી આ પ્રમાણે કરે છે.

“હવે” અશોકચંદ્ર રાય, પ્રજાએ આવી પાય;

આજ હો! સારારે સીમાડા, આવીને મિલેછ. ૧

પુન્યપતિ સવિ આત્મી, આવિ મિલે જિમ પાથિ !
 આજ હો ! જાણેરે વરસાલે, નદીયાં સર ભરેછ. ૨
 ઉત્ત તજે ન વિહાર, મનુ ! બૂલામિલી ઉરહાર;
 આજ હો ! સર્ગેરે વૈજયંત છે એક, અનેક દહાં અછેછ. ૩
 ધરિ ધરિ ગોરી ઇલ, ધરિ ધરિ ઇસર જાંલ;
 આજ હો ! સર્ગે એક [અનેક] જહાંકણિ પામિદંછ. ૪

x x x x x

ધરિ ધરિ ધનદ છે લોક, વરસ્યે કંચન થોક;
 આજ હો ! દાતારે માતા છે, રાતા દાનમાંછ. ૬
 પોહલી પોલી પોતિ, દિઉં દીસે ચઉટા ઝોલી;
 આજ હો ! જાણેરે જસ શોભા આવણુ ઉમહીછ. ૭

x x x x x

x x x x x

અણુપતિ હામે હામિ, કરતાં દીસે પ્રણામ;
 આજ હો ! લોકેરે બહુ થોકે રોક ધનાશયેછ. ૧૦
 પટખતુવાસ ઉદામ, એહવાં વન ઉદ્યાન;
 આજ હો ! પુલેરે બહુમૂલ કમલ વિરાજતાંછ. ૧૧
 વાવિ સરોવરિ હામિ, દીસે અતિ અભિરામ;
 આજ હો ! જાણેરે કીડાને હેતે વરણના કુંલ છેછ. ૧૨
 ધર્મજનની ગોદિ, પુણ્યતણી જાણે પોદિ;
 આજ હો ! દેખીરે મન તુઠી સજનને હોયેછ. ૧૩

x x x x x

x x x x x

વસન વહાયાં દૂરિ, ન્યાયે જલધીને પૂર;
 આજ હો ! જાણેરે જો વસનને (જો) તે આવી નમ્યાછ. ૨૨
 ઉત્તમજનસ્થું પ્રેમ, કરતાં વાધે ક્ષેમ (પ્રેમ);

આજ હો ! વાઘે'રે કસોટી છણપરિ હેમનીછ. ૨૩
 શરણાગત પ્રતિપાલ, દુઃસમનકેરા પ્રતિપાલ;
 આજ હો ! દીસે'રે રઢીયાલા માની મરહટાછ. ૨૪
 પદમનિ પતિમન પામિ, શીલવતિ અભિરામિ;
 આજ હો ! સોહે'રે સોહાસણ સધળે સુન્દરીછ. ૨૫
 ઐરાવણ અનુરાજ, લક્ષ્મણે ગજરાજ;
 આજ હો ! કરતાં'રે મદ પૂરે જલ ધરતા જતાછ. ૨૬
 હરિહર છત્યા ગર્વ, કોટિગમે ધમ અપૂર્વ;
 આજ હો ! જાણે'રે રવિહરને દોટ દિધી ગતિ'છ. ૨૭
 પાતું ૨૯૧ થી ૨૯૩.
 વિગેરે, વિગેરે, વિગેરે.

‘ **इदमपि नमिष्यति** ’ ના પ્રમાણે, સુખીયાનો સુખમાં અને દુઃખીયાનો દુઃખમાં કાળ જવા લાગ્યો. અનુક્રમે ત્યાં શ્રીમદ્ધવામુનિ પધારે છે. તેનાં ઉપદેશથી **અશોકચંદ્રરાજ**, પોતાના ન્હાના પુત્ર **લોગપાલને** રાજ્યભાર આપી સાતપુત્ર, ચારપુત્રી અને રાણી-સહિત મદ્ધવામુનિપાસે દીક્ષા લે છે. તેઓ સ્વવીર્યને અત્યંતપણે ફેરવી અંતે પુત્રપુત્રીસહિત કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી, સંસાર-ફેરીથી મુક્ત થાય છે, **અશોકરાજ** પોતાના ચૈરાસીલાખવર્ષના આયુષ્યમાં ત્યાસીલાખવર્ષ સંસારમાં ન્યાયથી પસાર કરે છે, અને છેવટનું એકલાખવર્ષનું આયુષ્ય સાધુપર્યાયપણામાં ગાળી અત્તમસાર્થક કરે છે.

આ અશોકરોહિણી ૧૨ મા શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામીના વારામાં થયાં છે. જેને નિર્વાણ પામ્યાને આજે ૪૬ સાગરોપમ ૬૫૮૬૪૧૯ વર્ષ જેટલો કાળ થયો છે. આ કાળસંખ્યામાટે ઘણાંઓને શંકા અને હાસ્ય થશે, એમ માફ મન કહે છે. પરંતુ તે અનુચિતજ લેખાશે. કારણ કે આદિતીર્થેકર શ્રીઆદિનાથે, પોતા પછી કેટલે

કેટલે સમયે કયા કયા તીર્થનાથો થશે તે જણાવ્યું હતું. અને તે છેક અંતિમતીર્થકર શ્રીમહાવીરસૂધી ખરોખર ચાલી આવ્યું હતું. ત્યાર પછી પણ તે વાતને શ્રીકેવલીભગવાને પોતાના જ્ઞાન-બળથી વાસ્તવિક રીતે જોય, જણાવી હતી. અને તેવા કેવળીઓના વચનથી તે વાતને સિદ્ધાંતાદિ પુસ્તકોમાં દાખલ કરી જળવી રાખવામાં આવેલ છે કે જેના પ્રતાપે આજ આપણે તે ધણું યુગોની વાત પણ જાણી શકીએ છીએ.

કવિ ગ્રંથને બંધ કરતાં પણ તપવિષયમાટે જણાવે છે કે,—

દર્શનજ્ઞાનચારિત્રની, જિહ્વાં આરાધના હોય;
નિરાશંસલાવેં વધે, તે સવળો તપ જોય. ૩
'નોકારસી'—આદિ કરી, યાવત્ 'ચરિમ(ત)' ઓસાસ;
પણ અતિચારવિના હોઈ, અનીચ્છ(ધ) કરણે અભ્યાસ. ૪
સાતિચારતપ જેટલો, નહિ ક્ષિપાદિક—લેશ;
તે ભવબંધનને હોઈ, કર્મ શુભાશુભ દેશ. ૫
અહિંસા સંયમતપ કહ્યો, ધરમ પરમ જિનદેવ;
તે! માનસ—કાપિક—ચાત્રિકે, ત્રિવિધ ત્રિશુદ્ધિ હેવ. ૬
સુખતું મૂલ ખીમા અઠૈ, ખિમા સકળ ધર્મમૂલ;
ધર્મમૂલ નિરાશંસતા, તેહીજ તપ અનુકૂળ. ૭

x	x	x	x	x
x	x	x	x	x

કર્મ નિકાચિત ભેદવા, તપ બોલ્યો ભડભીમ;
અરિહંતાદિ મહાજને, નવિ લોપિ તપસીમ. ૧૦
ધણું ધણું સ્યું ભાપિયેં, આરાધો ભવિલોક;
સેવા ગુણપદની કરો, જિમ [ન] લહો ભવશોક. ૧૨
વિગેરે, વિગેરે, પાતું ૩૧૧.

જણાવી છેક સુધમસ્ત્રિભામીથી ગચ્છપરંપરા બતાવી અંતમાં પોતાના ગુરુઓની પરંપરા, પોતાના નામની કરેલી ફેરબદલી અને સ્થાની સાલ ગામ જણાવી પુસ્તકને બંધ કરે છે.

આ પ્રત જે હમોને પંચાસ કમળવિજય તન્દ્રી મલી હતી તે પ્રતને એક સાધુએ પોતાના હિતને માટે સ્વચ્છે લખી હતી, એવે પ્રતાંતે ઉલ્લેખ હોવાથી તે આખો ઉલ્લેખ હમોએ છેડે રાસની નીચે લોકજાણુમાટે મૂકી દીધો છે. શ્રીમાન્ જ્ઞાનવિમળસન્નિતું કાવ્યજ્ઞાન, અને ધર્મશ્રદ્ધાન અતિઉત્તમપ્રકારનું હોય તેમ આખો ગ્રન્થ જેતાં જણાઈ આવે છે. તેઓના સમયમાં ચાલતાં યતિઓના શિથિલાચાર-સંબંધે-તથા આપમતિથી ચાલતા સાધુઓસંબંધે પણ અંદર દસારો કરેલો હોય તેવું અમોને જણાય છે. છતાં પોતે તો “સમાદ્યતિ સાધવઃ” એ અનુસારે તેઓની દયાજ ખાઇ, પરંતે નિંદા નહિ કરવા આ પ્રમાણે શીખવે છે.

“શિથિલાચાર દેખી કરી, ધરીઈ કર્મના ચાર;

નિંદા તો નવિ કીડીઈ, એ સમજનું સાર. ૧૦

નિંદાથી પરલવ હોઇ, દુઃખનું ભાજન તેહ;

વચર વિરોધ વધેં બહો, નિપુર મનવચ જેહ. ૧૧”

પાનું ૩૧૬.

ચોથો રાસ-

શ્રીપ્રેમલાલચી-

નો છે. આ રાસ કવિ શ્રીદર્શનવિજયે સંવત ૧૬૮૯માં રચી પૂર્ણ કર્યો છે. આ કવિશ્રી પણ તપગચ્છમાંજ, શ્રીહીરવિજયસૂરિના રાજ્યમાં ઉપાધ્યાય શ્રીમુનિવિજયના હાથે દીક્ષિત થયા હતા. આ શિવાય તેઓના માટે પણ કાંઈ વધુ ચરિત્ર હોવાને પ્રાપ્ત થઈ શક્યું નથી. તોપણ, આજ રાસકારે પોતાના પૂર્વજોમાં થયેલ શ્રીતિલકવિજયસૂરિના રાસ રચ્યો છે તેથી, તે ઉપરથી આ રાસકારમાટે કઈક વધુ અજવાળું પડી શકશે એવું ધારીને તેઓના પૂર્વજોસમ્મન્યે સહજ ઇશારો કરીશ તો તે રથાનેજ લેખાશે.

રાસકાર રાસાન્તે પોતાની પરંપરા આ પ્રમાણે દર્શાવે છે.

જગદ્ગુરુશ્રીહીરવિજયસૂરિ. (૫૮મી પાટ.)

સત્રાધનજગદ્ગુરુશ્રીવિજયસેનસૂરિ. (૫૯મી પાટ.)

શ્રીવિજયતિલકસૂરિ.

શ્રીવિજયાનન્દસૂરિ.

શ્રીમુનિવિજયઉપાધ્યાય.

શ્રીદર્શનવિજય. (રાસકાર.)

આમાં બીજા શ્રીવિજયસેનસૂરિને લાહોરમાં અકબરબાદશાહના સૂબા દરીયાને, તેઓએ તર્કવિદ્યાથી પાંચસે લટકે (આ રાસમાં પાને ૪૫૯માં ૩૦૦ જ્ઞ્યાનું જણાવ્યું છે.) જ્ઞ્યાન તેથી રાજ્ય થઈ “ સવાધનજગદ્ગુરુ ” એ નામ આપ્યું. તથા બાદશાહ

અકબરે “ કલિસરસ્વતી ” એ ગિરદ આપ્યું હતું. આમનું સ્વર્ગગમન સં. ૧૬૭૧ના ચૈત્રવદિ ૧૧ને દિને ખંખાતમાં થયું હતું. આમના ત્રણ મહાન શિષ્યોથી ગચ્છના ત્રણ વિભાગ ઝોળખાયા હતા. ૧—શ્રીતપાગચ્છના ૬૦ માં પટ્ટધર શ્રીવિજય-દેવસૂરિ ગણાયા, ૨—શ્રીવિજયતિલકસૂરિ થયા કે જેમના વંશમાં રાસકાર થયાનું જોવામાં આવે છે, અને ૩—સાગરગચ્છના સ્થાપક શ્રીરાજસાગરસૂરિ થયા. શ્રીવિજયતિલકસૂરિમાટે પ્રશસ્તિમાંથી આ મુજબ ઉપલબ્ધ થાય છે—

“ x x x x x, જિજ્ઞુષં જગિ કુમત મત દૂરિ ટાળ્યો;
જ્ઞાનવિજ્ઞાનવૈરાગ્ય જગિ દીપતો, ત્રિકરણ શુદ્ધિ શુરવચ્છ પાળ્યો. ૪૩
પાનું ૪૬૦

આ ઉપરથી જણાય છે કે તેઓએ કુમત (હુંટકપક્ષ ?) દૂર કર્યો હતો. આ ઉપરાંત વધુ તપાસ કરતાં પડિત શ્રીમેરુવિજયના રચેલ વસ્તુપાલ-તેજપાળરાસમાંથી પણ આજ મતલબનું જોવામાં આવે છે કે—

“ તસ પટ્ટ તિલકસમ દીપતો, શ્રીવિજયતિલકસૂરિ ગણુધારૈર;
વિજયસેનસૂરિશિષ્ય કલ્યા, તપગચ્છનો શણુગારૈર; ૧૬
હીરજેસંગ વચન રાખ્યા, ઉદયો અભિનવ ભાણૈર;
કુમતિકદાગ્રહ ટાલતો, શ્રીવિજયતિલકસૂરિ સુખણૈર. ૧૭”

પર-તુ આજ રાસકારે સં. ૧૬૮૭માં શ્રીતિલકવિજયસૂરિ રાસો રચ્યો છે, કે જે લીંબડી ભંડારમાં મોજુદ છે. તે જો પ્રગટ થાય તો રાસકાર વિગેરે સંગ્રાધી ઘણું જાણવાનું મંત્રી શકે તેમ ધારીએ છીએ.

શ્રીવિજયાનન્દસૂરિ—આ પુરૂષે પ્રથમ સ્થાનકવાસી શ્રીવર-સિંહઋષિપાસે દીક્ષા લીધી હતી. પછી શ્રીહીરસૂરિનો સમા-ગમ થતાં તેઓએ સં. ૧૬૫૧માં તેઓની પાસે દીક્ષા લીધી હતી,

અને દીક્ષિત નામ કમળવિજયે હતું. સૂરિપદ સં. ૧૬૭૬મા મળ્યું હતું, અને કાળગમન સં. ૧૭૧૧ની અપહીપૃષ્ઠિમાએ અંતમાં થયું હતું. આમની પાટે શ્રીવિજયરાજસૂરિ આવ્યા. (વધુ જાણવાની જેઓને જિજ્ઞાસા હોય તેઓએ શ્રીયુત મોહનલાલ દેશાદિકૃત જૈનઐતિહાસિકરાસમાળા ભાગ ૧લો પનાં ૩૦-૩૧ નિહાળી લેવા.) કે જેમના સમયમાંજ આ રાસ રચાયો છે.

મુનિવિજયઉપાધ્યાય—આ શ્રીમાન્ રાસકારના ગુરૂ થાય છે, અને તેઓને “રાસનવાચક” એવું ઉત્તમખિરદ સાંપડ્યું હતું. જેઓને ઘણા શિષ્યો હતા તેમાં રાસકાર પોતાને જાણુસમ સમજે છે, અને પોતામાં જે કંઈ જ્ઞાન છે તે આમનાજ પ્રતાપથી છે એવું પોતે મુક્તાકણ્ઠે સ્વીકારે છે.

રાસકારે આ અને ઉપર જણાવેલ વિજયતિલકસૂરિને મળી બે રાસ રચવાનું જાણુવામાં આવ્યું છે. આ શિવાય સં. ૧૬૦૧ માં “ચંદ્રાયનરાસ” શ્રીદર્શનકવિએ રચ્યો છે એવું રાસમાળામાં જણાવવામાં આવેલું છે, તો તે રાસકાર કદાચ આ પોતેજ હોય એમ પણ સંભવ થાય છે.

ભાષાવલોકનસંખ્ય-૧ આ રાસમાં પણ પ્રતિવાણીજ ભાષા રાખવામાં આવેલી છે, જેથી એ પણ છોડી દઈ,

અન્યવિવેચન—

કરીશું. આ રાસો શીલવિષય પ્રતિપાદનનો છે. કવિ મંગળબાદજ શીલનું જહુમાન કરવામાટે જણાવે છે કે—

“શીલપ્રભાવિં સુખ ધણું, શીલ સુગતિદાતાર;

શીલિં શોભા અતિધણી, શીલ સદાનંદકાર ! ૪”

આગલ ચાલતાં કવિ નવ અધિકાર (9 Chapter) ગાં આ ચરિત્ર જણાવવાનું કહી, પ્રથમાધિકારમાં ચંદ્રચરિત્રની શરૂઆત કરે છે. શરૂઆત કરતાં આભાપુરીનું વૃત્તાંત જણાવી,

લાંના ચંદ્રરાજને વીરમતી નામની સાવકી માતા, અને ગુણાવલી નામની ધર્મપત્નિ હોવાનું જણાવી ચરિત્રને આગલ ચલાવે છે.

એક દિવસ મધ્યાહ્નસમયે સાસુવહુ વાતાંગોષ્ઠી કરવાને બેઠાં છે. તેવામાં સાસુ, વહુને કહે છે કે “હે બેટા! જો તું આવે તો આપણે, વિમલપુરીના રાજા મહાર્ધવજની પુત્રી પ્રેમલાલક્ષ્મીના લગ્ન, આજે રાત્રે કનકરથના પુત્ર કનકર્ધવજ સાથે થવાનાં છે તે જોવા જઈએ!” ગુણાવલી સન્નારી હોવાથી ના કહે છે. છતાં પણ સાસુ અનેકપ્રકારે તેને સમજાવી ભોલી ગુણાવલીને જોવામાટે તૈયાર કરે છે. અંતમાં ગુણાવલી રાજાનો લય ખતવે છે. પરંતુ અનેકતન્ત્રમંત્રાદિકની જાણ વીરમતી, સ્વમંત્રપલથી રાજાને, અને ગામને નિદ્રાવશ કરી દેવા, અને તે પછી વિમલપુરી જવા કહે છે. ગુણાવલી પણ, “નવીન વસ્તુ દરેકને ગમે,” તે નિયમ મુજબ હા કહે છે. એટલે રાણી વિદ્યાજેરથી સારા ગામમાં ધનધોર ખતાવી દઇ એકદમ શીતવાયુને સ્પુરાવે છે. આથી રાજાને એકદમ શીત લાગવાથી રાજ્યકાર્ય પરતું મૂકી, તુરત સ્વમંદિરે આવી, ગુણાવલી પાસે સગડી ફરવી, તાપીને શરીરમાં ઉષ્ણતા આણે છે. તો પણ શિરની શીતતા શાંત ન થતી હોવાથી રાજા, રાણીના ઉત્સંગમાં સૂએ છે. રાણીને સાસુ સાથે જવાનું હોવાથી તે રાજાને પલંગઉપર સૂવા કહે છે. રાજા તેની ચપળતાને સમજી જઇ દેગિ કરી પલંગમાં બેઠી જાય છે. પછી ગુણાવલી ત્યાંથી ઉઠી ઉતાવળી વીરમતી પાસે જાય છે. પાછળથી રાજા પણ ઉઠી તે ન જણે તેમ રાણીની પછાડી તે શું કરે છે તે જોવા જાય છે. વીરમતી એક કહોરની કાંળી રાણીને મંત્રી આપીને રાજાની પથારીપર ત્રણવાર ટબકાવવા કહે છે. જેથી રાજા તુરત ઉતાવળો પાછો આવી પથારીમાં પોતે

સુતો હેય; તેવી રીતે આશીકા વિગેરે ગાઠવી, પોતે છુપાઇ રહે છે. પાછળથી મંત્રેલી કણેરસોટી લઇને ગુણાવલી આવે છે. અને ચિંતાતુરપણથી, પથારીમાં શું છે તે જોયા વિનાજ ત્રણ ઠંચકા દમ તુરત સાસને મંદિરે પાછી વળે છે. રાજા પણ તેની પછાડી જમ દવે શું થાય છે તે જોવા ઉભો રહે છે. ત્યાં આગલ વીરમતી ગધેડીનું રૂપ કરી, મોટે સાદે ભૂંડી, નગરલોકને નિદ્રાવશ કરી દે છે. પછી ગુણાવલીને એક સારું ઝાડ શોધી કાઢવા જણાવે છે કે જેના ઉપર બેસીને તેઓ વિમલપુરી જઈ શકે. ગુણાવલી એક આંખાનું ઝાડ પસંદ કરે છે. રાજા ચંદ્ર તે ઝાડના કોટરમાં તેઓ ન જાણે તેવી રીતે છુપાઇ જાય છે. પછી વીરમતી, રાણીને સાથે લઇને ઝાડની ડાલીઉપર બેસી, ત્રણ ઠંચકા દમ વિમલપુરી જવા માટે તે ઝાડને આકાશ માર્ગે અધર ચલાવે છે. અમુક સમયમાં તે તર વિમલપુરી—(હાલનું કાઠિયાવાડનું પાલીટાણા ?) દેશ વિદેશ જોતાં જોતાં આવી પહોંચે છે. વીરમતી અને ગુણાવલી ઉતરી કન્યાના આવાસે લગ્નરમુજ જોવા જાય છે, ત્યારે ચંદ્રરાજા વરનો આવાસ પસંદ કરી ત્યાં જાય છે.

ચંદ્રને જાનીવાસમાં કાઠ જાતનો લગ્નઉત્સાહ દેખવામાં આવતો નથી. તથાપિ તે પોતે ચંદ્ર પહેલા દરવાજામાં દાખલ થાય છે. ત્યાં દાખલ થતાંજ એક નોકર “ અ.વો ચંદ્રનરેશર ” કહી તેનો હાથ પકડી લે છે. ચંદ્રને પોતાની માતા જાણશે તો ખૂંટું થવાનો ધણો લય રહે છે. અને તેથી “હું ચંદ્ર નથી,” વિગેરે કહી પોતે છૂટવાનો પ્રયાસ કરે છે, છતાં પણ તે છોડતો નથી. અને આગલ રાજા પાસે લઇ જાય છે. રસ્તે સાતે દરવાજાઉપર બેસાડેલાં મનુષ્ય પણ “ચંદ્ર, ચંદ્ર,” કહી સાથે થઇ ચંદ્રને રાજા પાસે લાવે છે. પછી તે રાજા, તેનો મંત્રી, રાણી, અને પરણનાર કુંવર વિગેરે એકાંતમાં બેઠેલાં છે તેને ચંદ્ર, “ લગ્નપ્રસંગે પણ

તમે સર્વો નિસ્સાહ દેમ છો ?” વિગેરે પૂછે છે. રાજા “તે પછી કહેશું” કહી “પહેલાં અમારું કાર્ય કરી આપો” એમ કહે છે. કાર્ય પૂજતાં કનકરથ “ગુણાવલીસાથે તમે પરણીને, તે મહારા પુત્રને લાવી આપો” એમ કહે છે. ચંદ્રરાજા “તમારો પુત્ર પરણ્યા આગ્યો છે, પછી મને શા સારું લજવો છો” તેમ કહે છે. ત્યારે કનકરથ “મહારો પુત્ર કોઢી છે, તેથી તમને કહું છું” કહે છે.

આહિ પહેલો અધિકાર પુરો થાય છે. અને બીજો આધિકાર શરૂ કરતાં કવિ, પ્રેમલાવણ્યન અને ચંદ્રચરિત્ર જણાવવા કથે છે. બીજા અધિકારમાં કનકરથ, ચંદ્રને પરણાવા વિનવે છે, પણ ચંદ્ર નાજ કહે છે. જેથી કનકરથનો હિંસકમંત્રિ “હમારી સાથે તમારી પણ હત્યા થશે” વિગેરે વિગેરે સમજાવે છે. પરંતુ ચંદ્ર એકદમ બે થતો નથી. છેવટે “દેવીવચન છે” એવું કનકરથ કહે છે, ત્યારે, ચંદ્ર “પહેલાં તે વૃત્તાંત જાણ્યા પછીજ હું તમારા વચનનો અંગીકાર કરીશ” એવું જણાવવાથી, કનકરથ તે વૃત્તાંત શરૂ કરે છે.—

“સિંધલપુરનો હું કનકરથ રાજા છું. મહારે કનકાવલીજી, અને હિંસક નામા મંત્રી છે. પુત્ર નહીં હોવાથી રાણીને શોકાતુર જોઈ હું પણ શોકામિત્રી ઝાનિ પામવા લાગ્યો તે જોઈ મંત્રીએ કારણ પૂછવાથી મંત્રીને સવિસ્તર કારણ જણાવ્યું. મંત્રીએ કુલદેવી આરાધવાનું કહેવાથી કુલદેવીને આરાધી પરંતુ તેણે તને “પુત્રસુખ નથી” તેમ જણાવ્યું, પણ અંતે “કોઢી પુત્ર થશે, અને લક્ષ્મણાએ મહારા વચનથી વરસંયોગ થશે” એવું જણાવી તે સ્વસ્થાનકે ગઈ. પછી પૂરે માસે રાણીને પુત્ર થયો. જન્મથીજ તે કોઢીઓ હોવાથી તેને : ભૂમંદિરમાં રાખી, બહાર રૂપવાન, કલાવાન, ભાગ્યવાન વિગેરે વાળો હોવાથી લોકોની તેને નજર લાગે એવું જણાવવા લાગ્યા. એક વખતે અમારા દેશનો વ્યાપારી

વિમલપુરી ગયો હતો. ત્યાં ત્યાંના રાજાએ પ્રેમલાલકૃષ્ણને માટે વર શોધવા પ્રયત્ન આરંભ્યો હતો. જેમાં અમારા દેશના વ્યાપારીના મોઢેથી અમારા પુત્ર કનકદેવજીનાં વખાણુ સાંભળી પ્રેમલાલને કનકદેવજી સાથે આપવા વિચાર કીધો. તેથી પોતાના ચાર મંત્રીઓને કનકદેવજીને કાઢી પણ રીતે જોવાની લલામણુ કરીને વ્યાપારી સાથે સિંધુદેશ મોકલ્યા. તેઓએ કનકદેવજીના વિવાહ માટે મને બહુ પ્રકારે વિનવ્યો, પરંતુ પુત્ર કાઢી હોવાથી મેં પણ અનેક રીતે તેઓને સમજાવી ના કહી, પણ તે સમજાવવું વ્યર્થ થયું. મહારા હિંસક મંત્રીએ તે ચારે સાથે મળીને વિવાહ નક્કી કર્યો. વિવાહ પહેલાં કનકદેવજીને જોવા માટે તે મંત્રીઓએ બહુ જક કરી, તેને હિંસકે દામાદિભેદે સંતોષી વિવાહ નક્કી કરી તેઓને વિમલપુરી વિદાય કર્યા. મેં હિંસકને ઠપકો આપ્યો, હિંસકે “કુલદેવી આરાધી સુત સાંજે કરાવવા સૂચવ્યું.” મેં તે પ્રમાણે કયું, તો દેવીએ કહ્યું કે—“એ રોગ સાંજે થશે નહિ. પરંતુ લગ્નસમયે સાંજના તમારે ત્યાં એક સુપુરુષ આવશે. તેને તમે ચંદ્ર કહી બોલાવજો. તે તમોને પ્રેમલાલને પરણીને આપશે, અને તે પોતાને ઘેર જશે.” એમ કહી દેવી ચાલતી થઈ. આ પછી હમે લગ્નસળઈ કરીને આંહી વિમલપુરી આવ્યા. વહુવાળા સજ્જનો વર પધરાવવા ઉતાવળ કરે છે, પરંતુ તેઓને હાહા કહી સમજાવી વિદાય કરીએ છીએ, અને તેટલાં માટેજ આંહી લગ્નઉત્સવ, દીપ-મંડાણ, ધવળમંગળ, હર્વનાદ, કે વાળંગાળ તમોને જણાતાં નથી.”

આ પ્રમાણે કનકરથ, દેવીવચનવાળું વૃત્તાંત ચંદ્ર રાજાને જણાવી જણાવ્યું કે, “આંહી હમે તમારીજ રાહ જોતાં હતાં, એવામાં તમે આવ્યા, માટે હવે હમારી ઈચ્છા પાર પાડો.” ચંદ્ર ના પાડે છે અને કનકરથ મરણુભય બતાવે છે તેથી ચંદ્ર,—

“જીવતો નર મંગલકીકે કોડિ, તે કરતાં પશ્ચિ નહીં ખોડિ; ૯”

એવું વિચારી પરજીવા હા કહે છે. અને તેથી તે જાનીવાસે લખ્ખની
ધુમધામ ચાલી રહે છે. આંહી કવિ બીજો આધકાર પૂરો કરે છે.
અને ત્રીજા અધિકારમાં, ચંદ્રરાજ ઘોડાને આદર કરી પરજીવા
જાય છે, તે વૃત્તંત જણાવવા જણાવી પોતે કાવ્યને આગળ
ચલાવે છે.

ચંદ્ર રાજ અમુક તમુક શણગાર સજી, પીઠી ચોલાવી પર-
જીવા જવાને ઘોડાઉપર સ્વાર થાય છે. આ વખતનું તે સમયને
ઉચિત વર્ણન કવિએ અત્ર આપ્યું છે જે ઉપરથી તે
સમયના લક્ષરિવાજનું આપણને સારીરીતે લાન થાય છે. ચંદ્ર
રાજ ઘેરથી નીકળી પ્રેમલાને પરજીવા જાય છે. રસ્તે **વીરમતી**
અને ગુણાવલી પણ અન્યપુરુષોની પેઠેમ એક સ્થળે જોવા ઉભેલાં
છે, ત્યાં આગળથી તે વરઘોડો પસાર થતાં ગુણાવલી પોતાના
પતિ ચંદ્રને ઓલખે છે. ગુણાવલી, વીરમતીને વારંવાર કહે છે
કે “આ તમારો પુત્રજ છે.” છતાં વીરમતી “મંત્રબલથી ચંદ્રને ત્યાં
આંધેલોજ છે !” એવું ચિંતવી તે વાતને ગણકારતી નથી. લાંબી
વરઘોડો આગળ ચાલી શ્વશુરગૃહે આવે છે. અને સાસુ ચંદ્રને
પોંખી ચોરીમાં આણે છે. ચોરીમાં પાસારમત રમતી વખતે પોતાની
ઓલખ કરાવવામાટે પ્રેમલાલક્ષ્મીને સંબોધી ચંદ્રરાજ કહે છે
કે “હું તને જે કહું છું તે લક્ષ્માં રાખજે.”

“પૂરવદેશ આભાપુરી, જિહાં છે ચંદ્રનરેશ !

બાંનેઠ પાસા સોગઠાં, તસ ધરિ અછે વિશેષ !”

પાતું ૩૫૫.

આ પ્રમાણે ચંદ્રરાજ પોતાનો દેશ ગામ નામ વિગેરે જણાવી
પરજી છે. અને પ્રેમલા આથી શંકાસ્પદ બની રહે છે. લગ્ન પૂરા થયા
પછી તેઓ-નવવરવધુ કનકરથને આવાસે પાછા ફરે છે. ત્યાં પેલો
હિંસકમંત્રી ચંદ્રને ઇસારો કરી ચાલી જવા સૂચવે છે, અને ચંદ્ર તે

મુજબ કરે છે. પ્રેમલા આગળથીજ શંકાવાળી હોવાથી તેમ કરવાનું કારણ પૂછી સાથે થવા જણાવે છે. પરંતુ હિંસક મંત્રી તેમ નહિ કરવા દેતાં પ્રેમલાને ડરાવી પોતાને ત્યાં લઇ જાય છે, અને અંદર રાજા પોતાની મા જાણે નહિ તેમ ઉતાવળે પેલા આમ્રતરમાં જઇને બરાઇ રહે છે. સામુવદ્ પણુ લગ્નક્રિયા સમાપ્ત થવાથી તેજ ઝાડપર આવી બેસીને ઝાડને સ્વસ્થાનકે જવામાટે ત્યાંથી ઉપાડે છે. પ્રજાતનો સમય હોવાથી કવિ આંહી આ પ્રમાણે કેટલુંક પ્રભાતવર્ણન જણાવે છે.—

“ જોતા તમાસા વાટનાં, સમય પ્રભાતિં જાણિ;
કિહાંકણિં પ્રાભાતિક સુણુધં, ગીત ગાન શુભ માણિ ! ૬૧
કે પહિરે પરિધાન વર, કુચકંસું કસંતિં;
કે સતા નિજ નાહનિં, જગો સ્વામિ હસંતિ. ૬૨
સમરણ કે ભગવંતનું, કે પડિકકમણાં કાણ;
કે બેડી દૂહધં ગાયનિં, કે સિંગારહ કાણ. ૬૩
ધમ અનેક ચિન્હ માણસાં, તિમ તિર્યચહ ભેદ;
કોકિલ કકડા મયૂરના, દેખધ ધરી ઉમેદ. ૬૪
વિગેરે, વિગેરે, ————— પાતું ૨૫૬.

તમાસા જોતાં તેઓ આભાપુરી આવીને ઝાડને તેની જગેઉપર ઉતારે છે. વીરમતી, રાણીને લઇ પોતાને મંદિરે જઇ પાછી એક કણેરની સોટી મંત્રી આપીને રાજાને ઉઠાડવા મોકલે છે. રાજા ત્યાંથી વહેલો જઇને પોતાના બીજાનાપર સુધ જાય છે. વીરમતી પાછું ગધેડીરૂપ કરી નગરજનોની નિદ્રાને હરી લે છે, અને ગુણાવલી ચંદને જગાડવાકાળે પોતાના મહેલમાં આવે છે. ગુણાવલી પૂર્વલી રીતે ચંદના બીજાનાપર સોટી ફેંકાવે છે, અને ચંદ જોટી નિદ્રામાંથી આલસ મરડી બેઠો થા-

ય છે. ચંદના હાથે રહેલું મીઠલ, આંખોમાં અંજલેલું અંજન, અને પહેરેલા શણગાર જોઇ ગભરાઇને ગુણાવલી સાસુપાસે આવી તે વાતને જાહેર કરે છે. વીરમતી કોષમાં આવી જઇ ચંદને મારવાસાઝ ધસી આવે છે. પણ ગુણાવલીના વિનવવાથી તેમ નહિ કરતાં, એક દોરાને લોહીમાં પલાળી મંત્રીને ચંદની કડે બાંધી દે છે, જેથી તે ચંદરાજને કૂકડાપણું પ્રાપ્ત થાય છે. ગુણાવલી સુવર્ણના પાંજરામાં રાખવાની સાસુની આજ્ઞા થવાથી તે કૂકડાને પોતાપાસે પાંજરામાં રાખે છે, અને દરરોજ સાસુની તથા ધણીની સેવા સારે છે. આંહી ત્રીજો અધિકાર ખલાસ થાય છે અને ચોથા અધિકારમાં કનકધ્વજ અને પ્રેમલાનો વિમલપુરીમાં શું બનાવ બને છે તે, અને પ્રેમલાલક્ષ્મી પોતાનું શીલવ્રત કેવા પ્રકારથી જાળવી શકે છે તે વૃત્તાંત આવે છે. કવિ, ચોથા અધિકારમાં ચંદના પરણ્યા પછી હિંસક; પ્રેમલાને ડરાવીને પોતાસાથે લઈ જવાની વાત યાદ કરાવી, રાતના કોઢીપુત્રપાસે પ્રેમલાને મોકલાયાનો પ્રસંગ જણાવે છે. પ્રેમલાને કોઢીપાસે રાતના મોકલે છે, જ્યાં તેઓને કેટલોક સંવાદ થાય છે. બીજી સવારે “ પ્રેમલાના સંયોગથી પુત્રને કોઢ થયો ” એવું જોડું આજ પ્રેમલાઉપર તેઓ મૂકે છે. આથી પ્રેમલાનો પિતા ” પોતાની પુત્રીનોજ દોષ છે, અને તેને લીધેજ જમાઈ કોઢી થયો છે ” એવું વિચારી તેને મારી નાંખવાનો હુકમ કરે છે. પોતાનો સુખ્યુદ્ધિ મંત્રી “આ કોઢ એક રાત્રિનો નથી, પરંતુ ઘણો જૂનો છે, ” વિગેરે ઘણું સમજાવે છે. તથા કનકરથ પણ “ હમો એને પુત્રતુલ્ય પાલીશું, માટે મારો નહિ. ” વિગેરે કહી સમજાવે છે. તોપણ રાજ માનતો નથી, અને પ્રેમલાને મારવામાટે સખ્ત હુકમ કરી દે છે. અંત્યજે પ્રેમલાને મારવાસાઝ શહેરમાં ફેરવીને લઈ જાય છે. આ જોઈ પ્રજા હઠતાલ પાડીને રાજને વિનવે છે, પરંતુ રાજ તેઓનું

કહું પશુ ધ્યાનમાં આણતો નથી. મારાઓ, મારવા પહેલાં “કાંઈ રાજને કહેવાવવું છે ? ” એવું સતીને પૂછે છે. ત્યારે તે કહે છે કે—

“વાડિ ભખઈજો ચીલડાં, માય હણુધ જો બાળ;
તો કહો કિહાંકણિ જાઈઈ, અવિચાયુ” ભૂઆલરે. ૯૪
બાલ કુંણિ જો પરાભવિઓ, જાઈ મા-આપ પાસ;
અપર જન અન્યાયથી, મહાજન કરઈ અરદાસરે.” ૯૫
વિગેરે, વિગેરે, વિગેરે. પાનું ૩૬૯

આથી વિસ્મય પામી એક મારો રાજ પાસે આવીને બોલ્યો કે “તેણે મરતી વખતે આપને કહેવાનું કહ્યું છે તે સાંભળો.” એમ કહીને પ્રેમલાએ કહેલી સઘળી વાત જણાવે છે. સુષુદ્ધિ મંત્રી “તેને મારી કે જીવતી છે?” એવું પૂછે છે, જેથી મારો “તે જીવતી છે, અને હવે જેમ રાજ કહે તેમ કરવાને તૈયાર છીએ.” એમ જણાવે છે. રાજ સુષુદ્ધિના આગ્રહથી, “ખરી વાત શું છે ? ” તે જાણવામાટે પ્રેમલાને જીવતી પાછી તેડાવે છે. પ્રેમલા, ચંદે ચોરીમાં કહેલો દોહો, તથા ત્યાર પછી હિંસક મંત્રી અને કાઠીયાવાળો બધો બનાવ કહી જણાવે છે. રાજ તેને જૂઠો માને છે. છતાં સુષુદ્ધિ વિવાહ કરવા મોકલેલ ચારે મંત્રીને વરસ્ત્રપ પૂછી, પછીજ પ્રેમલાને દોષિત ઠેરવવા આગ્રહ કરે છે. પછી રાજ અને મંત્રી વિવાહકાર્યે મોકલાવેલા ચારે મંત્રીઓને તેડાવી પૃથક્પૃથક્ “વરસાવ કેવા હતા!” તેનું સ્ત્રવણ પૂછે છે. ચારે મંત્રીઓ જૂઠું જૂઠું જણાવી જણાવે છે કે “અમોએ પોતે વરને જોયો નથી.” આ ઉપરથી પ્રેમલા ગુન્હાહિત નથી તેવું સાબિત થવાથી પ્રેમલાને જીવતી રાખે છે. પ્રેમલા શાસનદેવીને આરાધી “ચંદપતો ક્યારે લાગશે”. પૂછવાથી શાસનદેવી “તે સોજ વર્ષે મળશે” એમ જણાવે છે.

અહીં મહારાજ રાજા કનકરથાદિને પોતાને ત્યાં કેદ કરે છે. અહીં યોથો અધિકાર બંધ થઈ પાંચમામા આલામાં ફૂકડાનું શું થાય છે તે વાત આવે છે. પાંચમા અધિકારમાં ગુણાવલી, ધણીનું જીવિત રાખવામાટે દરરોજ સાસૂની સેવા ચાકરી કરી તેને પ્રસન્ન રાખે છે. રાજ્યમાં ચંદ રાજા નહીં હોવાથી પ્રજાજન જાણે ખલલલાટ મચાવી મૂકે છે. તેને મુખ્ય મંત્રી સમજાવી, વીરમતીને; જે માને તો ચંદને પ્રગટ કરવા વિનવવા જાય છે. વીરમતી આથી ક્રોધાયમાન થઈ પોતાનીજ આજુ નગરમાં ફેરવવા જણાવે છે. જેથી મંત્રી તેનાં ગુણો જાણીને હોવાથી ચંદને બદલે વીરમતીની આજ્ઞા પ્રજાપાસે મનાવે છે. “આલાપુરીમાં જી રાજા છે” એવી ખબર દેશોદેશ ફેલાવાથી હિમાલયનો હેમરથ રાજા તે દેશપર ચઢી આવે છે, જ્યાં વીરમતી અને હેમરથવચ્ચે યુદ્ધ થાય છે. જેમાં વીરમતી સ્વ, અને દેવબલથી જીતી હેમરથના નગરમાં પહોંચી પોતાની આજુ મનાવે છે. આથી આસપાસનાં બીજાં પણ ન્હાનાં મોટાં રાજ્યો વીરમતીની આજ્ઞાને કબૂલ કરે છે, હેમરથ રાજા પોતાના શિવરથ પુત્રને વીરમતીની ચાકરીસાર મૂકીને સ્વદેશ પાછો વળે છે. આ પ્રમાણે ચંદ ફૂકડો થવા પછી પૂર્વ, હિમાલય અને બીજા દેશોનું સ્વામીપણું ભોગવતી વીરમતી (૭) વર્ષ ક્રમે ક્રમે બીતીત કરે છે, એવામાં ત્યાં આગળ શિવકુમાર નાટકીઓ, પોતાની શિવમહા પુત્રીસહિત આવી પહોંચે છે. વીરમતી સલા બરીને તે લોકોને રમાડે છે. નાટકીઓ વીરમતીના ગુણગ્રામ નહિ કરતાં ચંદ રાજાની કીર્તિ વદે છે. આથી વીરમતીને અયોગ્ય ભાગવાથી તે તેઓને દાન આપતી નથી. પરંતુ ફૂકડો, પોતાપર કીર્તિફાંસો નહિ રાખવામાટે પિંજરામાંથી એક સુવર્ણકમેણુ ચાંચવડે નીચે પાડી નાટકીઓને આપે છે. વીરમતી ફરી બીજવાર

નાટકીઆઓને રમાડે છે, ત્યારે પણ તે હોઠો અંદનીજ કીર્તિ ગાય છે. વીરમતી ફરી પણ દાન આપતી નથી. જેથી ફૂકડો પોતાનું બીજું કચોલું તેઓને દાનમાં દે છે. મહા-દુષ્ટભુક્ષિવાળી વીરમતી આ ખમી શકતી નથી. જેથી છરે લઈ ફૂકડાને મારવા દોડે છે, અને ગુણાવલી વિગેરે વચમાં પડી ફૂકડાને બચાવી લે છે.

શિવકુમારી નટિની પશુખાપાની બાજુ હોવાથી ફૂકડો તેને પોતા સાથે લઈ જવા કહે છે. આથી તેઓ વીરમતીપાસે ફૂકડાની માગણી કરે છે. ગુણાવલી ફૂકડો આપવા ના કહે છે. તેને મંત્રી પ્રમુખ સમજાવી, “ જીવતો રહેશે તો ફરી મળશે. ” વિગેરે કહી આપવા સમજાવે છે. નાટકીઆઓ પણ “ હમે એને દેવસમાન પૂજીશું ” વિગેરે કહે છે, જેથી ગુણાવલી, મહાદિક્ષગીરીથી ફૂકડાની રજા લઈને ફૂકડો નાટકીઆઓને સોંપે છે. કવિએ વર્ણવેલો આ વિયોગસમય બહુ હૃદયભેદક છે. અને સતી સ્ત્રીઓ પોતાના પતીના વિયોગમાટે કેવાં નિયમો ધારણ કરે છે, તે પણ સમજવા લાયક છે. ગુણાવલી ચંદને કહે છે કે—

“કરિ લેષ નાહ પાંખિ; કહઈ, પ્રભુ! તુમ મન માન્યું;
તો મિં સ્યું ચાલઈ, મુજ મન માન્યું અમાન્યુ !
મુજ ગતિ શી ! હોસ્યઈ, કુણ સંદેશો;
તુમ તો પ્રભુ નિત નિત જોસ્યો, નવનવા દેશો. ૨૨
પ્રભુ મુજનિં વલી તુમહો, ફિરિ મિલસ્યો જવ આવી;
તિવારિં મિં દેહની, સાર સંભાલ કરેવી.
વરભોજન વાર શાક, સવાદિં જોમેસ્યું;
પ્રભુનું મુખ દેખી, સહિઅરસ્યું રંગિ રમેસ્યું. ૨૩

x	x	x	x	x	x
x	x	x	x	x	x

પાણી પાપણિ છેહ, આવ્યાનું અચરિજ કિસ્યું !
 તો હું જાણત નેહ, જો દોહી આવત દોયણે ! ૩૦
 છાતી ભીંતરિ દવ યદે, ધૂઆ ન પરગટ દોય;
 કેમન જાણે આપણા, કિં જિણિ લાયા સોય. ૩૧
 સજીન ચાલ્યા હે ! સહી ! ઉતરીઆ હુંગરપજી;
 આ નવખારી નગરી વસે, પણિ મું મન ઉજઝ અજજ. ૩૨

× × × × × ×
 × × × × × ×

આવા પીતા પહિરવાળ, તુમવિણ કુણુ દાતાર;
 પ્રભુવિણ મંદિર ન શોભીઈજ, કરતાં સવિ સિણુગાર. ૩૯
 આઠ પુહુર એ મુજતણુંજ, અવલંબન એક ચિત;
 તિણું દિન જાતો ન જાણતીજ, પ્રભુમુખ દેખતી નિત. ૪૦
 દિન કિમ જાસ્યમ પ્રભુવિનાજ, વયરણિ થાસ્યમરે રાતિ;
 પ્રભુવિણ મનની વાતડીજ, કુણુ સુણુસ્યમ દિનરાતિ. ૪૧
 વિગેરે, વિગેરે, વિગેરે. પાનું ૩૯૧

પછી રાણી વિગેરેની રજા લઇ નાટકોઆ લાંબી નીકલે છે. તેઓ અનુક્રમે દેશવિદેશના રાજાઓને નાટ્યકળાથી રંજન પમાડતા પોતાનપુરમાં આવે છે. આહી આગલ પાંચમો અધિકાર પૂરો થઇ છેટો પ્રારંભાય છે. છઠ્ઠા અધિકારમાં પોતાનપુરની એક આંતરકથાનું વર્તાત છે. આંતરકથામાં પોતાનપુરના મંત્રીની છોકરી ત્યાંના નગરશેઠપુત્રસાથે પરણેલી છે. કેટલાક કારણોસર તે પુત્ર દેશાટણે જવા તૈયાર થાય છે. સગાસંબંધીઓ નહિ જવા દેવામાટે જોષીપાસે “સવારે ફૂકડા બોમે ત્યારે પ્રયાણ કરવું !” એવું મુદ્દત કઢાવી આપે છે. અને નગરના તમામ ફૂકડાઓને તેઓ નગરખહાર કઢાવી મેલે છે. પરંતુ નાટકીઆ પાસેનો ફૂકડો પોતાના હંમેશના નિયમપ્રમાણે એક સવારે

“ ફૂકડો...ફૂક ” કરી ઉઠે છે. ફૂકડાનો અવાજ સાંભળતાંજ શેકપુત્ર દેશાટણે ચાલી નીચ છે. મંત્રીપુત્રી આથી દુઃખી થઈ ફૂકડાને મારવા પોતા પાસે બોલાવે છે. પરંતુ નાટકીઆ સામા થઈ તેમ થવા દેતા નથી. છેવટે પુરના સનજનો વચમાં પડી, મંત્રીપુત્રીને જોવા-માટે ફૂકડો અપાવે છે. મંત્રીપુત્રી ફૂકડાને ઠપકો દે છે. ન્યારે ફૂકડો “ હું ચંદ રાજા છું! ” એમ જાહેર કરી “ હું મનુષ્ય થઈશ ત્યારે તને ભગિનીસમાન ગણીશ ” એવું જણાવી નાટકીઆ પાસે જવા કહે છે. મંત્રીપુત્રીને પણ ફૂકડાઉપર અત્યંત પ્રેમ છૂટે છે. અને મરજી વિના પણ ફૂકડો નાટકીઆને પાછો આપે છે. આ આંતર-ચરિત્ર કીક રિસ્તારવાળું અને બે ત્રણ દૃષ્ટાંતોયુક્ત છે. આંહી છઠ્ઠો અધિકાર ખલાસ થાય છે.

સાતમા અધિકારમાં નાટકીઆઓ ફરતાં ફરતાં **વિમલપુરી** આવે છે. વિમલપુરીનો રાજા તેઓને મોઢેથી **આલાપુરીના** સમાચારમાં “ ત્યાં સોળ વરસથી રાજા નથી, અને વીરમતી રાજ્ય ચલાવે છે ” એવું સાંભળે છે. “ પાલખી અને ફૂકડો ક્યાંથી મળ્યા ” એવું **સુષુદ્ધિ** મંત્રી નાટકીઆઓને પૂછવાથી તેઓ “ આલાપુરીના ચંદને ત્યાંથી ” એવું જણાવે છે. **પ્રેમલાલક્ષ્મી**ને ફૂકડાઉપર મોહ ઉપજે છે. તેથી રાજા નાટકીઆઓને ચારમાસ પોતાના નગરમાં રહેવા સમજાવી, ફૂકડો, **પ્રેમલાલ**ને હાસ્યમાટે અપાવે છે. **પ્રેમલાલ**, વિવિધપ્રકારે ચંદના સમાચાર ફૂકડાને પૂછી, પોતાની વીતકવાર્તા કહી સંભલાવે છે. અનુક્રમે ચારમાસ પૂરા થાય છે, અને નાટકીઆઓ દેશાટણે જવા તૈયાર થવાથી ફૂકડાને પાછો મળે છે. **પ્રેમલાલક્ષ્મી**, ચાર દિવસ વધારે રહેવા કહી ફૂકડાને સાથે લઈ **સિદ્ધાચલ**ઉપર યાત્રામાટે નીચ છે. ત્યાં આગલ સૂરજનામા કુંડમાં, ફૂકડાને કાંઠાઉપર મૂકી પોતે સ્નાન કરવા કુંડમાં ઉતરે છે. ત્યાં આગલ ફૂકડો, તિર્યંચપણાના દુઃખમાંથી

સુકત થવામાટે કુંડમાં પડે છે. પ્રેમલા તેને પકડવા પાછલ જંપલાવી ફૂકડાને પકડી છુડતો બચાવી લે છે. પછી ફૂકડાને બહાર આણી પ્રેમલા તેની પાંખો વિગેરે સાફ કરવા માંડે છે. એટલામાં વીરમતીના હાથે સોળ વર્ષપર બંધાયેલ ધાગો સડી જવાથી પ્રેમલાના હાથે તુડી જાય છે, અને ચંદ રાજ સાં પ્રગટ થાય છે. મકરધ્વજ રાજ જમાઇને સારા શુક્રને ગામમાં પ્રવેશાવી પોતાને સાં રાખે છે. પછી કેદ કરેલાં કનકરથ અને કનકધ્વજાદિને, મકરધ્વજ રાજ મારવાનો હુકમ કરે છે, તેને ચંદ રાજ વચમાં પડી બચાવી લે છે.

ચંદ રાજ ગુણાવલી અને મંત્રીને, વીરમતી ન જાણે તેમ જાનો પત્ર લખી પોતે મનુષ્યરૂપ ધારણ કરવાની વાત જણાવે છે. પરંતુ તે વાત વીરમતીના પણ જાણવામાં આવવાથી ચંદને મારવાસાફ આકાશમાર્ગે તે વિમલપુરી આવે છે. જ્યાં ચંદને મારવા જતાં પોતેજ મરણ પામે છે. ગુણાવલીના, ચંદને તેડાવવાનો પત્ર આવવાથી મકરધ્વજની અનુમતિ લઇ આજવાનો પ્રયાસ કરે છે. પ્રેમલાલક્ષ્મી, પિતાના મંત્રી મારફતે ચંદને “ પોતાને કેમ તેડી જતા નથી ? ” તે પૂછાવતાં ચંદ, “ એ કાઠીધેર એક રાત્રી રહી, તેથી પોતાનું સતીપણું સાબિત કરી આપે તો લઇ જઉં ” એવું જણાવે છે. આથી પ્રેમલાલક્ષ્મી પોતાના શીશવના પ્રભાવથી ધીજ કરી, કનકધ્વજ જે જન્મથીજ કાઠી છે તેનો કાઠ દૂર કરી સતીપણું સાબિત કરી આપે છે. પછી તેઓ ત્યાંથી નીકળી પોતાનપુરમાં આવી મંત્રીસુતા રૂપસુન્દરીને મળે છે. કે જે રૂપસુન્દરીને, ફૂકડાપણામાં ચંદ રાજએ ભગિનીતુલ્ય ગણી હતી. ત્યાંથી નીકળી તેઓ આલાપુરીમાં આવી, ગુણાવલી અને પ્રજાજનને સુખ આપનારાં થઇ પડે છે. આંહી સાતમો અધિકાર સંપૂર્ણ થાય છે. આઠમા અધિકારમાં સહજ

આનંદઅધિકારનું વર્ણન છે. તથા બન્ને રાણીઓથી એક એક પુત્ર યથા; યોગ્યવય આપ્ત કરતાં ગુણાવલીના પુત્ર ચાર, અને ત્રેમલાલક્ષ્મીના પુત્ર સાત કન્યા પરણે છે, તે વાત સામાન્યથી જણાવેલી છે. વધારામાં સમસ્યાબદ્ધ કેટલાક સારા દેહાઓ આપવામાં આવેલાં છે.

નવમા અધિકારમાં ચંદ્રાદિનો પૂર્વભવ અને રાસની સમાપ્તિ છે. અનુક્રમે ત્યાં કેટલોક સમય તેઓ સુખમાં ગાળે છે. એવામાં ૨૦ માં શ્રીમુનિમુવતસ્વામી ત્યાં પધારેલા હોવાથી તેમને મુખે પોતાનો પૂર્વભવ, અને ધર્મેપિદેશ સાંભળી, ગુણાવલીપુત્રને રાજ્ય, તથા ત્રેમલાપુત્રને યુવરાજપદ આપી પોતે રાણીઓસહિત સાધુપણું અંગીકાર કરે છે. અંતમાં તેઓ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી, અનંતસુખવીર્યના ભોક્તા બને છે. કવિ રાસાન્તે પોતાની પ્રશસ્તિ, કરવાનું સ્થળ અને સમય વિગેરે જણાવી રાસનું આ પ્રમાણે:—

“ તાસ સુપસાયથી શીલગુણે કરી,

ગામ્હા સરસ રસ એહ રાસો !

જિહાં લગિં સૂર સસિ ભૂમિ ચિર ચાયજો,

વિસ્તરો જગમહિં ગુણવિલાસો. ધિજ૦ ૫૪ ” પાનું ૪૬૧.

ચિરંજીવપણું ધૃત્વી બંધ કરે છે. આ ચંદ્ર રાજ ૨૦ માં મુનિમુવતસ્વામીના વારામાં થયો હતો, કે જેને નિર્વાણ પામ્યાને આજે ૧૧૮૬૪૩૮ વર્ષ વ્યતીત થયાં છે.

આ ચારે રાસાઓની ઓરીજનલ પ્રતો મને પંન્યાસ શ્રીકમલવિજય તરફથી મળી હતી. જેથી તેઓનો અ. સ્થળે અંતઃકરણથી ઉપકાર માની અન્યવિવેચનથી વિરમીશ.

શ્રીવાલુકેશ્વરગિરિ,
મુંબાઈ ૬-૩-૧૯૧૩.
મહાશિવરાત્રી, ૧૯૧૬.

} હવણુચંદ્ર સાકરચંદ્ર જવેરી
સંશોધન અને સંગ્રહકર્તા.

અવતરણિકા.

પ્રારંભમાં પરમાત્માને નમસ્કાર કરીને, કે જેણે સકળસૃષ્ટિના ઉદ્ધારમાટે,—કે જે ઉદ્ધારમાર્ગ, આજે પરમાત્માના પ્રત્યક્ષપણના અભાવને લીધે, વાહ્મયમાત્રવડેજ શોધી શકાય એમ છે. જે માટે—વખતો વખત વાહ્મયનીજ ઉત્તમતા અને જરૂરીયાતો પાંડિતોદ્ધાર પ્રત્યેક્ષી છે, તેને; તથા વાહ્મયદેવીને કે જેના પ્રભાવથી શાસ્ત્રજ્ઞાનને સમજવા શક્તિમાન થઇ શકાય છે—તેને નમસ્કાર કરીને આ પુસ્તકસંબંધે—જૈનસાહિત્યસ્થિતિસંબંધે ચત્કિન્નિચત્ અવતરણિકા કરીશ.

જે જે વિષયોના ભારતવર્ષના પ્રાચીનસાહિત્યમાં સમાવેશ થાય છે, તે સધળા; નહિતો લગભગ સધળા વિષયો જૈનસાહિત્યમાં હાથ ધરવામાં આવેલ હોવાથી, ભારતવર્ષના સાહિત્યમાં જૈનસાહિત્ય પણ એક ઉચ્ચ સ્થાન ભોગવે છે. જે સ્થિતિમાં આજે તે ઉપલબ્ધ છે, તે સ્થિતિમાં પણ તે એક સારા વિસ્તારવાળું છે, તો પૂર્વસમયમાં તે વિશેષ વિસ્તીર્ણ હોય એ નિઃસંદેહ છે. જૈનસાહિત્યની મહત્ત્વતાના કારણભૂત અચ્છન્નલેખકો, અને ઉત્તમગ્રન્થોની નોંધ લેવાનું આ કાંઈ ઉચિત સ્થાન નથી; તોએ પણ કાળના પ્રહારથી જે ભાગ બચી શક્યો છે અને જે પણ ધણો બહોળો, કિન્તુ સંપૂર્ણ સંશોધિતસ્થિતિમાં નથી તે ઉપરથી ખીનતકરારે અનુમાની શકાશે કે, પૂર્વકાળે જૈનલેખકો ઘણી મોટી સંખ્યામાં વિદ્યમાન હતા, તે; સાહિત્યના પરિચિતજનોજ તે પ્રાચીનલેખકોના વિષયપરત્વેના ઉંડા જ્ઞાનનું અને ઉત્તમપ્રકારની ભાષાશૈલિનું રહસ્ય સમજી શકે !

ભારતવર્ષના અન્યસાહિત્યની માફક જૈનસાહિત્ય પણ, પરદેશી રાજ્યકર્તાના ધર્મનિષ્ઠપણાનું; પરસ્પરના ધાર્મિક કલેશોનું; અને આ દેશની ક્ષીણકારી હવાનું ભોગ થઈ પડ્યું હતું. એક સમય એવો હતો કે, તેવા સાહિત્યનું અસ્તિત્વમાત્રજ જાળવવાખાતર

તેને લાડારમાં રાખવા શિવાય ખીજે રસ્તો નહોતો. કાળક્રમે સમયાનુકૂલ યોગ્યથેલો તે ઉપાગળ, સાહિત્યના વિસ્તારને સંકુચિત કરવા સાધનભૂત થયો. અને તે પણ વળી કમનશીમે એવા સમયે થયો કે, તે સાહિત્યને વૃદ્ધિગત કરવાના માર્ગો ન્યારે ધણાં દૂર હતા. જે ધર્મનિષ્ઠસત્યપુરોપર વંશપરંપરાથી સાહિત્યરક્ષણની ધાર્મિક ફરજ આવી પડી હતી, તેઓએ, તે સાહિત્યના અંશમાત્રને પણ—રખેને તેઓ તેથી વિમુખ થાય, અને તેઓના અતિધર્મપ્રિયસાહિત્યનો જલિમજુદમ અંત આણે, એવી ભાવના પોતાના પૂર્વજો પાસેથી ગ્રહણ કરી હતી તે મુજબ—સૂર્યના કિરણમાં નહિ પડવા દેવામાટે સખ ઉપાયો યોજ્યા હતા. અતિવિસ્મયની વાત છે કે, તે લાવનાઓ કેટલેક અંશે અદ્યાપિ સજીવન છે, કે ન્યારે દેશ સર્વત્ર શાંતિમય બની રહેલો છે, અને સાહિત્યની ખીલવણી માટે વખત ધણો યોગ્ય છે.

ધાર્મિકપુસ્તકોની સંખ્યા ઓછી બનાવવામાં અગ્નિએ પણ પોતાનો હિસ્સો આપવામાં કાંઈ બાકી રાખી નથી ! આ કારણમાં વળી ધર્મના અનુયાયીઓની અધોગતિએ પણ એક ઉમેરો કર્યો, કે જેને લઇને ધાર્મિકતત્ત્વોનો ફેલાવો કરવાનું તો બાબુએ રહ્યું, પણ ધર્મજ ધણાં વિકટસંકટમાં આવી પડત ! તે એ કાળ હતો કે જે વખતે બાહ્યક્રિયાઓને ધણી મહત્તા આપવામાં આવતી હતી, (જે કે બાહ્યક્રિયાઓથી વધારે નિર્મલચિત્ત થઇ નિષ્પાધિ કાર્ય થાય છે. અને તે વાત જૈનોના બુજ સાધુઓએ કરેલી જૈનગૂજરાતીસાહિત્યની ખીલવણીથી જણાઇ આવે છે.) તથા ધાર્મિકજ્ઞાન અને સાહિત્યને વધારવા તરફ; ધાર્મિકબળ એકત્ર કરવા તરફ; અને આંતરિક-ધાર્મિકજીવનનો પ્રદીપ્ત કરવા તરફ ઓછું લક્ષ આપવામાં આવતું હતું. (જે કે દરેક સૈકામાં કેઇ કેઇ વિદ્વાનો સામાન્યતઃ પ્રચલિત-ભાષાના કવિથાએ ખરાં!) માત્ર હવણાં હવણાંથીજ ધર્મઉદ્ધયનું પ્રભાત ક્ષિતિજમાં દૃષ્ટિગોચર થાય છે. આવા કારણોથી લઇને મહાનશક્તિ-

વાળા જૈનઆચાર્યા અને સાધુઓના ગૌરવને સૂચવનારા તેમના જ્ઞાનના પરિણામરૂપી ગ્રન્થો સમજવા, - ક્ષણ અથવા તરવ પ્રાપ્ત થવા એ દુષ્કર થઇ પડયું હતું.

અસારસૂધી અમારા તરફથી સંરક્ષિત; માગધી; અને અગ્રેણ ગ્રન્થો પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે, ન્યારે ગૂજરાતીગ્રન્થ બહાર પાડવામાં આ અમારો પ્રથમજ પ્રયાસ છે. કે જે પ્રયાસવડે આ સન્થને અમો અમારા તરફથી બહાર પડતાં ગ્રન્થોમાં “ગ્રન્થાંક ૧૪ મા” (જૈન ગૂર્જર-સાહિત્યોદ્ધાર-ગ્રન્થાંક ૧) તરીકે બહાર પાડી પ્રજાસમક્ષ મૂકવાને લાગ્યશાલી થયા છીએ.

પ્રાચીનજૈનગૂજરાતીસાહિત્યમાં આવા રાસાઓ; છંદો; પદો; સ્તુતિઓ; સ્વાધ્યાઓ (સંકીર્ણ); સંલોકા; અને સ્તવનાદિ પુષ્કળ દષ્ટિગોચર થાય છે. રાસાઓને માટે ઉત્તમોત્તમ અભિપ્રાય, “ ગૂજરાતીસાહિત્યસંસદ્ધમાંથી,” ગૂજરાતીભાષાના સાક્ષરોએ જે આપ્યા છે, તે વિષે અમો આંહી કાંઈપણ બોલતા નથી. આવા રાસાઓ મુખ્યપણે ધર્મનું ઉત્તમજ્ઞાન દર્શાવતેવા આપે છે. તે શિવાય પણ અનેક જાતનું જ્ઞાન તેનાં ખપી જીવેને તેમાંથી તેવા પ્રકારનું મળી શકે એમ છે.

“ રાસાઓ એકલા જનોનેજ ઉપયોગી છે,” એમ નથી. કારણ કે તે ગૂજરાતીભાષાનો એક બૃહત્-અંશ છે. તેથી ગૂજરાતી-સાહિત્યના અભ્યાસીઓને પણ ઘણાં ઉપયોગી થઇ પડે એમ છે. પ્રાચીન-ગૂજરાતીભાષા; ગૂજરાતી ભાષાનો ઇતિહાસ; તે તે સમયની કાવ્યરચના; કાવ્ય અને શબ્દોની તુલના; ઇત્યાદિ વિષયોમાં પણ, અમો આશા રાખીએ છીએ કે આ, અને લવિષ્યમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે એવાં બીજાં રાસાઓ, ગૂજરાતીપ્રજાના સાહિત્યપ્રેમીવર્ગને ઘણાં ઉપયોગી થઇ પડશે.

જે આ કૃંડ તરફથી ગ્રન્થો પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે, તે કૃંડનો કુંડ ઇતિહાસ આપવો, એ, આ સ્થળે અયોગ્ય ગણાશે નહિ.

મહુમ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જવેરીએ, જે જેમની સ્મૃતિને
અર્થે આ ફંડ સ્થાપવામાં આવ્યું છે, તેમણે, પોતાના વીસમાં
૩ ૪૫૦૦૦ની રકમ, ખીજી રકમો જે ખીજે માર્ગે ખરચવા કાઢી
હવી તેની સાથે કાઢી હતી. આ રકમમાં, તેમના સુપુત્ર શુભાખ-
ચંદ દેવચંદ તરફથી મહુમની યાદગિરીમાટે શુભકાર્યમાં ખ-
ચવા કાઢેલ ૩.૨૫૦૦૦ની રકમ ઉમેરાય. ૧૦૦૮ શ્રી શ્રી શ્રી
પંચાસજી શ્રીઆનન્દસાગરજીની સલાહ અને ઉપદેશથી, આ
રકમોને એકઠી કરીને મહુમની યાદગિરીમાટે આ ત્રસ્ટ સ્થાપવામાં
આવ્યું છે. મહુમ શેઠની દીકરી, મહુમ બાઈ વીજકોરની મિલકત
(લગભગ ૩.૨૫૦૦૦) આ ફંડમાં આવવાથી ફંડ ૩.૧૦૦૦૦૦ લગ
ભગતું થવા ગયું છે. આ ફંડનો આર્તભાવ “ જૈનવેતાંબર
(મૂળપૂ.) ધાર્મિકસાહિત્યની ” જળવણી અને ખીલવણી કરવાનો છે.

આ વૌદ્યુમમાં કયા કયા મુનિઓનાં રચેલાં કયા કયા રાસો છે તે
વિગેરે, તથા તે તે મુનિઓનો સામાન્ય ઇતિહાસ પુસ્તકનાં યોજક
શાં જીવણચંદ સાકરચંદ જવેરીએ તેની પ્રસ્તાવનામાં લખેલ
હોવાથી અત્ર હમો તત્સંબંધે કાંઈ વધારે લખવું ઉચિત ધારતા
નથી. અંતમાં એટલું ઇચ્છી, આ અવતરણિકાથી મોક્ષ પામીશું જે
આ અમારો પ્રયાસ સર્વસાહિત્યપ્રેમીજનોને પ્રિયકર થઈ પડી,
કાંઈ નહિને કાંઈ પણ સુરસજ્જ આપનારો થઈ પડે ! આ
પ્રયાસને જે પ્રબળરૂપે સારું સન્માન મળશે તો આશા છે જે
ભવિષ્યમાં આવા ધણાં વૌદ્યુમો કહાડી પ્રબળપાસે મૂકવા અમે
અમારાથી બનતું કરી શકીશું.

૩૨૫, જવેરી બજાર,
મુંબાઈ.
માર્ચ, સન્ ૧૯૧૩.

નગીનભાઈ ઘેસાભાઈ ઝવેરી.
હું, અને બીજાં ત્રસ્ટીઓ.

The Late Sheth Devchand Lalbhai Javeri.

BORN 1853 A. D. SURAT.

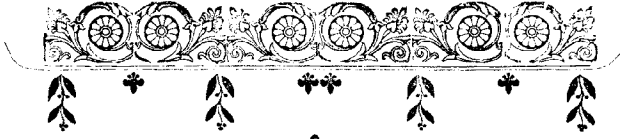
DIED 1906 A. D. BOMBAY.

श्रेष्ठी देवचन्द लालभाई जव्हेरी.

जन्म १९०९ वैक्रमाब्दे । निर्याणम् १९६२ वैक्रमाब्दे
कार्तिकशुक्लैकादश्यां, सूर्यपुरे पौषकृष्णतृतीयायाम्, मुम्बय्याम्

'JAIN PRESS' SURAT.

અર્પણ.

શ્રીમન્ત સરકાર મહારાજા સર સયાજીરાવ ગાયકવાડ

સેનાખાસખેલ, સમશેરખાહૂર,

જી. સી. એસ. આઇ., વિ૦ વિ૦

વડોદરા.

આપ નામવર સ્વપરધર્મનાં, અને નીતિના ગૂર્જરસાહિ-
ત્યને ભિન્નરૂપ નહિ લેખતાં સર્વત્ર પ્રાચીનગૂર્જરભાષાનો
ઉદય તનમનધનદ્વારા ઇચ્છો છો, એ, આપે પ્રાચીનકાવ્યમાલામાં
ખહાર પડાવેલ શ્રીશીલવતી-રાસ વિગેરે ઉપરથી પ્રતીત થયું
છે. એ શિવાય પણ પ્રાચીનગૂર્જરભાષામાં આપ જે વખતોવખત
સાહાય્ય કરતાં આવ્યા છો તે વિગેરે અનેક ઉત્તમગુણોથી, આ
જૈનકવિઓદ્વારા ગુણિત થયેલ પ્રાચીન—કાવ્યો આપશ્રીનેજ
આપની આજ્ઞાથી સાદર કડું છું તેનો સ્વીકાર કરશો.

લિ૦

જીવણચંદ સાકરચંદ જવેરી

સમ્પાદક અને સંગ્રહકર્તા.

નવીન બહાર પડેલાં બીજાં અક્રો.

અંક ૧૫*

પરિણત પદ્મસાગરકૃતા શ્રીધર્મપરીક્ષાકથા.

આમાં કથાઓસહિત સારા પ્રકારે ધર્મસ્વરૂપ સમજાવેલું
છે. અને કાવ્યપ્રકારે યોગ્યેલો આ ઔપદેશિકગ્રન્થ છે.

કિમ્મત ૦-૫-૦

અંક ૧૬.

યાકિનીમહત્તરાસૂત્ર શ્રીમદ્દુરિભદ્રસૂરિકૃત,
મહોપાધ્યાયશ્રીયશોવિજયવિરચિત—

સ્વાદ્વાદકલ્પલતાનામ્રીટીકાસહિત.
જૈનધર્મની ફિલૉસોફી દર્શાવનારો મહાન ગ્રન્થ

શ્રીશાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચય.

વિભાગ ૧ લો.+

લગભગ ૮૦ ફારમનો ગ્રન્થ કિમ્મત રૂ. ૨-૦-૦.

* બીજાં ૧૪ અંકો માટે સહુથી ઓછે બેબું.

+ બીજા વિભાગમાં સ્વોપન-શ્રીદુરિભદ્રસૂરિકૃત ટીકા પ્રસિદ્ધ થશે.

અંક ૧૭.

કર્મવિષયની મહાન્ ક્ષિલોસોદ્ધી દાખવનારે।

શ્રીમદ્શિવશર્માચાર્યપ્રણીત,

મહત્ ક્ષિલોસોદ્ધર શ્રીમલયગિરિકૃત ટીકાયુક્ત—

શ્રીકર્મપ્રકૃતિગ્રન્થ.

લગભગ ૪૦ ક્ષરમનો ગ્રન્થ કિમ્મત રૂ. ૦-૧૪-૦

આ ક્રંડ તરફથી નીમ્નલિખિત ગૂજરાતીકાવ્યો પ્રસિદ્ધ
કરવાનો પ્રયત્ન થઈ ચૂક્યો છે.

નામ

કર્તા

સોહમકુલરત્નપદાવલિ,

કવિળહાદ્ધર દીપવિજય.

જ્યાનંદકેવળી,

કવિ વાનો.

રામયશોરસાયન,

કેશરાજમુનિ.

હીરસૂરિ,

ઋષભદાસ.

દેવરાજ-વચ્છરાજ,

લાવણ્યમુનિ.

શત્રુજયતીર્થ,

જિનહર્ષ.

નળદમયંતી (બે),

સમયસુન્દર, અને મેઘરાજ.

પ્રદુન્ન,

દેવચંદ્ર.

ભરત બાહુબળી (બે),

ગુણુરત્નસૂરિ, અને ઋષભદાસ.

પ્રભાવતી,

નયસુન્દર.

માધવાનળ કામકુંડળા,

.....

વિજેરે.

મૌજ્ઞિક

શ્રીઆનંદકાવ્ય-મહોદધિ.

૧ લું.

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ-જૈન પુસ્તકોદ્ધાર-ગ્રંથાંકે-
શ્રીજિનસિંહસૂરિશિષ્યમુનિ-શ્રીમતિસાગરપ્રણીત-

શ્રીશાલિભદ્ર રાસ.

શ્રીશંખેશ્વરપાર્શ્વનાથાય નમઃ

(મંગલાચરણ.)

- હુહા. *શાસનનાયક સમરીયે, xવર્ધમાન જિનચન્દ્ર;
+અલિય વિધન દૂરે હરે, આપે પરમાનન્દ. ૧
સહુકો જિનવર સારીખા, (પણ) તીરથધણી વિશેષ;
†પરણીજે (ણેજે) તે ગાઠયે, લોકનીર્તિ સમ્પેખ. ૨
દાન; શીલ; તપ; ભાવના, શિવપુર મારગ ચાર;
સરિખા છે તોપણ ધર્મ, દાનતણે અધિકાર. ૩
શાલિભદ્ર સુખ સંપદા, પમ્પો (મે)દાન પસાય;
૧તાસુ ચરિત્ર વખાણુતાં, ૨પાતિક દૂર ૩પલાય. ૪
૪તાસ પ્રસંગે જે થઈ, ધન્યાની પણ વાત;
સાવધાન થઈ સાંભળો, મત કરજો પવ્યાધાત. ૫

*ધર્મનાયક, ધર્મને પ્રવર્તિવનારા, આવા દરેક ઓવીસીમાં ઉત્સર્પિણી
અને અવસર્પિણીમાં ઓવિસ થાય છે
xમહાવીરસ્વામીનું દ્વિતીય નામ.
+કઠિણ, આકરા.

†જે વખતે જેનાં લક્ષ હોય તેનાંજ ગીત ગવાય એવી રૂઢી છે તેથી,
જે વખતે જેનું શાસન ચાલતું હોય, અગર જેનો પ્રસ્તાવ કહેવાનો
હોય, તેનીજ વાર્તા કથાય, બાકી સઘળા જિનેશ્વરો સરખાજ છે.

૧-તેનું. ૨-પાપ. ૩-અય. ૪-તે પ્રસંગે, આ પ્રસંગે. ૫-વધ્ન.

(પૂર્વવૃત્તાન્ત.)

દાળ ચોપાઈની.

મગધ દેશ ઐષ્ટિક ભૂપાળ, પોતે ન્યાય કરે ઈચૌસાળ;
ભાવ ભેદ સુધા ^૧સરદહે, જિનવર આણુ અખડિત વહે. 1૧1
નિત્ય નવલા કરતી ખેતણા, માનીતી રાણી ચેલણા;
કોઇ ન લોપે બેલની ટેકાર, મંત્રીસર છે અભયકુમાર. 1૨1
ખારે પાડે નગરી વસે, રાજગૃહી દેવકાને હસે;
સુખીઆ લોક વસે સહુ કોઇ, તોપણ પગ માંડે છે જોઈ. 1૩1
પરધન લેવા જે પાંગળા, પર ઉપગારે જે આગળા;
કરઉપર કર કરવા હડી, ન્યાયે લચ્છી કરે એકડી. 1૪1
રસના ગુણુ લેવા ચળવળે, અવગુણુ લેવા મૂળ ન વળે;
પરગુણુ લેવા નયણુ હળર, સંજમ દૂપણુ દેખણુવાર. 1૫1
સાળાની જે દે કોઇ ગાળ, તો હરખિત હોવે અર્થ નિહાળ;
વદતો કહે અકરમી કોઇ, કહે વીર હોશે દિન સોઈ. 1૬1
માતા ખોજ ગયો જે કહે, તો આશીસ રૂપ સરદહે;
રમતા પણ જે પાસા સારી, અળવે ન અ ખે સારી મારી. 1૭1
સુત્રો વણીજ તીસી પરે કરે, પરદેશી ધન ધન ઉચ્ચરે;
સકળ પૂત પિતા એસરે, હવે કુણુ સીસે ગોડા ભરે. 1૮1
પર્વદિવસ ^{૧૦}ચૌપધ અનુસરે, અવસરે ^{૧૧}ખાર વ્રત ઉચ્ચરે;

૧-ન્યાયપૂર્વક. ૭-પાળે, માને, લહે. ૮-આજ્ઞા, કોઈ પણ તેના કરેલાં કાર્યે અને હુકમ વિગેરેને તોડી ન શકે, તેવી શક્તિવાળો અભયકુમાર.
૯-કુખેરની નગરીને પણ હસી કાઢનારી. ૧૦-જૈન મતાવલંબીઓનું, એક જાતનું ખાર-અને ચોવિસ હલાકનું વ્રત આ વ્રતમાં તેટલા હલાક શ્રાવકો સાધુ જેવાં થઈને રહે છે. ચોવિસ હલાકના વ્રતને અહોરાત્રીપોસહ અને ખાર હલાકના વ્રતને દિવસનો પોસહ કહેવામાં આવે છે.

૧૧-પ્રાણાતિપાત વિરમણ, મૃષાવાદ વિરમણ, અદત્તાદાન વિરમણ, અદ્વયર્થ વિરમણ, પરિગ્રહ પરિમાણ, દિશા પરિમાણ, ભોગોપભોગમાન,

પરાભવ ૧૨ હુતિ જે થર હરે, ૧૩ વાઝ લોક વસે એણીપરે. ૧૮
 ધન્ના નામે નારી અનાથ, સંગમ બેટો લેઈ સાથ;
 ધરની ૧૪ આથ અગાઉ ચલી, સાલગામથી તે ઓચલી ૧૯
 રાજગૃહી આવીને રહે, ઘર ઘર કામ કરી નિર ૧૫ વહે;
 સુખદુઃખ વાત ન પુછે કાઈ, આથ ૧૬ ખે કિમ આદર હોઈ. ૧૧
 સંગમ આદિર સારો દીસ, વાજર્યાં ચારે દશ વીશ;
 ચરાવી આવી ઘર દીઠ, પેટ ભરાઈ થાયે ૧૭ નીઠ. ૧૨
 સંગમ કિણહિ પરવ વિશેષ, ખીર ૧૮ જમતાં આળક દેખ;
 રૂપાયસ ભોજન મનસા થઈ, માગે માતા પાસે જઈ. ૧૩
 ધરની રીતિ (પરિ) ન છોડ લહે, દુખભર સજલ નયન ધમિ કહે;
 પૂત ન પોહોવે ૨૦ કૂકસ ભાત, તો શી! ખીર ખાંડની વાત! ૧૪
 ચારે ચતુર પાટોસણુ નાર, આવીને પુછે તેણીવાર;
 ર્યુદીસે આમણુ દૂમણી, માંડી વાત કરી સુતતણી. ૧૫
 ૨૧ એકણુ દુધ અમાંબો દીઓ, ધૂતનો ખીટો ખીજ લીયો;
 ત્રીજ આપે યુરા ખાંડ, ચોથી આપે ૨૨ શાલિ અખંડ. ૧૬
હુહા. હવે નીપજતાં ખીરને, વાર ન લાગી કાંય;
 કારણુ સકલ મિલાં પછી, કારજ સિદ્ધજ થાય. ૧૧
 બોલાવી આળક ભણી, બેસારી સસનેહ;

અનર્થ-દંડ વિરતિ, સામાયિક, દેશાવગાસિક, યોગ્યોપવાસ, અને અતિથિસંવિભાગ.

૧૨-હુતિ-બોલાવવું. કાઈનો પરાભવ કરી બોલાવવામાં લોકો થર થરતા હતા. ૧૩-સારા. ૧૪-પુંજ. મિલકત ચાલી જવાથી.

૧૫-ઘરે ઘરે કામ કરી પોતાનો નિર્વાહ ચલાવવી.

૧૬-વિના, પુંજ વિના આદર સત્કાર કેમ હોય !

૧૭ નિહવું, પેટ ભરવામાં પણ ખુટી પડવું. ૧૮-સંગમે કોઈ પર્વદિવસે આળકોને ખીર જમતાં જોયાં, ૧૯-તેથી પોતાને પણ ખીરનું મન થયું. ૨૦-ડાંગરના ફોતરાં. ૨૧-એક જણીએ ૨૨-ચોખા.

માતા અતિ હરખિત થઇ, ખીર ખીરસેં તેહ. 121
 અતિ ઉની નાણી કરી, ઠારે દેઇ કુંક;
 થયો એક અચરિજ તિસેં, સુણુન્યો આળસ મુંક 122
દાળ. મેધ મન કાંઇ ડમડાલે એ દશી, રાગ આસાઉરી.
 નામિણિ કારણ ઉપનેંછ, નય છસેં ધરમાંહિ;
 અતિથિ એક આયો તિસેછ, આણ્યો કરમે સાહિ. 123
 સાધુછ, ભલે પધાર્યા આજ, મુજ સારો વંછિત કાજ. સા.
 ૧ માસખમણુને પારણેંછ, જંગમ સુરતરૂ જેહ;
 શિવમારગ અવગાહતોછ, ખીણુ દેહ ગુણુ ગેહ. 124 સા.
 આળક મન હરખિત થયોછ, દીઠો મુનિવર તેહ;
 રોમરાય તનુ ઉલ્લસ્યાંછ, જાગ્યો ધરમસનેહ. 125 સા.
 ધર આંગણુ સુરતરૂ દ્રવ્યોછ, આજ ભલેં સુવિહાણુ;
 આજ ભલી જાગી દશાછ, પ્રગટયા આજ નિહાણુ. 126 સા.
 જે સામગ્રી દોહિલીછ, તે મેં લાધી આજ;
 જે હું હવે સફલી કરુંછ, તો પામું શિવરાજ. 127 સા.
 ભવ ભવ ભમતાં દોહિલાછ, ચિત્ત વિત્તનેં પાત્ર;
 કોણુ ત્રણે લહી સામટાછ, દીળ કરે ખિણુમાત્ર. 128 સા.
 કીધી કાંઇ ન વિચારણાછ, ભાવ ભગતિ ભરપૂર;
 પાયસ થાંત્રિ ઉપાડીનેછ, આપ્યો સાધુ હજુર. 129 સા.
 માંડે પડ્યો જાણિનેછ, નિરદ્વપણુ આહાર;
 ૩ પડિલાભે ભાવે ચઢ્યોછ, ખીર અખંડિત ધાર. 130 સા.
 પાત્ર દાનકળ એ લલુંછ, અંતરાય મત હોય;

૧-એક માસના ઉપવાસના પારણાવાળો.

૨-સારું સુપ્રસન્ન ચિત્ત: સારું વિત્ત, અને સારું પાત્ર, એ ત્રણ મુશ્કીલતે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. તે આજ મને પ્રાપ્ત થયું. તો હવે તેને હું સફળ કરું, આવો વિચાર સંગમને ચલાવી, સાધુને ખીરની બીજા આપવા પ્રકૃતિલત થયો. ૩-આપે પ્રતિજ્ઞાએ, વહોરાશે.

- નાકારો ન કર્યો તેણેજી, લાલચ ન હુતિ તોય.^૧ ૧૯૧ સાં
 પુન્ય જોગેં આવી મજેજી, ઉત્તમ પાત્ર વિશેષ;
 દીધો દાન તીસી પરેંજી, થાળ રહ્યો અવશેષ.^૨ ૧૯૧ સાં
 સાત આઠ પગ સાધુનેંજી, પોહોંયાવી શીરકનામ;
 કરી પ્રણામ પાછો વલીજી, બેઠો દામોદામ. ૧૯૧ સાં
 જોધિ સુલભ જન્માંતરેજી, લેશે ભોગ પ્રધાન;
 એમ સુપાત્ર આવી મિલ્યાંજી, દીજેં અઢળક દાન. ૧૯૨ સાં
 માતા પણુ આવી તીસેંજી, ખાલી દીઠો થાળ;
 ખીર પીરસેં થાકતીજી, તૃપ્તો થયો ખાળ. ૧૯૩ સાં
૬૯૬. સંગમ વાન ન કો કહી, પાછલી વિતી જ્ઞેહ;
 દેહ દાન પ્રકાશયેં, ફળ નિગમશે તેહ. ૧૧૧
 દેહ દાન પરકાશસેં, વરેં ન પડશે તાહ;
 ફળતો તેહીજ લે રહ્યાં, જીમ ન છુટી જાહ. ૧૨૧
 વચ્ચને દેખી જીમતો, જામિણિ કરે વિચાર;
 એટલી ભૂખ ખમેં સદા, ધીક મારો જન્મવાર. ૧૩૧
 નિશિભર થઈ વિમુચ્ચિકાઈ, કાળ માસ કરી કાળ;
 સાધુધ્યાન ધરતો થકો પામે ભોગ રસાળ. ૧૪૧

(કથારંભ)

હાળ. એક દિન દાસી દોડતી, એ દેશી. રાગ ગૌડ.
 લાખ ગાને લખેસરી, સહુ જ્ઞેહને હેકરે;

૧-સાધુને વિશેષ આહારની લાલચ નહતી તોપણ, સંગમને દાન અંતરાય ન પાડવામટે, સાધુએ ના કહી નહીં. ૨-ચાલીમાં ઘણીજ થોડી ખીર બાકી રહી. ૩-માથું નમાવીને સાત આઠ ડગલાંસુધી સાધુને વળાવી આંચો આવી રહી જૈનોમાં હજી પણ મોજાનુદ છે. ૪-એક જાતિનો રાગ.

૧ શાશ્વીનો જેહ અછેં ઘણી, તીહાં ગોભદ્ર સેઠરે. ૧૧
 દાન ઉલટ ધરી દીછયેં, ફળે તુસ વિશેષરે;
 સંગમે ભવતણેં આંતરે, લાધા ભોગ સંપેષરે, ૧૨ દા•
 નારી ભદ્રા ૨ ઉર દરી, મુગરાજ ૩ અનુહારરે;
 કાળ કરી ખાળ તે અવતર્યો, ફળ્યો દાન સહકારરે. ૧૩ દા•
 રચણ સુપનાન્તર ૪ શાશ્વીનો, દીઠો ૫ એવ નિષ્પન્નરે;
 ફળ કહે સેઠ હરખિત હુઓ, હોશે પુત્રરતનરે. ૧૪ દા•
 ગર્ભની કરે પ્રતિપાળના, લેઈ અંધની સાખરે;
 ધેનડનો ૬ મુખ જોયવા, ધરે મન અલિલાખરે. ૧૫ દા•
 જીવદયા પ્રતિપાળીયેં, કીછયેં પર ઉપગારરે;
 ૭ સાહમી ! સુગર સંતોષીયેં, દીછયેં દાન અપારરે. ૧૬ દા•
 એમ મનરાજ મોખાં દીયેં, તેતો ગર્ભ પરભાવરે;
 તિલતણો તેજ જીમ મહમહે, તેતો કુસુમ પરભાવરે. ૧૭ દા•
 શેઠ ગોભદ્ર, ભદ્રાતણો, વિલખો મુખ દેખરે;
 જે મનેં ડોહડા ઉપજે, પૂરે તે સુવિશેષરે. ૧૮ દા•
 એક દિને દારી આવી કહે, ફલ્યાં વંછિત કાજરે;
 દીજે સેઠ વધામણી, જાચો પુત્ર શિરતાજરે. ૧૯ દા•
 દૂર કીધું દાસીપણું, જલસ્યું શિર ધોષરે;
 અંગના આભરણ આપીયાં, રાખી ચક્રિણી સોધરે. ૨૦ દા•
 ધર ધર રંગ વધામણાં, થયો જય જયકારરે;
 શાલિભદ્ર નામ દીધું ઇસ્યું, કરી સુપન વિચારરે. ૨૧ દા•
 માત ભદ્રા હુલરાવતી, દીએ એમ આશીશરે;
 ચિરંજીવે તું નહાનડા, કોડા કોડી વરીશરે. ૨૨ દા•
કહા. “તુજ ઇડાટ પીડા એડો, ખારે સમુદ્રે જાય;
 તુજ હુતિ અલગી રહેો, પૂત અલાય અલાય. ૨૩ ”

૧-લઈમીનો. ૨-હલ્ય, લક્ષ ૩-નક્ક કરવી તે. ૪-ભવતું ખેતર. ૫-ગાયનું.
 ૬-સ્વામી ! ૭ વર્ષ. ૮-એ રાખ્દ ઈતિકથાદ્રવને અંગે વપરાય છે.

પૂર્વ દાળ. હું તુજઉપર વારણે, ક્રીધી વાર હગ્નર;
સાહિબજી મ દેખાવજ્ઞે, એહની જુરીવાર. ૧૧૪ દા.
તું વડ જેમ સાખે કરી, વાદહા વિસ્તરજ્ઞેર;
પુત્ર સકળ પરિવારને, લીધેં નિરવહેજ્ઞેર. ૧૧૫ દા.

દુહા. હવે સુકુલીણી સામટી, નહાની ખત્રીસે નાર;
પરણાવી એકણુ દિને, ભોગ સમર્થ વિચાર, ૧૧
હવે સંજમ આદરે, ભવજલનિધિ બોહથ્ય;
સકળ પૂત જે ધર રહે, તાસુ જન્મ અકયથ્ય. ૧૨
વીર પાસે વ્રત સંગ્રહી, ઉઘત કરે વિહાર;
વ્રત લીધું તેહનું ખરું, જે પાલે નિરતિચાર.^૨ ૧૩
કરી અણસણ આરાધના, ત્રિવિધ ખમાવે પાપ;
વૈમાનિક સુર સુખ લહે, શાલિભદ્રનો આપ. ૧૪

દાળ. કુશલ ગુરૂ વંછિત પૂરો કાજ, એ દરશી, અથવા,
જીહો! કુંવર બેઠો ગોખડે, એ રાહે પણ.

જીહો! મ્મણ્યું અવધિ^૩ પ્રયુંજતે,^૪ જીહો! પૂરવભવ વિરતંત;
જીહો! સુત સનેહ પરવશ થયો, જીહો! સેહ જીવ એકંત. ૧૧
ચતુરનર પોષો પાત્ર વિશેષ. જીહો! સુરસાનિધ્ય (ધ)ને કૂહડાં;
જીહો! શિવસુખ ક્ષણ સંપેખ. ૧૨ ચતુ.
જીહો! નિસિદિત સુરપાસે રહે, જીહો! પૂરે મનની આશ;
જીહો! કરે કપૂરે કાગળા, જીહો! વિલશે લીલ વિલાસ. ૧૩ ચતુ.
જીહો! પરિયાગત પેહેલી હતી, જીહો! આથ અનેકપ્રકાર;
જીહો! સુરસાનિધે તેહને થયો, જીહો! લાખ ગુણોવિસ્તાર. ૧૪ ચતુ.

૧-સારો, ગૃહકાર્યને ઉપાડી લેનારો પુત્ર હોવા છતાં પણ, જે સંસાર-
માં પડી રહે તેનો જન્મ વૃથા જાણવો, એવો ભાવાર્થ છે.

૨-દૂષણુના. ૩-ત્રીજા અવધિજ્ઞાનના ઉપયોગથી. મતિ, શ્રુત, અવધિ,
મન;પર્યાય, અને કૈવલ્ય, એવા પાંચ ભેદ છે. ૪-'પ્રયુંજને' પાઠાંતર.

જહો ! સ્નાન કરી ઉઠે જસે, જહો ! ^૧નાહ રમણી બત્રીશ;
 જહો ! ગયણુચકી પેટી તિસે, જહો ! હાજર હેય તેત્રીશ. ૧૫ ચ૦
 જહો ! નવ નવ ભૂપણુ નીકળે, જહો ! ભામિનીને પરિભોગ;
 જહો ! રતન જડીત શિર સેહરો, જહો ! શાલિકુમરને જોગ. ૧૬ ચ૦
 જહો ! જે કા ન લહે ખરચતો, જહો ! ધનની કાડા કોડિ;
 જહો ! તે માણુક ઉપર જડયાં, જહો ! ઝળકે હોડાહોડિ. ૧૭ ચ૦
 જહો ! પેહેરીને પેહેલે દિને, જહો ! જે આભરણુ અમૂલ;
 જહો ! ખીજે દિન તે ઉતરે, જહો ! જેમ કુમલાણુ કૂલ. ૧૮ ચ૦
 જહો ! તેહ ^૨કુવા માંહીં નાખીએ, જહો ! આભરણુ અશેપ;
 જહો ! વળતી ગંધ ન કા લીએ, જહો ! ઐ ઐ ! પુન્ય અશેપ. ૧૯ ચ૦
 જહો ! ન હુતો જે હોશે નહીં, જહો ! ચક્રવર્તી આવાસ;
 જહો ! તે નિરમાયલ શાલિને, જહો ! હેય સોવનની રાસ. ૨૦ ચ૦
 જહો ! ઉનાળે ખાળે વહે, જહો ! કરતૂરી ધનસાર;
 જહો ! આઠ પહેર લગે સામટા, જહો ! નાટક દૌંદાંકાર. ૨૧ ચ૦
 જહો ! શાલિકુમાર સુખ ભોગવે, જહો ! દોશુંદક સુર જેમ;
 જહો ! ભામિનીસ્થું બીનો રહે, જહો ! દિનદિન વધતે પ્રેમ. ૨૨ ચ૦

કહા. તાપ શીત બેદે નહીં, અતિ સુંદર સુકુમાળ;
 અગ્નિઝાલમેં ધોવતાં, મળ જડે તતકાળ. ૧૧
 જે પહેરશે સો જાણુશે, ^૩અવર ન જાણુ ^૪બેઉ;
 પરદેશી ઉભા કહે, રયણુકંબળકો લેઉ ? ૧૨
 જયલપુરંપ લેવાલણી, ફેરે વીએં દલાલ;
 પણુ સાદું બાજે નહીં, કહે ^૫અમામો માલ. ૧૩

૧-શાલીભદ્ર અને ૩૨ સ્ત્રીઓ જે વખતે નાહીને ઉઠતી, તેવારે
 'વેમાનીક' દેવ શાલીભદ્રનો પિતા ૩૩ પેટીઓ ગગનથી મોકલતો,
 એવો ભાવાર્થ છે. ૨-અધ્યાપિ આ નિર્માલ્ય કુઈ રાજગૃહીમાં મોજીદ છે.

૩-ખીજે કાઈ. ૪-લેદ. ૫-મોંઘા મૂવનો.

રાજગૃહ નગરી લમ્યા, ઉંચ નીચ આવાસ;
કંબળ કોઈ ન સંગ્રહે, તે સહુ થયા ઉદાસ. ૧૪૧

ઢાળ સિંધુની.—

ધણેપુર કંબળ કોઈ ન લેસી, ફિર ચાલ્યા પાછા પરદેશી;
શાલિમહેલ પાસે તે આવે, દાસીમુખે ભદ્રા તેડાવે. ૧૪૧
વ્યાપારી દીસો છો વીરા, તો કિણુ કારણુ થયા અધીરા;?
પરદેશી આવે વ્યાપારે, લાલ પખેં અણુ વેચ્યાં સારે. ૧૪૨
વસ્તુ અમારી લેવા સાર, મિલિઓ મહાજન વાણવાર;
મૂલ સુણીને મુખ મચકોડે, વળતો સાટો કોઈ ન જોડે. ૧૪૩
ફિરો પાછા વીરા મત જાવો, મૂલ કહીને વસ્તુ દીખાવો;
સવાલાખ ધા ખોલેં ધાલેં, એ સોજે કંબળ સોઠ જાલેં. ૧૪૪
વહુઅર એકનજર મેં દીદી, સીદી સીપારી, સીદીસી મીદી;
કંબળ સોજે કેમ પહિરાવું, તિણુ એ અરધો અરધ કરાવું. ૧૪૫
જિમ જાણો તિમ એહ વધારી, ખંડ કરો બત્રીશ વિચારી;
પહિલાં અમોને મૂલ દેવાવો, પછે મન માને સોઠ કરાવો. ૧૪૬
તેડી કહે સાંભળ ભંડારી, એ પરદેશી છે વ્યાપારી;
વીશ લાખ સોનૈયા લેખે, કનક રજત આપો સવિશેષે. ૧૪૭
કથન અવર તોડ જીમ જાણો, નાણું ગાંઠે ખાંધું જાણો;
મુજ સાથેં મુકો એકણુને, તિણુને દામ સમખું ગણીને. ૧૪૮
કોઠારી કોઠાર ખોલાવેં, ગણુવા ત્રીન્ને જણુ ખોલાવે;
જાતો કુણુ જોવે રૂપૈયા, પગસ્યુ ઠેલી જે સોનૈયા. ૧૪૯
હીરાઉપર પગ દેઘ હાલે, માણીક કુણુ મંજુસેં ધાલેં;
પાર ન કોદીસેં પરવાલે, કાચતણી પેરે પાચ નિ(લાહે)લાલે. ૧૫૦
લાખ ગમે દીસે લસણીયા, મોતી મૂલ ન જાણું ગણીયા;
એણીપેરે રિદ્ધિ દેખી થંભાણો, પાછો ફિરિ ન શકે લેધ નાણો. ૧૫૧
અંબર દૂઝે ભૂત કમાવે, આકાશે હળવહે શોભાવે;
તેને ઘેર પણ (પ)રિદ્ધિ ન દીશે, શું? સ્વનું દેખું છું દીસે? ૧૫૨

હુહા. માલ હમાલા વશ કરી, હેરે આવે જામ;
 વ્યાપારી બેલાવીને, શ્રેણિક ભાષે આમ. ૧૧
 રાણી હઠ મૂકે નહીં, મેં પૂરેવી હામ;
 કંબળ દો એક મૂલવી, જિમ તિમ દધસું દામ. ૧૨
 રોક દેવાડ્યા દોકડા, કીધી ન કા ઉધાર;
 સોળહ કંબળ સામટા, તેણે તે લીધા સાર. ૧૩
 કેણે સોનાઘ્યા સામટા, વીશ લાખ ગણી દીધ;
 કાણુ ધનવંત છે ધરિયો ? જેણે તે કંબળ લીધ ! ૧૪
 શાલિભટ્ટ ભોગી ભમર, નવી જાણે ગૃહકાજ;
 લેવું દેવું માવસુ, તેણે લીધાં મહારાજ. ૧૫

ઢાળ. રાગ પરજીઓ, કાલહરો મિશ્ર. અથવા,

ધવજશેઠ લેછ ભેટણું, એ દેશી.

૧ શ્રેણિકને અચરિજ થયો, હું વડલાગી રાજનરે ;
 માહરી છત્ર છાયાં વસે, સહુકો દામે તાજનરે. ૧૧ શ્રે०
 રાજ હુકમે મંગાવતાં, માતા ભદ્રા દુખ પાવેરે;
 રોકે દામે રાજની, કંબળ એક મંગાવેરે. ૧૨ શ્રે०
 અંતરજનમીઉપરે, જે તન ધન ઉવારિજેરે;
 તો કંબળનું સુઅછે, પણ મુજ વાત સુણિજેરે. ૧૩ શ્રે०
 નારી કુંજરની વસુ, પહેર્યા સાથલ ઘાસેરે;
 તે તો માફ ધાખ્યાં, પહેરે કેમ તમાસેરે. ૧૪ શ્રે०
 દેવ વસન પહેરે નહ, નજર ન આવે તેધરે;
 મેંદે મુકયાં મોદસોં, પાસેં મૂકયાં લેધરે. ૧૫ શ્રે०
 સ્નાન કરી જાડી છસેં, તે નાખ્યાં પગ લુહીરે,
 આપણવેં જુઓ જઈ, નિરમાયલની કુધરે. ૧૬ શ્રે०

૧-પાઠા. 'શ્રેણિકમન અચરિજ થયો'

નિરમાયત્ર કિમ દીઘયેં, કુવામાંહીથી કાઠીરે;
 અવર હુકમ દ્રરમાવશ્યો, તે લેધસું માથે ચાઠીરે. ૧૭ શ્રે૦
 સેવક જે મૂકયો હતો, તે શીર પાછો આવેરે;
 રાજને રાણી ભણી, સધલી પરઠિ મુણાવેરે. ૧૮ શ્રે૦
 રાજને રાણી મળી, પૂર્વસુકૃતસું લીસેરે;
 ઈનિ રિદ્ધિ ઉન રિદ્ધિ આંતર, સર સાયર સમ દીસેરે. ૧૯ શ્રે૦
 જે કો પહેરિ શકે નહીં, તે પગ લુહી નાખીજેરે;
 પરતલ દેખી પટંતરૂં, ગરથ ગરવ કિમ કીજેરે. ૨૦ શ્રે૦
 રાજ અભયકુમારને, મૂકે ભદ્રા પાસેરે;
 કરે પ્રણામ આવી તીંહા, વિનયવંત ઈમ ભાષેરે. ૨૧ શ્રે૦
 ભોગ પુરંદર શાલિને, એક રસો નૃપ તેડેરે;
 દરિશણ દેખણ અલગ્યો, મૂકે માહરે કેરેરે. ૨૨ શ્રે૦

હુહા. ભદ્રા અભયકુમારસું, આવે શ્રેણિક પાસ;
 વસ્તુ અમલક ભેટણું, દેધ કરે અરદાસ. ૧
 રવિ-શશિ-કિરણ ન દેહધર, લાગ્યા ધરણી ન પાઉં;
 દરિશન કો પાવે નહીં, લખ આવો લખ જાઉં. ૨
 કિણ દિશિ ઉગે આથમેં, જાણે રાતી ન દિહ;^૨
 જે તિલ કૂડ^૩ છલાં હોયે, તો હું કાઢું લીહ. ૩
 કિમ તેડાવું નાનકો, લચ્છી લીલ ભરતાર;
 રાજભૂવન લગે આવતાં, થાશે કોશ હનર. ૪
 રાજ પધારો આંગણે, મત કો જાણો પાડ;

૨-રાત્રિ અને દિવસ ૩-જે તિલમાત્ર પણ કૂડ-કપટ હેય તો હું
 લીલ કાઢું છું. એટલે હદ ઓલંગી નહીં છું એમ સમજવું, આવો ભાવાર્થ
 છે. આવા શબ્દો જુના પુસ્તકોમાં ઘણે જગ્યામાં આવે છે. કેમકે “લીલ
 લોપાશે લોકમાંરે, ખીજ વાંસે કેની વારે ! ” એમ બોલે ભગત પણ
 લખે છે.

ને છોડ' કરી બળુશો, તો પૂરવશ્યો લાડ.^૧ ૧૫

દાળ. સિંધુઓ, ચીત્રાદી રાજરે, એદરી. અથવા, વિનતી અવધારે,
પુરમાંહે પધારેરે, મહોત વધારે બખ્ખરરાયતુ'રે. એ દેશી.

મુજ લાજ વધારેરે, તો રાજ પધારેરે, મત વાત વિચારો ડાખી છમણીરે;
આસંગાધત પાખેરે, સહુકોની સાખેરે, ઇમ કોઇ ન લાખે રાખે
કરી ધણીરે. ૧૧

મગધેશ વિમાશેરે, મંત્રીસર લાખેરે, તુજ આસે આવાસે તું ચલ
આગળે'રે;
સાહિબ મતવાહારે, હોવે રઠીયાહારે, પરધાન વડાગા વાળે તિમ
વળેરે, ૧૨

ને હું'તાને ડેરેરે, તે સાથે તેડેરે, ખીન્નને કહે વેગા આપડેરે;
દેશે ઓલોંભોરે, પાણી વલય'ભોરે, સહુકોને' અચ'ભો દેખણુરે.^૨
વડોરે ૧૩

વાગે તતું લાગેરે, કેસરીયે'વાધેરે, વલી લીધે વાગે આવી ઉભા રહ્યારે;
માની ઈમછરાળારે, વાર વિગનાળારે, ઠકુરાળા છોગાળા સવિ આવે
વહ્યારે. ૧૪

વળી ચાલ્યો વધાઉરે, ઓળગાણો સાઉરે, છે બખર અગાઉ આવ્યો
અમ ધણીરે;

પોપી પકવાનેરે, દીન્ટે અતુમાનેરે, કોઈગીણે ન ગાને તાસુ વધામણીરે. ૧૫
રાગ્ન ધરે આયોરે, મન થયો સવાયોરે, ભરી થાલ વધાવ્યો મોતી મણીકેરે;
સોવન વારી નેરે, પટ'બર દીન્ટેરે, તીમ આધા તેડી ને સાથે હું
તાણ કેરે. ૧૬

પેહેલી જૂલૂંઘ બેઠરે, હરખ્યા સહુ કોઈરે, નરભવન ન-હોઈ રયું
સુહણું અછેરે;

૧-ને આપ હમારે ત્યાં પધારશો તો, હમાને પ્રસન્ન રાખવાના સાધનરૂપ આપ થશો. અથવા હમારે ત્યાં પધારો એવો ભાવ છે.

૨-મારવાડી શબ્દ છે. જેનામાં આ અચ'ભો સહુને મહેલો લાગશે. (દેખવાનો મહેલો અચ'ભો લાગશે)

૩-ઉન્માદી. ૪-મજલો પહેલો, બીજો એમ માગ.

ખીજી ભૂંઠ આવેરે, અચરીજ સવિ પાવેરે, મન લાવે સુરલોક
 થયો ઇજ પછેરે. ૧૭
 ધન માલ અલેખેરે, ચિહ્ન પાસે પેખેરે, સુરભુવન વિશેષે હું સ્યું
 અવતર્યોરે;
 ઇમ ભેદ ન પાયોરે, અલકાપુરી આયોરે, રાય ચિતે ઇમ સંસય
 ધર્યોરે. ૧૮
 હું શ્રેણિક નામેરે, આયો કિણ દામેરે, ઇમ અચરિજ પામે સ-
 મજ ન કો પડેરે;
 શિર ધૂણી શે.ચેરે, મનસ્યું આલોચેરે, પગ ભરે સંકોચે ચલતો
 લડથડેરે. ૧૯

૬૬૧. ભદ્રા આવીને કહે, સું જુઓ છો એહ;
 દાસ દાસી ઇંદા રહે, ઊપર જુઓ ગેહ ! ૧૧
 ત્રીજી ભૂમિ ચડ્યા જસેં, નયન ન શકે જોડિ;
 ધર-અંગણુપર ઝળહળે, ઉઝા સૂરજ કોડી. ૧૨
 ચદતાં ચેથી ભૂમિકા, થંભાણા સવિ તેહ;
 માનવ-ગતિ દીશે નહીં, દીશે દેવ-ગતિ એહ. ૧૩
 સિંહાસન ખેસી કરી, ભદ્રા ભાખે આમ,
 તેડી લાવું નાનુડો, રાજ કરો વિશ્રામ. ૧૪

૬૬૨. રાગ કાફી—

વેગ પધારો મોહોલથી, વાર મ લાવો આજ;
 ધર આંગણુ આવ્યો અછે, શ્રીશ્રેણિક મહારાજ. ૧૧ વે
 રમણી ગત્રીશ પરિહરો, સેજ તજે ઇજ વાર;
 શ્રેણિક ધર આવ્યો અછે, કરવો કવણ પ્રકાર. ૧૨ વે

૧-શ્રેણિકાન્ન શાલીભદ્ર એક ન્તિતું વસાણું સમજતો હોવાથી
 કહે છે કે “એમાં હોમોને પૂછા છો શું ? જે તેનું મૂલ્ય થાય તે આપીને
 ભંડારમાં ભરી દેવો.”

જિમ બાણો તિમ મોલવી, લઈ નાંખો ભંડાર;
 પહેલાં કદીય ન પૂછતાં, સ્યું પૂછો ઇણુ વાર; ૧૩૧ વે०
 નાખણુ જોગો એ નહીં, ત્રિભુવન માંહિં અમૂલ;
 તો હવે જિમ તિમ સંત્રહો, મુહ માગ્યો દે મૂલ. ૧૩૨ વે०
 કરીઆણું શ્રેણિક નહીં, બોલો બોલ વિચાર;
 દેશ મગધનો સે ધણી, ઇન્દ્રતણે અનુહાર. ૧૩૩ વે०
 જેહની છત્ર છાયાં વરયાં, બસ અખંડિત આણુ;
 તે ધર આબ્યો આપણે, જીવિત જન્મ પ્રમાણુ. ૧૩૪ વે०
 પ્રેમ મગન રમણી રસે, રમતો નવ નવ રંગ;
 સેજથકિ તિણે ઉઠતાં, આલસ આણે અંગ. ૧૩૫ વે०
 આપણુ સરિખા જેહને, લખમી ધર લખ કોડ;
 આગળ ઉભા ઝોળગે, રાત દિવસ કરજેડ. ૧૩૬ વે०
 એ મંદિર એ માળીયા, એ સુખ સેજ વિલાસ;
 લાંલગિ આપણે વસીયે છીયે, બ્યાં લગી સુનજર તાસ. ૧૩૭ વે०
 જો આપણુપર તેહની, કાંઈએ કુનજર હોય;
 તો ખિણુ માંહીં આથનો, નાથ હોય કુજ કોય. ૧૩૮ વે०
 તુરત કરે અધરાજ્યા, તુરત લગાવે લીક;
 હિયકું કો નવિ લખી શકે, પાણિ માંહી જિમ ઠીક. ૧૩૯ વે०
 આશ પધ્યાંરી કીજ્યે, પણ કેહો આ સંગ;
 દુર્મત; કન્તા; રાજવી, તે કિમ હોય એક રંગ. ૧૪૦ વે०
 હાસ વિનોદ વિલાસતે, સંપ જસે સો વાર;
 પણ રીઝવતાં રાજવી, ખરો કહિણુ વિવહાર ૧૪૧ વે०

૧-ઇન્દ્ર તુલ્ય. ૨-લક્ષ્મીનો.

૩-ચોરણુ, ચોરણુ. અથવા, જો રાજની ખરાબ નજર થાય તો લક્ષ્મીનો થતો કુજ-ગુનજવ બંધ થઈ જાય.

૪-હાથેલીમાં જેમ ઠીક-ઠીકો મારવો રહેલો છે તેમ,

૫-એની-રાજની. મારવાડી શબ્દ. ૬-ન્યવહાર.

૬૬૭. પેહેલાં કદી ન સાંભળ્યું, સુપનાંતર પણુ જોહ;
વયણુ વિપમ વિપ સારિખો, માત સુણાવ્યો તેહ ! ૧૧
૭ કલિક ચરંતે નીગમી, મેં માહરી જમવાર;
આજ લગે જાણ્યો નહીં, સેવકનો વિવહાર. ૧૨
પરમપુરૂષવિણુ કેહની, શીસ ન ધારું આણુ!
કસરી કદી ન સાંસહે, તુરિયાં જેમ પલ્લાણુ. ૧૩
જે પરવશ બંધન પડ્યાં, તે સુખ માણુ કેમ ?
ગહનો ગાડો લીલનો, લાડો ચિંતે એમ. ૧૪

ઠાળ—આપ સવારથ જગ સહુ, એ દશી.

પૂરવ સુકૃત ન મેં કીયાં. પાળી ન જિનવર આણુ;
તિણે આણુ અવર નરિન્દની, પાળવી હો મુજને સુપ્રમાણુ. ૧૧ કું
કુમર ઇચ્છું મન ચિંતવે, ભ્રમ ભૂલ્યોરે ઇતરા દિન સીમ;
પરમારથરે પ્રીછ્યાં પછી, ધર રહેવારે મુજને હવે નીમ. ૧૨ કું
મન વચ કાયા વર કરી, સેવ્યાં નહીં ગુરૂદેવ;
તિણુ હેતુ ઇણુ ભવ અવરની, કરજોડી હો કરવી હોય સેવ. ૧૩ કું
ઇતિના દિન લગેં જાણુતો, હું અછું સહુનો નાથ;
માહરે પણુ જુઓ નાથ છે, તો હું છોડીશ હો તૂણુ જિમ એ આથ. ૧૪ કું
જાણુતો જે સુખ આસતાં, લાધાં અછે અશમાન;
તે સહુ આજ ૧૦ અસાસતાં, જાણુયું હો જમ સંધ્યાવાન. ૧૫ કું
સંસાર સહુએ કારિમો, કારિમો એ પરિવાર,
કારમી ઇણુ ઋધિ કારણે, કાણુ હારે માનવ અવતાર. ૧૬ કું
વિશ્વાસ સાસતણો દિર્યો, જે ધડીમાં ધડી જાય;
કરણી ૧૧ તીકાહું આહરું, જમ જમણુ ૧૨ તિમ મરણુ ન થાય. ૧૭ કું

૭ કલિક-એક જાતનું બગલું. જેમ બગલો ધીમે ધીમે ચરે છે તેવી રીતે નીગમી પસાર કીધી. ૮ નિયમ. ૯-શાશ્વતાં. ૧૦-અશાશ્વતા.

૧૧-તેહવી. ૧૨-જન્મ.

એ દિવસ વિપદાળ સારિખો, જાણે નહીં જાણધ;
 ત્રેવડે અમૃતદળ છસ્યાં, તિણુ સાથે હો માંડે પ્રતિબધ ૧૮૧ કું
 જે કરે એ આંગુળ ખરી, રોપી રહે દૃઢ કાય;
 જે આપ આપું આંગમે, તિણુ આગે હો કુણુ રાણારાય; ૧૮૨ કું
 આપ્તજો ભય રાહિને, એટો કરી એકતાર;
 જે આપે નિરલોભી હોએ, તે આગે હો તૃણુ જેમ સંસાર. ૧૯૦ કું
 ધર આથ આપ વસૂ કરે, રૂંચો છતો નરનાહ;
 તે સહુ મેં પહેલી તજી, હવે મુજને હો શાન્તી પરવાહ. ૧૯૧ કું
 પણ વચન હું માતાતણું, લોપું નહીં નિરધાર;
 તિણુ સેજ હુંતિ ઉડીને, પાઉ ધારેરે સાથ લઈ નાર. ૧૯૨ કું

દુહા. શ્રેષ્ઠિક અતિ હરખિત થયો, સૂરત નયન નિહાર;
 દેવકુમર સમ અવતર્યો, માનવલોક મજાર. ૧૧
 કરી પ્રણામ આગળ છસે, ઉભો શાલિકુમાર;
 એસાર્યો ^૧ઉત્સંગ લેઈ, રાગ્યે તિણુવાર. ૧૨
^૨ખર કર ફરસ્યે પરગળ્યો, માંખણુ જેમ શરીર;
 ચિહું દિશિ પરસેવો વળ્યો, જિમ નિઝરણે નીર. ૧૩
 એણે ભવે કીધી નહીં, સુપનંતર પણ સેવ;
 રખર કર ફરસે ન ખમી શકે, એ પાતલીયો દેવ. ૧૪
 સ્વેચ્છાચારી પરવશે, રહી ન શકે તિલમાત;
 શીપ સમંપો કરી મયા, માત કહે એ વાત. ૧૫
 ઉઠ્યો આમણુ દૂમણો, મેહેલે ચડ્યો મન ભંગ;
 શીરી પાછો જોવે નહીં, જિમ કંચલી ઈભુચંગ. ૧૬

દાળ-રાગ ગોડી ભવ તણે પરિપાક, એ જનિ.

એ કર જોડી તામ ભદ્રા વિનવે, ભોજન આજ ઇડાં કરોએ;
 ભગતિ જુગતિ શી થાય! તોપણ સાચવું, દાસ ભાવ હું માહરોએ. ૧૧

૧-ખાલામાં. ૨-ઉણુ, ગરમ. ૩ જેમ કાદેલી કાંચલીને સર્પ જોતો નથી તેમ.

૧સહસ્રપાક શતપાક, તેલાદિ કરી, ૨મરદનીયા મરદન દીએએ; જવચૂરણ ઓધનસાર, ૪મૃગાદવાસિન, ઉપરિ ૫ઉગટણું કરેએ. ૨ અછે ગૃહને પાસ, ૬જળળાંપલી, સ્નાન કરણુ આવે તીહાંએ; કરતાં જલની કેલિ, પડતી ૭મુદ્રડી, જાણી પણ ન લહી કીહાંએ. ૩ તે મુજ માણિક આજ, દીસે છે ગયો, સારભૂત ધરમે હુતોએ; ઉંચો લેઈ હાથ, જેવે શ્રેણિક, પણ ન કહે મુખે લાજતોએ. ૪ દેખી અડોલી તામ, શ્રેણિક આંગુલી, જાણ્યું પાડી મુદ્રડીએ; દાસીને કરે સાન, જલકલિ ચાલવી, કઢાવે ભદ્રા ખડીએ. ૫ અંધારે ઉઘોત, કરતાં નવનવી, ભૂષણ મણિ રચણે જડયાંએ; દેખી શ્રેણિક આદિ, જ્યોતિ ઝગમગે, દેખી સવિ અચરિજ પડયાંએ. ૬ ચિંતામણિને પાસ, જિમ સેવંતરો, ૮ મુકયો શોભ જીસી લહેએ; તિમતે ભૂષણ પાસ, શ્રેણિક મુદ્રડી, તતખિણુ ઓળખી સંઘેએ. ૭ ચિંતે મગધાધીશ, પુન્ય ૧૦પટંતરો, સ્યો ! સેવકને સ્યો ધણીએ; સું કરવો વિષવાદ, દેખી પરધન, ઘાટ ૧૧ કમાઈ આપણીએ. ૮ પહેરે પહેલે દીસ, ભૂષણ નવનવા, ખીજે દિન તે ઉતરેએ; જિમ નિરમાયલ પૂલ, તિમ એ નાંખીયે, વળતી સાર નકો કરેએ. ૯ મેવા તે પકવાન, પીરસે ૧૨ વ્યંજન, જાતિ જાતિ કરી જુનૂઆ ૧૩એ;

૧-હજાર હજાર અને સો સો વાર પકવેલાં તૈલાથી. ૨-મરદન કરનારા. ૩-જવચૂરણમાંથી ખેંચેલ સત્ત, અથવા કપૂર અને ચંદન વિગેરે સુખંધી પદાર્થોનું સત્ત. ઘનરસ. ૪-કસ્તૂરીથી સુવાસિત કરેલું. ૫-અભ્યંગ, ઉટકણું. ૬-સ્નાનગૃહ. ૭-જળ રમત કરતાં વિંટી પડી, તે જાણી, પણ લહી-મલી શકી નહીં. ૮-અડવી, શણગાર વિનાની. ૯-શ્રીવર્ધન, સેવર્ધન, સોપારીની જાતિ. જેમ મણિની પાસે સોપારી શોભા લેતું નથી તેમ, શ્રેણીકની મુદ્રા, ભદ્રાના દાગીનાઓમાં શોભા પામતી નથી. અથવા ભદ્રાના દાગીનાઓ કરતાં શ્રેણીકની વિંટી ઉતરતી પંક્તિની છે.

૧૦-લૂગડાનો પકો. અથવા શાશિના અને મહારા પુણ્ય વચ્ચે એક ગોઠાડું અંતર છે. ૧૧-ઘટ, જડી, ઓછી. ૧૨-શાક, દાળ, કઢી વિગેરે “જહુ વિધિ વ્યંજન વાપર્યું, મધુર ખારો ખાટો સ્વાદ.” દ્વારકાં. ૧૩-નૂદાં નૂદાં, ઘાટ,

દીએ તામ્ર તંબોળ, ઉપર નવનવા, સહુકો મન હરખિત હુઆએ. ૧૦
મણિ માણિકની કોડી, હેઠ્ઠી ભેટાણું, રાજા ફરી પાછો ગયોએ;
હવે પાછળ જિનરાજ, ધરમ કરણી ભણી, શાલીકુમર-
૧૬૨૭૬ થયોએ. ૧૧

૬૯૬. તેજ ન સહે તાજણો, ખેત સહે ખગધાર;
શરા મરણુછી સાંસહે, પણુ ન સહે તુંકાર. ૧
સેવસેં રાંકપણો ભલો, સ્યો ! પરવશ રંગરોળ;
વરી ! પોતાની પાતલી, નાઉં પરાયો ઘોલ. ૨
ખીજો નાથ ન સાંસહું, આણુધરું શિર કેમ ?
માની સરલ ન સાંસહે, ધનગરજારવ જેમ. ૩
સંજમ લેતાં દોય ગુણ, પરભવ અવિચળ રાજ;
ધણુભવ નાથ ન કો હુવે, એક પંથ દો કાજ. ૪
કરતાં એમ વિચારણા, વોલી ધડી એ ચાર;
મળી ખત્રીસે કામની, ધણિપરે કરે વિચાર. ૫

૬૯૭. નીમ્યાયાની.

આજ નિહેજો^૨ દીસે નાહલો, કીજો કવણુ પ્રકાર;
પ્રેમ વિલુધી^૩ સુકુલીણી મળી, એણી પરે કરે વિચાર. ૧ આજ૦
આઉકાર ન મંદિર આવતાં, જાતાં ન કહે જાઓ;
જોગીસર જીમ યલાઈ^૪ રહ્યો, મૂકી મૂલ સહાઓ. ૨ આજ૦
કરજોડી આગળ ઉભાં છતાં, ચાર પોહોર વહિ જાય;
તોપણુ કિમ ઉભાં ! જાસ્યો કીહાં, વાત ન પૂછે કાંય. ૩ આજ૦
વયણુ નયણુ પોતાના વશ કીયાં, કીધો મન સંકોય;
રંગતણા મટકા મત જાણુજો, આ છે અવર આલોય. ૪ આજ૦

પડયાં પછી, નામરૂપ જીજવાં અતે તો હેમનું હેમ હોયે.” નરસિંહ મહેતા.
“નિજ નિજ રૂપેરે જીજીઆં વિત્યાં કર્મ તે આઠ.” શ્રી વીરવિજયજી. ૧-ઉત્સુક.
૨-નિઃહેત, હેતવિનાનો. ૩-વિલુબ્ધ અથવા વિહી. સરમિંદી. ૪-અસાઈ,
અનાથ, ૫-કલ્પના.

આપણુ ભોગી લમર ન દુહવ્યો, કિમ પડી મન રાય; ?
 બોલાવ્યો પ્રીતમ બોલો નહીં, અંતરગતિ ન લખાય. ૫ આજ્ઞ૦
 દેખીને મુખ મચકાડે નહીં, રીસ નહીં તિલમાત;
 આપણને પણ બોલાવે નહીં, એહ અમેરી થાત. ૬ આજ્ઞ૦
 આજ સહી ભંભેરો* વાલહો, ન કહે મનની વાત;
 જે નિત નવલો નેહ ન સાંસહે, તેતો ધાલે ધાત. ૭ આજ્ઞ૦
 કદીએ નાહ ન દીરો રસણો, દિનદિન વધતો પ્રેમ;
 પાણીવલ માંહીં મન ખેચી રહ્યો, હવે કહો કીજ્યે કેમ ? ૮ આજ્ઞ૦
 અંતરજ્ઞમી આજ્ઞા^૧ અવાણુગુ, દીશે કવણુ વિશેષ;
 અળવે મોહન^૨ મીંટ ન મેળવે, જે જોતો અનિમેષ. ૯ આજ્ઞ૦
 મીઠા બોલ ન બોલો વાલહા, મૂલ મ પુરો ખાંતિ;
 જુઓ ! સહજ સલણુ લોયણુ, તો ભાંજે મન ક્રાંતિ. ૧૦ આજ્ઞ૦

દુહા. આસણુ પૂરી સાધુ નિમ, બેરો તાલી લાય;
 આજ અજગતિ વાલહો, કિણહી લખ્યો ન જાય. ૧
 જે મન કાસલ રાખીયે, તો વાધે વિખવાદ;
 છતે સાલે કેમ નિપજે, પ્રેમરૂપ પ્રસાદ. ૨
 અણુ બોલ્યાં સરસે નહીં, વાધે વિરહ અગાધ;
 કીજે પૂછી ખરી ખખર, કિણુ (કિણુ) કીયો અપરાધ. ૩
 બેકર જેડી પૂછીએ, કામણુગારા કંત;
 કિણુ કારણુ એ રસણો, તે દાખો વિરતંત. ૪

ઢાળ. રાગ, ગાડી મદહાર.

અખળા કેમ ઉવેખીયે, વિણુ અવગણુ ગુણવંત;
 કહીયે કીડીઉપરે, કટક ન કીજે કંતરે. ૧
 સુણુ સુણુ વાલહા, ધમિ જેવો સસનેહોરે;

*ભંભેરાયો. ૧-ચાલ ચલગત, આજની રીત ભાત કાંઈ નૂદીજ જણાય છે.

૨-જે હંભેરાં અનિમેષ-આંખનો પલકારો માર્યાવિના જોતો, તે આજ નજરપણુ મેળવતો નથી.

કામિની વિનવે, ઝટકિ ન દીજે છેહોરે. ૨ સુણું
 તું તેહજ ! તેહજ અમે, તે મંદિર ! તે સેજ !
 ઇણે અણિઆલેં લોયણે, તેહ ન દીસે હેજેરે. ૩ સુણું
 જે તેં અમને અવગણી, કરીય કદિન નિજચિત્ત;
 પ્રાણ હોશે તો પ્રાણુણરે, જિમ પરદેશી મિતોરે. ૪ સુણું
 નાહ ન કીજે રસણોરે, જેવો હૃદય વિમાસ;
 એક પખો ઇમ તાણતાં, કિમ અલશે ધરવાસોરે. ૫ સુણું
 હાસારી વેલા નહીં. ઇણ હાસ ધર જાય;
 પાણી ન ખમે પાતલી, હવે એ દુઃખ ન ખમાયરે. ૬ સુણું
 જણ તુમને પ્રીય દુહવ્યો, જણ તુમ લોપી કાર^૨;
 શીખામણ હુઓ તેહને, એકણ થાઓ મ મારિરે. ૭ સુણું
 સુચણુસનેહી વાવહા, કરતા કોડિ વિત્રાસ;
 તે દિન આજ ન સાંભરે, તિણ તુમને સાખાસોરે. ૮ સુણું
 દિવસ દિવસ વધતો હતો, ઇતના દિન ઈખલાસ;
 સુખદુઃખ વાત ન કા કરે, આજ ટલ્યો વેસાસોરે. ૯ સુણું
 ચિંતન કા આપારતી, કોઈ ન ખીજે કાજ;
 દેવળ કામિનીઉપરે, સહી યખિવે છે આજેરે. ૧૦ સુણું
 જે કા અવચણ દાખશે, તો આયો દુઃખ થાય;
 કુરૂપ કરે હાકુર છતાં, તો કયું કલોય ન જાયોરે. ૧૧ સુણું
 ગુનહો પાંચેહી દિને, જે કા જાણો નાહ;
 મૂલથકી તે કાઢજે, તુમને શી પરવાહોરે. ૧૨ સુણું
 એહ ઉદાસીનપણું તજે, તું અમહ પ્રાણ-આધાર;
 હળી મિળી બોલાવી મિળો, પૂરવ પ્રેમ સંભારોરે. ૧૩ સુણું
હુહા. ઇમ બહુપર ધરવિધિ કલો, દીન હીન વયણેહ;
 પણ તનમન કોલ્યો નહીં, રખે દેખાવે છેહ. ૧

૧ મારવાડી શબ્દ. આ વેળા હસવાની નથી ! ૨-આજ્ઞા. ૩-દુઃ
 સંસગ, મૈત્રી.

જો નિરદૂપણ પરિહરે, તો હવે કેહી લાજ;
 ગાડો ઉલલીયા પછે, કિર્યો વિણાક કાજ. ૨
 હવે વહેલી શ્વાહર કરો, જેહેન રમ લાવો વાર;
 ભદ્રા સાસુને કહો, પ્રીતમતણો પ્રકાર. ૩
 વાત ભેદ લાખ્યા પખેડે, દેખી કુમર ઉદાસ;
 ભાખે શીખ ઝૂપા વચન, હંચી ચઢી આવાસ. ૪

લાળ. રાગ જયતસિરી (જયંતશ્રી) ચતુર સનેહી મેરે લાલા;
એ જાતિ.

નમણી ખમણી નેં મન ગમણી, રમણી બત્રીસે સોવન વરણી;
 સુકુલિણી નેં સહજ સલૂણી, કિણ કારણે એ ઉણી જૂણી. ૧
 એ સવિ નારી ચળે તુજ કેડે, થુંક પડેં તીંહા લોહી રેડે;
 કથન તુમાઈં કાંઈ ન ખાંડે, ઓડે શીખ જહાં પગ મોડે. ૨
 જ જ કરતાં જગ્યા સૂકે, મુહથી નામ ન કાંઈ મૂકે;
 તુજ સાસેહી કાંઈ ન દ્રાપે, તો એવડો દુઃખ સ્થાને આપે. ૩
 તુજ ગાયો ગાયે સહુ કોઈ, હોય સુપ્રસન્ન તુજ મુખડું જોઈ;
 ઇમ બેડો તનમન સંકોચી, તું તો મૂલ નહીં આલોચી. ૪
 જો પરતક્ષ અવગુણ દેખી જો, તોપણ મનમાંહી જાણી રહીજો;
 દોડો પણ અણુદોડો કીજો, નારીજાતિનો અંત ન લીજો. ૫
 ત્રટકિ ઝટકિ એમ છેલ ન દીજો, જો કો દિન ધર રહેવા કીજો;
 નીતિવચણુ એથો સંભારો, કામિનીઉપર કોપ નિવારો. ૬
 જાણ્યો હોય તો દોષ દિખાડો, પણ ધરવાત ન બાહિર પાડો;
 માંહી તેડીને સમજાવો, દૂષી જનને કાંઈ હસાવો. ૭
 તુંતો આજ અજાગતિ દીસે, હૈડું હેજો મૂલ ન હિસે;
 એહવી પૂત પરાઈ જાઈ, ઇમ કિમ નાખો છો દ્રસકાઈ ? ૮
 તું દેવર ! તું જેઠ સમીતો ! તું મનમોહન નાથ નગીતો !
 તું પીહર ! તું સાસરવાસો ! તુજવિણુ સુતો આસો પાસો ! ૯

૧-ખમર. ૨-નહિ. ૩-ચિના. ૪-કોપ કરીને.

એણીપરે વિવિધવચન કહી થાકી, ન રહ્યો કરવા જોગો બાકી;
શાલિકુમાર મનમાંહીં વિચારે, સહુકો મોહમતિ સંસારે. ૧૦
 જે ભામિનીસું સંગ કરાવે, તે લેઈ દુરગતિ પહુચાવે;
 હિતવાંછક માવિત કહાવે, પણ અંતરગત કોઈ ન પાવે. ૧૧

દુહા. આવી દીધ વધામણી, વનપાળક તિણિવાર;
 ધર્મધોષ આગ્યા ઈછાં, ૧ યૌનાણી ૨ અણુગાર. ૧
 શાલિકુમાર મન ચિંતવે, ભલે પધારી તેહ;
 મુહ માગ્યા પાસા ઢળ્યા, દુધે લુહા મેહ. ૨
 પહેલી પણ વ્રત આદરણુ, મો મન હુતિ હેજ;
 હિવે જાણે નિદ્રાલુઓ, લહી બિજાઈ સેજ. ૩
 કુમાર સાધુવંદન ચડ્યો, રિદ્ધિતણે વિસ્તાર;
 પાંચે અભિગમ સાચવી, એકો સભામઝાર. ૪
 સંવેગી શિરસેહરો, સૂરિ સકલગુણખાણ;
 ભવ સરૂપ ધર્મ ઉપદિશે, મુનિવર અમૃતવાણ. ૫

રાગ ગોડી ઢાળ—વણજરાની—

પ્રતિજ્ઞોરે લહિ માનવ અવતાર, જપ તપ સંજમ ખપ કરો. પ્રતિ૦
 પ્ર. જીમ હુવે છૂટક બાર, ગરભાવાસ ન અવતરો. ૧ પ્રતિ૦
 પ્ર. સ્વારથવિણુ જગમાંહીં, મતકો જાણો આપણો; પ્રતિ૦
 પ્ર. હાથ છ છોહા વાહિ, આજ કાલ ધર્મે ચાલણો. ૨ પ્રતિ૦
 પ્ર. રહતાં જીમ તિમ પાણુ, જેણુ ગ્રામાંતર હાલિયે; પ્રતિ૦
 પ્ર. ઓ લીજે સમસાણુ, ઘર આભોષો ધાલીયે; ૩ પ્રતિ૦
 પ્ર. કાલ ન દેખે કોઈ, ઉપર વાડે રાવતો; પ્રતિ૦
 પ્ર. જે સર અવસર જોઈ, વાર ન લાગે આવતો. ૪ પ્રતિ૦

૧—આર જ્ઞાનયુક્ત. ૨—સાધુ.

૩—સચિત્તાણં દ્વાણં વિઉત્તરણયા ૧, અચિત્તાણં દ્વાણં અવિઉત્તર-
 નયા ૨, ઇગ્લસાહ્ણણં ઉત્તરાસંગે ૩, ચક્ષુષાસેણં અંજલિપગ્ગહેણં ૪.
 મણસો ઇગત્તીકરણેણં ૫.

પ્ર. સંગ ન આવે આથ, નાવે પરણી. ^૧ હાથરી;	પ્રતિ૦
પ્ર. સંબલ આવે સાથ, આગળ સેજ ન પાથરી.	૫ પ્રતિ૦
પ્ર. અટવી વિપમ અપાર, સાથે મનમેલૂ ન છે;	પ્રતિ૦
પ્ર. કરજો એહુ વિચાર, પસ્તાવે પડશે પછે.	૬ પ્રતિ૦
પ્ર. રમણી રંગ પતંગ, ફળ કિંપાકર ^૨ વિખ સારિખો;	પ્રતિ૦
પ્ર મ કરો તાસ પ્રસંગ, જો મન પુજે પારિખો.	૭ પ્રતિ૦
પ્ર. સન્ધ્યારાગસમાન, આઠે મદ ^૩ છે કારમા;	પ્રતિ૦
પ્ર. દિન દસ દેહી વાન, આભરણે બહુ ભારમા.	૮ પ્રતિ૦
પ્ર. મ કરો ગરવ ગમાર, આથ અથિર જિણુવર કહી;	પ્રતિ૦
પ્ર. જાતાં ન લાગે વાર, રાખી પણુ રહેશે નહીં.	૯ પ્રતિ૦
પ્ર. ગણુતાં તૃણ સંસાર, જે શિર છત્ર ધરાવતાં;	પ્રતિ૦
પ્ર. તે અરિયણુ ધરઆર, દીસે દાસ કહાવતાં.	૧૦ પ્રતિ૦
પ્ર. દે ન શકે જગદીશ, અધિકી એક ધડી સહી;	પ્રતિ૦
પ્ર. તે દિનમાંહી બત્રીશ, જાતી પણુ જાણી નહીં.	૧૧ પ્રતિ૦
પ્ર. પરનિંદાની વાત, મ કરો જે દુરગતિ દીએ;	પ્રતિ૦
પ્ર. જો એ ન મિટે ધાત, તો આપોપુ ^૪ નિંદીએ.	૧૨ પ્રતિ૦
પ્ર. પરતખ આપ નિહાળી, મન આવેતો એ તજો;	પ્રતિ૦
પ્ર. લોભચકી મન વાળિ, ક્રોધ, માન, માયા, તજો.	૧૩ પ્રતિ૦
પ્ર. તો દ્યો સંજમભાર, જો ભવ ભમતાં ઉસજો; ^૫	પ્રતિ૦
પ્ર. મૂકા વિપય વિકાર, વાંછો જાકમછોળ જો.	૧૪ પ્રતિ૦

૧-હસ્તમેલાપથી પાણેલી સ્ત્રી. મારવાડી શબ્દ.

૨-કડવા ઝેર જેવાં, કિંપાક નામના એક જાતના અતિ સુશોભિત ફળ થાય છે પણુ જો તે ખાવામાં આવે તો મરણજી પ્રાપ્ત થાય છે.

૩-જાતિ, કુળ, બળ, રૂપ, તપ, રૂઢિ, વિદ્યા, અને લોભ. “મદ આઠ નિવારો મતધારી, પાળો સંયમ સુખકારીરે; કહે માનવિજય તો પામશે, અવિચળ પદની નરનારીરે.” ૪ પોતાને. ૫-જો ભવ બ્રમણ કરતાં રેગી, દુઃખી થયાં હોય, અથવા ભવ બ્રમણ કરતાં અગ્નિ માફક બળ્યાં બળ્યાં થયા હોય તો સંયમ દ્યો.

- કહા.** ધરમદેશના સાંભળી, હરજ્યો **શાલી** કુમાર;
 કરજેડી આગળ રહી, પૂછે એક વિચાર. ૧
 માથે નાથ ન સંપન્ને, કિણ કરમે મુનિરાય;
 પરમકૃપાળુ કૃપા કરી, તે મુજ કહો ઉપાય. ૨
 કહે સાધુ જે વ્રત ગ્રહે, તૃણ જીમ છોડે આથ;
 નાથ ન માથે તેહને, હુએ તે સહુનો નાથ. ૩
 સાધુવચન સવિ સરદહે, ઇલાં કણુ મીત ન મેપ;
 આવી માતાને કહે, એણીપેરે વચણુ વિશેષ. ૪

હાળ. ખંભાયત—

- માનવભવલહી દોહિસોરે, પાછળ રચળવે ગમાયોરે;
 સફળ કરું હવે માતજી, જે હું તાહરો જયોરે. ૧
 મોરી માતજી અનુમતિ દો સંજમ આદરે;
 વ્રત પાલીને ભવજનિધિ હું તરેરે. ૨ મો.
 જે મારગ જાણે નહીરે, તે તો ભૂલે ન્યાયોરે;
 મારગ જાણ્યાહી પછીરે, કહો કુણુ ઉત્તર જયોરે. ૩ મો.
 જમસેં કો કાહિનો નહીરે, જુઓ હીથે વિમાસીરે;
 પરભવ જતાં જીવનેરે, સાથે કો ન આસીરે. ૪ મો.
 મુલ મીઠા આવી મિલ્યાંરે, મુજને પંચ^૪ સખાધરે;
 તે ધન લુટે માહરે, આજ ખખર મેં પાધરે. ૫ મો.
 જેહનો ગાયો ગાવતોરે, જેહસું રહેતો ભીનોરે;
 તે પ્રધાન માંહે વધરે, કરે ખરાખ ખજીતોરે. ૬ મો.
 પગભર સાથ ખિસે નહીરે, ફોકટ મિલિમિલિ પોસોરે;
 યાળ સખાધ ન ટળેરે, મુજને આજ ભરોસોરે. ૭ મો.
 હવે દેખોતો તેહનેરે, કવણુ કુલી કલી ગાવુરે;
 ખરય ન દેઉં ગાંઠોરે, યિમણું કામ કરાવુરે. ૮ મો.

૧-માથે કોઈ સ્વામી રહેજ નહીં, અથવા હુંજ સ્વામી થાઉં. ૨-ફોગટ.

૩-આખદા, અડચણ. પાઠાન્તરે 'ઉવાટ જયેરે' ઉવાટ એટલે કુમારો.

૪-સ્પર્શન રસન દ્રાણ ચક્ષુ અને શ્રોત્ર એ પાંચ ઈન્દ્રિયા.

મિલણુ ન દેસું મંત્રવીરે, જે ધર ભેદ પ્રકાશેરે;
 સયણુ અછે તેવી સજેરે, તે નાવણુ દેઉં પાસેરે. ૯ મો૦
 ચાર અછે જે યૌગુણારે, ધણુ ધરના રખવાળારે;
 ખાધો માલ ન વે ! ભરેરે, હોઈ રહ્યા મતવાલારે. ૧૦ મો૦
 એ શીખામણુ તેહનેરે, નાણુ જો ધરમાંહીરે;
 જો તે પેસે છે કહેરે, તો કાઢું ગણે સાહીરે. ૧૧ મો૦
 જાણુ તિકે નર જાણીયેરે, જે આપણુપું (પિ-અપિ) ન દગાવેરે;
 જીવતાં ન કલંકીયેરે, મુઆ કુગતિ ન જાવેરે. ૧૨ મો૦

દુહા. શાલિવચન શ્રવણે સુણી, ભદ્રા કરે વિચાર;
 વચન તિસા ઉંડા કહે, સહી તજસે સંસાર. ૧
 પણ અનુમતિ દેસું નહીં, હું રાખીશ સમગ્ગય;
 જો મુજને ^૧ઉવેખસે, તો કયું કહો ન જાય. ૨
 ધરમભણી જે ઉઠસે, તે ગણશે માવિત;
 મુજને કદિ ન લોપશે, નાનડીઓ સુવિનીત. ૩

ઢાલ. રાગ મલ્હાર.

‘વાત મ કાઢો વ્રતતણી, અનુમતિ કોઈ ન દેસીરે;
 સુખ ભોગવી(સ) સંસારના, પાડોસી વ્રત લેસીરે’. ૧ વા૦
 તુંતો એણીપેરે બોલતો, લોકા માંહી લજ્જવેરે;
 મુહ બાહિર તે કાઢીયે, જે શીરિ પાછો નાવેરે. ૨ વા૦
 જે જગદીશ વડા કીયા, તે જાંડો ^૨આલોચેરે;
 ન્યાયેં જીમ તિમ બોલતાં, છોકરવાદ ન શોચેરે. ૩ વા૦
 જો સાંભળશે સાસરે, તો કરશે દુઃખ ગાદોરે;
 હાંસી કારણુ નાનડા, એવડી વાત મ કાઢોરે. ૪ વા૦
 તું જાણે વ્રત આદ્યે, સૂલ કિસ્મો છે પાછેરે;
 જે અમને સાધાર છે, વીર અવર કો આંછેરે. ૫ વા૦

૧-અનાદરો. ૨-વિમાસો.

જે મેં તું જાણ્યો હતો, કહોને કિણ દિન કાળેરે;
 વડપણ જામિણી છાંડતાં, સ્યું? મન માંહી ન લાગેરે. ૬ વા०
 હું જાણું માવિત્રની, છોડ પીડ ન આણેરે!
 પણ સંજમ છે દોહિલોરે, તેતું ભેદ ન જાણેરે. ૭ વા०
 વિપમ પરિસહ જે સહે, તે તો કાપ અનેરીરે;
 હું પરિ જાણું તાહરી, તેણે રાખું છું ઘેરીરે. ૮ વા०
 માખણ જિમ તનુ તાહારોરે, પરસેવે પરગણીયોરે;
 તે વેળા સ્યું વિસરી? વત લેવા લગ્નગણીયોરે. ૯ વા०
 કુણ અતુલી બળ સંચરે, સનમુખ ગંગાવાહેરે?
 તિમ સુરગિરિને તોળવા, કવણ પુરૂષ ઉમાહેરે? ૧૦ વા०
 મયણતણે દાંતે કરી, લોહચણા કુણ ચાવેરે;
 સિલા અલુણી ચાટતાં, સ્વાદ કહો કુણ પાવેરે. ૧૧ વા०
 મનવાંછિત સુર પૂરવે, તેણે દેણો છે પૂરોરે;
 સું સંજમ લે સાધસ્યો, સું છે ધહ્યાં અધૂરોરે? ૧૨ વા०
 દુખિયા તો દુઃખ ભાંજવા, સંજમસ્યું મનલાવેરે;
 પણ સુખિયાં સુખ છોડશે, તે પડશે પસ્તાવેરે. ૧૩ વા०
 પરભવની આશા ધરી, જે આયાઁ સુખ છોડેરે;
 તે તો કડિનો મૂંકીને, આસ્યા ઉપર દોડેરે. ૧૪ વા०
 તે રામત કિમ કીજ્યે, જીણ વાતે ધર જાવેરે;
 મોહોલ પધારો નાનડા, હવેવહુઅર દુઃખ પાવેરે. ૧૫ વા०
 દુઃખ લે કવણ ઉદેરીને, કુણ ધર માંડી ઢાહેરે;
 સ્યું પોતાના પગભણી, કાઈ કુહાડી વાહેરે! ૧૬ વા०
 મોહવિલૂધા માનવી, ઓછો અધિકો ભાસેરે;
 ઐ! ઐ! દુર્નય મોહની, શ્રીજિનરાજ પ્રકાશેરે. ૧૭ વા०

દુહા. કહો કુંવર માને નહીં, કહી વિવિધપરે વાત;

૧-ખીજ, ખીજની, ૨-મિણના દાંતથી, ૩-મીઠાવિનાની. ૪-આવેલા.

- મોઠે વચનેં તેડીનેં, વળી કહે ઇમ માત. ૧
 ૧સાતાણી જે નવી રહે, પહેલાં કર અભ્યાસ;
 પાવડીએ સદતાં સદા, પહેંચીને આવાસ. ૨
 કાજ વિચારી ને કરે, રહે સ્તીયારી લાજ;
 અતિ ઉચ્છ્રક ઉતાવળા, તે જિણસાટે કાજ. ૩
 એમ અનુમતિ ઉતાવળી, દેતાં ન વહે જીવ;
 જે માતા કરી લેખવો, તો પડખો દશ દીલ. ૪

હાલ. રાજ, સોરઠીયાની દશી.

- પ્રતની મનસા જે આણી, તિણમાંલી ન પેસે પાણી;
 તેણે દિન દશ આથે પાછે, મેં સંજમ લેવો આછે. ૧
 રહેતાં વૈરાગ્ય ન છીજે, માતા પિણુ સંતોષીને;
 હઠ ગાલી ન બેસી રહીજે, જેમ તેમ નિજ કારજ કીજે. ૨
 અવસર લહી ચતુર ન ચૂકે, લીધો પણુ બોલ ન મૂકે;
 હઠ છોડી ચઢ્યો ઐયારે, માતા હરખી તેણીવારે. ૩
દુહા. ભક્ષો થયો દિન દસ રહ્યો, લાજ રાખી ચિહું સાખ;
 ગૂંગો બેટો આપને, આપ કહે તે લાખ. ૪
પૂર્વ ઢાળ. જેહની ગીંજ બેદાણી, પલટે કિમ તેહની વાણી;
 લાગ્યો જે રંગ મજીઠો, દીઠો તે કિણહી ન નીઠો. ૫
દુહા. જિમ જિમ મેં પરણી હતી, તિમ તિમ છોડેં એહ;
 પરહિ તિકા લાધી તિણેં, પેહેલી લાખ્યો છેહ. ૬
 ગુન્હો જીકો સું મેં કીયો, ફળ પણુ લાખ્યો તાસ;
 સડ્યા પાન જમ હું તજી, અવર રહી ખીઉ પાસ. ૭
 સું પેહેલી પરણી હતી! પેહેલી છોડણુ કાજ;
 ઐ! ઐ! મો મોલણી તજી, વાડ રાખી લાજ. ૮

૧-સાતા. ૨-તેણી. મારવાડી શબ્દ. ૩-બગારે. ૪ રહે.

- પૂર્વ ઢાળ.** બીજે દિન બીજી છોડી, પેહેલી ચિંતે થમ જોડી;
 મુતેં આઘો દુઃખ થાશયે, બિહુને તો વાટયો આશે. ૯
 રહેવો ચિત્રશાળી માહે, ભામિણી બેસેં બિહું માહે;
 કિણ્હીસ્યું નેહ ન લાવે, વાતે સહુને પરિચાવે. ૧૦
 મુનિવરના પણ મન ચૂકે, કામિની બે પાસે ઢકે;
 પણ શાલી કુમર એ જાણી, સાચી દુરગતિ અહિનાણી. ૧૧
 ત્રીજે દિન ત્રીજી આઈ, તાલી દેઈ બેલાઈ;
 છોડી દીસે છે કંતે, આવી બેસો ધણે પથે. ૧૨
 બેલ કહેતી આમ માહે, તુજને પણ કાઢી સાહે;
 રયું ફેરી જવાખ ન કીધો, ત્રિહું પાનતો બીડો લીધો. ૧૩
 પર દીડી તે આજૂતી, ગતિ થાશે એક સહુની;
 જે પાંચાંસાહી થાયે, આઘો દુઃખ તાસ જણાયે. ૧૪
- હુહા.** સ્થાને કો કેહને હસો, મત કો કરો ગુમાન; !
 વારો વાસો જમ હતો, તિમ થાશે અપમાન. ! ૧૫
- પૂર્વ ઢાળ.** હું તો આસંગા માથે, ઝગડો કરતી પિઉ સાથેં;
 પણ મુજને છેહ ન દેતો, અવગણુ પણ ગુણુ કરી લેતો. ૧૬
 તેહી બે હોયે નિસતેહી, તો વાત કહીને કેહી;
 ત્રીજી બેદી બિહું પાસે, એણીપેરે શિર ધૂણિ વિમાસે. ૧૭
 દેખો છો વાત જે કાંઈ, મનમાંહી ઈયારે આઈ;
 નિરદોષ પરાધ જાઈ, લે નાખે છે ધ્રસકાઈ. ૧૮
 પ્રહસમે થાશે મુજવારી, એમ ચિંતે ચોથી નારી;
 આડો તથ કાઈ ન આસે, મન જાઈલાગ્યો આકાશે. ૧૯
- હુહા.** હું જોધ પરણી હતી, ખરી આણી મન ખંતિ;
 રયું મુજને બેસારસેં. પ્રીતમ એહની પંતિ. ૨૦
 ઘડીયાળે વાજી ઘડી, ધૂજણુ લાગી દેહ;
 મુજને પણ પિઉ છંડશે, પહોર ચિહુને છેહ. ૨૧

- વાત ન કા પુછી શકી, આડી આવી લાજ;
 પહોર ચિહ્નું ને અંતરે, વિછડવો છે આજ. ૨૨
- પૂર્વ ઢાળ.** અતિ આતુર નેહ ઘેહેલી, ઘરઉપર ચઢીય એકેલી;
 હરિણાંક વહી એ જાશે, મૃગરાજ લિખે ચિહ્નું પાસે. ૨૩
- દિન પ્રતિ કામિની છોડતાં, દળ ૧મયણુતણા મોડતાં;
 હવે જીણુ પરે ^૨ધન્નો આવે, તે પણ જિનરાજ સુણાવે. ૨૪

(ધન્નાવૃત્તાંત.)

- કુહા.** બહેન સુભદ્રા તિણુ નગરી, ધન્ના ઘેર સુવિદિત;
 સ્નાન કરાવણુ અવસરે, અંધવ આવ્યો ચિત્ત. ૧
- રોમરોમ શાલિ અધિક, વિરહ વ્યથા તિણવાર;
 હિયડો લાગ્યો ફાટવા, નયણુ ન ખાંડે ધાર. ૨
- દીસે ધણું દયામણી, આજ ખરી દિલગીર;
 કહે કિણુ દુનજણુ દુહવી, નયણુ ઝરે કિમ નીર. ? ૩
- શાલિભદ્ર સરખો અછે, અંધવ અગલીમાણુ;
 આઠ રમણીમે માહરે, તુંહિજ જીવનપ્રાણુ ! ૪
- રાગ ગાડી.** રમણી રમણી પરતણી. એ ઢાળ.
- ત્રેણિક ઘર આપા પછીરે, કાંઈ પડી મન બ્રાંતિ;
 દિનદિન એક કામિની તજેરે, વ્રત લેવાની ખતિરે. ૧
- વૈરાગી થયો, જામિણી જાયો વીરોરે;
 તે મુજ સાંભરે, નયણુ ઝરે તિણુ નીરોરે. ૨ વૈ૦
- સાતજ લલો જો સાસરોરે, તો પીહર આવે ચિંત;
 વિણુ અંધવ પીહર કિર્યોરે, નેહ રહિત જેમ મિતોરે. ૩ વૈ૦

૧-કામદેવનાં. ૨-શાલિભદ્રનો બનેલી. સુભદ્રાનો ધણી. જુઓ પાણુ
 ૧ કુહો પાંચ. ૩-સુભદ્રા જે વખતે ધન્નાને સ્નાન કરાવતી હતી તે વખતે.
 ૪-સાથ, સમૂહ.

વીર વિહુડી બેહેનડીરે, નિસદ્ધિન રહે ઉદ્ધાસ;
 પીઉ હટકી કિણુ આગળેરે, કાઢે મનની ભાસેરે. ૪ વૈ૦
 ઉભારે પીહર તણેરે, ગંજ ન શકે ક્રોધ;
 સકળ વીરની બેહેનડીરે, દિનદિન નવલી હોધરે. ૫ વૈ૦
 કુણુ કહેશે મુજ બેહેનડીરે, કેહને કહીશું વીર;
 વાર પરખ કુણુ મુકશેરે, મુજને નવનવ ચીરેરે. ૬ વૈ૦
 કલિ અજરામર તું હોજરે, મુજ પુરવળે જગીશ;
 કિણુ આગળ ઉભી રહીરે, દેધશિ એમ આશીશોરે. ૭ વૈ૦
 હવે કેહને જમાડીનેરે, સદ્ગુણ કરીશું ભાઈબીજ;
 કાસ પયોહર વીંછલીરે, હું દેખીશ ભાત્રિજરે. ૮ વૈ૦
 કેહને આંધિસું રાખડીરે, કેહને ગાધસું ગીતરે;
 કુણુ મુસાળો મુકશેરે, તિણુ સુવિશેષ સચિતોરે. ૯ વૈ૦
 એક ઘડી પણ તેહનીરે, કદિન વિરહ ખગધાર;
 તે જામિણી જાયા પખેરે, કિમ જાશે જમવારોરે. ૧૦ વૈ૦

કહા. મુહ મચકોડી તિણે સમેં, બોલે બોલ રસાલ;
 સાહસિક શિર મુગટમણિ, ધન્નો ધીંગડ માલ. ૧
 વલિ વલિ વીરો દોહિલો, ન્યાય તિણેં દિલગીર;
 પણ કાયર શિર સેહરો, શાલિભદ્ર તુજ વીર. ૨
 આરંબ્યો તેહનો સદ્ગુણ, જે કરી ધાલે પાર;
 પાણીવળ માંહીં પેખતાં, થાયે અવર પ્રકાર. ૩
 પ્રેમ મગન તે કિમ રહે, મન ઉપાડ્યો નંદ;
 આગળ પાછળ છોડવો, દિશી વિમાસણુ તાંદ. ૪

હાળ. મુનિવર વિહરણ પાંગુર્યાજ, એ જાતિ.
 બેહેન રહી ન શકી તિમેજ, સાંભળી પ્રીતમબોલ;
 સ્યું અવહેલો માહરોજ, એણીપરે વીર નિટોલ. ૧
 મોહરા પ્રીતમ તે કિમ કાયર હોય;

કથન ન માને માહરૌજી, તો આપ વિમાસી જોય. ૨ મોઠ
કાચી કાડી છાંડતાંજી, વીશ કરે વેખાસ;
આથ છતે જેજે અવગુણેજી, તેહને ઘો સાખાસ. ૩ મોઠ
રતનજડિત ધર આંગણોજી, સોવન મય ધરનાર;
એણે અનુસારે જાણુજોજી, રિદ્ધિતણો વિસ્તાર. ૪ મોઠ
વય યાતીત પોતે થયોજી, ગલિત પલ ધરનાર;
તે પણ વ્રત લેતો છતોજી, પડખે વરસ બેચાર. ૫ મોઠ
આપ તરણુ! તરણુ ધરેજી, કંચન કોમળ ગાત;
ભોગથકી જે ઉભગેજી, તે રાખે અખિયાત. ૬ મોઠ
ધર વરતાઉ છોડતાંજી, કરે વિમાસણુ વીશ
રૂપે રંભા સારિખીજી, ધન્ય જે ત્યજે બત્રીશ. ૭ મોઠ
સાહસીક પાખે કહોજી, નારી તજે કુણુ આમ;
લોહી તોહીજ નિસરેજી, જે ચીરી જે આમ. ૮ મોઠ
જે કરશે તે જાણુશે, ત્યાગ દોહિલો કામ;
મૂલ ન જાણુ વાંઝણીજી, વ્યાવર તણો વિરામ. ૯ મોઠ
કહણી કરણી સારિખીજી, જે ઇણુ કલિભુગ હોય;
તો શિવસુખ હુતિ સહીજી, ઉરે ન રહેતો કાપ. ૧૦ મોઠ
વાતે વડા ન નિપજેજી, મોઢે લાગે દામ;
કહે તિરયો પોતે કરેજી, તે વિરલા વર આમ ! ૧૧ મોઠ
સાધુપંથ પોતે કહોજી, તિણુ દિશિ ન ભરો વીપ;
આપ ન જાવે સાસરેજી, લોકાને દે શિખ ! ૧૨ મોઠ
રદિવસ બત્રીશે છોડશેજી, વીર બત્રીશે નાર;
પોતે આઠ જીકે અછેજી, છોડી એકણુ વાર. ૧૩ મોઠ

૧-જાણુવાનો “ જાણુ છોડ માત, વેદન વ્યાયાતણી; વાંઝણી જાણુ
ન કાઢ, શિશુ મસવ્યાતણી.” શીલવતી રાસે. ૨-ગદારો લાઇ બત્રીસ
સ્ત્રીઓને બત્રી દિવસે છોડી દેશે, તેણે તમો કાયર કહો છો. પણ તમેને
આઠજ સ્ત્રી છે, તો તમો એકી વખતે કેમ છોડી શકતાં નથી ?

- દુહા. કુળવંતી પાખે કવણુ, દે એણિપેરે ઉપદેશ;
અંતરગત આલોચનાં, કૂડ નહીં લવલેશ. ૧
- મન રાગ; તતું મંત્રી, ઉપસમ આગે વાણુ;
તીને એક મતેં થયા, ચદશે કાજ પ્રમાણુ. ૨
- કામ યુગલ પાસે કિયો, ચિંતવિ વિષય વિપાક;
અંતરજ્યોતિ પ્રકટ થઈ, ઘડી આઠ મદ છાક. ૩
- પાંચે મિલિ જોયો હતો, તૂટ્યો સગપણુ તેક;
હવેં હું ભાષતું એહેન, અવિચળ સગપણુ એક. ૪
- અળગી રહેતું મુજ્યકી, મ કરિશ તાણોતાણુ;
મેં મન શુદ્ધે તાહરો, કીધો વચન પ્રમાણુ. ૫
- ધનનો એકમનો થઈ, ઉકણુ લાગ્યો જનમ;
પાલવ જાલી ધર્યું કહે, નારી સુમદ્રા તામ. ૬

ઢાળ. રાગ સોરઠી.

- જોમાણસ કરી લેખવો, તો મત જાણો છાંડિ, લાવરે;
જાણ્યો તોડી રાખણું, આળક જીમ રહ મંડિ, લાવરે. ૧
- રહો રહો રહો હુ વાલહા, તટકિ ન ત્રોડો નેક, લાવરે;
સહજ સજીણહો માણસાં, ઇમ કિમ દીજે છેહ, લાવરે. ૨ રહો૦
- ૧આસંગાયન જે હુસ્યે, તે કહેશે સોવાર, લાવરે;
પણુ વિચરણુ દેશે નહીં, કરસ્યાં કોડિ પ્રકાર, લાવરે. ૩ રહો૦
- ઓછો અધિકો સાંભળી, હસિય ગુદારે જેહ, લાવરે;
અવગુણ ગુણ કરી લેખવે, સાચા સાજણુ તેહ, લાવરે. ૪ રહો૦
- દાંતાં વિચે દે આંચુત્રી, લલિ લલિ લાગે પાય, લાવરે;
(જહાવ) હાંચ મિ જાવીનેં કહું. હમણા તજિ મત જાય, લાવરે. ૫ રહો૦

૧-આસંગાયન-પ્રીતિવાળા જે હશે તે સોવાર કહેશે, પણુ વિચરવા દેશે નહીં.

૪-ઈચ્છા, આશા.

ધરણીવચને ધર તજે, શેભ ન દહેશો એમ, લાલરે;
 માખી તો મારે નહીં, મલકા મારે જેમ, લાલરે. ૬ રહો.
 એવડો ગુન્હો ન કીયો, કાર ન લોપી કાંઈ, લાલરે;
 જો છીંકતાં દંડશ્યો, તો કિમ કલો ન જાય, લાલરે. ૭ રહો.
 વિરચણુ હારા વિરચસ્યે, કુડોહી દે દોષ, લાલરે;
 વિ(પિ)ણુ પાણી મન નવિરહે, સાસ હોવે તાં સોસ, લાલરે. ૮ રહો.
 પણુ સાસરીયાંતણો, પીહરડે ન ખમાય, લાલરે;
 પીહરીયાંરો સાસરે, મૂલ નખણો જાય, લાલરે. ૯ રહો.
 અંધવદુઃખ દાધી હુંતી, ઉપર પ્રીતમ ગૂણુ, લાલરે;
 જાણુ દાધાઉપરે, પ્રીતમ લાઓ લૂણુ, લાલરે. ૧૦ રહો.
 દેખો દુઃખ વાંટણુ સમે, અજાવે પડી મનરાય, લાલરે;
 લહેણુથી દેણુ પડી, ઇમ ઉભી પછતાય, લાલરે. ૧૧ રહો.

ડહા. પ્રીતમનો લવલેશ, મન પણુ ડોલાણો નહીં;
 કીરિ દીયે ઉપદેશ, લામિનીને પ્રતિબોધિયા. ૧
 જે કીધો ઉપગાર, તેં તિમ અવર ન કો કરે;
 તે વિરલા સંસાર, જે જિમતિમ પ્રતિજુઝવે. ૨
 જોડી અધુરાં કામ, ઉડી ચલેસી પ્રાહુણા;
 કાઈ ન લેશે નામ, જંગલિ જામ વાસો વસ્યાં. ૩
 કિણુસ્યું કરે સનેહ, પરદેશી પરદેશમે;
 ૧આંધિ ગણુ ન મેહ, આયે કાગલિ ઉડી ચલે. ૪

દાજ. સુણુ બેની પીઉડા પરદેશી, એ દેશી.

ઇમ ધન્ના ધણુને પરચાવે, નરભવ અધિર દેખાવેરે;
 તેહજ સાચા સચણુ કરાવે, જે જિનધર્મ સુણુવેરે. ૧ ઇમ.
 મેરો મેરો કરે ગેહેલો, સવિ સ્વારથકા મેજારે;
 ઉડી ચલેગો હંસ એકલો, વિજડયાં મિલવો દોહેલોરે. ૨ ઇમ.

- ૧ વંદોળીજી, વાવાજોડું.

હોય દિન દશ ગોવત્સમે ચરણા, આખર એક દિન મરણારે;
 રાખણુહાર ન કેઈ સરણા, તો એતો કયા કરણારે. ૩ ઇમિં
 કે કાહુ કે સંગ ન જાવે, ફીરિ પાછો ધર આવેરે;
 તિણુ સેતી જે નેહ બનાવે, સો ઉખરમાં^૧ વાવેરે. ૪ ઇમિં
 છોરિ ચક્ષેશી આથી પોથી, કરી કાયા પરસોથીરે;
 આગેં જાણેલો આ પોથી, ઈહ માયા સખ થોથીરે. ૫ ઇમિં
 ઇત ઉત ડોલત દિવસ ગુમાવે, સૂતાં રચણિ વિહાવેરે;
 દિનદિન ચક્ષણો નેડો આવે, મૂરખ ભેદ ન પાવેરે. ૬ ઇમિં
 કે દુઃખ વાંટી ન લે એક રાઈ, પાપે પિંડ ભરાઈરે;
 નિશદિન ચિંતા કરે પરાઈ, યા દેખો ચતુરાઈરે. ૭ ઇમિં
 ચાલણુ વરીયાં હોત સખાઈ, આપણી સાથ કમાઈરે;
 શીરિ આવે પીછે લોગાઈ,^૨ તૂટી જાણે સગાઈરે. ૮ ઇમિં
 સખ મિલિ અપણે સ્વારથ રોવે, પિઉકીગતિ કુણુ જોવેરે;
 સ્વારથ જાસ ન પૂરો હોવે, સો શીરિ પુંઠ વિગોવેરે. ૯ ઇમિં
 તખલ્લગ સખડીકે મન ભાવે, જખલ્લગ ગાયો ગાવેરે;
 કાજ સર્ચાં મુહબી ન લગાવે, ખિણુમે છેહ દિખાવેરે. ૧૦ ઇમિં.
 હુંતી ભામિણી પ્રેમવિલૂધી, તે પણુ સુણિ પ્રતિજૂધીરે;
 વાળી વળે સદા પડ સુધી, પણુ નવજેસિલ સુધીરે. ૧૧ ઇમિં
 પૂરવડી પણુ પ્રીત ન તોડું, નેહ નવલ હવે જોડુંરે;
 હું સાહેબકા સંગ ન છોડું, તિમ આપો નવિખોડુંરે. ૧૨ ઇમિં
 એક મતો કિધો મન રંગે, વ્રત લેવો પિઉ સંગેરે;
 શ્રીજિનરાજવચન આસંગે, પાલે પ્રીતિ અલંગેરે. ૧૩ ઇમિં

ડહા. ધણુ થિર કર આળ્યો વહી, શાલિકુમરતેં પાસ;
 હરિ જિમ ત્રાડૂકી કહે, એણીપરે વચન-વિલાસ. ૧

૧. જ્યાં પાક સારો ન થતો હોય તેવી જમીન, ખારવાળી ભૂમિ. “વદ્યા નવ વદ્યા, પાછા ઉખરના ખેડિયા.” વલ્લભ. ૨-હુગાઈ, સ્ત્રી, મારવાડી શબ્દ.

હવે લાલચ કરતાં છતાં, સખળ પડે છે ચૂક;	
કરે સૂર પોરસ ચઢ્યો, એકણુ ધાવ બે દૂક.	૨
પ્રેમ પ્રીતદળ મોડવા, કાયર મ કરે સુકાણુ;	
હું પાછળ પુઠે રખો, તું હોય આગેવાણુ.	૩
બોલાવ્યો ન રહે ઘડી, ફેલરી આવે ધાય;	
બા પુકાર્યો જે રહે, તે કિમ સૂર કહાય. ?	૪
વયણે મન બિમણો થયો, વાધ્યો વ્રત-ઉછરંગ;	
વાર ન લાગે એસતાં, પાસ્યાઉપર રંગ.	૫
પહેલાં પણુ અધિકા હતો, સંજમઉપર પ્રેમ;	
બનેવીવચને થયો, હરિ પાખરીયો જેમ.	૬
ખરી ખચર આવી તિસે, ^૧ સમવસર્યાં જિનરાજ;	
શાલિ કહે હવે આપણી, સફળ ફળેસી આજ.	૭

ઢાળ. નથ્ય ગઈ મેરી નથ્ય ગઈ, એહ રાગ.

આશ ફળી મેરી આશ ફળી, આશ ફળી પધાર્યાં વીર;	
આગળ ગૌતમસ્વામી વજર. ૧ મેરી૦	ટેક.
સંજમ લેતાં વાધી ભીર, હવે પામિસું જળનિધિતીર.	૨ મે૦
વ્રત લેવાને જિનવર હાથ, એક ઘેચરને જુરા સાથ.	૩ મે૦
મનમે લૂકવિને જગનાથ, ઘાલીસું મુક્તિરમણીને આથ.	૪ મે૦
પ્રભુમેં હથ લે સંજમભાર, ખપ કરી પાળીસું ^૨ નિરતિચાર.	૫ મે૦
કરસ્યું અપ્રતિઅંધ વિહાર, લેસ્યું નિરદુષણુ આહાર.	૬ મે૦
પેહેરસ્યું સીંઘ સુદદ સન્નાહ, ^૩ લજસ્યું મયણુતણો લડવાહ.	૭ મે૦
તોઈ સરિખો સાથી ગજગાહ, તો મુજને સ્થાતી પરવાહ.	૮ મે૦
વહિલા હુવો મત લાવો વાર, આપણુ બે ધાસ્યું અણુગાર.	૯ મે૦
અનુમતિ લેવાનો આર, તેણે પૂછેવો પરિવાર. ૧૦ મે૦	

^૧-પધાર્યાં. ૨૪ મા જિન, મહાવીરસ્વામી. ^૨-નિઃઅતિચાર, દુષણ-વિનાશ. ^૩-તોડીશું, ભાંગીશું. ૪-તાહરા સરખો !

ધ-નો આવી નિજ આવાસ, સામગ્રી સંજી મન ઉલ્લાસ. ૧૧ મેં
મૂલથકી મોડણુ ભવપાસ, પહુતો વીરજિનેસર પાસ. ૧૨ મેં
હહા. વચન ન લોપ્યું તાહરં, મેં કીધો અભ્યાસ;
હવે અનુમતિ ઘો માતજી, સહી તજસું ધનવાસ. ૧
જે દિન જાયે વ્રત રૂપજે, પડે ન લેખે તેહ;
હું પરદેશી થઈ રહ્યો, હવે સ્યું કરો સનેહ ! ૨
આજૂણો દીરો તિસો, કહે તિસીપરે વાત;
તજી જિમ માયા પરિહરી, છોડી ચલેસી માત. ૩
મરતાં ને જતાં છતાં, રાખી ન શકે કોઈ;
પણ જો રહાસ ન કાઢીયે, તો મન ડીભો હોઈ. ૪

ઢાળ. સમયમેં ગાયમ મ કરે પ્રમાદ, એહની ઢાળ

ધીરજ જીવ ધરેં નહીંજી, ઉલટયો નિરહ અથાહ;^૧
જાતી લાગી ફાટવાજી, નયણે નીરપ્રવાહરે. ૧
જાયા ! ૪તો વિણ ધડીરે છમાસ.
માસ વરસ કિમ પવોલસેંજી, જુઓ હિયયેં વિમાસરે. ૨ જાયા !
કુણ કેહેશે મુજ માયડીજી, ધડીય ધડીનેં છેહ;
કેહેશું કેહને નાનડોજી? સપ્પળ વિમાસણ એહરે. ૩ જાં
હરખે ન દીધો હાલરેજી, વહ્ય ન પાડી પાય;
તે વાંઝણી હુઈ છુટસ્યેંજી, હું કિણ ગાને ગણાયરે. ૪ જાં
ગહ પૂરિત ગણુતી નહીંજી, હું કિણહીનેં માન;
સીહણી લાખીણો જણેંજી, એકા લાખ સમાનરે. ૫ જાં
ધીરપ દેતી જીવનેંજી, તુજનેં દેખીશ ધીર;
જિમતિમ વિસાર્યો હતોજી, મેં નણુંદલરો વીરરે. ૬ જાં

૧-વ્રત વગર. ૨-મનમાં પડેલી જે છાપ-અસર જે બહાર ન કાઢીએ
તો મનમાં ડીભો-ડીભો થાય અથવા જાતી ભરાઈ આવી મુંઝવણ થાય.

૩-અથાગ, માપવિનાનો. ૪-તહાશવિના. ૫-જશે

૬-તને જોઈને તારા પિતાને જેમ તેમ વિસાર્યો હતો.

આંસ લુહણુ તું માહરેજી, કલેબ્બની કેર;
 તું વચ્છ આંધા લાકડીજી, કિમ હોય કહિન કઠોરરે. ૭ ૧૧૦
 બે બાળા પણુ સાંભરેજી, શીયાલાની રાત;
 તો બમિણીને છોડવાજી, સહીય ન કાઢે વાતરે. ૮ ૧૧૦
 બુદાપણુ સુખણી હથુંજી, હુંતિ મ્હોટી આથ;
 ઘર સૂતો કરી બયછેજી, માતા મૂકી નિરાશરે. ૯ ૧૧૦
 દીશેં આજ દયામણોજી, એ તાહરો પરિવાર;
 સેવકને સ્વામી પખેંજી, અવર કવણુ આધારરે. ૧૦ ૧૧૦
 મોહોલ કવણુ રખવાલસેંજી, કવણુ કરેસી સાર;
 એકણુ બયા બાહરેજી, સૂતો સહુ સંસારરે. ૧૧ ૧૧૦
 વચ્છ તું ભોજનનેં સમેજી, હીયડે બેશીશ આથ;
 બે માતા કરી લેખવોજી, તો તું છોડી મ બયરે. ૧૨ ૧૧૦
 સાલતણીપરે સાલસેજી, એ મુજ આહિ ઠાણુ;
 પ્રાણુ હુસે હવે પ્રાહુણુજી, ભાવે બાણુ મ બાણુરે. ૧૩ ૧૧૦
 સુતવિરહે દુઃખ માતનોજી, કહી ન શકે કવિરાજ;
 બાણુ પુત્રવિયોગિણીજી, ધમિ જંપે જીતરાજરે. ૧૪ ૧૧૦

દુહા. સાસુજી થાકી કહી, હવે આપણની વાર;
 કહેવો છે આપણુ વસ, કરવો છે પિઉ સાર. ૧
 કહેવો ઉવરસ્યે જીવ્યું, બાણું છો નિરધાર;
 પણુ ઇણુ અવસર નારીનો, કહેવાનો વ્યવહાર. ૨
 નેહ ગેહેલી માનની, મૂકી કુલ-આચાર;
 તે રચું છે જે નવિ કહે, વિચડવાની વાર. ૩
 કવિજન જનમુખ સાંભળી, બેડે વયણુ બેચાર;
 પણુ એ જે માહે વહે, બાણું તેહિજ સાર. ૪

૧-જુદાં પડવાની, વિયોગ થવાની “ જુઓ મચ્છ જળથી વિચરતાં
 તને પ્રાણુ બન્ય તેહને” દયારામ.

ઢાળ. લાવનની કંતડગ, એ દેશી.

પાલવ જાલી ધસ્યું કહેરે, લોક ચિહુરી સાખ;
 જાણે છોર છે માય બાપનારે, છોડો અવગણ દાખ. ૧
 નાહલીયેં વિલૂધી ઓલંભા દીયેરે, લામની ભર ભર આંખ;
 નેહલીયેં ગેહલી શંક ન કારહેરે, કહે માથા વડ નાંખ. ૨ ના૦
 દૂર ન કરતો નાહ નજરથીરે, તું અમને ખિણુ માત;
 આજ ચલે છે ઊભી મૂઢાનેરે, ચૂકે છે ઇણુ વાત. ૩ ના૦
 શીખ કરે વાટે મિલિ, વિછડવાની વાર;
 તેં અમસ્યું શીખ ન કા કરીરે અનિવાર જેમ વિચાર. ૪ ના૦
 તેં છાના રાખ્યા હુતારે, પણ જાણ્યા સ્વપ્નખણુ તેહ;
 મુહ ઉપરલી કરતો તું સહુરે, પણ નવિ ધરનો નેહ. ૫ ના૦
 આપસ્વારથ ચિંતવીરે, છોડી ચડ્યો નિરધાર;
 દૈવ ન દીધો એક કણુંકડોરે, જે હુય અમ આધાર. ૬ ના૦
 આશા લૂધાં માણુસારે, બાધા વરસ વિહાય;
 આશ કીસી જમવારો ગાલિસ્યારે, તે છો કંત ખતાય. ૭ ના૦
 પહિલો સંગ ન છોડતોરે, હવે દીડી ન સુહાય;
 તેં ડોસી જિમ મેર ચઢાવિનેરે, ધરિ નાંખી ધસકાય. ૮ ના૦
 જીવદયા મનમાંહી વસીરે, તિણુ દ્યો સંજમભાર;
 આ! રડતી છોડોછો ગોરડીરે, એ તુજ કવણુ વિચાર. ૯ ના૦
 પુરૂષ કહોર હૃદય હોએરે, લોક કહે તે ન્યાય;
 તિલભર તું છીજે ભીજે નહીરે, લાખ લોક કહી જાય. ૧૦ ના૦
 શીખ કરે વાતે મિલ્યારે, વીછડવાની વાર;
 તેં અમસું શીખ ન કરીરે, એ તુજ કંત વિચાર. ૧૧ ના૦

૧-અનિવાર્ય. ૨ લચ્છણુ, લક્ષણુ. “ગાય ન જાણું જાનય ન જાણું ન જાણું”
 લચ્છણુ છંદા” આનંદધનજી. ૩-ખમાય, કાચે. ૪-આંહિ મૂલ પ્રતિમાં
 “દોષી” છે. દોષીનો અર્થ દોષીત થાય છે. ૫-આંહિ મૂલમાં “કારેરે” છે.

ધડે નવા ભાંજે ધડ્યારે, રતને લાવે ખોડ;
 દોષી દૈવ ન દેખી શકે ધસીરે, એ આપણુની જોડ. ૧૨ ના૦
 ૧વીજ પડો જોસીતણુંરે, પતડા ઉપર કાય;
 જોડાવે જોતાં પાંતથેરિ, લોભે ચિત્ત લગાય. ૧૩ ના૦
 ઘાટ કમાઈ આપરીરે, અવર ન દોજે દોષ;
 પણ પડતો આલંબન લીએ સહુરે, કરે અવરસ્યું રોપ? ૧૪ ના૦
 વાણી શ્રીજિનરાજનીરે, વસી રજ્યાંરે ચિત્ત;
 તેતો ભોળાવ્યા ભૂલે નહીરે, રાખે અવિહડ પ્રીત! ૧૫ ના૦

દુહા. ભામિની વિવિધવચન સુણી, ડોહ્યો નહીં લગાર;
 ૪કનકાયળ ડોલે નહીં, જો વાજે પવન હનર. ૧
 એક મનો સંપેખીને, દીધી અનુમતિ માત;
 સદા નિહોરો નિયળનો, નેં સખળારી લાત. ૨
 જેમ જમાલી સંચરે, વ્રત લેવાની ખતિ;
 તિણપરે રિદ્ધિ વિસ્તારીને, શાલિકુમર પણ જતિ. ૩
 શાલિભદ્ર ધન્નાભણી, આપણુપેં જિનરાજ;
 ૫સયં હાથેં વ્રત દેઈ કહે, સારો આતમકાજ. ૪
 ૬તામ સુભદ્રા પણ ગ્રહે, ૭પંચમહાવ્રત ધાર;
 ધરમ કરમ હલિ મલિ કરે, તે વિરજા સંસાર. ૫

રાગ સોરઠી, હંસ લગરી ઢાળ.

કર જોડી આગળ રહી, લેઈ પરિજન પાસેરે;
 દુઃખભર છાતી ફાટતી, ભદ્રા એણીપરે ભાસેરે. ૧ કર૦
 મેં વચ્ચ થાંપણની પેરે, આપ્યો છે તુમ સાસરે;
 કોડિ જતન કરી રાખજો, મત ધાલો વીસાસરે. ૨ કર૦
 તુંકારો દીધો નહીં, સહુકો કરતો જીજરે;

૧-વીજળી. ૨-જેનાં. ૩-વારી ન શકાય તેવી. ૪-પર્વતનું નામ.

૫-સ્વયં, પોતે. ૬-તેવારે. ૭ સાધવીપણું.

તેણે કારણ જગજીવને, ^૧હટક મ દેજો ખીજીરે. ૩ કર૦
 તપ કરતા એ નાનહો, મુજ પીહર વારેજોરે;
 ઉનાળે ^૨આતાપના, નિરતી કરવા દેજોરે. ૪ કર૦
 મેં કલેજે માહરો, દીધો છે તુમ સારે;
 જિમ જાણો તિમ રાખજો, કહેવાનો ^૩આચારે. ૫ કર૦
 સીખક શીસ પરે છે, કરતાં હુવે અવહેવારે;
 પણ માવિત સદા કહે, વીજીવાની વેળારે. ૬ કર૦
 તું વ્રત લે છે પાલતાં, પણ સાચે મન પાજોરે;
 નાહના મોટા વ્રતતણા, દ્વપણ સધલાં ટાજોરે. ૭ કર૦
 પૂત પનોતા^૪ સ્યું થયું, સંજમ લીધા માટેરે;
 જે તપ કરી કાયા કસે, ફળતો તેહીજ ખાટેરે. ૮ કર૦
 નીસિભર^૫ તીજ પોરિસી, સતો તૃણ સંધારેરે;
 મેજ સુકામળ જે તજી, તે તું મત સંભારેરે. ૯ કર૦
 યોથો વ્રત રખવાળજો, વાડ મ ભાંજણુ દેજોરે;
 ચૌદસહસ ^૬અણુગારમેં, શોભા અધિક તું લેજોરે. ૧૦ કર૦
 પરધર જતાં જોયરી, મત અભિમાન ધરેજોરે;
 આપમરદો^૭ મત રહે, ગુરની શીખ ચલેજોરે. ૧૧ કર૦
 વચ્છ કાચલીયે^૮ જીમતો, મનમે સૂગ મ આણોરે;
 મત તું ઓછો ઉતરે, સાધુતણે સહિનાણોરે. ૧૨ કર૦
 સિંહપણે વ્રત આદરી, સિંહપણે આરાધરે;

૧-હટક, દૂરજ, વિગેરે ખીજીરે બોલવામાં આવતાં શબ્દો.

૨-તાપ, તડકો. ૩-આચાર. ૪-ભાગ્યશાલી. ૫-રાત્રિના.

૬-ચૌદ હજાર સાધુમાં.

૭-જોયરી, જેમ ગાય થોડું થોડું સધળેથી ચરે છે તેમ થોડી થોડી બધેથી ભિક્ષા લેવા માટે.

૮-આપમરદાઈમાં, આપણીજ પહેલવાનીમાં, અહંકારમાં.

૯-કાષ્ઠપાત્રમાં.

સો બોલે એક બોલ છે, આપ-સવારથ સાધેરે. ૧૩ કર૦
 ઈમ શીખામણુ દેઈ કરી, શીરિ પાછી ધરે આવેરે;
 એક ઘડી પણ માતને, વરસા સો ઈમ જાવેરે. ૧૪ કર૦

કુહા ૫૨-ઉપગારી પરમગુરુ, સાધુતણે પરિવાર;
 સંજમ સમર્પિ **શાક્ષિને**, કરે ^૧અનેથિ વિહાર. ૧
શાક્ષિ સાધુ ચિંતવે, ધન્ય દીહ મુજ આજ;
 નિરદૂષણુ વ્રત પાલિને, સાર્યુ આતમકાજ. ૨
 શ્રીજિનવર સાથે કરે, અપ્રતિબંધ વિહાર;
 ગ્રહણા ને આસેવના, શીખે શિક્ષા સાર. ૩
 તપજપ કરી કાયા કસે, અરસવિરસ આહાર;
 સુમતિ^૨ ગુપતિ નિતુ સાચવે, ચરણકરણ આધાર. ૪
 ગામાગર પુર વિહરતા, **રાજગૃહ** ઉદ્યાન;
 ભવસાયર તારણુ તરી, સમોસર્વા **વર્ધમાન**. ૫
 પુત્ર રતન આગમ સુણી, હરખી **ભદ્રા** માત;
 દીધી લાખ વધામણી, કહી જોણે એ વાત. ૬

રાગ મદહાર, ઢાળ જોસીડાની.

બળે મુનિવર ઈવિરહણુ પાંગર્યાજી, લેઈ **વીર** કન્હે આદેશરે;
 એ તનુ દુરજય ભાડે વિણું દીયેરે, ન ખસે પગભર પણ સંદેસરે. ૧ એ૦
 માસખમણુનો તુજને પારણોરે, વચ્છ! થાશે માયડિને હાથરે;
 એણીપેરે ચાદસહસ અણુગારમેરે, શ્રીમુખ ભાંખે **શ્રીજિનનાથરે**! ૨ એ૦
 તપજપ ખપ કરી કાયા શોસવીરે, તેમ વલી અરસવિરસ આહારરે;
 ઘર આવ્યા પણ કિણુહી ન ઓળખ્યારે, એ કુણુ છે બેબે અણુગારે? ૩ એ૦
 જિનવર આગમ સામહણી^૪ સજેરે, **ભદ્રા** નન્દનવન્દન કાજરે;

૧-ખીજે સ્થળે. ૨-સમિતિ-moderation. ઈર્ષ્યા, લાખા, એપણુ,
 આદાનનિક્ષેપ, અને પરિણાપનિકા મલી પાંચ પ્રકારની સુમતિ, અને મન, વચન
 તથા કાયા એ ત્રણ પ્રકારની શુષ્ઠિ. એ આડે અષ્ટપ્રવચનમાતા કહેવાય છે.

૩-વહેરવા, શિક્ષામાટે નિકળ્યા. ૪-સામગ્રી.

કિણ કારણુ ભિક્ષુક ઉભા તુમેરે? ભિક્ષાનો અવસર નહીં આજરે. ૪ એ૦
 સાચ વચન કરવા જિનરાજનોરે, શીરિ આવ્યાવળી ખીજી વારરે;
 તોપણુ પેસણુ ન દીયા ૧પોલીયેરે, રોકી રાખ્યાં ધરને બારરે. ૫ એ૦
 ઇણુ ધર પેસણુ પણુ નવિ કો દીયેરે, તોર્યુ ૨વેહરણુનો વેસાસરે;
 જણુ આવકાર ન આવતાંરે, તિણુ ધર શી ભોજનની આશરે? ૬ એ૦
 વચન ૩અલીકન થાયે વીરનોરે, પેસણુ પણુ ન લહ્યાં ધર ૪માઝિરે;
 એર્યુ ઉખાણો સાચો થયોરે! એક મારી મા ને વલી વંઝિરે! ૭ એ૦
 તિણુ કુળ સાધુ ન પેસે પાંતરેરે, જણુ કુળ જતાં હુવે અપ્રીતિરે;
 એમ વિમાસીને પાછા વલ્યારે, એહીજ સુવિદિત મુનિની રીતિરે. ૮ એ૦
 હુંતો માસખમણુનો પારણુરે, પણુ મન ન ડોડાવ્યો લગારરે;
 અધિકરે તપ અણુલાધે હુએરે, લાધે દેહીને આધારરે. ૯ એ૦
 વળતાં મારગ મહિયારી મલીજી, માથાઉપર ગોરસ માટરે;
 થંભાણી પગભર ન શંકે ખીસીજી, દેખી શાસિકુમારનો ઘાટરે ૧૦ એ૦
 ક્ષોચન વિકરયાં તન મન ઉલસ્યાંજી, રોમાંચિત્ત થઈ દેહરે;
 ઝરવા લાગ્યો ખીર ૫પથોધરેરે, જાગ્યો પૂરવલવનો નેહરે. ૧૧ એ૦
 ૬વહિરાવે ગોરસ લાવે ચડીરે, વેહરીને ચિંતે સુવિનીતરે;
 કનકાયળ પણુ ચાલે ચાલવ્યોરે, ન ચલે વીરવચન સુવિદિતરે. ૧૨ એ૦
 જગગુરુ ભાષે સંશય ટાળવારે, એ પણુ પૂરવલવની માતરે;
 વિહરણુ જતાં આજ કહી હતીરે, મેં પણુ તુમને નિરતિ વાતરે. ૧૩ એ૦
 સંગમને જભવહુંતિ માંડીનેરે, સકલી વાત કહી જિનરાજરે;
 સહુકો મન અચરિજ ઉપનોરે, ઐઐ! કરમતણુ એ કાજરે. ૧૪ એ૦
 હુહા. શ્રીજિનવર મુખ સાંભળી, પૂરવલવવિરતાં;
 શાસિ વિચારે કરમગતિ, એણીપરે સાધુ મહન્ત. ૧

૧-દરવાને. ૨ ભિક્ષાનો વિશ્વાસ શું! ૩-બૂહું. ૪-મર્યાદા, ધરમાં જવા દેવાની મર્યાદા પણુ કોઈ જાળવતું નથી. ૫-શાસિમદ્રના પૂર્વ જન્મની જે ધનના નામની માતા હતી, તે મલી. અને શાલીને જેતાં તેના સ્તનમાંથી દૂધ ઝરવા લાગ્યું. ૬-આપે. ૭-સંગમના ભવથી.

વાછર્યાં ચારાવતો, હું પાછળ દશવીશ!
 ઇણેભવ કિરિયાણો કિઓ, શ્રેણિક મગધાધીશ. ૨
 ૧પાછળ મનસા ખીરની, પૂરી હતી નીહ;
 નિરમાયલ થાતો કનક, ઇણેભવ સધળે દીદ. ૩
 ભવ પહિલો કઈ પહિરતો, માગી પરની ખેલ:
 ઇણેભવ વહુએ પગ લૂહી, નાંખ્યા કંચલ સોલ! ૪

ઢાળ ચૌપૈની.

કીધો માસખમણનો પારણો, ૨તનુ આધાર બદલી આપણો;
 આગળ કરી ૩શ્રીગૌતમસ્વામિ, તેપુછે પ્રભુ અવસર પામિ. ૧
 છણુ કારણ ૪ભાડો દીજતો, હવે તે લાભ નથી દીસતો;
 ૫અસનાદિક ચઉવિહ આહાર, તેહતણો કરવો પરિહાર. ૨
 પ્રભુ ભાખે થાએ સુખ જેમ, દેવાણુપ્રિય કરવો તેમ;

૧-પૂર્વમાં. જુઓ પાનું ૩.

૨-શરીરનો. શરીર વહેજ કાર્યે બની શકતાં હોવાથી શરીરને ટકાવી રાખવાના આધારભૂત જે ખોરાક, તે એક માસના ઉપવાસ પછી લીધો.

૩-મહાવીરના મુખ્ય ગણપતિ-ગણધર.

૪-જે શરીર ટકવવાના કારણથી ખોરાકથી ભાડું આપવામાં આવતું હતું, તેનાથી હવે વધારે લાભ જણાતો નથી. અથવા હવે પ્રયોજન નથી.

૫-અસનાદિક ચારે પ્રકારના આહારનો પરિત્યાગ કરવો. આવો વિચાર શાક્ષિને યવથી ગૌતમરવામીને આગળ કરી ચારે આહાર છોડવાની આજ્ઞા મહાવીર પાસે લેવાની શાક્ષિએ પેરવી કરી. ચાર આહાર આ મુજબ છે “અસણં અનાજ, કઠોળ, દૂધ, અને મીઠાકા વિગેરે ૧; પાળં કાંજ, જવ અને ચાખાતું ધોવણ, અને જળ વિગેરે પ્રવાહી ૨; સ્નાનં ધાણી ચણા વિગેરે શેકેલું અનાજ, તથા ફળ ફળાદિ ૩; સાર્દમં સૂંક, છકે, અજમેા, સુપારી, ચૂર્ણ. વિગેરે તંબોળાદિ ૪.

૬-દેવાનું પ્રિય, દેવને પણ પ્રિય.

તહતિ કરી બે બે ચાલ્યા, જૈવતમસ્વામિ ^૧સખાઈ મિલ્યા. ૩
 મનઃ વચનઃ કાયાયે કરી, જે દૂષણ સંજમ આસરી,
 લાગ્યા હુંતા તે સંભાર, ^૨આળોવે નિંદે તેણિવાર. ૪
 ચૌરાસીઘખ ^૩જોની ખમાવ, સવિહુસું કરે મૈત્રિભાવઃ
 મન શુદ્ધે લભી સયળજિનેશ, ધર્માચારજ **વીર** વિશેષ. ૫
 અણસણ ^૪લે પાદપત્નીપરે, ઈક કંત કાયા પરિહરે;
 ચાર ^૫ચતુર સરણા ઉચરે, આપણુપે આપો ઉદરે. ૬
 હવે ધરતી મન અધિક જગીશ, આગળ કરી વહુઅરખત્રીશ;
ભદ્રા રિદ્ધિતણે વિસ્તાર, સમોસરણ પહુતી તિણિવાર. ૭
 દે પરદખ્યણા **વીર**જીવંદ, વન્ધા અવર મુનીસરવન્દ;
 નયણે ન દેખે શાસિમહંત, કરજોડી પૂછે ભગવંત. ૮

૧-મિત્ર, ધર્મ સાધવામાં સ્થાયબૂત થનાર. ૨-ક્ષમાવે, માફી માગે.

૩-૭ લાખ પૃથિવીની, ૭ લાખ પાણીની, ૭ લાખ અગ્નિની, ૭ લાખ વાયુની, ૧૦ લાખ એક શરીરમાં એકજ જીવવળી વનસ્પતિની, ૧૪ લાખ એક શરીરમાં ઘણાં જીવોવાળી વનસ્પતિની, ૨ લાખ બે ઇન્દ્રિયોવાળી, ૨ લાખ ત્રણ ઇન્દ્રિયોની, ૨ લાખ ચાર ઇન્દ્રિયની, ૪ લાખ દેવલોકની, ૪ લાખ નારીની, ૪ લાખ પાંચ ઇન્દ્રિયોવાળી તિર્યચોર્ન, અને ૧૪ લાખ જાતની મનુષ્યોની મતી ૮૪ લાખ જાતની ચોર્નાચોવાલા જીવની ક્ષમા માગી મૈત્રીભાવ કર્યા. “જીવ ખમાવો સયલજે, એનિ ચૌરાસી લાખ” પૂ૦ ચ૦

૪ પદ્મ, ઝાડની પટેંગ. શરીર અને ઇન્દ્રિયો હલાળા વિના, તથા અન્નોદક લીધા વિના એકજ રથજે પરમાત્માના ધ્યાનમાં લીન થઈ રહે. વાના નિયમને અણસણ કહે છે સાદો અર્થ, જીવંતીપર્યંત ભૂખ્યાં રહીજીવંતે અન્નઅન્ન “હવે અવસર જાણી, કરીયે સંલેખણ સાર, અણસણ આરિયે પચખખી ચારે આહાર” પૂ૦ ચ૦

૫-રાજ, માનિક, ખણી, પૈસો, અને ઘર વિગેરેનું શરણ છાડીને માત્ર અરિહંત, તિલ્હ, આચાર્ય, અને ઉપાધ્યાયનાજ શરણનું ચિંતન. “ચાર શરણ નિતુ અનુસરો; નિંદો દૂરિત આચાર” પ૦ ચાર્ય.

ચઢી વૈષ્ણભારશિખર મુનિરાય, આદરિ અણુસણુ છોડી કાય;
 પ્રભુમુખવચન સાંભળી, ભદ્રામાતા ધરણી ઢળી. ૯
 વિવિધ વિજ્ઞાપ તીસપરે કીયા, જેણે ફાટે વિરહાતુર રહિયા;
 સાથે વહુ લે ગિરિવર ચઢી, પોઢ્યો મુત દેખી આરડી. ૩ ૧૦
 સાથે શ્રેણિક અભયકુમાર, તે સમગ્રવે વારંવાર;
 ગણીયે તાસુ જનમ સકથ, જે ત્રન ધરી સાથે ૪ પરમથ. ૧૧

ફહા. પેખિ શિજાપટઉપરે, પોઢ્યો પુત્ર રતન;
 હિયડા જે તું ફાટતો, તો જાણુત ધન ધન. ૧
 રેહિયડા તું અતિનિદુર, અવર ન તારી જોડિ;
 એવડે વિરહે વિહસતો, જતન કરે લખ કોડિ. ૨
 હિયડા તું ધણુ અવસરે, જે હોવત શતખંડ;
 તો જાણુત હેમલૂઓ, ખીજા સહુ પાખંડ. ૩
 મુજ હિયડો ગિરિશિષ્યપથકી, કઠિન કિયો કિરતાર;
 ધણુ ધાયે વિરહાંતણુ, ભેલો નહીં લિગાર ! ૪

ઢાળ. રાગ કેદારો, મયણુ રેહા ગીતની ઢાળ.

ધતિના દિન હું જાણુતીરેહાં, મિલસ્યે વાર જે આર; મેરે નંદના,
 હવે વચ્છમેળો દોહિલોરેહાં, જીવનપ્રાણુ-આધાર. મેરે નંદના, ૧
 માયડી નયણુ નિહાર, મેં યોલો યોલ જે આર; મેં
 અણુમોલ્યાં ધણુવાર, મેં થાયે કેમ કરાર. મેં ૨

૧-રાજગૃહીમાં 'વૈષ્ણભારશિ' પર્વત છે. કે જેણી તત્કાલીમાં 'નિર્માલ્ય કુઈ' આવેશી છે. જ્યાં શાલિભદ્રની સ્ત્રીઓ હમેશાં નવા અભૂષણો બદલી લેના નાંખતી હતી. "વૈષ્ણભારશિવરૂપરે વીરજિનેશ્વર રાય" વિષય.

૨-હઈકું. ૩-રડવું. ગળામાંથી જે ચીને ખૂમ પાતી.

૪-પરમાર્થ. ૫-ગિરિના પથર કરતાં પણ સખત.

ઘણુ અવસરના બોલડાં રેહાં, જે બોલીસું દસ વીસ,	મે;
તે મુજ આલંબન હોશે રેહાં, સંભારીશું નિસદીસ.	મેં ૩
તપ કરતો ગિણુતો નથીરેહાં, કાયાનો લવલેશ,	મે;
સેંગૂ માણુસ આવીને રેહાં, ઇમ કહતાં સંદેશ.	મેં ૪
પણ હું સાચ ન માનતી રેહાં, છેતો તેહિજ દેહ,	મે;
પંજરરૂપ નિહાળીનેરેહાં, સાચ માન્યું હવે તેહ.	મેં ૫
ભૂખ ખમી શકતો નહીં રેહાં, ૧તીરસ ન સહતો તેમ,	મે;
માસખમણુ પાણી પખે રેહાં, તેં કીધા છે કેમ.	મેં ૬
સુરતરૂઢળ આસ્વાદતો રેહાં, અન્નતણો આચાર,	મે;
તેં કિમ કીધાં પારણાં રેહાં, અરસવિરસ આહાર.	મેં ૭
હાથે હાથેયોં હતો રેહાં, લહેતી તાહરી ઢાલ,	મે;
કહેને સ્યું જાનો હવે રેહાં, મા હુંતી મોસાળ!	મેં ૮
મત લેતાં છંડિ હુંતી રેહાં, તેં જામિણી નિરધાર,	મે;
હવણાં વળી અણુબોલવે રેહાં, ખંતિઉપર દે આર.	મેં ૯
ચલતો ધણુ ગામાંતરે રેહાં, લાંબો દેછે છેહ,	મે;
થાશે જન્માંતર હવે રેહાં, હમ તમ નવલ સનેહ.	મેં ૧૦
પાછળ વીતક વીતશે રેહાં, જાણે લો કિરતાર,	મે;
જમ નિમ રેતાં વોલશે રેહાં, એ સારી જમવાર.	મેં ૧૧
ધણુ કુંગર ચદયાતણી રેહાં, આજ પડે છે સીમ,	મે;
હારી લાવે પંખીયા રેહાં, તો ભાંજ મત નીમ.	મેં ૧૨
ધર આવી પાછા વળ્યાં રેહાં, જંગમ સુરતર જેમ,	મે;
એ દુઃખ વીસરશે નહીં રેહાં, હવે કહો કીજે કેમ	મેં ૧૩
એકરસો ધર આંગણે રેહાં સચં હથ પ્રતિલાભંતિ,	મે;
લાધો નરભવ આપણે રેહાં, તો હું સફળ ગિણુંતિ.	મેં ૧૪
૨આણુણે અણુબોલણે રેહાં, લલો ન કહેશે કાચ,	મે;

૧-તૃપા. ૨-જાજે, આજને દિને.

પહિડે પેટ ને આપણો રેહાં તો કલ ઉચલ હોય. મેં ૧૫
 એ સાજણ મેળાવડો રેહાં, તેં નાણ્યો સહુ કૂડ, મેં;
 હવે લાઝય કીજે કીસી રેહાં, આપ મૂઆ જગ બૂડ. મેં ૧૬
 તે વિરહીજન જાણશે રેહાં, વિતક દુઃખની વાત, મેં;
 મેહે ભેદાણી હશે રેહાં, જેહની સાતે ધાત. મેં ૧૭
 આશાં લૂધાં માણસાં રેહાં, જમવારો પણ જાય, મેં;
 દૈવે નિરાસ કિયાં પીછે રેહાં, પાપી મરણ ન થાય! મેં ૧૮
 હું પાપિણી, સરજ અછું રેહાં, દુઃખ સ્હેવાને કાજ, મેં;
 દુઃખિયાંને ઉતાવળાં રેહાં, મરણ ન દીયે મહારાજ. મેં ૧૯
 મીઠા બોલ ન બોલતો રેહાં, મત કરજો તિહાં સીખ, મેં;
 નયણ નિહાળો નાનડા રેહાં, જિમ પાછી દો વીખ. મેં ૨૦

દુહા. માતા વિવિધવચન કહ્યાં, ધરતી નિવડ સનેહ;
 પણ સમતારસ ઝીલતાં, મનમેં નાણ્યાં તેહ. ૧
 ભામિણી બત્રીસે મિલિ, કરતાં કાડિ વિલાપ;
 પણ તાપો મન દુંકડો, તસુ વિરહાનળ તાપ. ૨

ઢાલ. રાગધનાત્રી.

ધણુ અવસર શ્રેણિક પરચાવે, ભદ્રા ફીરિધર આવેજ;
 પડિલાભી ન શકી પ્રસ્તાવે, તીણે ગાઢી પછતાવેજ. ૧
 શાલિભદ્ર ધન્નો ઋષિરાયા, તાસ નમું નિત્ય પાયાજ;
 જે જપ તપ કરી કરી કાયા, સૂધો સાધુ કહાયાજ. ૨ શા૦
 નાહના મોટા દૂધણુ ટાળી. કળિમળ પંક પખાલીજ;
 ચરમ સમય? જિનવર સંભાળી, સૂધો અણસણુ પાળીજ. ૩ શા૦
 બાર વરસ સંજમ આરાધિ, આપ સવારથ સાધીજ;

(ભવિષ્ય વૃત્તાંત.)

સુરગતિ કરમ ^૨નિકાચિત આંધી, ^૩સરવારથરિદ્ધિ લાધીજ. ૪ શા૦

૧-છેલ્લા વખતે. ૨-કલ્પક પુણ્યકર્મ.

૩-દેવલોકે સરવારથસિદ્ધિવિમાનમાં પેદા થયા.

સુર સારે સુરભવાણુ વિચાલે, પાણુ નવિ નાથ નિહાળેછ;
 પોતાનો બોલ્યો સંભાળે, હરખિત હુઓ તિણુ કાળેછ. ૫ શા૦
 સરવારથસિદ્ધિ હુંનિ 'ચયશે', મુનિવર નરભવ લેશેછ;
 'મહાવિદેહે' વ્રત આદરશે, અવિચળ શિવસુખ વરશેછ. ૬ શા૦
 પરતખ દાનતણાં ફળ જાણી, ભાવ અધિક મન આણીછ;
 અદળક દાન સમર્પો પ્રાણી, એ શ્રીજિનવર વાણીછ. ૭ શા૦
 (પ્રશસ્તિ.)

સાધુચરિત કહેવા મન તરસે, જીણે એ ભાસ્યો હરસેંછ;
 (૧૬૭૮)સોળહસેં અઠહત્તર વરસેં, આસો વદિ
 છઠ દિવસેંછ. ૮ શા૦

જિનસિંહસૂરી શીસ મતિસારે, ભવિચણને ઉપગારેંછ;
 શ્રીજિનરાજવચન અનુસારે, ચરિત કહો સુવિચારેછ. ૯ શા૦
 ઈણિપરિ સાધુતણા ગુણ ગાવે, જે ભવિચણ મન ભાવેછ;

x x x x ૧૦ શા૦

એ સંબંધ ભવિક જે ભણશે, એક મના સાંભળશેછ.

દુઃખ દોહમ તે દૂરે ગમસ્યે, મનવજિતફળ લહિસ્યેછ. ૧૧ શા૦

इति शालिभद्रमहामुनिचरित् संपूर्ण.

૧-દેહલાગ કરીને.

૨-મહાવિદેહ નામનું એક ક્ષેત્ર છે ત્યાં, દેવપણાથી દેહલાગ કરી મનુ-
 ખપણામાં જન્મ પ.મશે અને ત્યાં મુનિપણું અંગીકાર કરી; દેહ છાડી,
 અપુનર્ભવ પ્રાપ્ત કરશે.

મુનિશ્રીગંગવિજયપ્રણીત.—

કુસુમશ્રી રાસ.

ૐ શ્રીચરદાયૈ નમઃ

(મંગલાચરણ.)

કુહા.

પુરીસાદાણી પાસળ,^૧ ત્રેવીસમો જિનચન્દ્ર;
 સુખ સંપત્તિ જિણુ નામથી, પામે પરમાનન્દ. ૧
 વળી ગણધર-આદિ નમું, ^૨ચૌદસે આવન્ન;
 સમરંતા પાતિક મિટે, જપીએ સાચે મન્ન. ૨
 વીણા પુસ્તકધારિણી, હ સ્વાહિણી સુવિજ્ઞાસ;
 પ્રણમું ભાવે સારદા, આપે વચન-વિલાસ. ૩
 તીર્થંકર ગણધર સારદા, વળી પ્રણમું ગુરુરાય;
 શ્રીલાવણ્યવિજય^૩ ઉવઝાય નિત, નમતાં પાતિક જાય. ૪
 તસ ^૪શીસ ચરણ ^૫સરૌરહ, મધુકર પરે મનોહાર;
 શ્રીનિત્યવિજયકવિરાયનો, જપિયે નામ ઉદાર. ૫
 તેહતણા સુપસાયથી, રચિસું રાસ ઉદાર;
 સીયળ સખળ ગણ વર્ણવું, સાંભળો થઇ ઉજમાળ. ૬
 સીયળે શિવસુખ પામીએ, સીયળે નવહ નિધાન;
 સીયળે સુર સેવા કરે, સીયળે લહીયે માન. ૭
 સીયળતણો મહિમા ધણો, કહેતાં નાવે પાર;
 કુસુમશ્રી રાણીતણો, કહિશું ચરિત્ર ઉદાર. ૮

૧-પાર્શ્વનાથ. ૨-આદિશ્વરભગવાનથી લેઇને મહાવીરસ્વામીસુધીના.
 ૩-કૃષ્ણનાથ. ૪-દ્વિગ્ધ. ૫-કમળ.

એહ ચરિત્ર સુણતાં થકા, મિટે પાપ અધોર;
એ સુણતાં જે ઊધસે, તે માણસરૂપે દોર. ૯

(કથારમ્ભ.)

કાળ-ચોપાઘ દેશી.

૧જંભુદ્વીપ ૨ભરત જાણીયે, અંગદેસ તિહાં વખાણીયે;
રતનપુરી નામે તિહાં પુરી, જાણે અમરપુરી અવતરી. ૧
રાજ કરે તિહાં રાજ ભક્ષો, રણધવળ નામે ગુણનીશો;
રાણી રતનવતી ૩તસ ધરી, રૂપે જેણું છતી ઉર્વસી. ૨
મતિસાગર મંત્રી તસ વળી, રાજકાજ છે નિર્મળી;
ધન્વતણી પેરે પાળે રાજ, સકળ લોકના સારે કાજ. ૩
અંગજરાય તણા છે ઘણાં, રૂપવંત અતિ સોહામણા;
પણ ઉપર એક નહીં સુતા, તેણે કારણ રાણી દુઃખીતા. ૪
જે જે જાણુ કહે તિમ કરે, પણ નહીં તેથી કોઈ સરે;
પછે કરે સુકૃત અબ્યાસ, જેહથી લઘએ સુરવર વાસ. ૫
તેહ ૪નિસિતર સુતી સુન્દરી, સુપન એક દેખે સુન્દરી;
પંચવરણ દેખે ૫દૂલે સેભતી, દેવતણી માલા દીપતી. ૬
સુપન દેખી જાગી ૬સા સતી, પતિ પાસે આવે હરખતી;
સ્વપ્નતણું કળ પૂછે હસી, તવ ભૂપતિ લાખે ઉલ્લસી. ૭
સુન્દરી સ્વપ્નતણે અનુસાર, ખેટી એક ૭હૂસે વરનાર;
ધમણી ૮ સુણી રાણી ગહગહી, નિજ મન્દિર આવે વળી વહી. ૮
ધર્મ કર્મ કરતાં અનુક્રમે, માસ નવ હૂવા પૂરા તિમે;
સુભ મુહૂરતિ જનમી આળિકા, જાણે પુણ્યતણિ પાળિકા. ૯
કરે મહોત્સવ બહુ ભૂપતી, લાવે ભેટ ભલી ધનપતિ;

૧-જંભુદ્વીપમાં. ૨-ભરતક્ષેત્ર. ૩-તેને-રામને.

૪-પાછલી રાત. ૫-પુષ્પોવડે. ૬-રતનવતી, ૭-યશો. ૮-એ પ્રમાણે.

દિવસ બાર હૂઆ ૧જેતલે, થાપ્યું નામ ભણું ૨તેતલે. ૧૦
 સુપન અનુસારે દીધું નામ, કુસુમશ્રી ગુણકેરે ઠાગ;
 ગિરિકંદરી વાઘે જિમ ૪લતી, તેમ વાઘે કુસુમશ્રી સતી. ૧૧
 અનુક્રમે પંચ વરસની પહવી, ભણવા બુદ્ધિ ભલી સંભવી;
 નિશાળે મૂકે ભૂપતિ, શાસ્ત્ર ભણાવે દ્વિજ વરમતિ. ૧૨
 થોડે દિન સિખી સવિ કળા, જાણે સયળ શાસ્ત્રના ૩આમળા;
 જાણે કવિત નવા કેળવી, જાણે વર્ણ સુપરે મેળવી. ૧૩
 જાણે ન્યાયગ્રન્થ સવિ ભણી, જાણે ગણિતગ્રન્થ આ ! ભણી;
 જાણે શબ્દતણે ઉપચાર, જાણે ન્યોતિષશાસ્ત્રવિચાર. ૧૪
 જાણે વૈદકશાસ્ત્ર નિદાન, જાણે નટ સંગીતાદિતાન;
 સામુદ્રિક લક્ષણ સવિ લહે, શકુનભેદ પૃચ્છા સવિ કહે. ૧૫
 જાણે તેલ સુગન્ધા કરી, જાણે અશ્વપરીક્ષા પરિ;
 જાણે વસ કરવાના મંત્ર, જાણે અગ્નિગન્ધનતા તંત્ર. ૧૬
 જાણે શાયણિ ડાયણિ દમી, જાણે ભૂત પ્રેત નિગમી;
 જાણે નરલક્ષણ બત્રીસ, જાણે દંડાયુધ છત્રીસ. ૧૭
 સકળ કળા સિખી તેણિ મુદ્દા, જગ બીજી જાણે સારદા !
 દેખી હરપ ધરે ભૂપાલ, જગગવિજે પભણી પહેલી દાલ. ૧૮=૨૭

કુહા.

રાજા મન હર્ષે કરી, દીધું દ્વિજને દાન;
 પ્રસન્ન થઈ ઘેર આવીયો, તે અધ્યાપક ગુણખાણુ. ૧
 કુસુમશ્રી ભરયૌવના, થઇ તે બુદ્ધિ—નિવાસ;
 સોળ શ્રૃંગાર પહેરાવીને, માઝે મોકલી રાય પાસ. ૨
 સભા મધ્યે આવી હર્ષચું, તે કુમરી ગુણવંત;
 વિવરી બોલે બોલડા, સાંભળી સભા હરખંત. ૩

૧-જપારે. ૨-ત્યારે. ૩-ગિરિચુકામાં. ૪-વેલડી. ૫-થઇ.

૬-સકલશાસ્ત્રકળા. ૭-જગવિજયે પહેલી દાલ પભણી—કહી.

તાત ચરણ પ્રણમી કરી, નિવસી^૧ ખોલામાંહિ;
 સા દેખી મન ચિંતવે, જોઈએ(જોયે)વર યોગ ઉચ્છાહિ. ૪
કુસુમશ્રી ઘરે મોકલી, ખોલે નરપતિ તામ;
મતિસાગર મંત્રી સૂણો, જુઓ વર અભિરામ. ૫
 રખેચર નરપતિ નંદન, રૂપતણો ભંડાર;
કુસુમશ્રી સરણો સહી, જોઈએ વર અભિરામ. ૬=૩
હાલ. ગઢડામેં ઝુલે સહિયાં હાથની, એ દશી.
 સચિવ ભાખે હો સૂણો ભૂપતી, **કનકશાલ** નગર સુધામ;
 રાજન મોરાહો, અવધારો એક વિનતી. આંકણી.
 રાજ કરે તિહાં નરવર રાજ્યો, ઉત્તમ **અરિકેસરી** ગુણ
 ધામ, રાં ૧
પ્રીતિમતી રાણી ગુણે આગળી, ખોલે તે મુખથી અમૃત ધાણી; રાં
 તસ અંગજ **વીરસેન** નંદણીયે, શિરોમણુ બુદ્ધિતણો નિધાન, રાં ૨
 કુમરયોગ એ કુમરી વસી, જેમ રેહિણી ઈન્દુશું સસનેહ; રાં
 સદસરૂપે ગુણે પરવરી, જુગતી જોડી બની છે એહ, રાં ૩
 મંત્રીવચન સૂણી ભૂપતી, સાંભલી ખોલે તસ ગુણરૂપ; રાં
વીરસેન કુમરરૂપું હપેં કરી, મેળો વેગે વિવાહ અનૂપ, રાં ૪
 મંત્રીસર ચાલ્યો રાધ આદેશથી, સાથે હો લીધો બહુ પરિવાર; રાં
 અતુકમે **કનકશાળપુરે** આવીયા, જઈ ભેટયો **અરિકેસરી**
 શુભ વાર, રાં ૫
 રાજ્યએ આદરમાન દીધો ધણો, એહો અમાલ ધરી નેહ; રાં
 કુંવર દીધો અનુપમ સુન્દર, જુગતિ જોડી મિલી છે એહ, રાં ૬
 નૃપને સચિવે કહી વારતા, તેડાવો વહેલા અહિં દ્વિજ્યાત; રાં
 તેડાવી વિપ્રોને નૃપ એમ ભણે, જુઓ લગન રૂકું સુવિખ્યાત, રાં ૭
 ટવાડવ ખોલે નૃપ તમે સાંભલો, દિવસ ખારમાં લગ વિચાર; રાં
 વર્ષ ખાર લગે નહીં કેા તિરયું, જેહવું લગ હમણું છે સાર, રાં ૮

૧-જોડી. ૨-વિધાધર, આકાશે ચાલનાર. ૩-વિષ્ણો.

સાંભલી નૃપ કહે મંત્રીપ્રતે, હવે કહો શું કિન્ને વિચાર? રાં
 સચિવ કહે એ નવિ ચૂક્યો, મુકો મુજ સાથે કુમાર, રાં ૯
 માનીવાત; કુમર આગે કહી, ચાલ્યો મંત્રી સાથે ધરીય સનેહ; રાં
 મંત્રી સંઘાતે કુમર ચાલીયો, શૂકન ઉત્તમ દેઈ લાંહ, રાં ૧૦
 કુમર નિજપુરથી હવે સંચર્યો, લઈ સૈન્ય સખળ અપાર; રાં
 અનુક્રમે રત્નપુરીને પરિસરે, આવી ડેરાં દીધાં સુવિચાર, રાં ૧૧
 તતક્ષિણ જાણ કરાવ્યું રાયને, આવ્યો નૃપ મુકી પ્રમાદ; રાં
 જવ દીઠો અરિકેસરી નન્દનો, તવ મન પામ્યો અતિ આલ્હાદ, રાં ૧૨
 પંચ શબ્દ વાજાં વાજતે, નગરમાં કરાવે પ્રવેશ; રાં
 નાટક નાયતે ભલિ ભાંતિશું, રાય મન હર્ષ ધરે સુવિશેષ, રાં ૧૩
 હાલ ખીજ એ પૂરી કહી, કુમર તેડાવણુ કહ્યો અધિકાર; રાં
 ગંગવિજય કહે સાંભલો, આગળ વાત અછે રસાળ,
 રાજન મોરા હો! અધધારો એક વિનતી. ૧૪=૪૭.

હુંહા.

રણધવળ હરખે કરી, આપે વસવા વાસ;
 શુભવેશ શુભ મુદ્દરતે, કુમરે કીધો વાસ. ૧
 એક દિન જદ પૂરી કરી, એકો હર્ષ ધરેવ;
 રાય રાણુ શુભ મંત્રવી, પય પ્રણમે નિત મેવ. ૨
 અલક મૂલક મિલ્યા એકઠા, જોવા કુમર નરિન્દ;
 સોભાગી દીપે જિસ્સો, જિમ તારામે ચન્દ્ર. ૩
 કે! સું! ગગનથી ઉતર્યો! સહસ્રકિરણુ દિનકાર;
 કે! સુરપતિ એ અવતર્યો, એ એ રૂપ અંબાર. ૪
 આપણા રાય સુતાતણી, પૂરણ પુન્યાઈ જાણ;
 કુમર સોભાગી પામીયો, વખત વડોય પ્રમાણ. ૫
 કુસુમશ્રીએ સાંભળ્યું, કુમર આગમણની વાત;

૧-અરિકેસરીને પુત્ર. ૨-માણસ. ૩-અહો! અહો! ૪-રૂપનો ઢગલો,

જોઉં જાણ કુમારને, કેહવો છે સુવિખ્યાત. ૬
 કુમરી નિરખે કુમરને, કુમર નિરખે નાર;
 જોતાં નયણ મેલાવશે, હુઓળે તેણીવાર. ૭
 નયણ મિલતે મન મિળ્યું, મનથી લાગ્યો રંગ;
 રંગે રસ રૂપાદ્યો, રસેકરી સિંચ્યા અંગ. ૮
 અંગ સિચ્યને સુખ ધણું, રોમ રોમ અનંત;
 કે જાણે મન તેહતું ! કે જાણે ભગવન્ત ! ૯
 કરસ્યું રૂપલક્ષ્મી કરી, કુમરી દાખે બેઠ;
 કુમર સમજે ક્ષણિકમાં, મૂરખને રૂઝ્યે ખેદ. ૧૦=૫૭

ઢાળ. ઉદહાસાની દશીએ.

લગન સમો જવ આવસે, સભા લોક ખેદારે જોસે;
 કર મુકાવણીયે મુજ આજ, શું લેશે કહો મહારાય ? ૧
 નયન-પલ્લવી કુમરે કીધી, સુન્દરી સુણો તુમ હિતશુદ્ધ;
 માંગું તેહ તુમે જે કહો, સાર વસ્તુ સધળી તુમે પલહો. ૨
 સાંભળ પ્રાણનાથ મુજ વિનતી, વસ્તુ દાખવું જે તુમને રૂછતી;
 રત્ન ત્રણ જાણી માંગજો, અવર લેઉ ન ચિત્ત આણજો. ૩
 કમળા મેલા અધરતન, તાતે રાખ્યો છે ધણે યતન;
 જોયણ લક્ષતણે આંતરે, આક્રમે ચાલી ઉતરે. ૪
 પુર પાટણ નગર સુદામ, ઘોડાને સંભળાવે નામ;
 ત્યાં મુકે વેગે હયપતિ, તે માગી લેજો સુભમતિ. ૫
 ખીજું રત્ન કામિત પલ્લંક, મન વાંછિત આપે નિશ્ચંક;
 વિશ્વદ્વ યુગમણિ સૂર્યો સારો, પૂછી વાત કહે નિરધારો. ૬
 સ્વામી ! કર મુકાવાને સમે, માગી લેજો તમને જો ગમે;
 એમ સંકેત કરે સા સતી, અવર ન જાણે પણ કો રતી. ૭

૧-ઉપજ્યો. ૨-હસ્તપાલવ. ૩-અતાવે. ૪-ચાચ. ૫-જાણો.

૬-કીધાડી, જાણીતી. ૭-ખીજું કશું. ૮-પલંગ, ઢોલીઓ. ૯-યોપટ.

લગન સમો આવ્યો ત્યારે, યોગ્ય મહોત્સવ માંડ્યો ત્યારે;
 ૧સામેલે સોલે રાજકુમાર, આવી બેઠો ચોરીમઝાર. ૮
 'સાવધાન' જોશી એમ કહે, વીરસેન કુમરી કર ગ્રહે;
 મંત્રી પુરોહિત સામંત સાથ, પરિવારે બેઠો ૨નરનાથ. ૯
 પુરોહિત સ્વામીતણા ૩આદેશે, ૪જામાતપ્રતિ કહેરે વિશેષે;
 ગજ રથ ઘોડા ગામ નિવાસ, માંગો કર મુકાવણી ૫ગ્રાસ. ૧૦
 કુંવર કહે માયું નહીં અલે, માયું નહીં દેવાયે તુલે;
 મરણકી દેવું છે દોહિલું, દેવાથકી મરણ છે સોહિલું. ૧૧
 સ્વસુર કહે સુણો જામાત, તુમે કહી એ કૂડી શી વાત;
 જગવ્યવહાર કર્યો તે કીજે, જે માગો તે તુમને દીજે. ૧૨
 જામાત કહે વળી વાણી, માગે ૬હલુકે અને વળી હાણી;
 માગ્યા પછી ન આપે જેહ, સઘળેથી ૭હલુઆ કહીયે તેહ. ૧૩
 ૮વ્યોમચારી તુમારે જે અશ્વ, કામિત ૯પક્ષક જાણે જે વિશ્વ;
 સર્વ અર્થ ૧૦ભાષિત ૧૧સુકે જેહ, માયું છું મુજ આપો તેહ. ૧૪
 એમ સુણી રાજા ચમકાયો, આપો એમ સુણી જગજાયો;
 સમળ સુંહાલો એ છે પાત્ર, ઘર સરખી નથી કાંઈ યાત્ર. ૧૫
 કેમ જાણ્યો એણે ધરતણો ગૂઢ, જ્ઞાનવિના નર હોયે મૂઢ;
 સાખ ભેદ સહી કુમરીએ કીધો, દીસે છે કુમરે ઉત્તર દીધો. ૧૬
 ૧૭સાયર જલસંજ્યા જાણીયે, તારા ગગને ગણી આણીએં;
 અંગુલી પૃથવી(ન) મવીયે સાર, પણ ૧૮ત્રિયાચરિત્ર નલાલે પાર. ૧૭
 ત્રીજી હાજ પૂરી થઈ એહ, કુમરી વાત જાણી સવિ તેહ;
 કવિ નિત્યવિશુદ્ધનો ગંગાધિ ૧૯ભાષે, આગળ ૨૦સુરસ કથા

કહેવાશે. ૧૮=૭૫

૧-વરધોડે. ૨-રણધવળ રાજા. ૩-આજ્ઞાપી. ૪-જામાત. ૫-ગ્રાસ.
 ૬-હલુકે દેખાય. ૭-હલકા, નીચા. ૮-આકાશે આદનાર ૯-પલંગ.
 ૧૦-બોલનાર. ૧૧-પોપટ. ૧૨-સાગર, દરિયો. ૧૩-નારી. ૧૪-કહે ૧૫-સજા.

દુહા.

ગંગા કહે જગનારીનો, મતિ^૧ કાર કરો વિશ્વાસ;
 રાત્રી લૂટે^૨ ભીલ જિમ, વિરતી કરે વિનાસ. ૧
 રે ! પ્રાણી સહ સાંભળો, નારી નિર્ગુણુ જાત;
 ઝમનસ્થું^૩ વિલસે જજેહસ્થું^૪, મુખ ભાષે તસવાત. ૨
 કહે કવિજન નારીતણો, રંગ જિસ્થો જગ કાચ;
 બોલજ બોલે લાખ પવે, તે માંહિ એક ન સાચ. ૩
 કહે કવિજન વિધિના^૫ રતી, નારી વિપતી ખાણ;
 ષરેમરેમ કપટે ભરી, સગી નહીં નિરમા(વા)ણ. ૪
 બુઝો પુત્રી મુજતણી, ધરતું^૬ દેખાયું^૭ ઘૂઝ;
 જીવથી અધિકી જાણેતો, તે પણ ન થઇ મુઝ. ૫=૮૦

ઢાળ. કપૂર હોયે અતિ ઉજળોરે, એ દેશી.

નવ મહિના ઉદરે ધરીરે, કીધી સાર સંભાળ;
 પાલીને^૧ પોઠી કરીરે, તે નવિ હુધ મુજ આળ.
 સુગુણુનર ! સમજો ચિત્ત મઝાર, ત્રિયા ચરિત્રનો ન લાભે પાર,
 સુગુણુ નર ! સમજો ચિત્ત મઝાર. ૧ આંકણી.
 ગુપ્ત વાત કહી માલ્યરીરે, જે નવિ જાણે કાય;
 માગ્યું^૨ જે નવિ આપિયેરે, તો અપજસ સધળે હોય. સુગુણુ ૨
 મંત્રી કહે રાજન સણોરે, હવે શી ! વિમાસણુ હેવ;
 હસતાં રોતાં પ્રાહ્ણોરે, આપો માગ્યું^૩ દેવ. સુગુણુ ૩
 આપે રાજા કુમરનેરે, કર મૂકાવા કાજ;
 ત્રણે વસ્તુ સોહામણીરે, કહે મેં આપી રાજ. સુગુણુ ૪
 કુમર વસ્તુ લેઇ કરીરે, કુમરીનો મૂકે હાથ;
 આનન્દસ્થું^૫ પરણી કરીરે, ઉઠે નૃપની સાથ. સુગુણુ ૫

૧-મત, નહિ ૨-કોઈપણ. ૩-મનથી. ૪-જેનાથી. ૫-વે-તે, સ્ત્રી.

૬-વિધિએ. ૭-દેવાડે-દેવાડે. ૮-દેખાડયું. ૯-ગુપ્ત ખીના. ૧૦-પોઠી.

ધવળ-મંગળ વાગતેરે, આવે નિજ આવાસ;
 સંતોષી, જન દાનથીરે, સહુ પામ્યા બહુ ઉદ્દેશાસ. સુગુણ ૬
 દિવસ ત્રણ રહિ ત્યાં કણેરે, કહ્યું જનસું નિજ ગામ;
 રખે પ્રીતિ ઉતારતારે, અહો રાજન ગુણધામ. સુગુણ ૭
 તુમર્યું માયા છે ઘણીરે, તે ઉતારી નવિ જાય;
 રખે તુમે વિસારતારે, ઘણું શું કહું ? તુમ રાય, સુગુણ ૮
 કહે નૃપ રૂપટમાસ અહીં રહોરે, પછી જાગે નિજ દેશ;
 વિ(મી)નતિ માગી તમને કહુંરે, અહો! કુમર સુવિશેષ, સુગુણ ૯
 તવ કુંમર વધતું ઝવહેરે, મુજ જીવ છે તુમ પાસ;
 દૂર રહ્યાં જોહી પડુંકડારે, જે મન છે એક રાસ. સુગુણ ૧૦
 જાતા જીવ ચાલે નહીરે, પણ એક મનમેં ઉચાટ;
 માત-પિતા જે માહુરારે, જેતાં હશે મુજ વાટ. સુગુણ ૧૧
 જીજી માગી તવ આપીયારે, મણિ માણેક અભિરામ;
 કરજોડી કહે રાજવીરે, તુમથી રૂડા કામ. સુગુણ ૧૨
 સજળ સૈન્યસું ચાલિયોરે, અરિકેસરી જાગમત;
કુસુમશ્રી સાથે ચલીરે, સંભારતી માતને તાત. સુગુણ ૧૩
 સૈન આગળથી પાહવીરે, સ્ત્રીસું કરેય વિચાર;
 ૧૧રતન-પરીક્ષા દિજ્યેરે, જિમ ગુણ લહીયે સાર. સુગુણ ૧૪
 ચોથી દાલ સોહામણીરે, કુમર ચાલ્યો નિજગામ;
 ગંગવિજય કહે કર્મથીરે, કહેવા થાયે કામ. સુગુણ ૧૫=૯૫

૧-હો રાજ, તમને. ૨-જ. ૩-ઉત્તરમાં કહે છે ૪-તોપણ. ૫-પાસેજ
 ૬-દગલા તુલ્ય-જે આપણું મન રાસસમાન એકજ છે, તો પછી દૂર
 છતાં પણ નજીકજ હોએ ૭-રત.

૮-સૈન્યસહિત. ૯-પુત્ર. ૧૦-મોહલી દઈને.

૧૧-કર મૂકાવણુ વખતે જે ત્રણ રતનો માગ્યાં છે, તેની પરીક્ષા કરીએ.

કુહા.

કુસુમશ્રી પદ્મિંક સુક-સહિત હુઓ અસવાર;
 ઘોડાને કાને જઈ, એહવું કહે કુમાર. ૧
 અશ્વરતન! ૧તે રમુકવું, મુજને કરીય યતન;
 કુસુમશ્રીપુરી નગરીતણું, જિહાં છે મ્હોટું^૩વન. ૨
 ચિન્તાતુરથી એહવું, બોલાણું વિપરીત;
 પવનવેગ જિમ ઉત્પત્ત્યો, આકાશે ઈહય મીત. ૩=૬૮

ઢાળ—નાયકાની દશી.

ગગનમારગ આલ્યો ઉત્પતિરે, અશ્વ તે બુદ્ધિનિધાન મન માન્યોરે;
 અનુક્રમે હયવર આવિયો હોલાલ, જ્યાં કુસુમપુરી છે ઉઘાન,
 મન મોહ્યોરે. ૧
 કુમર કૌતકી કૌતુક દેખતો હોલાલ, નિરખે નવનવા જ્યાલ, મન માન્યોરે
 એક કર ગ્રહી કામની હોલાલ, એક કરે લીધો સૂક બાળ,
 મન મોહ્યોરે, કુમર કૌતકી કૌતુક દેખતો હોલાલ. ૨
 અશ્વથકી ઉતર્યા તદારે લાલ, નિરખે ચિહ્ન દિસે વન, મન માન્યોરે;
 વનપંખી બહુલા કલકલેરે લાત્ર, પણ માનવ કો ન દિસનત,
 મન મોહ્યોરે, કુમર કૌતકી કૌતુક દેખતો હોલાલ. ૩
 એમ દેખી કુમર ચિન્તવેરે લાલ, આ નગર દિસે છે શન્ય, મન માન્યોરે;
 ક્યાં લાવ્યો ઘોડાએ પપાતકી હોલાલ, એ કનકશાળ નહીં અન્ય,
 મન મોહ્યોરે; કુમર કૌતકી કૌતુક દેખતો હોલાલ. ૪
 તવ શક બોલે મધુરી વાણીયેરે લાલ, સુણો ચિન્તાતણું પ્રમાણ, મં
 કનકશાળ નગરી ભૂલ્યા તમેરે લાલ, કહી કુસુમપુરી તમે રાણ!^૬
 મન મોં કુમર કૌતુકીં ૫

૧-તહારે ૨-મુકવા. ૩-ન-જંગલ.

૪-જેમ અસાધારણ વેગથી પવન ઉત્પાતિયું થાય, તે નિયમપ્રમાણે
 આકાશે ઘોડો ચાલવા લાગ્યો. ૫-પાપી. ૬-હે રાજા !

તે કારણ એ લાવ્યો અહીં હોલાલ, કહીયે તે કરે ૧ તુરંગ, મન મા;
નગરકૌતુક દેખી કરી હોલાલ, ઘરે જશું ધરી ઉમંગ, મન મો. કું ૬
કુમરે માની વારતારે લાલ, ૨૬ અશ્વને અન્ન ૩ પાણુ, મન માન્યો;
૪ અમૂલિક ફળ શૂકને દીયેરે લાલ, પછી પોતે ખાય સુગ્ધણુ,
મન મોં કુમર કૌતુકીં ૭

શીતળ જળ નિર્મળ લીયો હોલાલ, * * *
* * * મૂકી મોલે નૃપતિ, મન મોં કુમર કૌં ૮
હું જઈ છું કૌતક દેખવારે લાલ, કુસુમપુરી નયરી પ્રિયાહી! મનમાં
જ્યાં લગી હું આવું નહીરે લાલ, ત્યાં લગી રહેજો આંહી, મન મો. કું ૯
એમ કહી ગયો ઘોડે ચઢીરે લાલ, આવ્યું નગર તે શન્ય, મનમાં
પનિરખી નગરી ચારે દિશારે લાલ, પણ માનવ કો ન દીસતં. મંકું ૧૦
સપ્તભૂમિ દીસે ૧ માલીયારે લાલ. સુન્દર જ્વાલની ૮ આળ, મનમાં
ગોખ ૯ ચીહું દિશે સોભતા હોલાલ, અનુપમ નગરની પોળ,
મન મોં કુમર કૌં ૧૧

હામ હામે દીસે ૧૦ દીર્ઘિકા હો લાલ, સ્ફટિક ૧૧ સોપાન ૧૨ ઝલકંત, મનમાં
શીતલ જલ ભર્યાં નિર્મલાં હો લાલ, પણ ૧૩ હાલાં કો ન દીસન્ત,
મન મોં કું ૧૨

ધ્વજસહિત દીપે ભલારે લાલ, કનકમય પ્રાસાદ, મનમાં
૧૪ કાશીસાં ઝલકે ઘણીરે લાલ, જેણે દીકે ઉપજે આલ્હાદ, મનમોં કું ૧૩
સાયરજળ લહેરાં લીયેરે લાલ, પાછો આફતી વલે કોટ, મનમાં
૧૫ શમીરતણા પ્રભાવથીરે લાલ, માનુ કુમર નિરખણુ કરે ૧૬ દોટ,
મન મોં કું ૧૪

૧-ઘોડો. ૨-આગે. ૩-દાણીપાણી. ૪-તોફા, ઉત્તમ ૫-જોડ. ૬-સાત મજ-
લાવાળા ઘરો દેખાયા. ૭-દુકાનો, ખજાર. ૮-પંજિ, હાર. ૯-ચારે દિશામાં.

* (શૂકને અશ્વ સહિત; મનમં નારી શૂક એણુ સ્થળે હોલાલ.)

૧૦-જળાશય, વાવ. ૧૧-પગથીઆ. ૧૨-ચળકે. ૧૩-ખાલી. ૧૪-કાંમરા,
કળશ. ૧૫ વા, પવન. ૧૬ દોડીયાં કરે.

૧કલિ કરે તિહાં પંખીયારે લાલ, મૃગ રસંબર ખેલે ખેલ, મનમા
 વાધ : ૩સિંધ ખેલે કલકલીરે લાલ, એક એકને નાખે ૪ઉઘેલ,
 મન મોં કું ૧૫
 સાપ નોળ બહુ ડસડસેરે લાલ, ૫મુષકને ૬માંનર અનેક, મનમા
 ૭વનચર જીવના જોડારે લાલ, પણ માણસ ન મિલે એક,
 મન મોં કું ૧૬
 પાંચમી દાળ પૂરી થઇરે લાલ, નગર ૮વરણ સુવિશાળ, મનમા
 ગંગવિજય કહે સાંભલોરે લાલ, આગળ વાત રસાળ, મન મોલોરે;
 કુમર કૌતુકી કૌતુક દેખતોરે લાલ. ૧૭=૧૧૫.

દુહા.-

નગરી જોઈ પુણ્યથળ, પાછો વળ્યો દ્રાણ;	
દરવાજા પાસે જોયો(ઇ), ૧૦પાદદેવીનો સ્થાન	૧
દેવી નમી આગળ ચાલીયો, વન કૌતક દેખતં;	
આવે જ્યાં શુક ૧૧અંગના, કુશળપ્રશ્ન પૂછતં.	૨
સૂડો કહે આગળ સાંભલો, રચણીયે ધણિ દામ;	
રહેતાં વિધન હોસે ધણું, કહ્યું માનો (મુજ) સ્વામ.	૩
રત્ન ત્રણ પાસે આપણી, રખે તે કોઈ હરંતં;	
તે ૧૨ભણી રહેવું ૧૩જુગતુ નહીં, ચાલો નિજ પુરસંત.	૪
કુમર કહે સાંભળ સૂડલા, રચણીયે ૧૪ગમણ નિષેધ;	
પ્રભાત હોસે જોડલે, ચાલસું ધરીય ઉમેદ.	૫
શુક ખોલે સાંભળ નરપતિ, પણ રચણીયે ખેલખે ખત;	
કુમર કહે ભય મત કરો, કરશું વાત વિગત.	૬
જો ! રચણીયે નહીં જગશો, તો લઇ જાશે કામ આજ;	
કુમર કહે શું કાણએ ? શુક બંધવ મહારાજ!	૭

૧ કીડા. ૨ સાબર. ૩ સિંહ. ૪ ડંદર. ૫ ખિલાડી. ૬ વનમાં રહેનારા.
 ૭ વર્ણન. ૮ જંગલમાં. ૯ પાદરદેવીનું. ૧૦ પોપટ અને સ્ત્રી જ્યાં
 છે, ત્યાં. ૧૧ તે માટે. ૧૨ યોગ્ય. ૧૩ યોગ્ય. ૧૪-જુલું.

ઢાળા નીંદડલી વૈરણ હોઢ (થઢ) રહી, ઁ રશી.

શુક ઝોલે સાંભળ રાજવી, પ્રથમ જગીશ હો મધ્ય લગી મહારાજકે;
હોશ પહોર પછી આગળ્યા, તે તુમે જાગજો હો મિલી ઝેજણા-

આજકે, સુગુણ સનેહી સાંભળો. આંકણી— ૧

મત કરજ્યો હો કોઈનો વિસવાસ કે, નિશ્ચિંતપણે સૂઝે ઝેસજો;
તો પૂરજ્યો હો મન સઘળી આશકે, સુગુણ સનેહી સાંભળો. ૨
જો સુસો સહુ સામટા, ખાશો ખત્તા હો તુમે નિરધાર કે;
માની વાત સુઝે તરતજો, ઢાલી પલંગ હો સુઝે સુવે કુમાર કે. સુ. ૩
જાગે શુક ઝે પહોર લગે, ફરતી ચોકી હો કરે મનરંગ કે;
જઘ જગાવે કુમરને, નિદ્રા આવે હો મુજને અંગકે. સુ. ૪
શબ્દ સૂણી ઉઠ્યો ભૂપતી, જાગી સાથે હો કુસુમશ્રી નારકે;
શુકને કહે સુઝો મન રહી, અમે જાગીશું હોમન કરી ઝેકઝારકે. સુ. ૫
ઝેમ સૂણી સુતો સડજો, ઝેકણુ વૃક્ષે હો જઘ નિરધાર કે;
પલંગે ઝેઠા ઝેહુ જણા, કરે ક્રીડા હો વલી વિવિધ પ્રકાર કે. સુ. ૬
ધણુ સમે અચરિજ જે થયું, સહુ સુણુ જો હો મનને ઉલ્લાસકે;
નાટિકદ્વનિ ઝીણી ઉલ્લસી, ભૂપતિહો જોવા ધરે આશકે. સુ. ૭
શન્ય નયરી, વિના માનવી, કુણુ નાટિક હો કરે છે ઝેહકે;
સહી નાટિક રેવાતણો, સુર ગાયન હો ગાવે છે ઝેહ કે. સુ. ૮
મનમે ચિન્તેહું તિહાં જઘ, ઝે નાટિક હો નિરજું ધણુ હામ કે;
જીવ્યાથી જોયું લણું! ઝેમ જાણી હો કહે પ્રિયાને તામ કે. સુ. ૯
દુઝે ઉદર પ્રિયા માહરું, વાયુ પૂરે હો પશશ્યું (યું) ઝેહ પાસકે;
શંકા નિવારી હો આવાં ધહાં, સાંલગે રહેજો હો મનને ઉલ્લાસકે. સુ. ૧૦
કહે કુમરી સ્વામી તુમે, વહેલા આવો હો શંકા રનિવારકે;
રખેજ વાર લગાડતાં, શું કહું તમને હો પિઉ વારોવારકે? સુ. ૧૧
આ આવ્યો હું રે ઉતાવળો, ફેકટ કાં કરે મનમાં સંતાપકે;

૧-ઝેક ચિત્તથી હમે જાગીશું. ૨-રેવનો. ૩-ઝાડાની શંકા ટાલીને,

એસો તમે ૧ પલ્લિ ગઉપરે, રાખજો રૂંડે હો વસ્તુ દોય અવ્યાપકે. સુ૦ ૧૨
 એમ કહી તિહાંકણે આવીયો, જ્યાં નાચે હો ૨ સુરવનિતા સ્વદીતકે;
 ગાયન ગાવે છે ઘણાં, ૪ તાને માને હો નાચે સંગીત કે. સુ૦ ૧૩
 ગુપ્તપણે જીએ દૃઢપણે, જેમ તરસ્યો હો અમૃતરસ પીએકે;
 જોતાં ૫ શેષ રહી ૬ યામની, પુકે વાટજ હો હવે ૭ કામિની

જીએ કે. સુ૦ ૧૪

દાળ જટ્ટી પૂરી થઇ, કૌતિક પેખણુહો ૮ સુરશું અધિકારકે;

ગંગવિજે કહે સાંભણો, લિખ્યું સુખદુઃખ હો ન મિટેલિગારકે.

સુગુણ સનેહી સાંભણો. ૧૫=૧૩૭

દુહા.

વેલા હુધ અતિ ઘણી, જીએ ફિરી ફિરી નાર;

નાટિક જોવા સહિ ગયો, ચિન્તા મસે ૯ વિપ્ર તાર. ૧

યુથબ્રજ જિમ હરણુલી, ચકિત ૧૦ હુધ જિમ જોય;

તિમ કુસુમશ્રી ચિહું દિશે, જીએ ફિરી ફિરી રોય. ૨

નવિ દેખે પિયુ આવતો, નવિ જાણે સોય વાટ;

નિસાસા બહુ મૂકતી, સા સતી કરે ઉચાટ. ૩

યત:—“ભાણુ ૧૧ ખડહડ લોહ જડ, અને વહાલાતણુ વિયોગ;

એતા મદે જો ૧૨ માધ” વા ધરસંપત્તિ હોય ન ૧૩ હોય ૧

હૈ! હૈ! હવે હું શું કરું, કેહને કહું એ વાત;

મુજ વલ્લહો આવ્યો નહીં, કિમ? ૧૪ નિગમશું રાત. ૪

ચિન્તા તજી મન સુન્દરી, મનશું કરે વિચાર;

મુખમે આવ્યો કાલીઓ, ગયો તે ૧૫ દિસ્યો પ્રકાર. ૫=૧૪૨

૧-પલ્લિ. ૨-દેવની સ્ત્રીયો ૩-ખેલતી અથવા ગાતી. ૪-સંગીતના તાલમાનસહિત. ૫-થોડી. ૬-રાત્રિ. ૭-સ્ત્રી, કુસુમશ્રી. ૮-સુરનો, દેવના અધિકારવાળી. ૯-નિશેષપૂરક. ૧૦-થઈ. ૧૧-જમતી વખતે કંઠાસ થવો તે.

૧૨-બહુ. ૧૩-નેની ધર સંપત્તિ હોય, તો પણ ન હોવા ખરોખર છે.

૧૪-ઠહાડીય, પસાર કરીશ. ૧૫-કેવા,

હાળ. રાગ ગોડી-એક દિન સારથપતિતણેરે, પુણ્ય પ્રશંસીએ
એ દશીએ.

કુસુમશ્રી મન ચિન્તવેરે, બેઠા મુજ ન સુહાય;
સૂડો જિહાં સૂતો અછેરે, જઈ એસું તેણિ ઠાયોરે,
મન દદ કીજીએ જે હોય કર્મનો ૧લેખોરે તે ફળ લીજીએ. આંકણી. ૧
સચ્ચાથી ઉઠી કરીરે, આવી સૂડલાને પાસ;
દેખે સૂડો ભર નિંદમાં, બેઠી આવી વિમાસોરે, મન દદ૦ ૨
શીતળ નિદ્રા અતિ ઘણીરે, આવે કુમરીને અંગ;
અશ્વ પલંગ હવે ત્યાં થકીરે, લઇ જાએ કોઈ રંગોરે, મન દદ૦ ૩
કોલાહલ સાવજ કરેરે, થોડી રચણીરે શેષ;
સાંકલી સૂડો જાગીયોરે, ઉંઘતી દેખે કુમરી વિશેષોરે, મન દદ૦ ૪
હય પલંગ ક્યાં ગયારે, ક્યાં **વીરસેન** મહારાજ;
શો કારણ ઉંઘ્યા અહીંરે, કહો મૂકી મુજ લાજોરે, મન દદ૦ ૫
સુન્દરી જુએ ત્યાં કણે રે, નહીં સંજ્યા રોપારે;
ગદગદ બોલજ બોલતીરે, કહે સૂડાને રૂતિવારોરે, મન દદ૦ ૬
નાટિક જોવા ઈમિષ કરીરે, ગયા કુમર મહંત;
હું આવી બેઠી ઇલાંરે, એ મુજ વિરતાંતોરે, ૫ મન દદ૦ ૭
સૂડો મન ચંચળ કરીરે, જાય જોવારે ઠામ;
તે હવે કુંઅર જોઈ કરીરે, આવી ઉભો રહ્યો તામોરે, મન દદ૦ ૮
કુશળ પૂછે જવ કુંવરીસુંરે (કુંએશરે), તવ બોલે શુક વાય;
વાઈ કર્યું ક્યાં ગયારે, કહો મુજ આગે સાચોરે, મન દદ૦ ૯
કુમર નવિ બેલે લાજતો રે, તવ શુક કહે સુણો રાય;
કોઇક આવી સાહિબારે, હય પલંગ લેઇ જા(ગ)યોરે, મન દદ૦ ૧૦

૧-સારા વા નરસા, કર્મલેખ.

૨-ઘોડો. ૩-કુસુમશ્રીએ જ્યારે ઘોડો અતે પલંગ દેખ્યા નહીં. તેવારે.

૪-ખોટું બહાનું કહાલીને. ૫-હે ભાઈ! આવો હમારો પ્રબન્ધ-ખીના છે.

૬-તેટલામાં ૭-સાઈ કર્યું.

સૂણી વચન સડાતણારે, આવી જુએ ઠામ;
 અથ પલંગ દીસે નહીરે, રોય કુમર લઈ નામોરે, મન ૬૬૦ ૧૧
 હૈ ? હૈ ? દૈવે શું ? કસૂરે ? દીધો વળહ કાળ; .
 ક્યાં મલશે મુજ તે હવેરે, એવાં રત્ન વિશાલોરે, મન ૬૬૦ ૧૨
 કિહાં હું જોવાને ગયોરે! નાટિક સૂણી નિજ કાન;
 કર્મે બુદ્ધિ ઉપનીરે, અખળા મૂઝી રાણોરે, મન ૬૬૦ ૧૩
 સોકાતુર થઈ ચિંહુ દિશેરે, વનમાં રોવે ભૂપાળ;
 ગંગવિજય રહેજે કરીરે, કહી સાતમી ઢાળોરે, મન ૬૬ કીજીએ,
 જે હોય કર્મનો લેખોરે, તે ફલ લીજીએ. ૧૪=૧૫૬

ફુહા.

સડો કહે દુઃખ શું કરો, લહીયે દુઃખ ૩નિદાન;
 જઈ આવું સઘળે ફરી, કહેજો કો ૪અહિનાણ. ૧
 ધમિ કહી શુક ઉડીયો, જેવે વન ગિરિખોહ;^૫
 ૬ખોજ કિસી પામી નહીં, આવ્યો કરત અંદોહ. ૨
 રે! સડા કિહાં દેખીયા, ૭રયણ આપણા દોય;
 સડો કહે આશા ટળી, જોઈ આવ્યો હું સોય. ૩
 તો હવે કહો કેમ કીજીયે, અટવી શન્ય મઝાર;
 ૮પાળા હવે કેમ ચાલશું ? સકોમળ સાથે નાર. ૪
 કેમ કરી અટવી ઉલંઘશું ? કેમ જાસું નિજ ગામ;
 અથ પલંગ વિના હવે, નવિ સુઝે મુજ કામ. ૫=૧૬૧

ઢાળ. રાવણ સરીખો રાજવીરે, એ દશી.

તવ ખોલી કુસુમશ્રી સતીરે, સાંભળો પ્રાણધારરે, વાહિહમજી!
 દુઃખ કીધે આવે નહીરે, કરો કોષક ઉપચારરે, વાહિહમજી!
 તો પામીએ સૂખ રસાળરે પ્રીતમજી. આંકણી. ૧

૧-ચૂક, ભૂલ. ૨-હર્ષથી. ૩-પરિણામ, નિર્ણય. ૪-નિશાની.

૫-પહોડની કંઠણ. ૬-શોધ. ૭-રત્ન. ૮-પગ.

નૃપન (નૌતમ) બુદ્ધિ ક્રોધ કીજીએ, રત્ન આવે જીમ દોયરે, વાં
બુદ્ધિથી શું નવિ નિપજેરે, બુદ્ધિ ભેલી જગ સોયરે, વાં તો ૨

ચતઃ—“ઉચ્ચમો દારિદ્ર નાશાય ભવતિ ।”

શું ! ઉપાય કીજે સુન્દરીરે, કહો તે કીજે કામરે, રત્નજદી;
તો પાદદેવીને સ્થાનકેરે, જઈ જાયો અભિરામરે, વાં તો પામી ૩
આરાધો એકે મનેરે, રાખી નિશ્ચલધ્યાનરે, વાલ્કિભજ
અરચોવિવિધપ્રકારશુરે, મૂકી મન અભિમાનરે, વાં તો પાં ૪
તપજી દેવી આવસેરે, હિત આણી તુમ્હ પાસરે, વાલ્કિભજ
બોલો તવ તુમ્હે પૂજીએ, પૂરસે મનની આશરે, વાં તો પાં ૫
માની વાત તવ ચાલીઓરે, ધરતો મનશું રંગરે, વાલ્કિભજ
પાદદેવીને દેહરેરે, આવ્યો કુમર નિશ્ચંક, વાલ્કિ ૦ તો ૫ાં ૬
પાય નમી કરે વિનતીરે, સુણ પાદદેવી તું માતરે, માતાજી;
કીરતિ સ્તવના તાહરીરે, છે ત્રિભૂવનમાં વિખ્યાતરે, માં તો ૭
હું આવ્યો તુમ્હ ભેટવારે, સમરથ જાણી માયરે, માતાજી;
દૈત્યદલણી તું વિશ્વમાંરે, જગતી જગમાં કહેવાયરે, માં તો ૮
મહારા મનની વાતડીરે, કહેવા આવ્યો વિશેષરે, માતાજી;
૧૦અહશું અન્ન પાણી ૧૧તદારે, જે મુજ ઉત્તર દેસરે, માં તો ૯
એમ કહી બેઠો ૧૨સાહસીરે, કરી ત્રણ ઉપવાસરે, માતાજી;
તપજી દેવી ચિન્તવેરે, પુછું જાઈ પાસરે, માતાજી, તો પાં ૧૦
આવી કુમરને એમ કહેરે, શું ? જેયે ચતુર સુજાણરે, સોભાગી;
કહે કુમર આણી દીયોરે, મુજ રત્ન ગયા ધણી હામરે, માં તો ૧૧
દેવી કહે સુણ ભૂપતીરે, હર્યા મ્હોટે ૧૩દેવનરે, સોભાગી;
બળ નવિ ચાલે માહરે, ૧૪તેહ થકી વીરસેનરે, સોં તો ૧૨

૭-પૂજો. ૮-ચિત્તથી અહંકાર દૂર કરીને.

૯-ચૂંકું કરનારી. ૧૦-લઈશું. ૧૧-ત્યારે. ૧૨-સાહસ કરનારો. ૧૩-મહારા
જ્ઞતાં વિશેષ સક્તિવાળા દેવ. ૧૪-તે દેવની સામે.

પણુ મળશે તુજને સહીરે, બહુ કાળે મહારાયરે, સોભાગી;
 કુમર કહે એમ જે હવુંરે, મૂકા મુજ નયરી સુઠાયરે, માં તો ૧૩
 કહે દેવી સાગરતટેરે, છે ધ્વજ સુવિશાળરે, સોભાગી;
 ૧પોતપતિ કાઠકિ આવશેરે, તે તેડશે તમને ભૂપાળરે, સો. તો. ૧૪
 તુજ નયરીયે તે મુકશેરે, દેશે ભોજન નિજ શક્તિરે, સો. ભાગી.
 જ્યાં કષ્ટ પડેકાઠિતનેરે, તો મુજ સમરજે લલી ભક્તિરે, સો. તો. ૧૫
 ત્યાં આવી સંકટ દાલશુંરે, નિશ્ચે એ મુજ વાચરે, સોભાગી;
 કુમર ઉઠી કરે પારણુંરે, દેવીવાણી જાણી સાચરે, સો. તો. ૧૬
 રસાયર^૩નિકટ એહુ આવીયારે, નિરખે ધ્વજ અમોલરે,
 સોભાગી;

આવી એહા તિહાંકજુરે, જ્યાં ભર્યા જલકલ્લોલરે; સો. તો. ૧૭
 શોક સંતાપ નિવારણેરે, એહો હવે ભૂપાલરે, સોભાગી;
 આઠમી દાલ પૂરી કહીરે, ગંગવિજે રસાલરે, સોભાગી; તો
 પામીએ સુખ રસાલરે પ્રીતમજી. ૧૮=૧૭૯.

દુહા.

એહવે ધનપતિ વ્યવહારીયો, વાહણ માંહી અમદ; ૪
 સાગરનામે ૫ગુણનિહો, જાયે સ્વમન્દિર વશીક. ૧
 તેણે દુરથી દીડી હાલતી, ધ્વજ અનોપમ એક;
 ૧પોતભક્તનર કો હશે ! ૭નરતિ કરાવું વિવેક. ૨
 વાહણ રાખીને ખાડ્યા, મુકયા જલ લેવા ઠામ;
 લઘુ વાહણ એસી આવીઆ, શન્ય દ્વીપ અભિરામ. ૩
 જ્યાં એહો વીરસેનકુમર, ત્યાં આવી કરે જૂહાર;
 ઉઠો વહેલા વિદેશીયા ! તેડે તુજ વ્યવહાર. ૪

૧-જહાજનો માત્રિક ૨-સમુદ્ર ૩-નજીક, પાસે.

૪-એસીને. ૫-... ગુણવાળો. ૬-વાહણ જેનું ભાગી ગયું હોય તેવો.

૭-તપાસ, નરથી. ૮-હે પરદેશીયા ! ૬-તને અવહારીયો બોલાવે છે.

સમુદ્રતણી મર્યાદ છે, ૧ ચિન્હ દેખી કરીયે સાદ;

જે જોઈએ તે આપીયે, બેસાડીયે વાહણુ આહ્વાદ. ૫

ઢાલ. મેં તો તને છાનો હો રસીયા તેડીયો, એ દશી

કુમર સુણી તવ ઉદયો રધસમસી, લઈ નિજ પરિવાર, સુગ્યાની;
રાણી શુક સાથે મન હરખશું, બેઠો પ્રવહણુમઝાર, ૩ સુગ્યાની. ૧

કુમર શિરોમણિ અધિકો નાણીયે, શરવીર શિરદાર, સુગ્યાની;
પુણ્યપ્રબળ અતિ તેજે સાહસી, કંઠાણાનિધિ ભંડાર, સુગ્યાની,

કુમર શિરોમણિ અધિકો નાણીયે. આં ૨
ધનપતિ પાસે હો આગ્યો ઉતાવળો, ૪ તે દિયે બહુમાન, સુગ્યાની;
શૂન્ય દ્વીપે કહો કેમ કરી આવીયા? અતિ કિસી તુમહારણી(તમારી), ૫

ચતુર નર. કુમર શિરોમણિ ૭ ૩
કુમર વાત કહે હવે ૬ ધુરથકી, ગુપ્ત હતી પણ સોય, ચતુરનર;
સાંભલી ધનપતિ કહે કુમરને, ચિન્તા મ કરશેરે કોય, ચતુરનર. કુમ ૪
જે જોસે તે તમને આપશું, મૂકશું તુમારેરે ગામ, સુગ્યાની;
કુમર કહે હમ સૌ જનગતિ, પર-ઉપગારી તુમહ નામ, સુગ્યાની. કુમ ૫
આદ્યું વાહણુ વાયુપ્રયોગથી, રંગવિનોદે પ્રસ્તાવ, સુગ્યાની;
જ્વાળ્ય પાળ્ય કરે બહુ ધનપતિ, કહે ૮ કુમરી, કુમરને બાવ, રાજે

શ્વર. કુ ૬

સ્વામી! એહનો હો વિશવાસ ન કીજીએ, જે કરો જીવત આશ, રાજેશ્વર;

સ્ત્રી દેખી પરવશ હોવે લંપટી, ધાત કરે દેઈ વિશ્વાસ, રાજેશ્વર. કુ ૭

૧-નિયમ, રૂઢી. સમુદ્રમાં કોઈનું વહાણુ અગર સ્ટીમર કુખી અથવા
ભાગી ગઈ હોય, અને તે તરફથી કંઈ નિશાન બતાવવામાં આવે, અને તે
ખીજ વહાણુવાળા બુદ્ધિએ તો તેની મદદે આવે, એવો આચાર છે. ૨-ઉતાવળો.
૩-વહાણુમાં. ૪-ધનપતિ. ૫-તમહારી. ૬-પ્રથમથી.

૭-લાલપાલન, હેતુભાવ. ૮-તીરસેનને કુસુમશ્રી કહે છે. ૯-જો
જીવવાની આશા કરતાવ હો તો,

શરણે ૧ સાધુને કુમર એમ કહે, કિમ ઝરે ચન્દ્ર અંગાર, ત્રિયાશુ;
કહે નારી, પિયુ સાવધાનપણે, રહેવું નિશ્ચે નિરધાર, રાજેશ્વર. કુ ૮
ધનપતિ કુસુમશ્રીશ્ચ દેખીને, મોહોવાહણનાથ, ત્રિયાશુ;
ચિન્તે કેમ આવે મુજ હાથમાં, અહનિશ ઈરતિપતિ સાથ અતિ-

રૂપે. કુ ૯

જિમતિમ કુમરી એ વશ કીજાએ, કરીયે કાઈ પઉતપાત હવે તે;
એમ ચિન્તી તેડયો નિજ ખાડ્યો, કહે મનની સહુ વાત,

માંડીને. કુ ૧૦

સાંભલ મિત્ર તું પ્રાણથી વાહલહો, અવશ્ય કરવી મુજ વાત સુઝાની;
કહો સ્વામી અમો કારજ કીજાએ, ટાળું મનની બ્રાન્ત તુમારી.

કુમર ૧૧

ભાખેં શેઠ કુમરને નાંખવો, એહને કરે જળધાત સુઝાની;
જિમ એ કુમરી હો થાયે માહ્યરી, આજ ન પાડવી વાત સુઝાની.

કુમર ૧૨

તવ કહે મિત્ર સાહિબ સાંભળો, અમે કરશુંરે કામ તુમહારું;
અહનિશ જોતો કુમરને લાગમા, મારવાનો કાંઈ કામ રહે જોતો.

કુમર ૧૩

ધનપતિ માન દીયે બહુ કુમરને, સુંદરી કહે એ નહીં સાર રાજેશ્વર;
કુમરી કહે એ છે પાપીયો, હણશે તુમ્હ વિપ્રતાર રાજેશ્વર.

કુમર ૧૪

શુકને ભાખે એકાંતે સુંદરી, ક્યાં ગઈ તુમારીરે સાન સડાજ;
હવે ગાફિલપણે રહેવું નહીં. વાંચ છું બુદ્ધિનિધાન સડાજ.

કુમર ૧૫

૧-સારા પુરુષને ૨-શીતળ ચન્દ્રમાંથી અંગારા કેમ ઝરે. આ સાધુ
પુરુષ લગ્નપડી કેમ બને ? ૩-અતિ રૂપને લીધે સ્ત્રીપર મોહીત થયો. ૪-એ બન્ને
સ્ત્રી પુરુષ આખો વખત સાથેજ રહે છે, દો મહારા હાથમાં કેમ આવે. ૫-ઉત્પા-
ત, વિદ્વ. ૬-કાર્ય. ૭-મનની શંકા, મનનું ભ્રમણ. ૮-છેતરીતે. ૯-ભાન.

શુક બોલે કુમારુસ એ નહીં, કહો છો શું ! વારોવાર માતાજી;
 'હોણાર' તો તેહીજ રહોયસે, કાણે નવિચાળે નિરધારે માતાજી.

કુમર ૦ ૧૬

હાન કહી નવમી એ ડલકતી, સરસરસ અધિકાર સાંભળતાં;
 ગંગવિજય કહે હવે સાંભલો, આગળ વાત રસાળ શ્રોતાજી.

કુમર શિરોમણિ અધિકો જાણીયે. ૧૭=૨૦૧

હુહા.

૪૨યણુસમે તિહાં એકદા, સૂતો સહ પરિવાર;

પ્રમળશંકા થઈ કુમરને, તવ ઉઠે નિરધાર. ૧

૬સન્ધ્યાસમય થયો જોડલે, બેઠો કરીય પ્રપંચ;

તેણે પ્રસ્તાવજ આજખ્યો, લાધો સૂધો ૭સંચ. ૨

ટૂલી નાંખ્યો હાથસું, પડ્યો જલનિધિપૂર;

કપટે હાહારવૃ કરે, કરતો આઠ્યો ૧૦કર. ૩

જગ્યા લોક જુએ ધણા, કાણુ પડ્યો ધણુ ઠામ;

કુસુમશ્રી જાગી તદા, દેખે નહીં નિજ સ્વામ. ૪

રાખી પ્રવહણુ ધનપતિ, પેંસારી નર મિત;

જોવરાવે જળનિધિ ધણો, પણ કિહાં કુમર નવદીદ. ૫

સૂટે જોયું ૧૧પરવરી, પણ નવિ પામી ખેજ;

કુસુમશ્રી દુઃખે ૧૨પરજલી, મૂકે મોટું ૧૩ રોજ. ૬=૨૦૭

૧-યનાર. ૨-યશે.

૩-રાગ લક્ષ્યારવો, સુર લંબાવવે.તે. ૪-રાત્રી. ૫-ઝાડે જવાની શંકા,
 ૬-સાંઝના વખતથીજ કુમરે દરિયામાં નાંખવાનો પ્રપંચ કરી સંતાઈ બેઠો
 હતો, તે પ્રસ્તાવથીજ કુમર હડયો એટલે. ૭-દરિયામાં નાંખવાની તેણે રહેલી
 યુક્તિ મલી, ૮-તેથી તેણે હાથેથી ધક્કો મારીને જળનિધિના પૂરમાં હડસેલી
 દીધો. ૯-માઠા બનાવથી શોક કરવો, ઉપર ચોડીયા દોડમદોડી કરવી.
 ૧૦-કર ૧૧-પોપટે પણ જઇને જોયું. ૧૨-સળગી બળી. ૧૩-હડેવાનો
 વિલાપ કરવો તે, અથવા રડવું.

ઢાળ—ત્રિપદી. (ત્રણ પદાજ હોય તેવી.)

- પિયુવિણુ આકુળ વ્યાકુલી, અતિ દુઃખે તે પરજલી;
વળી વળી કહે તવ સા સુદરીએ. ૧
- કિહાં લગ્નધ પેઢોરે, મુજ મૂકી કિહાં બેઢોરે;
પેઢોને મુજ મનકું ચોરી કરીએ. ૨
- હું તોરી છું નારીએ, ક્યાં મુજને વિસારીરે;
વિસારીને કિણ લાંતે દુઃખણી કરીએ. ૩
- તું સાયરજળ પેઢોરે, હીયકું કરી ૧ધારે;
ધીઢોને બેઢો મુજ મન ચોરી કર્યુંએ. ૪
- તુઝવિણુ ધરીય ન જાશેરે, કો આગળ દુઃખ કહેવાશેરે !
નવિ સુહાશેરે થાશે ક્ષણ ! વરસ સમેએ. ૫
- તેડો દેઢ દિલાસોરે, હું આવું તુમ્હ પાસેરે;
પાસેને વાસો વસીયે તુમ્હ કનેએ. ૬
- મેં અપરાધ ન કો કીયો, તો વિરહો મુઝ કાં દીયો;
ચુકીયો મૂકી ગયો તું મુજનેએ. ૭
- પાપી દૈવ તેં શું કર્યું ! તાહારં કાંઈ મહેં નવિ હર્યું;
નવિ ચોર્યું તો ખોલ ! દયા કરે ? નવિ લલીએ. ૮
- એણી વેલા મુજ નાહલો, તે મુજ અતિહે વાલહો;
વાલહો તેં કાં લીધો તાણી કરીએ. ૯
- હવે કાણુ કરે મુઝ સારરે, હું એકલડી નિરધારરે;
નિરધારરે કિમ રહું હું હવે એકલીએ. ૧૦
- કેહને કહું દુઃખ વાતડી, મોરા મનતી બ્રાંતડી;
બ્રાંતડી ટાલે કહો કુણ માહરીએ ? ૧૧
- કેતા કહું તુજ ગુણ ગણનારે, એકજ તાહરા મનનારે;

૧-કડીણુ. ૨-હાલચુ, હલ્લતાવાણુ. ૩-શામાટે.

મનનાને તનના તો પાર નવિ લહુંએ. ૧૨
 આ, જળમાં મુઝ એકલી, કુણુ સાઈ તેં ઠહાં મેલી;
 મેલીને બેલી કાં! થાતો નથીએ. ૧૩
 હૈ! હૈ! હવે હું શું કરું, વેદના (હું) બહુ લહું;
 દુઃખ લહું કેણે કહું દુઃખ વાતડીએ. ૧૪
 સન્મુખ થઈને નિરખીયે, તો હમે હીયડે હરખીયે;
 હરખીયે જુઓ મુઝ સહામું હિત ધરીએ. ૧૫
 એવડી રીસ ન રાખીયે, મુઝ અખળાને ઉવેખીએ;
 ન ઉવેખીયે બોલો મીઠાં બોલડાએ. ૧૬
 તું! આતમ માહરોએ, લાગે મુજને પ્યારોએ;
 પ્યારો ને સારો તો મુજશું મલોએ. ૧૭
 ઇમ વિલાપ બહુ પરિ કરે, નાહવિના તે પરજજે;
 પરજજે નાવમાં બેડી એકલીએ. ૧૮
 હવે આગળ થયું તે સાંભળો, મૂડી મનનો આમળો;
 સાંભલો મન—વચ—કાયાએ કરીએ. ૧૯
 દશમી હાલે કામિની, વિરહવિલાપ કરે લામિની;
 માનિની ગંગવિજય કહે આગે સુણો એ. ૨૦=૨૨૭

ફુલ.

રાત દિવસ વિયોગથી, રૂદન કરે સા યાલ;
 નયણે ન નિરખે વાલ્લહો, તવ મનમેં ઉઠે આલ. ૧
 તવ શુક આવી કહે, મ કરો માત રૂદન;
 ધર્મતણા મહિમાથડી, થારો જાણ્યું મન. ૨
 ઇમ કરતાં દિન ઉગીયો, આવી કહે ધનપતિ;
 લખ્યું લહે સંસારમાં, શું કરો હવે વિલપતિ. ૩
 કપડીએ કાંધી સા સતી, રસના વચન અમોલ;
 વૈરિ થાયે મિત્ર જિમ, બોલવે મીઠું બોલ. ૪

રાત પડી તવ સુન્દરી, કરે મનશું વિચાર;
 પાપી શીતળ ખંડશે, હવે શો કીજે પ્રકાર. ૫
 મુઆ વિન રહેશે નહીં, શીલતણા આચાર;
 જીવિને શું કીજીએ, નાહવિના નિરધાર. ૬
 નાગર ^૧કેજે વાહણે, બેડી કંઈ ^૨પ્રસિદ્ધિ;
^૩કામાસરી તું જળનિધિ, સાંભલવચન સંનિધિ. ૭
 કહેવો (જે) સંદેશો પાઉને, તુઝ વિરહે તતકાલ;
 પતીવિણ હવે શું! જીવિએ, સમુદ્રમાં પડે સા બાલ. ૮=૨૩૫

ઢાલ.

કુશ અધિક બાંધી કામિનીરે, એ દશી.

ધ્રમ કહી જવ જાંપાદીયેરે, એહવે વીરસેનકુમાર;

હર્ષેશું બોલે મીઠાં બોલડારે.

આવી કર ઝાલી કહેરે, આવ્યો તુજ પાસે નાર; હર્ષેશું. ૧

તાહરા શીલના પ્રભાવથીરે, કુશલે આવ્યો તોરે પાસ; હર્ષેશું.

એવડો સાહસ ન કીજીએ, શીયલે પૂરે તોરી આશ. હર્ષેશું. ૨

જગ્યો શુક, સવિ સામટારે, કૈતુક દેખી રંજ્યો મન્ન; હર્ષેશું.

આવી ધનપાતને કહેરે, એ આવ્યો વીરસેન કુમાર. હર્ષેશું. ૩

મનમાંહી કૈતુક પામીયોરે, મુખ ભાંખે વારોવાર; હર્ષેશું.

સૂડો કહે બેડુ જણતણોરે, પુણ્યતણો નહીં પાર. હર્ષેશું. ૪

સૂડો કહે સાંભલો પુણ્યનોરે, જગમાંહી મહિમા સાર; હર્ષેશું.

પુણ્યથકી આપદ ટળેરે, જિમ વીરસેનકુમાર. હર્ષેશું. ૫

ધર્મ કરે ^૧ભવિયણુ જનોરે, જિમ પામો બહુલાં રાજ્ય; હર્ષેશું.

૧-બોલે. ૨-બોલતી. ૩-કામેશ્વરી-પરમેશ્વરી. ૪-ભવિ, અભવિ, અને ભવાભવિ, એવા ત્રણપ્રકારના જીવો જિનશાસ્ત્રમાં કહેલાં છે. ભવિ એટલે નિઃસ્વે મુક્તિને પામનારો, અભવિ એટલે નહિજ પામનારો, અને ભવાભવિ એટલે ધણાજ લાંબા સમયે મુક્તિ પામનારો.

ધર્મે મન ચિંત્યા લહેરે, સુરનર માને લાજ. હર્ષેશું. ૬
 ધર્મે મણિ માણિક પૂરેરે, ધર્મે નવલ આવાસ; હર્ષેશું.
 હય ગજ શેપ સુખાસનારે, ધર્મે લોક દીયે સાખાશ. હર્ષેશું. ૭
 પુત્ર પવિત્ર ધર મોટકારે, ધર્મે નવલ સંયોગ; હર્ષેશું.
 નારિક નાયે આગલેરે, ધર્મે નિતનિત નવલા યોગ. હર્ષેશું. ૮
 ધર્મે શિવપદવી લહેરે, દિનદિન અધિકી શીજ; હર્ષેશું.
 કુસુમશ્રીતણી પરેરે, પાલો નિરમળ શીલ. હર્ષેશું. ૯
 શીલે સુર સાન્નિધિ કરેરે, શીલે શીતલ આગ; હર્ષેશું.
 શીલે અરિ આવી મિલેરે, લય જાયે સ્વિ લાગ. હર્ષેશું. ૧૦
 શીલે વચન સદ્લાં કરેરે, શીલે લીલ વિલાસ; હર્ષેશું.
 શીલે આશા સદ્ગી કરેરે, શીલે પૂરે આશ. હર્ષેશું. ૧૧
 સુઠો કહે સહુ દેખતારે, શીલનો મહિમા એહ; હર્ષેશું.
 એહવું જાણી મન આલુજેરે, રાખજો શીલશું નેહ. હર્ષેશું. ૧૨
 મનરંજન કાન જગાવતીરે, કહી ધ્યાનમી દાળ, હર્ષેશું.
 ગંગવિજય કહે સાંભલોરે, આગલ વાત રસાલ,
 હર્ષેશું જોલે મીઠાં જોલડારે. ૧૩=૨૪૮

કુહા.

કુસુમશ્રી હરખી ઘણું, મૂકયો સધજો શોક;
 કુણે ? છલાં આણી મૂકીયાં, ઇમિ પૂછેં સહુ લોક. ૧
 સમુદ્રમધ્યે નાંખ્યો તિસે, પાડ્યો સમુદ્ર મથલ;
 પાદદેવી સમરી તિસેં, પૂરવવચન સાંભાલ. ૨

૧-લાજ, મહેઠાઈ. ૨-શીલવતીરાસકાર શ્રીનેમવિન્ય પણ આવોજ
 ભાવ તે રાસામાં જણાવે છે. “જળને જંગલ વસતિ, અમિ અંબુસમ
 શમતી હો ભવિ સુણો. દા. ૧. ૨૩:૦ ૨.

એહવું મહેં ભાખ્યું યદા, તવ કર જાલી ^૧સૌય;
 આણીને ઇલાં મૂકીયો, એ મુઝ વીતક હોય ! ૩
 મુઝ મન વીતક સવિ કહ્યું, નિશ્ચે ધરજો મન;
 દીકું દરિશન તાહરં, ^૨આજીનો દિન ધનધન. ૪
 તુઝ વિરહેં હે ! સુન્દરી, ઘડી તે વરસ સમાન;
 અહર્નિશ તું મુઝ સાંભરે, ભાવે જાણ મ જાણ. ૫=૨૫૩

ઢાલ, વિંછીયાની. કુંગરપુરરા સોનીડા, મને વિંછયડા

ઘડી આલરે. એ દેશી

કુસુમશ્રી કહે તુમ્હનેં, કેણે નાંખ્યા કહો મહારાજરે;
 વીરસેન વલતું વદે, પૂછ્યાનો શું છે કાજરે ? ૧
 લાલા ! કર્મ કરે તે કો નહિ ! જાણજો નિરધારે;
 કર્મ સુખદુઃખ જીવને, જાણે સહુ સંસારે. કર્મ કરે તે ૨
 જિમ તિમ આવ્યા જીવતાં, શી હવે ! તેહની વ્યક્તરે;
 આપણું કામ સમારીયેં, આણી હિયડે ^૩સક્તરે. કર્મ કરે તે ૩
 સહુએ જાણ્યો સાહનો, એણે દુર્જને કીધો ભેદરે;
 વળી ^૧તિમહી મારગ ચાલતાં, દુર્જન રાખે ભેદરે. કર્મ કરેતે ૪
 એહવે અણ ચિન્ટયુ (તિલાં થયું), કોઈક ^૨વિસધ તોફાનરે;
 સખલો વાયો વાયરો, ગાજે ધન ^૩દામિની ^૪વિતાનરે. કર્મ કરેતે ૫
 લોક હુઆ આકુલ વ્યાકુલા, માને ગોત્રજને જક્ષરે;
 કુસુમશ્રી, વીરસેન ને, કહે ઉગરીયેં કિમ શકરે ! કર્મ કરેતે ૬
 વાહણ જાણભૂમેં પડયું, કુંગર ^૪કડણે અડુરે;

૧-દેવીએ. ૨-આજનો. ૩-પ્રુક્તાપણું. હવે જીવતા આવ્યા તો તેને
 પ્રુક્તા પાડવાની વાત શી ! ૪-હથેલ.

૧-તેજ પ્રમાણે. ૨-સાધી ન. શકાય તેવું. ૩-વીજળી. ૪-સમુદ્ધ.

બૂડ્યા લોક સહુ જોટલે, વાહાણુ થયું પશતખંડરે. કર્મ કરેતે ૭
 પૂરવકર્મ વસે હવે, **કુસુમશ્રી વીરસેન** હોયરે;
 પડ્યાં કૃતકે જૂજૂયે, પન્થે ચાડ્યા હોયરે. કર્મ કરેતે ૮
વીરસેન દેખે કુંચરી, સા દેખે નિજપતિ કંતરે;
 મત્રી ન શકે કાઠ કેહને, કહે કેહને દુઃખની વાતરે. કર્મ કરેતે ૯

હુહો.

સડો ઉડી કુમરને, ખોલે પડીયો જન્ય,
 આવ્યો દોડો પંખીયો, ખોલે તવ મહારાય. ૧

પૂર્વદાન.

કહો શુક ગતિ એઈ કર્મની, છૂટે નહીં નર દેવરે;
 કિહાં હું અરિકેશરી નન્દનો, ક્યાં આવ્યો પરણવા દેવરે. કર્મ કરેતે ૧૦
 વિધિકૃત કાપાં કર્મથી, મેં પૂર્વકર્મ કમાયારે;
 અલખ ન ધ્યાયો સૂધે મને, સહણું નાથ ન ધ્યાયોરે. કર્મ કરેતે ૧૧
કુસુમશ્રી પતિ સન્મુખ જુએ, નયણે તે આંસુ ધારે;
 રે પ્રાણપતિ કિમ ચાલીયા? મુંકી મુઝ અખળા બાળરે. કર્મ કરેતે ૧૨
 કુમર કહે સાંભળ હે પ્રિયા, એવડો શો! કરે ૭ આસાસરે;
 નયણે મેલવશે જો પ્રભુ! તો મિત્રશું વિસવાનીસરે. કર્મ કરેતે ૧૩
 રાણી કહે સુણો કંતજી, મુઝ પ્રાણુ અછે તુમ્હ પાસેરે;
 જળવિણુ કુંલી માછલી, તેમ તુમવિના મુજને થાશેરે. કર્મ કરેતે ૧૪
 પિયુ કહે મિત્રવું આપણે, દોહિયું વિધુના^૮ કીધરે;
 મનમાંહી આશ હુતી ધણી, ચિન્તવ્યું તે કાંઈ ન સિદ્ધરે. કર્મ કરેતે ૧૫

૪-નજકમાં-ખડકો સાથે પછડાઇને. ૫-સો કટકાવાળું. ૬-આ।
 ૭-આશ્વાસ ૮-વિધિએ, ભાગ્યે.

શીલસત્વ ધરજો આપણું, પછે મિલશું સંદેશરે;
 એટલે અગોપ્ય હુઆ બેહુ જણા, જાણે; દુઃખી ચાલ્યા પરદેશરે. કર્મ કરેતે ૧૬
 રૂદન કરે સા દંપતિ, મૂકે મુખ નિઃશ્વાસરે;
 કાં રે હિયા તું કાટે નહીં ! તુને સાજનવિણુ શો વાસરે ! કર્મ કરેતે ૧૭
 પ્રીતતણી ગતિ દોહિલી, કરે તે જાણે સોયરે;
 પાલે જાવજીવ લગે, તે જગ વિરલા કોયરે, કર્મ કરેતે ૧૮
 વિયોગતણી દાલ ખારમી, કહી તે ભલી ભાનિતરે,
ગંગવિજય કહે આગજો, સાંભલો મૂકી વ્યાધાતરે.
 કર્મ કરેતે કો નહીં ! જાણુને નિરધારરે. ૧૯=૨૭૨

દુહા.

રૂદન સુણી બેહુના તિહાં, રોવે જળચરજીવ,
 આપણાથી એ દુઃખડાં, નવિ ભંજાયે અતિવ. ૧
 જલકલ્લોલે તાણીયા, ઘણો પામ્યો અંતરાણ;
 કર્મધીવરે તાણી લીયા, નાંખી આપદગ્દળ. ૨
 કુમર કહે તું સડલા, માનો વચન અનૂપ;
 રાણી ગયાં ભૂમિ કેટલી, જઈ જુઓ ધરી ચૂંપ. ૩
 કુમરવાક્ય અંગીકૃત કરી, આવ્યો રાણી પાસ;
 ચિન્તાસાગર પરજવલી, બેડી દીડી ઉદાસ (ઉદાર). ૪
 રાણી સમીપે આવીને, બેસી કરેય જીહાર;
 રાણી કહે ભલે આવીયો, સૂડા વિષમી વાર. ૫
 કહે સૂડો રાયે મોકલ્યો, તુમ્હયી જોવા શુદ્ધ;
 રાણી કહે મુજ પ્રીકેડો, કુશલી છે કહો મુજજ. ૬
 કુશલે છે પીઉ તુમતણો, જઈ તુમ કુશલ કહેસ;

૧-અંદાશપૂર્ણ. ૨-કર્મરૂપી પારધીએ. ૩-શાંતિ પકડીને, ચુપડીયા.
 ૪-સ્વીકાર કરીને. ૫-વિષમ સમયે.

ધણી વેઠા થઇ સીખણો, હવે હું પન્થ વહેસ. ૭
 લહી શીખ સૂઝો ઉડીયો, જોતો આવ્યો ત્યાંહ;
 ફલકઉપર તરતો કુંમર, એટો દોટો ન્યાંહ. ૮=૨૮૦

હાલ. ચારાને મહારા કરહલા ચરતાં એકજુઠા મ હમીરા, એદશી.

આવી કુંમરને પાયેં નમી, કુશલની કહે છે વાત કુંમરજ;
 હું જોઇ આવ્યો તિહાંકણે, રાણીને છે સુખ સ્યાત, કુંમરજ. ૧
 કર્મતણી ગતિ દોહિલી, છે મ્હોટી મ્હારાય, કુંમરજ;
 તે કોઇ ટાલી નવિ શકે, જો સુરપતિ જિનરાય, કુંમરજ;
 કર્મતણી ગતિ દોહિલી. ૨
 કુંમર કહે શુક શું થયું, પડી મ્હોટી વિપત પોપટજ;
 સૂઝો કહે લહીયે કર્મથી, સુખદુઃખ ને સંપત કુંમરજ. કર્મ ૩
 કર્મે ચન્દ્ર કલંકી રહ્યો, કર્મે બાસિ ધાલ્યો ૧ પાયાલ કુંમરજ;
 કર્મે દિનકર પણુ ભમેં કર્મે બ્રહ્મા કુલાલ કુંમરજ કર્મ ૪
 કર્મે કુમ્ભધરે પાણી વહેં, મોટો રાજા હરિશ્ચન્દ્ર કુંમરજ;
 કર્મે સીતા લેઈ ભલેં, વનવાસે રઘુનન્દ કુંમરજ. કર્મ ૫
 કર્મે રાવણુ રેવણી, કર્મે પાણ્ડવ વનવાસ કુંમરજ;
 કર્મે દ્રુપદી હરણુ થયું, દેવદન્તીપતિ ગયો નાસ કુંમરજ. કર્મ ૬
 કર્મે મહનરૂપિદત્તા, પામી દુઃખ અનંત કુંમરજ;
 કર્મતણી ગતિ વિષમી, તે ભોગવ્યાવિણુ ન છૂટંત કુંમરજ ! કર્મ ૭
 કુંમર કહે તેં સાચું કહ્યું, મિથ્યા નહીં સહી એહ પોપટજ;
 વળી જાઓ કુંમરી ભણી, શુદ્ધિ લ્હાવો જીર્ણ ત્યેહ પોપટજ. કર્મ ૮
 ઉડ્યો શુક ત્યાં આવીયો, ઘણો ઉલંઘી પન્થ કુંમરજ;
 વાટ જોતી હુતી તાહરી, ભલેં આવ્યો તું સંત પોપટજ. કર્મ ૯

૧-પાતાળ ૨-નળરાજ

કહો કુશલોં છે ! વર માહરો, વળી તુમહારે તન પોપટજી;
 હા માતા ! કુશલ છે ભૂપને, માનજો સાચું મન માતાજી. કર્મ ૧૦
 ખેમ કુશલ તુમ પૂજવા, મુઝ મોકલીયો છે રાય માતાજી;
 મુઝ નૃપ અંતર કેટલો, કહું તે સાંભલો માય માતાજી. કર્મ ૧૧
 જલકલ્લોલ આરદ્રાલથી, ગયો નૃપ બહુલી સોય માતાજી;
 સાંભલી હીયડે દુઃખ ધરેં, કર્મ કરે તે હોય પોપટજી. કર્મ ૧૨
 તો ! હવે શુક મિલચું કિહાં ? દૈવે કર્યો વિજોહ પોપટજી;
 હવણાં મિલવું છે દોહિલું, પણ આગળ હોસેં સોહ માતાજી. કર્મ ૧૩
 કહે શુક તેં કિમ જાણીયું, કહે મુઝ આગળ સાચ પોપટજી;
 મેં જાણ્યું આગમજ્ઞાનથી, વળી હુમ દેવીની વાય માતાજી. કર્મ ૧૪
 દેવવાણી નિષ્કલ નવિ હવે, જાણજ્યો નિરધાર માતાજી;
 તૃપાલાગી મુજનેં ધણીજી, શીખલો પીઠે જઈ વાર માતાજી. કર્મ ૧૫
 જાઓ પોપટ ઉતાવળા, કહેજો મુઝ સંદેશ પોપટજી;
 જળ પીને જીવિત રાખજો, વળી લેજો ખખર વિશેષ પોપટજી. કર્મ ૧૬
 કહી હમીરા ગીતની, તેરમી ઢાલ રસાલ શ્રોતાજી !
 ગંગવિજય કહે સાંભલો, ઉચ્છક થઈ ઉજમાળ શ્રોતાજી !

કર્મનણી ગતિ દોહિલી. ૧૭=૨૮૭.

હુહા.

ઉડ્યો શુક પાછું જોવતો, આજ્યો કુમરને પાસ;
 રૂદન કરતો દેખીયો, મુખ મૂકે નિસાસ. ૧
 સૂડો કહે સૂણ સાહીબા, મકરો દુઃખ લિગાર;
 તુમ અંગના કુસુમશ્રી-પ્રતિ ! કુશલ છે અપાર. ૨
 કુમર કહે શુક સાંભલો, કાં ! તું દીસેં દલગીર;
 કહે શુક લાગી અછે, તૃપા અતિહી વીર. ૩

કહે તૃપ, શુક મુજને ગમે, કહ્યું કરે માહરં એક;
જલ પીઓ મન મોદશું, કહી સંદેશો છેક. ૪
શુક કહે મુજમ નવિ ઘટે, 'નટે' ! પંખીની યાતિ;
કહે તૃપ હઠ ન કીજએ, કરે તૃપા જીવધાતિ. ૫=૩૦૨

ઠાસ. તુમહે પિત્તામ્બર પેહરયાંજ એ દેશી.

કહે શુક સાહિય સાંભલોજ, રાગિન્દ સાંભલો,
મરવું એકજ વાર, રાગિન્દ સાંભલો; હું નવિ મૂકું તુમ્હ ચર્ણજ,
રાગિન્દ સાંભલો, વર ભલું છે મુઝ મરણજ, રાગિન્દ સાંભલો. ૧
કહે તૃપ વેદીઆ મથાઓજ રાં મહારા સમ તુમ્હે જાઓજ રાં
સમજાવિતે વોલાઓજ રાં દુઃખે ભરાંણો હૈયોજ રાં ૨
ધણો પન્થ વોલ્યો રુદુરેજ રાં આવી જોલે ગદગદ સ્વરેજ રાં
દેખી પૂછે કુશલ સ્વરૂપજ રાં હામાત ! કુશલ છે ભૂપ માતજ સાંભલો. ૩
કાં ? શુક દીસે તું એહવોજ રાં ભૂમંડળે નહીં તુઝ જેહવોજ રાં
કહો સ્વરૂપ શુક તાહરંજ રાં તુઝકપર હિત માહરંજ રાં ૪
કહે શુક, તૃપા પાપીણીજ માં ઘટમાં ઘઘ રહી શાપીણીજ માં
કહે રાણી, શુક જાઓ તટેજ રાં જલ પીઓ ફળ ખાઓ ઝટેજ રાં ૫
શુક કહે હવે નહીં વહીયેજ માં આ ! પ્રસ્તાવે કહો કિમ
જમએજ ? માં

આપદ પડી સજ્જન જે અલગોજ માં પાસે આવી રહે વળગોજ માં ૬
રાણી કહે, શુક ! તું ચતુરજ રાં પરકજ્જ કરવા આતુરજ રાં
આદજે ધણે વળી ઠાણીજ રાં મકર તું ! જેહ પર પહાણજ રાં ૭
સૂડો રાવે કરે શોકજ માં રાણી મૂકે મ્હોટી પોકજ રાં

૧—હે ક્ષત્રિય ! હું પણ પંખીની જાતિ છું ! નટ—ક્ષત્રિયની એક જાત.

૨—રુદુર, દુઃખીપણાથી, ૩. પરકાર્ય, કાજ. ૪. આ ઠેકાણે.

૫—હાણી, નુંકશાન.

તેણે દુઃખે જળચર જીવજી રાં કરે અતિહી રિવજ^૧ ૮
 કહે શુક, મોહનગારોજી રાં મુઝ વિનતડી અવધારોજી રાં
 તું સાચી મુઝ માયજી માં હું ! આવીશ^૨ તુમચે પાયજી માં ૯
 નિજ નન્દનને ચિત્ત ધરજોજી માં રખે વિસારતાં, હિત ધરજોજી માં
 તુમ શું કીધો હોવે રોપજી માં તે ખમજો મહારો દોષજી માં ૧૦
 જે અવિનય થયો હોવે તુમહથી માં તે ખમજો તુમ અમથીજી માં
 ધિહાંથી નવિ હું જાઉંજી માં તુમહ ચરણ ચિત્ત લાવુંજી માં ૧૧
 કીધી ધણી મુજ સારજી માં તુમચો બહુ ઉપગારજી માં
 પાલીને કીધો મ્હોટોજી માં તો ! કિમ થાઉં ખોટોજી ! માં ૧૨
 દેવે કહ્યું છે સાચુંજી માં મિલશે હવ પલ્લંક નહીં કાચુંજી માં
 તેણે જલ પીવા જાઉં નિઃશંકજી માં તોહી પણ માહરો વંકજી માં ૧૩
 સાજન શું રૂડી વાતજી માં લાભે ! પૂરવ સંઘાતજી માં
 તે! છોડી અલગા જઈરહ્યાજી માં તે પ્રાણી ચલહુઆ કહિયાજી માં ૧૪
 પ્રીતિ કરીને જે તોડેજી માં તે તે અધમ ! વિછોડેજી માં
 સાચી પ્રીતિ જે રાખેજી માં તે ઉવેખી કિમ ? નાંખેજી માં ૧૫
 પ્રીત કરતાં સોહિલીજી માં નીરવહતાં લાગે દોહિલીજી માં
 જે પ્રીત કરીને રાખે કુડજી માં તે પ્રાણી મુખ પડને ધૂડજી માં ૧૬
 જે કારમી માંડે માયાજી માં તે ! જનનીયે કાંઈ જાયાજી માં
 એહવા કપટીનો સંગ નવિકિજોજી માં તેહથી હૈયું ફિણ

છીજોજી માં ૧૭

તેહથી કોહી તન સૂકેજી માં વળી અનપાણી પણ મૂકેજી માં
 એહવો તેહનો પાસ છે મ્હોટોજી માં તે તેહ ન દીજો દેસોટોજી^૪

માં ૧૮

૧-દુઃખ. ૨-તુમારે. ૩-હવકા, નીચ.

૪ - 'તે તેહને દીજો દેસોટોજી ?' બીજી પ્રતિમાં. દેસોટો એટલે
 દેશવટો દેવો હોડું જોઈએ, અર્થાત શું તે તેહને દેશવટો દેવો ?

એ નેહની ધણી છે વાતજી માં શું કહીયે તુમ્હને માતજી માં
કહી અભિનવ ચૌદમી હાલજી, ભવિજન સાંભલો;
ગંગા કહે, વિરહીને સાલેજી, ભવિજન સાંભલો. ૧૯-૩૨૧

હહા.

રાણી બોલેરે સૂડા, તુઝશું ધણો સનેહ;
તું મનમોહન માહરો, તો કિમ ? આપું છેહ. ૧
તે માટે જ તું ઉતાવળો, મ કર વિલમ્બ સિગાર;
પી પાણી ફળ ખાઈને, સુખીયો હોજે અપાર. ૨
બ્યારે પ્રભુ મેલાવસે, મિલસું તેણિવાર;
ત્યાં લગી માહરા પીઉને, સુદ્ધિ નહીં સમાચાર. ૩
સૂડો ઉડ્યો શીખ માંગીને, આબ્યો વનહમઝાર;
નિર્મલફળ ભક્ષણ કરે, પીવે શીતલ વાર. ૪
સંતોષ પામ્યો સૂડળો, હુઈ શીતળ કાય;
કુમર કુમરી જવ સાંભરે, તવ શુક કરે હાય. હાય. ૫=૩૨૬

૧(કુમરી-અધિકાર.)

હાલ-સોરઠી.

૨સોરઠી-રહો રહો રહો રહો વાહલા, એ દેશી.

હુવે કલ્લોલે કરી ચાલીયું, ૩નાવપરિ સુધું તેહ લાલરે;

એહુવે મગરમચ્છે આવતે, ૪ગજયું પાટિયું જેહ લાલરે. ૧

૧-વીરસેન, કુસુમશ્રી અને પોપટ એ ત્રણે અન્ય અન્ય રથજે અત્યારે
છે. જેમાં પ્રથમ કવિ આંહિ કુમરીવૃત્તાંત જતાવે છે. ૨-નૂઓ શાલીભદ્ર પાનું
૩૨મું રાગ સોરઠી. ૩-કુસુમશ્રી જે પર ઘેટેલી છે તે પાટીયું સમુદ્રમાં નાવની
પટેમ તર્યું બધ છે, ૪-તેને મગરમચ્છે આવીને ગલી લીધું. એવો ભાવ છે.

હવે સુણો કૈતક વાતડી, રસિક દેષને કાન લાલરે;
સાંભલતાં જે ઊંઘશે, તેહની ગંધ સહુ સાન લાલરે.

હવે સુણો કૈતક વાતડી. ૨

મચ્છપેટે જાણે અવતરી, જલમાંહી (મચ્છ)આલ્યો જાય લાલરે;

હલુયે હલુયે આવતો, રમતો સાયરમાંહી લાલરે. હવે સુણો ૩

નરકતણા તિહાં દુઃખડાં, ભોગવે (કુમરી) કર્મસંયોગ લાલરે;

એ હવે તરતો (મચ્છ) આવીયો, સાયરતટે જિહાં લોક લાલરે. હવે ૪

૧જલધી ઉપકંઠે સુન્દર, શ્રીપુરનગર અલિરામ લાલરે;

તિહાંથી ધીવર હવે આવીયા, મચ્છો જાલવાને કામ લાલરે. હવે ૫

નાંખી જાલ હવે જેહવે, તેહવે પડ્યો મચ્છ માંહી લાલરે;

તાણી બાહીર કાઢીયો, ૨વિસ્તીર્ણુ વાડી જ્યાંહિ લાલરે, હવે ૬

નગર વેશ્યા એક તિહાંવસે, પુરુષના નામે ગુણરાજ લાલરે;

આઠ ચેટી તિહાં પાદવી, ૩મચ્છવ્યંજન લેવા કાજ લાલરે. હવે ૭

તે મચ્છ દાસીયે સાહીયો, ઉપાડ્યો નિજ હાથ લાલરે;

લ્યાવી મચ્છ તિહાં મૂંડીયો, જિહાં બેઠો સહુ સાથ લાલરે. હવે ૮

દાસી પુરુષને વિનવે, માતા, મચ્છ આણ્યો આ એક લાલરે;

પુરુષ આવી ઉભી રહી, મચ્છખંડ કરો વિવેક લાલરે. હવે ૯

મચ્છઉદર ૪વિદારીયું, તવ નિરખી અનોપમ નાર લાલરે;

૩પે રંભા હરાવતી, મચ્છના ઉદરમઝાર લાલરે. હવે ૧૦

કષ્ટથી કાઢી કુંઅરી, પુરુષ કરે ઉપચાર લાલરે;

વહેલી થાઓ સુન્દરી, મ કરો વિલમ્બ લિગાર લાલરે. હવે ૧૧

કરે ઉપચાર નવનવા, સાજી હુધ નાર લાલરે;

વેશ્યાપરિવાર ખૂશી થયો, મહોટો હુઓ વ્યાપાર લાલરે. હવે ૧૨

૧-જલધી-ઉપકંઠે-સમુદ્રતટે સુન્દર એવું શ્રીપુરનગર છે, ત્યાં તે મચ્છ આળ્યો. ૨-વિશાલ. ૩-મચ્છનું શાક પિંગેરે બનાવવા માટે મત્સ્ય લેવા સાર. ૪-ચોરું, કાપ્યું.

નયણુ પસારી જુએ ચિહ્નું દિશે, દીડી વાડી વૃક્ષિ લાલરે;
 બોલી ટોલી સવિ મિલી, તે માંહિ અક્કા એક દક્ષ લાલરે. હવે ૦ ૧૩
 ખેસારી રથવાહને, ગૃહે આણી ગુણખાણુ લાલરે;
 તવ કુમરી મન ચિંતવે, ઇલાં મુંડી કુણે આણુ લાલરે. હવે ૦ ૧૪
 એતો ૧ મૌલ નૃપસારીખો, દીસે છે કાઠ ઇન્દ્રિય લાલરે;
 પણ! પુરૂષ કો દીસે નહીં! જિહ્વાં તિલાં નારીયું સખ્ય લાલરે. હવે ૦ ૧૫
 ઇમ વિચારી મન ચિંતવે, એહ કારણુ વિપવાદ લાલરે;
 અસંભવ વાત દીસે અછે, નહિ! ૨ ઇન્દ્રિયતણો પ્રાસાદ લાલરે. હવે ૦ ૧૬
 પંનરમી દાલ પૂરી થઈ, મન ગમતી મનોહર લાલરે;
 ગંગવિજય કહેં સાંભલો, સરસ મીઠો અધિકાર લાલરે.
 હવે સુણો કૌતુક વાતડી. ૧૭=૩૪૩

દુહા.

તવ કુસુમશ્રી પૂછે ઇન્દ્રિયું, એ મન્દિર કેહનાં માત ?
 તે કહેા મુજ આગળે, નામ હામ ગુણુ જાત. ૧
 તવ પુરૂષ બોલી સુણો, અમચી કહસ્યું જાતિ;
 પણુ તુમ્હ ગુણુ સવિ વર્ણવો, કહેા જાતિને જાતિ. ૨
 કિલાં તુમ્હ રહેા અછો, કિસ્યું તુમ્હાઈ ૩ વર્ત;
 તે સધળું મુજ આગળે, હિતધરી જાખો સત્ત. ૩
 કુમરી કહે અમ્હ વર્ણવો, સ્યું ? તમારે કામ;
 અમ્હો છું દુઃખીયા જગતમે, તેહનું સું લીજો નામ. ૪
 કહે, વેસ્યા તોહપણુ, ૪ જાણીઈ તુમ્હ ચરિત;
 સુણતાં અમૂલિત તુમ્હ ગુણુ, થાયે કાન પવિત્ર. ૫=૩૪૮

૧-મહેલ. ૨-ધનાદય શ્રેષ્ઠિ. ૩-દેશ, ગામ.

૪-જાણીએ. આ રાસો લખાયેલો તે લગભગના સૈકામાં “એ, યે” ને બદલે “ઈ” લખવાનો પ્રચાર હતો.

(કુસુમશ્રીકથન આડકથા.)

ઠાળ.—મન મધુકર માહી રહ્યો, એ દેશીએ.

તવ કુમરી કહે સાંભલો, માહરું શુભ ચરિતોરે;
વસન્તપુરે વ્યવહારીયો, દેવદત્ત નામે પવિતોરે. ૧
 કીધાં કર્મ ન છૂટીઈ, જો જ્યો હૃદય (રીઘ્ય) વિચારરે;
 કર્યાં તેહવાં ભોગવે, આપોપું નિરધારરે.
 કીધાં કર્મ ન છૂટીએ, આપોપું નિરધારરે. આંકણી. ૨
મદનવતી તસ ભારજ, રૂપ કળા સુપ્રવીણરે;
 તસ કુખે હું ઉપની, **રતનવતી** ગુણલીણરે. કીં આં ૩
 ભણીગુણી હું મહોટી હુઈ, યૌવનવય જવ પામીરે;
 એવે વસન્તઋતુ આવીયો, મધ્યાં રમવા બહુ ફાગી(મી)રે.
 કીં આં ૪
 ઠામ ઠામ ઓચ્છવ માંડીયો, હર્ષ ગાઈ ફાગરે;
 રજયલ છળીલા ખેલે ખાંતશું, કરે નવનવા રાગરે. કીં આં ૫
 નગર પડાહુ વજડાવીયો, રાગજ્યે તેણીવારરે;
 સહુકો રમવા નિસરો, કુણુ નરને કુણુ નારરે. કીં આં ૬
 રાયઆણા સહુ મનવિને, આવ્યા વનહમન્નરોરે;
 એહવે અચરિજ જેથયું, તેસાંભલો નિરધારોરે. કીં આં ૭
 ભમતો ભમતો પ્રદેસીયો, આવ્યો એક નિમત્તિયો જાણરે;
 કહે તે નવિ થાયે તૃથા, જાણી જે કાલ્યાણરે. કીં આં ૮
 કહે રાય, તે નિમિત્તને, કોઈક નિમિત્ત પ્રકાશોરે;
 હા ! મહારાય કહું તે સૂણો, હાંસીમાં ધાશે વીખ જોરે
 (વાપ જોરે). કીં આં ૯
 રાયજી, તહારા પુત્રને, થાસે કોઈક રવિધનરે;

૧-છેલ. ૨-મૂલ પ્રતિમાં-વિજ્ઞાનરે, એવો પાઠ છે પરન્તુ તે અશુદ્ધ જાણાયાથી વિધનરે, કરકું પડયું છે.

પાછલે પહેરે આભુને દિન, રાખજો તુમે સાવધાનરે. કી० આ० ૧૦
 સહુ પરિવારસું રાજવી, બેઠા ખડ-સંખાહિરે;
 એહવે રમણપ્રયાસથી, કુંગર સૂતો વડછાંહિરે. કી० આ० ૧૧
 નિદ્રાભર હુએ યદા, સર્પે આવી ડંક દીધોરે;
 પૂરવવૈરના ભાવથી, પાપીયે એ કર્મ કીધોરે. કી० આ० ૧૨
 ભોજન વેળા જવ થઈ, ઉઠાડે રાજન્નરે;
 બોલે નહીં તવ નૃપ જુએ, જહરે ભરાણું તત્તરે. કી० આ० ૧૩
 તવ રાય હાય હાય કરી, પડયો ધરણી અમુદ્ધરે;
 અચેત થયો મુખ ખીડીયો, નહિ કોઈ તસ સુદ્ધરે. કી० આ० ૧૪
 લોક સહુ મધ્યાં એકલાં, નિરખે કુમરનો અંગરે;
 હૈ! હૈ! આ સુંહ થયું, રંગમે કીધો ભંગરે. કી० આ० ૧૫
 આય ઉપાય કરી બહુ, રાજ કીધો સચેતરે;
 સજીવ કરો તુમહ કુમરને, ભાઈ આણી હેતરે. કી० આ० ૧૬
 પુત્ર દુઃખી દેખી વળવળે, ધમ જપે ભૂપાલરે;
 ગંગાવિજયે પૂરી કહી, સોળમી ઢાલ રસાલરે.
 કીધાં કર્મ ન છૂટીએ, આપોપું નિરધારરે. ૧૭=૩૬૫

ફહા.

ગુણી ગારડી તેડીયા, યન્ત્ર મન્ત્રના જાણ;
 જડી ભૂટી મણિ ઔષધી, કીધી તે ગુણુખાણ. ૧
 તોહીપણુ તે કુમરને, ૧ કીટા (ટીકા) ન લાગો લિંગાર;
 હાથ સહુ ઝટકી રહ્યા, તવ રાય કરે પોકાર. ૨
 તેહી નયરે વવહારીયો, રહે છે ભુદ્ધનિધાન;

૧-અહીં મૂલ પ્રતિમાં “કીટા” છે પરંતુ “ટીકા” હોવું જોઈએ. લલિ-
 યાના દોષથી “ટ” ને બદલે “ક” પહેલો લખાઈ ગયેલો હોવો જોઈએ. ટીકા-
 ટીકા-ટીકા.

વસુભાનામે ગુણુનિલો, દ્રવ્યતણો નહિ મન. ૩
 વસુમતી તસ સુન્દરી, કળા કળાપે પૂર;
 બોલજ બોલે મીઠડાં, મુખ ઉપે શશિ સુર. ૪
 તસ નંદન ગુણુચાતુરિ, વસંતસેન કુમાર;
 કળા 'બહોતર' શોકતો, બુદ્ધતણો ભંડાર. ૫
 રાયદુઃખ દેખી ચિંતવે, મુઝ વિદ્યા કુણુ કંજન;
 પર-ઉપગારી હેજમું, કુમરને કાધો સંજન. ૬
 તવ નૃપ મનમે હરખીયો, બોલે વચન અનૂપ;
 જે જોઈએ તે આપીયે, હેતે ભાંખે ભૂપ. ૭
 કુમર કહે અમ્હને તુમતણો, છે મોટો આધાર;
 જોશે સારે માંગીશું, વર રાખો ભાંડાર. ૮
 સહુકો ગયાઘર આપણે, નૃપ પણિગયો નિજ ગેહ;
 રાય કુમાર જવારીયો, શેઠનંદન ધન એહ. ૯=૩૭૪

ઠાલ. તેતરીયા ભાઇ તેતરીયા, એ દેશી.

૧ તવમેં (રતન મેં) તેહના ગુણુજવ પેખી, હરખી ચિંત મઝારે;
 અથવે માત-પિતાને આગળ, માગી લીયો ભરતારે. ૧
 સાંભળ સજની કર્મકલાની, મનકુ ધીર ચિંત રાખીરે;
 મુખદુઃખ આવે કર્મસંયોગે, કર્મનો કા નવિ સાખીરે,
 સાંભળ સજની કર્મકલાની. આંકણી. ૨
 મેં 'પણુ' કાધું એહનેઉપર, સહી વરવો એ નાહરે;
 અવર પુરૂષ અન્ધવસમ માહરે, નહીં તો અગ્નિસરણો વાહરે. ૩
 માત-પિતા મુજ હર્ષ ધરીને, પરણુવ્યો ચતુર સુઝણુરે;
 વસંતકુમરને મહા મહોત્સવે, કરી ધણો મંડાણુરે. સાં ૪
 આરે મંગલવર્ત વર્તિને, કુમર કુમરી વરીયારે;

૧ -તે વખતે. ૨-તેવારે મેં. ૩-વિનવે, કહે. ૪-નિયમ.

તવ મેં મનમેં ઈમ વિચાર્યું, મનવંછિત મુજ ફલીયારે. સાં ૫
 રાયે તેડવી તેહ કુમરને, દીધો દ્રવ્ય અપારરે;
 ઘણું આડમ્યરે રાય તેહોને, પોહ્યાવ્યા ગૃહદ્વારરે, સાં ૬
 વનવન કૌતુક રંગ-વિનોદે, ક્રીડા કરે તે કુમારરે;
 ક્રાતક પેખણુ મિત્ર સંઘાતે, નિસર્યો શહેરમગ્ગરરે. સાં ૭
 એહવે કાઠકે ગ્રામથી આવ્યો, ભારવાહક એકરે;
 માથે ભાર પરસેવો ચિહું દિસે, તૃપા વિકલ બહુ છેકરે. સાં ૮
 ભાર ઉતારી બેઠો પેઠી, વિસમીયો તવ સાંસરે;
 તેહવે કુમર હસતો રમતો, આવી બેઠો (તે) પાસરે. સાં ૯
 તે ભારવાહતા આચરણુ વિલોકી, હાંસી કરે તે સાથેરે;
 બુઝો ભાઈ એહના ચીર-પટકા, વેંટી મુદ્રિકા હાથેરે. સાં ૧૦
 બુલડે બારી અનોપમ દીસે, સીવનારાનેં ધન્યરે;
 ઉદયે આવ્યા એહતે એહીજ, પાછલા લવનેં પુન્યરે. સાં ૧૧
 કુમર હાંસી સૂણી ત્રટક્યો, શું લવોછો લઆલરે? (લાલરે);
 તુમ્હ અધિકું મ્હારેં દીસે, પૂરવભાગ વિશાલરે. સાં ૧૨
 આપકમાઈ ઉપાઈ આરોગું, શું કરું? લખમી ઝાઝીરે;
 બાપકમાઈ તે માતાસરખી, તે તું ભોગવે છે પાછરે. સાં ૧૩
 તાસ વચણુ વેધકનાં સુણી, વિલખાણુ તે કુમારરે;
 ધરે આવી 'તુટમંચક લઈ સુતો, અપવર્ગ મજારરે. સાં ૧૪
 ભોજનવેળા જવ થઈ તવ, આવ્યો તાત ઉચ્છગેરે;
 ઉઠો પુત્રજ જમીયે ભેલા, આપણુ મનને રંગેરે. સાં ૧૫
 પુત્ર કહે સુણો તાતજ મ્હારા, એકવેર પ્રદેશ જાઝીરે;
 આપો આજ્ઞા પિતાજી તિવારે, ઊડી ભોજન પાવૂરે. સાં ૧૬
 વચન સૂણી ચમક્યો વ્યવહારી, પુત્ર શું બોલ્યા એ બોલરે;
ગંગવિજયે પૂરણુ ભાખી, સત્તરમી દાલ અમોલરે.
 સાંભલ સજની કર્મકહાની. ૧૭=૩૬૧

૧-ચુટેલો ઢોલીઓ.

કહા.

શેઠ કહે સૂણો પુત્રજી, તુમ્હને શો પ્રદેશ ?
 ખાઓ પીઓ ધન વાવરો, હજી છો બાલેવેશ. ૧
 તુમ્હને શી? ચિંતા અછે, વ્યવસાતણી ગુણ નેહ;
 પાંચે સાત પરીઆ લગે, છે લચ્છી અછેહ ! ૨
 પુત્ર કહે સ્થા કામની? મુજ ઉપાર્જિત નાહિ;
 મયા કરીહવે શીખલો, તો ભોજન કરીયે પ્રાં(આ)હિ. ૩
 શેઠ વિચારે ચિત્તમેં, હડી એહ કુમાર;
 સમગ્રઓ સમજે નહીં, ઉઠો વત્સ(વસ) હોઓ તથયાર. ૪
 શેઠવચન તવ સાંભલી, હર્ષો ચિત્ત કુમાર;
 અમૂલક વસ્તુ લેધ વાહણમેં, ભરી કીધ તથયાર. ૫
 ભોજન મજૂર ભલીપરિં, કીધાં તાત સંઘાત;
 હસતોં રમતો ત્રી(યા) આગળેં, આવીને કહેવાત. ૬
 હમો પ્રદેશે સીધાવશું, સૂણે રહેજે તુમે જોહ;
 સરજે મિલવું થાવસેં, ઇમ ભાળે ધરી નેહ. ૭=૩૯૮

ઠાસ. આજ હમરી ઠાસો પ્રાહુણો, એ દેશી.

તવ કહે સુંદરી સૂણો કંતજી, તુમ્હે સેં? ચાલો પ્રદેશ;
 પ્રાંતમ મહારાહે, અરજ સૂણો એક માહરી. ટેક.
 હું અબળા ધર એકલી, કહે તુમ વિના કેમરહેસ;
 આતમ મહારાહે ! અરજ સૂણો એક માહરી. ૧
 મુજ આંખલડી તુમ દેખીને, અતિ હૈડે વાધે નેહ; પ્રીં અં
 તો હિડૂં કઠિન કરી વાલમા, સ્યું બોલો છો દેઈ છેહ. પ્રીં અં ૨
 પદ્મે બંધાણી જે આપણે, કહો તે કિમ મૂકી જાય; પ્રીં અં
 કુડ જો તેશું રાખીઈ, તો દાયમ સહી ફુલવાય. પ્રીં અં ૩

પ્રીતિ-અંતર નવિ કાળ્યે, જિહ્વાં અંતર ત્યાંહ શી પ્રિતિ; પ્રીં અં
 પ્રીતિ વચ્ચે પડેલો લયો તો ! એહ વડી કુરીતિ. પ્રીં અં ૪
 તો એવડો અંતર કમ રાખીઈ, મુ અખળાઉપર મહારાજ; પ્રીં અં
 ઉત્તમ નરને ઘટે નહીં, સાચી યાંહ ૧૩૪૫ની લાજ. પ્રીં અં ૫
 તુમશું મહારે પ્રીતડી, તે મેલવી છે કારતાર; પ્રીં અં
 તે કિમ તોડીઈ સાહિબા, ઘણું શું કહું વારોવાર. પ્રીં અં ૬
 પ્રદેશપ્રયાણની વાતડી, કહેતાં કિમ ચાલે જીહ્વા; પ્રીં અં
 તુમવિના મુજને વાલિમા, ન સૂઝાયે રાતી ને દીહ. પ્રીં અં ૭
 આ મંદિરમેં એકલાં, તુમવિણુ ઘડી તે જમ્માસ; પ્રીં અં
 કર્ણા કરી મુજઉપરે, હવે રહો ધણુ આવાસ, પ્રીં અં ૮
 ઘરજન્મથી છતે થકે, તો ર્યો ? ચાલણુનો યોગ ! પ્રીં અં
 આ લઘુ વયમેં સાહિબા, ભોગવો ઝડા ભોગ. પ્રીં અં ૯
 વલતું પ્રીતમ ઈમ કહે, હવણું રહ્યાનો નહિ કામ;
 ત્રિયા મોરી હે, કહું માનો તુમ્હો માહર.
 થોડે દિને વહેલા આવસું, ઉપાર્થ જીહ્વા દામ. ત્રિં કં ૧૦
 તિહાંલગે રહેજે સાસરે, મત આણો વીસલેપ; ત્રિં કં
 તપ-જપ-વ્રત સુધાં પાલજ્યો, વલી લખજ્યો રૂડો લેખ. ત્રિં કં ૧૧
 તવ, નયણે આસું દાલતી, કહેં સૂણો પ્રાણુધાર; પ્રીં અં
 તુમ સાથે અમ્હો આવશું, એ વાત અછે નિરધાર. પ્રીં અં ૧૨
 નિશ્ચલ મન દેખી નારીતું, કહે કુમર તેણીવાર; ત્રિં કં
 કરો તયારી ચાલણુતણી, મ કરો વિલંબ લિગાર. ત્રિં કં ૧૩
 તવ કુમરીઈ નિજ પરિવારસું, ભલી માગી શીખ સવર;
 બેલની મોરીહે, કુશલ સન્દિસો મોકલેં.

૧-અશ્વાની આ મારવાડી શબ્દ છે. તે વખતમાં છઠ્ઠી વિલકિતને ચ,
 ચી, ચો, લગાવવાનો પ્રચાર મારવાડમાં હોય તેમ જણાય છે. મરાઠી ભાષાનો
 પ્રયોગ કર્યો હોય તેમ જણાય છે.

માવીત્ર કહેં નિજ પૂત્રીને, તું રહેજે સ્વામી હજૂર;
 પુત્રી મોરીહેં, વહેલી મલવા આવજે. ૧૪
 વયણ મ લોપીશ કંતનું, વલી(મ) કરજો ખોજમતિ ૧ ખાસ;
 સુન્દી મોરીહેં, કુશલ સન્દિસો મોકલે.
 માત-પિતાને સંભારીયે, તું રખે રહેતી ઉદાસ. કુમરી
 મોરીહેં, કુશલ ૧૫
 કાગલ લિખજે ચૂપશું, કુશલખેમનો આંહી; કું કું
 રહેજે કુલ સાહમું જોઈને, શું કહીઈં ઘણું પ્રાહિ. કું કું ૧૬
 શીખ માગી માવીત્રશું, ચાલી તે અપલખાળ; કું કું
 દાલ અદારમી એ કહી, ગંગવિજયે રસાલ. કું કુશલ ૧૭=૪૧૫

હુહા.

હવે તે કુમર કુમરી, પ્રવહણમાંહી ચઢીઆહિ;
 શુભયોગે શુભમુદ્ધરતે, રતનદ્વીપ ખ(પ)ડીઆહિ. ૧
 નાગર તાણ્યા નાખુએ, ખાડ્યા હુઆહુઅહુઅ હું શીયાર;
 સદ તાણ્યા ભલ જોરશું, મૂખ ખોલે જયકાર. ૨
 વાકિતણા પ્રયોગથી, ચાલે વાહણ ભ(સ)લગા;
 રમાલૂમ ખેડાં ઉપરિ, કહે તે વાત અલગા. ૩
 રંગ-વિનોદે ચાલતાં, થયું તે સજો ધરી નેહ;
 ભાગું ભરિસાગર જઈ, તોફાણે વાહણ તેહ. ૪
 પીઠિ છુટો હું પાટીઈ, પડી કર્મસંયોગ;
 તરતાં મુજ મચ્છેં ગલી, પૂર્વકર્મ નઈ(ને) ભોગ. ૫

૧-પાઠાંતરે “વક્ત્રી કરજો ‘ખિજમતિ’ ખાસ.” ખિજમતિ એટલે ખિજમત, હાજરી ૦ અર્થાત ખાસ તમો હાજરીમાં પાસે રહેજો. એવો અર્થ પશ્ચ યઈ શકે અને ઉપર ચાહુ લખેલી ખિજમતિનો એવો અર્થ થાય કે તમો ખીજ-ગુસ્સા વાળી મતિ કરતાં નહીં. ૨-માલિમ, માલમ લોક. જે પંજરી ઉપર બેસીને પઠ અને પુસ્તકો જોઈ, વાયુવિચાર કરનારા હોય છે.

ઘડાં લગે સઘળો કલ્હો, મેં મહારો વૃતાન્ત;
 આગળ જેહવડું થયું, તે તુમ્હે જાણો સંત ! ૬
 હવે કહો મુજ આગળે, તુમ્હ તણી સાચી વાત;
 સાંભલતાં સુખ ઉપજે, અમ્હ દુઃખીયાને માત ! ૭=૪૨૨

(કુમરીનો ચાલુ અધિકાર.)

લાલ. આજ ધુરાધુર ધુધળો હો લાલ, એ દેસીએ.

સાહેલડી ! કહે વેસા અમ્હો નામકા હોલાલ, છું જગમાં પ્રસિદ્ધ;
 સાહેલડી ! પૂરવપુણ્યપ્રયોગથી હોલાલ, કુલદેવીએ દીધ.—૧
 સાહેલડી ! યોવનલાહો લીજીઈ હોલાલ; કીજીએ સફલ અવતાર;
 સાહેલડી ! ફિર પીડવે (મીઠવો)છે દોહિલો હોલાલ, મનુપાજન્મ વારોવાર.—૨

સાહેલડી ! યોવનલાહો લીજીઈ હોલાલ.
 સાહેલડી ! જલદેવીઈ કરૂણા કરી હોલાલ, આપી લાગ્યવસેન !
 સાહેલડી ! સૂખ વિલસો સંસારનાં હોલાલ, નિતનિત ભોગરસેન.
 સાહેલડી ! આ અવસર પુણ્યે પામીએ હોલાલ, લે લાહો વિશેષ;
 સાહેલડી ! યોવનવય વિજ્યા પછી હોલાલ, રમધુપરે હાથ
 ધસેંસ. સાં યો ૩

સાહેલડી ! જનમ સફલ થયો તાહરો હોલાલ, જે આન્યા માહરે ગેહ;
 સાહેલડી ! મન ગમતાં સુખ ભોગવો હોલાલ, કહું છું
 આણી નેહ. સાં યો ૪

૧—જેવડું, જેટલું.

૨—મધમાખીયો જેમ સ્વવૃત્તિથી અન્ય અન્ય સ્થળોનાં પુષ્પપાનનાં
 રસાદિ લાવી મધને સંગ્રહી, જેવટ ઉપયોગમાં ન લેવાથી તેને પારધી મનુષ્ય
 લેઈ ગયા બાદ જેમ હાથ ધસે છે, તેમ જ પશુ હાવભાવચેષ્ટાદિ રસોથી
 વેશ્યાવૃત્તિ યુક્ત મધુરૂપ પરપુરૂષને, ઉચિત સમયે ભોગનીશ નહીં તો સમય
 વિત્યા બાદ હાથ ધસતીજ રહીશ.

સાહેલડી ! ખાઓ પીઓ ખેલો ખાંતિશું હોલાલ, વિલસો નવનવે યોગ;

સાહેલડી ! હસો રમો વળી મોજશું હોલાલ, તાહરું પૂરણું

ભાગ. સાં યોં ૬

સાહેલડી ! મદનલેખા નામે વળી હોલાલ, મુજ પુત્રી ગુણ દેવ;

સાહેલડી ! તે પાસેં રહો એકડી હોલાલ, દાસી છું ! કરસેં.

સેવ. સાં યોં ૭

સાહેલડી ! આ મન્દિર આ માલીયાં હોલાલ, આ મુહાલી સેજ;

સાહેલડી ! રમલ(ણ) કરો મન મોજશું હોલાલ, આણી હૈડે

હેજ. સાં યોં ૮

સાહેલડી ! મીઠવયલે સતોપતી હોલાલ, જાણે થાયે મુજ વશ;

સાહેલડી ! વળી વિશેષે ગુણ દાખવી હોલાલ, કરશું હાથ

અવશ્ય. સાં યોં ૯

સાહેલડી ! આ ધનસંપદ તાહરી હોલાલ, આ સઘળો પરિવાર;

સાહેલડી ! રહેસેં સહુ કિંકરપરેં હોલાલ, કહેશે તે કરશું

આચાર. સાં યોં ૧૦

સાહેલડી ! હું રહીસ વિન(વ)તીહરે હોલાલ, જે કહેંસો તે કરેસ;

સાહેલડી ! વળી તુજનેં મેં સોખીયો હોલાલ, ધરનો બાર વિશેષ.

સાં યોં ૧૧

સાહેલડી ! કહ્યું માન તું માહરું હોલાલ, સ્યું કહીઈ વારોવાર;

સાહેલડી ! થોડે કહે ઘણું જાણીઈ હોલાલ, સ્યો હવે માનમાં

વિચાર. સાં યોં ૧૨

સાહેલડી ! હરપ ધરીઈ હેજશું હોલાલ, કર અમયો આચાર;

સાહેલડી ! ભોગવો ભોગ ભજા યોગશું હોલાલ, મન ગમતે

ભરતાર. સાં યોં ૧૩

સાહેલડી ! મન ઇચ્છી ભોજન કરો હોલાલ. વળી પહિરો સોળ સણુગાર;

સાહેલડી ! શીત ગાઓ હુષેંકરી હોલાલ, રમજ્યો વિવિધપ્રકાર.

સાં યોં ૧૪

સાહેલડી ! આહે તેહને ૧ચાહીઈ હોલાલ, દિલભર થઇને છેક;
 સાહેલડી ! કપટ ને તેહશું રાખીઈ હોલાલ, તો દુહવાયે પ્રભુ
 એક. સાં યો ૧૫
 સાહેલડી ! એમ કથન વચન કહ્યાં ઘણાં હોલાલ, ૨કાસાયેં તેણીવાર;
 સાહેલડી ! ગંગવિજયે પૂરી કહી હોલાલ, ઓગણીસમી ઢાલ રસાલ.
 સાહેલડી ! યૌવન લાહો લીજયે હોલાલ. ૧૬=૪૩૮

દુહા.

કુમરી કહે સુણો ૩માતજી, તુમહે કહ્યું તે સત ;
 પણિ એ મુજ ગમતું નહીં, સાચી એહ મુજ વાત; ૧
 અમહ કુલ એ યુગતું નહીં, તુમચો એ આચાર;
 અઘટતું ઇમ કિમ બોલીયે, એહવું વચન અરા***. ૨
 રે સુન્દરી ! તું શું લવે ! જિમ તિમ અરે મૂઠ;
 અમધિર આવે ૪પતિપણું, કિમ ? રહેશે તુજ સુદ. ૩
 સાંભલી વચણ તે આકરા, દુઃખે ભરાણી જોહ;
 જાણે પીઠિં વિપ ઘોલીને, મરવું (નિ)શ્રિ એહ. ૪
 પણિ દેવે કહ્યું અછે, મિલણતણો અધિકાર;
 મિઠેવચણે સંતોષીઈ, વેશ્યાને નિરધાર. ૫

૧-ચાહીયે. જૂની ભાષામાં યેને બદલે હ ઉપર મીઠું કરવામાં આવતું.

૨-આંહી મૂળપ્રતિમાં “કાસાયે” પાઠ છે અને પછાડી પંદરમી ઢાલમાં “પુદ્ગ” નામ છે. જેથી જણાય છે કે લલિયાની આંહી કરૂર થઇ હશે !

૩ અહીં મૂળપાઠમાં “તાતજી” છે પણ તે અયોગ્ય લાગે છે.

૪-અમારે ઘેર આવવાં છતાં પણ તહારે એકજ પ્રતિવ્રતપણું શુદ્ધ કિમ રહેશે. ?

ઢાલ. કેશરવરણો હો, કાઠ કુમ્મળો મારા લાલ, એ દેશી.
અથવા, નજરે નિહાળો હો, બોલ સાંભલો મારા
લાલ, એ રાગે.

ધમ વિમાસી હો બોલે હસી મહારા લાલ,
તુમ કુલિ નિતજ હો ભલી ન કિસી મહારા લાલ;
એક મુંકાને હો અન્યથું મિલવું મહારા લાલ,
જેતો સાપુરીસને હો દીસે હલવું મહારા લાલ. ૧
બોલે વેશ્યા હો સુણ તું મૂરખે મહારા લાલ,
અમ્હ કુલ વિધવાહો કહીય ન નિરખે મહારા લાલ;
સદા સોહાગણ હો નામ ધરાવે મહારા લાલ,
તેતો પુણ્યે હો પદવી પાવે મહારા લાલ. ૨
સાંભલી કુમરી હો કહે કર્મજી મહારા લાલ,
ઉત્તમજનને હો મોટી ખોડી મહારા લાલ;
સુહણે પરનર હો અમો નધ ધૃષ્ટિ મહારા લાલ,
અમે એ વાતજ કદી નવિ પ્રીછું મહારા લાલ. ૩
કહે વેશ્યા હો એહવું સ્યું ભાખે મહારા લાલ,
પામી રચણજ કહો કુણ નાંખે મહારા લાલ;
જેહી ભંજવીસ હો તાહરી આખડી મહારા લાલ,
અમ ધરિ એ * * * * મહારા લાલ. ૪
કુમરી ચિંતે હો જોરે વ્રત માહરું મહારા લાલ,
સહી ભંજવે હો નિશ્રે ખરું મહારા લાલ;
તેણ હું કપટે હો વચન વાવરી મહારા લાલ,
સમજવું જિમ રહે હો વેશ્યા રહાવરી મહારા લાલ. ૫
કાલવિલખે હો હોસે કામ મહારા લાલ,
જિમ સીતાયે હો પામ્યો રામ મહારા લાલ;
ધમ્મિ ઝવીમાસી હો કહે કામિની મહારા લાલ,

૧-સ્પેષનેપણ. ૨-ઠાવકી, નિશ્ચિંત. ૩-વિચારી.

સાંભલ તું બાઇ હો ધરની સ્વામિની મહારા લાલ.	૬
જેહ કહેશેા તેહ કરીશ્યું મહારા લાલ,	
અમહ કુલ રીત છે હો તે ચિત્ત ધરશ્યું મહારા લાલ;	
પટ માસી કરશ્યું હો વ્રત આચાર મહારા લાલ,	
ભર્તું મિરતે હો પછી નિરધાર મહારા લાલ.	૭
કહે વેશ્યા હો ટેક છું(વું) તુમ્હે મહારા લાલ,	
ઝહેલા થાવોહો શીખ દીધી અમ્હે મહારા લાલ;	
કહે એકજ હો દાનશાળા કીજે મહારા લાલ,	
તિહાં બાઈ! એમ હો દાન હમો દીજે મહારા લાલ.	૮
અરથી આવે હો જે વલી પન્થે મહારા લાલ,	
તેહની ભક્તિજ હો કરીયે સન્તે મહારા લાલ;	
પંખીને ૧૪(ચૂ)ણજ હો દીજે બહુ મહારા લાલ,	
સતોષીઈ આગ્યો હો છતાં સહુ મહારા લાલ.	૯
વેશ્યા કહે હો વાર મ લાવો મહારા લાલ,	
મન્દિર એસો હો ધરી ૨ઉમાહો મહારા લાલ;	
દાનશાળાનો હો ૩ઓ છે ઓરડો મહારા લાલ,	
આ મન્દિર હુંકે હો અવલ છે કારડો મહારા લાલ.	૧૦
વેશ્યાવયણે હો કુમરી ઉછંગે મહારા લાલ,	
દીયે દાનજ હો મનને રંગે મહારા લાલ;	
એકજ ભકતે હો ભોજન સાચવે મહારા લાલ,	
પરમેશ્વરનાં હો ગુણ સન્તવે મહારા લાલ.	૧૧
પુરૂંડા તંદુલનાં હો ભરીભરી સુંડલા મહારા લાલ,	
આઠા ઝીણા હો મોકલે જોડલા મહારા લાલ;	
કુમરી દીયે હો ચૂન તેઅણુના મહારા લાલ,	
પંખી આવે હો તે કિ ૨૪ વણુના મહારા લાલ.	૧૨

૧-પાવાનું. ૨-ઉમંગ. ૩-ઓ-આ, પેલો, અહીં. ૪-પોપટ.

પરદેશી પંખી હો જાતિ અનેરી મહારા લાલ,
 આવે પ્રભાતિ હો નિરખેં હરી મહારા લાલ;
 જાણુ **વીરસેનનો** હો આવે સૂકે કોઈ મહારા લાલ,
 તો હું જોઉં હો કીહા ઇકે સોઈ મહારા લાલ. ૧૩
 ઇમ તસ દિવસ હો થયા ઘણેરા મહારા લાલ,
 પણિ તસ સુધજ હો ન કહેં અનેરા મહારા લાલ;
 કે ! આગળ ^૧વીતક હો કહું હિયાના મહારા લાલ,
 પોહરવ્યરજ હો ઇમ રહેં દીહના મહારા લાલ. ૧૪
 પંખીને દીઈ હો ચૂણુ જૂજૂખ મહારા લાલ,
 તેણે પ્રદેશે હો વાતજ ઇમ હુમ મહારા લાલ;
 નિજ નિજ ભાષે હો ઇમ જોલંતા મહારા લાલ,
 પંખી વાતજ હો કરે ડોલંતા મહારા લાલ. ૧૫
 પુણ્યસંયોગે હો સહુ દુઃખ ટલસેં મહારા લાલ,
 સુકપંખી હો કુમરીને મિલસ્યેં મહારા લાલ;
 કહેં વીસમી હો દાલ રસાલ મહારા લાલ,
 ગંગા કહે પુણ્યે હો મંગળમાલ મહારા લાલ. ૧૬=૪૫૯

(પોપટ મિલાપ.)

દુહા.

સુકપંખી સહુ એકઠાં, નિજ નિજ વાણી જોલંત;
 પંખીને ચૂણુ જૂજૂખાં, આપેછેં પુણ્યવન્ત. ૧
શ્રીપુર વેસ્યામન્દિરે, રહે છે ચતુર સુખાણુ;
 પુણ્ય જાણીને નિજકરે,^૨ કુમરી દીધેં દાન. ૨
 તે ચૂણુ આસ્વાદતાં, ઉપજેં અનિહી સૂખ;
 પણ તે કુમરી વિયોગિણી, દીસે છે કાંઈ દુઃખ. ૩

૧-મૂલમાં પાઠ “વીઠક” છે. ૨-સ્વલ્પસ્તથી.

નવકુંજના સૂઅડાતણી, મુખયકી સૂણી વાત;
 સૂય ચિંતે જોઈ જઈ, જો હોયે કુસુમશ્રી માત. ૪
 ધમ ચિંતી સૂડો ઉડીયો, આવ્યો મન્દિર તાસ;
 જિહાં તે ચૂણ નાંખ્યા અછે, તરત આવ્યો તે પાસ. ૫
 મુખ ઢાંકી સા બાલીકા, બેડી દીઠ નિરાસ;
 ચૂણમિસેં સુક ચૂણતો થકો, આવ્યો કુમરી પાસ. ૬
 મુખ જોયું તસ જોલખી, બોલે મીઠા બોલ;
 શું ! માતા કુસુમશ્રી સહી, લાખો વચન અમોલ. ૭=૪૬૬

હાલ. લલેરે પધારના તુમ્હે સાધજીરે, એ દશી.

ઉંચે મુખે કુમરીયે જોધયુંરે, તવ નિજસુક દીડો મનોહારરે;
 વચ્છ લલેં આવીયોરે, તુજ દીડે હરપ અપારરે. ૧
 લલેરે આવ્યો સુખે પાંખીયારે, જોતી હુતી તાહરી વાટરે;
 કુશલ છે તુજને સૂડારે, આજ મિટયો સધજો ઉચાટરે.
 લલેરે આવ્યો સુખે પાંખીયારે. આં ૨
 સૂડો હૃદયસું ચાંપીનેરે, બોલે બોલે મનતણે રંગરે;
 હવે અર્ધ દુઃખ મુને વીસયોરે, દેસેં દેસેં શીખ મુને ચંગરે, લં ૩
 ૧ખિણ એક તું નવિ વીસયોરે, ગયો તે દિનથી સુવિશેષરે;
 વેધીયું મન ગુણ તાહરે રે, અવગુણ નહીં તુજ રેખરે. લં ૪
 તું મુજ જીવન વાલહોરે, તું આતમનો આધારરે;
 તુજવિણ જઈ જે દીહડારે, તે નિફલ જણો નિરંધારરે. લં ૫
 તુજચું તન મન વેધીયુરે, તું છે ચતુર સુજાણરે;
 નામ જપતી નિત તાહરે, અહો ! સૂડા ગુણખાણરે. લં ૬
 સૂડો કહે સૂણો માતજીરે, આજ સફલ થયો અવતારરે;
 કુસલેં ! તુમ્હે મુજનેં મિલ્યાંરે, ટળ્યો હવે દુઃખતણો ભારરે. લં ૭

૧-ક્ષિણ, ક્ષણ

તુમ્હ અમ્હ વિતી વન કુંગરારે, સાગર નદીયનીવાણુરે;
 તોહી મજ માહરું તુમ્હ કનેરે, સાચી માનો મુજ વાણુરે. ભ૦ ૮
 ઉત્તમ નરની પ્રીતડીરે, તે કિમ મૂકી જાયરે,
 ઘોયો તે કિમ ઉતરેરે ? જે, લાખીણો રંગ ચઢાયરે. ભ૦ ૯
 કુમરી કહે શુક સાંભલોરે, તુમ્હે કહ્યું તે પ્રમાણુરે;
 કુણ કુણ ગામ ગયાં હતાંરે ? ૧ સાંભલ્યા ક્યાંહી મુજ સ્વામરે. ભ૦ ૧૦
 સૂડો કહે સૂણો માતાણુરે, તે દિનથી ગયો તીરરે;
 ૨ સફલાં ભલાં તિહાં જોઈનેરે, મેં ખાધાં પીધલાં નીરરે. ભ૦ ૧૧
 સાંસતો થમ જોયવા ગયોરે, પાછો સાયરે તામરે;
 કુંઅરને તિહાં કણુરે, મેં દીઠાં નહીં કેણે ઠામરે. ભ૦ ૧૨
 પાછો શીરીને જોઈયારે, ગિર પુર ગ્રામ વન કુંજરે;
 કાંહી સાંભલ્યા મેં નહીરે, જોયાં નર-સ્ત્રીનાં ઝુગુંજરે. ભ૦ ૧૩
 એ દુઃખે મેં નવનવેરે, ભમત ભમત ભર્યું પેટરે;
 પંખીયડા ઘણાં પુછીયારે, સુદ્ધ કીસી નહીં નેટરે. ભ૦ ૧૪
 એહવે આ વનમાં જઈરે, બેઠો હુતો પરભાતરે;
 તેહવે તિહાં એક સૂડોરે, કહી તુમ ચૂણુંની વાતરે. ભ૦ ૧૫
 સાંભલી હું ઇહાં આવીયોરે, ૪ ચૂણુમિસિ જોવા ખંતરે;
 મેં તુમને ઇહાં દેખીયારે, ભાંગી મુજ મનની બ્રાન્તરે. ભ૦ ૧૬
 સૂડો-કુમરી વાતો કરેરે, મૂકી સઘળાં કામરે;
 હાલ એકવીસમી એ કહીરે, ગંગવિજય અભિરામરે.

ભ૦ ૧૭=૪૮૩

કહા.

ઈમ સૂડો કુમરી બેહુ જણા, કહે વિતક હે વાત;
 સૂણી સાદ આવી તિહાં, દાસી જોવા તામ. ૧

૧-મૂલમાં “સાંભલી” છે, ઠીક નહીં લાગવાથી “સાંભલ્યા” કર્યું છે.

૨-સફળ, ફળકુલ. ૩-ટોળા. ૪-મિસે, ચુનના ખાનાથી.

દીઠો સુક નવલો કેા આવીયો, દાસી બોલેં બોલ;
 મધુવાણી પુફફા આગલેં, લાખે વચન અમોલ. ૨
 સુણ પુફફા એક વાતડી, બેડી કુમરી સલજજ;
 કુમરીનું મન ફેરવા, આખો સૂડો સકજજ. ૩
 સુણી પુફફા જેવા ધસી, નેયણેં તે સૂડો દીઠ;
 દેખીને ખુસી થઈ, જૂં તરસ્યાં પાણી મીઠ. ૪
 કહો કિર તુમે કિહાં રહો, કિસ્યું તુમારું વત્ત ?
 વચન ચતુરાઈ દાખવો, સાંભલી હુપે મત્ત. ૫
 શુક કહેં સ્યું કહીછં વારતા, ભલાં ભલું કહેવાય;
 તે સુણતા માતજ, રખેં કેઈ દુહવાય. ૬=૪૮૯

ઢાલ—થારો નગર ભલો જોધાણો રાજાજ, એ દશી.

કહેં વેશ્યા તેણીવાર સૂડાજ, તુમ્હવાણીઈ અમ્હો રીઝીયેંજ;
 જિમ ભૂખાં ભોજનસાર સૂં તિમ તુમ ગુણરસ પીજયેંજ. ૧
 કહેં કિર મોટા નરપતિ માતજા **વિક્રમ-ભોજ** જેવા નિર્મળાંજ;
 નાવી વસુધા તેણે સાથ માં તેપણિ મૂકી ગયાં એકલાજ. ૨
 વળી **સુજસરિખો** જોય માં જે જગમાંહી પરગડોજ;
 જે! **રાવણસરિખો** રાય માં તે લાંકા મૂકી ગયાં એકલીજ. ૩
 કહું છું અરું હું એહ માં સુકૃતપુણ્ય તમે સંચજોજ;
 રૂકુ કિજે તિહાં તિહાં જેહ માં પાપે લોક ન વચજોજ. ૪
 વળી નિચ સંગતિ દુઃખદાય માં તેહનો સંગ નિવારીયેંજ;
 રાખો સંગતિ સ્વભાવ માં પુણ્યેંકરી મન વારીયેંજ. ૫

૧-કગશો નહોં ૨-સંગત. ૩-જેમ હંસ સારભૂત દૂધને પાણીમાંથી ખેંચી લે છે તેમ, તમે પણ હે માતા! આ તમારા આચરણ છોડીને પુણ્યરૂપ સારનેજ સંગ્રહો. એ યુક્તિ. જેમ સર્વ ચારાને છોડી દઈ મોતીનો હત્તમ ચારોજ હંસ ચરે છે તેમ, તમે પણ પુણ્યરૂપી ચારાનેજ ચરો. આવી જો યુક્તિવાલો ભાવાર્થ થાય છે.

કહેં વેસ, એ કુલે આચાર સડાળ! ઉંચનીચ અમે આદરેંછ; ૬
 કહેં સડો, અબ્યાસ માતાળ ! તોપણિ ધર્મ હિયે ધરોછ. ૬
 સડાવચને રંછ વેસ સડાળ ! ધર્મમારગ રૂઠો દાખીયોછ; ૭
 સડા ? રહેો તુમહો મુજગેહ સૂં છેહ દાખૂંતો પ્રભુ સાખીયોછ. ૭
 હા હું માત રહું તુમહ પાસ માં અવર દુઃખ સર્વે પરિહરેંછ; ૮
 રહો સડો ગણિકા પાસ સૂં કરાવ્યું સોવન પગરેંછ. ૮
 આપ્યો **કુસુમશ્રી** તે હથ સૂં પ્રતિપાદણા રૂઠી રાખનેછ; ૯
 તુમહો લેવો ખપર વિશેષ સૂં નેઈએ તે મુખેં માગનેછ. ૯
 મમ સુખી ગઈ તે વેસ સૂં ધરના કામ ને નિવહેછ; ૧૦
 હવે, કુમરી બેલી વચ સૂં કહેો સીલવત મુજ કિમ રહેંછ ? ૧૦
 કણે કાપે રાખ્યું વત સૂં અવિધી? કરી પટમાસનીછ; ૧૧
 તે પૂરા થઈ મુજ આજ સૂં હવેં ! શી કરવી આ સાસનીછ? ૧૧
 તવ સડો કહે સૂણો માય માં શી ચિન્તા તુજને પડીછ ! ૧૨
 હું રાખ્યસ નિજ બુદ્ધિ વત માં કહી શુદ્ધિ જગમાં પડીછ. ૧૨
 હસો બોલો રમો આણુંદ માં મુજ છતાં ચિન્તા શી તુજનેંછ; ૧૩
 તે માટેં કરો ધમંડ માં તુજ સીયલની ફિકર છે મુજનેંછ. ૧૩
 સડા ! પતિવિણુ કિમ સુહાય સૂં શી કરહેં તે કરો કથીછ; ૧૪
 સડા ! **પાદરેવી** કહ્યું નેહ સૂં તે મિલતું દીસતું નથીછ. ૧૪
 કહે સડો મ કરો દુઃખ માતછ, ^૩વિલહો મિલશે તુજ વાહલોછ; ૧૫
 હું જિહાં લગે છું તુમ પાસ માં તો કાં? દુઃખ મનમેં લહોછ. ૧૫
 કહે કુમરી માહરે લાગ સૂં તું આપ્યો દેશાવર ફિરીછ; ૧૬
 મુજ દુખીઆનો આધાર સૂં તેં લલેં વાચા એ(વા)વરીછ. ૧૬
 સડો કહે કોઈ કરરયું બુદ્ધિ માં બુદ્ધી કારજ સહુ સીજેંછ; ૧૭
 બુદ્ધિમાન અરિના ભાંજે માં ગદ ગામ બુદ્ધિ તે લીજેંછ. ૧૭
 જો? **ધનવતી**એ કાઢ બુદ્ધિ માં તો સીલવત રાખ્યો આપણોછ;

૧-અવધી, મુદત. ૨-રાખીશ. ૩-વેલો, વહેલો.

જગ શીલરણ ગુણખાણ માં સદ્ગતિકરે થાપણોજી. ૧૮
કહે ધનવતી તે કોણ સૂડાજી કિમ શિલવત તેણે રાખીયોજી;
કહી બાવીસમી હાલ રસાલ સૂં ગંગા કહે પ્રભુ સંખ્યાયોજી. ૧૯=૧૦૮

હુહા.

સૂડો કહે સૂણો માતજી, કહું તેનો વૃતાંત;
નિદ્રાતજી મુજ આગલે, એસો થકને શાંત (સંત). ૧

(ધનવતીનામ અંતર વૃતાંત.)

નગર રતનપુર ગુણનીલો, રતનસેન ભૂપાત;
અરિગંજન સિંહસમો, પ્રભતણો પ્રતિપાત. ૨
તે નયરમે વ્યવહારીયો, વસે સુન્દર ઇન્દ્ર;
ધનદત્ત નામે બહુ ગુણી, દયાતણો ગુણ સસ. ૩
વ્યવહારીમાંહી વડો, તે સેઠ ગુણખાણ;
રચણે ઘણું વલ્લહો, દ્રવ્યનણો નહી માન. ૪
ગુણસુંદરી તસ ભારણ, રૂપકળા સંયુત;
પૂરવપુણ્યસંયોગથી, પામીએ એહ વિકલત. ૫
તસ નંદન જગ વલ્લહો, ધનસુન્દર બુદ્ધિવંત;
ધનવતી ધર્મને આગલી, છે પ્રીયા ગુણવંત. ૬
માત-પિતા આયુ પાલીને, પહોંતા સરગમઝાર;
હવે જે થયું તે સૂણો, સરસ કથા અધિકાર. ૭=૫૧૫

હાલ. બિંડલીની દેશીયે. સુરતી તેરીએ, અથવા; માંકણ
મૂછાલે, એ રાગે.

ધનસુન્દર કરય વિચાર, કોઈ કરીયે મોટો રોજગાર; મનમે હર્ષે ધરી;
ઉઘમ લાંબી દાલિદ્ર નાવે, ઉઘમે મનચિંત્યુ પાવે હો મનમે હર્ષે ૧

૧-અમ્ર, ધર્મહર્ષમાં આગલ થનારી.

ધર એકાં કારજ નવિ સીઝે, કાષ્ઠ નવલ ઉપાય કરી જો હો; મનમેં ૦
 એકવાર પ્રદેશે જાઈ, તો લન્ધી બહુલી લાગી હો; મનમેં ૦ ૨
 વાહણની કરે સજ્જ, બહુ ભરૂં ક્રીયાણા ૧ ધીત લાધ હો; મનમેં ૦
 લેઈ વસ્તુ વાહણ ભરીયાં, પરદ્રીપેં જાવા પરવરીયાં હો; મનમેં ૦ ૩
 શીખ માંગે નારી પાસે, દો આણી મનમેં ઉલ્લાસેં હો; મનમેં ૦
 પ્રદેશે જાધ વેહલા આવશું, મત થાઓ ગેહલા હો; મનમેં ૦ ૪
 વલતું ત્રિયા કંતને લાખે, તુમ્હવિણુ ધનરસ કુણુ ચાખે હો; મનમેં ૦
 પરદેશ જાવા ર્યૂં ચાહો, ધન યોવનના લ્યો લાહો હો; મનમેં ૦ ૫
 ધરલચ્છીતણો નહીં પાર, ૨વિલસી સફલ કરો અવતાર હો; મનમેં ૦
 એકલડી મૂંઝીને સ્વામી, કિમ જાધયે અંતરયામી હો; મનમેં ૦ ૬
 મુજ સાર કહો કુણુ કરશે, તુમ્હવિણુ મુજ કૌણુ બાંધી ધરશે હો; મનમેં ૦
 તુમ્હવિણુ દિન કિમ જાયે! ૩ખિણુ વરસસમો વડ થાયે હો; મનમેં ૦ ૭
 તુમ વિરહો હો ખિણુ ન ખમાયે! તુમ્હ દીકેં હરપજ થાયેં હો;

પ્રીતમ પ્યાર;

માંજલડી તલપેં વિણુ પાણી, તિમ તુમ્હવિન કિમ ધરૂં ધીર હો; પ્રીતમ ૦ ૮
 પિહરીયામાં માન ન હોયે, કહે અપરાધ ન સહો કાયેહો; પ્રીતમ ૦
 એતો બિચારી અબજાબાળા, પીઉવિણુ કહે સહુ સંસારહો! પ્રીતમ ૦ ૯
 જેણે માથે પ્રીતમ ગાળે, જે નારી કરે તે જાળેં હો; પ્રીતમ ૦
 ટેક ધરી સહુર્યું બોલેં, ગણે સહુને તૃણુબલા તોલેં હો; પ્રીતમ ૦-૧૦
 જે ત્રિયાને પીઉતું અપમાન, ત્યારે ગદ્ય સહુ સુધ સંલેન

(સાન હો); પ્રીતમ ૦

જીવતી તે મૂંઝ સમાણી, ધમ કહે ધનવતી હિત આણી હો;

મનમેં હર્ષ ધરી. ૧૧

વલતું પ્રીતમ કહે સૂણો નારી, ઉત્તમ નારીના આચારા હો; મનમેં ૦
 એકવાર પ્રદેશે જાસ્યું લેઈ લચ્છી વેલા ધર આસ્યું હો; મનમેં ૦ ૧૨

૧-ધત, ધૃત, ધી. ૨-ભોગવાને. ૩ કાણુ વર્ષસમાન લાગસે.

ન કરે ફિકર લગાર, તું છે માહરે પ્રાણાધાર હો; મનમેં
 ઇમ કહી સમજવી નારી, શીખ દીયે હવે પાઉતે પ્યારી હો; મનમેં ૧૩
 પરદેશે તુમ્હે સીધાવો, અહુ લાલ કમાઈ ઘર આવો હો; મનમેં
 નિશ્ચિત થઇ મન રહેજો, મુજ અપલાને ચિત્ત ધરજો હો; મનમેં ૧૪
 કુશલ ખેમનો પત્ર વહેલો, મોકલજો તુમ્હે અત્ર હો; મનમેં
 ધણું શું ! કહીયે કંતા ! રખેં થઈ રહેતાં નિશ્ચિંતા હો; મનમેં ૧૫
 તુમ્હ ગુણુમાલા ગુણુસુ, વલી કુશલ સંદેશો ધુણુસુ હો; મનમેં
 દાલ ત્રેવીસમી લલલેતી, ગંગાવિજયે કહી મન ગમતી હો.

મનમેં હર્ષ ધરી. ૧૭=૫૩૧

હાહા.

શીખ માંગી કુમર ઉડીયો, આવ્યો શહેરમઝાર;
 ૧ પ્રોહિત મિત્ર અછેં લલો, ગયો તેહને દાર. ૧
 પ્રોહિત લાખેં કહો મિત્રજી, કિમ આવ્યા ગુણુર !
 કામ ફરમાવો મુજલણી, તે કશું શીરનેં જોર. ૨
 કુમર કહે સૂણો મિત્રજી, જાઉં છું પ્રદેશ !
 શીખ માગેવા તુમ્હલણી, આવ્યો નિકહ નિવેસ. ૩
 ગૃહે ચિન્તા તુમ્હે રાખજો, લેજો સાર સંભાલ;
 જોયે તે આણી આપજો, એ છે અપલાખાળ. ૪
 ધરલલામણુ પ્રોહિતને, દીધી કુમરે પ્રસિદ્ધ;
 કુટુંબશું શીખ માગીને, કુમરે પ્રયાણ તે કિદ્ધ. ૫
 વાહણુ હકાર્યા વેગસુ, વાયુ વાય સુવાય;
 સદૃતણુ જોરેં કરી, જલમેં ચાલ્યા જાય. ૬
 ૨અનેકમે જાતાં થકાં, પહોતાં કાંતિનયન;
 વાહણુ નાગર્યા હેજશું, નિરખી મોટું શહેર. ૭
 અમૂલક ભેટ લેઈ કરી, પહોતો રાજદાર;

૧-પ્રોહિત. ૨-અનુક્રમે.

ભેટ મૂકી રાય આગલે, પ્રણમી કરે જુહાર. ૮
 કુમર ચાતુરી દેખીને, નૃપ ધરે બહુ પ્યાર;
 બહાણુદાન મૂકી દીધો, સુખે કરો વ્યાપાર. ૯
 નૃપનો આદર પામીને, ખુસી હુઓ કુમાર;
 વસ્તુ વેચે મૂલ્યે, ઉપાજે લાભ અપાર. ૧૦=૫૪૧

કાલ. -હાનો તે -હાનો નાહસોરે, એ દશી.

હવે ખારી બેઠી નિજ મન્દિરેરે, પીઠિના કરે ગુણગ્રામ;
 સનેહી સાંભળોરે.
 શીયલવ્રત પાલેં નિરમલોરે, દેનચરતું લીધે નામ. સનેહીં ૧
 એહવે કુમરમિત્ર આવ્યોઘરેરે, જોવા કુમરી સુદ્ધિ; સનેહીં
 ભોલે મીઠા ભોલકારે, જોધયે તે કહો. મુદ્ધ. સનેહીં ૨
 તુમચી ભલામણુ મુજનેરે, દેઈ ગયો તાહરો કંત; સનેહીં
 તે મન મોહન માહરોરે, છે સાચો મુજ સંત સનેહીં ૩
 માટે હું તુમહભણીરે, પૂછવા આવ્યો આજ; સનેહીં
 ફરમાવો ક્રોધ ચાકરીરે, કરીયે તુમહતણું કાજરે. સનેહીં ૪
 લાજ કરી કુમરી કહેરે, તુમહ આવે રૂડાકામ; સનેહીં
 આસન આપ્યું બેસવારે, પ્રેાહિતને અભિરામ. સનેહીં ૫
ધનવતી કહે સૂણો સાહિબારે, આજ હીડેહરપ અપાર;સનેહીં
 પાવન થયું મુજ આંગણુરે, દીઠે તુમહ દીદાર. સનેહીં ૬
 તુમહ દરિસણુથી માહરોરે, સફલ થયો અવતાર; સનેહીં
 કરણા કરી મુજઉપરિરે, આવ્યા જે લેવા સાર. સનેહીં ૭
 ઉત્તમ ! ગુણે જે આગલીરે, તે કિમ દીહો છેહ; સનેહીં
 તરૂઅર વેલતણી પરિરે, ધાવે તો રાખો નેહ ! સનેહીં ૮
 મીઠેવચણે સંવોષીનેરે, કર્યો પ્રેાહિત રણિયાત; સનેહીં
 હવણાં કાંઈ જોતું નથીરે, જ્યોત્યેં સારે કહેચું તાત. સનેહીં ૯

જાઓ પધારો સાહિબારે, વલી આવળ્યો એણે આવાસ; સનેહી
 દિનદિનપ્રતિ માહરીરે, લેજો ખજર સુવિલાસ. સનેહી ૧૦
 પ્રોહિત ગયો ઘર આપણેરે, મન ધરતો ઉમંગ; સનેહી
 એ સુન્દરી વસ્ય માહરેરે! સહી થઇ નિઃશંક! સનેહી ૧૧
 મનમેલો કરસ્યું એહથીરે, બનવું છે જો કિરતાર; સનેહી
 જિમ તિમ એહને કંદમારે, નાંખીસ્યું નિરધાર. સનેહી ૧૨
 એ ત્રિયા આગે નાંખીયેરે, ઉર્વશીને ઉવાય; સનેહી
 એ સરખી જગડા નહીરે, રૂપતણા અંબાર. સનેહી ૧૩
 મનુષ્યપણું હવે માહરેરે, સફળ કરું એકવાર; સનેહી
 તો જીવિત લેખે ગણુરે, એ વિણુ સતો સંસાર. સનેહી ૧૪
 ભલામણુ ભલે પામીયેરે, મિત્રતણુ સુપસાય; સનેહી
 ષઆસ્યા ષમર જેવરીરે, રાખે છે મનમાંહી. સનેહી ૧૫
 એહવુ પ્રોહિત મનચિતવેરે, પણિ પાણી વહેર્યે ઢાલ; સનેહી
 ગંગવિજેયે હેજે કહીરે, ચોવીસમી ઢાલ પરસાલ.

સનેહી સાંભલોરે. ૧૬=૫૫૭

કુહા.

પ્રોહિત કપટી અહતીસે, આવે સુન્દરી પાસ;
 જોલે વચન લાલ્યપાલના, ઉભો કરેય વિખાસ. ૧
 રે! ત્રિયા મુજઉપરિ, કિમ નથી ધરતી રાગ?
 હું તુજને ચાહું અણું, તાહરું પૂરણુ ભાગ! ૨
 રાય માને મુજને ધણું, ગુરૂ કરી પૂજે નિત;

૧-મનમિલાપ. ૨-ઉમા. ૩-આશા. ૪-મેરૂપર્વત.

૫-કવિ કહે છે કે, પુરોહિત ધનવતી માટે મેરૂસમાન આશા રાખે છે
 પણ પાણી ટેકરીપર હોય ચઢતું નથી, પણ જ્યાં ઢાલ હોય ત્યાંજ ઉતરી
 જઈને પતીરૂપ સમુદ્રનેજ ભેટે છે. તેમ સતીયો પણ રવપતિનેજ ચાહે છે.
 માપ ટેકરીરૂપ અન્ય પુરૂષને નિહાળતી પણ નથીજ,

સહુ જગને હું વદલહો, તું કિમ ન ધરે ચિત. ૩
 તાહરે વેષતે હું મિલ્યો, તું મિલી મુજ વખત;
 ફિર અવસર નહિ મિલે, માનો કરીને સત. ૪
 સરિખા સરિખી જોડલી, પામીઈ પુણ્યપસાય !
 કહ્યું માનો હવે માહરું, રાખી પ્રીતિ સઃવય(સાવજન!) ૫
 અમલ ગરીબાઉપરિ, રાખો ૧અવિહક નેહ;
 ચાહે તેહને ચાહિયે, ઇમ કિમ દીજે છેહ. ૬
 વચન સૂણી પ્રોહિતનાં, ધનવતી ચમકી ચિત;
 દિનપ્રતિ આવે મુજ ઘરિ, આજ કાલ વે અનીત. ૮=૧૬૪

હાલ. દેવર ! દર ખડા રહો, લોકા ભરમ ધરેંગા, એ દેશી.

ધનવતી મનમેં એમ વિસ્માયેં, કિમ રહેસ્યેં મુજ આપ;
 મુજ પીઉ ભોલે ! ભેદ ન જાણ્યો, કેડે મૂક્યો સંતાપ.
 પ્રોહિતજી અલગા રહોને. આંકણી૦
 બોલો વિચારી બોલ, એહવાં વચન મ કહોને;
 થઈ નિગુણ નિટોલ, પ્રોહિતજી અલગા રહોને. ૧
 તુમ્હે મુજ પીઉના મિત્રભાવે, તેણે મુજ જ્યેઠ કહાવો !
 વડો જ્યેઠ તે પિતાસરિખો, તો એહવું ચિત ક્યાં લાવો.
 પ્રોહિતજી૦ ૨
 વળી તુમ્હને ધરભાર સૂંપીને, મુજ મૂકી તુમ્હ સાર;
 તેણે તુમારે હાથે કરીને, શરમ રાખો વાર ! પ્રોહિતજી૦ ૩
 હું ! તુમ્હને પિતા કરી માનું, તુમ્હે મુજ પુત્રિ જાણો;
 અઘટતાં ૨વાયક ઇમ કિમ ભાંખો ? અહો ! પ્રોહિત
 ગુણુખાણુ ! પ્રોહિતજી૦ ૪
 વલતું કુચુદ્ધિ પ્રોહિત બોલ્યો, એ અઘટતું કિમ લલિઈ ?

૧-અવિચલ. ૨-વચન.

નિજ અંગથકી જે ઉપની, તેહને પૂતરી કહીધ
સુન્દરી સાચું માનો, એહ અમ્હારી વાત. ૫
હિત કરીને તુમ્હને કહીયે, માનો અમ્હ વચન
મુજ મન મિલવા વાંચે તુજસ્યું, જ્યું ભૂખા ચાહે અન્ન !

સુન્દરી ૬

ધણું સ્યું કહીયે તુમ્હને સુન્દરી, પ્રીત ધરી કરણા કીજે;
જેહવો વાઉ વાયે જગમાં, તેહવો ૧આડો લીજે. સુન્દરી ૭
નીપટ એકઠૂ નરિતાણી જે, એવડો હડ ન કીજે;
કરણાકટાક્ષે હેત ધરીને, મુજસ્યું લાહો લીજે. સુન્દરી ૮
આ જોગવાધ ફિર નહીં, આ છે અવસર રૂડો;
મહારાસમ તમ્હે સાચું માનો, નથી કહેતો કોઈ જૂડો. સુન્દરી ૯
ઉઠો સાહેલી ગુણગેલી હેજે, કહ્યું હમારું માનો;
૨ભાણાખડહલ હવે ન ખમાયે, પછે કરજ્યો મન માન્યો.

સુન્દરી ૧૦

અપલપણે મુજ મનકું તુજસ્યું, ૩૫ દેખી લલચાણું;
ગુણવંત દેખી આદર કીજે, એ જગલોક ઉખાણો, સુન્દરી, ૧૧
કહ્યું મહારું જે નહીં માને, તો પામીશ મન દુઃખ;
રણિયાતથઈરાજ કરો મુજને, જે વાંચેછો જીવ સુખ ! સુન્દરી ૧૨
ધનવંતી એ જાણું એ છે પાપી, લોપે શીત્ર-આચાર;
હવણાં એહને મીઠુંવયણે, સંતોષું નિરધાર, પ્રોહિતજી ૧૩
રે ! પ્રોહિત ધમ કાં આકલા, હોવો છો નિપટ લિગાર;
તુમચા કથનથી હું નથી અલગી, સાંભલી હુઓ ખૂસીઆલ.

પ્રોહિતજી ૧૪

૧-આહું, ઓહું. જે પ્રકારનો પવન વાતો હોય તેવાજ પ્રકારનો
ઓહો. પણ લેવાય. ૨-ભાણાઉપર જમવા બેસતી વખતનો સગાઓનો ખખડાટ
જેમ થાય નથી, તેમ આ વખતે તમારો નકાર પણ થાય નથી.

જે કહેસો તે કરસ્યું હમ્હે, સાહિય શીરને જોરે;
હાલ પંચવીશમી પૂરી ભાખી, ગંગાવિજયે મનને કોરે.

પ્રોહિતજી અલગા રહેને. ૧૫=૫૭૯

કુહા.

સતી ભાંખે પાપીજને, અહો પ્રોહિત સુવિલાસ;
તુમ્હસમાન માહરે કો નહિ! પૂરું મનની આસ. ૧
પહિલે પહોરે આવજો, રાખી મનમેં ચૂંપ;
રખેં તમે વિસારતાં, કહું છું વચન અનૂપ. ૨
એહવાં વચન સાંભલી, લંપટી હુઓ ખુસીઆસ;
મનચિંત્યા મનોરથ કલ્યા, મરણ ભયે તતકાસ. ૩
સીખ માગી આજ્યો ધરેં, તે પ્રોહિત નિઃલજજ !
હુંસ ધરે જવાતણી, કરેં સામગ્રી સજજ. ૪
સ્નાન મજજન ભલિપરિં કરી, ચૂઆ ચંદન ચાવ;
પહેર્યો વાઘો કસમસ્થો, કેસરમેં ગરકાવ. ૫
મેવા મિઠાઇ અતિ ઘણી, વલી લીધાં ફેફળપાન;
પ્રહર રાતિને આ(મા)જને, જલું છે નિરવાણ. ૬=૫૮૫

હાલ. મુજરો માનો જલિમ જાટણી, એ દેશીયે.

હવેં ધનવતીજી મન ચિંતવે, કરવો સ્થોયે ઉપાય;
એ લંપટ ધરે આવસ્યે, કિમ રહે શીલ ^૧સૂભાય. ધનવતી ૧
શીલ રાખેવાને કારણે, કરું કોઈ આય-ઉપાય;
શીલ ખડે નવિ ઉગરે, નિફળ જનમ તે થાય. ધનવતી ૨
સા સતીજી સાહસ ધરી, ^૨દુર્ગપાસને પાસ;
દુર્ગપાસે દીકીજી આવતી, અનોપમ કોઈ વિલાસ. ધનવતી ૩

૧-શોભા, ભૂષણ. ૨-કોટવાલ,

કરી પ્રણયત્ય ઉભી રહી, કરજોડી કહેં તામ;
 અરજ સૂણો એક માહરી, રાખી મનકુંજ દામ. ધનવતી૦ ૪
 મુજ પીયુજ પ્રદેશે સીધાવીયા, ભરી વાહણ મયાલ;
 રાય પ્રોહિતજી આવે દિનપ્રતિ, દેખી અખલાજી બાલ. ધનવતી૦ ૫
 રૂપદેખી જીવલવલવે, જિમ તિમ બોલેજી બોલ;
 તેડી સમજવો તેહને, કહી વચન અમોલ. ધનવતી૦ ૬
 મુજ અખલા દુઃખ દેખીને, કરો કરણા ગુણવંત;
 ઉપગારી હોધજે પ્રાણીયા, તે ઉપગાર કરંત ! ધનવતી૦ ૭
 મુજ શીલ રહેંજી તુમવચનથી, માનીસ તુમહતણી પાડ;
 એટલો કીજેંજી ઉપગારડો! જાણીશ તાહરોજી આડ! ધનવતી૦ ૮
 તવ દુર્ગપાલજી હસી કહે, એટલું કરસ્યું કાજ;
 વારીસ્યું પ્રોહિત દુર્મતિ, પણિ મુજ તેડોજી આજ! ધનવતી૦ ૯
 મુજ હૈકુંજ હેનલજી, મોહ્યું તુજ ગુણ દેખી;
 નિપટની એડી નનાંખીયે, અમ્હ ગરિયા સામું પેખી. ધનવતી૦ ૧૦
 તવ ધનવતી કહે દુર્ગપાલને, વિરધુવચન મ ભાસ;
 વીર જાણીનેજી તુમ્હ કણે, આવી કહિવા તુમ્હ પાસ. ધનવતી૦ ૧૧
 માત ઉદરથી જે જણ્યાં, તેહને કહિયેજી વીર !
 તુંહી મનમોહન વાલહી, તું મુજ હૈણ હાર ! ધનવતી૦ ૧૨
 રાજ થઈનેજી હા કહો, જાઓ તુમ્હારેજી ગેહ;
 પ્રોહિત તેડીને વારિસું, પણુ રાખબો અમ્હસ્યું નેહ. ધનવતી૦ ૧૩
 સતી ચિતે એ દીસે લંપટી, સ્યું કહીઈ વારોજીવાર;
 ખીજે પહોરેજી આવજો, એ વાયદો નિરધાર. ધનવતી૦ ૧૪
 એહવાં વચણજી સાંભલી, મન હર્ષો દુર્ગપાલ;
 ગંગવિજયેજી હેનસ્યું, કહી છવીસમી દાલ.

ધનવતી૦ ૧૫=૬૦૦

કહા.

વાયદો કરી દુર્ગપાલસ્યું, આવી 'સચિવને' પાસ;
 કરજોડી મુજરો કીયો, બિભી કરેં અરદાસ. ૧
 સાહિબ ! મુજ અખળાતણી, કરો કોઇ સાર સંભાલ;
 મુજ પ્રીઉડો પ્રદેશડે, ગયો કમાવા માલ. ૨
 તેણે હું મન્દિર એકલી, રહું છું નિસદીહ !
 તુમ્હ પ્રોહિત કેડેં પડ્યો, વિશ્વું ભાંખે છહ. ૩
 'મુજ સાથે એક વારતું, કરો વંછીત ભોગ;
 હે લાહો લખમીતણો, એ છે અવસર યોગ.' ૪
 તે માટે હું તુમ્હલણી ! કહેવા આવી સ્વરૂપ;
 તુમ્હ કૃપાથી સાહિબા ! રહેસે શીલ અનૂપ. ૫
 રંગીચ્યા સહેજે ગુણુ કરેં, જસ જગમાં પ્રતીત;
 તે પ્રાણી કડ પાપણુ ગજેં, રાખે દુલની રીત. ૬
 તું ! જગમેં ભલે પ્રગટીયો, દુઃખભંજન પ્રદૂર;
 પરોપગારેં ગગનમેં, પ્રગટેં ચન્દ તે સૂર ! ૭=૬૦૬

હાલ. ચક્રો આખડીયે, એ દેશી.

સુન્દરી કહ્યું તેંહરે, માન્યું મેં સાન્યુંરે !-ટેક
 તુજ કુડો નહિ લવલેસરે, પણિ એ નહીં આણ્યુંરે !
 સચિવ કહે સૂણો સુન્દરી, સુભગે ! ન રાખીશ મનમેં ઉચાટ;
 તારી ચિંત્યા સર્વે દૂરે વહેસ્યું, ધરો નિજ મનમેં ગહગાટરે.
 માન્યું મેં સાન્યુંરે ! ૨
 પ્રોહિત પાપી તુજને કહે છે, અમ્હેં વારીસ્યું તેહને તેડી;
 પણિ અમન્યું કથન જો ચિત્તમેં રાખો, તો! નાંખ્યું દુઃખકેડીરે. માન્યું ૩
 મુજ નયન તો તુજ મિલવા વાંછે છે, વલી તરસ્યેં મુજ છાંચો;

૧-મંત્રી, પ્રધાન. ૨-મ્હોટા.

એ અવસર ફિર નહીં પાવો ! જો નથી તુમ્હ ધર પીઓરે. માન્યુંં ૪
 એહ વચન જો અમચું માનો ! તો કરીસ્યું તુમ્હતણું કામ;
 જો નહીં માનો તોહીપણુ જોરે, કરવું જોઈસ્યેં ભામરે. માન્યુંં ૫
 ‘દુધ-ડાંગનો’ નાય દેખાડી, ખીહાતી તે નાર;
 હા કહો મનમે મહેર(હરખ)ધરીને, પછેં જનઓ ધરખારરે. માન્યુંં ૬
 સા! સતી મન ઇમિ વિમાસેં, આ! દીસેં કંટકી વચ્છનાગ;
 કે કેહનાં મનડાં સમજવું ! જિહાં તિહાં દીસે છે આગરે. માન્યુંં ૭
 ફિરી **ધનવતી** સચિવને ભાંખે, જે કહ્યું તે અમ્હો જાણું;
 પણ અમ્હ આગળ એહવાં વચણાં, કહિવા કિમ જીભે
 આંણુંરે. માન્યુંં ૮
 માહરા મનમાં હું ઇમ જાણુતી, જે રૂડા દીલાસા દેરયેં !
 દુષ્ટ પ્રોહિતને વારી માહરં, ભાષ થઈ કામ કરસ્યેં. માન્યુંં ૯
 તેતો તુમ્હે તુમ્હારો ધરમ ન રાખ્યો, મતલબ કરવા ચાહો;
 મુજ અપ્પલાની વાહર નવ કીધી, કુડે દીલાસેં વાહોરે. માન્યુંં ૧૦
 સચિવ કહે સૂણુ સુન્દરી તાહરં, અમ્હો કહ્યું કરસ્યું સીરને જોરે;
 અમચું ક્યન જો એટલુ કરસ્યો, તો કિમ થઈશું નિહોરરે. માન્યુંં ૧૧
 આજથકી નિશ્ચિતા રહેજો, ન કરસ્યો ફિકર લિગાર;
 પ્રોહિત પાપી તુમ્હ કેડેં પડીયો, તે નહીં આવે તુમ્હચેં દુઆરરે.
 માન્યુંં ૧૨

પણુ અમ્હઉપરિં તુમ્હો મહીર ધરીને, બોલોજી અબલાખાલ !
 તાહરે સલૂણે મીઠડેં બોલો! મનકું થયું દકચાલરે. માન્યુંં ૧૩
ધનવતી ચિંતે એ લાંપટી ! હવેં આ ઉપાય તે કીજો;
 જિમતિમ એહનું મન સમજવા, કાંઈક ઉત્તર દીજોરે. માન્યુંં ૧૪
 તુમચાકથનથી હું નથી અલગી, ના ! અમ્હે નથી કહિતા;
 પોહર ત્રીજેં આવજ્યો તુમ્હો, જવ મારગ રહે વહિતારે. માન્યુંં ૧૫
 વાયદો કરી તિહાંથકી નિસરી, આવી નૃપને પાસેં;

ઢાલ સત્તાવીસમીએ ભાખી, ગંગાવિજયે મનને ઉઘાસેંરે. માન્યું ૧૬

ઉહા.

હરપધરી રાય આગલેં ઉભી કરે અરદાસ;
કરેં પ્રણિપતિ કરજોડીનેં, ભાખેં વચન વિલાસ. ૧
તું મહારાય વખતે વડો, અરિભંજણ સરદાર;
પરદુઃખટાલણ પરગડો, નોધારા-આધાર. ૨
તું; માય તું; તાત તું, તું બંધવ ગુણ જાણ;
પરજાપાલણ ગુણનિહો, જિમ નિજ છોડસમાન. ૩
તાહરી તુલના કૌણ કરે? તું સમાન નહીં કાયા!
વાક્યવચ્ચલ હરિચન્દ્રજિસેં, ભૂજબલિ લીમજ્યું હોય. ૪
તું મહિપતિ! ચાર પ્રતપન્ન્યો; જિહાં લગેં ચંદ્ર સૂરા
જસપડ હો તુજ ચિંહુ દિસેં, વાળેં મહિધર ભૂર. ૫
ધન જનની તુને જનમીયો, પ્રજાઉપર ધરે રાગ;
તુજ મુખ ભલેંમેં નિરખીયો, માહરં પૂરણ ભાગ! ૬
તે માટે સૂણો રાયજી, કહું દુઃખની મુજ વાત;
ભૂધવ કહેં સૂણો સુન્દરી, કહેં મુજ આગે સત્ત. ૭=૬૨૯

ઢાલ. ખીજ મારની, રતનકુંવર મુખ સાંકલોરે સાહિયા!

એ દેશી.

નરપતજી હો! ધનવતી કહે, સાંભલોરે સાહિયા!
મુજ વીતક તું અવધાર, વચણ માનો સયણ વાર;
નરપતજી હો! મહોટા આગે કહતાં થકારે સાહિયા!
ન પામીયે દુઃખ લિગર, વચણ માનો સયણ વાર.૧-ટેક.
નરં ડગોઈઘગ્રહી છે મેં બાહડીરે સાં તો મુને રયાની ખોટ વચણ
નરં ઇશ્વરપ્રતાપેં પોડીયોરે સાં દે વાઘ સાદમી દોટ વચણ ૨

૧ ચારે તિશાએ પ્રતાપ પામજો. ૨-સગજન. ૩ મહોટી.

- નર૦ તિમતું મુજ શિર ગાજતેરે સા૦ કૌણ જુએ મુજ સનમૂખ વય૦
 નર૦ પ્રેહિત તુમસો પાપીયોરે સા૦ મુજ કેડે પડયો એ દૂઃખ વયણ૦ ૩
 નર૦ મુજ પ્રીડિડો પ્રદેશડેરે સા૦ ચાલ્યા ધરીને ચૂંપ વયણ૦
 નર૦ પ્રેહિતમિત્ર જાણી કરીરે સા૦ ભલામણ દીધી અનૂપ વયણ૦ ૪
 નર૦ તું જાજે ઘર માહરેરે સા૦ લેજે સાર સંભાલ વયણ૦
 નર૦ જે જોઈયે તે આપજયોરે સા૦ ૧ચીવર ભૂપણ માલ વયણ૦ ૫
 નર૦ અમ્મો આવીને આપસ્યુરે સા૦ જે થાસે તુમ્હયા દામ વયણ૦
 નર૦ મિત્ર જાણીને એટલૂરે સા૦ કરજો અમચું કામ વયણ૦ ૬
 નર૦ એહતું કહીને સિધાવીયારે સા૦ મુજ પીડિડો પ્રદેશ વયણ૦
 નર૦ હું સ ધરી મનમે ઘણીરે સા૦ ઉપાર્જવા લાભ વિશેષ વયણ૦ ૭
 નર૦ મુજ પીડિના કલાંથકીરે સા૦ આવે મન્દિર નિવેસ વયણ૦
 નર૦ ખપર પુછી નિત માહરીરે સા૦ તુમ્હ પ્રેહિત સુવિસેસ વયણ૦ ૮
 નર૦ રૂપ દેખીને મોહિયોરે સા૦ બોલે આલપંપાલ વયણ૦
 નર૦ એકલડી મુજ જાણીનેરે સા૦ કરે નયણુનો ચાલ વયણ૦ ૯
 નર૦ કામી થઇને વિલવિલેરે સા૦ વલી કરે ઘણા નીહોર વયણ૦
 નર૦ કામીનર હુયે આકલારે સા૦ ન જૂયે દોર દોર વયણ૦ ૧૦
 નર૦ સક્કર માંડી ઘોલવારે સા૦ વલી બોલે મીઠાં બોલ વયણ૦
 નર૦ કથનકારી હું તાહરોરે સા૦ મુજસ્યું કરો રંગરોલ વયણ૦ ૧૧
 નર૦ લટપટ કીધી ઘણી મુજસ્યુંરે સા૦ મુજસ્યું બોલો અબલા
 વાળ વયણ૦
 નર૦ મેં ગણકાર્યું કે નહીંરે સા૦ તવ બોલ્યો અર્ધ વિકરાળ વયણ૦ ૧૨
 નર૦ રે! ત્રિયાકિમ નથી બોલતીરે સા૦ શું! અર્ધરધ્ધું નિહોર વયણ૦
 નર૦ હક કીધે કિમ ચાલસ્યેરે સા૦ જાણુંછું તાહરો જોર વયણ૦ ૧૩
 નર૦ માનો વચન તુમ્હે માહરેરે સા૦ કહીયે છીયે થઇ સેણુ વયણ૦
 નર૦ જોરે વ્રત તાહરું બાંજસુંરે સા૦ જો નહીં માનો મુજ વેણુ વયણ૦ ૧૪

૧-વજ્ર. ૨-સ્નેહ, સ્નેહી થઇને.

નર૦ ધમ કહીને તે ઉઠીયોરે સા૦ ગયો પોતાને ગેહ વયણ૦
 નર૦ એહ વીતક પ્રોહિતતુંરે સા૦ કહ્યું તુમ્હ આગેં ધરી નેહ વયણ૦ ૧૫
 નર૦ જો તુમ્હે આંહુ ગ્રહી રાખસ્યોરે સા૦ તો રહસેં શીલ-આચાર
 વયણ૦
 નર૦ ગંગવિજયેં કહી હેજસ્યુંરે સા૦ અઠાવીસમી દાલ રસાલ
 વયણ૦ ૧૬=૧૪૫

કુંહા.

તે માટે મહારાયજી હે, કરો કરૂણા જગદીસ;
 તુમ્હ ગુણમાલા ઉપગારની, ગુણુસ્યું રાતિનેં દિસ. ૧
 એ ઉપગાર છે મોટકો, એ સમો નહીં કોય !
 મુજ વ્રતરખોયું કરો, તો જસ જગમેં હોય. ૨
 ભૂપતિ મનમે ગહયયો, નિઃશૂણી કુમરી વાંણ;
 મનયક્રી ધમ ચિંતવે, આ કુમરી બુદ્ધિનિધાન. ૩
 વલતું નૃપતિ બોલીયો, સુણી સુન્દરી તુજ વયણ;
 દુષ્ટ પ્રોહિતને વારસ્યું, પણિ મુજને કરવો સેણ. ૪
 મુજ આગેં પ્રોહિતનો, સ્યો ગજયો કહેવાય !
 મરડી આંધું તુજ આગલેં, કહે તે કરૂં ઉપાય. ૫
 પણિ એકચિતસ્યું મુજસ્યું, રાખો અંતરરાગ;
 હું મોહો તુમઉપરેં, તાહરૂં પૂરણ ભાગ ! ૬
 ના કહે નવિ ચાલસ્યેં, અહો ! સુન્દરી ગુણુગેહ;
 તેડો તુમ્હે નિજમન્દિરે, હીયડે આંણી નેહ ! ૭=૬૫૨

**ઢાળ. ગારી માહરી ! છોડો ઘોડલાની વાઘરે; લશ્કર
 વહી ગયુરે, એ દેશી.**

સાહિબા માહરા ! ધનવતી બોલી તામરે રાજિન્દ સાંભલોરે,
 સાહિબા-માહરા ! એહવું બોલો કાં આમરે રાજિન્દ સાંભલોરે;

- સાં તુમ્હે છો પિતાને હામરે રા; સાં તો ! એવડી શી ધાસો હામરે ? રા. ૧
- સાં છોડીપર સી કુમિટરે રા; સાં રાખીયે રૂડી દ્રીઠરે ! રા;
સાં વાડ ને ચિલડાં ખાયરે રા; સાં તો ૧ ધણુપુકાર કિહાં જાયરે રા. ૨
- સાં પુરના નાથ કહાવોરે રા; સાં મનમેં એહવું શું લવોરે રા;
સાં જે આવ્યા આપણે ઉપરે રા; સાં તિણુરયં લાલચ કરવી
થોથરે રા. ૩
- સાં ને તુમ્હે મન લલચાવોરે રા; સા. તો કરિસું કિહાં જઈ દાવોરે રા;
સાં તું ! મુખ એવી શી વાતરે રા; સાં કહેવી ન થટે તુમ્હ તાતરે રા. ૪
- સાં જિહાથી આવ્વી નેધયે ૨વાહરે રા; સાં તાંહથી આવે
કિમ ધાડરે રા;
- સાં એ રહેવા ઘો તુમ્હ લાડરે રા; સાં નથી કાષ્ઠનો તુમ્હ પાડરે રા. ૫
- સાં નિજ ધરણી પરણી હુધ જેહરે રા; સાં તેહને કહી(દી)ધંએહરે રા;
સાં પરનારીને એમરે રા; સાં એહવી વાતો કહીયે કેમરે ? રા. ૬
- સાં તુમ્હો મુજ અંતરવીરરે રા; સાં એ વાતેં થાર્યો ફકીરરે રા;
સાં પરનારીને પ્રસંગરે રા; સાં તે સુખ ન પામે નિજ અંગરે રા. ૭
- સાં જૂઓ કેયો કીચરે રા; સાં નિજર કરી ને નીચરે રા;
સાં દુપદીઉપર ૩ કુદેરે રા; સાં તો લીમે ધાસો કુંભીહેરે રા. ૮
- સાં લંકાઅધિપતિ નેયરે રા; સાં સીતા લેધ ગયો સોયરે રા;
સાં રામે કીયો કાપરે રા; સાં રામે કીયો અસોપરે રા. ૯
- સાં પરનારીને જે ચાહેરે રા; સાં રંજન પામે તે ક્યાંહેરે રા;
સાં આપોણું (આ ૪પોણું) વિત્ત ખોયરે રા; સાં લોકમેં હાંસી
હોયરે રા. ૧૦
- સાં પરનારીનાં જે પાપરે રા; સાં લાગે તે ભોગવે આપરે રા;
સાં પરનારીને યોગરે રા; સાં પામે નરગનાં ભોગરે રા. ૧૧
- સાં ધમિ હધગંત અનેકરે રા; સાં આણો મનમેં વિવેકરે રા;

૧-માલિક, ધણી. ૨-મદદ, વાહર. ૩-કુદષ્ટિ. ૪-પોષ્ય, પોષણ.

સાં માનો મુજ કરી બહેનરે રા; સાં કહું છું થઈ સેંજુરે રા. ૧૨
 સાં ધમ નિબ્રવ્યો (જ્યો) રાજનરે રા; સાં કહીને કહુંઆ વેણુરે રા;
 સાં તોહ ધનવતી સું એણુરે રા; સાં ચોરે નહીં નૃપ રેણુરે રા. ૧૩
 સાં કહ્યાં વચન ચિત્ત લાયરે રા; સાં તોહી ન સમજેં રાયરે રા;
 સાં તુમ્હચી કિહાં ગધ સુદ્ધિરે રા; સાં ધોલું ન જાણો દુધરે રા. ૧૪
 સાં હવે આગલે જે વાતરે રા; સાં સાંભલો મૂઝી વ્યાધાતરે રા;
 સાં કહી ગંગવિજયે ઓગણુત્રીસમી દાલરે રા;
 સાં હવે બોલસેં મહિપાલરે ! રા. ૧૫=૬૬૭

કુહા.

નૃપત કહેં સુણો સુન્દરી, જે તેં બાખ્યું સત;
 તે સર્વે જાણું અછું, પણિ સુણ મોરી એક વત. ૧
 તુજ ચતુરાષ્ટ દેખીને, રૂપકળાગુણ લીણુ;
 તે દેખી ચાહું અછું, જ્યું ચાહે જલમીન. ૨
 રાજકાજ મુજ નવિ ગમેં, ન ગમે સાર શ્રંગાર;
 ફૂલ તંબોલ મહેં પરહરયા, તુજવિના નિરધાર. ૩
 બોજન મજન નવિ કરેં, ન કરેં કિસી મન હુંસ;
 એક તુજ પાખેં સુન્દરી, કરેં તો તાહારા સૂસ. ૪
 તે માટે મુજઉપરે, કરો મિલણુનો ચાહ !
 આવો પટરાણી હું કરેં, માનીતી સર્વમાહ. ૫
 કહિ તો સૂરજસાખિ છું ! કહેતો પીળો રૂકાસ;
 જીવતાં તો વિસરેં નહીં, મુઆં મ દેજો દોસ. ૬
 એહવા વયણુ સૂણી નૃપતણા, ધનવતી ચિંતેં તામ;
 અહો ! અહો ! કામવિટમ્બના, કામથી ન રહે મામ. ૭
 કામવેધ્યા જે પ્રાણીયા, તે વિરલા કો જીવન્ત;

૧-વિના. ૨-કકાલેલું જસત. ૩-મૂલમાં “ કામે ” પાઠ છે.

એહવા કામી પાપીયા, જિતે તે મુજ સન્ત. ૮
 સતી કહે સૂણો સાહિબા, જો છે તુમને ચાહ !
 ચોથે પોહરે આવજો, ધરી મન હર્ષ ઉચ્છાહ. ૯=૬૭૬

હાલ. આજ હજારી ઢાલો પ્રાહુણો, એ દેશી.

દેષ કુડો દીલાસો રાયનેઈ, આવી ધનવતી નિજ ગેહ;
 સાજન મોરાહે ! જોળ્યો શુદ્ધિપ્રપંચના;—ટેક.
 એ તો કરે મનમેં વિચારણા, ઐ! ઐ! એ થયું એહ; સાજનં જોળ્યો ૧
 મુજ મનમેં હુંસ હુતી ધણી, જે રાયથી ટલસ્યેં સંતાપ; સાજનં
 શીયલવત રહેસ્યેં માહરં, પણિ સાહસું વલગું પાપ. સાજનં જોળ્યો ૨
 પીઠિ પ્રદેશેં તેહનો, કોઈ નાળ્યો મુજ સન્દેસ; સાજનં
 એ ચિંતા છે મુજને, આ, ખીજ થઈ વિસેસ. સાજનં જોળ્યો ૩
 ફિકર કરે સ્યો ફાયદો, ફરીયે કોઈ આય-ઉપાય; સાજન;
 મુખમાં પેંસેં કોલીયો, ઉઘમ કીધેં ચિત્ત લાય. સાજનં જોળ્યો ૪
 એહવું વિચારી મેઢીયેં, ચઢી જૂયે તિણીવાર; સાજનં
 દીઠી પેટી એક સુન્દરં, અનોપમ ઈશુણ ચ્યાર. સાજનં જોળ્યો ૫
 તે પેટી ઉતારી હેઠલેં, મૂકી ઓરડામજર; સાજનં
 વૃદ્ધિ પીઠોસણુ તેડીનેં, તેહસું કરેય વિચાર. સાજનં જોળ્યો ૬
 આઘ તું મુજ માવડી, ગણુ તું પુત્રીસમાન; સાજનં
 કારજ તુમહ સરિખું અછે; તે કરો થઈ સાવધાન. સાજનં જોળ્યો ૭
 અક્કા પુછે સૂણો સુન્દરી, શું ? મુજલાયક છે કામ, બેનર મોરીહેં
 તે કહો મુજ આગલેં, થાસ્યે તો ઘાલસું હાંમ. બેનરં જોળ્યો ૮
 સતી કહે સૂણો આઘજી, મુજ પીઠિ ગયો પ્રદેશ, માતા મોરીહેં
 મુજ એકલી જાણી પુરધણી, પુચ્છે પડયો સુવિસેસ. માતાં જોળ્યો ૯
 તેડાવી મુજને કહ્યું, તુમહે માનો એક વચન, માતાં

૧-ચાર ખાનાંવાળી.

મન-ઠગિયા પૂરો માહરી, કહું છું સાચે મન. માતા૦ જોજ્યો ૧૦
 નહીંતર હોરયે તુજને, કાઈ વિષમધાત આવાત; માતા૦
 ભયને જોરે રહે કહ્યું, તુમ્હે આવજો મળિમરાત. માતા૦ જોજ્યો ૧૧
 તે વચણે મુજ મન્દિરે, હુરયે આવસયે નૃપરાટ; માતા૦
 કહો! શીલવ્રત કિમ રાખીસું, તેણે થાય છે ઉચાટ. માતા૦ જોજ્યો ૧૨
 તે માટે સૂણો માતજ, કહું તે કરો ઉપાય; માતા૦
 પાછલી રાતિ પરાદીયે, આવજો એણે કાય. માતા૦ જોજ્યો ૧૩
 ધુંબારવ કરજો ધણો, કહેજો મુજ પીઉની વાત; માતા૦
 મૃત્યુ પામ્યો પ્રદેશડે, તુજ ભર્તુ તે સુવિખ્યાત. માતા૦ જોજ્યો ૧૪
 એહવું કહીને જગાડજ્યો, વળી કૂટજો હૃદય વિસેસ; માતા૦
 લોક ભેલાં કરજો ધણાં, એહવો કહું છું સંકેત. માતા૦ જોજ્યો ૧૫
અકકા કહે સૂણ સુન્દરી, મ કર તું ફિકર લિગાર; એનર૦
 તે સધલું કરસું અમે, રહેસયે તુજ વ્રતસા(સા)ર એનર૦ જોજ્યો ૧૬
 તુજ શીલતણા મહિમાથકી, તુને હોરયે મંગલમાલ; એનર૦
ગંગવિજયે ભલી વર્ણવી, એ! ત્રીસમી દાલ રસાલ. સાજન૦ જોજ્યો ૧૭

હુહા.

અકકાતો નિજ ઘર ગઇ, **ધનવતી** મન્દિરમાંહિ;
 હવે! જે થાય તે સૂણો, ૧તિજ નિદ્રા ઉઠાહિ. ૧
 સન્ધ્યાસમય થયો જોટલે, પ્રોહિત હુઓ તપધાર;
 ખાંતપાન લેઈ કરી, આવે તેણીવાર. ૨
 સ્વેત વસ્ત્ર પહિયાં ભલાં, ચૂઆ ચંદન ધનસાર;
 ૨જાણે મૃગ-કરતૂરીયો, આવ્યો **ધનવતી**દ્વાર. ૩
 દ્વાર ઉઘડાવી સંકેતસૂં, પેઠો મન્દિરમાંહિ;
ધનવતી દેખી ઉભી થઇ, આવોજ એસો યાહિ. ૪

૧-તજ, છાડી. ૨-મૂલે પાઠ “જેણે” છે.

મેવા મિઠાઈ લાવ્યો અછે, તે ધનવતીને દેય;
સા સતી સમસ્યાયે કરી, દાસીને કહે લેય. ૫

ઠાલ. હમીરીયાની, દેશી.

કહે પ્રોહિત મધુરે સ્વરે, આવોજી બેસ્યો પાસ, સલૂણી;
ઉભા સ્યું થઇ રહ્યા, આ! મેલો મિલ્યો છે ખાસ, સલૂણી. ૧
માનો વચન તુમ્હે માહરો, તું મુજ પ્રાણુધાર, સલૂણી;
વિલંબ શી ? કરો અછો, સ્યું કહીયે વારોવાર, સલૂણી. માનો ૨
જે માગો તે તુમ્હને, આપું આણી દામ, સલૂણી;
પણુ જે! આશ ધરીને આવીયા, પૂરીયે તેહની હામ, સલૂણી. માનો ૩
જે આતુર હોયે ઉતાવલા ! તે કિમ ખંચેધાર, સલૂણી;
કવણુ મૂરખ બેસી રહે, નિયણે ભોજન સાર! સલૂણી. માનો ૪
તવ હસી બોલી ધનવતી, અહો ! અહો ! પ્રાણુધાર, સોહાગી;
તુમ્હયા કથનથી હું નથી, અલગી ખિણુ લિગાર, સોહાગી. માનો ૫
ધમ આકલા સ્યેં થાઓ અછો, મન થિરતા કરો મહારાજ, સોહાગી;
હાજર ઉભી તુમ્હ આગલેં, નથી જાતિ કાંઈ ભાંજ, સોહાગી. માનો ૬
(ઉન્હોદિક) ઊં! મોદિક કંઈ ખાંતિસ્યું, પખાલો નિજ અંગ, સોહાગી;
એટલે રસોઇ નિપજે, જિમી કરો મનરંગ, સોહાગી. માનો ૭
આપણી કીધી રાતડિ, સહી જાસેં મહારાજ, સોહાગી;
તો સ્યું મન દયપત્ર કરો, થાસેં તુમચો કાજ, સોહાગી. માનો ૮
પુરસ્યું મનોરથ તુમ્હતણો, જે તુમ્હે આપ્યા આજ, સોહાગી;
તુમ્હ સરિસા સજ્જન મિલ્યા, માહરું પૂરણુ ભાગ, સોહાગી. માનો ૯
ધમ કહી સમજાવીયો, પ્રોહિતે જાણ્યું સાચ, સલૂણી;
એ ત્રિયા હુધ આપણે વસુ, બેલે તે પાલસ્યેં વાચ, સલૂણી માનો ૧૦
હલફલ કરતાં દામની, હુધ પહોર વિસરાલ, સલૂણી;
ખીજાં પોહોરને માજને, દારે આવ્યો દુર્ગપાલ, સલૂણી. માનો ૧૧

તવ પ્રોહિત હુઓ આડલો, કહેં કૌણુ આવ્યો દાર, સલૂણી;
 આ વેલા કુણુ પાપીયો, આવ્યો જન્મ જૂઓ યાર, સલૂણી. માનો ૧૨
 તવ સા બેલી સા સતી, તુમ્હ દુર્ગપાલ સરિષો સાદ, સોહાગી;
 એ કિમ આવ્યો છહાં કણુ! કાઈ દીસેં છે વિખવાદ, સોહાગી. માનો ૧૩
 હવેં રયું કરસ્યું સુન્દરી, કિહાં જરસ્યું કિણુ હામ! સલૂણી;
 ઉઠો થઈ ઉતાવલાં, સંતાડો મુજ ભામ! સલૂણી. માનો ૧૪
 અરહું! પરહું! જોષને, નહી કાઈ એહવો ઠોર, સોહાગી;
 આ પેટી એક સાહિયા, દીસેં છે અધોર, સોહાગી. માનો ૧૫
 એમાં પેંસો ઉતાવળા, રહો મનકું કરી વાલ, સોહાગી;
 ગંગાવિજયે અભિનવી, કહી એકત્રીસમી ઢાલ, સોહાગી. માનો ૧૬=૭૧૪

કહા

પ્રોહિત પેઠો પેટીયેં, પ્રજનપણું તેણું હામ;
 પ્રથમ ખૂણું પૂરીયો, યન્ત્ર સમખ્યો તામ. ૧
 સા સતી મન હરખી ધણું, પૂર્યો એક ઉચ્છાહ;
 દાર ઉઘાડી તેડીયો, દુર્ગપાલ મન્દિરમાંહ. ૨
 સનમાન દેખ અતિ ધણો, બેસાર્યો પર્યંક;
 કરજોડી કહેં કામિની, ચાલો થઈ નિશંક. ૩
 અહો! સાહિયા તુમ્હતણી, જોતી હુંતી વાટ;
 સંભારતાં ભલેં આવીયા, હવે કરો ગહગાટ. ૪
 મીષ્ટવચન સૂણી નારીનાં, હરખ્યો મન દુર્ગપાલ;
 પહિલાંથી વધતી દીસેં, પ્રીતિતણી ઢકચાલ. ૫=૭૧૬

૧-મન વાળીને આ પેટીમાં રહો.

૨-સમખ્યો, અંધ કીધો, પુરોહિતને એક ખૂણું પૂરીને તાણુ ચા કલ
 વાસી કીધો.

ઢાલ. (ગગને તેણે પ્રસ્તાવેજી, આવે ખેચર નામ એ દેશી.)
મારગડામાં આવેજી, જોઉં પ્યારા કાનહ ! એ દેશી.

હવેં દુર્ગપાલ આકર્ષેજી, આવો જીવનપ્રાણ,
સનમૂખ થઇનેં નિરખેંજી, આવો જીવનપ્રાણ;
જ્યું જવેરી નંગ પરખેંજી, આવો જીવનપ્રાણ,
ત્યું સા દેખી મન હર્ષેજી, આવો જીવનપ્રાણ.
હે ! સુકલિણી સુન્દરી સુભગેં,
આવતું માહરેં પાસ. હ૦ સ૦ જ્યુંં ત્યુંં ૧
છે મુજ જીઉ તુજ તન્નમેંજી આવો જીવનપ્રાણ,
જ્યું રાંકનો જીવ ધન્નમેંજી આવો જીવનપ્રાણ;
જ્યું ભૂખ્યાનું મન અન્નમેંજી આવો જીવનપ્રાણ,
તિમ છે તું મુજ મન્નમેંજી આવો જીવનપ્રાણ.
રયો વિચાર હવે મનમેં કરો છો,
સેં ? તુમ્હ નાવે મહેર. છે૦ જ્યુંં જ્યુંં. તિ૦ ૨
આવો કરીયે હેલાંજી ! આવો જીવનપ્રાણ,
રમીયે આપણુ ભેલાજી ! આવો જીવનપ્રાણ;
આ ! રૂડી યતી છે વેલાજી ! આવો જીવનપ્રાણ,
એતો પુણ્યે મિલિયા ભેલાજી ! આવો જીવનપ્રાણ.
આજ કૃતારથ હું થયો સુભગેં !
મેં નિરખ્યો તુજ મુખ નયણુ. આ૦ ૨૦ આ૦ એ૦ ૩
આજ મુજ નયણુ વિસેંસેજી આવો જીવનપ્રાણ,
સદ્દલ થયાં સુવિસેંસેજી આવો જીવનપ્રાણ;
નિરખી તુજ મુખ હીસેજી આવો જીવનપ્રાણ,
સહી માનજ્યો વિશ્વાવિસેજી આવો જીવનપ્રાણ.
એહમેં તુમ્હે કોઇ વૃથા ન જાણો,
માનજો સધલું સાચ. આ૦ સ૦ નિ૦ સ૦ ૪

૧મિહીર ધરો હપે નારીજી આવો જીવનપ્રાણ,
તું મુજ લાગે પ્યારીજી આવો જીવનપ્રાણ;
કરો કૃપાની ક્યારીજી આવો જીવનપ્રાણ,
સ્થું ! રહ્યાં છો વિચારીજી આવો જીવનપ્રાણ.
અન્તરપડદો દૂર ઉવેખી, મિલો થઇ ને સેણ.

મિં તું કં સ્યું

૫

કિમ રહે તું અલગાજી આવો જીવનપ્રાણ,
મેં ગાઠી પ્રીતિજ બાંધીજી આવો જીવનપ્રાણ;
ન્યું ગુડીડોરે સાંધીજી આવો જીવનપ્રાણ,
તાણી આવે આઘીજી આવો જીવનપ્રાણ.
ચતુર હોવે તો સમજે મનમેં, ઘણું કહે સ્યું હોય.

કિં મેં ન્યું તાં

૬

કહે ધનવતી શિરનામીજી સાંભલો પ્રાણુધાર,
તુમ્હે છો અંતરયામીજી સાંભલો પ્રાણુધાર;
ધમ આકલા કાં થાવો સ્વામીજી સાંભલો પ્રાણુધાર,
તુમ્હ મનચો ભેદ હું પામીજી સાંભલો પ્રાણુધાર.
તુમ્હે છો માહરે મન-તન જીવન,
કહું તે સૂણો એક વાત.કં તું ધિં તું
અંતરપડદો ટાલોજી સાંભલો પ્રાણુધાર,
જો રાખો પ્રીતિનો ચાલોજી સાંભલો પ્રાણુધાર;
કોઇ અમુલિક વસ્તુ દેખાડોજી સાંભલો પ્રાણુધાર,
જે લાગ્યા હોય તે રસીરાવો(ડો)જી સાંભલો પ્રાણુધાર.

૭

મુખની લટપટે કામ નવિ હોવે,
સહી દાંમે હોવે કામ. અં જો કાં જો
આપ્યાં આબ્રણુ સારોજી હેત કરીને તેહ,
વેદ મુદ્રિકા હારોજી હેત કરીને તેહ;

૮

૧-મહેર, કૃપા. ૨-આરોગવો.

કહે દાસીને લેઓ રોજ હેત કરીને તેહ,
 મૂકા એકણ હોરોજ હેત કરીને તેહ.
 નિધણીયો માલજો સહેજે લીજે,
 તેહની કો ! વાર ૧શુબ. આં વેં કં મૂં ૯
 કં રસોધ સારીજ સાંભલો પ્રાણુધાર,
 તે જિમે મનહું દારીજ સાંભલો પ્રાણુધાર;
 ઉપર પીઓ સુગન્ધા વારીજ સાંભલો પ્રાણુધાર,
 આરોગો પાન સોપારીજ સાંભલો પ્રાણુધાર.
 પછે તુમ્હારે મન ગમે જિમ,
 કીડા, કરજો અપાર. કં તેં ઉં આં ૧૦
 ધમ હલફલ કરતાં થઇયાંજ ધરમને પુણ્યેજેહ,
 બે પોહરજ નિવહાયાજ ધરમને પુણ્યે જેહ;
 ત્રીજે પોહરે ઉમહીયાજ ધરમને પુણ્યે જેહ,
 સચિવ દ્વારે આવીયાજ ધરમને પુણ્યે જેહ.
 દાર ઝંઝેડી બોલ્યો આક્રંતસું,
 આવી ઉધાડો બાર. ઇં બેં ત્રીં સં ૧૧
 તવ દુર્ગપાલ હડવડીયોજ હવેં કહો કીજેં કિમ,
 કુણુ આવી દારે અડીયોજ હવેં કહો કીજેં કિમ;
 મુજ પૂર્વકર્મે નડીયોજ હવેં કહો કીજેં કિમ,
 કોઇ અધમ પૂંઠે પડીયોજ હવેં કહો કીજેં કિમ.
 આ વેળા કુણુ દુષ્ટજ પાપી,
 આવ્યો મુજ નડવા આજ. તં કું મું કોં ૧૨
 કહેં નારીનેં જઇ જુઓજ કરો એટલું કામ,
 મન મત રાખો દુષ્ટોજ કરો એટલું કામ;
 તો ! ભોગ ભલેં ખૂઓજ કરો એટલું કામ,

તે નહાલું મુજને હુઓળ કરેા એટલું કામ.
ધનવતી કહે કષક દીસેં છે,
 તુમ્હ સચિવસરિખો સાદ. કં મં તોં તેં ૧૩
 મૂણી વિચારે ચિત્તોળ નસ્યું કેણે હામ,
 હવેં સ્યું કિજે મિત્તોળ નસ્યું કેણે હામ;
 આવી ભલો વિગુતોળ નસ્યું કેણે હામ,
 માયાપંકે ખુત્તોળ નસ્યું કેણે હામ;
 વેહેલા થઈ મુજ કોષક દોરે,
 સંતાડો ન જાણે એહ ! સૂં હં આં માં ૧૪
 ત્રિયા કહે કોષ ન દીસેંળ એહવો રૂડો હામ,
 તુમ્હને સંતાડું હોસેંળ એહવો રૂડો હામ;
 આ પેટી અનોપમ દીસેંળ એહવો રૂડો હામ,
 પેસો જો મન ઈચ્છેળ એહવો રૂડો હામ.
ગંગવિજયે વાલ્હી લાલ, (ભૂરંગી) સુરંગી લાખી
 જત્રીસમી દાલ. ત્રિં તું આં પે. ૧૫=૭૩૪.

હુહા.

દુર્ગપાલને હર્પસ્યું, ધાલ્યો પેટીમાંહિ;
 બીજે ખૂણે પૂરીઓ, યન્ત્ર સમખો ત્યાંહિ. ૧
 પ્રોહિત વિચારે મનમેં, ન પુર્યો મુજ મન કોડ;
 ભલું કીધું એણે કામિની, કરી એસાર્યો જોડ. ૨
 સચિવ તેડયો ગૃહ મન્દિરેં, દેઈ આદરમાન;
 એસાર્યો સિહાસણેં, બોલેં મીઠી વાણ. ૩
 ભલું થયું તુમ્હે આવીયા, મુજ અબલાને ગેહ;
 આજ કૃતારથ હું થઈ દૂધે વૂઠા મેહ. ૪
 તુમ્હ દરિસણે સાહિબા, પવિત્ર થયાં દો નયન;
 દિલભર ! દિલ જોસ્યું મિલેં, તે સાચા કહીયેં સેન. ૫

સચિવ અચંભો પામીયો, ત્રિયાની સૂણી વાંણુ;
પહિલાંથી વધતી દીસે, વધતી પ્રીતિની ખાંણુ ! ૬=૭૪૦

ઢાલ.

આગરામે પાતિસાહને, દિલ્લીયે નવાબ;
ઝીણે ઝીણે સાલરેમે ગેઉંઝી ઝવાણુ.

મહારા આલીગરા નાહ ! માફ ઝરી મહારી નથ ગધ
એ. એ દેશી.

સચિવ કહેં સૂણુ સુન્દરીને, તું સુકલિણી નાર;
તુજ ચતુરાધ દેખીનેરે, ધરં છું ઘણો પ્યાર.
મહારી અલખેલી ભાંમ ! કહ્યું માનો તુમ્હે માહરં એ. ૧-ટેક.
નયણુતણે ચાલે કરીને, દેખી મોહ્યું દિલ્હ;
તુજસરિખીકોષકામિની, કાંઈ નથી જગ્ગ અવધ. મહારી ૨
તુજવિના મુજ સુભગેને, જાયેં દિવસ ૧નીક;
સહિજ સલણુ બોલડા, તહારાલાગેં મુજનેં મીઠ. મહારી ૩
તુંહી તન, તુંહી મન, તું સાચી મુજ મિત !
તુજ ગુણમાલા પેખીનેં, વિલુધ્ માહરં ચિત. મહારી ૪
તુંહી માહરે મનમોહન, તુંહી માહરે આથ !
મહિર ધરીને ગોરડી, હવેં, મુજને કરો સનાથ. મહારી ૫
કહેં ધનવતી સૂણા સાહિબા નેં, કહી તુમ્હે જે વાત;
તેહવુંજ અમ્યો જાણું અણું. એ માન્યું સધળું સત.
મહારા સુગુણ સનેહી સ્વામી ! ભલેં આવ્યા મુજ મંદિરેરે. ૬
તુમ્હારી ચિત્ત ચાલમાં, હું થાઉં છું મહા રાજ;
પલિક એક પડખ્યો તુમ્હે, (તો) રેસોઈનો કરં સાજ.
મહારા ૭

૧-સુશ્લેષી. ૨-રસોઈનો,

ભોજન આરોગી સાહિયા નેં, પછેં કરો ^૧કલ્લોલ;
ને ચિત્તમેં ખોટું બણોતો, આછે આપણો બોલ. મહારાં ૮
તુમ્હ મિલવા ચાહું અછુંને, ધ્યાન ધરું ^૨સદૈવ;
લોક સઃલજ્જે બોલું નહિ! પણિ તુમ્હ પાસે મુજ જીવ.

મહારાં ૯

ઘણું સ્યું કહીયે સાહિયા નેં, લટપટ કથેસ્યું હોય;
ને મનવિશ્વાસ ન આવેં તો, આ ! પ્રલક્ષ પારખું નેય.

મહારાં ૧૦

ઈમ વાતો કરતાં વહી ગયો નેં, ત્રીસરો પ્રહર યાંમ;
ચોથા પ્રહરને માજમેં(નેં), રાજેસર આવ્યા તામ. મહારાં ૧૧
દ્વાર ઉઘાડો સુન્દરી નેં, સ્યાં કરો છો કામ ?
શબ્દ સુણી ચમકયો ઘણું, સચિવજી તેણે ઠામ.

મહારી અલભેલી ભાંમ ! કૌણ આવ્યો તુજ આરણેરે. ૧૨
ત્રિયા કહેં સુણો સાહિયા ને, મ કરો ફિકર લિગાર;

તુમથી અધિકો કુણુ અછેં, જે આવે એણે દ્વાર. મહારાં ૧૩
વલિ ભામિની કહે પડ્યો તુમ્હોને, જેઉં જઈ ^૪અગાદ;

પાછું ફરી આવી કહેં, તુમ્હ રાજ સરિખોસાદ. મહારાં ૧૪
હવેં ! સ્યું કરસ્યું સુન્દરીનેં, આય લગું પાપ અઘોર;

વહિલી થા ઉતાવળી(તું), મુને સંતાડો કાઈ દોર. મહારીં ૧૫
અરખું પરખું નેંધને યે, કહે, એહવો કોઈ ન ઠામ;

આ પેટીમાંહી પેસો તો, કાઈ ન હે તુમ્હ નામ. મહારાં ૧૬
સચિવ પેટીમાં પેસવાનેં, મનકું કર્યું તતકાલ;

ગંગવિજયે હવેં કરી, કહી તેત્રીસમી દાલ. મહારાં ૧૭=૭૫૭

કુહા.

સચિવ આમણુ દૂમણો, પેંટો પેટીમાંહિ;

૧-આનન્દ, મોજ. ૨-હંમેશ. ૩-રાત્રીનો ત્રીજો પહોર. ૪-આગલ જઇને.

ત્રીજે ખૂણે પૂરીયો, દીધો યંત્ર ઉલાહિ. ૧
 પ્રોહિત જાણે દુર્ગપાલને, દુર્ગપાલ જાણે સચિવ;
 સચિવતો જાણે નહીં, શુભવાત પઅતીવ. ૨
 દ્વાર ઉઘાડી મોકલાં, કીધાં તેણીવાર;
 રાજન આવ્યો મલપતો, ધરતો હર્ષ અપાર. ૩
 આવી બેઠો આસણે, જોવે ગૃહસ્વરૂપ;
ધનવતી ઉભી દેખીને, હર્ષે બોલવેં ભૂપ. ૪
 રે ! સુલખણી સુન્દરી, આવ તું મારે પાસ;
 મુજસરિખો સાજન મિલે, કાં તું રહે ઉદાસ. ૫
 હસો; બેલો; બેલો; રમો, કરો નીત આણુંદ;
 ચિંતા સર્વે દૂરેં તજો, કરો સદૈવ ધમંડ. ૬
 નગરનાથ હું તુજધણી, તે હું થયો તાહરે હાથ;
 જે જોછએ તે આપસું, જે ચિન્ત્યું જગનાથ. ૭=૭૬૪

હાલ. સાહેલડી હે ! લૂંબાકુંબા વરસલો મેહ, લશ્કર
આધ્યો દરિયા ખાનરો હોલાલ; એ દશી,

સાહેલડી હે ! કહે રાય સુણુ સુન્દરી નાર, તું મુજ પ્રાણુની વપાલિકા હોલાલ;
 સાહેલડી હે ! તનમન જીવન તું આથ, આતમ નિરખ વવાલકા હોલાલ. ૧
 સાં તું વિણુ ખિણું ન સુહાય, પાપી દિવસ ન જાયે કિમે હોલાલ;
 સાં તુજ મુખ દરિસણુ આજ, દેખી સફલ થયાં અમહે હોલાલ. ૨
 સાં થયો મેલો પુણ્યસંયોગ, મિલી બેઠુની સરખી જોડી હોલાલ;
 સાં એ માનજો સઘળું સાચ, નથી કહેતો કાંઈક કુડી હોલાલ. ૩
 સાં મિલો મુજ સાચે દિલ્લ, ત્રિયામતિ ન રાખીયે હોલાલ;
 સાં જે જોછએ તે મુજ પાસ, હેત ધરીને ભાંખીયે હોલાલ. ૪
 સાં કહે તો સર્વે રાણીમાંલી, પટરાણી કરીને સોપુંવું હોલાલ;

૫-ધણી. ૬-મલકતો.

૭-સુશ્રણી, સારા લક્ષણવાળી. ૮-પાત્રનારી, જીવાડનારી. ૯-હાલી.

સાં રાજિકાજનો ભાર, હાથેં કરીને સધજો છેડેં હોલાલ. ૫
 સાં તન મન ધારણહાર, સાચી મિલી મુજ તું જોરી હોલાલ;
 સાં કોઈ મોહની તુજ પાસ, લીધું ચિત્ત માહરું ચોરી હોલાલ. ૬
 સાં શ્યું કહીયે વારોવાર ! જાણો છો મુજ મનવાતડી હોલાલ;
 સાં કરણાની નજરે બોલાવ; તો! ટળે મુજ મનબ્રાંતડી હોલાલ. ૭
 સાં તપ ધનવતી બોલી તામ, કહું કહને સામ કહું હોલાલ;
 સાહેબજી હો ! તુમ્હો લટકાળા નિત, દેખી મુજ મનડું મોહીયું હોલાલ. ૮
 સાં જે અમર્યું વાંચ્યો પ્રીત, તો માનો એક અમ્હવાતડી હોલાલ;
 સાં ધીરાનું છે કામ, હજી લગી ઘણી છે રાતડી હોલાલ. ૯
 સાં વાલ્હી તુમચી વાણુ, આકલા નવિ થાઈએ કિમે હોલાલ;
 સાં ભૂખ્યો હોઈ ઘણું પ્રાંહિ, તે પણિ બિહું કરે નવિ જિમે હોલાલ. ૧૦
 સાં તુમ્હ કથનથી મહારાય ! બિણ એક અલગી નવિ રહું હોલાલ;
 સાં કહો છો તે વચન પ્રમાણ ! શિરને જેરે તે વહું હોલાલ. ૧૧
 સાં પડ્યો બિણ એકમાન, અવલ રસોઈ કરું તે જિમો હોલાલ;
 સાં પછેં પૂરસ્યું મનની હાંમ, નિજ સ્વેચ્છાએ હસો રમો હોલાલ. ૧૨
 સાં રાયે જાણ્યું એ સાચ, મુજ વસું થઈ નારી હવેં હોલાલ;
 સાં ન જાણે મૂરખ રાય ! જે એ કૂડકપટ અંધારે લવે હોલાલ. ૧૩
 સાં વાતોમે જાણું એહ, પ્રગટ્યો ક્ષેત્ર તે લલીપરેં હોલાલ;
 સાં પાછલી ધ્રોણીયે તામ, આવી અક્કા બુંબારવ કરે હોલાલ. ૧૪
 સાં કિમ સુમ રહીરે ગમાર ? તુમ્હ પીઉની અસુદ્ધ વાતડી હોલાલ;
 સાં સગા કૂટે બહાર, આવ્ય બિઠ ઉતાવલી હોલાલ. ૧૫
 સાં સુણી કોલાહલ દ્વાર, ધૂન્યો મહિપાલ મનમાં હોલાલ;
 સાં હવેં કિમ જાણ્યું ગેક, સંતાડો મુજ કોઈ કામમેં હોલાલ. ૧૬
 સાં તવ ધનવતી કહે સુણો રાય, આપેડી અનોપમ દીસેં હોલાલ;
 સાં ગંગવિજયે યોત્રીસમી દાલ, સુણતાં તનમન હિંસે
 હોલાલ. ૧૭=૭૮૧

૧-તન મનને ધારવાવાળી, સંતોષવાવાળી. ૨-કથન, કથનથી. વચન,
 વચનથી. ૩-આમ વાર્તાલાપમાં ભોર-પ્રભાત પ્રગટ્યો. ૪-પરોઢીયે.

કહા.

રાય કહેં સુણુ સુન્દરી, એ છે રૂડો હામ;
 સંતારો વેગેં કરી, ન જાણે કોઇ મુજ નામ ! ૧
 તવ ધનવતીએ પેટીમાં, ઘાલ્યો તેણીવાર;
 ચોથે ખોળે પૂરીયો, યન્ત્ર સમયે આર. ૨
 પ્રોહિત જાણે દુર્ગપાલને, દુર્ગપાલ જાણે સચિવ;
 સચિવ જાણે રાયને, પણ ભૂપ ન જાણે કીવ. ૩
 એ ચારેને પેટીયે ઘાલીયા, પૂર્યો મનનો હામ;
 નિજવ્રત રાખ્યું જુગતિશ્યું, રહેજે કીધું કામ. ૪
 દ્વાર ઉઘાડ્યો ^૧ધરતણાં, મિલ્યો સહુ પરિવાર;
 હૈ ! હૈ ! આ સ્યું એ થઈ, કરે સહુ હાહાકાર. ૫
 કોલાહલ સાંભલી રાણીયેં, મૂક્યો અનુચર ^૨દક્ષ;
 નયર ^૩ચંપા ^૪એલોડીને, કહેં આવીને ^૫પ્રેક્ષ. ૬
 માત ! આપણા નયરનો, વણીક એક ગુણુજેહ;
 તેહ(દવ)અપુત્રીયો પ્રદેસડે, પામ્યોમૃત, કારણ એહ. ૭=૭૮૮

હાલ. પ્રગટ પધારોજી પાવટે, એ દેશી.

તવ રાણી અનુચર પાડવેં, જઈ સંભલાવો રાય વાલ્હા;
 પ્રેક્ષક દોડ્યા સાંભલી, જઈ જૂએ ભૂપનો દાય વાલ્હા. ૧
 હવેં સૂણો કૈતકવાતરી, વાલ્હી અતિહેં રસાલ વાલ્હા;
^૧અસંભમ વાત અનૂપ છે, સૂણુજ્યો આલગોપાળ વાલ્હા. હવેં ૨
^૨ભુધવતો દીસે નહેં, રાજિભૂવનમઝાર વાલ્હા;
 વલ્લતો આવી રાણીને કહેં, પ્રેક્ષિક આવી તેહ વાલ્હા. હવેં ૩
 માતા ! આપણો રાયજી, દીસેં નહીં એ ક્યાંહી માતા;

૧-મૂલમાં “ધરતણાં” એવો પાઠ છે. ૨-કાહો, શાણો.

૩-‘ચંપા’ નહીં પણ રતનપુર જોઇએ. ૪-અવલોડીને.

૫-પ્રેક્ષક, જેવા આવનાર. ૧-અસંભવીત. ૨-રાજ.

સચિવને પૂછો જઇને, કહિસ્યેં હોસ્યેં જ્યાંહી વાલ્હા. હવેં ૪
 અમાલ્ય પણિ લાભેં નહીં, આપણા સહિરમઝાર માતા;
 ખખર કરો દુર્ગપાલને, વેગેં જામ નિરધાર વાલ્હા. હવેં ૫
 તલ્હાર પણ દીસેં નહીં ! તેડાં પ્રોહિત ગુણગેહ વાલ્હા;
 પ્રોહિત પણિ દીસેં નહીં ? પાછા ફિરી કહે તેહ માતા. હવેં ૬
 અનૂચર કહેં કરજેડીને, જમ આવ્યા કહ્યું લ્યાંહી માતા;
 ચ્યારેમાં એકે જોણુ ન જાણીઈ, ગયા કોઈ ક્યાંહી માતા. હવેં ૭
 રાણી મનચિંતા વસી, એ ! અસંભમ વાત વિસેસ વાલ્હા;
 ચ્યારેજણુ એકેઠાં મિલી, ગયા કોઈ કારણુ વિદેસ વાલ્હા. હવેં ૮
 ર્યું જાણીયેં ક્યારે આવસ્યેં, નયરિ-અધિપતિ રાય વાલ્હા;
 જાઓ ધર અપુત્રીયાતણેં, ધન હુઈ તે લાવો આંહિ વાલ્હા. હવેં ૯
 સેવક આવ્યા ઉતાવળા, ધનવતી એડી જ્યાંહી વાલ્હા;
 કહો જામ ધન ક્યાં તુમ્હતાણું, દાખવો તે છે ક્યાંહી વાલ્હા. હવેં ૧૦
 કહે ધનવતી વીર ! સાંભળો, થોડામાંહિ એકવાત વાલ્હા;
 ધનકણુ તો જાણુતી નથી, પણિ આ એક પેટીછે રખ્યાત વાલ્હા. હવેં ૧૧
 ર્યું જાણું ધન છે કેટલું, ભર્યું પીઉચેં વિશેષ વાલ્હા;
 યન્ત્ર દેધ એક સ્થાનકેં, મૂકી ચાલ્યા પ્રદેશ વાલ્હા. હવેં ૧૨
 પછીતો ભાગ ભણું રાયનું, પણિ હોસ્યેં લાખ એચ્યાર વાલ્હા;
 મારેંતો જોષ્ટનું નથી, લેઈ જાઓ તુમ્હ એ ખૂલાર વાલ્હા. હવેં ૧૩
 વચન સૂણી ચમકયા ચિત્તમેં, જૂજૂઆઈ તેણે દામ વાલ્હા;
 માંમ ખોહિ એણે આપણી, નવિ હુચો આપણો કામ વાલ્હા. હવેં ૧૪

૧-પ્રસિદ્ધ.

૨-ધનવતીનાં વચન સાંભળી પુરોહિત-આદિ ચ્યારે જણા વિચારના
 લાગ્યા કે આ સ્ત્રીએ અમારી લાજ લીધી અને અમારું કામ સિદ્ધ ન
 થકું.

ચ્યું કરીયેં છહાંકણુ રહ્યાં, પડ્યું તે ભોગવો આપ વાહ્યા;
 જાણે ધણુંએ મનમેં, પણિ નવિ દેવાય જાપ વાહ્યા. હવેં ૦ ૧૫
 પેટી ઉપાડી સેવકેં, લાગો ભાર અત્યન્ત વાહ્યા;
 વખત વડું આપણુ રાયનું, દીસેં છે માલ અનન્ત વાહ્યા. હવેં ૦ ૧૬
 ઇમ કરતાં આણી તિહાં, મૂકી રાણી પાસ વાહ્યા;
 રાણી દેખી તે પેટીકા, પામી મન હર્ષ ઉદ્દાસ વાહ્યા. હવેં ૦ ૧૭
 ગંગવિજય હર્ષે કરી, ભાંખી પાંત્રીસમી દાલ વાહ્યા;
 હવે ! શ્રેતાજન સાંભલો, આગલ વાત રસાલ વાહ્યા. હવેં ૦ ૧૮=૮૦૬

કુહા.

રાણી વિચારે ચિત્તમેં, છે કોઈ માલ અમૂલ;
 રાય આવેં નહીં જાં લગેં, કરવું કોઈ સૂલ. ૧
 રાય આવી ન્યારે દેખર્યેં, સધલો ^૧પરકર સાથ;
 ત્યાં પહિલાં જો કાઢીયેં, તે રહે આપણુ હાથ. ૨
 એહવું વિચારી મનમેં, એડી પેટી પાસ;
^૨પરિકર સર્વે દૂરે કર્યો, ઉઘાડે પેટી ખાસ. ૩
 હુંસ ધણી તે મનમાં, રાખે છે તે નાર;
 સરણુ હોય તે પાછયેં, જેતું વિખ્યું હોય નિલાડ. ૪=૮૧૦

૧-કરમા આવેલો પારકો માલ. અથવા પરકર એટલે નોકર ચાકર,
 વહર, પુરોહિત વિગેરેની સાથે આ સધળું રાજ જશે તો આપણા હાથમાં
 કંઈ આવશે નહિં કમકે તે લોકો ભૂટી જશે.

૨-દાસ દાસી વિગેરે.

૩-કપાલમાં, ભાગ્યમાં. આવોજ ભાવ “શ્રીપાલરાસમાં” યશોવિજયછ
 જણાવે છે. “કલ તિતોહિજ પામિયેં, જિતો સિલો નિલાડ” ખંડ ૩ જો
 દાલ ૭ મી.

ઢાલ. માહુરો નંદકુંઞર કેણે દીઠો, ઞે દેશી.

રાણી મન લાલચની વાહી, ઉઘાડે તે પેટી સારરે;
ઞરહું પરહું સા નિરખે ચિહું દિસ, રખે ઢાઈ ઞાવે ઞાર!
સનેહી સાંભલો, ઞેતો સરસ કથા-ઞધિકાર સણો

મૂકી ઞામલો.

૧

યન્ત્ર ઉઘાડી ઞેયું ઞ્યારે, દીઠાં પ્રોહિતજી તામરે;

રાણી દેખી ચકિત થઈ મનમેં, ઞાસ્યો વિપરીત ઢામ. સં ઞેં ૨

રાણી ઞસંભમ કૌતુકદેખી, પ્રોહિતને પૂછેં તેણીવારે;

પ્રોહિત કહેં પછેં પૂછ્ણે મુજનેં, ઉઘાડો ઞીન્ણે ઞાર. સં ઞેં ૩

ખીન્ણે દ્વાર ઉઘાડો ઞ્યારે, ખેઠા દીઠા દુર્ગપાલરે;

કહો દુર્ગપાલજી નગરરખોપું, કરવા ખેઠા વિચાલ ! સં ઞેં ૪

રાણી પુછે તલ્હારને તતખિણુ, પેઠા તે કહો મુજ વાતરે;

ત્રીન્ણે દ્વાર ઉઘાડીનેં નિરખો, પછે કહેન્ણે ઞમ્હને માત. સં ઞેં ૫

ત્રીન્ણે દ્વાર ઉઘાડેરયું તતખિણુ, સચિવજી દીઠા ખેઠારે;

કહો સચિવજી ઞા પેટીમાંહિં, સ્યેં કારણે તુમ્હે પેઠા. સં ઞેં ૬

સચિવ તદ મન લગ્ણ પામી, ખોલ્યો નીચું ઞેધરે;

ચોથું દ્વાર ઉઘાડીનેં નિરખો, જે, ઢયકો ન ઢો ઞમ્હકો. સં ઞેં ૭

ચોથું દ્વાર ઉઘાડીને ઞેયું, ખેઠા દીઠા રાજનરે;

સ્યો ન્યાય કરવા જે ઞાંહિ પધાર્યા, ભલી પામ્યા ઢગ્ણત

તુમ્હ ધન ! સં ઞેં ૮

રાણી કહે તુમ્હો ચ્યાર મિલીનેં, કીધું રૂઢું ઞે કામરે;

ઞે કરણી કથે ? તુમ્હ ઉન્નત વાધી, રાખ્યું કુલનું નામ. સં ઞેં ૯

રાણી ઉલ્ભો નિઃસણી ઉભા, પણિ મુખથી ન ખોલે ખોલરે;

ગલીયા વૃપભતણી પરિ દીસેં, ઞાણે થઈ રચડોલ. સં ઞેં ૧૦

૧-તમારી કરણીજ કહે છે કે તમો હવે ઉન્નત થયા છા. ૨-સ્થિર.

ઇકઇક સામું જોઈ સરમાણા, પહોંતા નિજનિજ ઠામરે;
 રાય સભામાંહિ આવીને બેઠો, **ધનવતી**ના કરે ગુણ્યામ. સ૦ એ૦ ૧૧
 ૧ ચેટી તેડીને સમજાવી, મોકલી **ધનવતી** પાસેરે;
 માહરિ પ્રણિપત્તિ કરીને કહેજે, તુ-હે રાય તેડે છે ઉલ્લાસ. સ૦ એ૦ ૧૨
 તતખિણ દાસી તેડીને આવી, બહિન કહીને બોલાવીરે;
 સાસર-વાસો કીધો બહુ મૂલનો, રૂડી રીતે બોલાવી. સ૦ એ૦ ૧૩
 જે કાંઈ કહ્યું હોય અયુગતું, તે તુમ્હે કરજો માપરે;
 તુંસરિખી બુદ્ધિવન્તી નહીં કોઇ યુગમે, રાખ્યું
 અખણ પ્રત આપ. સ૦ એ૦ ૧૪

ધનવતી મન હર્ષ ધરીને, બોલે વચન ગરરે;
 ૨ તું મહારાયપણું ઝચિર પ્રતપો! જિહાંલગે અન્દને સૂર. સ૦ એ૦ ૧૫
 ઇમ આસીસ દેખને મહાસતી, આવી બેટી નિજગેહરે;
 શીલતણે મહિમાંથી પ્રગટે, જસ જગ વિષે તેહ. સ૦ એ૦ ૧૬
 બુદ્ધિના મહિમાંથી **ધનવતી**ઈ, રાખ્યું શીલવ્રત સારરે;
 ગંગવિજય કહે સડત્રીસમી દાલે, સ્વટે (૪ સુચતે)
 કહો અધિકાર. સ૦ એ૦ ૧૭=૮૨૭

(इति धनवतीनामक-अंतरकथा सम्पूर्ण.)

૧-ચાકરડી. ૨-તાહડ ૩-હંમેશાં તપો, રહો.

૪-સારી રીતે અથવા 'સૂચતે' સૂચાએ.

(કુમરીનો ચાલુ અધિકાર.)

હાહા.

સડો કહે સણો માતલ, બુદ્ધિતણો એ કામ;
 શીયલવત રાખ્યું આપણું, વલી રાખી કુલની રમામ. ૧
 તિમ તુમ્હવત હું સભ્યપર, રાખસ્યું કરી પ્રપંચ;
 મનચિંતા દૂરે તળે, કરું કોઈ રૂડો સંચ. ૨
 કરો સ્નાન સુગન્ધા નીરસ્યું, વલી મૂકો સધજો સોગ;
 સોળ શ્રંગાર પહિરો લલા, કરો પારણાનો યોગ. ૩
 સૂડાવચન તવ સાંભલી, કુસુમશ્રી હરખી ચિત;
 શી ! ચિંતા હવે માહરે, છે સડો બુદ્ધિવિનીત. ૪=૮૩૧

ઢાલ, આવો અલખેલા હો નાહ, રમલ કરો મુજ મન્દિરેલ;
 એ દશી.

સૂડાવચને ચિત લાય, કીધું ખટમાસી પારણુંલ;
 પણ ચિંતે છે મનમોહિં, એક દુઃખ મોહું આ નારીનુંલ. ૧
 કહું કરે સૂડાનું સાર, વેશ્યા બોલ ન સંગ્રહેલ;
 એહવે આવી એક ચેટી લાંહ, બોલે વચન મન સાંસહેલ. ૨
 વચ્ચ ! આવ્યા છે તુજ કાજ, રગુકાપુરૂષ ઘણું આરણુંલ;
 પુરૂષાએ દીધો આદેશ, તેહસ્યું રમો હિત કારણુંલ. ૩
 સાંભલી સૂડા સાહમું બેય. એ એહસી ચિન્તા કરો તુમ્હેલ;
 ભાખો હું નવિ બાણું એહ, કહસ્યેં સડો તે કરસ્યું અમ્હેલ. ૪
 સૂડાને દાસી કહે તેણીવાર, ઘણું ઘણુંસ્યું કહીયે તમ્હેનુંલ;
 સ્યો વિચાર છે તુમ્હ મનમાંહિ, કહેવો હોય તે કહો અમ્હેનુંલ. ૫

૧-લગ્ન. ૨-ગરપુરૂષ.

સૂડો કહે અમહ નથી નાકાર, પણ, મોલ અધિક કહો પંથણું;
 દેસેં ૧સતપંચ દીનાર, તો મોકલજો તુમ્હે ઇલાં કરુંજી. ૬
 પણિ દિનકર ઉગે તેણીવાર, કાઢીસ્યું તતખિણુ તેહનેજી;
 એહવી પણ ૨પરદી તેણે સાથ, મૂકજો ઇલાં તે પુરપનેજી. ૭
 કહ્યું દાસીએ તેહ વચન, મિ ! આપીસ્યું કહેસેં જેહવેજી;
 દ્રવ્ય લેછ નિજ હાથ, આવ્યો પુરપ મન ગહગહોજી. ૮
 કહિવારે **પુકંદાને** તામ, કરાવો ભોજન તુમ્હ ૩સાખતાજી;
પુકંદાએ તતકાલ, કીધાં ભોજન ભલાં ભાવતાંજી. ૯
 તે નર આવ્યો સન્ધ્યાકાલ, સૂડે બોલાવ્યો આવતોજી;
 બેસાર્યો એક ઠામ, બેઠો વાતજ દેખતોજી. ૧૦
 દીડી કુમરી તેણીવાર, એઉપર ધન સઘળું નાંખીયેંજી;
 એ ! એ ! ૩૫ અંબાર, કહે તે વલી અન્ય દાખીયેંજી. ૧૧
 પંચસતદ્રવ્યનો સ્યો મૂલ, મન ચિત્તે મુજ કારજ થયુંજી;
 પુણ્યનેગે મિલી એ નાર, દેખત હયું માહરું હૈયુંજી. ૧૨
 બેઠો પુરપ બોલેં વચન, હવે ! વિલંબ શી કરો એટલીજી;
 સૂડા ! તુમ્હવાચ્યા ધનનાં પણિ પાણિ ન ખમે પાતલીજી. ૧૩
 સૂડો કહે, પડખો મહારાજ, આકલેં થઈ કારજ નવિ, સરેજી;
 ધીરે થાયેં સઘળું કામ, મનચિન્ત્યું કારજ વરેંજી. ૧૪
 તુમ્હ મિલનનો કરેં છે સાજ, ઘડી બે ઘડી પડખો તુમ્હેજી;
 હવણા વીલંબતું છે કામ, પછેં કહેસ્યો તે કરસ્યું અમ્હેંજી. ૧૫
 ઇમ શુકવચન તેણીવાર, સાંભલી અણબોલ્યો રહોજી;
ગંગાવિજયે સાડત્રીસમી દાલ, સૂડો મનમેં ગહગહોજી. ૧૬=૮૪૭

૧-પાંચસે સોનઈયા. ૨-સૂર્યોદય થયા પહેલાં તેને વિદાય કરીશું
 એવી પરકિ-બોલી કરીને મોકલો. ૩-સાખિત, સાબુત.

હાલો.

તવ કુંઅરીને; સૂડલો, તેડી કહે પ્રપંચ;
 સમભૂતિ ધણિંમાલિયે, કરવો એહવો સંચ. ૧
 ભૂમિ વ્યારોમાં જૂજૂઈ, રાખો દાસી ઉદાર;
 પહિલે પહોર સ્નાનવિધિ, બીજે ભોજન સાર. ૨
 ત્રીજે પહોરે જીત(લ)રસ, ચૈથે નાટિક ખાસ;
 મોહો તે નવિ જાણુસ્યે, પછે કાઢસ્યું તાસ. ૩
 ધમ કર્યું તેણે કામિનીયે તે મોહો દેખી રંક;
 પુહર ચ્યાર પૂરા થયા. ઉગ્યો સૂરજ પંખ. ૪
 ચૈથે ભૂમિ સૂડલો, આવી કહે વચન;
 નીકલરે તું ઇહાંથકો, હવે સ્યે ! સૂતો અધમ્મ. ૫=૮૫૨

**હાલ. હાડાની દેશીયે. કામદત્ત મંત્રી ચારરે બેઠા ત્યાંહાં
 સોહો, એરાજે.**

કહે શુક શી છે વારરે, સૂણુ અલબેલા કુંઅર,
 મહારા લાલ નગીના !, કુંઅર ઉઠો તુમ્હેરે; ઇહાંથી ઉતાવળારે. ૧
 મ કરો વિલંબ લિગારરે, સૂણુ અલબેલા કુંઅર; ૧ચૈથે રહેરે
 બહુ કાપદોરે. ૨
 ધણું રહે સ્યું હોયરે, સૂણુ રચણી વિહાણી રવાહણુ આવીયોરે. ૩
 તો, કિમ રહો તું સોયરે, સૂણુ કોઈ નથી ઝહીમાણી તારા આપનીરે. ૪
 કાઢ્યો કુમર તેણીવારરે, સૂવટે હાંકીતે; ખેદ પામ્યો મનમાંહિ ધણોરે. ૫
 ચિત્તે ચિત્તમઝારરે, એ ! શું થયું આજ; કુમરીમુખરે ! મેં નવિ
 દેખીયુંરે. ૬

૧-ચૈથે-ચાર પ્રહરસૂધીજ. ૨-વાહણું, પ્રભાત.

૩-હિમાચત, લક્ષ્મણ. અથવા, તહારા આપતું કાંઈ દેવું નથી.

- હૈ હૈ ! ધિગ અવતારરે, માહરો થયો આજ, ન થયું મુજ કાજ;
મનચો ચિંત્યોરે કારજ નવિ, સચેરે. ૭
- કુમર ચિતે મન એમરે, હવેં સું કીજેં, કિમ લાહો લીજેં;
ખેડો એકાંતે આમણુ દૂમણોરે. ૮
- એહવે મિત્ર આવી પુછેં કેમરે ? સૂણુ બંધવ માહરા;
એવડી શી ચિંતા તુજને, કહો તે કયુંરે. ૯
- સહુ વીતિકર માંડી તાંમરે, કહો મિત્રને આજેં;
મનની વાતોરે કહું એ કેહનેરે. ૧૦
- બોલાવી મુજ લામરે, સૂણુ મિત્રજ પ્યારા, બંધવ તું માહરા;
ધન લીધું કારજ નવિ, સચુંરે. ૧૧
- મિત્ર કહે તુમ્હેા ગયા ક્યાંહીરે, સૂણુ અલખેલા કુંઅર;
ધન ખોયું તે કરો વારતારે. ૧૨
- સ્થો પાસ માંડ્યો છે લાહિરે, સૂણુ જો ! તુમ્હેા દગાણા અચરિજ
મોટકુંરે. ૧૩
- કહેં કુમર તેણીવારરે, સૂણુ મિત્રજ પ્યારા;
ઘરહાણને જગ હાંસ્યો થયોરે. ૧૪
- આપણા નયરમઝારરે, સૂણુ ગણિકા અછેરે પુરૂંકા નામે વડીરે. ૧૫
- તેહને ઘરે કોઇ નારરે, સૂણુ રૂપવન્તી ! જાણે ૧દામિનીરે. ૧૬
- રંભમતાચી હારરે, સૂણુ એહવી અનોપમ દીડી કામિનીરે. ૧૭
- મોહ્યું માહરું મનરે, સૂણુ માંચું તે ધન દીધું હાથમેરે. ૧૮
- પછેં ગયો તસ જેહરે, સૂણુ મીઠે વચણેરે મુજને બોલાવીયોરે. ૧૯
- ચ્યાર પોહર જે રાતિરે, સૂણુ નાટિક દેખાડી મુન્હે રીઝ્યોરે. ૨૦
- રવિ-ઉગતેં પરલાતિરે. સૂણુ સૂવટેં હાંકીને મુજને કાઢીયોરે. ૨૧
- મેં જાણી ન જાણી રાતિરે, સૂણુ હાથેં દાધીને પૈક ન ચાખીયોરે. ૨૨
- કહી મુજ મનની વાતરે ! સૂણુ એરો ઉખાણો મુજ સાચ્યો થયોરે. ૨૩
- મિત્ર કહે તું મૂઢશિરતાજરે, સૂણુ અલખેલા કુંઅર;

૧-વીજ જેવી રૂપાલી. ૨-પોષ્ટે.

હાંસીમિસેરે ધન તેં ખોઈજી રે. ૨૪
 જુઓ જગ કરં છું આજરે, સૂણું ઇમકહી આવ્યો ત્યાંહે ઉતાવજોરે. ૨૫
 દીધાં પંચસત દીનારરે, નિજ હાથે ગુણીને; વાસો રહ્યોરે
 ગણિકામન્દિરેરે. ૨૬
 કુંઝરી બુદ્ધિભંડારરે, નવજવેશ ખનાવી; રચણી રમાડી ચોપટ રાતીરે. ૨૭
 સૂવટેં આવી તિમહીજરે, હટકીને બોલ્યો; તેહને પણિ કાઢ્યો
 પહિલાંણી પરિરે. ૨૮
 વિલખે મુખે નિલજજરે, નીકલ્યો દુઃખ પામી; વાત સધળીરે
 નયરી પરવરીરે. ૨૯
 એમ જો આવે કામોજનનરે, મનને ઉમંગે રાતિ રહી;
 જાયે આમણ દૂમણીરે. ૩૦
 ધન લેઈ કાઢે તાસરે, કુમરી શુકબુદ્ધિ; દ્રવ્ય લેઇને
 વેશ્યાને દીયેરે. ૩૧
 કહે વેશ્યા તિણીવારરે, કુમરીને હેતે; ઝાંખૂં ઠરેરે બાઈ
 તુમ્હ દેખીનેરે. ૩૨
 નિત એહવું કરજો કામરે ! નિજ મનની હોંસે; એહવી યોગ્યતા
 નહીં પામો ફિરીરે. ૩૩
 લે લાહો ! ભલી ભાતિરે, સુણુ પુત્રી ગુણવંતી; તન ધન
 સર્વે એ તાહરેરે. ૩૪
 તું થા જગમેં વિખ્યાતરે ! સુપુત્રી ગુણવંતી; જિમ મોહો
 આવેરે નરવર રાજવીરે. ૩૫
 સીખની સાંભલી વાતરે, કુંવરીઈ તેહની; આવી બેઠીરે નિજ
 સ્થાનકેરે. ૩૬
 જુઓ જગ ! મોહ અજીતરે, કેહવે પ્રપંચે; લોભની વાહી
 ન દેખે કીસ્યૂરે. ૩૭

૧-આ વાતો આખા નયનમાં પરવરિ-પ્રસિદ્ધ પામી.

૨-ચોપટની બુદ્ધિવડે. ૩-આંખો.

કહી દાલ રસાલરે, સૂણતાં મન રીઝે; એ અડત્રીસ
 પૂરી કહીરે. ૩૮
 ધર્મથી મંગળમાલરે, લહસેં વ્રત સંગે; ગંગાવિજય કહે
 નેહસૂરે. ૩૯=૮૯૧

કુહા.

વેસ્યાં મન હરખી ઘણું, દેખી દ્રવ્ય અપાર;
 આશીશ દેઇ વેસ્યા કહે, વળી કરજો એહ વ્યાપાર ? ૧
 કહે સૂડો સુણ મુજ વાતડી, કરીસ્યું એહ ઉપાય;
 દ્રવ્ય ઉપાર્જિ અતિઘણો, દેસ્યું તુમ્હેને સદાય. ૨
 શુકવચન મીઠાં સાંભલી, બોલી ગણિકા તામ;
 અન્હ મંદિર ભલેં આવીયા, તુમ્હથી રૂડા કાંમ. ૩
 ગણિકા શુકને ઇમ કહી. બેડી પોતાને ઠામ;
 શુક કુંઅરી મન મોજસ્યું, કરે આપાપના ? કાંમ. ૪
 હવેં કુમરી ભોજન કરી, બેઠાં કુમરી કિરે;
 ગુદા હરીયાલી વરકથા, ગોઠ કરેં વડવીર. ૫
 સા બોલી શુક સાંભલો, નિજશુદ્ધિ જાણો સંત;
 કદિ ! પતી મિલસ્યેં માહરો, સલ ભાખો ગુણવંત ! ૬
 શુક કહે ઈંતા શી કરો, મિલસ્યે તુજ ભરતાર;
 સુખે સમાધે ઇહાં રહેં, હવેં સુણો કુમર-અધિકાર. ૭=૮૯૮

૧-આપઆપના, પોતપોતાના.

(કુમર-અધિકાર.)

ઢાલ પડિતીઆરે તુંતો જોવે જોષ કે, એ દેશી.

જલકલ્લોલેં^૧ હો કુંઅર પાટીયેં તામકે, સાતમે દિને સાયરતડેંજ;
આવી પડ્યો હો વાડાષ ખાસકેં, તવ કુંઅર મનમેં અડેંજ ૧
ર્યું કરીયેં હો કિહાં જામયે આજકેં, દ્રવ્યવિણા શું કિજ્યેંજ;
દ્રવ્ય પાખેં હો કો ન દે કોઈ સનમાન કેં, દ્રવ્યેં મન ચિંતારસ
પીજ્યેંજ. ૨

એહુવું મનમેં હો ધ્યાયેં તેહ કુમારકેં, મનચિંતા સખલા કરેંજ;
શું હવેં પુણ્યેં હો લહર્યેં તેહ કુમારકેં, સૂખસંપત્તિ કેહની તરેંજ. ૩
એહવેં કેમક હો સાર્થવાહ તેણીવારકેં, આવ્યો કુમરને સમીપમેંજ;
કુમરમુખ હો દેખી શેઠ રૂઢોરકેં, હવેં જોલાવે તેહ સમીપેંજ. ૪
ભાખો કુમર હો તુમહે કિહાંથકી આંહીકેં, આવ્યા છીં કુણ કામનેંજ;
દીસો છો તુમહો એકલાં કાંધકેં, કહો તુમહોરં કામ નામનેંજ. ૫
આંખેં આંસુ હો નાંખતો તેણીવારકેં, અલ્પવૃત્તાંત કલ્હો શેઠનેંજ;
૧મ્હિલ ચમક્યો હો સુણી મનમેં અપારકેં, એ ઐ ! પુણ્યવંત
જગતમેંજ. ૬

સારથપતિ હો કહે કુમરનેં તામકેં, મુજધર પુત્ર નથી કોઈજ;
તુમહે રહો હો મુજધરમેં આયકેં, થઈ રહો નાયક હોયજ. ૭
માની વાતજ હો કુંઅર રહ્યો ધર જાયકેં, જેહવો રંગજાત જાણીયેંજ;
તિમ ધરતો હો ધણી હુઓ તેહકેં, શ્રીવીરસેન વખાણીયેંજ. ૮
ચિંતે સેઠજ હો એહનેં થણે મંડાણકેં, કંઈ વિવાહ ઉચ્છાદમેંજ;

૧-જલ મોજામાં. ૨-મૂલમાં ' સમીપેંજ ' છે પણ પાદશુદ્ધતામાટે
" સમીપમેંજ " કરવું પડ્યું છે. ૩-દોર, દિદાર.

૧-ત્રેષ્ટિ. ૨-સ્વઅંગથીજ ઉત્પન્ન થયેલો, સ્વપુત્રતુલ્ય.

રૂપવંતી હો જોઈ કુમરી અતુપકે, પરણાવું કોઇ સાહમેજી. ૯
 પૂછે કુમરને હો વચ્ચે થાઓ તૈયારકે, હૃદયે પરણાવું તુમ્હનેજી;
 ભાખે કુમર હો શેઠ! સુણો મુજ વાંણકે, હવણાં ધચ્છા નહીં અમ્હનેજી. ૧૦
 પરદેસે હો જાઈ એક વારકે, ધન ઉપાઈ ભુજાવલેજી;
 ત્યાર પછી હો કહેસો તે કરેસકે, એહ વચન ચિતમે ભલેજી. ૧૧
 તો, મેં પરણવું હો સૂણો મોરા તાતકે, પછી જોઇ મોરી ભુદ્ધીજી;
 ઇમ કહીને મન ચિંતવે તામકે, જોઈ શુક સ્ત્રીની શુદ્ધીજી. ૧૨
 જોઈ પૂછુ હો ધણુ ઠામોઠામકે, પણિ શુદ્ધ ન લહે કો તેહણીજી;
 વળી જામ હો ગામો ગામકે, ખખર કરે કો એહનીજી. ૧૩
 તવ તાતને હો કહી લેઇ અહુમાનકે, ચાલ્યો કુમર અહુ પરિવરેજી;
 વસ્તુ વેચતો હો વધી લેતો અનેકકે, આવ્યો શ્રીપુરને પરિસરેજી. ૧૪
 શુભ શુકન જો હો હુઆ તેણીવારકે, તવ મનમે વિમાસે કું અંકજી;
 એણે શુકનેહો કોઇ મિલે સાજજનકે, મન ચિંત્યું અહીં હું વંકજી. ૧૫
 ઇમ ચિંતી હો ઉતાર્યો ભારકે, રૂડો ઠામ કોઇ જોઇનેજી;
 ગંગવિજયેહો ભાખી રૂડી દાલકે, ઓગણચ્યાલીસમી
 ૨ મોહીનેજી. ૧૬=૯૧૪

હુહા.

વેચે વસ્તુ નવનવી, કરે એકડું ધન;
 નિરખે કૌતુક નવનવા, રહે સદૈવ મગન. ૧
 અન્યદા નયરીના પુરૂષને, પૂછે કુંવર વાચાલ;
 કૌણુ એ નગરીયે ભૂપતિ, લોક કિસ્કા પુણ્યપાલ ? ૨
 તે બોલ્યો સુણો શેઠજી, શ્રીપુર નગરનું નામ;
 રાજ્ય કરે મયસારનૃપ, દયામાં અભિરામ. ૩

૧-પાદરે. ૨-કુસુમશ્રી અને વીરસેનના ચારિત્રી મોહીત-હર્ષીત યદને
 આ રાસદાલો શ્રીગંગવિજયે લેખી, આલેખી. એવો ભાવાર્થ છે.

ધનવંત જન બહુ; નયરમેં, વસેં ઘણા દાતાર;
 ખટકર્મ સહુધ સાચવેં, આપોઆપ નિ(ત)આચાર. ૪
 ૧૬મિણી સુણી કુંવર ચિંતવે, જઈ ભેટું ભૂપતિ;
 વચન કળા કેઇ સાચવી, રીજવી કરસ્યું હેનિજ. ૨ ૫=૬૧૯

હાલ હરિઆ મન લાગે, એ દેશી.

સાર વસ્તુ પરદેશની, લીધી કુમરે હાથીરેં, કુમર સૌભાગી;
 મિલવા નૃપને સાંચર્યો, નિજ પરિકર લેધ સાથીરે, કુમર સૌભાગી. ૧
 લોક વખાણેં કુમરનેં, પુણ્યતણા કૃણ જોયરે, કુમર૦
 પુણ્યેં મનચિંત્યું પામીયેં, પુણ્યાધિન નવનિધિ હોયરે, કુમર૦ ૨
 આવી નૃપનેં ભેટણું, મૂકી કરે પ્રણામરે, કુમર૦
 કરજોડી ઉભો રહ્યો, વિનય કરી અભિરામરેં, કુમર૦ ૩
 કુમરચાતુરી દેખીનેં, હરખ્યો મનમેં ભૂપરે, કુમર૦
 આદરમાન દેઈ ઘણો, પુછેં સકળ સ્વરૂપરે, કુમર૦ ૪
 કહો કુમર તુમ્હેા ધિહાં કણેં, આવ્યા કેણેં કામરે ! કુમર૦
 કહેં કુમર પેટ કારણેં, આવ્યા વ્યાપારેં તુમ્હ ગામરે, કુમર૦ ૫
 રાય સન્તુષ્ટ થઈ કહેં, મૂક્યું મેં અર્ધ તુમ્હ ૐદાણુરે, કુમર૦
 મન માને તિમ તુમ્હે કરો, વ્યાપાર મૂકી કાણુરે, કુમર૦ ૬
 મોટી વખાણેં ઉતરવા, આપી તે નરનાથરે, કુમર૦
 કુમર મન હર્ષિત થયો, ઉતારે સઘજો સાથરે, કુમર૦ ૭
 કરે વ્યવસાય બહુ મોટકા, તે કુમર સાહસીક દક્ષરે, કુમર૦
 કયો નામા લાલ ખોટનાં, લક્ષના થયા ત્રિલિલક્ષરે, કુમર૦ ૮
 ખાઈપીઈમન મોજસ્યું, ન કરે કિસ્મો ઉચાટરે, સાહિબા સૌભાગી;
 અન્ય દિવસ કોઈ હાટડેં, એહો ૪પુણવામાટરે, સાહિબ૦ ૯

૧-એ પ્રમાણે. ૨-મહારાજપર હેત ધરલાવાળો થાય તેવી રીતે રીજવસ્યું

૩-જકાત વિગેરે. ૪-પૂણવા માટે.

કહે શેઠ આ નયરની, ભાખો ^૧નૌતન કોઈ વાતરે, સાહિયં
 વલતું વણિક હસીને કહે, ભાઈ છે કૈતુક વિખ્યાતરે, સાહિયં ૧૦
 એ કૈતુક અમ્યો સૂહણે દીકું, ન સાંભલ્યું વચાંહરે, સાહિયં
 એક અચરિજની વાતડી, તે છે આ નયરીમાંહિરે, સાહિયં ૧૧
વીરસેન કહે તે ભાખીયે, મુજ આગે ગુણખાણુરે, સાહિયં
 એ ! કૈતુકની વાતડી, ^૨આખો ચતુર સુળણુરે, સાહિયં ૧૨
 કહે વણિક, ભાઈ સાંભલો ! કહું તે વાત પ્રમાણુરે, સાહિયં
 વસે ગણિકા આ નયરમે, **પુક્રંકા** નામે ગુણખીણુરે, સાહિયં ૧૩
 તસ મન્દિરે એક યુવતી, રૂપે અપહર-અવતારરે, સાહિયં
 નટવિટ પાસે એક રાત્રીનાં, લે પંચશતિ દીનારરે, સાહિયં ૧૪
 પણિ, કોઈએ મુખ દીકું નહીં, નવિ પામે આસાસરે, સાહિયં
 પરભાતે રવિ-ઉગતે, કાઢે શુક નિરાસરે, સાહિયં ૧૫
 વણિકવચન સુણી એહવાં, ચિંતે મનમે કુમારરે, સાહિયં
 જોઈ હું આજ તિહાં જઈ, કહેવી છે તે નારરે, સાહિયં ૧૬
 દક્ષણ-અંગ ફરકીયું, ચિંતે અહીં લહિસું શુદ્ધરે, સાહિયં
 મનગમતાં સજ્જનતણા તે, થાસે મેલો સહી મુઝૂરે, સાહિયં ૧૭
ગંગવિજયે કહી દલકતી, ચ્યાલીસમી દાલ રસાલરે, સાહિયં ૧૮=૯૩૭

દુહા.

કુમર મનમે ચિંતવે, એ છે વાત અદ્ભૂત;
 પ્રથમ વાત કરવા બણી, મોકલું કોઈ દૂત. ૧
 દૂતને તેડી એમ કહે, છે લાયક તુજ કાજ;
 ગણિકાધર જાઈ કહો, કુમર આવર્યે આજ. ૨
 વળી આ દ્રવ્ય લેઈ જવજો, કહે જો વચન નિશેષ;
 લટપટ સૂણી દાખજો, ફૂડ ન કરસો વેષ. ૩

૧-નૌતન. ૨-આલેખો, કહો.

વયણુ સૂણી કુમારનાં, આવ્યો પ્રેક્ષ(ક) તસગેહ;
 દ્રવ્ય લેષ નિજ હાથસ્યું, ગણિકાને ગણિ દેહ. ૪
 દ્રવ્ય દેષ તે ઈમ કહે, સાંભલ ગણિકા વત્ત;
 હમ્હ કુમર તુમ્હ ધરે આવસે, માનો કરીને સત્ત. ૫
 દ્રવ્યતુંગ દેખી કરી, વેસ્યા મન હરખંત;
 ન તું વહેલો પંથીયા, મોકલ કુમર ગુણવન્ત. ૬
 પ્રેક્ષ્ય આવી ઉતાવળો, કહે કુમરને વાત;
 ગણિકા તુમ્હને તેડે અછે, તેહ કરીને સાત. ૭
 કુમર મુજ મન કૌતકી, પહિયો ચીર સંવા(ચા)ર;
 ચુઆ ચંદન ધ(ક)સમસ્યા, આવ્યો ગણિકાદાર. ૮=૯૪૫

(વીરસેન અને કુસુમશ્રીમિલાપ.)

દાલ. અડસો માંજે, હારે વાલમીયાં અડસો માંજે, એ દેશી.

હારે ! સા કુમરી તવ ચિત્ત ચિંતે, મનમે રંગ રલી,
 હજી મુજ પીઉજી ન મિલો હેતે, મનમે રંગ રલી;
 એ દુઃખ કુણ મુજ તેડે, મનમે રંગ રલી. આંકણીં
 એહવે કુસુમશ્રી સુન્દરી, કરી સોલે સિણુગાર,
 હર્ષ ધરી ગોખે બેઠી, ચિહું દિસે જવ જોતી;
 તવ દીઠો વીરસેન કુમાર. મનમેં હજીં એ દુઃખં ૧
 કુમરી નયણે આવતો પેખ્યો, ઓલખીયો ભરતાર;
 વખત વડું આજ માહર્ મોહું, મુજ તુઠા દયાલ. મં હં એં ૨
 તતખિણુ શુકને બધાઇ દીધી, આવ દેખાડું મુજ નાહ!
 અહનિશ વાતડી જોતાં જોહતી, તે આવ્યો મન ધરી ચાહ. મં હં એં ૩
 તવ શુડો આવ્યો ધસમસતો, દેખી હુઓ ખુસીઆલ;

તવ રાણીપ્રતિ શુક ભાખે, સાંભલો સીખ ઉજમાલ. મં હં એં ૪
કહો સીખ સૂડા તું મતિવન્તા, બુદ્ધવબધિ (બુદ્ધદંધી) ચુલવન્ત.

કહે સૂડો પતિ વાલું તાહરો, હવણાં છે અવસર એ સંત! મં હં એં ૫

કહે રાણી મુજપ્રાણવાદહેસર, મિલ્યો બહુ દિવસે પુન્યાદ;

તે કિમ વાલ્યો જાચેરે સૂડા! આજ તેડો તે મુજમાટ! મં હં એં ૬

તવ સૂડો કહે માનો માહરી, તેડે હોસેં તુમહલાણ;

દેખી વેશ્યાને ઘર તુજને, દેશે ઠગકો મુજ ૧રાણુ ! મં હં એં ૭

હેજે હાણી હોસે અતિ બહુલી, માનો કહ્યું તે વાત;

વળી કોઈ પ્રસ્તાવે એ મિલસ્યે, તુજ ભર્તુ સુવિખ્યાત. મં હં એં ૮

કહે રાણી, સૂડા! એ શું ભાખે? મિલવા ચાહે મુજ ચિત;

મુજ મન ચંચળ) અતિ ઉઠંછલું, બેટણુ પીઉ

એકાંત. મં હં એં ૯

એહવી વાત કહી જખ શુકને, રહો અનખોલો તામ;

માહરં વચન જો મનમેં ન આણો ! મન ગમતેં કીજે

કામ. મં હં એં ૧૦

તવ દાસી આતુર હલફલતી, આવી ભાખે તામ;

સાર્થવાહ એક આળ્યો દારે, કહોતો મોકલું ધણે દામ. મં હં એં ૧૧

કુસુમશ્રી કહે વહેલા ધિહાં કણે, મોકલજો મૂજ માય;

ધમ કહી રાણીને સૂવટો, એકાં નિજનિજ દાય. મં હં એં ૧૨

કહે દાસી તવ વેગે જઇ, તેડે છે ભૂપાળ;

તવ તે સાંભલી આવ્યો તતખિણુ, સમભૂમિ જિહાં

બાલ. મં હં એં ૧૩

દેખી પ્રાણુવલ્લભ નિજ પતિને, ચિંતે સીધાં મૂજ કાજ;

દાસી તિહાં કણુ માંડે એસણું, એકા કુમર-વરરાજ. મં હં એં ૧૪

સન્નયી ઉડી મુખ આગળ, ઉભી રહી સનમુખ;
 ગલગલે કંઠે આસું નંખતી, સાચી ધરે મનમે દુઃખ. મં ૬૦ એં ૧૫
 મેં વેશ્યાધર વાંસ કીધોછે, પૂર્વકર્મને યોગ;
 વિશ્વાસ કિમ ધરસે પીઉ માહરો, કિમ કરસે મુજસ્યુ
 ભોગ ! મં ૬૦ એં ૧૬

કુમરી વિમાસણ કરે મન બહુલી, પણિ લિખ્યું
 ભાખે નિલાડ;

ગંગવિજયે પીઉમિલણતણીએ, ભાખી
 એકતાલીશમી ઢાલ. મં ૬૦ એં ૧૭=૮૬૨

હુહા.

તવ કુમરી સવજ્જ થઇ, મુખથી ન બોલે બોલ;
 હર્ષોચ્ચિત્ત મનમે ધણે, હોસે રંગકલ્હોલ. ૧
 હવે, કુમર ચિંતવે, એ ગુણ વેશ્યામે ન હોય;
 હાવભાવ દીસે નહીં, વળી અંગયાલો નવિ કાપ. ૨
 મુખથકી બોલતી નથી, નિજર ન મિલે નવિ ભોય;
 બેઠો ઇમ ચિંતે તવ, તવ પંજર દીઠો શુક સોય. ૩
 તે શુક દેખી સ્ત્રી સાંભરી, દુઃખે ભરાણું હેય;
 ૧ કરારિ, મિલે શુક મુજ કામની, સાલે ચન્દ્રમુખી પ્રિય. ૪
 એકનજર કરી નિરખતાં, મનમે કર્યો વિચાર;
 તવ સૂડો રૂડો બોલખ્યો, એ વીરસેનકુમાર. ૫=૮૬૭

ઢાલ. પ્રવહણ તિહાંથી પૂરીયારે લાલ, એ દેશી.

તવ શુક કહે ઇમ કાં કરોરે લાલ, હરખસ્થાને વિપવાદરે કુમરણ;
 તુમ્હ મુખ દેખી પાવન થયારે લાલ, ઉપનો અધિક આલહાદરે કુમરણ. ૧

૧-સુખ, શાતા. “બીના પ્રભુ પાસકે દેખે, મેરા દિલ બેકરાસી હય” ભાષા.

ધન ધન દિન આજ અમતણોરે લાલ, આજુની ધડીય પરમાણુરે; કું
જે વેલા તુમ્હેા અમ્હને મિલ્યારે લાલ, તે વેલા લાખિણી
જાણુરે. કું ધનંર આંકણી.

કિરદેવને શ્રવણે સૂણીરે લાલ, ચિતે કુમર મનમાંહિરે સૂડાળ;
જૂઓકિરની ગંભીરતારે લાલ, ખોલે છે ધરી ઉઝાંહિરે સૂડાળ. ધનં ૩
માહરા શુકસારિખો અછેરે લાલ, દીસે છે મોટા ગંભીરરે સૂડાળ;
તવ શુક પંજરથી નિસર્યોરે લાલ, ખેડો ખોલે આવી વી(કા)રેરે
સૂં ધનં ૪

કુમરે ઓલખ્યો શુકપંખીનેરે લાલ, લલે મિલ્યો પુત્ર તું આજરે સૂં
કિહાં તે ! મૂઝી જીવતી સૂણીરે લાલ, કુસુમશ્રી શુકરાજરે !
સૂડાળ. ધનં ૫

તવ શુક કહેં સ્વામી સૂણોરે લાલ, આ! કુસુમશ્રી તુમ્હે
નારરે! કુમરજ;
તુમ્હથી ખિજમતીમાં ઉભીરે લાલ, સાચવે સ્વામી-આચારરે!
કું ધનં ૬

સૂણીકોપાનલ ધડહડયોરે લાલ, હા ! હા ! રાંડે એસું કીધરે! સૂં
મુજ કુલ ખંપ ત્રિગાડીયોરે લાલ, આ, નીચ વ્યવસાયસ્થું
લીધરે સૂં ધનં ૭

ઉત્તમ વંશની ઉપનીરે લાલ, પરખી ઉત્તમ જાણુરે સૂડાળ;
તે છે આહુપાપણીરે લાલ, કીધાંખેલુ કુલ હાંણુરે સૂડાળ. ધનં ૮
લાજ ન આણી કેહનીરે લાલ, લાગો રસિક સ્વાદરે સૂડાળ;
આજથકી હવે એહથીરે લાલ, લાગો સતીનો વાદરે સૂડાળ. ધનં ૯
કામ કમાણો અઓમતુરે લાલ, લઈ વેસ્યાની સેણુરે સૂં
કાક ઉડાવવા કારણુરે લાલ, નાંખ્યું કુગાવી રચણુરે સૂડાળ. ધનં ૧૦
નારી ! કેહનીષ ન હોસ્થેરે લાલ, જોજો હૃદયવિચારરે સૂં

જહવા ચીરી આમિષ ખવાડીયોરે લાલ, તેહની પણિ ન થઇ
નારરે. સૂં ધં ૧૧
પરનરસું મિલતાંથકારે લાલ, નાણું શંક મનમાંહિરે સૂં
અંગતણા લટકા કરીરે લાલ, નાંખે દેખાડી ફંદમાંહિરે સૂં ધનં ૧૨
સ્વાસ્થ્ય લગેં જી ! જી ! કરેરે લાલ, વલી ઝટપટ માંડે અપારરે સૂં
કુડી માયા દાખેં ઘણીરે લાલ, કામિની કપટલંગારરે સૂં ધનં ૧૩
મનમાન્યાસ્યું વિલસેં રંગરે લાલ, એકનેં મૂકે નિરાસરે સૂડાજી;
એકનેં હાથેં છાયા કરેરે લાલ, એહવા નારીના બહુ પાસરે સૂં ધં ૧૪
પગપગ ફૂડ ખોલેં ઘણુરે લાલ, ઉડી ન વિમાસે વાતરે સૂં
દાખવે અવગુણ પરતણુરે લાલ, નિજસ્વામીસ્યું ખેલે વાતરે
સૂં ધનં ૧૫
નયણુતણું આલેં કરીરે લાલ, માંડે કુડિ પ્રીતિરે સૂડાજી;
લોભે અન્યાય ધાલવેરે લાલ, એ કુલટા નારીની રીતિરે સૂં ધં ૧૬
યત:-હુહો-“મુખ મીઠી કપટ બહોત, અને હુદેં પ્રીતિ નિલાય;
તેહથી નેહ ન કીજીયે, હો જીવ જાયે તો જાય.”

પૂર્વઢાલ.

તો, એમ ૧૬ગલંતી કાં ન મૂઝરે લાલ, સ્યેં ન બૂડી પાણીમાંય સૂં
નીચ કામ કરી એહવુંરે લાલ, અસતીમાંહિ કહી કહિવરાય
સૂં ધનં ૧૭
એહવું દુઃખ પડતાંથકારે લાલ, સ્યેં ન મૂઝ વિષ ખાયરે સૂં
વીરસેન મન ચિંતવેરે લાલ, ભાવિકણેં રતવ કાંચરે સૂડાજી. ધં ૧૮
એહવો વિચાર મનમેં કર્યોરે લાલ, **શ્રીવીરસેન** ભૂપાલરે સૂં
ગંગવિજયે લલી વર્ણવીરે લાલ, એંતાલીસમી દાલરે સૂં ૧૯

. ૧-ઠગતી. ૨-નહિ. ૩-મૂલમાં “ચાયરે” પાઠ છે.

કુંહા.

ઇમિ ચિંતી કુંઅર તસિં, કહી(કહે) સૂડાપ્રતિ તામ;
 રે સૂડા ! રહી આગલેં, એહવા શું કરાવે કામ ? ૧
 તું માહરે સુતસારિખો, વલ્લભ હેવ સંસાર;
 તેં એ કામ કરંતડેં, સ્યેં ન વારી નાર ! ૨
 ઇમિ સાંભળી સૂડા જિશ્યેં, ઉત્તર આપેં જોહ;
 તવ તિહાં વીતક જે થઉં, તે, સૂણો ધરી નેહ. ૩
 સાંભલજો થિર ચિત્ત કરી, રસિક ! દેઈને કાન;
 સાંભલતાં સુખ ઊપજેં, જિમ આખેં રસ પાન. ૪=૯૯૦

હાલ. જૂઠા બોલારે યાદવારે, એ દેશીયે.

સૂણો કૌતુકવાતડી, જોજ્યો શીલપ્રપંચ;
 રાણીકલંક ઉતારવા, મિલસેં કેહવો હવે સંચ, ૧
 સૂણો કૌતુકવાતડી, અરે હાંજી હાંજી. ટેક. ૧
 રાજભૂવને તવ સાંભલૂં, કાલાહલ તેણીવાર;
 ધસમસી તિહાંથી જીડીયા, **શ્રીવીરસેન** કુમાર. સૂ. અ. ૨
 કોધે ધસીયો ઉતાવળો, જાયે બાહિર જોવાને કાજિ;
 તવ કુંમરી કહેં પંખીને, એ શ્યં થયું શુકરાજ. સૂ. અ. ૩
 સૂડારે સૂણો માહરી, કાંઈ અણુ કીધ પરીખ;
 કુમર ગયોરે અન્દોહસું, નવિ દીધી મુજ શીખ. સૂ. અ. ૪
 સૂડો કહેં, સૂણો માતજી, હું પૂછવા થયો ઉજમાલ;
 કુમર તિસેરે ઉઠી ગયો, કોધવસેં તતકાલ. સૂ. અ. ૫
 રાણી કહેં, શુડા સાંભલો, મુજ હુન્તી મોટી આશ !
 વિણ અપરાધેં મુજને, ગયો મૂકી નિરાશ. સૂ. અ. ૬
 પીયુજી તુમ્હને યુગતું નહીં, મુજ મૂકવી માહારાજ;
 પરહરતાં શોલા ન પામીયેં, બાહિ અલાની લાજ. સૂ. અ. ૭

મુજ અપલાકિપરિં એવડો, કરવો ન ઘટેં રોપ !
 કિમ અણુભોલ્યા પાછા વિલ્યાં, જેશ્યો ? હમારો દોષ. સૂ. અ. ૮
 મો ! રાંકડિપરીં સાહિયા, શી રાખો છો રીશ;
 કીડીકિપરીં કટ(ક)ડી, તે કિમ ખમેં જગદીશ. સૂ. અ. ૯
 શુડો કહે સુણો માતજી, કુંમરવાંક ન કોય;
 જેહવું દેખે તેવું ચિંતવેં, પછેં કમ્મેં સુખદુઃખ હોય. સૂ. અ. ૧૦
 વલી સંગતિ હોયે જેહની, તેહવાં ફળ લાગેં સોય;
 પણિ હવેં દુઃખ ધરવું કિસું, હોસે રહું તુમ્હ જોય. સૂ. અ. ૧૧
 કાઈ બુદ્ધિપ્રબંધથી, કરશ્યું વાંચિજીત કામ;
 મિલસ્યેં તુમ્હ પ્રીતમ આવીનેં, શીલતણું પરણામ. સૂ. અ. ૧૨
 ધ્યાન ધરો મહામંત્રનો, જગ મહિમા જાસ અનન્ત;
 શ્રીજિનધર્મપ્રભાવથી, લહેસો સુખ મહન્ત. સૂ. અ. ૧૩
 તુમ્હ શીલનો મહિમા ધણો, તે કરસ્યેં તુમ્હારી ભીર;
 મનચિંત્યા સુખ પામશો, ધર્મ વડો વડવીર, સૂ. અ. ૧૪
 થીર ચિત રાખો તુમ્હે માતજી, હોસ્યેં રડો કામ;
 કુમર વેગો તુમ્હનેં તેડવા, આવશેં એણે હામ. સૂ. અ. ૧૫
 હવેં આગળ થાયેં તે સાંભણો, કહી ત્રેતાલીસમી હાલ;
 ગગવિજય કહેં શીલથી, હોસે મહ્ગલમાલ
 સુણો કૌતુકવાતડી, અરે હાંજી હાંજી ૧૬=૧૦૦૬

ઉહા.

ભાખેં કુસુમશ્રી શુકપ્રતિં, સુણુ બંધવ મુજ વાત;
 ત્રિણી ઉપવાસ કરશ્યું ભલા, મહિમા જાસ વિખ્યાત. ૧
 રહિશ્યું ^૧કાકિસગ્ગ ધ્યાનમેં, ગણુશ્યું મન્ત્ર રતવકાર;

૧-કાર્યોત્સર્ગ. શરીરને હલવ્યાવિના એકચિત્તથી પરમાત્માના ધ્યાનમાં લીન થવાનું વ્રત.

૨-પંચપરમેષ્ઠિ મહામંત્રનું સ્મરણ.

મૌનવ્રત ગૃહીર્યું વળી, કરસ્યું એહ આચાર. ૨
જિહાં લગે પ્રીતમ મુજ નવિ મિલેં, તિહાં લગે ન પારંકાપ;
કાઉસગધ્યાનમેં હું રહું, એહવો નિયમ મુજ સોય. ૩
કિરની આજ્ઞા પામીને, ધ્યાન ધર તતકાલ;
હવે, આગળ થયું તે કહું, સાંભળો બાલગોપાલ. ૪=૧૦૧૦

**હાલ. ચંદનરી કરી લક્ષી, એ દશી. અથવા લખિયો
લોકે લોચને, બોલખિયો અહીનાણ, હો! પન્થી મારા;
એ રાગે પણ.**

કુમર ચૌહટેં આવીને, પુછેં કાષ્ઠકપ્રતિ એમ, સુગુણ હોરાજિ;
કહો, ભાઈ આ શહેરમેં, કોલાહલ થાય છે કેમ, સુગુણ હોરાજિ.
ભાઈ આ શહેરમે. ૧

ભાષો સત્ય મુજ આગલેં, હૈડેં આણી તેહ, સું
સુખદુઃખની જે વારતા, હોઈ તે દાખો તેહ, સું ભાઈ ૨
પુરવાસી કહે સાંભલો, કૌતુક થયું મેરારાજિ, કુંઅરજી હોરાજ;
સ્ત્રીવડઅધનખાંધીજ્યોરસ્યું, નૃપતેનાંખ્યો છે આજ, કું ભા ૩
લોક મિલાં છે બહુ દેખવા, દુઃખે મૂકે પોક, કુંવરજી
કામકાજ કરતાં નથી, અહનિશ રાખે છેં શોક, કું ભા ૪
ધમ સાંભલી આવ્યો તિહાં, દેખેં નૃપઅધન જોર, કુંવરજી
વેદન ખમી શકતો નથી, કરેં આક્રન્દ પાડે સોર કું ભા ૫
નૃપદુઃખ દેખી ચિંતવેં, સ્યો કરવો વિચાર, સું
હાહાકાર સધજે થયો, રૂદન કરે પરિવાર, સું ભા ૬
મૃગનયણી મિલી સામઠી, સેવેં નૃપના પાય, સું
પ્રીતમ દેખેં પ્રાહુણો, કરો કોઇ આવી ઉપાય, સું ભા ૭

રાખોરે નૃપ જીવતો, તસ થો મુખમાગો માલ, સુ૦
વિલવિલતી રાણી કહે, કાઠ ટાલો નૃપનું સાલ, સુ૦ હોરાગિ
રાખોરે નૃપ જીવતો. ૮

નેવોને નેપી દીપણું, નૃપને કિર્યાં ગ્રહેમાન, સુ૦
નેઈ કહે અહનાં વળી, તે સરિખું દીજે દાન, સુ૦ રા૦ ૯
કહે નેપી ગ્રહે સા કહું, કમ્મતણો એ ધધ૧! સુ૦
સ્વમ્મોષિધી કરો ભાવસ્યું, તે સાચો પ્રતિબન્ધ. સુ૦ રા૦ ૧૦

x x x x x x x +

x x x x x x x x ૧૧

ગુણી ગાડી મન્ત્રવાદીયા, યોગી જતિને સંન્યાસ સુ૦
તેપણિ હાથ ઝાટકી રહ્યા, એહ થઈયે નિરાસ, સુ૦ રા૦ ૧૨
તવ રાજસભામાંહિ કુંઅરું, ધરે દુઃખ નૃપને દેખ, સુ૦
શી પરિં એ નૃપ જીવસ્યે, કાઠક કારણ વીખ, સુ૦ રા૦ ૧૩
સાયણિ કાયણિ વ્યન્તરા, ભૂત પ્રેત પીસાય, સુ૦
ક્રોધસેધ દેવી દેવલાં, હોય તે બોલો વાય, સુ૦ રા૦ ૧૪
જે માગો તે આપું અમે, એહ અમારું વચન, સુ૦
એ દોખ (દુઃખ)દેખી શકતાં નથી, જે કષ્ટ પામે છે રાજા, સુ૦ રા૦ ૧૫
કુમરવચન સુણી એહવાં, બોલસે હવે તતકાલ, સુ૦
ગંગાવિજયે ભાખી હેજસ્યું, ચામાલીસમી ઢાલ, સુ૦ રા૦

૧૬=૧૦૨૬

કુહા.

એહવે આકાશે થઈ, કાઠક દેવની વાણ;
રે લોકો! તુમ્હે સાંભલો, મેં લેવો૪ ભૂપતિપ્રાણ. ૧

૧-પ્રપંચ. ૨-ધર્મરૂપી ઔષધી.

૩-જ્ઞેશ. ૪-“ હું ભૂપતિનો પ્રાણ લઈશ ” એવો ભાવાર્થ છે.

ન મુંકું એહને જીવતો, એહ પાપીને આજ;
 જાઓ તુમ્હે વેહલાં ધરે, કરો આપોપાં કાજ. ૨
 મન્ત્રી કહેં આકાશમેં, સીધી થઈ એહવી વાંજ;
વીરસેન વલતું વદે, મ કરો ચિત પ્રધાન. ૩
 લાવો અગર ^૧ઉદ્ભતી, વલી લાવો ધનસાર;
 અગર ધૂપ જામેવીધી નેં, પ્રણુમી પુછેં કુમાર. ૪
 સુર દો દરિસણુ આપણું, માગો તે દીજેં ભોગ;
 પણિ નરપતિ સાગ્ને કરો, ટાલો સધજો રોગ. ૫
 રનિકટ આવી કરો વારતા, સહુકો જાણે સંસાર;
 વિનયવચન સુણી હરખીઓ, એ પુણ્યવંત કુમાર. ૬
 સુર આવે રૂપેં કેહવેં, ગિર્યો કાજલવણું;
 જે દેખે તે લયથકી, તતક્ષિણ પામે મર્ણ. ૭=૧૦૩૩

હાલ. ઉંઝરીયાને ગાજે હો લકીયાણી રાણી ચિહું
દિશે, એ દશી.

વિદ્રુ(ર)પરૂપ કરીને હો સુર તિહાં આવીયો,
 ત્રિણિ મસ્તક વિકરાલ;
 હુંહુંકાર કરતો હો તે વલી મુખથી ઉચ્ચરે,
 મૂકેં વિશ્વાનલ(ર) ઝાલ,
 વિદ્રુપરૂપ કરીને હો સુર તિહાં આવીયો. ૧
 રૂણમાલા પહિરાંહો કાટે માલિકા,
 યમસમાન જિમ દૂત;
 ૪કર ૫કાતી રાખી હો માતી તાતી ઝલહલેં,
 જાણે દીસતો એ ભૂત, વિ. ૨

૧-અગરખતી. ૨-નજીક, પાસે. ૩-મરણ.

૪-હાથમાં. ૫-તીખી, સખતધારવાળી.

- જાઈ બેઠો તતક્ષિણે હો સિંહાસણઉપરી,
સામું નિવિ દેખે કાચ;
કુંમર ગુણગાજી હો વડલાગી કરેંય વિનતી,
સ્વામી ! અલ્લ સાહુમું જોય. વિ૦ ૩
- ઉત્તમનરને હો ક્રોધ ન થટે ધસ્યો,
ખિણેં ? કરીહ મિટ જાય;
આ ભૂપતિનો હો સાહિબા કહો સ્યો અપરાધ,
એ કિમ કષ્ટ ખમાય. વિ૦ ૪
- કરો સચેતન હો ભૂપતિનેં સાહિબા,
ધણું શું કહું વારોવાર;
તવ ભાષેં સુરવર હો એ છેં પાપી ભૂપતિ,
જેહની દુર્મતિ છે નિરધાર. વિ૦ ૫
- એ લપટી ભૂધવ હો વયરી છે તાહરો,
સ્યેં મૂંકાવે તું આજ !
કુમર કહે કિમ જાણ્યો હો વયરી માહરો તે ?
કહો અમનેં સુરરાજ. વિ૦ ૬
- કહેં તવ સુર, તુમ્હચી હો કુસુમશ્રી ઉદ્યાનમેં,
તિહાંથી તુમ્હ વસ્તુની હાંણુ;
તે, એણેં રાયેં હો હરી લીધી પાપીયેં,
બહુરૂપીવિદ્યાનો ઠામ. વિ૦ ૭
- ઉપગારયોગ હો નહિ એ ભૂપતિ,
દુર્જનનેં રૂકું કિમ થાય ?
વિશ્વાશઘાતી હો જગમેં મહાપાપી એ કહો,
તેહતું મુખ કિમ દેખાય. વિ૦ ૮

૧-ઉત્તમોનો ક્રોધ ક્ષણ માત્રમાંજ મટી જાય !

હય પક્ષંક હો, એ તુજ, પાપી લઇ ગયો,
 તવ તુજ હુઓ દુઃખ અપાર;
 પછે તુંતો આવ્યો હો પાદદેવીને દેહરે,
 બોલી દેવી વાચા સાર. વિ० ૯

દેવી આવીને હો કહે સાંભળ સાહસી,
 હજી અશુભ અછે તુજ કર્મ;
 તિહાં લગી તુજને હો કષ્ટ અછે ઘણું,
 પછે લહસ્યો શુભ સર્મ. વિ० ૧૦

આવસેં કટલેં હો કાલેં તુજ હાથમેં,
 હય પક્ષંક ઉદાર;
 ઇમ કહી વાચા હો દીધી તુજને દેવીયેં,
 બો(વો)લાવો નિરધાર. વિ० ૧૧

સાયરજલમેં હો પડ્યો દુઃખ તેં સહું,
 તે કહિતાં નાવે પાર;
 કુસુમશ્રી રાણીનો હો વીરહો તેં સહો,
 દેવેં કીધી તુમ્હ સાર. વિ० ૧૨

તે આ સદ્ગો મહિમાહો આ નૃપનો જાણુને,
 એહ છે વડો પાપીષ્ટ;
 ન ઘટેં તુજને હો મુંકાવવો રાયનેં,
 એહવું વદન અદીટ. વિ० ૧૩

તેહભણું એહનેં હો મારીશ તુમ્હ દેખતાં
 ઇમ કહી લીધો મોગર હાથ;
 ધા(થા)ધ રજીજણો આવ્યો હો નૃપનેં મારવા,
 સમર સમર તું જગનાથ ! વિ० ૧૪

૧-મોગરીના જેવું હથિયાર. ૨-ફળવું, આનંદલેર. “પન્થ વળ્યા
 વેદવાસ્યજી, અતિ ‘કેળતા’ ભરીયા શાસેજી.” ભાવણ.

તવ કુંચર આડો હો ફિરીને સુરને ધમ કહે,
 ધમ કિમ કિન્ને માહારાજ;
 ચાહીને શરણે હો આવ્યા તેહને ઉગારીયે,
 બાહિ પ્રહાની લાજ. વિં ૧૫
 કરણાવચન એવાં હો કુમરનાં સાંભલી,
 ભોલ્યો સુર થઈ ઉજમાલ;
 ગંગાવિજયે હો ભાખી રૂડી સોભતી,
 પસતાલીસમી ઢાલ. વિં ૧૬=૧૦૪૯

કુંહા.

તવ સુર બોલો(લ્યો) મુખથડી, વસ્તુ તુમહારી નેહ;
 આણી આપે ધણાં કણે, હય પલ્લક સસનેહ. ૧
 તો હું મૂકું જીવતો, નહીતો કરીશ સતખણ;
 સચિવ તવ પ્રણમી કહે, મ કરો કોપ પ્રચંડ. ૨
 અમાલ કહે અમ્હે આપીસું, કુમરની વસ્તુ નેહ;
 બંધન છોડો રાયના, હિયડે આણી નેહ. ૩
 સુર કહે 'જરે છોડીસું, વસ્તુ આવસે' હાથ;
 આપો આણી અલ દેખતાં, જો જીવન વાગ-ચ્છોનાથ ! ૪
 મૂકી આણી આગલે, દોય વસ્તુ તતખેવ;
 ખિણેકમાંહે દેખતાં, અલોપ થયો સુરદેવ. ૫=૧૦૫૪

ઢાલ. ઓધવ પ્રીતિવચન, ગાખી બોલેરે; અથવા,
 સાચી વાત કહું છું આજ, સુણો સહુ કાનેરે;
 એ દેશી. (વણુઝારાને મળતી.)

કુંમર ચિત્તે મનમાંહીરે, હવે કિમ કરસુંરે;
 સુર થયો અલોપ, તો વાચા કિમ વરસુંરે. ૧

૧-નયારે. ૨-લાલીને.

- એહવેં દીવ્યરૂપ કરીનેં દેવ, આવી બેડી ઉઘાસેંરે;
તવ કુંઅર પ્રણમેં તતખેવ, આવ્યો દેવ પાસેંરે. ૨
- સુર કહેરે તું કુમાર ! સ્યું કહું તુજનેંરે;
મિલ્યાં હતા આપ ક્યાંહા! ઉલખે તો કહે મુજનેંરે. ૩
- કુમર કહેં માહરાજ, નથી સાંભરતો મુજનેંરે;
સાંભરસો! સંભારું આજ, કહીશ જવ તુજનેંરે. ૪
- કુસુમપુરીની** હું દેવ! પાદદેવી દેવારે;
તેં કીધા ત્રિણિ ઉપવાસ, ધરી મુજ સેવારે. ૫
- પૂરવસુકૃતનેં યોગ, આવી તુજ પાસેંરે;
હુતો તુમ્હ મન સદેસ, તે ભાંગ્યો ઉઘાસેરે. ૬
- એટલા દિવસ કુમાર! તુજ હુતુ અશુભકર્મનેંરે;
હવેં ઉદ્યેં આવ્યું તુજ સાર, શુભકર્મ સર્મરે. ૭
- જ્યારે નાંખ્યો સમુદ્રમઝાર, તેટલેં તુજનેં પડતેરે;
મેં તુજ ગ્રહો હાથ, પૂર્વશુભનેં તહનેંરે. ૮
- કહેં કુમર તુમ્હ-ઉપગાર, કિમ વિસરેં માતારે;
તું મુજ કુલ-આધાર, તું જગની ત્રાતારે. ૯
- છોડો ભૂપતિનેં માત, વચન ન ચૂકીયેરે;
મુજ સેવકનેં કાજ, આજ નૃપનેં મૂકીયેરે. ૧૦
- દેવી કહેં કુંઅર અવધાર, ભાખું તુજ સાચુરે;
જો આવે તુમ્હચી તાર, તો થાયે મન માચુરે. ૧૧
- ૧ સા લેધ જલભરિ રૂપાણિ, જો ભૂપને છોડેરે;
તેહની સીલઅ^૩ પ્રભાવ, રાયજન તૂટેરે. ૧૨
- કહેં કુમર તે કિહાં ભામ? કિર્યો કહો મુજ માતારે
તેણિં કિહાં કર્યો છે વાસ, સાંભલી પામી સાતારે. ૧૩
- કહે દેવી પુકુંદાધરે વાસ, શીલેં **સીતા** સરખીરે;
એમાં કિર્યો નથી સદેસ, તમેં નયણેં પરખીરે. ૧૪

કુમર કહેં બલો વખાણ્યો માત, શીલનો મહિમારે;
 સ્યો વખાણ્યો માય ! હવે^૧ નામ તે કહિમારે. ૧૫
 વેશ્યાધર જે નાર, તે કિમ કહીયે^૨ શીલવંતીરે ?
 બણે સયલ સંસાર, ન હોવે^૩ કિમે સતીરે. ૧૬
 કહે દેવી કહ્યું તેં સાય, પણ અવગુણ નહીં એહમારે;
 એ મોટી શીલગંગ,^૧ વહવે^૨ કીસું કહમારે. ૧૭
 જે કહો છો તુમ્હે માય, તો સેવક બધ ત્યાવેરે;
 દેવી કહે સાંભલ ગુણગેહ ! તું વિણ નવિ આવેરે. ૧૮
 જે બોલાવસ્યો તાસ ! તો કાઉસગ પારસેરે;
 કાઉસગ પાયાંવિણ બાલ, ધ્રુવાં કિમ આવસ્યેરે. ૧૯
 કહી દેવીયે^૩ એહવી વાંણ, કુમરને આગેરે;
 ગંગવિજયે છેંતાલીસમી ઢાલ, કહી મનને રાગેરે. ૨૦=૧૦૭૪

કહા.

રાજકુમરમન નવિ ગમે, જાવુ ગણિકાદાર;
 તેડ્યાવિણ હવે^૧ ચાલસ્યે, કરીસું અન્ન^૨ ઉપચાર ? ૧
 વાલ્હી મુજને અતિ ધણી, હુતી જીવસમાન !
 તે માણિક સ્યા કામતું, જેહથી ઉપજે વિભ્રામ. ૨
 દેવી કહેં સુણો કુમરજી ! માનો મહારી વાય;
 તેડી આવો હરખસું, છે રાણી શીલે સાય. ૩
 અન્ય ઉપાય હું નવનવા, કરીશ મનને તાસ,
 તોડી તુજ ત્રિયાવિણા, નહીં છુટે અધન ખાસ ! ૪
 અજળ વારતા સાંભલી, માની દેવીની વાંણ;
 તેડવા ચાલ્યો રંગંચુ, સાથે રાયપ્રધાન,^૩ ૫

૧-શીલગંગા, ૨-અન્ય, ખીલે.

૩-રાજના પ્રધાન સાથે.

બહુ પરિવારે ધસમસ્યો, આવ્યો ગણિકાદ્વાર;
સૂઝેં દોડો આવતો, **શ્રીવીરસેન** કુમાર. ૬=૧૦૮૦

હાલ. ઓધવ માધવને કહેજો, એ દેશી. અથવા, દુહારૂપે
અને-વૈદર્ભી વનમાં વળવળે; તથા લીક્ષા દેને મૈયા
પિંગલા, એ રાગે પણ ગાઈ શકાય છે.

સૂઝેં આવતો દેખીયો, **શ્રીવીરસેન** કુમાર;
હરખ્યો ધણું જાઈ કહે, રાણીને તેણીવાર. ૧
વખત વડું રાણી તાહરે, જગ્યું ભાગ્ય વિશાલ;
તુમ્હ મિલવાને આવીયા, **શ્રીવીરસેન** ભૂપાલ.
વખત વડું રાણી તાહરે. ટેક ૨
કુમર ચઢ્યો તેણી ભૂમિકા, જિહાં રાણી ધરી ધ્યાન;
દેખીને મન હરખીયો, કુંઅર તસ અનુમાન. વખત ૩
કુંઅર કહે ત્રિયા તાહરે, શીયલતણે આધાર;
પૂર્યા મનોરથ તાહરા, હવે તું કાઠિસગ્ગ પાર. વખત ૪
હાથે ૧કરીને પરાવીયો, પાર્યો કાઠિસગ્ગ તેણિ;
એહુ તિહાંથી સંચરા(યા), જોઈ લોકની ૨શ્રીણિ. વખત ૫
ગણિકા નિજ મન ચિંતવે, આ ર્યો થયો ઉતપાત !
હૈ હૈ ! હવે (હું) ર્યું કરે, કહું કેહને એ વાત. વખત ૬
મેં ભોલીયેં ન જાણીઈ, જે દેસેં મુજ છેહ !
૩ર્યણુસરિખી એ કામની, હવેં કીસ પામીસું એહ. વખત ૭
ગણિકા હાથ ધસતી રહી, ખેડી નિજ ગેહ;
કુંઅર કુંમરી હવેં હર્પસું, ચાલા(લ્યા) ધરી નેહ. વખત ૮

૧-વીરસેનને ચોતાને ખાત્રી થઈ, તેથી તેને કુમરીને બોલાવી, અને કુમરીએ કાઠિસગ્ગ પાર્યો. અર્થાત્ વીરસેને કુમરીને બોલાવી કાઠિસગ્ગ મૂકાવ્યો. એવો ભાવાર્થ છે. ૨-શ્રેણી, હાર, પંક્તિ. ૩-રત્નસમાન.

વાળ વાળતે આવીયા, રાયસલામાં જન્મ;
 રાણી જળા હથે કરી, છાંટે રાયને તાંમ. વખત૦ ૯
 અહો! જલથલનાં દેવતાં, શીલતણા રખવાલ;
 સાંભલજે તુમ્હને કહું, તુમ્હો સાચા પ્રતિપાલ. વખત૦ ૧૦
 આ! અરિકેસરી સુતસ્યું સહી, જો હોઠ સાચો રાગ;
 તો વટજો નૃપબંધના, જિમ હોયે શીલસોભાગ. વખત૦ ૧૧
 ધમ કહી નૃપને જજો છાંટીઓ, ત્રુટા બંધન ત્રાટ;
 મયસાર નૃપ સાજો થયો, જ્યજ્ય ઝોલે ભાટ. વખત૦ ૧૨
 કરે પુકકવૃદ્ધિ દેવતાં, થઇ આકાશે વાંજ;
 ધનધન કુસુમશ્રી માવડી, જેહનો શીયલ પ્રમાણ. વખત૦ ૧૩
 શીલનો મહિમા રપરગડો, સહુ લોક કહતં;
 કુમર મન શંકા ટલી, એ! સાચી શીલવંત. વખત૦ ૧૪
 કુમર કહે સુણો સુન્દરી, કિમ રહી ગણિકાને ઘેર?
 કિમ રાખ્યું શીલવ્રત આપણું, ભાખો સુણે સહુ હેવ. વખત૦ ૧૫
 સહુ સુણતાં કહે કુંમરી, માંડી સવિ વાત;
 બુદ્ધિ કરી સૂટે રખાવીયું, શીલવ્રત સુવિખ્યાત. વખત૦ ૧૬
 નયરલોકે તે સાંભલી, કરે બહુ ગુણગ્રામ;
 ધનધન કુસુમશ્રી માતને, તુમ્હ શુક બુદ્ધિનો ઠામ. વખત૦ ૧૭
 ઉડી તવ હરખે કરી, મયણસાર નરિંદ;
 વિનય કરી પાય લાગીને, કહે આવી, થયો આનંદ. વખત૦ ૧૮
 મોટો તુમ્હ—ઉપગારડો, દીધું જીવતદાન;
 ખમજો અવગુણ માહરો, હું અપરાધી છું તુમ્હ રાણુ! વખત૦ ૧૯
 ગુણહો સવિ બગસો મુને, હવે આવો અમ્હ આવાસ;
 કિંકરપારેસું આકરી, રહેસું અહનિસ પાસ! વખત૦ ૨૦
 અરિકેસરી સુત સુન્દર, માની વાત ભૂપાલ;
 ગંગવિજયે ભલી વણવી, સડતાલીસમી ઢાલ.

વખત૦ ૨૧=૧૧૦૧

૧-પુખ્તવૃદ્ધિ. ૨-પ્રગટ-પ્રત્યક્ષ. ૩-બખસો માફ કરો.

શ્રીમયસારનૃપ કુમરને વસવાં મન્દિર દીધું; શુભવેલા શુભમંદિરને કુમરે જ્યોતિષ કર્યું. ૧
 સપ્તક્ષેત્રે ધન સ્વાવરે, કરે ધમ્મના કામ; માસ કેટલાયક તિહાં રહી, હવે ચિંતે જઈયેં ગામ. ૨
 દ્રવ્ય સાથ ઘરેં મોકલ્યો, માગી સીખ રાય પાસ; ત્રિયા શુક સાથેં લેખનેં, ચાલ્યો કુમર ઉલાસ. ૩
 વોલાવી વલ્યો મયસારનૃપ, દીધાં સૈન્ય અપાર; ઝહ્ય, ઝગ્ય, પપાયકસ્યું પરવર્યો, ચાલ્યો પન્થે કુમાર. ૪
 વન, વાડી, કૈતુક દેખતો, એડો દેવ; વિમાન; હરખ હેજ હિયડેં ઘણો, માવિત્ર મિલણુસ્યું પ્રમાણુ. ૫=૧૧૦૬

લાલ. ઝીરી ગડી કરે, ઝે દરી.

હવેં કુમરના માત-પિતા ઘણી, ખોજ કરી ગામો ગામ મ્હારા લાલ; કુંઅર કાંઠી લાભેં નહીં, સ્યું કરવું જોસું કણેં કામ મ્હારા લાલ. ૧
 રાય વિચારે ચિત્તમેં, હવે સ્યો કરવો વિચાર મ્હારા લાલ; એક પુત્ર હતો મુજ આંગણેં, તે દૈવે હર્યો નિરધાર મ્હારા લાલ. ૨
 રાય વિચારે ચિત્તમેં. ટેક. ૨
 રે! રે! દૈવ તું પાપીયા! કાં દીધું મુજ દુઃખ મ્હારા લાલ; સ્યું મેં તાહરં બીગાડીયું, જે હરી લીધું મુજ સુખ મ્હારા રાય. ૩
 કાંઠ નવિ ચોર્યું તાહરં, નવિ દીધી તુજ ગાલ મ્હારા લાલ; મુજ અખલાને દુઃખણી, કીધી લેખ બાલ મ્હારા લાલ. ૪
 રાણી વિચારે ચિત્તમેં.

૧-સાત સ્થલોમાં. તે આ પ્રમાણે-સાધુ, સાધવી, આવક, આવિકા, જિનમન્દિર, જિનમૂર્તિ અને જિનાગમ. ૨-વાવરે, ખર્ચે.

૩-ચોડા. ૪-ગજ, હાથી. ૫-પાયદલ.

રે ! અજ્ઞાની લોભીયા, તું વડો અજ્ઞાણ મહારા લાલ;
 મુજ-અધા એ લાકડી, લીધાં આપી તાણ મહારાં રાણીં ૫
 રે પુત્ર ! તુ મુજ વલ્લહો, તું હૈડાંતો ૧પેસ મહારા લાલ;
 કિહાં જમ રહો તું એકલો, સ્યેં ન કહાવો સંદેશ મહારાં રાણીં ૬
 તુજવિણા મુજને દિહડા, નવિ જાયેં સુપ્રવીણ ! મહારા લાલ;
 અહનિશ તુજવિણ ટળવળું, તુજસ્યું મનહું લીન મહારાં રાણીં ૭
 તું ? નસનેહિ થઇ કાં રહો, કાં થયો કડિણ કઠોર મહારા લાલ;
 જે, નિરદયા હોય પ્રાણીયા, તેહથી રૂડાં દોર મહારાં રાણીં ૮
 નવ મહિના ઉદરે ધર્યો, મેં સહિયા દુઃખ અપાર મહારા લાલ;
 પાલીપોસી મોટી કીયો, પણિ તેં ન કીધી મુજ સાર મહારાં રાણીં ૯
 મુજ મન આશ ઘણી હુંતી, જે પુરસેં મનના કોડ મહારા લાલ;
 પણિ દૈવે કીધાં વિયોગીયા, એ મુજ મોટી ખોડ મહારાં રાણીં ૧૦
 ઈણીપરેં રાણી વિલવિલિં કરી, રોમકરે આકન્દ મહારા લાલ;
 નયણેં પડલ છા(કા)યાવલી, જુઓ માયાનો દુઃખ મહારાં રાણીં ૧૧
 શોકાતુર થયો રાજવી, વલી નયરનાં લોક મહારા લાલ;
 ઘરમેં જવ દેખેં નહીં, તવ મૂકે મોટી પોક મહારાં રાણીં ૧૨
 હા હા ! હવેં હું સ્યું કરું, કેહને કહું એ વાત મહારા લાલ;
 એ દુઃખ દેખી શકતો નથી, એ મોટો અભ્યંતર (અભ્યંતે)

ઘાટ મહારાં રાયં ૧૩
 નાટક ગીત વિનોદ જે, તે કીધાં સવિ દૂર મહારા લાલ;
 કુરમવિયોગે નયનડેં, વહે આંસુનાં પૂર મહારાં રાયં ૧૪
 પુત્રતણેં દુઃખેં કરી, થઈ રહો એ મૂઠું મહારા લાલ;
 કહ્યું કરો મુજ એટલું, કો લ્યાવો કુંમરની સુદ્ધ મહારાં રાયં ૧૫
 વિયોગતણી પૂરી એ કહી, અડતાલીસમી દાલ ! મહારા લાલ;
 ગંગવિજય કહે સાંભલો, હવે માવિત્રને મિત્રસ્યેં બાલ !
 મહારાં રાયં ૧૬=૧૧૨૨

૧-પેશી, કટકો.

હુહા.

રાયહુકમથી તતખિણું, પ્રેક્ષ દોડયા કામોદામ;
 પાછેં ફિરી રાય આગલેં, લાખેં કરી પ્રણામ. ૧
 રે! મહારાય! તુમ્હ પુત્રની, પુછી ખતર ગાંભોગાંમ;
 પણિ કહેં તે સવિ નયરનાં, અમ્હોન જાણું તસ નામ. ૨
 એહવાં વચન તવ સાંભલી, પામ્યો રાય મનખેદ;
 શુદ્ધ કોઈ પુત્રની લાવસ્યેં. એ હતો મુજ ઉમેદ. ૩
 તો હવે, હું જાઉં જોયવા, ફિરવું દેશવિદેશ;
 લમતાં કોઈક પ્રાણીયા, કહસેં તાસ સંદેસ. ૪
 ચતુરંગ સેન્યા સજ કરી, ચાલ્યો રાય તેણીવાર;
 મારગ વહેંતે પન્થીયા, પુછેં કોઈ દીકો કુમાર. ૫=૧૧૨૭

ઠાલ. લડયડતાં મહારે આંગણીયેં, કાંઈ અમલ કરી ઘર
 આવ્યા મારાં રાજિ; એ દેશી.

મન્ત્રીસહિત રાય મારગેં, કાંઈ આવી જુઓ કુમરવાટ મહારા રાજ,
 જુઓ જુઓ મોહની વિટમ્પના. ટેક.
 જોતાંજેલુ સેન્યાએકડી મિલી, સહુ હરખ થયો ગહગાટ, મહારા રાજ;
 જુઓ જુઓ મોહની વિટમ્પના. ૧
 કુમર હવેં હરખેં કરી, કહેવરાવી મોકલવું તહાં, મહારા રાજ;
 મુજ માતાને જઘ કહો, ઓ આવ્યો તુમચો સુત મહાં જુ. ૨
 હરખ પામી માત સાંભલી, કાંઈ દીધો લાખ પસાય મહારા રાજ;
 કિંકરપણું ફૂરેં કર્યું, મોટે સેવે ફળ મત જાય(પણ થાય)મહાં જુ. ૩
 હેજ ધરી મનચિતવેં, કાંઈ મહાઈં પૂરણ લાગ મહારા રાજ;
 કુમર, વિમાનથી ઉતરી, માત-પિતાને ચરણેં લાગેં મહાં જુ. ૪
 હરખે હિયડો અતિ ધણો, ત્રિયે ઉછગેં માય મહારા રાજ;
 ખોલે ખેસાર્યો હેજસું, કુંચરને મહારાય મહાં જુ. ૫

પુછે 'ઉજ્જે વારતા, એતા દિવસ કિણ હાંમ મહારા રાજ;
 તે સવિ ભાખો અમ્મને', તુમ્હે છો ગુણના ધામ મહાં જૂં ૬
 રાજકુમરતો ખોલે નહિ, કલ્હો સુરે સધજો વૃત્તાંત મહારા રાજ;
 સાંભલી સહુ ખુરી થયાં, કુમર વડો પુણ્યવંત મહાં જૂં ૭
 સુર નાટિક કરી કહે', કાઈ ફરમાવો મુજ કામ, મહારા રાજ;
 છો સીખ તુમ્હો મુજને', જિમ જાવું મુજ હામ મહાં જૂં ૮
 સીખ દેઈસુર તવ વાલીયો, તવ કુમર કહે સુણો દેવ, મહારા રાજ;
 કરજો ખયર તુમ્હો જાનનમ, મુજ સંસારપ્રતિ તતખેવ મહાં જૂં ૯
 કહ્યું સુરે, સાંભલી હરખીયો, હરખદાન બહુ દીધ, મહારા રાજ;
 ભલેં આગ્યા નિજ દેસડે', દેવે કર્ણા કીધ ! મહાં જૂં ૧૦
 એ પુણ્યવંત કુમારજી, મન ચિંતે થાયેં સવિ કામ, મહારા રાજ;
 વખતવન્તી મારી કુમરી, જે પામી એહવો હામ મહાં જૂં ૧૧
વીરસેન કુમર મન રલી રંગસું, સુખવિલસેં સંસાર, મહારા રાજ;
 અનુક્રમે સુખભોગવતા હુઆ, અમૂલિક પુત્ર તે આર મહાં જૂં ૧૨
 પહિલો **કમલસેન** ગુણનિલો, **કમલગુપ્ત** ખીજે જાણુ, મહારા રાજ;
જેયસેન ત્રીજે શોભતો, **શ્રીજય** ચોથો ખુણખાણુ મહાં જૂં ૧૩
 ઇન્દુકલાપરિં વાધીયા, હુઆ ભણીગણી બુદ્ધવંત, મહારા રાજ;
 બોહોતરકળાયેં પરવર્યો, સાચા સુગુણ તે સંત મહાં જૂં ૧૪
 મોટા રાયની કન્યકા, પરણાવે તે ભૂપાલ, મહારા રાજ;
 ગંગવિજયેં ભાખી રંગરયું, આઠી ઓગણપંચાસમી ઢાલ
 મહાં જૂં ૧૫=૧૧૪૨

કહા.

હવે કનકશાલ નયરીયે, શ્રીશ્રુતસાગરસૂરીસ;
 આગ્યા સાંભલી હરખીયા, રાય અરિકેસરી જગીસ. ૧

૧-હર્ષથી. ૨-સસરાને. ૩-સારી, અમ્મી.

રાય સામગ્રી સજ્જ કરી, સાથે લેઈ પરિવાર:
 આવી પ્રભુમેં ભાવસ્યું, વિનય કરી વારોવાર. ૨
 ભલે' મેં ! ગુરુમુખ નિરખીઓ, આગૂતો દિન ધન;
 આજ મનોરથ મુજ દલ્યાં, વહી નયણ થયાં પાવન. ૩
 ગુરુસ્તુતિ કરી મન ભાવસ્યું, એડો આસણ વાલ;
 મુખ વસ્ત્ર-પટ્ટ સ્થાપીને, બોલે વચન સંભાલ. ૪
 ગુરુ ભાષેં મીડી દેશના, સાંભણે સહુ પરિવાર;
 'હલુઆકર્મી જે હસે', તે લહસેં ભવપાર ! ૫=૧૧૪૭

(સૂરિ-શ્રીશ્રુતસાગરદેશના.)

ઠાણ. દેશી વણઝારાની. અથવા, કાંઝી નાયકરે, સાંભણે
 મુજ અવદાત્ત, વાત કહું વાઙ્પણે, કાંઝી નાયકરે;
 એ દેશીયે.

સુણો પ્રાણીરે ! ધર્મ કરે મનરંગ, ધર્મથી નવેનિધિ પામીયે,
 સુણો પ્રાણીરે;
 સુણો પ્રાણીરે, ધર્મે લહીયે સ્વર્ગવિમાન, ૨અધમતિ મનથી
 વામીયે, સુણો પ્રાણીરે. ૧
 સુણો૦ મનુષ્યજનમ વારોવાર, નહિ પામે તુમ્હો પેખોને, ૩ સુણો૦;
 સુણો૦ કુડો એ સંસાર, સ્યું મોહા છો દેખીને, સુણો૦ ૨
 સુણો૦ કુડી માયા જાલ, કુડો કુટંબ સહુ કારમો, સુણો૦;
 સુણો૦ પુત્ર કવિત્ર પરિવાર, એ સહુ સંસાર અસારમો, સુણો૦ ૩
 સુણો૦ કુડો બન્ધવલોક, ફૂડી જેહવી વાદજાંહડી, સુણો૦
 સુણો૦ અંતે હોયે તે ફોક, કોઈ ન દે આવી બાંહડી, સુણો૦ ૪

૧-હસકા, આછા કર્મવાળો. ૨-પાપબુદ્ધિ. ૩-જુઓ.

સુણો ૦ પંખીમેલો જૂં(જ્યું)હોય, મિલ્યો સહુ એકલુ વગુ, સુણો ૦
 સુણો ૦ ઉઃતાં વાર ન કોય, છે સહુ સ્વાસ્થનું સગુ, સુણો ૦ ૫
 સુણો ૦ સાચ કરો કો કુડ, અતે જાવું એકલાં, સુણો ૦
 સુણો ૦ કુડ તિડાં હોયે ધુળ, સુખ ન પામે નિરમલાં, સુણો ૦ ૬
 સુણો ૦ કુણ રાય કુણ રંક, ઈન્દ્ર ચન્દ્ર સવિ જિનવર! સુણો ૦
 સુણો ૦ કરે તે લાંબો પન્થ, મરણ ન થાય કેણું પરં, સુણો ૦ ૭
 સુણો ૦ મ કરો આતમસંતાપ, એ મેલો સહણાસમો, સુણો ૦
 સુણો ૦ સાથે આવે પુન્યને પાપ, પે(ય)લે ભવ કર્મ નિગમો, સુણો ૦ ૮
 સુણો ૦ મ કરો માયા લિગાર, માયાથી દુઃખ છે વણો, સુણો ૦
 સુણો ૦ ૧માયા દુર્ગત દામ, દેખાડે તે આઠ ગુણો, સુણો ૦ ૯
 સુણો ૦ કેઈગયા કેઈ જાવણુહાર, એણી વાટે જગ વહિ ગયો, સુણો ૦
 સુણો ૦ લાંબા પસારી હાથ, ધર્મવિના કાંઈ નવિ લલો, સુણો ૦ ૧૦
 સુણો ૦ કાયા ૨કુચસમાન, એ કાયા તુમહે જાણજો, સુણો ૦
 સુણો ૦ સન્ધ્યારાગનો વાણ, તિમ એ આઉ માનજો, સુણો ૦ ૧૧
 સુણો ૦ કરજો સુકૃત પુણ, મનુષ્યજનમે અવતરી, સુણો ૦
 સુણો ૦ ૩'બ્રમરાક્ષરને' નાય, નહિ પામો ભવ એ ફિરી, સુણો ૦ ૧૨
 સુણો ૦ દાન; સીયલ; તપ; ભાવ, ધર્મ દેખાડ્યો જિનવર, સુણો ૦
 સુણો ૦ એ સેવ્યાં લહિયે ભવપાર, સાચો કલો એ સુરતર, સુણો ૦ ૧૩
 સુણો ૦ એ ! દેશનાની સુણેવ, પ્રતિબોધો અરિકેસરી, સુણો ૦
 સુણો ૦ પુત્રને આપી રાજિ, લીધું વન મનસંવરી, સુણો ૦ ૧૪
 સુણો ૦ એહવી જિનવરવાણ, ભવિક જીવ ચિત્તમે ધરે, સુણો ૦
 સુણો ૦ એ પંચાસમી દાલ, ગંગાવિજયે કહી ભલી પરે, સુણો ૦

૧૫=૧૧૬૨

૧-માયા, એજ દુર્ગતિનું ટેકાણું-ચિન્હ છે. ૨-કુમ્ભ, માયીનો ઘડો.

૩-જેમ ધુણ, અથવા ભમરાઓ લાકડાંને કોતરે છે તેમાં સ્વભાવિક રીતે કોઈ અક્ષરની આકૃતિ થઈ જાય છે તે જ્યાયે-દૃષ્ટાન્તે.

કુહા.

હવે વીરસેન તે રાજવી, પાલે અખંડીત રાજ;
 સિમાડા સહુ વશ કર્યા, વૈરી આણી વાજ. ૧
 વીરસેન તે મન ચિંતવી, થયો ઘોડેઅસવાર;
 શ્રીપુરનગરેં આવીયો, કર્યો મયસારને જીહાર. ૨
 તેહવેં તિહાં એક મુનિવર, આવ્યા વિહાર કરંત;
 મયસાર, દેશના સાંભલી, વ્રત લીધે મનખંત. ૩
 વીરસેન રાજે થાપીયો, લીધો ૧સંયમભાર;
 વીરસેને તેડાવ્યો હર્ષશ્યું, કમલગુપ્ત કુમાર. ૪
 કમલગુપ્તને આપીઉં, શ્રીપુરનગરનું રાજ;
 પોતે કનકશાલે આવીયા, કરે ધર્મનાં કાજ. ૫

હાલ. દેશી કુમખડાની. અથવા, મહીપતિ મોહના. તથા,
 વાત પોતે જે ભોગવીરે, તેહ કહી સમજાય, સાથે
 મન એ ખરી; જાતિ કહી વ્યવહારિણીરે,
 ન કહેા ભૂપતિનાય, સાથે મન
 એ ખરી. એ દેશી.

એહવે તિહાં કણેં આવીયોરે, રણધવળતણો સચિવ,
 સોભાગી સાંભલો;
 કરજોડી પ્રણમેં મુદારે, વલી વિનતી કરે અતીવ. સોભાગી સાંભલો. ૧
 મન્ત્રી કહે સુણો ભૂપતિરે, તુમ્હ સુસરેં તોકયો તુમ્હપાસ, સોભાગી;
 તુમ્હ મુખજોવા ટલવલેરે, વલી(એટી)કુસુમશ્રીને ખાસ. સોભાગી. ૨
 તેમાટે કર્ણા કરી, પધારો મહારાજ, સોભાગી;
 રણધવળ જુએ વાતડીરે, મિલવાનું છે કાજ. સોભાગી. ૩

૧-સંજમ, ચારિત્ર, દીક્ષા.

સાંભલી કુંઝર સોભાગીયોરે, લંધો સાથે' પરિવાર, સોભાગી;
 રવસુરપક્ષે' ઉતાવલોરે, આવી મિલ્યો વસુધાર. સોભાગી. ૪
 રણુધવળ ચિન્તે મન્નમે'રે, દિન લાખિણો મુજ આજ; સોભાગી;
 પુત્ર માહરે એવો કો નહીરે, 'યામાતને' આપું રાજ. સોભાગી. ૫
 એહવું મન્નમે' ચિંતવીરે, 'યામાતને દીધું' રાજ, સોભાગી;
 રણુધવલે' રીશા ગ્રહીરે, 'સાર' આતમકાજ. સોભાગી. ૬
 જયસેનને' તેડવીનેરે, થા'યો રતનપુરી રાય, સોભાગી;
 વીરસેન હવે' ભૂપતિરે, આવ્યો પોતાને તાંય. સોભાગી. ૭
 એકદા સમરી દેવતારે, આવીને' બેલી વાણ, સોભાગી;
 માગો કુમર શું જોઈએરે, કહો તે કઈં પ્રમાણ. સોભાગી. ૮
 એક મનોરથ માહરેરે, છે મુજ માતા ખાસ, સોભાગી;
 કસુમપુરીનગરી' જનોરે વેગે' વસાવો વાસ. સોભાગી. ૯
 દેવી કહે એટલુ'રે, કરસું(શું) તે મુજ કામ, સોભાગી;
 એ ચિંતા તુમ મ કરોરે, હવણું વાસું તે ગામ. સોભાગી. ૧૦
 ઇમ કરી તે નગરી વાસીરે, ઇમ ઇમના આણું(ણ્યાં)લોક, સોભાગી;
 નગરી વસાવી ભલીપરિરે, મેલ્યાં લોકના પથોક. સોભાગી. ૧૧
 દેવી આવી નૃપને' કહે'રે, તુજ ચિંત્યું' મેં કીધું કામ, સોભાગી;
 કુમર જોવાભણી સંચરેરે, નયરી વસી અભિરામ. સોભાગી. ૧૨
 સા નયરી દેખી કરીરે, હરખ્યો મનમે' ભૂપ, સોભાગી;
 'અજયકુમરને' તેડીનેરે, આપ્યું રાજ અનૂપ. સોભાગી. ૧૩
 જુટતા દિવસ તિહાં રહીરે, આવ્યો પોતાને ગામ, સોભાગી;

૧-જમાત, જમાઇને. ૨-દીક્ષા. ૩-સાર્યું. ૪-પરણીને રતનપુરીથી નીકળ્યા બાદ જતાં ભૂલથી ઘોડાને કુસુમપુરીના ઉદ્યાનમાં મૂકવા રહ્યું હતું તે ઉજડ નગરીમાં. ૫-વૃન્દ, ટોળા.

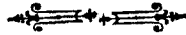
૬ આંહી "અજય" નામ છે અને પછાડી દાલ ૪૬માં "શ્રીજય છે" અજય અને શ્રીજયનો અર્થ એટલ થાય છે. ૭-કેટલાક.

દેવી, આણા માર્ગનેરે, પોહેતી પોતાને દામ. સોભાગી. ૧૪
હવેં ધર્મ આરાધે એકમનેરે, શ્રીવીરસેન ભૂપાલ, સોભાગી;
ગંગાવિજયે કહી અલિનવીરે, રૂડી એકાવતમીદાલ. સોભાગી.

૧૫=૧૧૮૨

હુહા.

હવે તિહાં ધર્મલોપમુનિ ૧૫૦૨૫૫૫ પરિવાર;
કનકશાલેં વન આવીયા, હરખ્યા લોક અપાર. ૧
વનપાલકમુખ સાંભલી, વન્દન જય કુમાર;
વાંદી બેશ નૃપ જિસેં, દાયેં દેસન ગુર સાર. ૨
દેસન સુણી પુછેં વત્તી, પ્રભુ ભાંજે સન્દેસ;
સુખદુઃખ કુણુ કર્મ્મે કર્યાં(હા), ભાખો પૂરવભવ તેહ. ૩
ગુર કહે તુમ્હે સાંભલો, પૂરવભવચરિત્ર;
સાંભલતાં સુખ ઉપજેં, થાયેં કાન પવિત્ર. ૪
એ સુણતાં જે ગિંધસેં, તે વડો અજાણુ;
માનસરૂપેં રોઝકાં, તે જાણીયેં વીરવાણુ. ૫=૧૧૮૭

(પૂર્વભવવૃત્તાન્ત.)

દાલ. ધર આઘ્યોજી આંખો મારીયો, એ દશી. તથા
હરખીત થઈ તવ હાજરે, સહિ દીધી સોય કુમાર;
કુંવરને જઘયેજી ભામણ. એ રાગે.

કહે કેવળી રાય સાંભલો, તુમ પૂરવભવનો સંબંધ;
હવે જોજોજી કર્મ્મે કહેવા નડે. આંકણી.
કર્મ બાંધ્યા તે જેહવાં, તે ભાખું સધજો ખંધ. હવે ૧

૧ પાંચસો સાધુના પરિવારસહિત.

સમેતાચલ અવનીતલે, સુન્દર ગામ અછેં અરિલ્લ;
 ખેમંકરનામે વડો, હુતો એક અનુપ ૧પટિલ્લ. હવે૦ ૨
 તસધરની ઘણી રૂડી, ધારણીનામ રૂપવન્તી;
 લઘુબ્રાતા ખેમંકરનો, ખેમનિધિ ગુણે ખંતી. હવે૦ ૩
 પ્રીયમન્જરી તસ ભારગ, તેતો રૂપે રંભસમાન;
 સુખવિલસે સંસારનાં, તેતો પૂરવપુણ્યપ્રમાણ. હવે૦ ૪
 લઘુબધવકરી કુમરીનો, આન્યો જવ વિવાહ;
 તવ ક્ષેમંકરની ભારયા, કરે બહુલો કપટ અથાહ હવે૦ ૫
 દેરાણીને નવનવા, પહિરાવે સુન્દર શૃંગાર;
 વલી તેજ પુલેલ સુગન્ધસુ, કરેં ઉગટણાં અપાર. હવે૦ ૬
 તે એક ખુંણે બેસારીને, જાય છે તેડણકાજ;
 ઉતાવલી આવે વહી, જિહાં બેઠા દેવરાજ. હવે૦ ૭
 કહેં વહેલા ઉઠો ઉતાવળા, દેખાડું તુમ્હને તમાસ;
 આપણિ મંદિરે આવીઅછેં, એક ગણિકા નિરૂપમ ખાસ; હવે૦ ૮
 તવ ઉઠેં દેવર તતખેવણે, દેખણને તેણિવાર;
 આવીને તવ તિહાં બેઠઉં, તવ દીડી પોતાની તાર. હવે૦ ૯
 લાજીને પાછો વલ્યો, કહે એવી શી ભાખો ભાસ;
 હસીને માઠી કહી, નહિ કુલવંતો તુમ્હ વાસ ! હવે૦ ૧૦
 તવ કહે મેં હાર્યેં કરી, બોલ્યું મેં એહ વચન;
 ભાખે તખ રસહિયર સહુ, પ્રીયમન્જરીને ધનંધન. હવે૦ ૧૧
 હાસમિસેં એહવું કિમ, બોલીજેં ઇમ બાઈ !
 એવડી શી કરવી પડી, કુડી તુમ્હ ચતુરાઈ ? હવે૦ ૧૨
 વલી, એકદા અનઅવસરે, ક્ષેમનિધિ મનને આણુંદે;
 પ્રીયમન્જરી સાથેં રંગેસું, કેલિ કરેછે નિજ જન્દે. હવે૦ ૧૩
 ધર પુઠેં એક વાડીમાંહિ, ૩ખડોકલી દીસેં સુચંગ;

ક્રીલે બેહુ મન મોજસ્યું, કરેં રમણુ(લ) ૧નીરતરંગ. હવેં ૧૪
 ક્રીલી જવ બેહાં તટે, બેહુ મિલી એકકા ૨જનમ;
 તવધારણી તિહાં તતખિણે, આવી કપટ ધરી મનતામ. હવેં ૧૫
 તે બેહુને નાંખ્યા ફેલીને, જલમાહિં પડ્યા અસરાલ;
 દુઃખીયાં થઈ બેહુ જન(અ), નીકલીયા તે તતકાલ. હવેં ૧૬
 હવેં આગલ જે થા(ય)સે, સાંભલો આલગોપાલ;
 ગંગવિજયે આવજમી, કહી રંગે દાત્ર રસાત્ર.
 હવેં ૧૭=૧૨૦૪

કહા.

ક્ષેમકર તવ દેખીને, વખાણું નિજ નાર;
 છુદવંત સુલખખણી, ચતુરામાં સરદાર. ૧
 ઇમ કર્મ આંધ્યા હાંસીયે, ક્ષેમકર તેણીવાર;
 વણુ ભોગવ્યાં છુટે નહીં, આપોપું નિરધાર. ૨
 અન્ય દિવસ વલી એકદા, રમવા વાડીમાંહિ;
 જઈ બેહા એક વૃક્ષ તલે, સુન્દર શીતલ છાંહી. ૩
 તવબોલે પ્રીયમંજરી, અહોઅહો પ્રાણુધાર;
 જઈ લાવો એ વૃક્ષિથી, રમવા કુસુમ સંધાર. ૪
 ક્ષેમનિધિ ગયો આણુવા, વાડીમધ્યે નિવેશ;
 તવધારણી મનચિંતવે, જોઉંએહનો નેહવિશેષ. ૫=૧૨૦૬

દાલ. બેબે મુનિવર વિહરણ પાંગર્યાં, એ દેશી.

તવ લેખ મુકે છાણી(ની) તિહાં કણેં, સંતાડેકોઈ અન્ય ઠામજ;
 આંખો જવ ત્રિયા દેખે નહીં, ગઈ ધીંધી કેણે કામજ. ૧
 ક્ષેમનિધિ તો નિજ મન ચિંતવે, હવે સ્થો કરવો ઉપાયરે;

૧-પાણીના મોળ સાથે. ૪-જેવારે, જ્યારે.

- એ મુજ પ્રાણુથી વાદહી અતિ ઘણુંજ, ત્રિયાવિન દિવસ
મુજ કિમ જાયરે ! **ક્ષેમનિધિ** તો નિજ મન ચિંતવેજ. આંકણી. ૨
- અરહુ પરહુ સા તવ જોખનેજ, હુંઠી કાઠી નિજ નારરે;
પામ્યો હર્ષ તવ નિજ મનમેં ઘણુંજ, સુખવિલસે તવ
સંસારરે. **ક્ષેમ** ૩
- એક દિવસ વસી તિમ ધારણીજ, ગ્રીતવા પેડી પાણીમાંહિરે;
તવ **પ્રીયમંજરી** આવી તિહાં કણુંજ, બોલી એ વાણી
ઉઝાડીરે. **ક્ષેમ** ૪
- મચ્છ ગલસેં ભાભીજ તુમ્હનેજ, હવણાં એહણું ઠામરે !
તવ ધારણી કહેં વહ સાંભલોજ, આવે તું મુજ કામરે ! **ક્ષેમ** ૫
- મચ્છનું પેટ વિદારી તતપિણુંજ, તાણી કાઢજે મુજને તામરે;
ધમ કહિતાં કર્મ બંધાણો ઘણોજ, હાંસુ કરતાં ન જરૂં બામરે. **ક્ષેમ** ૬
- ધમ સુખે દિન તિહાં પૂરા ભોગવેજ, તેહવે **ક્ષેમ કરને** ધર
તાસરે;
શ્રીશ્રુતસાગરમુનિ તપેસરજ, આગ્યા રહવા સાર ખાસરે, **ક્ષેમ** ૭
- તવ **ક્ષેમંકર** બોલે નમી કરીજ, કિહાં જસ્યો ? ભગવનરે !
કહે અમે જસ્યું **સમેતાચરે**જ, તીરથ છે તે ધરણીતલે
ધનરે ! **ક્ષેમ** ૮
- હરખ્યો **ક્ષેમંકર** એહવું સાંભલીજ, વિધિ ભક્તિ કરે અપારરે;
વિનય સાચવી બેઠો હુંકડોજ, સાંભલે ધર્મવિચારરે. **ક્ષેમ** ૯
- દિગે દાન, શીલવ્રત પાલીયેજ, અશુભકર્મ નિવારરે;
તવ કરી નિર્ભય ભાવના ભવીનેજ, આપણ આતમા તારરે. **ક્ષેમ** ૧૦
- સમક્ષેત્રે વિત વાવરોજ, વસી કાજે સંઘની ભક્તિરે;
અવસર આગ્યો તે નવિ ચુકાયેજ, લીજે માનવજાહો
યથાશક્તિરે ! **ક્ષેમ** ૧૧
- એહવી સાધુની વાણી સાંભળીજ, **ક્ષેમંકર** પામ્યો પ્રતિબોધરે;

૧-તવ-તપ. તવ એ માગધી શબ્દ છે,

વાહવાહ! ધર્મ એ નિરમલો^૧, મુક્તિમારગ સાચો એ શુદ્ધરે! ક્ષેમ૦ ૧૨
ઉત્તમગતિ લેહવા કારણે^૨, અદલિક દીગે^૩ ભાવે દાનરે;

તસ ધરણી ધારણી તે વળી^૪, અનુમોદે^૫ છે તે બહુ માનરે. ક્ષેમ૦ ૧૩
ધમ નિત ધર્મ કરતાં થકાં^૬, આઉ ભોગવી કાપો કાલરે;

પહેલે દેવલોકે સુરપણે^૭ ઉપના^૮, જિહાં છે સુખ વિસાકરે. ક્ષેમ૦ ૧૪
સુરતું આઉયું પુરું^૯ ભોગવી^{૧૦}, કનકશાલનયરીમઝારે;
અરિકેસરી^{૧૧} ધર રાણી વખાણીયે^{૧૨}, પ્રીતિમતિ ગુણગણ-

ધારે. ક્ષેમ૦ ૧૫

તસ કુખે પૂરવપુણ્યે^{૧૩} ઉપનો^{૧૪}, તું વીરસેનકુમારે;
ક્ષેમંકરનો^{૧૫} જીવ જે તું થયો^{૧૬}, રૂપે ધન્ધ-અવતારે. ક્ષેમ૦ ૧૬

રતનપુરી નયરીનો રાજવી^{૧૭}, રણધવળ બહુ બલવંતરે;
રતનવતી રાણી શીલે^{૧૮} નિરમલી^{૧૯}, પતિભગતી બહુ
ગુણવંતરે. ક્ષેમ૦ ૧૭

ધરણીજીવ જે સુરથી ચવી^{૨૦}, રતનવતી કુખે ઉપન્ન^{૨૧};
કે, આ કુસુમશ્રી ગુણે આગલી^{૨૨}, ધમ કહે હેતે
શ્રીભગવતજી. ક્ષેમ૦ ૧૮

વાણી સાંભલી ગુરૂની નિરમલી^{૨૩}, શ્રીવીરસેન ભૂપાલરે;
ગંગાવિજયે^{૨૪} લલી વર્ણવી^{૨૫}, ત્રેપનમી ઢાલ રસાલરે. ક્ષેમ૦ ૧૯=૧૨૨૮

૧-અહીં “વાહવાહ ધર્મ એ ‘તીરમલો’” એવો પાઠ છે. પરંતુ ‘નિરમલ’ વધારે યોગ્ય લાગવાથી તેમ કર્યું છે. અપવા બે ‘તીરમલો’ હોય તોપણ ‘તીર’ એટલે ‘કાંઠો, કિનારો’ સમજવું અને ‘મલો’ એટલે ‘મલ્યો’ સમજવું. અથવા, “વાહ! આ સંસારમાં વાહતાયકા આ ધર્મરૂપી કાંઠો મલ્યો” એવો ભાવાર્થ સમજવો. આપ્રતિમાં ધણું સ્થળે “મલ્યો, આઁણી, મલ્યું, આંયું.” ને ઠેકાણે “મલો, આવો, મલું, આવું” વિગેરે પ્રયોગ વાપરમાં આવેલા છે. જેને મોટે ભાગે સુધાર્યા મળે છે.

ઉહા.

ખંડોખલીમાં નાહતાં, નાખ્યા તેણીવાર;
 ખીજ વાર અનુમોદતાં, તેણે પડ્યા સાયર બેવાર. ૧
 હાસામિસેં ગણિકા કહી, વેસાધર પામી સોગ;
 વાડીમાં કોધા જુગ્જુઆં, તેણે કરી હુઓ વિયોગ, ૨
પ્રીયમંજરીયે કહ્યું હતું, ઝીંજતાં ગદસ્યે મચ્છ.
 તે કહ્યું પિદારી કાઢજે, તે થઈ તુજને સચ્ચ. ૩
 ૧૫ઉ પ્રકારે ધર્મ તેં સાચવો(ળ્યો), પામ્યો તું ચ્યારે રાજ;
 વલી આરાધસ્યાં ધર્મને, તો લેહસ્યો મુક્તનો રાજ ! ૪
 ઈમ સાંભલી ભવની વારતા, રંગતિસ્મરણ લહત;
 ભવ પાછલો દીડો સહુ, વાહ ! વાહ ! મુખ કહત. ૫
 વેરાજેં મન વાઝીકેં, મન થયો ઉજમાલ;
 ગુર વાંદી ધર આવીયો, શ્રીવીરસેન ભૂપાલ. ૬
 ધર આવી નિજ પુત્રને, સોંપી રાજનો ભાર;
 લે દીક્ષા મન ભાવસું, જાણી અથીર સંસાર. ૭=૧૨૩૫

(સાધુપણું.)

હાલ. રાગ ધન્યાસિરી (ધન્યાગ્રી.)

રાજ મહોત્સવ કરી દંપતિ, આવ્યા ગુરને પાસેંજ;
 પરહરિ રાજ્ય મણિ માણક બહુ, સંયમ લીયે ઉઘાસેંજ. ૧

૧-દાન, શીલ, તપ, અને ભાવ, એ ચાર પ્રકારે.

૨-પાછલા ભવનું જ્ઞાન, રમરણ.

ધનધન વીરસેનમુનિવર, પગ્ન્યમહાવ્રત લીધાંછ;
 પાલે ૧નિરતિચાર વિનયાદિકં, આતમકારજ્ઞ કીધાંછ. ધન૦ ૨
 વીરસેન ઋષીસ્વર હુઓ, ૨દ્વાદશાંગીના જાણુછ;
 કુસુમશ્રી સાધ્વી મનરંગે, વહે સંયમ સુપ્રમાણુછ. ધન૦ ૩
 ૩પગ્ન્યમહાવ્રત સુધાં પાલે, નવિહ લગાડે દોષછ;
 સત્તુ; મિત્ર; સરિખાં મન લેખે, રાખે ચિત્ત સંતોષેછ. ધન૦ ૪
 જહે કો હે જહે માનમાયાલોભ, રાગદ્વેષ વશ કીનાંછ;
 ૪પગ્ન્યસુમતિ સમતા શુદ્ધે મન, ત્રિણુગુપ્તિસુ બીનાંછ. ધન૦ ૫
 ૫પગ્ન્યચાર પાલે ઉજ્જવલપણે, દયામ્મ દષ્ટિ અનિમેષછ;
 ધર્મધ્યાન શુકલધ્યાનસુ લીના, માયાસલ્લ(લ્ય) ઉવેખછ. ધન૦ ૬
 ૬સત્તરભેદ સંયમના પાલે, તાલે દુર્ગતહામીછ;

૧-નિઃચતિચારે, દૂષણવિના.

૨-જિનશાસ્ત્રના મુખ્ય ૧૨ અંગો છે. તે આ પ્રમાણે-

૧ આચારાંગ	૨ સૂચચારાંગ	૩ ઠાણાંગ
૪ સમવાચાંગ	૫ ભગવતી	૬ જ્ઞાતાચાંગ
૭ ઉપાશમદંશા	૮ અંતગદંશા	૯ અનુત્તરવચાદંશા.

૧૦ પ્રશ્નગ્યાકરણ ૧૧ ત્રિપાકદંશા ૧૨-દષ્ટિવાદ. આમાં બાર મું અંગ વિચ્છેદ ગયેલું છે.

૩-અહિંસા. સત્ય, અચોરી, બ્રહ્મચર્ય, અને અપરિગ્રહ.

૪-પાંચસુમતિ અને ત્રણુગુપ્તિ માટે નોટ શાસ્ત્રિભદ્રરાસમાં પાને ૪૧ માં જોઈ લેવી. ૫-જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, અને વીર્ય. તેમાં ૧જ્ઞાન, જ્ઞાન શીખે શીખડાવે. ૨, દર્શન-સમકિત પાળે પળાવે. ૩. ચારિત્ર-ચારિત્ર પાળે પલાવે અને અનુમોદે. ૪, તપ-બાર પ્રારના તપ કરે કરાવે અને અનુમોદે. ૫, વીર્ય-ઉપર કહેલાં ચારમાં સ્વવીર્યને ફેરવે, ક્રિયાદિકમાં જૈણુ પણું લાવે નહીં. એ પંચવિધિ આચાર. ૬-સંયમસત્તરભેદ આ પ્રમાણે-
 “પંચાશ્રવથી વિરમીયે, ઈન્દ્રિય નિમ્નહીજે પંચરે; ચાર વષાય ત્રણ દળડ જે, તજીયે તે સંજમ સંચરે.” શ્રીયશોવિજય. પ્રાણાતિપાત, મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન,

૧૭૬ છૂટુંને પારણે વલી ૨ અર્ધમ, ઇમ તપ કરે અભિરામજી. ધન૦ ૭
કુસુમશ્રી વીરસેન મુનિવર, કરેય ઉ૭૩ વિહારજી;
 ભવિકજીવને દેશન દેઈ, ૪૫ડીઓહે નિરધારજી. ધન૦ ૮
 અનુક્રમે શસ ૫સંલેખણ કરી, દેવલોક ખારમે પોહતાજી;
 મહાવિદેહક્ષેત્રમાં ઉપજી, સિદ્ધશ્રેણી વરસે ગહગહતાંજી. ધન૦ ૯
 જીઓ શીલનો મહિમાજી. પાંખ્યા સુખ રસાલજી;
 જે ચિંત્યું મન તે સવિ નિપજું, પૂરવપુણ્ય વિસાલજી. ધન૦ ૧૦
 શીલતણાં ફળ એહવાં મીઠાં, મન માને તે ચાખોજી;
 શીલવ્રત પાલવા કારણ, પ્રતિજ્ઞા સહુ રાખોજી. ધન૦ ૧૧
વીરસેનને કુસુમશ્રીના, રાસ રચ્યો રસિલોજી;
 એ સાંભલતાં શીયલ સાંભરે, તે લહે મુક્તિનો જીઓજી. ધન૦ ૧૨
 હું તો બાલક ૮મૂઠું અજ્ઞાણ, હું સં જ્ઞાણું જોડીજી;
 વિષ્ણુજન સોધી શુદ્ધ કરજ્યો, નવિ નાંખજો વિખોડીજી. ધન૦ ૧૩

(અન્યકારક પ્રશસ્તિ.)

સંવત (૧૭૧૭) સંવત્ર નગસાયર વર્ષે, કાતિકમાસ સુદ પક્ષેજી;
 તેરસને દિવસે સુભયોગે, વાર થાવર સુપ્રત્યક્ષેજી. ધન૦ ૧૪

પરિગ્રહ, એ પાંચ આશ્રવ; રપરી, રસ, ધ્રાણ, ચક્ષુ અને શ્રોતેદ્રિ એનું દમન;
 ક્રોધ, માન, માયા, લોભ એનો ત્યાગ; અને મનદંડ, વચનદંડ, તથા કાયાદંડ
 એ ત્રણેનો નિગ્રહ. એ રીતે ૧૭ ભેદ છે.

૧-જેમે ઉપવાસને પારણે. ૨-વળી ત્રણ ઉપવાસ. ૩-સખત.

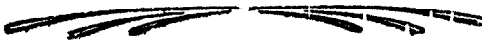
૪-પ્રતિજ્ઞાધે. ૫-જીઓ શાલિભદ્રના રાસની ટીપજ પાને ૪૪માં. ઢાલ
 ૬મી-કુસુમશ્રી અને વીરસેન કાળ પામીને ૧૨માં દેવલોકે ગયા ત્યાંથી મહાવિદે-
 હક્ષેત્રે એક ભવ કરી મુક્ત થશે. એનો ભાવર્થ છે. ૬-નિપજ્યું. ૭-માર્ગ.

૮-ઢાલ ૧૩મી-ગંગાવિજય કથે છે કે હે વિષ્ણુદેવ-પંડિતો મેં મારી
 બાળપુદ્ધિવડે ઇચ્છાના પ્રાદુર્ભાવથી આ રચના કરી છે. તેમાં દોષ હોય તો
 શુદ્ધ કરજો પણ વખોડશો મા !

તપગચ્છમણ્ણુ ભાનુંસમાંણુ, શ્રીવિજયદેવ શ્રીરાયાણુ;
 તસ પાટે શ્રીવિજયપ્રભસૂરિસર, તેજવન્ત સવાયાણુ. ધન૦ ૧૫
 તસ પાટે પ્રગટયો જગવન્દીત, શ્રીવિજયરત્નસૂરિરાયાણુ;
 શ્રીવિજયક્ષિમા ! સૂરિસરરાજ્યે, મેં શીલતણાં ગુણુ ગાયાણુ. ધન૦ ૧૬
 ૧માતરનયરે ચૈમાસ રહીને, કુસુમશ્રી ગુણુ સવાયાણુ;
 ભુ(વ)દ્ધિઅંધવ પં૦ શ્રીદેવની સાહજ્યે, અક્ષરઅંસ મેં પાયાણુ. ધન૦ ૧૭
 ૨દાનપ્રબંધપ્રત્યથી જોઈ, ખીજો ધર્મગુરોણુ;
 નવનવ હાલે એ મેં કીધો, નવલ રાસ ૩સનૂરોણુ. ધન૦ ૧૮
 ૪ચોપનમી હાલે નવનવ સ્વાદે, કીધો રાસ રસાલણુ,
 ભણુસ્યે ગણુસ્યે જે સાંભલસ્યે, તે લહુસ્યે મંગલીકમાળાણુ ! ધન૦ ૧૯
 એ શીયત્તગુણુ અમૂલિક જગમાં, જાણુ શિવરમણી એ માલાણુ;
 એહવું જાણી શીલવતરખોપું, કરજો થઈ ઉજમાલાણુ. ધન૦ ૨૦
 શ્રીવિજયદેવસૂરિસરસેવક, શ્રીજ્ઞાનણુવિજય ઉવડ્ડાયાપણુ;
 શ્રીનિત્યવિજયકવિરાયપસાયે, ગંગવિજયે ગુણુ
 ગાયાણુ. ધન૦ ૨૧=૨૨૫૬

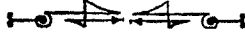
इति मुनि-श्रीगंगविजयविरचिते कुसुमश्रीरास सम्पूर्ण.

-
- ૧-ખેડા પાસે. જે ખેડામાતરને નામે પણ આલખાય છે.
 ૨-એક તો દાનપ્રબંધથી જોઈને અને ખીજું ધર્મગુરુમુખથી સાંભળીને.
 ૩-નૂરવાળો, કાવ્યના અંગોપાંગસમેત. ૪-મૂળ પ્રતિમાં “ પગ-ચા-
 વનમી હાલે ” તેવો પાઠ છે. પરંતુ હાલ ચોપનમી હોવાથી તેમ કયું છે.
 ૫-ક્રિષ્ણપ્રાય.

મુનિશ્રીપદ્મવિજયકૃત—

કુમારપાળ-પ્રાસ્તાવિક કાવ્ય.

કહા.

એક ૧હેમ જો કર ચઢે, તો દુઃખીયો નવિ થાય;

દોય ૨હેમ જસ હાથમાં, તસ વચ ૩કિમિ ? ન ૪પૂજાય !

૧-હેમ-લક્ષ્મી. ૨-હેમચન્દ્ર૩પી હેમ. ૩-કિમ્ ? કેમ ?

૪-કુમારપાળ રાજાને એક રાજ્યહેમ અને બીજી હેમચન્દ્ર૩પી હેમ હાથમાં હોવાથી તેનું વચન પૂજનીય કેમ ન બને ? કારણકે જેનાં પાસે એક હેમ-લક્ષ્મીમાત્રજ હોય છે તે તે પણ દુઃખીયો થતો નથી.

અર્હમ્.

અશોકચન્દ્ર તથા રોહિણીરાસ.

શ્રીજ્ઞાનવિમલસૂરિ.

(મંગલાચરણ.)

હાહા.

સુખકર શ્રીસંજેશર, પાસજીજીંદ દયાલ;	
પ્રણુમી પદ્યુગ તેહના, મનવંછિત સુખ રસાલ.	૧
પરતા(ચા)પૂરણ પરગડો, મહિમા મહિમ નિવાશ;	
ધરણુશય પદ્મભાવતી, પૂરો વંછિત આશ.	૨
પાસ જગજ્ય જસ સાસને, સાનિધ કરે કરજોડ;	
અલિય વિધન ફરે કરે, દુઃખ દોહગ સવિછોડ.	૩
કાડીને કુંજર કરે, તે શ્રીસુગુરુપ્રસાદ;	
અહનિશ તે સંભારતાં, ઉપજે અધિક આદલાદ.	૪
જિમ અંજન નિર્મલ થકી, વાધે નયણે તેજ;	
તિમ મતિ દીપે દેખીઈ, સકલ વસ્તુ ગુરુ હેજ.	૫
ગુણમણિ રોહિણી રોહણુ, ચલ ભુમિકાસમાન;	
રોહિણી નામે જે થય, તાસ પ્રપંધ કહું આન.	૬
સુણતાં શ્રવણે સુખ હોઈ, ભણતાં નાવે શોક;	
આયત હિતને કારણે, સદાકાલ ત્રિહું લોક.	૭
ધર્મ ધર્મ ભાપે સહુ, પણ પરમાર્થ ધર્મ;	
આત્મ ભાવિ આચરણુ કરે, ફર કરઈ સુવિ કર્મ.	૮

કાલ. ત્રિભુવનતારણુ તીરથ પાસચિંતામણિરે, એ દશી. ૧

જ'બૂદ્ધીપ અનોપમ દ્વીપ સુહામણોરે, દ્વી.
 દ્વીપ સવિ દ્વીપામાં મધ્ય ^૧વૃતલક્ષ નેયણોરે; વ.
 તે માંહે વલી ક્ષેત્ર ભરત જે નળીઈરે, ક. ભ.
 મધ્ય અછે ^૨વૈતાઢય અર્ધ તિણે આણીઈરેકે. અ. ૧
 નદી ગંગા ને સિંધુ પ્રવાહે વિહચિયરિકે, પ્ર.
 ડીધા પટ ખંડિ તેણિ ચક્રીજય શુચિયરિકે; ચ.
 દેશ સહસ યત્રિસ ! કહ્યા છિં જેહમારેકે, ક.
 મધ્ય રખંડ કહ્યા આર્ય, અનાર્ય પંચ તેહમારેકે, અ. ૨
 'સાઢા^૩ પચવીસ દેશ,' આર્ય અતિ નિર્મલારેકે, આ.
 જિન, ચક્રી, હરિ, સાધુ જીહાં, ધર્મનણી કલારેકે; ધ.
 મગધદેશશિણુગાર, માંહિ પુરી રાજગૃહીરેકે, પુ.
 એક દિન સોહમસ્વામિ, પધાર્યા ગહગહીરેકે. પ. ૩
 વનપાલકે અતિ હર્ષિત, દીધ વધામણીરેકે; દી.
 સુધાસમાણિ વાણિ, સુણે સઉવિ સીર ધરીરેકે, સ.

(સુધર્માદેશના.)

પ્રથમ ચાર પરમાર્ગકે ધર્મતણા કહ્યારે કે; ધ.
 મનુષ્યપણું,^૧ શ્રુતિ,^૨ શ્રદ્ધા,^૩ દુરસન^૪ ચઉલહ્યારે કે. દુર. ૪

૧-૨. વર્તુળાકારેપ્રસિદ્ધ જ'બૂદ્ધીપમાં દક્ષિણ સમુદ્રની વચાળે, ૧૯ કલાનો યોજન એવા ૫૨૬ યોજન અને ૬ કળાનો ૩૨૦૦૦ દેશીથી પરિપથું મધ્યમાં વૈતાઢયગિરિ અને ગંગા સિંધુ નદીથી ૨ સિંધુ; ૨ મધ્ય; અને ૨ ગંગાખંડ મલી છ ખંડોથી બેઠાચેલું ભારતક્ષેત્ર છે. તેમાં દક્ષિણ ભાગના ૩ ખંડોમાંનો મધ્ય ખંડજ આર્ય, અને બાકીનાં ૫ અનાર્ય કહેવાય છે.
 ૩-એ મધ્યખંડમાં મગધાદિક ૨૫ અને ૦૧ કેકયમલી ૨૫૦૦ દેશોજ આર્યથી વસેલા છે. તે મગધમાં શિણુગારભૂત રાજગૃહીમાં એક દિવસે સુધમસ્વામી પધાર્યા. કે જે સુધમસ્વામી, મહાવીરના મુખ્ય પટોધર હતા.

૧-ધર્મનું સાંભલવું. ૨-તત્ત્વજ્ઞાનપર શ્રદ્ધા. ૩-સાંભળ્યા અને શ્રદ્ધાન કયાં પ્રમાણે વર્તન. ૪-ચાર.

તે પામી ને હારે દુર્લભબોધિયારે કે; કુ.
 લેખે ન તસ અવતાર ગણે તિગતધિયારે કે. ગ. ૫
 દાન, શીલ, તપ, ભાવ, પ્રકાર એ ધર્મનારે કે; પ્ર.
 અભયદાન, જ્ઞાનદાન, વિવિધધર્મનારે કે. વિ. ૬
 ત્રિવિધદાન, વલી શીલ ત્રિવિધ ઈમ દાખિઉરે કે; ત્રિ.
 આતમ સીલ શુશીલ અભવ્રત ભાષીઉરે કે. અ. ૭
 તપ પિણિ ત્રિવિધ છે સાત્તિક ૧ રાજસ ૨ તામસ ૩ રેકે;
 તેહમાં સાત્તિક શુદ્ધ ત્રિવિધ યોગ સાહસે રેકે. ત્રિ.
 ભાવ ત્રિવિધ જે દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રનારેકે; દ.
 એહવે અઉવિહ ધર્મ બીજ શિવમંત્રનારેકે. બી. ૭
 ઈમ જિનશાસનને યોગ અનેક કહ્યા અછેરેકે; અ.
 તે આદરતાં જનને પાપ ૧ સંવેગ છે રેકે. પા.
 હોઇ મંગલલીલ સુજસ તસ નિર્મલોરેકે, સુ.
 જ્ઞાનવિમલનુ પૂર હોઇ ચઢતી કહારેકે. હો. ૮

કહા.

ઇમ અનેક વિધ ધર્મ છઇ, જેહથી હોઇ શિવસર્મ;
 દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રનો, યોગ સુધનો ધર્મ. ૧
 દાનેત્રી એયાંસનુપતિ, તિમ વલી અદનપાલ;
 ધન્ના કયવન્નાદિકા, શાલિભદ્ર શુકમાલ. ૨
 શીલે સેક ૨ મુદસણે, મદનપાલ જયપાલ;
 સીતા ૩ ભૈમીસુંદરી, નારદપ્રમુખ વિસાલ. ૩

૧-સંવેગ-હતાવળી ગતિ. અર્થાત્ ઉપર વર્ણવેલા ધર્મમાર્ગે પ્રવર્તતાં
 જનોનાં પાપ હતાવળથી વેગ પામે છે. અર્થાત્ પાપ નાશી જાય છે.

૨ મુદર્શન શેક. ૩-ભૈમી-દમયંતિ.

(પરિષદ્પૃચ્છા.)

સ્વામિ ! તે કહેા કિહાં થઇ, તપ કીધો તેણું કેમ;
પરબદ કહે તે દાખવો, જિમ વાધે તપપ્રેમ ! ૧૨

(કથારમ્ભ.)

દાલ. ચતુરસનેહી મોહનાં, એ દેશી. ૨

હવે સોહમસાંમી ઉપદીસે, સુણો સવિ પર્ષદ્દેશોકારે;
તપ, કહિનકર્મત્રાસવે, નાસે સવિ લય શોકારે. શ્રીસો. ૧
કર્મ કર્મની ગજ ઘટા, ભેદન સિંહસમાનોરે;
માન મહીરહ બંજવા, દંબતા બલ ઉપમાનોરે. શ્રી. ૨
લચ્છિ સિદ્ધિ સધલી જુકે, તેસવિ તપનાં પૂજારે;
તતુનિરોગ સુખસંપદા, રૂપ મુલગા અમૂલારે. શ્રી. ૩
તેજ પ્રતાપ યશ નિર્મલો, વચન આદ્યથી માનિરે;
વિનયવંત સવિ પરિકરૂં, તેસવિ તપ બહુ માનિરે. શ્રી. ૪

યત:—

“કરુણં સદનં રમ્યં, રૂપં નિરામયતા સદા;
“સુમતિ પટુતાશાસ્ત્રે, નીતિપ્રતીતધનાદ્યતા. ૧
“નૃપતિગુરુતા કીર્તિ, વિશ્વે ગુણેષુ નિરાગતા;
“ફલમિહ સતામેતદ્, દૃષ્ટં નિરાસતપફલં. ૨
રોહણીપરે તસ નવિ હોઈ, શોકસંતાપવિયોગેરે;
મન ગમતા સર્જન મિલઈ, પરંપરા શિવયોગેરે. શ્રી. ૫
જંબુદ્વીપના ભરતમાં, ભુભામની ઉર-હારે;
રિપુજનને જેહ અકંપ છે, અપાનયરી ઉદારોરે. શ્રી. ૬

જસ સુખમાંથી લધુ થઇ, ઇંદ્રપુરી ગઈ ઉંચીરે;
 અલકા પહિ લંકાપરિ, તે પુર આગણિ નિંચીરે. શ્રી૦ ૭
વાસુપૂજ્યજિન આરમા, નિહોં એ પાવન કીધીરે;
 ૧ પંચકલ્યાણુક જીહાં થયાં, આજ લગેં સુપ્રસિદ્ધીરે. શ્રી૦ ૮
 તસ સુત મધવાધિક ગુણે, **મધવા** નામેં રાજરે;
 જશવાહી હાયા વસેં, પ્રજાલોક સવિ તાજરે. શ્રી૦ ૯
 બુધ ગુરૂ કવિ મંગલમુખા, સોમમિત્ર એકકારે;
 પહિ **મધવાનૃપ** રાજ્યમાં, રથરિધરિ દીસે છેકારે. શ્રી૦ ૧૦
 કિં ! બહુ ભણીઈ તેહના, ગુણગુણનો નહીં પારોરે;
 વાસપૂજ્યજિન જેહ બ્રાતા, તે અછિં જયકારોરે. શ્રી૦ ૧૧
 તે પુરૂષોત્તમ ભૂપતિ, **લક્ષ્મીવતી** પટરાણીરે;
 મૂર્તિમતિ લક્ષ્મીપરેં, સકલકલા ગુણુખાણીરે. શ્રી૦ ૧૨
 આઠ કુમર છે તેહનેં, મનું ! અઠ દિસના હાથીરે;
 શરતીર દાનેસરૂ ભયભંજણુ ભય(ડ) ભાથીરે. શ્રી૦ ૧૩

૧ ૨ ૩ ૪ ૫
 શ્રીધર ભુધર શંકરૂ, અજયપાલ મહિપાલોરે;
 ૬ ૭ ૮
 કાર્તિપાલ દેવપાલ છે, આઠમો વલી ગુણુપાલોરે. શ્રી૦ ૧૪
 આઠ સિદ્ધિપરિસોહીઈ, સકલ કલા-આવાસોરે;
જ્ઞાનવિમલસૂરિ ધમ કહે, જગિ પસર્યોં જસ
 વાસોરે (સાચોરે). શ્રી૦ ૧૫

કુહા.

હવિં તે મધવા ભૂપનેં, સુખમાકાલસમાન;
 આઠ તનય તે ઉપરે, પુત્રી એક અભિરામ. ૧

૧-અવન, જન્મ, દીક્ષા, કેવલ્ય અને મોક્ષસમય.

૨-ધેરધેર. ૩-માનું આઠ દિશાના હાથીરે, એવો ભાવાર્થ.

લક્ષ્મીવતી કુખકમગ્નની, હંસસમ ઉપમાન;	
ખિલું પંખેં સોહું નિર્મલા, સકલ શુભગતા ધામ.	૨
જિમ અષ્ટાંગયોગઉપરે, શાંતિ વાહિતારૂપ;	
નિર્વૃત્તિ નામે ઉપજે, પ્રસવી અર્જુનરૂપ.	૩
ગુણમણિ રોહિણીગિરિતણું, સુપનતણું અનુસાર;	
રોહિણીનામ ધવિઉં તિહાં, બહુ ઓચ્છવ આચાર.	૪
કલ્પવેલિ નંદનવનિં, વાધિ દિન દિન નર;	
નારીની ૧ચકેસદિ કલા, વસી તનુમાં ભરપૂર.	૫

લાલ. અલખેલાની ફાગની. એ દેશી. ૩

દિન દિન વાધે રંગમાંરે કુમરી અમરીસમાન, રાયગદી;	
તિમ તિમ માતા-પિતારે લો, હર્ષ વધે અસમાન. રાયગદી.	
પુન્યતણાં ફલ પેખજેરે લાલ.	૧
રતિ તેજસ આગલિ રતિરે લો, તિલોત્તમા તિલમાત્ર; રાં	
રંભા રંભા થંભ પરિરેલો, અસાર થયા અવદાત. રાં પુ.	૨
ઉર્વસી પણિ મનિ નવિ વસીરે લો, હંસી ગઈ અંખરમાંહિં. રાં	
ઈંદ્રાણી પાણી વહેરે લો, મણા કિસી નહિ કાંઈ. રાં પુ.	૩
મનુ! તસરૂપને જોઈવારે લો, સુર થયા અનિમેષ; રાં	
સહસ નયન ઈંદ્રે કર્યોરે લો, જોવા રૂપની રેખ. રાં પુ.	૪
બ્રહ્મા તસ ગુણ જોલવેરે લો, કીધાં ચ્યાર વદન; રાં	
મનુ! તસગુણ ગણુ સાંભલીરે લો, આઠ કરી ૧નિજકન રાં પુ.	૫
જસ ગુણ ગાવે ૨સાદરે લો, કામતણી લેખ વીણા હાથ; રાં	
કમલા પણિ ચપલા થઇરે લો, લોકભણે ચલિ ૩આથા રાં પુ.	૬

૧-કાન. ૨-સારદા ૩-લક્ષ્મી.

દોહો પમે—આ ૬૪ કળાઓને માટે ઘણાઓના ઘણા અભિપ્રાય છે. તથા પ્રાચીન પુસ્તકોમાં પ્રકારાંતર પણ ઘણું જોવામાં આવે છે. છતાં, એક પ્રતિને

મનુ ! ત્રિભુવનને' જીતવારે હો, કામતણી છે' શક્તિ; રાં
 પણિ વિનયાદિકને ગુણે'રે હો, કરતી ગુરજનભક્તિ. રાં પુ. ૭
 ચરણકમલથી હારિઆરે હો, પંકજગણ જલમાંહિં; રાં
 શીતધાંમ સહે' તિહાં રહીરે હો, લહવા તસ ઉપમાન. રાં પુ. ૮
 ઉરયુગ રંભા જીતતોરે હો, માંહિ અસાર તિણે હેતિ; રાં
 કૃપણ ચિત્ત પરિકૃશ અઢે'રે હો, મધ્યદેસ સંકેત. રાં પુ. ૯
 ઉત્તમ ગુણપરિં જેહનુંરે હો, હૃદયસ્થલ સુવિસાલ; રાં
 બાહ્યુગલ મૃદુ જેહનુંરે હો, સ્પર્દ કમલમૃણાલ.^૧ રાં પુ. ૧૦
 અધરે, ^૨વિદ્રુમ અધરી કર્યુરે હો, જર્ઘવસ્તું સીતલતામાંહિ;રા.
^૩દંતપત્તિ હીરાજસીરે હો, દાડિમ ખીજ અધરની છાંહિ.ગ. પુ. ૧૧
 નાશાવંશ છે' જેહનોરે હો, ઉભત સરલશું તેજ; રાં
 દાતાચિત્તતણી પરિ'રે હો, જેતાં વાધે' હેજ. રાં પુ. ૧૨
 વદને ^૪વિધુ જીત્યો રહે'રે હો, આકાશે' યધ દીન; રાં
 નયણે, મૃગ પણિ જીતીયારે હો, જર્ઘરભોતિહાં યધ લીન. રાં પુ. ૧૩

આધારે અત્ર દર્શાવવામાં આવી છે. નાટ્ય, હચિત્ય, ચિત્ર, વાદન, મંત્ર, તંત્ર, જ્ઞાન, વિજ્ઞાન, દંભ, જળસ્થંભન, ગીતનાદ, તાલમાન, મેઘવૃષ્ટિ, ક્ષલાકૃષ્ટિ, આરામરોપણ, આકારગોપન, ધર્મવિચાર, શુક્ત, ક્રિયાકલ્પ, સંસ્કૃત-જલ્પ, પ્રાસાદનીતિ, ધર્મનીતિ, વર્ણિકાવૃદ્ધિ, સુવર્ણસિદ્ધિ, મુખધી તેલ-કરણ, લીલાસંચરણ, ગજનુરંગપરીક્ષા, પુરુષ; સ્ત્રી; અને સામુદ્રિક લક્ષણ, સુવર્ણરત્નભેદ, અષ્ટાદશલિપિપરિચ્છેદ, તાત્કાલિક્ષણ, વાસસિદ્ધિ, વેદક, કામવિક્રિયા, ષટ્ત્રય, સારિપરિશ્રમ, નેત્રાંજન, ચૂર્ણ, હસ્તલાઘવ, વચનપાટવ, ભોજન, વાણિજ્યવિધિ, મુખમંડળ, શાલિખંડળ, કથાકથન, પુષ્પચુંથન, વક્ત્રોક્તિ, કાવ્યશાન્તિ, સ્ફારવેષ, ભાષાવિશેષ, અભિધાનજ્ઞાન, આભૂષણપરિધાન, ભૂત્યોપચાર, ગૃહાચાર, કાવ્યકરણ, પરનિરાકરણ, રાંધન, કેશ, વેણીળંધન, વીણાનાદ, વિતંડા-વાદ, અકવિચાર, લોકવ્યવહાર, અત્યાક્ષરિકા, અને પ્રશ્નપ્રહેલિકા.

૧-દાંડી, કમલનાલ. ૨-પ્રવાળ, પરવાળું. ૩-પકિત. ૪-ચન્દ્ર.

વચન સુધારસ આગલિંરે લો, અદૃશ્ય થયા સુધા કુંડ; ૨૦
 કુંડલજ્યોતિં શાભીઈરે લો, તેહનું નિરૂપમ કુંડ. ૨૦ પુ. ૧૪
 કેશકલાયે જીતીઓરે લો, મોરશિખંડનો ભાર; ૨૦
 અથવા વાધસંગે આસિકારે લો, માનું નાગિણી અનુસાર. ૨૦ પુ. ૧૫
 કિંબહુ વર્ણન કીજએરે લો, મનુ ! ત્રિભુવનનુંસાર; ૨૦
 એકણિ થાનીક જ્ઞેયવારે લો, વિધિ નિર્મિત એકવાર. ૨૦ પુ. ૧૬
 લજ્જ શીલાદિક ગુણેરે લો, વિનય વિવેક-વિલાસ; ૨૦
 સહજ થકી વાસેં વસ્યારે લો, દાનતણા ઉલ્લાસ. ૨૦ પુ. ૧૭
જ્ઞાનવિમલ ગુરૂસંગથીરે લો, સકલકલા અભ્યાસ; ૨૦
 જાતિસમરણનીપરેરે લો, પ્રગટયો પ્રેમપ્રકાશ. ૨૦ પુ. ૧૮

હુંહા.

જ્યોતિવંત ધીજરાજ ચઉં, તાસ કલા ચઉસકૃત;
 તેહમાહિ અચરિજ કિસ્યુ ! ચઉસઠિ કલા વિશિષ્ઠ. ૧
 વાહલિ સવ કુટુંબને, પ્રેમધામ ગુણગ્રામ;
 કરતાં પાર ન પામીએ, વય શૈશવ અભિરામ. ૨
 થોડું તે મીઠું બહુ ! એહવો લોકે ભાપ;
 તિમ પુત્રી એકણિ સહુ મને, મીઠી સાકર દ્રાખ. ૩
 સ્ત્રીજનમાંહે શિરોમણિ, મણિપરે નિર્મલ પૂર;
 પ્રથમ વચને^૧ અતિક્રમી, આવી યોવન પૂર. ૪
 એક દિન સદ્રલા ભૂપને, ચરણ નમેવા આય;
 ઉત્સંગે ખેસારીને, ચિતે ઈમ તવ તાય. ૫
 યોગ્ય થઇ વર પરણવા, વર લખીઈ કહો કેમ;
 તે માટે મંડાવીઈ, સ્વયંવરમંડપ પ્રેમ. ૬
 આઠ પ્રકારે દાખીયા, શાસ્ત્રમાંહે વિવાહ.
 તેહજણી પરખી વરે, તો રૂમનિ ન લહે દાહ. ૭

૧-બાળકાલને. ૨-મને, ચિ-તે.

આત્મ પ્રગ્નપત્ય ર આર્પણિં ર રચિજ્ઞ ધર્મ એ ચ્યાર;
 ગંધર્વ પણુદ રાક્ષસવલી૭ આસુરી૮ અધર્મ એ ચ્યાર. ૮
 કન્યાભૂષિત કર દીઈ, તે વિવાહ કહ્યો આત્મ૧;
 નિજ વિભવોચિત ધન દીઈ, તે પ્રગ્નપત્ય ર અભિધાન. ૯
 ગૌદાનપૂર્વક દીઈ, તે તો આર્પ ર કહાય;
 સર્વ જ્ઞાતિ ધનદક્ષિણા, તે તો દેવ ૪ કહાય. ૧૦
 વરકન્યા રાજી પણિ, નહીં કાઈ અપર તું મન્ન;
 તે ગંધર્વ ૫ કહ્યો વલી, હોવિં જો [જીવ] પ્રસન્ન. ૧૧
 જે પણુઅંધ પરણીઈ, તે તો આસુરી૬ જાણુ;
 બલાતકારથી પરણુવું, તે રાક્ષસ૭ પહિંચાણુ. ૧૨
 સુતી રમતી હોઈ કની, અણુ જાણુ દોઈ જાણુ;
 તે પૈશાચિક ૮ જાણીઈ, એક પંથ ચક્રિ થાય. ૧૩
 તે માટે વિધ સાચવી, હવે મેલી સવિ સાજ;
 જિમ વિવાહ રત્વજ કરે, વંશ વધારે લાજ. ૧૪

હાલ. ઇકર આંબા આંબલીરે, ઇકર હાડિમ દ્રાખ; અથવા,
 રાણા ઉંબર તિણુ સમરે, આંબો નયરિમાંહિ, એ દેશી

અંબાપૂરને પરિસરે રે, સમરાવિ ઉદ્યાન;
 પટમંડપ બંધાવિયારે, જઈ લાગા આસમાન,
 મહારાય, દિયે એહવો આદેસ, માંમ નગર સન્નિવેસ;
 કરો સધલેં સુચિ દેસ, મહારાય, દિયે એહવો આદેસ. આંકણી ૧
 પંચવર્ણુ કુસુમહતાણારે, વિરચ્યાવ્યા બહું પુંજ;
 હામહામ સોભાવીયારે, વાડી વનનેં કુંજ મં ૨
 કૃષ્ણાગુર કુંદરતણારે, ૧ મૃગમદ અંબર પૂર;
 ધૂપધડી પ્રગટાવીછરે, સુગંધ નીર ભરપૂર. મં ૩

હાથા કુંકુમ કેરડારે, ચંદન કલસ શૃંગાર;
 રજપૂંજી લેપણુ કરીરે, બાંધ્યા તોરણુ બાર. મં ૪
 મોટા ૧મંચક માંડીધરે, મુખમલ્લ નીલ કપાટ;
 થંભ થંભ રચી પૂતલીરે, બાણે અપઞ્ચરના ઘાટ. મં ૫
 માનુ ! જોવાને ઉતરીરે, સ્વર્ગચક્રી સુરનાર;
 નિનિમંપ થંભી રહિરે, કીધો ઇહાં અવતાર. મં ૬
 વાળે વાળંત્ર સુરતણારે, ગુહીરે સ્વરે નિસાણુ;
 રંગ રાગ આલાપતારે, રાગતણુ જે બાણુ. મં ૭
 બાણે ૨અવર ચંપાપૂરીરે, નીપાઈ મનોહાર;
 સ્વયંચરમંડપ શોભીઈરે, હવે રમે નરનાર. મં ૮
 હામ હામ ગિરવર જિર્યોરે, સોહો તૃણઅંબાર;
 વિવિધ પણે આપણુ ભયારે, કલિપત કાઠાગાર. મં ૯
 હામ હામ દૂત મોકલ્યારે, ભૂપતિ તેડણુ કાજ;
 સપરિવાર સવિ આવયુંરે, સજ કરી સવિ સાજ. મં ૧૦
 ચંપાપૂરી પાવન કરોરે, વધારો અલ્લ સાજ;
 વારૂવિધ લખી વિનતીરે, મોટિમ મધવા રાજ. મં ૧૧
 ઝલાટ ૪ભોટ કર્ણાટનારે, પવિદર્ભ ૬ગોડને ૭ચોડ;
 વંગ ૮કલિંગ તિલંગનારે, ૯ ૧૦ડાહલ નાહલ ૧૧જોડ. મં ૧૨
 સોરઠ ૧૨મરહડ માલવોરે, ૧૩દ્રવિડ પૂંડ કાશ્મીર;
 કુંતલ ૧૪માગધ ૧૫કામરૂરે, કનોજ હસમ હાસીર. મં ૧૩

૧-માંચડા ૨-બીજી ૩-ગૂજરાતમાં નર્મદાતટ ઉપર આસપાસ ભર્ય
 'લાટમાં' આવેલ છે. ૪-મોટાંગ, જુતાનદેશ ૫-ત્રિદર્ભા. દક્ષિણમાં.
 ૬-બંગાલપ્રાંતનો મધ્ય પ્રદેશ. ૭-ચોલદેશ, તાંબવર, ૮-બંગાળા.
 ૯-સૈલંગ, કર્ણાટક. ૧૦-ત્રિપુરદેશ. ૧૧-મલેચ્છદેશ, અથવા હલકી ભતિના
 લોકોને પણ. ૧૨-મારવાડ ૧૩-દક્ષિણનો એક પ્રદેશ. ૧૪-બિહારપ્રાંત.
 ૧૫-આશામનું એક ગામ.

કાસી ^૧કુરૂગંગલ સ્થલીરે, મારવાડ ^૩મેવાડ;
 ૪મેવાત ગૂર્જર પત્રિપુરનારે, દખણ વૈરાટ ^૧નાટ. મં ૧૪
 કુંકણ કુંતલ સિંધુનારે, ડમલય વલય આસીર;
 ઇલાદિક બહુ દેસનારે, અધિપતિ માનહમીર. મં ૧૫
 આવ્યા અતિ ઉલટ ધરીરે, રાજાને રાજ્યપુત્ર;
 રૂપે નિર્જીત મન્મથારે, શુદ્ધ કુલ જાતિ પવિત્ર. મં ૧૬
 કન્યાને લોભે ઉમદારે, કોઈ (કૌ)તુકને કાજ;
 મિત્રમિલણ કેઇ ઉમદારે, કોઈ દિલ ધરી કાંઇ કાજ. મં ૧૭
 રિદ્ધ દેખાવણુ આપણીરે, ધરી મનમાંહિ ઉગાહ;
 જાણ્યાપે જોઈ ભલુરે, એહવો લોકમાં ન્યાય. મં ૧૮
 પેસારા સારા કીયારે, જે જેવાં છે ભૂપ;
મધવા મધવા ભૂતલેરે, જોયે સ્યં કરી ચૂંપ. મં ૧૯
 શ્રીવાસુપૂજ્યજીવંદનારે, તુંગ અછે પ્રાસાદ;
 ઉદ્યાનમાંહિ પ્રણમી કરીરે, પામ્યા અતિ-આહ્લાદ. મં ૨૦
જ્ઞાનવિમલ પ્રભુ પેખતારે, જે હોઈ પરમાનંદ;
 સમકિતદષ્ટિને મનેરે, જિમ ચક્રાર ચંદ ! મં ૨૧

દુહા.

જેસી સવિ તેડાવીયા, નિરદૂષણુ જોઈ લગ્ન;
 ૯સ્વયંવરમંડપમંડણી, નિરખી થયા મગ્ન. ૧
 ધવલમંગલ દેવરાવતે, ઠાંમ ઠામ ૧૦નદૈ તૂર;
 અલકા અધિક પૂરી થઈ, દાંત દીધ ભરપૂર. ૨

-
- ૧-કુરૂક્ષેત્ર ૨-રેતીના મેદાનવાળો પ્રદેશ. ૩-રાજપુતાણાનો એક ભાગ.
 ૪-મેવાસ. ગૂર્જરાતમાં 'મહી' નદી ઉપરનો પ્રદેશ. મહીકાંઠાં ૫-ત્રણ પુરનાં
 ટોળાને, ત્રણ ગામતું ટોણું ૬-કર્ણાટકનો ભાગ.
 ૭-મલયાચળ, મલખાર કોષ્ટો. ૮-વેદનભૂમિ.
 ૯-સ્વયંવરમંડણી-રચના, મંડાણ. ૧૦-નદે-વાગે.

૧-સુષમાંકાલપરેં થયો, સર્વ શોકને તેથિ;	
તલિયાં તોરણુ બાંધીયાં, અનીત ઇતિ અનેથિ.	૩
મંદિર હાટ સણગારીયાં, વાર એસ બનાય;	
નગરલોક સવિ હરખિયાં, થોક થોક મિલે આય.	૪
રાજલોક, સુરલોકપરિં, હરપિત હાલ કલોલ;	
વધાવાનેં ભેટણાં, કેસરીયા રંગ રોલ.	૫
ચઉવિધ માલ્યેં મલપતા, યોધ જીવાનજગીસ;	
અદિલક દાનેં વરસતાં, મોજ દીર્ઘબગસીસ.	૬
જલદપરિ ૨માદલ વળેં, નાટિક પડેં બત્રીસ;	
કેતી કીળેં વર્ણના! લેતા બહુ આસીસ.	૭
હવેં ગુણમણિની રોહણી, કની રોહિણી નામ;	
કલ્પવેલી ૩મનુ ચાલતી, મોહનવેલી પ્રધાન.	૮
સૌ ૪દામિનીપરેં ચમકતી, ભૂષણ ભૂષિત દેહ;	
શિણગારી સોભે ધણું, સકલ કામનું ગેહ.	૯
સુજન નયન મૃગ વાગુરા, હંસચાલિ ૫હરાય;	
ચમક ઉપરિં પરેં ખેંચતી, કાંમીમન તિણે દાય.	૧૦
લેઈ વરમાલા હાથમાં, પાલખીઈ પગ દાય;	
જીણપરેં આવિ મંડપેં, સોભા સકલ બનાય.	૧૧

હાલ. ગીરધર આવેલો; એ દશી. ૫.

જાણે મદનની દીપિકા, લીલા લહેરની કેલ;
નયણુઆણુ સમારતી, સમારતી કાજ સવિ મેલ.

૧-શુષમા અને દુષમા એવા બે પ્રકારના કાલમંડાણમાં શુષમ-સુખમ-કાલની માફક.

૨-સારંગી જેવું એક ભતિનું વાજંત્ર કે જે ગજવડે વગાડવામાં આવે છે ૩-મનુ-માનું, જાણું. માનુ કલ્પવેલીસમાનજ તે ન હોય ! એવો ભાવ છે;

૪-વીજળીસમાન. ૫-હંસચાલને પણ હરાવનારી.

મેરી સામિતી! મન માન્યો ભરતાર, વર તું રાજકુમારી; મેં
 પુન્યતણે અનુસાર, મેં ધરિ તું હૃદયે મળાર. મેં આંકણી. ૧
 ૧૧૧૧૧૧ ચતુર સોહામણી, જાણુતિ ગોત્રને વંશ;
 તેહને તિહાં આગત્રિ કરી, તે દાખવેરે સવિભૂપતિ હંસ. મેં ૨
 નામાંકિત ઉચ્ચ મંચકે, ૨આપાપણે બેસંત;
 જિમ વિમાન અક્ષં કરી, સુરવરનીરે જિમ શ્રેણિ દીપંત. મેં ૩
 સુંદરાકારે સોહિયે, જાણીયે મૂર્તિવંત કામ;
 ઉમાપરિ નયણ અવસરે, મહાદેવેરે સુપ્રસન્ન થઈતામ. મેં ૪
 કેમ કુસુમકીડા કરે, કેમ કહે કથાપ્રબંધ;
 રાજકુંવર આપાપણી, ૩કની વરવારે આંણી નિર્બંધ. મેં ૫
 એ! મલયદેશનો ભૂપતિ, જહાં મત્રયપર્વત જતુંગ;
 ખાવના ચંદન જહાં ઘણાં, જસ વાસેરે હોમ અવનજ પયંગ. મેં ૬
 એ! સોરઠદેશતણો ધણી, જહાં તીર્થ મોટા દોય;
 શત્રુજય ગિરનારગિર, એહ તોલેરે ક્રોધ અવરન હોય. મેં ૭
 એહ! ગુજ્જર-અધિપતિ, જહાં દેસે નયર અનેક;
 શ્રીશંખેશ્વર થંભણાદિક, તીરથરે સંપ્રતિ હૈક. મેં ૮
 એ! માલવનો નાથ હૈ, જહાં નહિં દુષ્ટ દુકાત;
 શસ્ત્ર સસ્ત્રની ભૂમિકા, જહાં નિપજે વસ્તુ રસાત. મેં ૯
 એ! મગધદેશતણો પ્રભુ, જહાં! કહો 'દશારણ' દેસ;
 ક્રોધિ શિવા હૈ રૂપડી, હરિકેરોરે લહિઈ ખત સવિસેસ. મેં ૧૦
 એહ દેશ કાશીનો પતી, જહાં 'સારદા'નો વાસ;

૧-સાચવરમાં કુંવરીની અગળ રહીને દરેક રાજપુત્રોને નામ ગોત્ર
 વિગેરે સહિત એ લખાવનારી સ્ત્રી. ૨-આપ આપણે, પોત પોતાને. ૩-કની-
 કન્યાને વરવાને. ૪-મહેલો, જાણો. ૫-મનોહર, સુંદર. ૬-ચંગ રણચંગ મંગળ
 કુઆ અતિ ઘણાં, " યશોવિજય. ૬-જે, તે.

નેપાલદેશે એ નૃપ જાણીઈ, જ્યાં મૃગમદનારે મહકે
અતિ વાસ. મેં ૧૧
કદલી પુંગ પુનાગતક, નાગપલ્લીપત્ર વિતાન;
કુંકણદેશે સોહીઈ, વલી પ્રગટેરે રત્નકંબલ તામ. મેં ૧૨
હીર ચીર હીરા મણિ, ખાણુ જ્યાં દિસંત;
હરમજ કનોજદિક દેશના, એ અધિપતિરે બેઠા વિકસંત. મેં ૧૩
કુંજચીણુને મહાચીણુના, વલી થલી કચ્છ કણાઈ;
કલ્પા દેશાધિપ ધણુ, ગુણવર્ણન રે કલ્પા માંડી ઘાટ. મેં ૧૪
ભુસંસાઈ સ્વેત્રણી, તે સર્વે મૃદી જાય;
તે તે નૃપ જાંખા પડે, વિધુમંડલરે જીમ અબ્રની જાય. મેં ૧૫
એહ કલેંગદેશતણુ ધણી, નામે ગુણવીત શોક;
પ્રજનને વહાસો ધણુ, જિમ દિનકરરે હોઈ ચક્રવાલોક. મેં ૧૬
અશોકચન્દ્ર જસ પુત્ર છે, સાક્ષાત મન્મથરૂપ;
ન્યાયી પ્રતાપી ધીધની, ગુણુ કહેવારે સમરથ કુણુ ભૂપ. મેં ૧૭
તે દેખીને હર્ષિત થયા, નિજ નયન નિર્મલ તેજ;
પ્રીતિ જોડતા પાછલી, દેખાડેરે પહિલાં એ હેજ! મેં ૧૮

ચતઃ—

“જાતિસ્મરણુ લોચણાં, જાણે પ્રેમ ! અપ્રેમ;
સર્જનમિત્રવા દલવલેં, દુર્ગન મિત્રવા નેમ.” ૧

પૂર્વદાસ.

સકલ તારાને તજ, જણુ રોહિણીઈ ઋષિચંદ;
સ્વરજીતિમ સવિ ભૂપને ત્યજ, રોહિણીયેરે વર્યા
અશોકચંદ. મેં ૧૯

૧-ચીનદેશ. ૨-વેત્રવતી, છડીદાર સ્ત્રી. ૩-ત્યજ.

વરમાલા કંઠે ખેપવી, ઉત્કુલ નયન વિસાલ;
 ભમર જંકારવ કરે, જાણે ગાયેરે મધુગીત રસાલ. મેં ૨૦
 કલ્યામનોરથ સવિ સયણનાં, વાગાં તેજ્ય નિસાંણ;
 હરિરમા; શંકર-ઉમા, ઈંદ્ર-અપસરે છાયા દેવી ભાંણ. મેં ૨૧
મધવા નૃપે સંતોખીયા, અવર સવે રાજન;
 કન્યાલાભતો એકને, પશ્ચિરગ્ન્યારે સવિ દે અહુમાન. મેં ૨૨
 આપ આપણે નયરે ગયા, હર્ષિત થઈ ભૂપાલ;
જ્ઞાનવિભલ પ્રભુધ્યાનથી, સવિ દામેરે હોષ મંગળમાળ. મેં ૨૩

કહા.

હિવેં **મધવા** ભૂપતિ કરે, શુભલગ્ને વિવાહ;
 પુત્રીને પરણાવવા, આણી અધિક ઉછાંહ. ૧
અશોકચંદ રાજનને, દાયજ્ઞે બહુ દીધ;
 રૂપસોવન મણિરજતની, કોડિ, ગમે પરસીદ. ૨
 ગજ રથ ઘોડા પાયદલ, દેશ ગામ નગર સાર;
 ભૂષણ મંદિર માલિયાં, વહિલ સુખાસન સાર. ૩
 દારી દાસ ચત્રાગરા, મેડા તંજુ છહાજ;
 ઇત્યાદિક બહુ આપીયા, ભલી વધારી લાજ. ૪
અશોક નૃપતિ પણ શહેરમાં, ભલી વધારી શોભ;
 નિજ વંસોત સાચવી, ખરચી ધન નિર્દોભ. ૫
 પૂજા પુન્ય પ્રભાવના, સાધર્મિકસતકાર;
 દીન હીન દુખિયાતણાં, કીધા બહુ ઉપગાર. ૬
 જીવ રામારીતણા પડહ, ઉદ્ધૃધોપાદિ અનેક;
 જીર્ણ-ઉદ્ધાર પ્રમુખ બહુ, કરતા ધરિ વિવેક. ૭

૧-Coolies, મજૂર.

૨-અ + મારી, અમારું. કોઈપણ જીવહત્યા કરે નહીં તેવો. ૩-ઢંઢેરો ફેરવ્યો.

કેતાઈકે દિન તિહાં રહ્યા, શ્વસુરાગ્રહ કરેં પ્રમોદ;
 પ્રીતિરીત લલી દાખવી, કરતા વિવિધ વિનોદ. ૮
 અશોકચંદ કહે શ્વસુરનેં, સંગ્રેડો કરી સાજ;
 સાસરમાં રહેતાં થકાં, જમાતાને લાજ. ૯

યત:—

“સ્ત્રી પિહર નર સાસરે, ^૧સંજમીયાં સુખવાસ;
 એતાં હોઈ અલખામણાં, જો મરે થીરવાસ. ૧

તથા—

(કવિત.)

દૂરિ જમાતા માણુકમોલો, દેશ જમાઈ સોનાતોલો;
 ગામ જમાઈ લાંબર ભોલો, ધરિ જમાઈ ટાકર ટોલો.” ૨
^૨ધમનિ સુણી મથવા કરે, સામગ્રી ધરી પ્રેમ;
 પુત્રીને પહોંચાડવા, સાસરમાંહે ક્ષેમ. ૧૦

ઠાલ.

સુણ મેરી સજની રજની તજવેરે, એ દેશી. ૬

હવે મથવા નૃપ કરે સજાઈરે, આખર પુત્રી તેહ પરાઈરે;
 જનકતાણું ઘેર જિમતિમ સોલેરે, પોતાનું ધર ભરતાં જોસેરે. ૧
 પ્રાંહી એહવો લોકઉખાણોરે, પુત્રી પરિકર અને અજ દુગ્ધણોરે;
 ઘેંસિ સીરામણિ બદામનો દાણોરે, આડંબર બહુ કાંસાલાણોરે. ૨
 ચતુરંગી સેના લારી કીધીરે, વલી દેવાની વસ્તુ સાથે લીધીરે;
 વલી લખમીવતી માતા બોલીરે, પુત્રીને બેસારી બોલિરે. ૩
 હીયડા સાથે ગાદી ભીડીરે, કરે ઉપારણુ ધિડિ પીડિરે;
 પ્રાણુ થકી તું અધિકી વાલ્હીરે, કંઈહું ન દીડી વદનં રીસાલીરે. ૪

૧-ચારિત્રવાન, ચારિત્રવાળા. ૨-એ પ્રમાણે.

હસિત વદન નં અતિ હેઝલીરે, વય આલી પ્રકૃતિ સુંહાલીરે;
 એતા દિનમેં સુખેકરી પાલીરે, નિજ ગતિ જીતિ રાજમરાણીરે. ૫
 પુત્ર થકી પણ અધીક તું બેટીરે, માહરો જીવન ગુણમણિ પેટીરે;
 માથેં સુંબી હૃદયરયું ભેટીરે, તું છે માહરેં સોવનવીંટીરે. ૬
 શીખ કહું તે મનમાં ધારેરે, પંચપરમેષ્ટિ જીમન ન વિસારેરે;
 હૃદયમાહેથી ધર્મ ન મુંકરે, કુલ આચાર-થકી મત ચૂકરે, ૭
 દાંનદયાતપસીલ સદાઈરે, તે નિરવહીઈ તો હોય ભલાઈરે;
 વિનય વડાનો વહેજે વારેરે, જિનધર્મ જાણેં ભવજલતારે. ૮
 પમિથ્યાદર્શનજેહુ કુલિંગીરે, વ્યાપનદર્શન જીવિરતિ સંગીરે;
 સંગતિ તેહની દૂરિ કરિયેં, ચિત્તમાં તેહના વચણ ન ધરિયેરે. ૯
 દાંન અવારિત કરે બહુ દેજે, નાકારો કેહનેં મત કરજેરે;
 નિર્મલદષ્ટિં સહુને જોજેરે, જીવદયાની જતના ધરજેરે. ૧૦
 સાચાં સાતે ક્ષેત્રનેં ટોપેરે, જીવાદિક 'નવતત્વ' ન દોપવેરે;

૩-રાજહંસી. આ હંસ રાત્રી ચાંચ અને રાત્રી પગવાળો હોયછે. ૪-મને, મનથી.
 ૫-જેણે સમ્યક્ રીતે શુદ્ધ દેવ, ગુરુ, અને ધર્મ જાણી શક્યો નથી તે મિથ્યાદષ્ટિ
 જીવ કહેવાય છે. પછી ભલે તે જૈન, વૈદીક, બૌદ્ધ, ચાર્વાક, ચા કોઈ પણ
 કુલમાં ઉપાસત થયેલો હોય ! જૈન કુલમાત્રમાં ઉપાસત થયેલા સિવાયના
 બધાજ 'મિથ્યા' છે એવું જ જૈનોથી વિરુદ્ધમતવાળાઓનું માનવું છે
 તે તદન ભૂલ ભરેલું જ છે. “અધિકમાવ કલિયો, પમાવણા વજ્ર વાય
 મારહિં; ગુરુમત્તિજીઓ ધિશ્મં, ધરેઈ સદંસણં વિમલં” શ્રીરત્નશેખરસૂરિ.

૬-સમ્યક્ત્વ શ્રદ્ધા પાર્મીને પાછો તેનો ત્યાગ કરેલો તેમ જાણુસને વ્યાપન-
 દર્શન કહેછે, અર્થાત્ ધર્મથી અલગ થયેલો મનુષ્ય.

૭-મત, નિયમ નહીં કરનાર—ઈચ્છાઓને કામુમાં નહીં રાખનાર.

૮-જીઓ કુસુમશ્રી રાસો પાને ૧૬૧માં.

૯ જીવ, અજીવ, પુન્ય, પાપ, આશ્રવ, સંવર, બંધ, નિર્જરા, અને
 મોક્ષ. જેમ શાંખ્યમતના ૨૫, અને શૈવમતના ૧૬ તરતો મુખ્ય છે તેમ
 જૈનોના ૯ તરતો સમજવા.

અપરાધીસ્યું પશ્ચિ મત રોષેરે, અરિહંતાદિક ૧૦નવપદ ધોષેરે. ૧૧
 ભોજન સહુને કરાવિને કર્યેરે, સહુ સુતા પછી આપે સુયેરે;
 સહુ જગતાં પહલી જગેરે, ઉત્તમ કેરી સંગતિ લાગેરે. ૧૨
 કડુઉં જુહું આલ મ ભાષેરે, સાચું મીઠું વચણ તે ભાષેરે;
 ભગતી કરજે ગુણીજનકેરીરે, તો હું જાણીસ જાઈ મેરીરે ! ૧૩
 તુંકારો મત ભાષે વચણેરે, ૧દાખિણ રાખે સહુસ્યું નયણેરે;
 (સહુ) સાસરમાંહે સોભા ચાહેરે, ઉંચી ૨સાદિ મ જોલિસ ગાઢેરે. ૧૪
 બહુનાં કાર્ય કરતાં ન લાગેરે, અનરથદંડ કરતી ભાગેરે;
 હિતશિખ્યાનાં વચણ સંભારેરે, ઉભયપખ્યતી શોભ વધારેરે. ૧૫

શાર્દૂલછંદે, યત:-

“શય્યોત્પાટનગોહમાર્જન પયઃ પાવિત્રચુર્ણાક્રિયા,

“સ્થાલીક્ષાલનધાન્યપેક્ષણભિદાગોદોદનમ્થને;

“પાકાનાં પરિવેષણં સમુચિતં દાનાદિ શૌચક્રિયા,

“શ્વશ્રુભર્તૃનનંદદેવૃવિનયે કષ્ટં વધુર્જીવતિ.” ૧

સકલ કલાને સત ગોપવયૈરે, ઉભય પક્ષને ઉપકૃતિ કર્યેરે;
શ્રીવાસુપૂજ્ય જિનતનયની તનયારે, વાહ્લી મેનાને જીણુપરિઉમયારે. ૧૬
 ધર્મને આદરિ શિથલ ન ધારેરે, પાપ કરતાં પરિજન વારેરે;
 પતિવ્રતાનો ધર્મ મ ચૂકેરે, પર—ઉપગારે પહેલી ટુંકેરે. ૧૭
 હિતશિક્ષા દેતાં મત ડાપેરે, શ્રીજિનઆણુ વિશેષે ઓપેરે;
 અસદાચાર અવિધ સવિ લોપેરે, શક્ત ૩છતી ધર્મ મત ગોપેરે. ૧૮

૧૦—અરિહંત (કર્મશત્રુનો નાશ કરનાર), સિદ્ધ (અપુનર્લવ), આચાર્ય,
 જ્ઞાપ્રધ્યાય, સાધુ, દર્શન (ધર્મશ્રદ્ધા), જ્ઞાન, ચારિત્ર, અને તપ.

૧—દાક્ષિણ્યતા. ૨—ઉચે સાહે. ૩—શક્તિ છતાં.

મૃતવતી પુત્રવતી તું થાજેરે, દીન દુઃખીની વડુરે ધાજેરે;
 ભર્તારને મનિ એહવી વસજેરે, પ્રાણથકી અલગી નવિ ખસજેરે. ૧૯
 ધમ આસીસ બહુ પરિં દીધીરે, હિતશિક્ષાએ સહુને સિદ્ધીરે;
 જ્ઞાનવિમલ પ્રભુની કરેં સેવારે, એહ અખૂટ છે અમૃતમેવારે. ૨૦

દુહા. સોરઠી રાગે.

- માડી જાડી શીખ, લાડીનેં પ્લાડેં કહેં;
 આગેં ભરતાં વીખ, પગિરે આઘા પણિ નવિ વહે. ૧
- હીઠેં ભરાયેં માય, પણિ પરહત્થ દીધિ દીકરી;
 પીહરમાં ન રખાય, નયણાં આંસુજલભરી. ૨
- પીહરી વાર વેલા વીણુ xxx જાખસે;
 સીંચે આંસુધાર, હર્ષ વિખાદ બહુ મિલેં. ૩
- દુહા**-હવિં સ્વસુર નૃપ પૂછીનેં, કરિ જમાઈ પ્રયાણુ;
 કન્યા પરણી રૂઢિ ધણી ગાજતેં નિસાણુ. ૪
- કેતી ભૂમાં આવીયા, સાથેં મધવા ભૂપ;
 ભેટાલીઈ વિચિં અતિ ધણાં, ચિતમોદિ ધરી ભૂપ. ૫
- ધમ અનુક્રમે આવતાં, આનંદ અધિક ઉછાંહ;
 કલિંગદેશ છેં આપણે, દિયેં ડેરા તિણુ ઠાય. ૬
- આગેં વધાવે પાઠવ્યો, વેગવંત મહંત;
 થલી કલ્લ સમ કરહલા, ધૂધરમાલ ધમકંત. ૭
- લાંખી કોટેઈ લહકતા, લધુ પુછા લધુકન;
 કકકુદખીહુને વાસતા, જીતિ વેગ પવન. ૮
- વિપમ દુર્ગ ઉલંઘતા, એહાં યોધ યુવાન;
 નાગરપુરેં તે આવીયા, લહેં વધાઈ અનાંમ. ૯

૧-હવે. ૨-પગ. ૩-ભૂલમાં “નાગપૂરે” છે.

હાલ. સોહલાની. કરડો તિહાં કોટવાલ, એ દશી.
અથવા, પેઠો ભુવન મોઝાર, અતિઅજવાળે સુન્દર
આરડીજી, એ રાગે. ૭ મી.

હવે નાગરજન સર્વ, ૧સખર સળ્પ' કરી આવે' સાહ્યાજી;
નિજ પતિ દેખણુકાજી, હીયડે' હેનણુ અતિહે' ઉમહ્યાજી. ૧
પંચવરણુના ફૂલ, ૨પગર ભરાવ્યા સેરી સેરીયેજી,
ધૂપધટી પ્રગટાવિ, કચરો ભુહરવિ પંથ આછો કરે'જી. ૨
સિણુગાર્યા સવિ હાટ, ઘાટ બિહા છે પંથિ પંથિ સાંમહાજી;
હંટાવે' રાજપંથ, ૩વિષમી જે ધરતી તે કીધી સમીજી. ૩
ગોખિં ગોખિં નાર, જોખ ધરીને ગાવે મધુરસ્વરે'જી;
ધવલમંગલનાં ગીત, દીયે આસીસ તિણુ સમયે બહુ પરે'જી. ૪
સીર ધરી પૂરણુ કુંભ, સાંહમી ૪સોહાગીણુ આવે' પગારડીજી;
હીયડે હરપ ન માય, ૫પાવસકાલે જીણુ પરે મોરડીજી. ૫
સિણુગાર્યા ગજરાજ, સીસ સિંદુરે પૂરે પૂરીયાંજી;
મદ ઝરતારે કપોલ, ભમર જંકારે' અશુભ સવે ચૂરીયાંજી. ૬
કુંતિલ હય ઉપલાણુ, રથ ચક્રોલને વાહન પાલખીજી;
ગુડી નેજા અનેક, ઉંચી ઉછલતી જમ ગગને ૬લગીજી. ૭
બંદીજનના ઘાટ, બોલે બિરહાલી કાંતિલે ચુણીજી;
જયજય શબ્દ ભણુંત, નગરશોભા થઈ ચોક સર્વે ગુણીજી. ૮
ભરી ભરી મોતીથાલ. આવી વધાવે' સોહવિ સવિ મલીજી;
આવ્યો નગરનો નાથ, સાથે લાવ્યો છે પદમિની પાતલીજી. ૯
જાણે જોવાકાજી, ૭સહસ્તગમિં કર્યા નયણાં એણે પુરેજી;

૧-સારામાં સારી. ૨-પગાર, પગારો. કુલચોક.

૩-વિષમી, વિષમ ધરતીને સમી કીધી-સમારી દીધી.

૪-સોહાગીણુ, સુવાસણુ, સૌભાગ્યવતી ૪-ગોરી, સુન્દર સ્ત્રીઓ.

૫-વરસાદસમયે. ૬-મૂલમાં "લખીજી." ૭-હાનગણા.

દંપતિને મનોહાર, જુહાર કરીને જયજય ઉચરેછ. ૧૦
 સાંહમે આગ્યો જે ઘાટ, નરનારીના તેમનું જાણીછછ;
 પુરવનિતાએ જાહુ, મિલવા પસાર્યા ઉલટ આણિનેછ. ૧૧
 સંકીરણ થયો માગ, લાગ ન દીસેં તિલ પડવાતણેછ;
 ભુમિકાઈ પીણ જાણી, ઈમ તીણ ઘણે ઓચ્છવ ધણેછ. ૧૨
 આવી વધાવા અનેક, છેક વિવેકી ઇણિપરિં ભણેછ;
 એ ! ઇંદ્રાણી એ ઇંદ્ર, સરિખી વિજેડી રવિવિધે એ ગણેછ. ૧૩
 સુકૃત કર્યા એણે સાર, તેહતણાં ફલ અનુભવેછ;
 પૂરવપુન્યપ્રમાણુ, વર્ષત જે ફલે તસ તેહવેછ. ૧૪
 દેતા અદિલક દાન, જહુ માનસું તખતેં ધિરાજ્યાછ;
 મીઝીયા રાણોરાણુ, આવી પ્રણમે વડ વડા રાજવીછ. ૧૫
 સોવન થાલ વિસાજ માંડી, રસવતીરયું સયણુ સંતોપિયાછ;
 ભોજનભગતિ જુગતિ, વાડ યુક્તિસું પરિજન પોપિયાછ. ૧૬
 નાગરપુરીના લોક, સરિખુ કરી તિહાં શોભાવીયાછ;
 તિણુ સમેં તેહવું દેખિ, કહેં ઈમ ત્રિભુવન લેવા આવીયાછ. ૧૭
 આગ્યા અતેઉરમાંદિં, હરપ ન માવેં હિયડો સાંકડોછ;
 જ્ઞાનવિમલ પ્રભુસેવ, કરેં તેહને એ સુખ સાંપડોછ ! ૧૮

કુહા.

ઓચ્છવ ઈમ જહુલા કરી, વિભવતણેં અનુસાર
 રાગીં સહુ દેખી ભણેં, એ દંપતિ[આ]સંસાર. ૧
 ૪વીતશોક રાગ હવિં, સકજ્જ પુત્ર સંપેખિ;
 ભાર ઉતારે ભવતણો, જાણિ સમય વિશેષિ. ૨
 શુભમહર્ત પતિય લગે સવિ, જાણીં થાપેં રાજ;

૧-રસદાર, રસવાળાં ભોજનોથી સજ્જોને, ૨-એમ, એ પ્રકારે.

૩-સાંપડો-મલો. ૪-તીત+શોક, શોકરહિત. ૫-તિથિ.

અશોકચંદ્ર સુતને તિહાં, [અને] સારે આતમકાળ.	૩
ધર્મતણા અવસર લહી, કરસે જેહ વિલંબ;	
તે પછતાવે પાંમર્યે, પાકી ચાંચે અંચ.	૪
પુત્ર સકળે લાલચી, થઈ રહી ગૃહવાસ;	
તેણુંચું આવી સાધીઈ ! તસ સંસારનો પાસ.	૫
ઈમ જાણી શુભ મુદ્દરતિ, શુભ લગ્ન શુભ યોગ;	
શ્રીવાસુપૂજ્યગ્નિનવરતણા, આચારીજસંયોગ. ૧.	૬
ચઉનાંણી ધર્મગોપના ધર્મગોપગણિ નામ;	
તે પાસે સંયમ ગ્રહી, સાધે સંયમકાંમ.	૭
જ્ઞાનક્રિયા ધોરી ધવલ, વૃષભ જોતરીયા રવેગ;	
સંયમરથઉપરિ ચઢયા, વિચરે ધરે સંવેગ.	૮
‘ઉગીતારથ’ થઈ ૪સાધતા, શિવમારગનો રંગ;	
ગુરુસેવા વિરચતાં, પપરતારે લવિચંગ.	૯
કર્મકલંક નિરાકરી, ૬સિદ્ધ થયા નિજલાવ;	
પ્રગટાવી નિજરૂપને, અચરીજ રૂપાલાવ.	૧૦
દેા એક ગ્રંથમાંહે અછે, અચ્યુત પામ્યા સર્ગ;	
તિહાંથી ચવી ચઢી થયા, પામ્યા અછે અપવર્ગ.	૧૧
સાદિ અનંત થિર તે રહ્યા, એક તિહાં છે અનેક;	
લોક અંતિ આદિ આ લોકને, એહવો વાસ વિવેક.	૧૨

૧-શ્રીવાસપૂજ્યસ્વામીશાસનના આચાર્યનો.

૨-જ્ઞાન અને ક્રિયારૂપ બે ધોરી-જળશ બલદો જોડીને સંયમરૂપી રચાઈ થઈ, સંવેગ ધરતા વિચર-કરવા લાગ્યા, એવો અર્થ છે.

૩-શાસ્ત્રાર્થ જાણુ. ૪-મૂલમાં “સાધતા” એવો પાઠ છે.

૫-ગુરુની સેવા કરતા અને પર-અન્ય જીવોને તારતા.

૬-જુઓ પછાડી પાત્ર ૧૯૭ ગાથા ૧૧ મીની ટીપ.

ઢાલ.

રાગ મહાર. બે બે મુનિવર વિહરણ પાંગર્યાં,
એ દેશી. ૮.

રાગ હવિં રાજ કરે નિજ દેશનું,
વરતે જસ આણુપેં રાણા રાયહો;
તેજ પ્રતાપી ધર્મ ધરા ધરણ,
અભિનવ ધર્મતણો સુત રાયહો. રાં ૧
સાત વ્યસન તે દેશથકી દૂરિં કર્યાં,
પ્રકૃતિ પ્રગ્નને પાલેં છણુ રૂપરિ તાયહો;
પંડિતગ્નને પાલેં ચાલેં વિધોગતિ,
પરનારીને ગણેં ભગની ઉમાય હો. રાં ૨
પાલેં પૃથ્વીને એક છત્રાપરેં,
દુવિધ ધારિની કરેં ધર્મની રીત હો;
ત્રિવિધ શક્તિસ્યું મનું! ત્રિવિક્રમ પરિં,
ચાર ઉપાયેં કરી કાધી વયરીની છત હો. રાં ૩
પંચપરમેષ્ઠિસ્મરણ અહનિસેં,
પટશુણુ કરતા હરતા કુદ્ર પ્રવાર હો;
રાજ્યસભાંગ વધારે વાનથી,
વધતો જસ જગમાં તેજ સંભાર હો. રાં ૪

૧-બુઝો શાલીભદ્ર પાનું ૪૧ રાગ મહાર

૨-તાત, પિતાની માફક.

૩-માતાતુલ્ય. માય, તાય, સયણુ વિગેરે શબ્દો માગધીલા. પાનાં
છ. જેમાં “જ” અને “ત”ને ઠેકાણે “ચ” “ન”ને ઠેકાણે “ણ” વાપરવામાં
આવે છે. ૪-સામ, દામ, દંડ અને ભેદ. આ ચાર વૈરીઓને છતવા-
માટે રાજકળા ગણાય છે.

૧ પૂરવે જે હુંતા રાજ્ય મોટકાજ,
 દાની માની ગુણુ ગ્યાની ધરમી ભૂરિ હો;
 તે ઉત્તમ જનને મનખંદીખાણું દીયાજ,
 છોડાવ્યા સઘ નૃપને નિજ ગુણુ ભૂરિ હો. રા• ૫
 તસ ગુણુગણુની કેતી વર્ણનાજ,
 કરતાં વાધે છે અંધતણો વિસ્તાર હો;
 વંશ ધ્વ્યાગે જે ચૂડામણિજ,
 ખાગે લાગે જેહ બલીયા, પૂહવી સાર હો. રા• ૬
 રોહિણી રાણી ગુણુની ખાણી તેહસ્યુંજ,
 વિવસેં બહુલા તે સાથે વિલાસ હો;
 સરખી જોડી ગુણુની કોડિ લાગ્યેં મિલેજ,
 હોય જે પૂર્વપુન્યપ્રકાસ હો. રા• ૭
 પાંચ પ્રકારનાં કામગુણું કરી ભોગનાંજ,
 ભોગવતાં તસ હુઆ સાત પુત્ર પવિત્ર હો;
 સોમ ૧ સોમપાલક ૨ દેવ ૩ દેવપાલછેજ,
 શત્રુસેન ૫ વિજયસેન ૬ છિં મિત્ર હો. રા• ૮
 દેવસેન ૭ નામે અંગજ છે સાતમોજ,

૧-અશોકચંદ્રની પૂરવે જે જે રાજ્યો ઉપર વર્ણવેલા ગુણોવાત્તા
 થયા તે નણે કે અત્યાર સુધી તેવા ગુણોવાળો કોઈ ન થવાથી
 લોકોના મનરૂપ બંદીખાને ન પડ્યાં હોય ! તેણે આ અશોકે તે તે ગુણો
 ધારણ કરવાથી તે સઘ-સઘલાંને બંદીખાનેથી છોડાવ્યા. એવી કવિકૃતિ છે.
 અર્થાત્ પૂર્વે જે જે ગુણી રાજ્યો થયા હતા તેના ગુણોને, લોકો જે
 મનરૂપ બંદીખાનામાં યાદ કરતા હતા તેની બદલે હવે અશોકના ગુણો
 યાદ કરવા લાગ્યા. તેથી તે લોકો મનબંદીખાનામાંથી મુક્ત થયા. આવોજ
 ભાવ શ્રીપાલરાસમાં શ્રીચરોવિજયજીએ પણ શ્રીપાલમાટે વર્ણવ્યો છે.
 “અચરિજ એક તેણે કર્યુંરે, મનગુણગૃહ હતાં જેહરે, કર્ણાદિક નૃપ સસનેહરે
 છોડાવિયા સઘળા તેહરે.” ખંડ ૪ કાં ૬ ખાં ૧૧

ગજે ! સપ્તાંગે ભૂપતિ રાજ્યના અંગ હો;
 તદનંતર વલી તનયા ચાર તે ઉપરેજ,
 સપ્તનયઉપરિ ચઉવિધ બુદ્ધિતરંગ હો. રા૦ ૯
 તિલકમંજરી૧ ને વલી રૂપમંજરીજર,
 ગુણમંજરી૩, સોહગમંજરી૪ નામ હો;
 ગજે ! લક્ષ્મી સરસતિ રતિ પ્રીતે ધરી કરીજ,
 અવતરી સાજનભાગે દરિસનકામ હો. રા૦ ૧૦
 તનયા પિણુ પરણાવી એજવ અતિ ધણોજ,
 સરિખા જ્ઞેષ્ઠ દેશતણા રાજન હો;
 પુત્રી નિજકરમી ભાપા એહવી લોકનીજ,
 પુન્યપસાયે લહી સમાને વાત હો. રા૦ ૧૧
 વલી તદનંતર આહમો સુત થયોજ,
 નામ દ્યુત્યું છે તસ **લોગપાલ** હો;
 માનું ! આડે એ દિસના હાથીયાજ,
 સોહો જિમ ઇંદ્રને પાસે તિમ ભૂપાલ હો. રા૦ ૧૨
 પુન્યસંયોગે સવિ સરિખો મિલેજ,
 ધર્મિજનને ધર્મતણો પરિવાર હો;
 જિમ **વસુદેવને** જહોતરી સહસનોજ,
 મિલિ સવિ નારીતણો પરિવાર હો. રા૦ ૧૩
 વંશ ઇદ્ધિયાગે એહવા નિપજતાંજ,
 અચરિજ સ્યું ગણીયે તેહમાં એહમાં એહ હો.
 ૧૨યણાયરમાં રચણુતણી શી મોટિમાંજ,
 ઉપજે તિહાં **જ્ઞાનવિભલ** પ્રભુસ્યું નેહ હો. રા૦ ૧૪

૧-રતાકર. સમુદ્રમાં રત્નની મોટાઇ શી ?

કહા.

- એહવેં એક દિન ભૂપતિ, રાણી બેઠા ગોખ; ૧
કેલિ કરે રસ રંગસયું, ગોખિં કરતા બેધિ.
સુખીયાને સુખ સંગમે, જાતો ન લહીછ કાલ;
દુખીયાને પણુ જ્ય છે, પણિ દાવાનલ ઝાલ. ૨
સુખને ચાહે બહુ જતા, પણિ સુખ તે પુન્યપ્રમાણ;
લોકિકસુખ અનેક છે, લોકોત્તર નિર્વાણ. ૩
સાતે સુખ આવી મિત્યા, લોક કહે એ વાત;
તે તો મનમાં જાણીછ, જેહનો છલાં અવદાત. ૪

યત:-

- પહેલું સુખ જે તનુયેં નરા, ખીજું સુખ રીણુ નહીં અને વરા;
ત્રીજું સુખ પરદેશિ ન જાય, ચોથું સુખ જે વસતું ઠાય. ૧
પાંચમું સુખ પંચમાહે મનાય, છઠું સુખ ધરણી સુખદાય;
વિનયવંત સુતા સુત પરિવાર, એ સાતે સુખ જનને પસંસાર. ૨
પહિલું સુખ મુનિ વિનય પ્રધાન, ખીજું સુખ ગુરતું લહે માન;
ત્રીજું સુખ સંયમે સાયુધ્યાન, ચોથું સુખ જાણે શ્રુતજ્ઞાન. ૩
પંચમ સુખ લહે સયલે પૂજ્ય, છઠું શુદ્ધ ભાવે ધરી સુદ્ધ;
સાતમું સુખ હોઈ પદવીધાર, તે મુનિ સુખીઓ પામે પાર. ૪

૧-દુનિયાદારીનું, સાંસારી. અર્થાત્ સાંસારીકસુખો તો ધણાંને હોય છે પણ લોકોત્તર-પરમસુખપણું, કે જન્મજરામૃત્યુ પ્રાપ્ત ન થાય તેવું સુખ તો થોડાંનેજ મળેલું હોય છે.

૨-રણ, દેવું. ૩-પ્રદેશે જાતાપણું ન હોય.

૪-પંચ, સમુદાય, સંઘ, અને ન્યાત જાત તિગેદિમાં પ્રતિષ્ઠાપણું.

૫-આ સાતે સુખ લોકિક-સાંસારીક છે. ૬-મૂલે “સુજ્ઞ” એવો પાઠ છે. ૭-આ સાત સુખ લોકોત્તર-પારમાર્થિક છે.

પૂર્વદુહા.

ગાહા ગુહાને દુહા, હરીયાલી અને છંદ;
શુદ્ધ સમસ્યા પદ્મવી, કરિ નેત્રાદિ અમંદ.

૫

(હરીયાલીપ્રકાર.)

અથ પ્રશ્ને—

અર્ધ મુલ નયણ સોળસ પત્રસય જહાય, ચરણ જીયલં;
દુનિ જિય દુનિ કર યલ, નમામિહં એરિસદેવં. ૧
ઉત્તરે-શ્રીપાર્શ્વનાથ:

પ્રશ્ને—

ખીજું ધૂર છે કિર્યું, ગુરને દીજે શી વસ્ત ?
ઉત્તમ કાર્ય હોયે કિર્યું, ૧ જાત્ર પઠિં શું પ્રશસ્ત ? ૨
ઉત્તરે-હૈં નમઃ સિ.

પ્રશ્ને—

૨ પદમખખરવિણુ ઘર ઘોલી, અંતખખરવિણુ શિવ સોહાય;
મત્તખખરવિણુ કોઈને ન ગમેં, તે ભૂષણ મુજ મનમાં રમે. ૩
ઉત્તરે-રાખડી.

પ્રશ્ને—

આદિ અંત જોડી સિર ધરિયેં, તે જીન વરેં તો ભવતરીયેં;
આદિ દુગેં અંતિ મોટો હુવેં, અંતિ દુગે તો કોઈ ન જોવે. ૪
પદમતિખખર કરેં વે ! ઘણું, દુગ ચઉ ચરણે પાઠ;
ઝોઅખખરેં સોભાવીયેં, સકલ રૂપ જઈ કાઠ. ૫
યુગ્મ. ઉત્તરે-આભરણ.

પૂર્વદુહા.

ધત્યાદિક ઝગોઠેં કરી, પ્રેમે કરી વિનોદ;
એહવામાં જે નિપણું, તે સુણજે ધરી ૪ ઉમેદ.

૬

૧-નિશાળીયો પ્રથમ શું ભણે? ૨-પ્રથમ, પહેલું. ૩-વાર્તાએ, વાતોએ.
૪-ઉમેદ, દર્ષ.

હાલ. નદી યમુનાકે તીર, ઉડે દાય પંખીયા; એ દેશી. ૨મી

સાત ભુમિધર ગોખે એકાં દંપતી,

નવનવ કરતાં લીલ મદનને જિમ રતી;

લોકપાલ સુત નાંહનો ઉછંગે ખેલાવતી,

જીવનપ્રાણાધાર કહીને ખોલાવતી. ૧

^૧આકડ દેતી વદન લિધે તસ ભાંમણાં,

મોદિક ગોલમા ગાલ રસાલ વદે ધણા;

ખાહુ ^૨મૃણાલસમાન લાલ પરવાલડા,

અધર ધવલ રદપંતિ નયનપંડજ વડા. ૨

એહવે અવસરિ તામ ડસમીપ ધરે રહી,

કોમક દુખિણી નારી રોએ છે ગહગહી;

દીન દીન સ્વર ઉંચ વિલાપ બહુ કરે,

કારે કોપ્યો દૈવ તું મુજ સિરઉપરે. ૩

પુત્રતણો સંજ્ઞેગ કરીને સ્યું કર્યું,

જોતેહનો કીધ વિયોગ એ જીવિત મુજ સ્યુંહર્યું;

ઇંમ બહુ કરતી શોક લોકથોક મેલવે,

કરે આકુંદ વિલાપ બહુ પરિં તે લવે. ૪

તવ ભાપે નિજ કંતને રાણી રોહિણી,

કિરયો એક છે રાગ કહ્યો સ્વામી ગુણી;

રાગ કહ્યા ^૪પદ જેહ છત્રિસ છે રાગિણી,

૧-અચ્ચી લેતી, ચુઅન કરતી. ૨-કમલતંતુ જેવા કોમળ. ૩-નજીક.

૪-છ રાગ આ પ્રમાણે છે. “૧ શ્રીરાગોચવસન્તથ્થ, ૨ ૩ ભૈરવઃ ૪ પગ્ગમસ્તથા; ૫ મેધરાગો બૃહન્નાટ, ૬ ષડેતે પુરુષાહ્વાયઃ.” અર્થાત્ “૧ શ્રીશ્રી-રાગોઃ ૨ વસન્તથ્થ, ૩ ભૈરવઃ ૪ પગ્ગમસ્તથા; ૫ મેધરાગશ્ચ વિજ્ઞેયઃ; ૬ ષડો ૬ નટનારાયણઃ” આ છ રાગો શિવમતે છે પરન્તુ હનુમન્મતે તો જીહીજ પ્રકારથી છે. તે આ પ્રમાણે “૧ ભૈરવ ૨ કૈાશિકશ્ચૈવ, ૩ હિન્દોલો ૪ દીપકસ્તથા; ૫ શ્રીરાગો ૬ મેધરાગશ્ચ, ૬ ષડેતે પુરુષાહ્વાયઃ.”

તેહના ભેદ અનેક ભાષામેં બહુ સુણી. ૫
હૃદય સ્થલસું નિજ કર યોજને એકરે,
અભિનવ નાંમ સંગીત નૃત્ય કેહું કરે;
અચરિજ લાગેં મુજ મન નાટિક જોવતાં,
વરસેં જિમ જલધાર એ નયણેં રોવતાં! ૬
સીંધુદે; બયરાડી; કાલહર્યો સુણ્યો,
પણ તેહમાં એ ભેદ ભાષાં ન મેં ભણ્યો;
નામ કીસ્થું એ રાગનું સ્વામી દાખીધં,
પૂછ્યાં વયણની ખતીએ ઉત્તર ભાષીધં. ૭
ધ્રમનિ સુણી ભૂતાય વિચારે ચિંતે ધરિયું,
દેખો એ પરદુઃખ ન એહનેં ચિતવસ્યું;
યદપિ વાહલી મુજને, છે એ અતિ ધણી,
સ્યું કીજે તે નારી જીલું પરપીડા નવિ ગણી. ૮

દાલ-૫, ૬, ૭, ૮. “કોઈકે નાગરજનના પુત્રમરણથી તેની માતાને વિલાપ કરતી સાંભલી રોહિણી, કોઈ ગીત ગાય છે એવું સમજી અને ધણીને તેનું રાગનામ પૂછ્યું કારણકે રોહિણીએ કોઈ દિવસ દુઃખ કેવું હોય છે તે સ્વપ્ને પણ જોયું—સાંભળ્યું ન હતું. આથી અશોકને વિચાર થયો કે પારકું દુઃખ પણ એ ગણકારતી નથી. તેકે રોહિણી મને વાહલી છે છતાં પણ જે પરદુઃખને ગણકારતી નથી તેને શું કરવું?” આની અંદર રોવાનો અવાજ સાંભળ્યો અને રોહિણીએ નાટિક થાય છે એમ જાણ્યું તેમ સૂચવેલ છે. અને રોહિણીપરસ્તવનમાં “રોહિણી અને અશોક જે ગોખમાં બેઠા છે તે ગોખ નીચેથી મરણ પામેલા પુત્રને અગ્નિસંસ્કારમાટે રાતારોતા લઈ જતા ટાણેએને જોયા. અને સ્વપતિને પૂછ્યું કે આ નાટિક કયા પ્રકારનું છે એમ વર્ણવેલું છે.” આ પ્રમાણે—“હારે મારે એહવે કોઈક નગરવશિકનો પુત્ર જો, આયુક્ષયથી બાળક મરણદશા લહેરે લો; હારે મ્હારે માત-પિતાદિક સહુ તેહનો પરિવાર જો, રડનો પડતો ગોખતળે થઈને વહેરે લો. હારે મારે તે દેખી અતિ હરખી રોહિણી તામ જો, પીકને લાંબે એ નાટિક કણ ભાતનુંરે લો. હારે મારે દીપ કહે એ પૂરવપુન્યસંકેતજો, જન્મયજી નવિ દીકું દુઃખ કોઈ જાતનુંરે લો.” દાલ પહેલી ગાથા ૫-૬.

પરદુઃખ દેખી દુઃખ ન પામે જે નરા,
 મગસેલ પત્થરને તોલિ કહીજે તે ખરા;
 ભાજે પરના દુઃખ તેહી જન જીવતા,
 જયવંતા જગમાંહિ રહો તે ^૧સાસતા. ૯
 તે શ્રીશાંતિજિનસર સુખકર જાણીધં,
 ધનધન મેઘકુમાર પૂરવભવ આંજીઈ;
 પરહેતિ નિજપ્રાણિ!^૨ તણાપરિ જે ગણે,
 તે તોજગમાંધીર-કીરતિ તસ સહુ ભણેછં. ૧૦
 પરદુઃખ દેખી દુખીયા તે વિરલા કહ્યા,
 પણ પરદુઃખનો આભાસ હોઇ તેહી શુભલક્ષ્યા;
 દેખી પરનાં દુઃખ માથે મતિ વાંકડાં,
 તેહ અધમનર જાણિ વિષ્ટું જિમ આંકડા ! ૧૧
 એ વનિતાઉપરિ પ્રીતિ ધરે હું બહુ પરિ,
 પણ એ નિર્દય નિર્ગુણ પરિદુઃખ નવિધરે;
 આલ સોનું જે કાંને ધર્યું પીડા કરે,
 છુરી કંચનની હોઇ તો ઉદર નવિ વિદરે. ૧૨

યત:—

ગીતિ.

“વિરલા જાણતિ શુણા, વિરલા પાલતિ ઝનિદ્વણા નેદા;
 વિરલા પરકજ્જકરા, પરદુઃખમે દુઃખીયા વિરલા. ૧”
 સ્ત્રી, માયાનું મંદિર કપટની કાચલી,
 બાંધે સ્ત્રીનો વેદ અનન્ત પાપે મિલી;
 ભવપ્રપંચનું ખીજ નરકગતિ દીપિકા,
 શોકકંદ કલીદંદ કાયરજન જીપિકા. ૧૩
 સર્વ કામનું ધામ વિષમ વિષયા નદી,
 કોઇ અપૂરવ વ્યાધિ અનેમા શ્રીજિને વદી;

૧-શાશ્વતા. ૨-સ્વપ્રાણ, ૩-નિર્ધનો પ્રત્યે.

જન્મધટ્ટી જિણું છાંડી તે મહાતમા,
 ધનધન તેહની માય રહ્યા બેતમા. ૧૪
 ઇમ ધારિ મનમાંહિ? નિલાડે ત્રિવલી ધરી,
 બોલાવી તે નારિને પ્રીતિ પરહી કરી;
 પણિ મુંહડે કરી નર્મ મર્મ વયણે કહ્યું,
 એ ! રાવાનું કર્મ જગિ સધલા લહ્યું. ૧૫

યતઃ અનુષ્ટુપવૃત્તે.

“રોદનં હસનં કામઃક્રીડાલક્ષણમક્ષિણમ્,
 “ગમનં શયનં નિદ્રા, સ્વયં સિદ્ધાઽન્યમૂનિદિ.” ?

દુઃકૃત કર્યા યોગબલ તેહ ભાવિપાકથી,
 હોઇ પ્રાણીને એહ, અધર્મના પાકથી;
 આધિ વ્યાધિને ઇષ્ટવિયોગ; અનિષ્ટનો,
 હોઇ સંયોગ સમાગમ દુર્જન દુષ્ટનો. ૧
 એહવાને તો સહજે રોદન નીપજે,
 સ્ત્રીજનને તો વિશેષે શોક બહુ ઉપજે;
 જૂહુ; માયા; સાહસ; ચંચલ; મૂઢતા,
 ધર્મ્યા, અશુચિ, અતૃપ્તી હૃદયની ગૂઢતા. ૧૭
 પ્રાર્થે પરને શોકકરાવણુ હેતુ છે,
 વનિતા અરતિ નિદાન કલેશનું બેત છે;
 પણ તું માહરે માન અહંકારે ચઢી,
 એક કારેલી વેલીને લીંપરસે ચઢી. ૧૮
 એક ઊંટને વલી ઉકરડે ચઢ્યું,
 એક વાંમણને વલી પાપે ખાડમાં પડ્યું;

૧-કપાળે ત્રિવલી-કોધાવળી. ૨-જગત્માં. ૩-મોટે ભાગે, બનતા સધી.

એક અઅલાની જાતિ ને માન પતીનું લહી,
 તિમ બેટા વહી બેટી તિણે વહી ગહગહી. ૧૯
 દુખિ એકનું ^૧પેટિ હસે એક ખૂટીઓ,
 એ ઉખાણો લોકતણો તે ભોટિઓ;
 પણિ દુઃખીયાનું દુઃખ દેખી જસ મનિ ન, વિરમે,
 જ્ઞાનવિમલ પ્રભુધ્યાનકૃપાથી સંક્રમે. ૨૦

કહા.

વયણ સુણી ઇંમ કંતનાં, ચિત્તમાં ધરી વિપાદ;
 કહે રોહિણી રાણા હવે, પતિસ્થું કિસ્થો વિવાદ. ૧
 પણિ સ્વામી જે તુમે કયું, તે તે સર્વ પ્રમાણ;
 અઅલાનું જાતે કહો, શાસ્ત્રતણે પરમાણ. ૨
^૨તુલ્યથી ને જિનધર્મથી, સહુથી અધિકો આજ;
 પણિ માહરે મન ગર્વનો, લેશ નથી મહારાજ. ૩
 પ્રાહે હું જાણું નહીં રોદનકેરી વાત;
 રાગ કુણ કુણ નિત્ય છે, થાઇ કેમ કિણ બ્રાંત. ૪
 ઇંદ્રિયસુખઅલઉપરે, કરે ગર્વ અજ્ઞાન;
 પરદુઃખ દેખી વહી જે હસે, દૂરભવિ તેહ ^૩નિદાન. ૫
 દુખીયાજન દેખી કરે, હાસ્ય ^૪અમર્ષ ને વીગ(હીગ);
 તાસ જાતિ ઉત્તમ નહીં, જાણે વલણું ^૫ચીંગ.
 પ્રત્યુત્તરને ભાષવા, પતિ સાથે ઉલ્લહ;
 પતિવ્રતાવ્રત નવિ રહે, પણ રોવું નાવે કંક. ૭

૧-પેટ.

૨-તમે મારે માથે છો તેથી. અને જિનધર્મનું આલંબન માહરે છે
 તોપણ મને ગર્વ નથી, એવો ભાવ છે. ૩-ચોકકસ. ૪-દયાનો અભાવ.

૫-કમ, ચિંથુ

ઇષ્ટવિયોગેં દુમનપણું, મનમાંહે નવિ થાય;
 ધર્મસંયોગ વિયોગનો, વસ્તુમાંહે ઠહરાય. ૮
 ઈંમ ભાવિત મન જેહનું, તેહને કિસ્થો વિષાદ;
 વીતશોક વીતરાગનો, જેહનેં હોઈ પ્રસાદ. ૯
 પણ એ સ્ત્રી ગાયેંછકેં, રાગતણું જે તાન;
 નવિ દીહું, નવિ સાંભળું, પુછું તાસ નિદાન. ૧૦

ઢાલ. રાગ કેદારો, અથવા કેદાર. ૧૦ મી. કપૂર હોવેં
 અતિ ઉજલોરે, એ દેશી. અથવા, મનમંદિર દીપકજિસ્થોરે,
 દીપેં જાસ વિવેક; તાસ ન કહીયેં પરાભવેરે, અંગ અજ્ઞાન
 અનેક, પિતાજી! મ કરો જૂઠું શુમાન. એ રાગે. આ
 રાગ, ઇંડર આંખા આંખલીરે, ઇંડર દાડિમ દ્રાખ;
 તે રીતે પણ ગવાય છે.

હવિં રાજ એહવા સણિરે, રાણિવયણુ વિશેષ;
 ચિંતેં મનમાં એહવુંરે, ધીઠમાંહેં ૧એહરે.
 પ્રાણી! નવિ કરીએ ૨વેસાસ.
 નારીઈં કીધા દાસરે પ્રાણિ! કામીજનનેં પાસરે પ્રાણી;
 નવિ કરીયેં વેસાસ. આંકણી ૧
 મનમાં અનેઈં ચિંતવિરે, ભાષે મુખ વલી અન્ય;
 કાયાઈં ૩અનેરો રમેરે, નારી યંત્ર છે અન્યરે. પ્રાં નં ૨
 વાતેં 'તેલિં-તીર' પેખીઈંરે, તેહ સામી ઉઠે ઝાલ;
 તિમ ૪તાતી પ્રકૃતિ થયોરે, અશોકઅંદ્ર ભૂપાલરે. પ્રાં નં ૩

૧-મૂલમાં "એરેહ" પાઠ છે. ૨-વિશ્વાસ. ૩-મીલે.

૪-તાતો, ગરમ, આક્રાંક્ષા સ્વાસાવવાળો. "ચન્દ્રથી નિર્મળ ક્ષમા, ક્રોધ અગ્નિથી તાતો." કોઈ કવિ.

કહેં રાજા તુજ શીખવુંરે, એ મીઠો તુક રાગ;
 કહિ રાણી મુજ શીખવોરે, જોહવો દેખો લાગરે. પ્રાં નં ૪
લોકપાલ લઘુ સુત તિહારે, બેઠો છે ઉત્સંગ;
 હસિત વદન હેળલુ(ઓ)રે, કરતો નવનવ રંગરે. પ્રાં નં ૫
 પ્રેમ ન આંણ્યો ચિત્તમારે, દેખી તે સુકુમાલ;
 નૃપ કહેં મુજને આપીધરે, એ **લોકપાલ** લઘુ આલરે. પ્રાં નં ૬
 સુત મરતો પણિ ઇછીધરે, ભાંજે વહનો નાદ;
 ઉખાણો એ લોકનોરે, સાચો કરો ઉન્માદરે. પ્રાં નં ૭
 સ્વામીને હાથે દીધરે, તે આલક તિણવારે;
 સાતમી ભૂમિથી નાખીઓરે, હેઠો તે ક્રોધ ધિક્કારે! પ્રાં નં ૮

ચત:—

ગીતિ.

“ક્રોધ: પરિતાપકાર: સર્વસ્યોદ્દેગકારક: ક્રોધ: ।

વૈરાનુષંગજનક: ક્રોધ:, ક્રોધ: સુગતિહન્તા.”

એક અસમી ક્ષિતકારિતારે, બીજો મિલીઓ ક્રોધ;
 એક અમિને વાયરોરે, તસ સંયોગે કિંમરહિવોધરે. પ્રાં નં ૯
 હાહારવ થયો લોકમારે, પરિજન કરે પોકાર;
 અંગુલી મુખમાહે દીયેરે, સ્યું થયો એહ વિચારરે. પ્રાં નં ૧૦
 નૃપ કહિં ચંચલ કરથકારે, પડીઓ એહ કુંમાર;
 મુખથકી હાહા! ઇમ કહિરે, સ્યું કીધું કીરતારરે. પ્રાં નં ૧૧
 ઉત્તમને પણુ આપદારે, આવ્યે ઉપજે દુઃખ;
 દુઃખ દુર્જન તમ પિથુનતારે, રોગાદિક નહિ સુખરે. પ્રાં નં ૧૨
રોહિણી રાણી સાંભલ્યુંરે, પણિ દુઃખનો લવલેશ;
 નાવ્યા ખેદન પણિ નહીરે, ચિતે કાંઈ વિશેષરે. પ્રાં નં ૧૩
 બાણે સુતથી થામસ્યેરે, એ ક્રોધ નવસો રાગ;
 દીવાથી દીપક હોધરે, હરિણથકી નિમ કાગરે. પ્રાં નં ૧૪

જિમ નિદાન છે રાગનારે, આપાપણાં અનુકૂલ;
 તિમ પતિને મન હુસ્ચેરે, નવિ ચિંતે પ્રતિકૂલરે. પ્રા० નં ૧૫
 બાલક ભૂમિ પડે તિસ્ચેરે, ૧તેહવિ નગરીને દેવી;
 સાનિધ કરે તિહાં માંડીઓરે, સિંહાસન તતખેવરે. પ્રા० નં ૧૬
 પુન્યે વંછિત સવિ ફલેરે, પુન્યે સુર સુપ્રસન;
 જંગલમાં મંગલ કરેરે, જસ સાનિધ્ય કરે પુન્યરે. પ્રા० નં ૧૭
 જલ થલ અનલ; સલીલ; અરિરે, મિત્રઅરિ સુખમાલ;
 વિપ અમૃત; ગજ, અજ સમોરે, મૃગપતિ મૃગપરે

બ્યાલરે. પ્રા० નં ૧૮

દુશમન દુષ્ટનું ચિન્તવ્યુરે, થાઈ સવે વિસરાલ;
 પુન્યતણું સુપસાહિલેરે, વાંકા ન થાઈ બાલરે. પ્રા० નં ૧૯
 રાગ વિરમે પામીઓરે, રોહિણીને નવિ શોક;
 કહે સ્વામી મુજ દીછઈરે, સુતબૂપણ ધન રોકરે. પ્રા० નં ૨૦
 રાગઈ નર મોકલ્યારે, બાલક લેવા કાજ;
 સુત રમતો દેખી કરીરે, ઈસ્યું અચરિજ આજરે. પ્રા० નં ૨૧
 હસતો હેનિ આંણીઓરે, કરસપુટ ગ્રહી બાલ;
 વદન તે પૂનિમચંદલોરે, મૃદુ મૃણાલ ભુજનાલરે. પ્રા० નં ૨૨
 આવી નૃપને ૨કરિ દીછઈરે, દેખી વધાવ્યો આનંદ;
 રાગ મનમાં ચિન્તવિરે, મેં જે ઉપાયો દંદરે. પ્રા० નં ૨૩
 રાણીલાગ્ય પધારૂરે, પડીઓ પણિ એ કામ;
 અણુવિચાર્યું ન કીછઈરે, રાખી પુન્યે મામરે ! પ્રા० નં ૨૪
 રાગઈ તે સુપીઓરે, રાણી કરે લોકપાલ;
 જ્ઞાનવિમલ પ્રભુની કૃપારે, જાયે સઘલાં બાલરે. પ્રા० નં ૨૫

૧-તેહવિ-તેહવે, તેવારે. આ રાસાની અંદર “વે” ને બદલે “વિ”
 “કહે”ને બદલે “કહિ” “કરે” ને કહાણે “કરિ” એવા પ્રયોગો વાપરતામાં
 આવેલા છે. માટે વાંચકોએ અર્થ વિચારતી વખતે લક્ષ રાખી વિચારવો.

૨-કરિ-કરે, હાથે. ૩-મૂલે “રાણી લાગ્યે” પાઠ્યુરે” એવો પાઠ છે,

દુહા. સોરઠી રાગે.

કહે રોહિણી એ રાગ ! શીખવસો સ્વામી કદા ?
 કહે રાગ નહિ લાગ, હમણાં સીખવવા તણો. ૧
 દેખી કુમારનું નૂર, પ્રસન્ન થયા સવિ નાગરા;
 જાણે ઉગ્યો સૂર, જિમ પંકજ પદ્માકરા. ૨
 વાગાં મંગલ તૂર, ધરિ ધરિ થયા વધામણાં;
 ભેટિતણા ભરિપૂર, લિધે બાલિકનાં લામણાં. ૩
 ધર્મતણે સુપસાધે, વિષમસમે સશ નિપજે;
 અર્જૂન પામે રાય, તે જ્ઞાનીવિજુ કુણ દાખવે. ૪
 અસંભાવ્ય સંભાવ્ય, થાયે પુન્યપ્રભાવથી;
 રામતણે અનુભાવિ, શૈલ તર્યા જે સિંધુમાં, ૫
 ચત:—

ઉપજાતિ

“વને રણે શત્રુ જલાગ્રિમધ્યે, મહાર્ણવે પર્વતમસ્તકે વા ।
 “સુપ્તં પ્રમત્તં વિષમસ્થિતં વા, રક્ષન્તિ પુણ્યાનિ પુરાકૃતાનિ.૧”

[ભર્તૃહરિ.]

વાધી સધલેહી કીર્તિ, ધનધન રાણી રોહિણી;
 એ સચ્ચ શાલનિ મૂર્તિ, જે રોવૂં જાણે નહીં. ૬
 મોટા પુત્ર પવિત્ર, એ પનોતી પદ્મની !
 ચોખાં જાસ ચરિત્ર, એ માનિતી લાભિની ! ૭
 સુખે ગમાવે કાલ, રાતિ દિવસ જતાં થકાં;
 ચિંતે મનિ ભૂપાલ એ શી ! અચરિત્ર વાતડી ! ૮
 શોક ન જાણે જોણિ, દુઃખહેતે પણિ એહને;
 સુતને રાખ્યો કેણુ, સિંહાસન માંડી કરી ! ૯
 મેં કીધું અવિચારી, પણિ એ સુતના પુન્યથી;
 થયું સધલું સુવિચારી, ઐ ! ઐ ! ઈર્મવિચિત્રતા ! ૧૦

ઢાલ. રાગ સારિંગની દેશીએ. (સારંગ) ૧૧ મી.

જહો! હવે એહવે અવસરિં તિહાં, જહો! વનપાલક પ્રણમેવી;
 જહો! આવી દીયે વધામણી, જહો! જ્યજ્ય હુઉ નિતમેવિ.
 સુણો પ્રણુ વિનતડી મનોહાર, પાઉધાર્યા એણીવાર. સુણો. ૧ આં.
 જહો! ૧શ્રીવાસુપૂજ્ય જીવંદના, જહો! હસ્તદીક્ષીત અણુગાર;
 જહો! ૩પકુંભ સ્વર્ણકુંભજી, જહો! નામેં દીધં શ્રુતધાર. સુ. ૨
 ૨જહો! સંયમ ઉપસમ બિહું મદ્યા, જહો! મૂરતિવંતા ધર્મ;
 જહો! ચરણકરણ આરાધતા, જહો! જાતે[યે] અંતરકર્મ. સુ. ૩
 જહો! સુમત ઝગુમ બિહું ચાલતાં, જહો! મમતા નહિ લવલેશ;
 જહો! ૪પંચાચાર વિચારતાં, જહો! લહતાં સર્વ વિશેષ; ૪
 જહો! નવવિધ ૫બ્રહ્મ-આરાધતા, જહો! ચાલે સંયમપંથી;

૧-ચોવીસ જિનેમાંથી ૧૨ મા જિનેશ્વરના હાથેજ દીક્ષા પામેલા ૩પકુંભ અને સુવર્ણકુંભ નામના સાધુઓ. પાઉ+ધાર્યા-તેઓના પગોને આપણી ધરતીએ ધારણ કર્યા છે. અર્થાત્ તેઓ પધાર્યા છે.

૨-તેઓ જે સાક્ષાત્, સંયમ અને શમતાસહિત જાણે ધર્મમૂર્તિજ નહોય તેવા છે. “હું” તો ક્રોધ કષાયનો ભરિયો, તું” તો ઉપશમ રસનો દરિયો.” શ્રીઉદયરત્ન. ૩-જીઓ શાલીભદ્ર પાને ૪૧ માં ૨ વાળી દીપ.

૪-જીઓ કુસુમશ્રીરાસ પાને ૧૭૫માં દીપ પમી.

૫-બ્રહ્મચર્ય. “ ૧વસહિ રકહ ૩નિસિઝિજ્ઞ-૪દિય ૫કુટિર ૬પુવ્વકી-લિય ૭પાળીપુ; ૮ઝંઝમાયાહાર ૯વિભૂસણાય, નવબંમચરે ગુત્તીઓ.”

૧-વસતિ-સ્ત્રી, પણ અને હીજડાદિવાળી જગ્યા તજવી.

૨-કયા-સ્ત્રી, આદિકની કામકયા ન કરવી.

૩-આસન-સ્ત્રીઓ બેઠેલ હોય તે આસને જે ધડી-૪૮ મિનીટ સૂધી ન બેસવું તે.

૪-ધંદ્રિય-સ્ત્રીઓના અંગાપાંગ સરાય ન જોવા તે.

૫-કુડયાંતર-દિવાલાદિકને આંતરે રહી સ્ત્રીઓના ખાનગી ગીતાદિક ન સાંભલવા તે.

જહો! કર્ણારસનો સિંધુ છે, જહો! નિશ્ચયથી નિશ્ચયી. સુ. ૫
 જહો! નિર્મમ જનિરહંકરીયા, જહો! શાંત પ્રશાંત ને દાંત;
 જહો! બાહ્ય-અંતરક્રોધાદિકે, જહો! જનિર્વિકાર અત્યંત. સુ. ૬
 જહો! ત્રણે ૧૦ ગારવ છાંડીયા, જહો! જાણી તાસ વિપાક;
 જહો! આગમ-આણા આગે કરી, જહો! ભાખે ૧૧ પ્રવચનવાક. સુ. ૭
 જહો! આપ ૧૨ છરી પાલતા, જહો! સકલ જંતુમુખદાય;
 જહો! ૧૩ તુલસમ સ્ત્રી ગણે મનિયથી, જહો! શન્યવસતી રંકરાય. સુ. ૮
 જહો! વિવિધ-અભિગ્રહ ધારતા, જહો! વારી પચ્ચપ્રમાદ;
 જહો! તારેતે પ્રવહણુપરેઈ, જહો! મનધરતા સ્યાદ્વાદ. સુ. ૯
 જહો! તન મુંસીતગત ચિત્તનું, જહો! તાત્રપત્ર કરી વેધ;
 જહો! અનુભવરસરાગે કરી, જહો! સમતાઔપધીઈ સિધ. સુ. ૧૦
 જહો! તપધ્યાનાનલયોગથી, જહો! નીપજ્ઞવે કલ્યાણુ;
 જહો! ઇંણીપરે સાધન સાધતાં, જહો! પામે ૧૪ ગૌરવદાણુ. સુ. ૧૧
 જહો! જ્ઞાની ખ્યાંની સંજમી, જહો! નહીં માની મનમોહિ;

૬-પૂર્વકીડા-અર્થાત્ પ્રતારોપણુ પૂર્વની કીડાઓને યાદ નહીં કરવી.

૭-પાણીએ-ધાતુપૌષ્ટાદિકે ખોરાક ન વાપરવો તે.

૮-અતિમિતાહાર-ધણું ભોજન ન કરવું તે.

૯-વિભૂષણુ-શરીરને ભૂષણાદિકથી અલંકારવા નહીં તે.

આ નવે વાડ-કોટ સંસારત્યાગીથી પાળી શકાય છે, અને ગૃહસ્થી-
 ઓથી-વાનપ્રસ્થવાળાઓથી આમાંની પહેલી, બીજી, અને પાંચમી ત્રણ
 છાંડીને છજ વાડો પાલી શકાય છે. તેથી કેટલેક સ્થળે ગૃહસ્થીઓના સંબંધે
 ‘નવવિધ’ ને બદલે ‘છ પ્રકારથી’ એમ પણ કહેવાય છે.

૬-નિશ્ચયી-નિશ્ચય, ક્ષપણુક, જેને સંસારગાંઠ લાગેલી નથી તેવા,
 સાધુ. ૭-મમતા અને અહંકારવિનાનો.

૮-ઘૈર્યવાન, ઈન્દ્રિયોનો નિગ્રહ કરનાર, દુઃખ વિગેરેને ધીરજથી સહન
 કરનાર. ૯-મૂલમાં પાઠ “નિર્વિકાર,” એવો છે. ૧૦-ગૌરવ, અહંકારાદિ.

૧૧-પ્રવચનવાક-શાસ્ત્રવચન. ૧૨-પાદવિહારી-ભોયસંધારી-આદિ છ
 ક્રિયાઓ. તે દરેકનેઅંતે ‘રી’ શબ્દ આવતો હોવાથી છરી એવા નામથી વ્યવ-
 હારાય છે. ૧૩-“જહો સમ તુણુ” પાઠ મૂલમાં છે. ૧૪-મોટમપણુ, મહોટાઈ.

જહો ! દમીયા ^૧જાણું મદ આઠ છે, જહો ! નહીં પૂર્ણપરવાહિ. ૧૨
 જહો ! તપોવીર્ય ગુણવીર્ય તે, જહો ! ચારિત્રવીર્ય સમાધ;
 જહો ! આતમવીર્ય એ પંથ છે, જહો ! વીર્ય એ પાંચ નિરાપાધ. સુ. ૧૩
 જહો ! પ્રતિષ્ઠાદિક ગુણ-આગર, જહો ! શ્રુતસાગર ગંભીર;
 જહો ! જીવ વિચાર અગાધ છે, જહો ! પરિસહ સહેં ધીર. સુ. ૧૪
 જહો ! પ્રવચનક્ષીરોદધી મથી, જહો ! મંદિર કરેં સ્થાદ્વાદ;
 જહો ! નયન દુગ નેત્ર વિપુલાંધરી, જહો ! જેહ થઈ અપ્રમાદ સુ. ૧૫
 જહો ! ^૩ચૌદરતન તીણું કાઢિયા, જહો ! ગુણસ્થાનક સમુદાય;
 જહો ! કેવલશ્રી ^૪નિતું ભોગવે, જહો ! સમતાયંત્ર કહાય સુ. ૧૬
 જહો ! પુરુષોત્તમ પુણ્યાતમા, જહો ! ઉદ્ધરતા જગજીવ;
 જહો ! ^૫ઉદાસીન સ્વભાવમાં, જહો ! વરતેં તેહ અતીવ. સુ. ૧૭
 જહો ! 'નિશ્ચય ને વ્યવહારના,' ^૬જહો ! ચક્ર દોઈ સમ પંથ;
 જહો ! સંયમરથને ચલાવતાં, જહો ! નવિ ચાલેં ઉતપંથ. સુ. ૧૮
 જહો ! ગુણ અનેક કેતા કહું ! જહો ! હું તો મૂઠ અન્નાંજી;
 જહો ! એ મુનિવર તારેં તરેં, જહો ! ચલવેં ચારિત્રવ્હાજી. સુ. ૧૯
 જહો ! જ્ઞાનવિમલ કિરિયા કરેં, જહો ! જેહનો છેં જીવિવાર;
 જહો ! તે ઉદ્યાને સમોસર્યા, જહો ! જંગમતીર્થ ઉદાર. સુ. ૨૦

૧-જીઓ શાલીભદ્રશસ પાને ર૩માં ૩ ટીપ. ૨-માત્ર નિશ્ચય ઉપરજ
 બેસી રહેનાર, અથવા વ્યવહાર માત્રનેજ વળગી રહેનાર નહીં. પરંતુ નિશ્ચય
 અને વ્યવહાર એ બન્નેને માનનારાઓ સ્વાદ્વાદી કહેવાય છે. અને
 જિન માર્ગનો પાથો સ્વાદ્વાદઉપરજ સ્થાયેલો છે. આ કારણથી બીજા
 મતવાળાઓ જેનોને સ્વાદ્વાદીઓના નામથી પણ ઓલખે છે, અને સંબોધિ
 પણ છે. ૩-રતનરૂપી ચૌદ ગુણસ્થાન છે, કે જે ક્રમે ક્રમે પ્રાપ્ત કર્યા બાદજ
 કેવળશ્રી પામી શકાય છે.

૪-કેવલ્યલક્ષ્મી. અનંતજ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રમય લક્ષ્મીના ભોક્તા.

૫-જેનાં રાગદ્વેષ દૂર થયેલાં છે તેને ઉદાસીનવૃત્તિવાળા કહેવાય છે

૬-આનેજ 'સ્વાદ્વાદ' કહે છે. ૭-આ પાદ દ્વિઅર્થી છે. એકતો-શ્રી
 જ્ઞાનવિમલજી કહે છે કે તેનો પરિવાર પણ એવો છે કે જે શુદ્ધ કિયાનેજ

હુહો.

વનપાલકનાં મુખથકી, એહવી નિસુણી વાત;
 રોમિ રોમિ તનુ ઉલ્લસ્યો, સુખિણી સાતે ધાત. ૧
 અતિહિ અમોલિક ભૂષણાં, ૧સોવિનરસના દીધ;
 પ્રીતિદાન એહવું કહ્યું, જનમ અયાવિ કીધ. ૨
 ચતુરંગણી સેના સજી, વાળ્યાં ગુહીર મદંગ;
 પડહ વળવેં નયરમાં, મો'ટા મંગલ જંગ. ૩
 રસિન્દૂર્યાસવિ હાથિયા, મનુ! ચાલતા ગિરીન્દ;
 મદ ઝરતા નીઝરણુપરિં, ગુંગે મધુકરવૃંદ. ૪
 રથ તુરંગ નેં પાલખી, યાંન અને ચક્રડોલ;
 સજ્જ કરિ સવિ સંચરી, હર્ષે હાલ કલ્લોલ. ૫
 ઉદ્યાનમાંહી આવીયા, જિહાં છેં ઠાકુરરાજ;
 રૂપકુંભ સ્વર્ણકુંભજી, ભવજલતરણુજિહાજ. ૬
 અદિલક દાન સમર્પતા, ધનદત્તણો અવતાર;
 ગુરૂવંદનનેં ઉમહ્યાં, પહિરિ સવિ સિણુગાર. ૭
 ૩૫આભિગમ સાચવિં, કરેં ૪સચિત્તનો લાગ;

કરનારો છે. ખીજો-વિમલ-વિ+મલ. અર્થાત્ મલરહિત ક્રિયા અને જ્ઞાનને
 લજનારો તેનો પરિવાર છે. ૧-સુવર્ણરસના અર્થાત્ સોનાનાંજ.

૨-હાથીઓના ગણડસ્થળપર લડાઈમાં અને સ્વારીમાં લઈ જતી વખતે

સિન્દૂર લગાવવાનો ચાલ હોતો.

૩-સામાન્ય પુરૂષોને ભજવવાના પાંચ-અભિગમ-મર્યાદા આ પ્રમાણે
 છે:—૧ ક્ષ અને તાંબુલાદિ સચિત વસ્તુ, ૨ હથિઆર, ૩ મુગટ, ૪ બેડા,
 અને ૫ હાથી; ઘોડા વિગેરે વાહનાદિ છોડીને જવું. રાત્ર્યપુરૂષોના અભિગમ
 માથા ૯ માં બતાવેલ છે. ૪-શાક પાન ભાજી પુષ્પ વિગેરેનો ત્યાગ કરીને.
 સામાન્યતઃ સચિત્તવસ્તુ એને કહેવામાં આવે છે કે જેની અંદર ખીયાં રહેલાં
 હોય તે, અને કહોળ કે જે રોપવાથી વૃક્ષ થાય તેવાને સચિત્ત કહે છે.
 આવી આવી સચિત્ત વસ્તુને જિનમાર્ગાનુસારી સાધુ અડી શકતા નથી. પરંતુ,

૧ અચિત્તતણી આજ્ઞા ગ્રહે, મન એકાગ્રતા લાગ. ૮
 મુનિ દીઠે કરી ૨ અંગલી, એકપટ ૩ ઉત્તરાસંગ;
 ખડ્ગ ૧ છત્ર ૨ ચામર ૩ મુગટ ૪ ઉપાનહ એ ૫ રાત્ર્યાંગ ૬ ૯
 એ પણિ સઘલા પરહરી, કરે પંચાંગ પ્રણામ;
 કૂંપરિ જનુયુગ મસ્તક, એ પંચાંગ—અભંગ. ૧૦
 રોહિણી રાણી પણિ તિહાં, આવે વંદનહેતિ;
 સપરિવાર બહુ માન્યું, વંદિ મુનિ ધણા હેતિ. ૧૧
 વિધિપૂર્વક સવિ પર્વદા, બેઠી જાણી તાંમ;
 અવસરિ દેખી ઉપદિસ્યે, ધર્મકથા—અભિરામ. ૧૨
 બેઠી છે મુનિમંડલી, તેહનાં વંદી પાય;
 ગુરુમુખચંદ નિહાલતા, ભવિ ચક્રાર સમુદાય. ૧૩

ઠાલ. વીંછિઆની, દેશી. ૧૨ મી.

હવેં સાધુજી ભાખેં દેશનાં, મિહાસ ગુણે દોષહિ હારે;
 દ્રાખે પણ સંકુચતા ગ્રહી, શર્કર કર્કર તૃણ ધારે.
 તિહાં સાધુજી ભાખેં દેશના. ૧ આંકણી
 અમૃત પણિ અદૃશ્ય થઈ રહિઉં, ભયપામી ગયું વારે;
 પણ શ્રીગુરવાણી એહથી અધિકિ, જિહાં પંચાગમસારે. તિ. ૨

૧—જ્યારે અન્યાદિ પ્રયોગથી પકાવવામાં આવે છે, અર્થાત્ તેનાં મૂલ્યગુણનો નાશ કરી તેને અચિત્ત પર્યાયમાં ફેરવી નાંખવામાં આવે છે ત્યારે જ જૈનસાધુ તેને અડકી શકે છે. ૨—મૂલ કેાપીમાં “અંગુલી” પાઠ છે.

૩—“પ્રગણ્ણસાહુણં ઉત્તરાસંગેણ” એક પરબુજ અંતરાસણ—ખેસ કરીને.

૪—બ્રાહ્મવિધિપ્રકરણે “સંગ ૧ છત્તોર વાહણ ૩, મહાહતહ ૪ ચામરાઓ ૪” પાઠ છે. જે ઉપરથી ઉપાનહ—જોડાને સ્થળે ‘વાહન’ સુચવેલ છે. કમદોષ તો ધણી વખતે ઘણે જોવામાં આવે છે. કારણકે કાવ્યસૌન્દર્ય માટે કમદોષ તપાસવામાં આવતો નથી. વધુ માટે જુઓ શાલીભદ્ર ટીપ ૩૭ પાને ૨૨માં.

૫—આગમ—શાસ્ત્ર.

એ સંસાર અસારમાં, અહિ ગતિનાં દુઃખ સંભારે;
 તેહમાં વહી ધર્મ તે સાર છે, તે ધર્મતણે આધારે. તિ. ૩
 જિમ શાસ્ત્રે ચ્યાર આગર કહ્યા, તિહાં તૃણ-આગરસમ ^૧નરકરે;
 ફલ-આગરસમ સુરગતિ કહી, જિહાં વિરતિતણો નહિં ફરકરે. ૨તિ. ૪
 ચન્દર-અગરસમ તિરિગતિ કહી, જિહાં ^૩દેસવિરતિનો સંગરે;
 રત્નાકરસમ નરગતિ, જિહાં, સર્વવિરતિપ્રસંગરે. તિ. ૫
 જીવરાશિ ભવ્ય-અભવ્યની, દોઈ બોલિ શ્રીજિનરાશિરે;
 શિવગમનતણી હોઈ યોગ્યતા, તે ભવ્ય કરેં ધર્મકાજિરે. તિ. ૬
 જે શિવગતિ ન લહેં અભવ્ય તૈ, તેહનું તો કા નહિ કામરે;
 જે ધર્મારાધનયોગ્યતા, તે ભવ્ય હોઈ ગુણધામરે. તિ. ૭
 જીવરાશિ અનાદિ અનંત છે, તેહનું સ્થાનક છે ^૪નિગોદરે;
 તે વ્યવહાર અવ્યવહારીયા, બિહું ભેદેં એકન્દ્રિયવેદરે. તિ. ૮
 અજ્ઞાન અસંતોષોધ છે, ભુમિકા ગત અનાદિ મિથ્યંતરે;
 તિહાં કાલ અનંતો નિગમે, ચેતનની સંજ્ઞામાતરે. તિ. ૯
 વહી કર્મભૂપાલ અનુકૂલથી, તથા ભવિતવ્યતા લહે સહાયરે;
 વ્યવહાર તો હોઈ વ્યવહારીઓ, કાંઈ બોધ તે વધતો થાયરે. તિ. ૧૦
 દશદૃષ્ટાંતે દોહિલો, લહેં માનવનો અવતારરે;
 ' નદી ઉપલતણે ' ન્યાયે કરી, અકામ નિર્જરાધારરે. તિ. ૧૧

૧-નરક-અધોલોક, તૃણસમાન સમજવો. ૨-સુરગતિમાં-દેવલોકમાં
 વિરતિનું-પ્રતાપિતું ફરક-પ્રાપ્ત થવાપણું હોતું નથી. અર્થાત્ દેવતા-
 ઓના ઉદયમાં પ્રતનિયમાદિ આવતાજ નથી. ૩-દેશવિરતિ અને સર્વ-
 વિરતિ એમ બે પ્રકારના પ્રતો કહેવાય છે. તેમાં સર્વવિરતિપ્રત ઉચ્ચ
 કાટિનું ગણાય છે. તિરિગતિ-તિર્યચગતિ. તિર્યચોથી દેશવિરતિપ્રતમાત્ર
 અંગીકાર કરી શકાય છે. ૪-નિગોદ, એ એક નરકગતિથી પણ ઉતરતી
 પંકિતનું સ્થાન છે, કે જ્યાં એક-ઈન્દ્રિ-શરીરમાત્રવાળાંજ જીવો, વ્યવ-
 હારી અને અવ્યવહારી એવા બે ભેદવાળા હોય છે. અને તે સર્વ એક
 દડાકારે એકત્ર ગીચોગીચ ભરાઈ રહેલા હોય છે.

વલી ધર્મ ધર્મ સહુકા કહે', પણિ ધર્મ ન જાણે મર્મરે;
 ધર્મ નામે છે જગિ ધણા, પણિ સાક્ષાં તે બાંધે કર્મરે. તિં ૧૨
 જે દુર્ગતિ પડતા જીવને, ધારે! અવલંબન થાયરે;
 આતમગુણને આદરે, જિણુ ધર્મે ૧આવરણુ જાયરે. તિં ૧૩
 તે ધર્મ અનાશંસા પણિ વલી, સાત્વિકભાવ સોહાયરે;
 તે ધર્મ કહિજે શાશ્વતો, તિણુથી સવિ જાઇ અપાયરે. તિં ૧૪
 જિમ! થલીમાં સુરતર દોહીલો, તિમ શુભસામગ્રી^૨ ભાવરે;
 આર્યદેશ કુલ નિર્મલા ગતિ, મનુજગતિ સદ્ભાવરે! તિં ૧૫
 મિથ્યાત કષાયના મંદથી, હોઇ દદતા વચનનું ધીરરે;
 વિનયી, પરદુઃખ દેખીને, ધરે ક્રામલતા ગંભીરરે. તિં ૧૬
 વલી, સુગુરસયોગ તે દોહીલો, વલી ઉવચનપ્રતીત દુર્લભરે;
 સમકિતતત્ત્વે શ્રદ્ધાપણું, સંસારે એહ અચંભરે! તિં ૧૭
 પયકાંણુ વિના જેમ પોતનું, પીડ્યાંધ વિના જિમ પ્રાસાદરે;
 દૃઢમૂલવિના જિમ તરવર, તિમ સમકિતવિણુ ધર્મ-આદ્ધાદરે! તિં ૧૮
 દોષિં, દુષિત જે દેવ છે, તેહનો કરવો પરિહારરે;
 લોકાત્તર-આતમગુણુ ગુણી, તે દેવની આણુ સિરધારરે. તિં ૧૯
 તે દેવે જેહ પ્રકાસીઓ, અહિંસા સંયમ પોતનો પિયોગરે;
 જે ત્રિવિધે ત્રિવિધે આદરિ, તે સુગુરતણો શુદ્ધયોગરે. તિં ૨૦
 તસ આણુ જાણુ પાલણુ, ભાષણુ દસવિધ તે ધર્મરે;
 એતચ્છત્રિવિધ સમર^૪ પછિં, એ સમકિત સાચો મર્મરે. તિં ૨૧
 એ સમકિત મૂલ દોષ વિધ કલો, પજિનદેવિ^૫ ધર્મવિચારરે;
 પર્માર્થ! નિવૃત્તિ પામવા, એક આગારને અણુગારરે! તિં ૨૨

૧-કર્મરૂપી પડદો.

૨ જેમ જમીનઉપર સુરતર દોહીલો છે તેમ સારી સામગ્રી, આ-
 ર્યદેશ, નિર્મલ જીવ્ય કુલ, મનુજગતિ, અને સદ્ગુણિ પણ સાંપડવી કઠિનજ
 છે! ૩-વચનમાં વિશ્વાસ, ભરેસો.

૪-સમર્થા બાદ, ૫-જિનદેવે, જિનેશ્વરે.

એ ધર્મ-આરાધી શિવ લલા, લહેછે લહેચ્ચે જે છવરે;
જ્ઞાનવિમલ ગુર-ઉપદેશથી, સુખ પામે તેહ સદૈવરે. તિ० ૨૩

કહા.

ધર્મદેશના એહવી, સુણી અશોક^૧ ભૂપાલ;
હૃદય આર્દ્રજલધરે, છવદયાપ્રતિપાલ. ૧
એહ અધિર તનુયોગ છે, તેહમાં થિર સંબંધ;
ધર્મતણા જે કીછા, તો જાયે ભવધંધ; ૨
દુરીત દાવાનલ રશમનકું, ધર્મ તે પુષ્કરમેહ;
સમકિતસુરતરસિંચવા, ધરમ પરમ છે તેહ! ૩
છવ્યાનું એ સાર છે, ધર્મ તે મંગલમૂલ;
પરમૌપધ, નિધિ પરમ છિં, ધર્મ ત્રિજગ અનુકૂલ. ૪
ભૂપણુ પરમ અવિચલ અછે, જેઉ સાસ નિસાસ;
તે તો ધર્મે વાસીછા, તો લહીછા શિવવાસ! ૫

ચતઃ—

“નમસ્કારં હારં વહતિહૃદયે કર્ણયુગલે,

“શ્રુતં તાઢં કાલં કરકુવલયે દાનવલયમ્.

“ગુરોરાજ્ઞાશીર્ષે મુકુટમતુલે યેન ભવિકાઃ,

“સ્વયં યુષ્મત્કળ્થે શિપતિ ચરમાલાં શિવવધૂઃ”

[શિશ્વરિણી વૃત્ત].

નિર્દોષી દેવે કહ્યું, દયા આણા^૩ વિનયાદિન;

નિસ્પૃહ ગુણીજને આદર્યો, તેહિજ ધર્મ અનાદિન. ૬

૧-“સુણી મધવા ભૂપાલ” એવો પાઠ મૂલમાં છે. પણ મધવા તો શાહિણીપિતા હોવાથી, તથા આંહી અશોક સમ્બન્ધ હોવાથી “અશોક” કર્યું છે. ૨-શમાવવા. ૩-વિનય+આદિન. આદિ. વિનય વિગેરે.

તત્ત્વત્રયની દેશના, દાખી જેહ મુણિંદ;
 તે 'તહત્તિ' કરીનેં સદ્દહી, લલો અમંદ આનંદ. ૭
 પણિ, હવે એહ કૃપા કરી, પૂછું કરી પ્રણામ;
 તે દાખો દુખભાંગન મુને ! જિમ સિઝે મનકામ. ૮
 ભગવન ! રોહિણી નારીનેં, નવિ દીસે કાંઈ શોક;
 રોદનકર્માદિક નહીં, જન્મથી વિદ્ન છે દોક. ૯
 પૂરવભવ સ્યો ? એણીધ', જોડયો પુન્યનો યોગ;
 તપજપ સ્યોં આરાધીઓ ! પાંખી બહુ પીણ ભોગ. ૧૦
 અરતિ ઉચાટ ન ઉપજે, દુઃખહેતુ પીણ તિલમાત્ર;
 કર્મભાવમાં દાખવી, પણિં ન કરે ઉત્પાત. ૧૧
 વિસ્મૈકારી એહનું, દીસ્યેં કાઈ ચરિત્ર;
 કરિ કરણા મુજ દાખવો, કરેં નિજ કર્ણ પવિત્ર. ૧૨

(રોહિણીપૂર્વભવ.)

દાલ. થારાં મોહલાંઉપરિ મેહ ! જરખેં વીજલી હો લાલ,
 જરખેં વીજલી હોલાલ. એ દશી. ૧૩ મી.

રૂપકુંભ નિજ કહેં હવેં, તસ ચરિત હોલાલ, કહેં
 પૂરવકૃત શુભકર્મ ક્રિયા, જે આચરી હોલાલ; ક્રિયાં
 ક્રિયા વ્યંધ ન થાય અવિધપિ, જિણપરેં હોલાલ, અવિં
 કાંધા જેહ વિભાવ, પ્રભાવ ન તે ફિરેં હોલાલ. પ્રભાં

૧-ગુરુએ જે દેશના કહી તે 'તહત્તિ', તેજ પ્રમાણે છે-હો ! એમ કહીને
 અશોકચન્દ્રે સદ્દહી-બ્રહ્મ કરી. ૨-હે મુને ! હે મુનિ !

વિધિકૃત આપેં મોક્ષ, ન દોષ હોઈ જેહમાં હોલાલ, ન
 વલી સકપાય અકપાય જેવો વલી તેહમાં હોલાલ; જેવો
 અવધિથી હોઈ સંસાર તિહાં વલી, જાણીયે હોલાલ, તિહાં
 મંદકપાય મિથ્યાત તો પુણ્યે તાણીઈ હોલાલ. પુણ્યેં ૨
 એહ વિચાર અનેક છે આગમમાં કહ્યો હોલાલ, આગમ
 તે ભણી જિમ પરિણામ શુભાશુભથી ભલો હોલાલ; શુભા
 જંબુદ્વીપમાં દ્વિપપરેં નિતુ દીપતો હોલાલ; પરેં
 રચણરાશિ ધન કંચન સ્વર્ગનેં છપતો હોલાલ. સ્વ ૩
 તિહાં ધનમિત્ર પવિત્રચરિત્ર, ગુણેભર્યો હોલાલ, ચરિત્ર
 ધનપતિસમ દાતાર અછેં વ્યવહારિઆ હોલાલ; અછેં
 તસ ધરણી ગુણધરણી નામેં સુંદરી હોલાલ, ધરણી
 શીલવતી સુકમાલ સકલકલાભરી હોલાલ. સકલ ૪
 પંચ વિષયસુખ ભોગ-વિલાસ અનુક્રમેં હોલાલ, વિલાસ
 ભોગવતાં બહુ કાલ વહીઓ સવિ વિક્રમેં હોલાલ; સવિ
 જાઈ તનયા એક કુરૂપ દોભાગિણી હોલાલ, કુરૂપ
 કાલી પૂનિમરાત્રિસમાન બિહામણી હોલાલ. સમાન ૫
 માસરાશિપરિં ઉજ્જલ નીલીથી ઘણું હોલાલ, ઉજ્જલ
 વદનાદિક જે અંગ કેતા ગુણ તસ ભણું હોલાલ; કેતા
 દુર્ગંધ સુગાલી ઘણું ભમરાલી સહી હોલાલ, ઘણું
 દીવાલીપરભાત અલછ-સમી લહિ હોલાલ. અલછ ૬
 નામેં ' કાલી બાલી ' બોલાવી પરજલેં હોલાલ, બોલાવી
 વિકરાલી ઘણુ દંત હો ફરફરેં હોલાલ; દંત
 કાપરા જસ કેશપાસ, સાસ લસણુકલી હોલાલ, સાસ
 ચીપડી ચુધલી આંખિ પંખાલીસમ સિહો હોલાલ. પંખાલી ૭
 કાક ખરી કાક જંધ રોમાલી સાયલેં હોલાલ, રોમાલી
 મૂંછાલી મજગંધ સેંદાલી સવિ(ધ)યસેં હોલાલ; સેં

કાપ ધણો મુખ મરડેં બીડેં દાંતર્યું હોલાલ, બીડેં
 આપોપૂં વખાણે, ત્રાડેં વિણુ સાનર્યું હોલાલ. ત્રાડેં ૮
 કેતાં કીજેં વખાણુ તે બેટીતણા હોલાલ, તે
 પેટી પાપની તેહ, નેહ મનેં ઘણી હોલાલ; નેંહ
 દીઠાં આવેં સુગ હોઈ પેટે કલમસો હોલાલ; હો
 આંગુલી વિરલી થુલ, નાભી જાણેં ઉખસો હોલાલ. નાભી ૯
 બેહું ચીજું નાક મસોટની નહિં મળુ હોલાલ, મ
 કેસરવરણાં નયણુ તેહતણા હોલાલ; નયણુ
 કેતાં કીજેં વખાણુ અજ્ઞાનનો ઓટસો હોલાલ, અજ્ઞા
 પણિ થઇ યોવનવેશ પિતામનિં ઇંમ રમી હોલાલ. પિતા ૧૦
 કાઠકે રંક વણિકકુલનો અછે હોલાલ, વણિક
 ટાટિ સહિત ધન સાથિ દીધી, પણિ નવિ રૂચે હોલાલ; દીધી
 તીણુ સમેં એક ચોર મારતો રાખીઓ હોલાલ, મારતો
 શ્રીવેણુ તેહનું નાંમ પિતાઈ તે ભાષીઓ હોલાલ. પિતા ૧૧
 મુજ ધરિ આવી વાસ કરે તુંમે તસ્કરા હોલાલ, તુંમે
 પરણુજો માહરી ધુય લહો સુખ આકરા હોલાલ. લહો ૧૨
 વસ્ત્રાભરણુ આહાર વિશાલ અહો આપર્યું હોલાલ, વિ
 ભોગવો સુખ તુમહે, ગેહજમાઇ થાપર્યું હોલાલ; જમાઈ
 માન્યું તેહ વચન રહો સેઈનેં ધરેં હોલાલ, રહો
 કન્યાનું તેણિવાર પાણિગ્રહણુ કરેં હોલાલ. પાણિ ૧૩
 હવેં તેણિ રાતિ સુઈ એક સેજમાં હોલાલ, સુઈ
 કરી સઘસો સામાન ધરી બહુ હેજમાં હોલાલ; ધરી
 કરવતપરિં તસ ફરસ લહિઓ ગુણ-અંગનો હોલાલ, લહિ
 દેહતણો દુર્ગંધ ભૂમિ જાણે નરકની હોલાલ. ભૂમિ ૧૪
 જિમ બ્રાસડિમાં પડિઓ માછસો ટલિંવલિં હોલાલ, મા
 કણિ એક વરસ-માન થયો તે વિલવસેં હોલાલ; થ

ચિત્તે મનમાં એમ એ સેહિં મુકાવિઓ હોલાલ, સેહિં
 સુલિથી પિણુ તેહ ક્ષણેક દુઃખ ભાવિઓ હોલાલ. ક્ષણેક ૧૫
 પણિ એ અહનિસ સૂલિ મૂલી દુઃખ તણી હોલાલ, મૂલી
 નાહો તે ઇંમ જાણિ લેઇ રજની ઘણી હોલાલ; લેઈ
 હિવે કાલી, પરભાતિ, નાહો પતી જાણીને હોલાલ, નાહો
 તાતને વાત જણાવિ આવિ કરે તાણિને હોલાલ. આવિ ૧૬
 જાણી તે તાતે વાત, કહં સુણિ આલિકા હોલાલ, કહે
 યે હવે એડી દાન દીધં દાનશાલિકા હોલાલ; દીધં
 ભોગવિ કીધાં કર્મ શુભાશુભ ને કયાં હોલાલ, શુભા
 માત-પિતા દિધં જન્મ ! પિણુ કર્મ ન જાયે હોલાલ ! કર્મ ૧૭
 માતી તાતની વાત કાહું મનહું કરી હોલાલ, કાહું
 દાનશાલાયે દાન દેવાને સંચરી હોલાલ; દેવાને
 દાનશાલામાંહિં એડી જાણિં ડાકણી હોલાલ; જાણિં
 દીસંતિ વિકરાલી આઈ મનુ ! શાકિણી હોલાલ. આઈ ૧૮
 અન્નદાન પણિ કોઈ તસ હથિ નવિ લીધ હોલાલ; તસ
 દુર્ગંધ ઉછલઈ એહવો ને નીર પણિ નવિ પીધ હોલાલ, નીર
 રાંક દીક સવિ લોક પુલાઇ ગંધથી હોલાલ; પૂ
 આવ્યો કર્મવિપાક ઉદેના અંધથી હોલાલ. ઉદેના ૧૯

યતઃ--

“નાભુક્તં ક્ષીયતે કર્મ, કલ્પકોટિશતૈરપિ;

“અવશ્યમેવ ભોક્તવ્યં, કૃતં કર્મ શુભાશુભમ્. ॥૧॥

“યથા ધેનુસહસ્રેષુ, વત્સો વિન્દતિ માતરમ્;

“તથા પૂર્વકૃતં કર્મ, કર્તારમનુધાવતિ. ॥૨॥”

[અનુબ્ધપૃષ્ઠમ્.]

કાલી કહેં સુણો તાત ! ઉપાય કિસ્યો કરં હોલાલ, ઉં
 ગિરિજલ જલણુ પયેશિ વિખ્વાદતેં કરી મરં હોલાલ; વિં
 તાત કહેં રે વત્તિ ! ઇમ નવિહૂટીઈ ! હોલાલ, ઇમં
 યાલ મરણુથી અનેક ભવોભવિ ખૂટિએ હોલાલ. ભવોં ૨૦
 રોતિ રાખી તાંમ શિરેં કરં ફેરવી હોલાલ; શિરેં
 નિજ યાલકદુઃખ દેખી પીતર હોઈ દુઃખી હોલાલ, પીં
 કહેં પુત્રીનેં એમ ધ્યાન જિનતું કરો હોલાલ, ધ્યાં
 એહિજ પુન્યનિદાંન પન્થ છિં પાધરો હોલાલ. પંથોં ૨૧
 માંની તાતનાં વયણુ નયણુ નીરેંભરી હોલાલ, નં
 સુંદરી માતા સયણુ કહેં દુઃખ મત ધરેં હોલાલ; કહેં
 ઇમ કરતાં તે કાલ સુખેકરી નિગમેં હોલાલ, સુખેં
 (કહે) જ્ઞાનવિમલ ગુરરાજ પધાર્યા ઇણિં સમેં હોલાલ. પધાર્યાં ૨૨

કહા.

લક્ષ્મીરયણુ ઉદ્યાનમાં, ચઉનાંણી અણુગાર;
 આચારિજ શ્રુતશીલ જે, સાધુતણેં પરિવાર. ૧
 મેહાગમેં જિમ મોરનેં, ગર્જરવ સુણી હર્ષ;
 તે મુંનિવંદણુ ઉમહા, ધરતા અહુ ઉત્કર્ષ. ૨
 નાહી જિનપૂજ કરી, ધરી ભૂપણુ સાર;
 આડંબર અતિ સાચવેં, વિભવતણેં અનુસાર. ૩
 નરપતિ રાણા રાજ્યા, સેક પ્રધાન સચ્ચવાહ;
 માંડલિક કોડંબીકા, સ્તલવર પ્રમુખ ઉચ્છાહ. ૪
 વિધિ વંદણુ સવિ સાચવી, બેઠા યથોચિત ઠાંમ;
 ધર્મદેશના દે ગણિ, સવિ ભવિજનહિતકામ. ૫

૧-સાર્યવાહ, વણુગારો. ૨-તત્કહાર, કોટવાહ.

૩-ગણિ. ગણિપદને ધરનારા. 'ગણિ' નામ એક જાતની પદવી છે.

જીવ સ્વભાવે નિર્મલો, કટિકોપલસમ જાણિ;
 દર્શનજ્ઞાનઉપયોગમય, નિરાકાર નહિં હાણિ. ૬
 કર્મભલે કરી ૧આવર્યો, વિવિધલહે સુખદુઃખ;
 તે કર્મના નાશથી, ભવ્ય લહે શિવસુખ. ૭
 કર્મ અનાદિ સહચર્યાં, જીવે કરીછે કર્મ;
 ગિજુહેતિ કરી, નીતુપ્રતે, લહીછે તેહના મર્મ. ૮
 મિથ્યા અવિરતિયોગથી, પ્રમાદ અને કપાય;
 એહ મૂલહેતિ કરી, 'આઠેકર્મ' અંધાય. ૯
 તેહભણી તે ટાળવા, યતન કરે ભવિજીવ;
 સમકિત, વિરતિ, શુભયોગસુ, હોઈકપાય અતીવ. ૧૦
 કર્મજંજીર જડયો હુંતે, ચરણયોગ અંધાય;
 તિણે શિવમ(ગ)તિ ન લહિં સકે, જ્ઞાનક્રિયાસમુદાય. ૧૧

(અષ્ટકર્મસ્વરૂપ અને વ્યાખ્યા.)

ઠાલ. સુણુ બહેની પીઉડા પરદેશી, એ દેશી. ૧૪ મી.

હવે શ્રુતશીલ મુનીસર ભાપે, ભવિજનને હિતકાંમેરે;
 આઠ કર્મ છે સકલ જીવને, સમય સમય પરિણામેરે. ૬૧ ૧
 ૧જ્ઞાનાવરણુ ને ૨ દેશણાવરણુ, ૩વેદનીય ૪મોહ ને ૫આઉરે;
 ૬નાંમ ૭ગોત્ર ૮અંતરાય એ આઠે, જગતને કરે છે માહુંરે. ૬૦ ૨
 ૧સુમતિરશ્રુત૩અવધિ૪મનપર્યવ, ૫કેવલજ્ઞાનને ૩ધેરે;
 પાંચપ્રકારે જ્ઞાનાવરણી, સકલ સમયે જીવ આંધેરે. ૬૦ ૩
 ૧ચક્ષુ-૨અચક્ષુ-૩અવધિ ને ૪કેવલ, દર્શનનાં આવરણારે;
 નિદ્રાપંચક નવવિધ એ જાણો, એ બીય કર્મ અનુસરણારે. ૬૦ ૪

૧-આવરણુવાળો બન્યો.

૧અસાતા રસાતા વેદનીય, દુવિધા મોહનિયકર્મ અડવીસારે;
 પણ, વીસ ભેદે ચરણમોહની, દર્શનત્રીક સુજગીસારે. હ૦ ૫
 ૧આયુ ચ્યાર ગતિભેદે લહિયે, નામ એકશતત્રિહં ભેદેરે;
 ગોત્ર દુવિધ, ચઉનીચ કહિજે, અંતરાય પણ ભેદેરે. હ૦ ૬
 ૧દાન; રલાલ; રૂપીય; ઇભોગોપખભોગા, તસ લાલ છણું ધાવેરે;
 તે અંતરાય કહીજે ઇણું પરિં એકસો અઠાવન યાવેરે. હ૦ ૭
 ૧જ્ઞાની રજ્ઞાન ૨જ્ઞાનોપકરણી, જ્ઞાનાદિકને ભણુતોરે;
 તસ આશાતના અવરણું-વાદી, કાલાદિક અણુગણુતોરે. હ૦ ૮
 ૬૬ વિપરીત પઠન સૂત્રારથ, ઇત્યાદિક આચરતોરે;
 જ્ઞાનાવરણુકર્મને આંધે, ગુરુ-ઉપદેશ અસહતોરે. હ૦ ૯
 સ્વાદ્વાદમત થાપક ગ્રંથા, તસ આસાતના ભાષેરે.
 નિર્દોષીની વાણીદોષે, શંકાદિક બહુ રાખેરે. હ૦ ૧૦
 સંશયકારી ઉપદેશ દાખે, રત્નત્રયને દૂષેરે.
 કાલાદિક કારણ કરી મુખ્યે, દર્શનાવરણુને પોષેરે. હ૦ ૧૧
 વ્રતઉદ્ધોગી ને અનુકંપા, ગુરુલકિત યસાવધાનરે;
 ક્ષમા શીલ કૃશકપાય ને દાની, સાતાબધ નિદાનરે. હ૦ ૧૨
 તેહથી જે વિપરિત તેને વર્તેછ, તેહ અસાતા આંધેરે;
 પ્રત્યનીકતા સંધાદિકની, ગુરુદેવ-દ્રવ્ય અનારાધિરે. હ૦ ૧૩
 મિથ્યાત્વાદિક કારણ સવે, શાસન ઉગ્ગહકારીરે;
 સંયતિ ધાતિ સંયતિની વ્રતભંગી, નિર્દયચારીરે. હ૦ ૧૪
 ઇત્યાદિક હેતિ મિથ્યામત મોહીનીયતાં આંધેરે;
 તીવ્ર કપાય, સર્વવિરતી નહીં, ચરણમોહ તેં સાધેરે. હ૦ ૧૫
 મિથ્યાદષ્ટિ કુશીલનો સંગી, કુરકર્મપરિણામીરે;
 મહાઆરભ પરિગ્રહે પમાતો, નરક-આઉતો [૧] કામીરે. હ૦ ૧૬

૧-નરક, તિર્યંચ, મનુષ્ય, અને દેવ. ૨-જ્ઞાનપ્રકરણ, અથવા ઉપ-
 ગરણ. ૩-જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર. ૪-દ્વિતીયપાઠ “સાચધાનરે” સાચ-સાચું-
 સત્યધ્યાન. ૫-મરત.

માયી, શઠ, વૃત્તીશલ્ય રાખણ, કુરવચન હિત થોકુરે;
 અવધિ પ્રરૂપે ઓધપ્રવાહે, લોકરાગમાં મનકુરે. હૃ ૧૭
 તે તિર્યચગતિ-આયુ [૨] બાંધેછ અલ્પ કપાય દાનભાવીરે;
 શીલાદિક મધ્યમગુણુરંગી, મનુષ્યે-આયુ[૩]નો ભાવીરે. હૃ ૧૮
 અકામનિર્જરા, સરાગસુવતિ, અવિરતિ, સમ્યગ્દષ્ટિરે;
 બાલ તપસ્વી લગ્નધં શીલી, દેવાયુબધની [૪] શ્રુષ્ટિરે. હૃ ૧૯
 સરલ, અગારવી, જીવદયા, પરકૃતપુણ્યજાણુ નેં અદોહીરે;
 શુભનામકર્મનેં તે બાંધે, વિપરિતેં અશુભબધન હોષ્ટરે. હૃ ૨૦
 ગુરૂ નિરહંકારી ગુરૂજન ભગતાનો, પદન પાદન આસંગીરે;
 ગુણુરાગીપર ઉપકૃતિ કરવા, શુરો કૃતલિંગીરે. હૃ ૨૧
 ઉચ્ચગોત્ર ધર્માદિક ગુણથી, તેહથી વિપરીત નીચગોત્રીરે;
 જ્ઞાનાવરણુ દર્શન આવરણુની, વેદનીય અંતરાયારે. હૃ ૨૨

× × × × × ×

ત્રીસ કોડા કોડિ સાગર એહની, ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ બાંધાઈરે. ૨૩
 જિનપૂર્ણદિકનો અંતરાયી, હિંસાદિકનો રાગીરે;
 માર્ગે અશ્ચિ; ઉન્માર્ગનો અશ્ચિઓ, કુસીલ; સુસંતીલાગીરે. હૃ ૨૪
 ધર્મ અધર્મ કામાદિક વર્ગે, જે જેહનો અંતરાયેરે;
 દાન શીલ તપ ભાવાદિકના, વિધનકરણુનો સહાધરે. હૃ ૨૫
 જે જેહવેં પરિણામેં વરતેં, તે તેહવી સ્થિત બાંધેરે;
 જઘન્ય મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટી, કશ્ણાદિકથી સાધેરે. હૃ ૨૬
 સિત્તરિ કોડાકોડિસાગર મોહીની, નાંમગોત્રની કહીયેરે;
 વીસ કોડા કોડિ સાગર તે, ત્રીસ સાગર આયુ સ્થિત લહિષ્ટરે. હૃ ૨૭
 જઘન્ય સ્થિતિબાર મુહૂર્ત બોલી, વેદનીય નિગ્રથેરે;
 આઠ આઠ નામગોત્રની, જાણો શેપની અંતર્મુહૂર્તરે. હૃ ૨૮
 સમયાધિક જે વધતી જગન્યથી, યાવત હોષ્ટ ઉત્કૃષ્ટીરે;
 તે સવિ મધ્યમ સ્થિતિ જાણી, જે એહ વીતરાગેં દીડીરે. હૃ ૨૯

મિથ્યાત અવિરતિ યોગ કપાયા, અધ્યવસાય વિશેષારે;
 મન્દ મન્દતર મન્દતમાદિ, તિવ્ર તિવ્રતર સ્થેષારે. ૬૦ ૩૦
 તેહ ચિર સ્થાનિક હોઈ બહુલા, જીવ અનાદિ ઈમિ આહિરે;
 કાલ અનંતગમે પુહ્નલના, પરાવર્તે પ્રવાહિરે. ૬૦ ૩૧
 હ્રિં, આયુ વિના સગ કર્મની પયડી, વીસત ત્રીસ પરિણામોરે.
 સાગર કેરી કોડી લહિઈ, બંધ અનાદિ પ્રમાણોરે. ૬૦ ૩૨
 સહજ થકી કોઈ શુભપરિણામે, અકામ નિર્જરાયોગરે;
 યથાપ્રવૃત્તિકરણુ તસ કહીયે, હેતુ મન્દરસરંગેરે. ૬૦ ૩૩
 સાત કર્મની એક એક કોડિ, સ્થિતિ અવશેષને રાખેરે;
 બેંશત ત્રેવિસ કોડિ ખપાવે, શુભપરિણુતિરસ મંદ દાખેરે. ૬૦ ૩૪
 એહવું તો બહુ જીવે કીધું, પણિ સમકિત નવિ લીધુંરે;
 કોઈકે લબ્ય લહેં જે સમકિત, તો તસ કારિજ સીધુંરે. ૬૦ ૩૫
 એક કોડિની સ્થિતિ રહી શેષા, તે પણુઅસંખ્ય ભાગ ઉણીરે;
 તેહ અપૂર્વ કરણું કરી શેષે, એહ લબ્યતણી છે કરણીરે. ૬૦ ૩૬
 તિવ્ર શુભાતમભાવ ન કહીયે, અપૂર્વ કરણી કુદારે;
 રાગદ્વેષધનગ્રંથિ કપાટને, ભેદે અનાદિ શિતધારેરે. ૬૦ ૩૭
 તે ભેદીની અનિવૃત્ત કરણું, આપિં શુભતર ભાવિરે;
 પરમ હર્ષ અંતર્મુહૂર્ત માને, સમકિતવિણુ પાછો નાવિરે. ૬૦ ૩૮
 તે અનિવૃત્તકરણુ પછી તે, અંતરકરણું આવીરે;
 પ્રથમ સમય જે તેહવો હોઈ, તે ઉપશમ સમ્મ કહાવેરે. ૬૦ ૩૯
 હવે અંતતાનુંબંધી ચ્યાર જે મોહની, ત્રિક પ્રકૃતિ સાતેરે;
 પ્રકૃતિ, પ્રદેશ, વિપાક, વેદન નહીં, અંતર્મુહૂર્ત સ્થિતિ માત્રેરે. ૬૦ ૪૦
 તિહાં અપૂર્વ-આનંદ લહેં ઇમ, વચન અગોચર જે હોરે;
 સિદ્ધ સરૂપની વાનગી જાણ્યો, શુદ્ધ શ્રદ્ધાનનો નેહોરે. ૬૦ ૪૧
 શુદ્ધ થઈ તસ ચેતના કહીઈ, અનુક્રમે લાભ બહુ પામીરે;
 દેશ-સર્વવિરતિતણો તે, શિવવનિતા તસ કામિરે. ૬૦ ૪૨

તે સમકિત બે બેદેં જાણો, મૂલ અને ઉપશમત્રેણિરે;
 ઇગ દુગ ત્રિક પૂજાદિક કરતો, ક્ષયોપશમ કરી કરણેરે. ૬૦ ૪૩
 મોહસપ્તકક્ષયેં ક્ષાયિક જાણો, જેહ આવ્યું નવિ જાવેરે;
 ઇત્યાદિક બહુ ભેદ છે તેહના, જ્ઞાનવિમલથી પાવેરે. ૬૦ ૪૪

કુહા.

તે સમકિતથી ધર્મની-શ્ચિ દિન દિન લહેં વૃદ્ધિ;
 જિમ મલકાર નાશથી, ભોજન-શ્ચિની સિદ્ધિ. ૧
 તે માટે જસ હૃદયમાં, દીપેં સમકિતરત્ન;
 ધન્ય ધન્યતમ તે નરા, કરો તેહનાં યત્ન. ૨
 તેહિજ નર 'સાત્વિક' કહ્યો, પુરુષાથી તે કહાય;
 દાનાદિક સવિ પુન્યનાં, કરણી સફલી થાય. ૩
 જ્ઞાનક્રિયાક્ષ તસ દીધેં, નિરાવરણુ નિજ ધર્મે;
 શ્રુત ચરણાત્મક તેહનો, ભાંગેં કર્મના મર્મે. ૪
 ઇલાદિક ગુરુદેસના, ગુરુમુખથી સવિદ્વાક;
 હૃપ્યાં, નિઃસુણી ઉંમણા, જીમ પ્રહસમયે ક્રોક. ૫
 સમકિતબહું જીવેં લલ્યાં, દેશવિરતિનો ભાવ;
 કેઠકે સર્વવિરતિ લલ્યા, ભવજલ તરવા નાવ. ૬
 જે નીરિહ, કશ્યાપરા, જસ આદેય વચન;
 તેહના સવિ ઉદમ ક્ષેત્રેં, ધર્મકથાના યત્ન. ૭
 ધર્મકથા ઇમ સાંભલી, પરષદ્ પ્હોતો જેહ;
 એહવામાં અવસરલહી, ધનમિત્ર સેઠ જેહ. ૮
 કહે ભગવત્! મુજ આસ દિઓ, મુજ પૂત્રીનું કર્મ;
 દુર્ગંધા કિણુ પરિં થઈ, દાખો તેહનો મર્મ. ૯
 ચઉનાંણી ગુરુ કહે, પૂરણુ પ્રવચન પાક;
 નિજ નિજ કર્મને આગલિં, સધલા જીવ વરાક. ૧૦

૧-વિમલજ્ઞાનપદ.

જેહથી કર્મ દૂરિં ગયા, તથા લિયા તસ નાક;	
ખાંધતાં જાણેં નહીં, પણ વિચ્યા તાસ વિપાક.	૧૧
કીધાં કર્મ ન છુટીધં, જેહનો વિસમો ખંધ;	
તસ ફલ અમૃત ન નીપજે, એ એ મોટા કન્દ.	૧૨
કીધાં કર્મ ન છુટીધં, જેહનો વિસમો અન્ધ;	
અહમ્મત નરવર ભયો, સોલ વરસ લગે અન્ધ.	૧૩

હાલ. વાડી કુલી અતિ ઘણી મન ભમરાં એ દેશી. ૧૫ મી.

ભવનાટિકમાં જોયતાં ચિત્ત ચેતોરે !	
એક જીવ ખહુ ભાવ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
એકેન્દ્રિ થાવરપણે, ચિત્ત ચેતોરે !	
તે અનાદિ વિભાવ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ! આંકણી. ૧	
અવ્યવહારની રાશમાં, ચિત્ત ચેતોરે !	
કેતા એક છે જીવ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
ત્રણ પરણાંમને પામીયાં, ચિત્ત ચેતોરે !	
રહિં તાં લઘરે સદૈવ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૨
તેહ રાશિ ગુંજામાંનથી, ચિત્ત ચેતોરે !	
સૂત્રમાંહી પણ એ રીત; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
તથા ભવ્યની યોગ્યતા, ચિત્ત ચેતોરે !	
તે જિનત્રયનપ્રતીત. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૩
જે વ્યવહારિ રાશિ ચઢ્યાં, ચિત્ત ચેતોરે !	
તે ફિરિ તેહમાં જાય; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
કહેવાઈ વ્યવહારીયા, ચિત્ત ચેતોરે !	
પ્રવચનિં એમ કહાય. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૪

દેવ નારક તિરિ નરખણુ, ચિત્ત ચેતોરે !
 વિવિધ જાતિ પર્યાય; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
 ધની નિર્દન સોભાગીઈ, ચિત્ત ચેતોરે !
 દોભાગી દુઃખદાય. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

૫

રૂપ, કુરૂપ, મૂરખ, કવિ, ચિત્ત ચેતોરે !
 બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રી, ક્ષત્ર; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
 સ્ત્રી, નારી, નપુંસક, નર, વક્ત્રી, ચિત્ત ચેતોરે !
 ત્રિવિધ જાતિ લહેં મુદ્ર. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

૬

અત્યજ, દ્રુમક, ખલ, સજન ને, ચિત્ત ચેતોરે !
 એક જીવ બહુ ભેષ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
 કર્મવસેં નિતુ નટપરિ, ચિત્ત ચેતોરે !
 રાગી અથવા દ્વેષ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

૭

નિયમ કાઈ એહવો, ચિત્ત ચેતોરે !
 જે કાંઈ ન લલ્લો ભાવ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
 નટપરિ કીધા નવનવા, ચિત્ત ચેતોરે !
 બહુ વિધ કર્મ બનાવ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

૮

તે ભણી એહનો સાંભણો, ચિત્ત ચેતોરે !
 પૂરવભવવૃત્તાંત; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
 આ જ'બુદ્ધીપના ભરતમાં ચિત્ત ચેતોરે !
 મધ્યખંડ અતિક્રમ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

૯

ગિરિપુર નામે નયર છે, ચિત્ત ચેતોરે !
 ધન ધાન્યેં અભિરામ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
 અલકા પીણુ ૧અલકો ૨પમી ચિત્ત ચેતોરે !
 જસ આગલિ ન લહિં કામ, ચતુરચિત્ત ચેતોરે !

૧૦

તે પીણુ જઈં ઉંચી રહી, ચિત્ત ચેતોરે !	
સ્થું બહુ કીજે વખાણુ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
ન્યાયસુ ભકતો ધણું, ચિત્ત ચેતોરે !	
સજ્જન સાધુગુણુ બાણુ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૧૧
જનપદ મુદ્ધમુદિતો અછે, ચિત્ત ચેતોરે !	
નાગર નવનવ રંગ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
પૃથિવિપાલ નામેં અછે, ચિત્ત ચેતોરે !	
આણા જસ અભંગ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૧૨
તાતો રવિપરે પરકજ્જે, ^૧ ચિત્ત ચેતોરે !	
ધર્મરાગે સોભાગ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
રાતો અતિ મંગલપરે , ચિત્ત ચેતોરે !	
ભુધજનનાં બહુ લાગ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૧૩
ગુરુજનનેં સેવે સદા, ચિત્ત ચેતોરે !	
શુક વીર્ય સદાચાર; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
શનૈયર પાપ પ્રવૃત્તિમાં, ચિત્ત ચેતોરે !	
રાહુસમે રિપુદાર, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૧૪
સૌમ્ય સદા છિઈં લોકને, ચિત્ત ચેતોરે !	
કેતુધ્વજ નિજ વંશ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
નવગૃહરૂપી નૃપતિ છું, ચિત્ત ચેતોરે !	
અનુગ્રહ કરે પ્રશંસ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૧૫
સિદ્ધમતિ બહુ ગુણુવતી, ચિત્ત ચેતોરે !	
રાણી બાણી નામ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
સિદ્ધમતિ છં તેહને, ચિત્ત ચેતોરે !	
પટરાણી બહુ માન, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૧૬
વાહલી નૃપનેં અતિ ધણું, ચિત્ત ચેતોરે !	
જીવ એક, દોઈં દેહ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	

૧-પરમાર્થમાં સૂર્યની માફક તત્પર.

પ્રાણનાથ ચિત્ત અનુસરી, ચિત્ત ચેતોરે !	
મીન નીર પરે' તેહ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૧૭
પંચવિષયસુખ વિલસતાં, ચિત્ત ચેતોરે !	
જાતો ન જાણું કાલ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
યદ્યપિ બહુ રાણી અછે, ચિત્ત ચેતોરે !	
પીણુ એહસું રાગ વિશાલ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૧૮
એક દિન કીડાકારણું, ચિત્ત ચેતોરે !	
ગયા ઉદ્યાનમોઝાર; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
બહુ પરિવારે પરવર્યા, ચિત્ત ચેતોરે !	
૧ઈંદ્રસચિ ૨અનુકાર. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૧૯
પંચવરણુ ચર કુસુમના, ચિત્ત ચેતોરે !	
વારે જનાયા વેસ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
કુસુમાવરણું શોભીઈ, ચિત્ત ચેતોરે !	
જિમ નંદનવનમાં ૩સુરેસ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૨૦
બત્રીસ ૪બદ્ધ નાટક પડે, ચિત્ત ચેતોરે !	
વાળે મંગલ તૂર; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
મેઘપરે માદલ નદે ^૫ , ચિત્ત ચેતોરે !	
દાન દીઈ ભરપૂર. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૨૧
પાહકવાસ ગરાસકા, ચિત્ત ચેતોરે !	
અંદિજનના ઘાટ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
થોકે થોકે રમતા અછે, ચિત્ત ચેતોરે !	
સુભગ સુઘટ જસ ઘાટ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૨૨
લોક લખ્યાગમે મિદ્યા, ચિત્ત ચેતોરે !	
આપ આપણા કરી મેલ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	

૧-ઈંદ્રાણી. ૨-અનુકાર, સરખા. ૩-સુર-ઈશ.

૪-બત્રીસ પ્રકારના. ૫-નદ-અવાજ થવો.

૧ જઈ ઋતુની શોભા લિહી, ચિત્ત ચેતોરે !	
ધરવિરચી કરી કેલિ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૨૩
એહવા માંહે આવતો, ચિત્ત ચેતોરે !	
દીઠો મુનિવર એક; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
૨ ખતો ૩ દંતો ૪ વિચરતો, ચિત્ત ચેતોરે !	
વાર વિનય વિવેક. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૨૪
મનુ ! મૂર્તિ એ ધર્મ છઈ, ચિત્ત ચેતોરે !	
સંયમમંદિર ધીર; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
કર્ણાવંત કૃપાલ છે, ચિત્ત ચેતોરે !	
ખીરજલધી ગંભીર. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૨૫
અવતરીઓ અવનીતલે, ચિત્ત ચેતોરે !	
ગળે સુરિજાળ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
અપ્રતિબદ્ધ વાયુપરિ, ચિત્ત ચેતોરે !	
ગગનપરિ નિરાલંબ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૨૬
માસખમણને પારણે, ચિત્ત ચેતોરે !	
નયરમાંહિ આવંત; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
મયલપરિ મુનિ મલપતો, ચિત્ત ચેતોરે !	
દમસારનામે મહંત. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૨૭
રાયતણી દષ્ટિ પડિઉં, ચિત્ત ચેતોરે !	
લાગો રંગ-અલંગ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
પાઉધારિ છે સહિરમાં, ચિત્ત ચેતોરે !	
ગળે આલતી ગંગ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૨૮
એ મુનિ જિહાં પાઉ ધારસ્યે, ચિત્ત ચેતોરે !	
ધન ધન તસ ગેહ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	

૧-વસન્ત, ગ્રીષ્મ, વર્ષા, શરદ, હેમન્ત, અને શિશિર.

૨-કાળજીર્વક. ૩-દાંત-શહનશીલ. ૪-વિહરતો, આલતો.

ધન ધન જે 'પડિલાભસ્યે', ચિત્ત ચેતોરે !	
આણી અધિક સનેહ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૨૯
એહ ગુણાકર સાધુજી, ચિત્ત ચેતોરે !	
પુત્ર પાત્ર શુચિગાત્ર; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
દર્શનથી પાતિક ટક્કે, ચિત્ત ચેતોરે !	
દુરિત ઉપદ્રવ માત્ર. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૩૦
અંતરંગ-અરિને જિતવા, ચિત્ત ચેતોરે !	
ઉઠ્યો એ મહામધ્વ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
પરિસહ ફાજથી નવિ ખીલે, ચિત્ત ચેતોરે !	
મોજી એહ અહિક્ષ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૩૧

યત:-

“સાધુનાં વર્ણનં પુણ્યં, તીર્થભૂતા હિ સાધવઃ

“તીર્થં ફલતિ કાલેન, સઘઃ સાધુસમાગમઃ” ॥૧॥

[અનુષ્ટુપ]

એ સંસાર અસારમાં, ચિત્ત ચેતોરે !	
તેહમાં કામવિનોદ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
ઉકરકામાં નિધિ મિક્કે, ચિત્ત ચેતોરે !	
તિમ મનિ ધરતો પ્રમેદ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૩૨
રાણીને ભાષે ધસ્યું, ચિત્ત ચેતોરે !	
દીજે સાધુને દાન; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
એ મુનિ મોટા પાત્રને, ચિત્ત ચેતોરે !	
જનમ કરિજે સુપ્રમાણ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૩૩
સાધુ સુક્ષેત્રે વાવીઉં, ચિત્ત ચેતોરે !	
તેહનાં પુણ્યનો પાર; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	

૧-પ્રતિલાભવું, આપવું, બિક્ષા દેવી.

વચન કહી સકીઈ નહિ, ચિત્ત ચેતોરે !
તરીયેં એ સંસાર. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

૩૪

યતઃ—

“ઉત્તમપત્તં સાહુ, મધ્યમપત્તં ચ સાવયા ભણિયા;^૧
અવિરય સ સમ્મદીટ્ઠી, જહનપત્તં મુણેયઠ્ઠં. ॥૧॥

તથા—

(આર્યાવ્રત.)

અવિરતિસહસ્રેષુ, વરમેકો અણુવ્રતી;
અણુવ્રતિસહસ્રેષુ, વરમેકો મહાવ્રતી. ॥૨॥
મહાવ્રતિસહસ્રેષુ, વરમેકો હિ તાત્ત્વિકઃ;
તાત્ત્વિકેન સમં પાત્રં, ન ભૂતં ન ભવિષ્યતિ.^૨ ॥૩॥

ન્યાયાગત ધન જેહમાં, ચિત્ત ચેતોરે !
કશ્પનીજ વેલી હોય; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
શ્રદ્ધાશુદ્ધ આદર ધણે, ચિત્ત ચેતોરે !
તે મુનિ દાનનેં જ્ઞેય. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
તેહવૂં દાન જેહનેં હુવે, ચિત્ત ચેતોરે !
ધન ધન અવિતતાસ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
તેહવું ધન શિવહેતુ છે, ચિત્ત ચેતોરે !
પુહચૈ વંછિત આસ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

૩૫

૩૬

૧—આ વ્રત માગધીભાષાનું છે. તેનો ભાવાર્થ આ મુજબ છે.

“ઉત્તમપાત્ર છે સાહુ, મધ્યમપાત્ર આવકો ભણિયા;
અવિરતિ સમ્યક્ દ્રષ્ટિ, જઘન્યપાત્ર તેને ગણિયા.”

૨ ભાવાર્થ—“હજારો અવિરતિમાં, મહા એક અણુવ્રતી;
અણુવ્રતી હજારોમાં, ઉત્તમ છે મહાવ્રતી.
મહાવ્રતી હજારોમાં, શ્રેષ્ઠ તેહીજ તાત્ત્વિક;
તાત્ત્વિકસમા પાત્રો, હુલ્લભા જગતી તલે”

યત:—

અનુદુષ.

“આનન્દાશ્રુણિ ૧ રોમાંચ ૨, બહુમાન ૩ પ્રિયં વચ્ચ: ૪

“કિચ્છિદનુમોદનપાત્ર ૫, દાનમૂષણપચ્ચક્રમ્ ॥૧॥

“અનાદરો ૧ વિલંબશ્ચ ૨, પરાહ્મુલ્લો ૩ વિપ્રિયંવચ્ચ ૪;

“પચ્ચાત્તાપ ૫ સત્તાપશ્ચ, દાનમૂષણપચ્ચક્રમ્. ॥૨॥

જો એ સાધનેં આપીઈ, ચિત્ત ચેતોરે !

તેહનો લાલ અનન્ત; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

જ્ઞાનવિમલ ગુરુભક્તિ જે, ચિત્ત ચેતોરે !

તેહિજ જાણે સન્ત. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ! ૩૭

હુહા.

ધમ મનમાંહિ ચિંતવિ, ભૂપતિ લાખેં એમ;
સિદ્ધમતિ રાણિ પ્રતેં દેખાડી બહુ પ્રેમ. ૧

એ મુનિનેં જો દીજયેં, દાન દેઈ બહુમાન;
તો જનમારો આપણો, સફલ હોઈ રનિધા(દા)ન. ૨

રતે ભણિ ઇલાંથી વલી, જઈ આપણે ગેહ;
દાનયોગ જો મેલવો, તો હોઈ પૂન્ય અછેહ. ૩

તુંહ મારે પ્રાણુપ્રીયા, અંત:પુર સીણુગાર;
પુન્યકાર્ય મિલીને કરે, તેહના સફલ અવતાર. ૪

ધમ નિસુણી પ્રીતમતણા વચણાં, નયણે નેહ;

૧-મૂલ્ય પ્રતિમાં, “અનિધન” પાઠ છે.

૨-તે માટે. આ પુસ્તકમાં “માટે”ને બદલે “ભણી” શબ્દ ધણે સ્થળે
વાપરવામાં આવેલ છે.

દેખાડી, નિજ ગેહ લણી, ચાલી તે નિસંદેહ.	૫
પતિવચણને પાલતી, બહિર તો મુપ્રસન્ન;	
પણ અંતરમાંહિં જલે, 'સૂર્યકાંતિ' જિમ રત્ન.	૬
ક્રીડારસ ભાગાલણી, માહિં ઉડી જાલ;	
અમલાઈ મનમાં ઘણું, જિમ 'પદ્મી' વિકરાલ.	૭
ચિંતે એ મુનિ પાપીઓ, કહાં આગ્યો છણિવાર;	
ક્રીડારસ ભાગો ઘણું, પતિ સમજે ન લિગાર.	૮
સું કીજે પરવશિ પડ્યા, જે પતિવચણ ન થાઈ;	
તો ન રહે પ્રતિવ્રતાપણું, સહુમાં હાંસી થાઈ.	૯
પરધરભંજણુ ભીખતા, ભમરાલા પાખંડ;	
દેખાડી જનને કંગે, ચાલતો એ ચંડ.	૧૦
મુનિઉપરી વર દ્વેષ કરી, તેડી મુનિને તામ;	
પડિલાભે બહિર મને, પણ અંતર મન[છે] સ્વામ.	૧૧
જે કાઠ ખાવે નહીં, અરસ વિરસ દુર્ગન્ધ;	
અસનાદિક આપે વહી, ધરી દ્વેષ-અનુબંધ.	૧૨
કકુક તુંબ જે સંસકર્યું, તે આપે અકુલીણ;	
મુનિ, નિર્દૂપણ જાણિને, લીછ તે મનમાં દીણ.	૧૩
જે જે સંબંધે મિલ્યું, નિર્દૂપણ આહાર;	
સાધુ તે પસુધાસણુસમો, સંયમહિત આધાર.	૧૪
દન્દ્રિય પુષ્ટાઈતણું, ભોજનનું નહિ હેત;	

૧-સૂર્યકાંત નામનો એક જાતનો મણિ થાય છે, તે દેખાવડો હોય છે; પણ સ્વભાવે આગસમાન હોય છે. એને સાધુઓ સત્યાર્થમાં આગીથા મણિ, અથવા કાચ પણ કહે છે.

૨-કાણું, ઉડાડું, કાણું. ૩-ભોજનાદિ. ૪-કડવું તુમકું: કે જે ખાવાથી મળજ થાય છે. કડવી દુધી. ૫-સુધા + અસણ.

જ્ઞાનાદિકને કારણે, સંયમ જીવિત ક્ષેત. ૧૫

અતિ અમૃતસરિખા દિધી, ૧ શુદ્ધપાન--અહાર;

તે સુરસુખ શિવને લહે, ફલ પામે ૨ શ્રીકાર. ૧૬

જે અભુગમતાં સુગામણાં ખેદ ધરી છે અહાર;

છતી શક્તિ અનાદરે, ૩ શ્લેષે ચઉ ગતિ સંસાર. ૧૭

પ્રવચને યદુક્તમ્—

“મયવં? ભુતં કસ્મ, ન જિજ્ઞઃ ગોયમા જે જીવા;

અસુદ્ધં અચ્ચતં દુગંઢગિજ્ઞં, અસળપાળલાદમં સાદમં તહા.

રુવાણં સમણાણં, નિગંઠાણં અસદ્દહણાણ;

અળાયરેણં મોયણં દેહ, અર્ણસિંચદલાવેદ વિદલં.

તે સમણું જાણદ વાસાદ—જ્ઞાનમણુંદિજ્ઞમાણં;

પશ્વસમા વજ્જદ, સોપરજમ્મે અવંત દુલ્લસમુવજ્જદ.

તસ્સ ભુતં ન જિજ્ઞઃ, યરંરપિઠિ સૂલહયારોગાયં;

કાં વહવેં સમુપજ્જંતિ, દીહવદ્ધં ચાઉરંતં સંસારકંતારં.

અણુપરિયટ્ટદ જહા નાગસિરી,”

[કિંતિ ઉપદેશકલ્પદ્રુમે.]

સુંદર શ્રદ્ધા આદરે, શુદ્ધમાન અહાર;

પડિલાભે અભુગારને, તે સમકિત આચાર. ૪ ૧૮

લાલ. થોગીસર ચેલા, એ દશી. ૧૬ મી.

હવિં રાજા મન ચિંતવેરે લાલ,

પડિલાભસ્યેં મુનિરાજરે, રાજેસર ચિંતધિ;

૧-પાણી, કાંઈ વિગેરે પેય પદાર્થ. ૨-કત્તમ. ૩-અની=ઝાએ, ખેદ અને ચક્રિતને ગોપાવીને જે સુપાત્રને અયોગ્ય આહારાદિ આપે તે અતિમાં શ્લેષ-રોલાયા કરે. પણ પાંચમી ગતિ જે મુક્તિ તે કદી શકે નહીં; એવા ભાવ છે.

૪-દ્વિતીય પાઠે “તેહને અલ્પ સંસાર.”

ધન વેલા મુજ આજની હોલાલ.	૧
ઇમ અનુમોદિ દાનનેરે લાલ,	
સિદ્ધા વંછિત કાજરે, રાજેસર ચિંતઈ;	
બાગવિનોદે રહો હુંતો હોલાલ.	૨
રાણીઈ મુનિ પડિલાભીઆરે લાલ,	
મનમાં આણી રીસરે, રાજેસર ચિંતઈ;	
ક્રીડાભંગ થયા ભણી હોલાલ,	
આપ્યું અનિષ્ટ અસુહામણ્યુરે લાલ;	
કહુઉ તું અસેસરે, રાજેસર ચિંતઈ;	
દેખો ! દોભાગણિઈ કયું હોલાલ.	૩
ગંધરસાદિકે જાણીઓ હોલાલ,	
તેહ અનર્થ અહારરે મુનિવર ઇમ ચિંતે;	
ને નિરવલ દામે પરઠવું હોલાલ,	
તો સંયમ જીવિત વધેરે લાલ;	
જિણુ આણુ રહે સારરે મુનિવર ઇમ ચિંતે,	
ઇમ જાણીને આહર્યું હોલાલ.	૪
અનુક્રમે થઇ તસ વેદનારે લાલ,	
તે આહારપ્રભાવરે મુનિવર ઇમ ચિંતે;	
અતિ અવસ્થા જાણીને હોલાલ,	
કરી અણુસણુ આરાધનારે લાલ;	
ધરતાં મનમાં સમાધિરે મુનિવર ઇમ ચિંતે,	
રાત્રુ મિત્રુ સરિખા ગણે હોલાલ.	૫
કાલ કરીને ઉપનારે લાલ,	

૫-નિરવલ-અચિત્ત. સાધુએ વિચાર્યું કે “આને કોઈ યોગ્ય સ્થાને પરઠવી-મૂકી દઉં, તેપણુ અન્ય જીવો તેને ખાઈને મરણ પામે.” એ લયથી સાધુએ પોતેજ આહાર્યું-ખાધું; એવો ભાવાર્થ છે.

તે અનુત્તર દેવલોકરે મુનિવર ઇમ ચિંતે;
 સંયમ જીવિત સાધિઉં હોલાલ,
 ક્રીડા કરી ધરિ આવીયોરે લાલ;
 પૃથ્વીપાલક ભૂપાલરે રાજેસર ચિંતઇ,
 પૂછે મુનિ પ્રતિલાલિઓ હોલાલ. ૬
 સા કહે તુલ્ય વચને કરીરે લાલ,
 આવી ગેહ મુણિદનેરે ! પ્રાણેસર નિસુણો;
 ક્રીડારસ પણિ નવિ ગણ્યો હોલાલ,
 પ્રતિપતાને પતિતજીરે લાલ;
 વચન તે અમૃતસમાનરે ! પ્રાણેસર માહરા,
 અસનાદિક ધરી ભાવરયું હોલાલ. ૭
 નૃપતિ સુણી મન હરખીઓરે લાલ,
 અનુમોદિં તે વારિરે ! રાજેસર રૂડા;
 કપટ ન જાણે તેહનું હોલાલ.
 ઇમ કરતાં રજનીસમેરે લાલ,
 ૧ગોત્રદેવી તિહાં આયરે રાજેસર રૂડા;
 એ અપરાધિની આકરી હોલાલ. ૮
 એહની સી ! અનુમોદનારે લાલ,
 કપટપેટી એ નારરે ! રાજેસર રૂડા;
 ઘાત કર્યો ઇણે સાધુનો હોલાલ,
 તે ભણી એ કડુવી લીંબડીરે લાલ;
 જલની ગાડિર જાણિરે રાજેસર રૂડા,
 નામ ન લીજે એહનું હોલાલ. ૯
 ગાંમ માંહે પિણુ વિસ્તર્યોરે લોલ,
 એહનો દુષ્ટ અપવાદરે રાજેસર રૂડા;

૧-રાજની કુલદેવી.

રીસે ધડહડતોથકો હોલાલ,
 છાનું પાપ રહે નહિરે લાલ;
 કો વ્યસન આઢપાઢરે રાજેસર રૂડા,
 અહો અહો એ કુલખ'પણી હોલાલ. ૧૦
 કાઢી દેસથી બાહીરેરે લાલ,
 એ કરણીનાં લાગાં પૂલરે રાજેસર રૂડા;
 એહ અલછિ અભાગિણી હોલાલ,
 પાપણીછં પાપ કિચ્ચું કર્યુંરે લાલ;
 જેહથી સંસાર અનંતરે રાજેસર રૂડા,
 અહો અહો માહરી મૂઢતા હોલાલ. ૧૧

ચતઃ—

“चेइयदव्वविणांसे रिसीथाएपनयणस्स उड्ढाहे;
 “संजयणीचउच्छव्वयभंगे मुलगीबोहीलाभस्स.
 “अयुअपुण्यपापानामिहैव फलमीस्यते,
 “त्रिभिर्वर्षैस्त्रिभिर्मसैस्त्रिभिः पक्षैस्त्रिभिर्दिनैः” ॥१॥

રુકુથીત કાનની કુતરિરે લોલ,
 કુટી કાઢિજે જેમરે રાજેસર રૂડા;
 ઈમ લોકે ધણું હીલવી હોલાલ,
 મારંતી બહુ તર્જનારે લાલ;
 દુઃખ પામતી ઠાંમિઠાંમિરે રાજેસર રૂડા,
 પાપ મિલ્યું દિન સાતમે હોલાલ. ૧૨
 કોઢિણી થઈ ગલતી તનુએરે લાલ,
 રોગતણો આવાંસરે રાજેસર રૂડા;

૧-લાવાર્થ—અતિઉંચ પાપ પુણ્યનું કળ તો ત્રણ વર્ષે, ત્રણ માસે,
 ત્રણ પક્ષે કે ત્રણ દિવસે મળ્યા વિના રહે નહીં.

૨-કુત્સિત—ખરાબ, ગંદા. કુત્થીત.

રાંકપરે રૂલી દેસમાં હોલાલ,
 ધણિપરે દુઃખ પામતીરે લાલ;
 પામી મરણુ અકાલિરે રાજેસર રૂડા,
 છડૂંઈ નરકી ઉપની હોલાલ. ૧૩
 ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ભોગવિરે લાલ,
 તિહાંથી નિસરી થઈ મચ્છરે રાજેસર રૂડા;
 તિહાંથી સાતમીઈ ગહી હોલાલ,
 ધંમ સધલી નરકે ફરીરે લાલ;
 પામી દુઃખના સમ્મરે રાજેસર રૂડા,
 પાપતણા સંચયવસિં હોલાલ. ૧૪
 હવેં તિર્યચગતિ થઈરે લાલ,
 સાપણી પાપણી જ્ઞતિરે રાજેસર રૂડા;
 અજગરી નેં વલી ઊંટડી હોલાલ,
 સીયાલણી ને કુકડીરે લાલ;
 કાગડી મીનકી માંહિરે રાજેસર રૂડા,
 રાસબી શુયરી સીંચાણીકા હોલાલ.
 ધમ જલચર થલચર ખહચરિરે લાલ,
 ઉરપરિ ભુજપરિ માંહિરે રાજેસર રૂડા;
 દાહ શસ્ત્ર નેં દાઘ ઝારેં હોલાલ, ૧૫
 ગ્રાહેં મરણુ એહથીરે લાલ,
 થાવરમાં પિણુ જન્મરે રાજેસર રૂડા;
 ખર કટુકે રૂક્ષ ઉશ્નના હોલાલ,
 જિહાં અસુભ ગંધરસચળનારે લાલ,
 દારણુ જેહ વિપાકરે રાજેસર રૂડા;
 વનસ્પતિ પણિ અશુભકાં હોલાલ. ૧૬

૧-દ્વિતીયપાઠે “દાઘ ક્ષરે” હોલાલ.” ૨-સીમા-હદ.

તીજા કટુયા અંબિવારે લાલ,
 તિહાં પિણુ બહુ અનત્યરે રાજેસર રૂડા;
 તાપન સેકન ભડથના હોલાલ,
 ઇમિ બહુ ભેદે કંઠ્યનારે લાલ,
 પામે અનેક પ્રકારે રાજેસર રૂડા;
 પાપ ધતુર ફલ્યો બહુ હોલાલ, ૧૭
 ઇમ અકામ થકી નિર્જારે લાલ;
 પામી ગવિ અવતારે રાજેસર રૂડા,
 તિહાં પિણુ ભુખ તૃષા ઘણી હોલાલ;
 સહતી લહતી દુઃખ ઘણું રે લાલ,
 માર ને મહાપ્રહારે રાજેસર રૂડા;
 કોઈકે શુભપરિણામથી હોલાલ, ૧૮
 ભાગ્યાવસે મુનિવર મિત્યારે લાલ;
 દેખી દુખીણી ગાયરે, રાજેસર રૂડા,
 કરણા શરણુ પછૈં થઈ હોલાલ;
 ધર્મ સુણાવ્યો તેહને રે લાલ,
 સંભલાવ્યો 'નવકારે' રાજેસર રૂડા;
 શરણું ચ્યાર સુણાવિયાં હોલાલ. ૧૯
 ગુરૂદર્શન અનુભોદનારે લાલ;
 પુન્યપ્રકૃતિનો બંધરે, રાજેસર રૂડા,
 મરણુ લહિ તેહવેં સમેં હોલાલ.
 તિહાંથી થઈ તવર નંદનારે લાલ,
 રહિઓ અવશેષ જે કર્મરે, રાજેસર રૂડા;
 તે ઉદ્દેયેં વલી આવીઠિં હોલાલ, ૨૦
 દુર્ગંધ ને લુપ્ત દુર્ભંગારે લાલ;

૧. ગવરી, ગાય. ૨-ત્હારી.

લહિ જન્માધિકારે રાજેસર રૂડા,
 આપેં કર્યા આપ ભોગવેં હોલાલ;
 એહવા ગુરૂપણા સુણી હોલાલ,
 ૧ પૂરવલ્યો અવદાતરે, રાજેસર રૂડા;
 તદાચરણુ કર્મનાશથીરે લાલ, ૨૧
 જાતિરમરણુ સા લહેં હોલાલ;
 દીડી સઘલી વાતરે, રાજેસર રૂડા,
 ભય પામી મનમાં ધણું હો હોલાલ;
 ગુરેં પશ્ચાતાપથીરે લાલ,
 હા ! હા ! કીધું દુષ્ટરે રાજેસર રૂડા;
 નિરાપરાધેં મુનિ દુહન્યો હોલાલ. ૨૨
 નીરપ્રવાહે પખાલતી રે લાલ;
જ્ઞાનવિમલ ગુરૂપાયરે રાજેસર રૂડા,
 કહિં સ્વામી હવેં આસિ દિઓ હોલાલ.
 જિણુથી એહ અશુભ ટલેંરે લાલ,
 દાખો તેહ ઉપાયરે રાજેસર રૂડા;
 જિમ હું થાઉં સોભાગિણી હોલાલ. ૨૩

કહા.

કૃપાવંત ગુરૂ કહેં, કર્મ હોય રવિસરાલ;
 તે તપથી સવિ સંજખેં, દુરિં દુરિત સવિ આલ. ૧
 ક્ષમાં કરેં શક્તિ છતેં, અંતર હોઇ સુપ્રસન્ન;
 ઇન્દ્રિયસુખ ઇચ્છેં નહીં, તે તપિયા ધન ધન. ૨
 તપ કરિને રાખ્યા તિણેં, જિણેં ન કરી તપઆસ;
 દુખથી જે તપ આદરે, તેહમાં કીસ્યો વિસાસ. ૩

૧-પૂર્વભવનો. ૨-ચૂરો, નાશ. ૩-વિશ્વાસ !

સમકિતવિણુ છે જે તપ, તે સવિ કષ્ટ વિશેષ;
 પણિ સમકિતયુતજે તપ અછિં, તેહિજ શિવગતિરેષ. ૪
 યદ્યપી કરણી વંધ્ય^૧ નથી, એહવી લોકપ્રતીત;
 તે પુન્યપ્રકૃતિના બંધથી, એહી વચનની પ્રીત. ૫
 આરે ભેદ છે ધર્મના, દાન શીલ તપ ભાવ;
 જે ર્દર્શન નાણુ ચરણુ મિલે, તે સવિ ભવજલનાવ. ૬
 અતિં વહી ભવ્યપુરૂષને, મિથ્યા મંદકપાય;
 તેહનિં પણિ પરંપરે, હોઈ ભવતરણુ-ઉપાય. ૭

યત:—

“દાનેન પ્રાપ્યતે મોગઃ, શાંલન પ્રાપ્યતે મુક્તમ્ ।
 “તપસા ક્ષીયતે કર્મ, માવના મવનાશિની” ॥૧॥
 તે ભણી દેવાણુપીયે, આદરીછં તપકર્મ;
 પણિ ઞનિરાશંસ જે પરિણમે, તો લહીછં શિવશર્મ. ૮
 તપના ભેદ અનેક છે, દુવિધ ધર્મ મન જાણુ;
 બહુ ભવ્યજીવે આદર્યા, આતમશક્તિપ્રમાણુ. ૯
 તપ તે વજ્રસમાન છે, આતપ ઇન્દ્રિને હાથિ;
 કર્મશૈલને ભેદિવા, સાચા શિવપુરસાથ. ૧૦
 ધીર વીર નર નારીછં, ક્રીધાં અછે અનેક;
 શમ દમ વિનયાદિક ગુણે, મિલીયા ધાર્ધ વિવેક. ૧૧

(રોહિણી-જીવ-પૃચ્છા.)

કર્મવિપાક મેં માહરા, સાંભલી થઈ ભયભ્રાંત;
 તેહ ભણી મુજ આશ દિઓ, તપના સવિ વૃતાંત. ૧૨

૧-વાંછણી, અર્થાત્ કરણી કળને આપવાવાલીજ છે. ૨-શ્રદ્ધા, જ્ઞાન,
 અને ચારિત્ર. ૩-નિઃ+આશંસ, શંકાવિના.

(તપપ્રકરણ.)

ઢાલ. ગણધર દશપૂરવધર સુંદર, એ દેશી. ૧૭ મી.

તપ ભવિયાં ધણિપરે આરાધો,

જિમ શિવસુખને સાધો;

નિરાશંસ શુભ ચિત્તને સાધો,

શુભગુણુદાણે વાધો. તપ. આંદણી. ૧

નાંમથકા એ કેતાએક દાખું,

તપવિધપ્રકરણ દેખીરે;

આગમમાં પણિ ખડુ અછે,

ગૌતમ ભાવ વિશેખીરે. તપ. ૨

૧ પંચકલ્યાણુકતપ સવિજિનના,

૨ વીસથાનીકતપ મોટોરે;

૩ ઉપધાનતપ શ્રીમહાનિશિથે,

નવિ માને તે ખોટોરે. તપ. ૩

૪ પદ્કાયસંયમના તપ હિઈ,

૫ અપ્રાપદ સો પાનારે;

મોટકા તપ દશીજિનવર કરા,

૭ માહીતપ નહીં જાનારે. તપ. ૪

૮ અશોકતરૂતપ ૯ નોકારના તપ,

૧૦ સિદ્ધચક્ર ૧૧ દર્શનશુદ્ધિરે;

૫૬૧ દોઈ ૧૨ સંવરતણા તપ,

૧૩ શેતુજયતપવૃદ્ધિરે. તપ. ૫

૧૪ પંચતીર્થતપ ૧૫ અહુઃખહુઃખતપ,

૧૬ સર્વાંગભૂષણ નામેરે;

- ૧૭મુગટ ૧૮વીરવલય ૧૯પુંડરીકા,
૨૦ તિલકપુંડરીકા નામેરે. તપ. ૬
- ૨૧સૌભાગ્ય ૨૨ ચૂનડી ૨૪કંકણવલયા,
૨૫શુકલપ્રાપ્તિતપ નામેરે;
૨૬ કમલ ૨૭કુંડલ ૨૮અહાર ૨૯નિયમતપ,
કાલપ્રમાણ અભિરામરે. તપ. ૭
- ૩૦સુખલ ૩૧યતમુહ ૩૨ત્રીપદીનામ,
૩૩પ્રવચના ૩૪બ્રહ્મવ્રતા આણેરે;
૩૫દૃઢાંગકરણ ને ૩૬સુભગ ૩૭સુસ્વરતા
૩૮જ્ઞાનપ્રમાણે બાણેરે. તપ. ૮
- ૩૯પ્રતિમા^૧ શ્રાવકની ધ્યાનરહ,
૪૦'રોહિણીતપ' સુખકારીરે;
૪૧ઈન્દ્રિયજયા ૪૨ યોગજય ૪૩ કપાયજય,
૪૪ કરણજયતપ ભારીરે તપ. ૯
- ૪૫શ્રેણિ ૪૬પ્રતરા ૪૭ ધન ૪૮ વર્ગ,
૪૯ચંદ્રાયણ-વર્ગ વર્ગતપ કરીધરે;
૫૦ ભદ્રાય ૫૧ મહાભદ્ર ૫૨ સર્વતોભદ્રા,
પ્રતિમાથી ભવ તરીધરે. તપ. ૧૦
- ૫૩ કર્મસુહણ ૫૪ગુણરયણસંચરથર,
૫૫વજ્ર ૫૬વજ્રમધ્ય કહીધરે;
૫૭ યય ૫૮ યવમધ્ય ૫૯ કનકાવલીનામા,
૬૦રતનાવલીતપ લહિઈરે. તપ. ૧૧

“૧-દંતણ^૧ વયર સામાજ્યર; પોસહજ પડિમાપ અબમ્મદ સચિત્તે૭;
આરમ્મટ પેસ૧ ઉદિદ્ધ, ૧૦ વજ્જણ સમણમૂણ્ઝ ૧૧.” શ્રાદ્ધવિધિપ્રકરણે, સત્ત-
રમાં દ્વારે. દર્શન(૧) વ્રત(૨) સામાયિક(૩) પૌષ્ઠ(૪) કાલસગ્ગ(૫) બ્રહ્મ-
ચારી(૬) સચિત્ત(૭) આરંભવર્જક(૮) પ્રેયવર્જક(૯) ઉદિદ્ધ(૧૦) અમણ-
ભૂત(૧૧), એ અગીઆર.

દશમુક્તાવલી દર સિંહનીકિડીત વલી,
 દરલધુસિંહની કિડીરે;
 દષ્ટ્રીઆંબિલ; દવવર્દમાન-મહાતપ,
 દદ પંચમહામત વિલસેરે. તપ. ૧૨
 દ૭પરમભૂષણ ને દ૮સર્વાંગસુંદર,
 દ૯મનથિરકરણતપ સોહિરે;
 ૭૦ધર્મચક્રવાલ, તપ ૭૧પ્રમાદલાગનો,
 ૭૨ચૌદપૂર્વતપ સોહિરે. તપ. ૧૩
 ૭૩જ્ઞાન ૭૪દર્શન ૭૫ચારિત્ર ૭૬એકાદશિ,
 ૭૭આઠિમા, ૭૮ચૌદસિકેરારે;
 ૭૯તપ સંસારતારણ લધુ મોટા,
 ૮૦પદ્મોત્તરતપ મોટારે. તપ. ૧૪
 ૮૧સ્વર્ગદંડ અને ૮૨ મેરુમંદિર,
 ૮૩ અમૃતાષ્ટ્રમી ૮૪અંગ-ઉપાંગારે,
 ૮૫મરુદેવિ ને ૮૬મુગટસક્તમી,
 ૮૭જ્ઞાનપંચમી; આગમ ચંગારે. તપ. ૧૫
 ૮૮મોક્ષદંડ ૮૯અક્ષયસુખતપ, વલી,
 ૯૦પાલણહાતપ સુખકર્તારે. તપ. ૧૬
 [૯૧થી૯૮] નંદીસરા અઠાઈના તપ,
 ૯૯સુતદેવી ૧૦૦અંબિકાદેવીરે;
 ૧૦૧દુધ્યાન ભેદ ૧૦૨ સુલધ્યાન પ્રવર્તક
 ખેદોછતી વીંશતે લેવીરે. તપ. ૧૭
 ૧૦૩કામદમન; ૧૦૪ચિંતાસંતાપન,
 ૧૦૫વિહરમાન ૧૦૬જિનગણધરરે;
 ૧૦૭ગારવજય ૧૦૮ સિદ્ધપ્રતિમા
 ૧૦૯સમવસરણ ૧૧૦લધુવૃદ્ધ કરણરે. તપ. ૧૮

૧૧૧આયતિજય ૧૧૨મારણકપાવડિયાં,
 ૧૧૩પ્રાતિહાર્ય ભવપૂરારે;
 ૧૧૪સત્યરિસયજિન ૧૧૫દમયંતીતપ,
 ૧૧૬કલ્યાણકૃતપધારારે. તપ. ૧૯
 ૧૧૭ત્રિભોવન જપતપ, ૧૧૮આઠકર્મતપ,
 ૧૧૯સત્તમિયા ૧૨૦અદ્ભુતમિયારે;
 ૧૨૧નવમીયા; ૧૨૨ દસમ દસમીયા;
 ૧૨૩પ્રતિમાતપ જિન કલારે. તપ. ૨૦
 દશવિધ આલોચણુ પ્રાયશ્ચિત્તાદિક અને છવિધેં ભાખ્યારે;
 ત્રિકરણુ શુધિં કરણુનેં હેતિં, જ્ઞાનવિમલમતિ દાખ્યારે. તપ. ૨૧*

કહો.

શ્રીગુરુના મુખથી, સુણીયા બેદ અનેક;
 કહો સ્વામી મુજનેં કીહો ? યોગ્યતાનો સુવિવેક.
 જોહવી જાણો માહરી, શક્તિપ્રમાણે સ્વામ;
 દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભાવથી, તે કહો અ(ધિ)ભિરામ! ૨૨
 તિહાં ઉપયોગી ગુરુ કહેં, રેહિણીતપ પરિમાણ;
 કર્મરોગ ઉપશમ ભણી, લહેં આયતિ કલ્યાણ. ૩
 સમકિતમૂલ અમૂલ ગુણ, રેહિણીનો તપ દીધ;

*તપ—કર્મ અપાવવાના ઉપાયો જિનશાસ્ત્રમાં અનેક પ્રકારથી વર્ણવેલા છે. જેમાં ધણાખરા ઉપર વર્ણવ્યા છે તથા કેટલાક બાકી રહ્યા છે તેમાં જે સ્મૃતિમાં છે તેનાં નામ અત્ર આપ્યાં છે. “ મોક્ષકરણક, સ્વર્ગકરણક, અષ્ટાન્ધિકા, છન્નુજિન, સૂર્યાયન, કનકતપ, નિગોદાણુ, મેરુકલ્યાણક, છઠતપ, પદકડી, અંગનિશુદ્ધિ, પરતપાલી, ત્રિપર્યંતધન, નિર્વાણદીપક, બત્રીસકલ્યાણક, કર્મચક્રવાળ, ઉણોદરી, કેવલજ્ઞાન, જિનદીક્ષા, ગોતમપડધા, ગુણુરતન-સંવત્સર, તથા અક્ષયનિધિ વિગેરે વિગેરે.

- નિરાશંસતા ભવસુખે, ગુરુમુખે અંગી કાધ. ૪
- ‘રોહિણી નક્ષત્ર’ જે દિને, તે દિને પોતે ખાસ;
અહોરાતહ ચોવિહાર તિમ, અથવા ચોથ ઉપવાસ. ૫
- શ્રીવાસુપૂજ્યજિણુંદની,** પૂજનલક્ષિત વિશેષ;
‘ગુણુ’ પણ તસ નામનું, નહીં મન શંકારેપ. ૬
- વર્ષ સત્તાવીસ સીમએ, તપવિધ એ ઉત્કૃષ્ટ;
સાત વર્ષ પિણ જન્યથી, યાવત્ જીવ વિશિષ્ટ. ૭
- ઉજમણું શક્તિ રૂપરે શ્રીવાસુપૂજ્યવિહાર;^૩
મૂરતિ! લાલ મણિતણી, થાપે અતિહો ઉદાર. ૮
- શ્રીવાસુપૂજ્યજિણુંદનું, ચરિત સુણે ધરી ભાવ;
લિખે લિખાવે જ્ઞાનના, વલી કરે ભંડાર. ૯
- એ તપના જે કાર્તુક, કરે લક્ષિત [પણ] વલી તાસ;
સાધર્મિક વલી સંઘની, ધર્મકાર્ય સુવિલાસ. ૧૦
- એહથી સંકટ સવિ ટલે, રોગ સ્થોગ દુઃખ્યાન;
સુભગ સુયશ આદેયતા, સુરવરપ્રમુખ ગુણુધામ. ૧૧
- એ તપના મહિમા થીકા, થાઈસિ આયતિ કાલ;
શ્રીવાસુપૂજ્યજિનતણો, સુત મધવા ભૂપાલ. ૧૨
- તેહની પુત્રી રોહિણી, નામે સુગુણુ નિદાન;
અશોકચંદ્ર નૃપ પરણુસ્યે, શોકતણો નહીં નામ. ૧૩
- લેધ સંયમ શિવ પાંમરયે, તપ કરી અતિહો ઉદાર;
વાસુપૂજ્યજિનશાસને, પામીશ ભવનો પાર. ૧૪
- તે ભણી સિ પ્રતિવિધ કરે, રજત અશોકતરૂ હોઈ;
કરી ચૈત્ત અગામી જિતે, સોવિનમૂર્તિ પ્રતિહ. ૧૫
- તિણું પાવન પુણ્યે કરી, હોસ્યે સુગંધ શરીર;
ભદ્રે! ભદ્રગુણુવતી, જિમ સુગંધનૃપ વીર! ૧૬

૧-ગણુ. તે ૪ નામની માલા ગણવી તે. ॥ શ્રીવાસુપૂજ્યજિનાય નમઃ ॥

૨ મૂળ પ્રતિમાં “ શક્તિ કરે ” પાઠ છે. ૩-વિહારે-મન્દિર.

(રોહિણીજીવપૃષ્ઠા.)

સ્વામિ ! તે મુજ દાખવો, કૃપા કરી સમ્બન્ધ;
જિમ છૂટે પ્રભુ માહરા, કહિનકર્મના બન્ધ. ૧૭

(સિંહસેનપુત્ર સુગન્ધનૃપ આંતર વૃત્તાંત.)

ઢાલ. હુયરની દેશી. ૧૮ મી.

ગુણ ગીર્યા ભાષે' હો નાણી-ગુણખાણી,
ચુ' કહછે' કેહને હો કર્મતણી કહાણી;
કર્મે કરી નડીયા હો ચ્યારે ગતિ નાણીપ્રાણી,
સુખદુઃખ સવિ પામે' હો, સુભાસુભ સેહ તાંણી. ૧
ધણિ ભરતક્ષેત્રે' હો સિંહપુર છે' નયરી,
સિંહસેન તસ રાજ્ય હો વશિ કીધાં વયરી;
રાણી જગ જાણી હો કિં ! કનકપ્રભાનામે,
જસ આગલિ અપછર હો કે શોભા નવિ પામે. ૨
તે દંપતિ વિલસે' હો દો ચુંદક સરીખા,
નખમાંસતણીપરિં હો પ્રીતિ' તે પરિખ્યા:
સુખસમય ગમાંવે હો કે અહનિશ ચિત્તે હખ્યાં,
વલી ધર્મ કલાઈ હો ગણા ઉત્કખ્યાં. ૩
અનુક્રમે' થયો તેહને' હો પોદો એક બેટો,
દુખીઓ દોભાગી હો માનો પાપ તણો ઘેટો;
અવિનય ઉન્માદી હો કે' જાણે વડ ટેટો,
જનક દેખી બીહે' હો કે અશુભતણો બેટો. ૪
દોકને' વલી ન(દ)વલો કે હો નવલો રૂપણે,
કદેલી તલીયાથી હો કે' કલો અધિક ગણે;

૧દુર્ભગને વાલો હો કે દુઃખીઓ વલી ભુખ(મુ)રી;
 ત્રિપ્રભોક્ષત કાયા હો કે જાણે વાલિમકગિરિ. ૫
 રયું કહિઈ ઝાઝુ હો કે સંત દેખીને સુણે,
 હોઈ દેણી દિણા હો કે કર્મવિષાકગુણે.
 દુર્જન તો બાંધે હો કે દેખી કર્મ નવાં,
 મુનિ તો સમદૃષ્ટે હો કે કૃતક્ષ હૈં એહવાં. ૬
 નિર્નામિક નામે હો કે જન સહુ બોલાવે,
 રાગનં રાણી હો કે નિઃસુણી દુઃખ પાવે;
 હુંતા બહુ સુખીયા હો કે પણ તે પુત્રદુઃખે,
 દુઃખીયા થયા જગમાં હો કે પૂરવધર્મપમે.^૨ ૭
 છાંરની ચિંતા હો કે દુઃખ દીઈ અતિહૈં ઘણું,
 વતિમ અંતર સાલે હો કે શલ્યથકા બમાણું;
 તિહાં ભરડા ભોયા હો કે જોરની સંન્યાસી,
 કડી કાપડી ચોગી હો કે જંગમમહાવાસી. ૮
 વલી દેવ દેહરડાં હો કે પૂજ્યાં(છ્યાં) પર્વધરી,
 આપધ ઉપચારા હો કે કાધાં યતન કરી;
 પણુ કર્મને આગે હો કે સવિ તે અક્ષય થયાં,
 ઉપદેસ અભગ્યને હો જિમ ! ગુરરાજ કહ્યાં. ૯
 મંત્રીસર પ્રમુખા હો કે કાધા યતન કરી,
 મતિ મૂઢ થઈને હો કે અલગા ફરી રહ્યા;
 ઈમ કરતાં તેહને હો કે કેતો કાલ મહો,
 'દુર્ગધા' નામે હો કે સવિ જન એમ કહો. ૧૦
 ઇણું સમે પધાર્યા હો કે પાવન કરત ધરાર;
 પપમપ્રભાસાંમી હો કે જિણુ પરિસહ કર્યા;

૧-દુર્ભાગ્યને. ૨-પૂર્વના ધર્મધાર્યવિના.

૩-મૂલે " જિમ " છે. ૪-પૃથ્વી. ૫-છટ્ટા તીર્થંકર.

૧ સુરેન્દ્ર તિગદુન્દરચિહ્ન હો કે પર્વદ આર મિલી,
 ચ્યોજનસમ વાણી હો કે સુણતાં ચિત્ત રલી. ૧૧
સિંહસેન નૃપ સુણિતે હો કે આવે હર્ષ ધરી,
કનકપ્રભા રાણી હો કે સાથે પુત્રે કરી;
 નિજ રૂદ્ધિસમે તે હો કે વંદે પ્રભુ પાયા,
 જિનપદ પ્રણમતા હો કે પાતિક વિરલાયા. ૧૨
 પ્રભુ દેસના દેવે હો કે અમૃતરસ વાણી,
 જિણુ કર્મને અધે હો કે આંધ્યાં સવી પ્રાણી;
 તિહાં મિથ્યા અવિરતિ હો કે કર્મ કપાયનેગે,
 વલી સમયે સમયે હો કે અંધતણે ભોગે. ૧૩
 નવિ ઝોછો આવે હો કે મોહ અત્યંતથકી,
 અજ્ઞાન અબોધિં હો કે કાલ અનાદયકી;
 સંસારનિવાસી હો કે ઈણિપરે જીવ સવે,
 ભવિતવ્યતાયોગે હો કે સિદ્ધિ સભાવ (સ)ભવે. ૧૪
 ઇણિ પરિં જિનરાજે હો કે દેસન બહુ દીધી,
 ત્રિભુવનજનઉપરિ હો કે કરૂણા ધમ કીધી;
 હવિં અવસર પામી હો કે રાજા શિરનામી,
 પૂછેં જિનવરને હો કે દાખો હવે સ્વામી ! ૧૫
 મુજ તનય દોભાગી હો કે નિર્નામિક નામેં,
 દુખીઓ પામેં હો કે કર્મ કરિન કામેં;
 કહો ઇણિ જીવેં હો કે કર્મ કીસ્યાં કીધાં,
 જ્ઞાનગુરુદેવાદિક હો કે દ્રવ્યભક્ષણુ કીધાં. ૧૬
 પ્રવચન ઝોલવીયા હો કે આલ કહ્યાં ફૂંડાં,

૧-દેવાએ, ત્રિગદુન્દ્ર-ત્રિગદ, ત્રણ ગઢવાલો વ્યાખ્યાનમંડપ બનાવ્યે

૨-ચોજન-ચાર ગાઢસૂધીના લોકો સાંભળી શકે તેવી વાણી.

૩-વિક્ષાબ્યા, વોલાબ્યા, દુર કીધા.

સતી કલંક ચઢાવ્યાં હો કેં ક્રોધ ધર્યા ઉડા;
 કે! કોઈ આશાતના હો કેં મોટી મુનિહત્યા,
 કરતાં નવિ શંકા હો કેં કીધી તે થઈ સભા. ૧૭
 ઈમિ નૃપનાં વચણાં હો કેં નિસુણીનેં ભાષેં,
 જ્ઞાનવિમલ પ્રભુજી હો કેં પૂરવભવ ભાષેં;
 પદ્મપ્રભસ્વામી હો કેં સકલ સભા આજેં,
 ધિગ્! કર્મ-અવસ્થા હો કેં ન લહે કોઈ ભાગ્યે! ૧૮

(શ્રીપદ્મપ્રભકાથિત સિંહસેનપુત્ર-સુગન્ધનૃપ- પૂર્વભવ.)

કહા.

જ'બૂદ્ધીપે ભરતમાં, નગર નાગરપુર નાંમ
 તિહાંથી બારે બ્નેયણે, નીલવંતગિર કામ. ૧
 ઉંચો અતિ ગહને ભરિઓ, ગંધુર ગુફા વિસેસ;
 શ્વાપદપદની દેખીઈ, પણિ નહિં અવર વિશેષ. ૨
 તિહાં એક મુનિવર મોટિકો, શમદમગુણ આધાર;
 મૂર્તિવાંત આચારમય, સંયમરયણુભંડાર. ૩
 સંવેગી સમતારસભર્યો, કર્યો મમતા પરિહાર;
 નિજ તનુનો પણિ નિરુદ્ધી, કરતો ઉઘ્ર આચાર. ૪
 માસખમણુનું પારણું, કરતા રહે મુનીશ;
 યાવજીવ ઇંમ ગ્રહી, નિવસેં તિહાં નિસદ્દીસ. ૫
 પૂર્વકર્મને ઉવેખ્યા, તપેં તપસ્યા ધોર;
 આતપેં આતાપન લીધેં, સહેં પરિસહ? જોર. ૬

૧-કુઃખ, શ્રમ.

હવેં તે ગિર-ગધુર વીચેં, આવે વ્યાધ ગમાર;
 આહુંડી ધીવર બીલડા, કરતા પાપ અપાર. ૭
 પણુ તે મુનિમહિમાથડી, ન પડેં કાઠ તસ પાસ !
 પાપીજન મન ચિંતના, અફલ હોઈ તસ આસ ! ૮
 શસ્ત્ર સવેં નિફલ હોઈ, બલ સર્વ થાઈ આલ;
 કાલેં નચાલેં કાઠનેં, પાપશુદ્ધિ તિસરાલ. ૯
 રત્નતિવિરોધી જીવડા, તિણે પણિ છાંડ્યા વધર;
 મુનિમુદ્રા દેખી કરી, તજેં દ્રેપના ઝજહર. ૧૦
 પાપી હિંસક જે હતા, તે ચિંતે મનમાંહિ;
 અહ તિંતિત થાતું નથી, એ મોટા વનમાંહિ. ૧૧
 તો એ ઋષિનેં મારીછં, કાઠકિ કરી ઉપાય;
 જીવ ઘણા પડે પાસમાં, તો અહ તિંતિત થાય. ૧૨
 તે હિંસકમાં એકનેં, કાલવ્યાધિ વિકરાલ;
 તે વિશેષ ધાયા માવડી, જિમ સમીરેં દવઝાલ. ૧૩
 એહવો ગોદ્યો તિણેં રચ્યો, મુનિ તો સમતાવંત;
 નિકારણુ વયર આદરેં, તેતો અધમ અત્યંત ! ૧૪
 માસખમણુતપ આદરી, કરે અહનિસ ઋસજ્જનય;
 સાવધાન સઘલી વિધેં, નિરમોહિ નિરમાય. ૧૫

**હાલ. બેડલેં ભાર ઘણો છે રાજિ, વાતાં કેમ કરો છો !
 એ દશી. ૧૯ મી.**

શિલાપટકઉપર બેસીનેં, મુનિવર ધ્યાન ધરન્તા;
 મુનિ સમતા(શલ્યે) વાસી, નાદા વયર વહન્તા.

૧-નિષ્કલ ૨-"ઉદર અને ખીલાડી," તથા જેમ "રૂપ અને નોલીયો"
 ભતિ સ્વભાવેજ વૈરી હોય છે તેવા પ્રાણુઓ. ૨-દ્રેષ્યપી ઝેર.
 ૩-સત્ધ્યાન, સ્વાધ્યાય.

મોટા મહિમા જનસ દાખ્યો, કિમહિ(કલ્પો)ન જનય;
 પણિ તે દુષ્ટદોષાગી જીવ, તસ ગુણ કાંઈન થાવિં. મો. આં. ૧
 સમતાનો આગર ગુણસાર, સંયમ સુખમાં લીલો;
 અહનીસ રંગવિલાસી તેહમાં, જિમ જલ્પમાંહે મીલો. મો. ૨
 ગુંજો અભિરાંમી શિવસુખકાંમી, શુદ્ધ ધરમનો ધામી;
 જિજ્ઞૈં નિરહિતા એહવી પાંમી, આવેં આતમરાંમી. મો. ૩
 મુદ્રા નિરખી મોહેં સંતા^૧, પાય નમેં^૨ ભૂકંતા;
 આલેં ગજપતિ જિમ મલપંતા, પાપપડલ તોડતા. મો. ૪
 સુમતિં સુમતા ગુપતિં ગુપતા, શુભર(ત્ને)યેં ધનવંતા;
 શિવસુંદરી હરી કરી કંતા, જિન-આણા નિરખંતા. મો. ૫
 માસખમણપારણાનેં દિવસેં, પાસ નગરમાં જનવેં;
 ધ્યાંઈ ગાયરીનેં કાલેં, પિંડદોષનેં ભાવેં. મો. ૬
 લાલ અલાભેં ન હીણો દૂણો, માન અને અપમાનેં;
 ઉપશમ ઉદેગુણ અનિલ વિચારી, તેય અહારસમાનેં. મો. ૭
 હવિં પાછલિં તે વ્યાધિ, અપરાધી છલ જ્ઞેષ્ટને આવેં;
 રીસેં ધડહડિનેં શિલાહેઈ, પ્રજન અનલ^૩ પ્રજલાવેં. મો. ૮
 જાર કાઢલા કરી ખેર પ્રમુખના, લલી અનલ અંગીડી;
 સુભગતિનેં જલાંજલિ દીધી, દુર્ગતિ વરવા ચિકી. મો. ૯
 એમ યોગ કરી પાપી વલીઓ, અનરથ કરવા બલીઓ;
 પીસેં દાંત મનમાંહે હીસેં, અનરથમાંહે મિલિઓ. મો. ૧૦
 મુનિ પિણ નયઆંહથી આવી, વનમાંહે નિણ દાંજુ;
 શિલાકુર્ઉપરિં^૪ લલી રીતેં, ધ્યાઈ^૫ ધર્મનુ^૬ ધ્યાન. મો. ૧૧
 પવનપ્રયોગેં ના અનલ તે, પ્રજલ્યો વાઉપ્રયોગેં;
 ધખી શિલા જમ લોહની લાહી, કર્મદહનને મોગેં! મો. ૧૨

૧-જતાં, મોહ્યા જતાં, મોહ્યા થકા. ૨-ભૂમિપતિ. ૩-સલગાવે.

૪-મૂલપાઠમાં “ધ્યાનને બદલ ‘જાણ’ એવો પાઠ છે.

તાપે મેંજી ગલેં તિમ કાયા તપવાનેં જવ લાગી;
 શુભપરિણામેં આતમવીર્યે, ક્ષપકશ્રેણિ તવ લાગી. મો૦ ૧૩
 મૈત્રી સમતાધામી ખિમારસ, તીજુથી તાપ ન લાગે;
 જિમ લોહ કરીજે ઉબનતીરસમ, શીતલ ચંદનરસ લાગે. મો૦ ૧૪
 ધાતીકર્મક્ષય, કેવલ પામી, કર્મ અંત કરી સીધ;
 ધનધન તેહની જનની જન્યા; શસો સમતારસ પીધ. મો૦ ૧૫
 દુષ્ટ, અકાર્ય કરતો નવિ લાજે, દુર્ગતિથી નવિ લાજે;
 એ લક્ષણ દુરલભ્ય અલભ્યનાં, અપરાધી ધમ ગાજેં. મો૦ ૧૬
 તેહ પાપથી બ્યાધ તુરતમાં, ગલીત કાઢી થયો અંગે;
 સોલ રોગ વલી મહાદાધક્ષર, તેહનો અતિહ પ્રસંગે. મો૦ ૧૭
 તેહ વેદનથી સાતમી નરંગે, પોહતો પૂરણુ-આયે;
 તિહાંથી મચ્છ દાધક્ષરે પીડો, ફરી સાતમીઈ જાયે. મો૦ ૧૮
 તિહાંથી ચવી મહામચ્છ થઈને, ઓત મુકનર થાયે;
 પ્રથમ નરકેં સાત ભવાંતર, કાલ ઉરગતિપણુ પાવે. મો૦ ૧૯
 તિહાંથી પંચમ નરકેં નારક, તિહાંથી સિંહ વિકરાલો;
 તિહાંથી [...] નરકે નારક, તિહાંથી ચિતરો બિડાલો. મો૦ ૨૦
 બીજી નરકેં ધુકની નારકેં, પહિલી નરકેં x x
 તિહાંથી થયો દારિદ્ર ગોપાલો, કુષ્ટી પરવશિ રંક. મો૦ ૨૧
 એક દિને કર્મસંયોગેં વનમાં, દવ દાયો પડયો ભૂમિ;
 દેવદત્ત શ્રાવકે તે દીઠો, કરણા લાવી મનડામિ. મો૦ ૨૨
 મંત્ર મહા પરમેષ્ટીતણા જે, તેહને તે સંભલાવે;
 તસ મહિમાથી તાહરો નન્દન, એહ થયો શુભલાવે. મો૦ ૨૩
 શેષ દુઃકર્મ ઉઠેથી, અતિ દુર્ગન્ધ શરીર;
 એ દુકર્મ કર્યાનું ફલ લાધું, હવે લહસ્યેં ભવતીર. મો૦ ૨૪
 જીવમાત્ર સંતાપ્યો દુઃખદષ્ટ (દીધ)મનવચ કાયેં જાણ્યો;

૧- ધાતીકર્મને ક્ષય કરી, પામ્યા કેવળજ્ઞાન” શ્રીયશોવિન્ય. જ્ઞાનાવરણ,
 દસનાવરણ, વેદનીય અને મોહિનીય એ ચાર બાકી રહેલાં ધાતીકર્મ
 કહેવાય છે.

ત્રિવિધ અહિંસક મુનિને ધાતે, તેહને સ્યો દુઃખ કહેણો! મો૦ ૨૫
 તેહ ભણી કાઠ જંતુમાત્રને, દુઃખ સુપને નવિ દીજે;
જ્ઞાનવિમલ મુનિરાજ કહેં ઈમ, જિમતિમ કરી
 ઉપકૃતિ કીજે. મો૦ ૨૬

કુહા.

ઈમ જિનવયણાં સાંભલી, ચિંતે મનમાં એમ;
 અહો અહો કર્મવિચિત્રતા, છૂટીજે હવે કેમ! ૧
 મો'ટું (મોટું) પાતિક નિપતું, એ સમ અવર ન કાઠ;
 બોધબિજ દોહિલું હવે, કીણુ પરે શુદ્ધ હોધ. ૨
 પશ્ચાતાપ કરે ધણો, ઇહાપોહ વિચાર;
 કરતાં તેહને ઉપતું, જાતિસ્મરણ સાર. ૩
 દીકું સવિ જે જિને કહ્યું, નયણુપરિં સાક્ષાત;
 રોમાંચિત થઈ ઉઠી કહે, તાર તાર મુજ તાત. ૪
 નયણું જલ-અંજલી ભરી, ચરણ પખાલી જામ;
 કૃપા કરી મુજઉપરે, હું! વરાક દુઃખધામ. ૫
 તું તારે તો હું તરૂં! અવર ન તરણો થાય;
 તુલસમ ઉપકારી નહોં, મુજસમ દુઃખી નકો(કા)ય. ૬
 સુરતરૂંથી દાલિદ્ર રહે! રવિથી રહે અંધકાર!
 ચંદનથી ન રહે તપતિ, ગુરૂથી ભુજંગ પ્રચાર! ૭
 નિસ્તારો સંસારથી, જગતજંતુ આધાર;
 કશ્ણા કરી મુજને કહો, કાંઈક શુભ-આચાર. ૮
 તિમ પ્રભુકેરે દરિસણું, ન રહે પાપવિકાર;
 મેઘધટા જાયે વિખરી! ફરસી પવનપ્રચાર! ૯
 જેહવી જાણો યોગ્યતા, આયતિકાલવિચાર;
 સ્યું! પ્રીતકને સ્યું સીખવું, તે ઉત્સક વ્યવહાર. ૧૦
 તપગુણ રોહિણુ ભૂધર, જિનવર ભાખે એમ;
 રોહિણીતપને દાખવે, કર તું ચિત્ત ધરી પ્રેમ. ૧૧

હાલ. હરેહની, દશી. રાગ મધુમાદન. અક્ષવા; હરે મહારે
જાઓ કુંવર જામ, તવ દેખે દોહત મલી, હરેહ.
એ દશીયે. ૨૦મી.

હરે સુંણી શ્રીજિનવાંણુ, આનન્દો મન અતિ ઘણો; હરેહ;
હરે માંચો તપમંગાણુ, જનમ સફલ ગણે આપણો. હરેહ. ૧
હરે રોહિણીરેપતિથિયોગ, પોસ પૂરણુ આદરે; હરેહ;
હરે અધવાસ ચિત્તને ત્યાગ, શ્રીજિનપૂજા બહુ કરે હરેહ. ૨
હરે સાત વરસની સીમ, ચોવિહાર ^૧એકાસણે; હરેહ;
હરે બીજે સાતે જાણુ, નીવી^૨ અક્ષેપ ચોવિહાર પણે. હરેહ. ૩
હરે ત્રીજે સાતે જાણી, ચોવિહાર ^૩આંબિલ કરે; હરેહ;
હરે ચોથે સાતે જાણુ, ચોથ ઉપવાસ ચઉવિહ ધરે. હરેહ. ૪
હરે ઇમ અઠવીસ વર્ષ, પરિમાણે પૂરે કરે; હરેહ;
હરે વૃક્ષ અશોકને હેઠિ, શ્રીવાસુપૂજ્યપ્રતિમા ધરે. હરેહ. ૫
હરે વલી ઉત્તંગ પ્રાસાદ, સાધર્મિકવાસલ્ય કરે; હરેહ;
હરે રક્ત પ્રવાલ પરધાન, રત્નમયી પ્રતિમા ભરે. હરેહ. ૬
હરે રોહિણીતપવૃદ્ધિ એમ, શક્તે તો નિયતે કરે; હરેહ;
હરે આઠ વરસ પરિમાણુ, આઠ માસ ઉપરી ધરે. હરેહ. ૭
હરે ચોથ ભત્ત ચોવિહાર, પ્રતિમા ભરાવે પ્રવાલની; હરેહ;
હરે ધરે સમકિત ઉદાર, ટાલે શંકાદિ જાંબાલની. હરેહ. ૮
હરે ધરે પરિપૂરણુ જિનરાગ ન ધરે અવલી અભિલાષા; હરેહ;

૧-એકજ વખત બાણાઉપર એસીને ખાવાનું મત અને ત્યાર બાદ ખાઈ રહ્યા પછી ત્યાં ચોવિહાર, ચારે આહારનો ત્યાગ કરવા લાગ્યા.

૨-નીવી-એકાસણા જેવુંજ એક જાતનું એકજ વખતે ખાવાનું તપ, આમાં આંબિલની માફક ધી, તેલ વિગેરેથી ચોપડેલા પદાર્થ ત્યાગ કરવામાં આવે છે.

૩-ભગસગ નીવીને મૂલતુંજ એક જાતનું તપ નીવી કરતાં ઉચ્ચપ કિંતવું.

જરે શક્તિ ન હોયે' આય, ઉજ્જમણાદિ યથા સુખા. જરેજ. ૯
 જરે ધમ જિનવચનથી જોણી, રોહિણીતપ જોષ આદરે; જરેજ;
 જરે કહે પ્રભુ તુમ પસાય, દુસ્તર ભવજલ નિસ્તર્યો. જરેજ. ૧૦
 જરે જસ ગયો દુર્ગન્ધ, સુજસ સોભાગ સુગન્ધતા; જરેજ;
 જરે તપથી સ્યું ! નવિ થાય, જે દુરાધ્ય સુસાધતા. જરેજ. ૧૧
 જરે સુગન્ધ થઈ તસ નામ, તપમહિમાંથી વંછિત ફલ્યું; જરેજ;
 જરે તિણીપરે તુજ દુર્ગન્ધ, જસ્યે આવી એ મિલ્યું ! જરેજ. ૧૨

(રોહિણીનો ચાલુ પૂર્વભવવૃતાંત)

જરે દુર્ગંધા તે નારી સુણી, જિનવચણ તે એહવાં; જરેજ;
 જરે આદર્યો તિણી તપ તેણી, તે રોહિણીતપ કહિઓ જેહવા. જરેજ. ૧૩
 જરે તે દુર્ગંધા નારી થઈ, સુગંધા સોભાગણી, જરેજ;
 જરે થઈ જનને બહુ માન્ય, ભાવે ધન્યપણું સોહામણી. જરેજ. ૧૪
 જરે પાલી શ્રીજિનધર્મ, ઉજમણું મોટું મન; જરેજ;
 જરે નિરાશંસ નિશંક, ટાલે અવિધિ આશાતને. જરેજ. ૧૫
 જરે પામી મરણ સમાધિ, 'પગ-ચમકલ્પે' સા ગઈ; જરેજ;
 જરે તિહાં ભોગવી સુરસુખ, તિહાંથી મધવા પુત્રી થઈ. જરેજ. ૧૬
 જરે સુભગાકાર સુરૂપ, રોહિણી નામે જાણીધ; જરેજ;
 જરે પૂરવતપપ્રભાવ, સ્ત્રીરત્ન કરીને જાણીધ. જરેજ. ૧૭
 જરે શોક-સંતાપ-ઉદ્વેગ, ચિંતા અશુભને આરતિ; જરેજ;
 જરે એ તપને અનુભાવિ, ન રહે અશુભકર્મની ચિત્તિ. જરેજ. ૧૮
 જરે તિણીથી એહને રાગ્ય ! શોકનાં હેતુ મિલે નહીં; જરેજ;
 જરે કહિનકર્મના નાશ, તપથી વંછિત હોય સહી. જરેજ. ૧૯
 જરે જ્ઞાનવિમલની વાણ, નિસુણી રાગ દરખિઓ; જરેજ;
 જરે રોહિણી રાણી વિશેષ, શીલતપોગણુ રખિઓ. જરેજ. ૨૦

[છતિશ્રીરોહિણીપૂર્વભવ.]

(અશોકચન્દ્રપૃચ્છા.)

હુહા.

- હવે અશોક નૃપ ભણે, કરી વંદી કરજોડી;
 પદ્મકર એ કમલરૂપી, પૂરો મનનાં કાઢી. ૧
- મુજ ઉપર એહનેં અછે, સ્નેહ ધણો જિતરાજ!
 બહુ નૃપ મૂકી મુજ વરી, સ્વયંવરણે સમાજ. ૨
- કૃપાવન્ત ભગવન્તણ ! તેહનું કહો નિદાન!
 તવ પ્રભુ ભાષે નરવરા! સ્યુણુજ્યો થઇ સાવધાન. ૩
- જે જે સમયે બાંધીછે, જેહવા જેહવા ભાવ;
 જેહવે જેહવે પરિણામથી, તેહવો હોય જમાવ. ૪

ચત:—

“જં જં સમયં જીવો, આવિસ્સહ જેણ જેણ ભાવેણ;
 સો તંમિ તંમિ સમયે, મુહામુહં વંધણ કમ્મ.” ૧

(અશોકચન્દ્રસ્ય પૂર્વભવઃ)

- જેહ સુગન્ધસંબંધ કહ્યો, તે લલ્લો સુગન્ધ સોભાગ;
 અતુકમે મહિમા તસ વધ્યો, પૃહવીમાં વર ભાગ. ૫
- સિંહસેન તસ તાતજે, તેહને આપી રાજ્ય;
 સુમુર પાસે દીક્ષા લીધે સારણ આતમકાજ. ૬
- હવે સુગન્ધ રાજન થયો, પાણે ન્યાયે રાજ;
 શ્રાવક પુંગવ જાણીયે, કરે ધર્મના કાજ. ૭

૧-ભાવાર્થ—જે જે સમયે જીવો, આવેશવશે જે જે ભાવેથી;
 બાંધે તે તે સમયે, કર્મબંધ શુભાશુભ તણો.

શ્રોજિનશાસનભાવના, કરી ચિરંતન વાર;
 આરાધી શ્રાવકતણો, ધર્મ તે બાર ૧ પ્રકાર. ૮
 ધર્મક્ષેત્ર પોપી સવે, બોધિબીજ સુસમાધિ;
 દેવલોકે સુરસુખ લહે ૨ અચ્યુતમાં નિરાબાધિ. ૯
 તિહાંપણુ જિનવર શાસ્ત્રતાં, જિનવરખિંબ ઉદાર;
 અદૂર્ઘ મહોચ્છવ કરે, જિનકલ્યાણકદિન સાર. ૧૦
 ઇમ અનેક વિધિ સાચવે, દર્શનકેરી ભક્તિ;
 બોધબીજ નિર્મલ કરે, ત્રિકરણથી યથાશક્તિ. ૧૧
 સમકિતથી શુભગતિ લહે, તિહાં તે પુષ્ટી કરેય;
 તિહાંથી લઇ માનવપણું, સમકિતને ગતિ બેય. ૧૨

ઠાલ. એકવીસાની દેશીયે. ત્રુટકવાળી ૨૧ મી. સુણ સુણ

કંતારે શીખ સોહામણી. તે દેશીયે પણ.

હિવે સુણનેરે, જંબૂદ્વીપ વિદેહમાં,
 દિસપૂરવરે, જિહાં અહનિશ સુખગેહમાં;
 પુષ્કલાવતીરે, નાંમે, વિજયા નાંણીઈ,
 પુંડરીગિરે નયરી તિહાંસુવખાણીઈ. ૧

ત્રુટક-નાંણિયે જેહનીનેડ બીજ, મેદિનીપતિ પડવરો,
 પ્રજાપાતન ગુણે નીતે કહીઈ જે બહુમાં વડો;
 વિમલકીરતિ નામે રાગ, ચાર કૌરતિ જસ ધણી,
 જગમાંહી વ્યાપી પુન્ય થાપી, કરે દયા જીવતણી. ૨

પૂર્વઠાલ-તસ રાણીરે, લાવણ્યજલની નિમ્નગા,
 શુભશિલારે, સુભગાચાર પ્રમોદગા;
 ચારભદ્રારે, નામે પરિણામે ગણું,
 ધર્મચારણીરે, જેહતું નામ સોહામણું. ૩

૧-શ્રાવકના બાર વ્રત મઠિ જુઆ પાને રમાં દીપ ૧૧માં "બારવ્રત"

૨-અચ્યુતનાંમા દેવલોકે.

- ત્રુટક-લાંબણાં તેહનાં લિધં અપહરવન્દ મિલીનેં શુભયકી,
લાવણ્ય લીલા કરેં કીલા, ધણું સું કહીધ ૧સકી !
તસ કૂખે કન્દર કેસરીસમ સકલ પુણ્યગુણેં બર્ગો,
સુગન્ધ નૃપ સુરજવ તિહાંથી ચવીને અવતર્યો. ૪
- પૂર્વ-ઢાલ-૨મહાસુણારિ, ચઉદસ મધ્ય રચણી લહેં,
ગજ૧વૃપરસિંહરેં, ૩ લક્ષ્મીકુસુમમાલા ૫ વહેં;
શશિકરવિગ્રધજરે, ૮કલશ૧પદમસર૧૦સાગરા૧૧,
સુરધર૧૨ચણારાશિરે ૧૩નિર્ધૂમ-અગ્નિ૧૪સહંકરા. ૫
- ત્રુટક-જયંકરાએ દશચાર[૧૦+૪]સહણાં પેખી તિણ રાણીયેં;
જિનરાયકેરી માય દેખેં, વા! ચક્રીમાયનેં જ્ઞણીયેં,
અથવા પાટક સ્વમ્નનાજે તિહાં કિણુ તે પૂછીયાં;
કણા સધલા અર્થભાવા સ્વમશાસ્ત્રના સચિયાં. ૬
- પૂર્વ-ઢાલ-શુભસમયેરે, ગ્રહ વેલાઈ જનમીઓ;
સુતાં જિમ પૂરવરે, દ્વિશિ પ્રસવેં રવિ-સ્સ્મીઓ,
વક્ષી જયંતરે, શચિ પ્રસવેં તિમ સોહતો;
તેજપૂજનોરે, પૂંજસ પણુ મન મોહતો. ૭
- ત્રુટક-સોહતો લક્ષ્મણ શશિ સખલેં પુણ્ય પરિધલ જેહનં;
અર્કકીર્તિ નાંમ થાપું મિલિ કુટુંબે તેહનું,
પુણ્યગાત્રહ પ્રેમપાત્રહ હોઈ યાત્ર સવિ સચણનેં;
વૃદ્ધિ પામેં કદપતરપરિ માલતી ગીરગહનમાં. ૮
- પૂર્વ-ઢાલ-હવેં અનુક્રમેરે, સકલ કલા શીખી તિણેં;
થયો ચક્રીરે, પદખંડ સાધી રિપૂ હણેં,
ચઉદ રચણારે નવનિહસિદ્ધનો ધણી;
પુણ્યપ્રકૃતિરે, પૂરવ પુષ્ટ થઈ અતિ ધણી. ૯

૧-શું કહી શકીયે! ૨-મધ્ય રાત્રીએ ચોદ મહા સ્વપ્નાં. ૩-ચક્રવર્તી શબ્દને ચોદ રત્ન હોયછે, ૭ત્ર, ચામર, ખડ્ગ, ચક્ર, અશ્વ, ધાંડણી, વજ્ર, સ્ત્રી, ગજ, વિગેરે.

ત્રુક-વણી રુદ્ધ ઇમ ભોગવતાં નેં કાલ બહુ ઇમ વાહિઓ,
જિતસત્રુ ગુરને પાસેં સંયમ લીધેં પ્રેમ ધરી આરાહિઓ;
અતિદાન સમતા શુદ્ધ તપસા કરી દુઃકૃત શોષવેં,
સંલેપનાદિ કરી કપાયાદિક અશુભકર્મનેં જોખવેં. ૧૦

પૂર્વ૬.લ-આરાધીરે, અણુસણુ તિહાં એકમાસનું,
કરી સંયમરે, શુદ્ધપણે તે આસનું;
ઉપભારે [રે] ઇદ્રપણે સ્વર્ગિયારમેં,
સાગર આવીરે, આઉ તિહાં સમકિતરસે. ૧૧

ત્રુક-રમે બહુ વિધ, ભક્તિ કરતો, અહનિસે જિનદેવના,
પુણ્યાનુંબંધી પુન્યનાં ફલપાંખીઈ એ સેવના;
તિહાંથી ચવી નરનાથ તું થયો! અશોકચન્દ્ર નામે લલો,
પૂરવપુન્ય પ્રમાણહેતે ઝહિ સમુંદય ગુણનીલો. ૧૨
[છતિઅશોકચન્દ્રપૂર્વલવઃ]

(ચાલુ રૂપકુંલ અને સુવર્ણકુંલ દેશના.)

પૂર્વઠાળ.

તપ કાધોરે, એક તુલ્હો બેહું જણે,
મુનિ નિશ્ઠોરે, હીલ્યો અપરાધ નવિ સુણ્યો;
જિમ! વર વિપરે, સહસ્ત્રવેધી પસરે બહુ,
થોડું પણિરે, ગજદશાન્તપરે લહું. ૧૩

ત્રુક,

સહો તિણુ પરિ દુઃખ બહુલો, કરી તપ નિર્મલ થયાં,
એકાગ્રચિત્તે જો આરાધ્યા તિણું પાતિક સવિ ગયાં;
માહોમાંહિ પ્રેમ સખલો, એક પૂન્યપ્રભાવથી,
દંપતિ યોગે આવી મલિયાં, પૂરવપૂણ્યજમાવથી.

પૂર્વઠાલ.

તે માટિરે સાધુ—અવજા મત કરો,
મુનિનિંદારે આશાતના એ પરિહરો;
મુનિ એકરે હીલ્યે સવિ મુનિ હીલ્યા,
દોષ મોટારે એણે કરીજે કિં લીયા (પીલીયા). ૧૫

ત્રુક.

પીલીયા બહુ પરિચાર ગતિમાં, તેહ દીસે અતિધણા,
દેવદ્રવ્યને જ્ઞાનદ્રવ્યહ સાધારણુદ્રવ્યના ઋણા;
ઉત્સન્નભાષી કુટસાળી પૂજ્યદ્રોહી જે નરા;
પાપ તેહનાં કલ્યાં મોટાં શાસ્ત્રમાહે નરવરા! ૧૬

પૂર્વઠાલ.

સંસારેરે, ભમતાં એણે છવડે,
ચઉ ગતિમારે, કાલ-અનાદિનો રડવડે;
ગિરનદીનારે, ઉપલપરે ધસ ઘેલનાં,
બણી સહેતારે, ઉચ્ચે આવે શુભમનાં. ૧૭

ત્રુક.

તે ધના! ઇલિપરી ઉચ્ચ આવી, કરી અકામે નિર્જરા,
છેદન ભેદન તાડન તાપ શીતાદિક જન્મને મરણાંજરા;
'દષ્ટાંત દશકે' લલ્લો દોહિલો, મનુજ ભવ જિજ્ઞે હારિઓ,
મિથ્યાત અવિરતિકપાયજેજે, વિપયથી નવિ વારિઓ. ૧૮

પૂર્વઠાલ.

ઈમ જાણીરે, સમકિત વિરતિ સમા ધરો;
ભવતૃષ્ણારે, તૃષ્ણા વલી પરિહરો.
શુભયોગેરે, મનવચતનુંયોગ જેડીછં;
તો સંવહારે, અશુભકર્મ તછં તોડીછં. ૧૯

ગુરુકં.

મોડીઈ મમતા મદ માયાદિક અનેક અંતર ધણા,
દુશ્મન મોહા અતિ હેં જોહા અદોહા ભવતણા;
જે તેહ ગીતે કર્મ વીતે પરમહિત હિતે કરે,
તે પ્રાણીઓ ગુણખાણીઓ તે સહેજથી ભવજલતરે. ૨૦

પૂર્વઠાલ.

ઈમ વાણીરે, નિસુણીરે નૃપતિ વિસ્તરે,
થયો તૃપતોરે, આતમ અમૃતરસ ભરે;
એક રતનનેરે, જાતિવંત વલી ઓપીઓ,
બહુ મૂલેરે, થાઈ તિમ થયો હીઓ. ૨૧

ગુરુકં.

ગયું તેહનું સર્વ દુઃકૃત, પૂર્વસંચિત જેહનું,
શ્રીજ્ઞાનવિમલ, ગુચરણ સેવામહિમાથી મન સેવતું;
તિહાં બહુત ભવિજન બોધ પામ્યાં, લાભ લીધા અતિ ધણા,
જસ સુરિ! સુરતરછેડ પ્રગટયા, તેહને કહો સી મણા !
વારી, તેહને કહો સી ! મણા !. ૨૨

દુહા.

રૂપકુંલ સ્વર્ણકુંલ મુનિ, તેહના પ્રણમી પાય;
વલી રાજા પૂછે કહો, ભગવન્ ! કરી સુપસાય. ૧
ભગવન્ ! જેતુંમે ઉપદીસ્યું, તે તે સર્વ પ્રમાણ;
કર્મતણા અનુબંધથી, પાંમે અનેક વિનાણ. ૨
આપે કર્તા આતમા, કર્મ શુભાશુભમર્મ;
જિમ 'કલાલધટવત' કહિઓ, માટી ચક્રાદિક ધર્મ. ૩
ભોક્તા પણિ તસ ફલતણો, સ્વકૃત સુખદુઃખ તેણિ;
પરકૃત કોઈ ન ભોગવે, અકૃત નાશ નહિં જેણિ. ૪
તેહ જણી હએ દ્રવ્યથી, નિલ એ અવિનાશ;

પયાયેં દરીનેં હોઈ, ઉભતિ સ્થિતિં હાસ(નાશ).	૫
સ્યાદાદેં જોતાં થકાં, પટકુ દ્રવ્ય છેં બિન્ન;	
આપ-આપણા ભાવમાં, ક્ષેત્ર પ્રમાણેં અભિન્ન.	૬
તત્વદષ્ટિં જોતાં હુંતા, સ્યાદાદ શુધ પન્થ;	
નયપ્રમાણ સવિ સંપન્નેષં, ભાષેં ગ્રંથ નિગ્રંથ.	૭
અવર એકાન્તિક જેટલા, મત તેહિજ ઉન્માદ;	
બ્રમ જ્ઞાનીનીષં જે ભાષીયા, તેહમાં બહુત વિપાદ.	૮
જિમ અન્ધે ગજ ભાષીઓ, લહી અવયવ ૧એકેક;	
દષ્ટિવર્તે ગજ તે કહીઓ, સંગત સકલ વિવેક.	૯
તિમ સ્યાદાદી સવિ ગ્રહેં, ભાષે સંમત વયણ;	
નિંદેં હિલેં પણિં નહીં, આગમ નિર્મલ નયન.	૧૦
કાલાદિક કારણ સવેં, ઉપાદાનાદિક વલી જેહ;	
તે તિમહિજ તિહાં લગેં, દાખેં કારિજ જેહ.	૧૧
એહવી જસ શ્રદ્ધા અછેં, તે જન દર્શનવંત;	
આસ કહીઓ મિથ્યા નહીં, એહ જ્ઞાન મતિવંત.	૧૨
અવિરતયોગ કપાયના, વિરમણ તે આરિ;	
એહ સ્યાદાદનું ખીજ છેં, મોક્ષહેતુ પવિત્ર.	૧૩

૧-આંહી એક આ પ્રમાણે સામાન્ય દૃષ્ટાન્ત છે. કેટલાક અન્ધપુરૂષો સાથે એક દેખતો પુરૂષ હતો. તેઓ સમિયે એક હાથી આવવાથી અંધોને હાથી દેખવા ઈચ્છા થઈ. આથી તે સઘળા અન્ધો તે હાથીની આસપાસ ફરી વળ્યા. અને કોઈના હાથમાં પગ, કોઈના સૂંઢ, કોઈને પૂચ્છ તો કોઈને ગંડસ્યકાદિ થોતાના હસ્તસ્પર્શથી જોતામાં આવ્યા. આ ઉપરથી તે તે અંધોએ હાથીનું સ્વરૂપ પગ, સૂંઢ, અને પૂચ્છાદિ જેવડું જે જે સ્વહસ્તમ આવ્યું તે પ્રમાણે લાંબુ, પહોળું અને ગઢોટું વર્ણવ્યું. પણ જે દેખતો પુરૂષ હતો તેને સાદસ્ય જેવા હાથી હતો તેવોજ વર્ણવ્યો આ દૃષ્ટાન્ત અન્ધ સ્થળે વિસ્તારથી છે અત્ર સામાન્યમાત્ર દર્શાવ્યું છે. આ મુજબ એકાંત, અને અનેકાંતવાદીઓ માટે અક્ષુહીન અને અક્ષુવાળા પુરૂષસામાન્ય સમજ લેવું.

૧ દષ્ટિવાદે છે એહનો, વિસ્તર અતિહે ઉદાર;
 સંક્ષેપે મેં જાણીઓ, તુમ વચણે નિરધાર. ૧૪
 તેહ લાણી વળી કૃપા કરી, દાખો મુજ એક પ્રશ્ન;
 મુજ સુત સંપ્રતિ આઠ છે, તસ સ્વરૂપ કહો [મિ] શસ્ત. ૧૫

(રોહિણીના ૭ અને ૧ એમ આઠ પુત્રોનો પૂર્વભવ.)

હાલ. રાગ કાફી. આજ સખી મનમોહનાં, એ દશી, ૨૨ મી.

નિસુણી ઇંમ નૃપ વિનતી, નયણાં તિણુ વેલાં;
 ભાષેં હવેં તે પૂત્રના, અવદાતની લીલા,
 મિથલાનગરિમાં વસેં, અગ્નિશર્મા નામ;
 લીલાવતી છે માહણી, તે સપ્રેમનો હામ. ૧
 તેહને સમયેં ઉપના, નન્દન સાત જાત;
 તેહના પગલાંથી થયો, દારિદ્ર નિઃપાત,
 અનુક્રમે માત-પિતા ગયા, પરલોકેં તિહવાર;
 તે દિનથી વધતો થયો, દારિદ્રનો પ્રચાર. ૨
 રૂપેં પિણુ અસુહામણા, દીકેં બાવક બીહેં;
 બોલીકેં ચાલીકેં તેહનું, તિહાં કોઈ ન હર્ષેં,
 ભિક્ષા કાજેં ધરેધરે, અટતા રહે નિલ;
 ભમતા પણિ ગમતા નહીં, તે કોઠને ચિત્ત. ૩
 તેહી પિણુ અહંકારીયા, માંહોમાંહેં વહતા;
 વેદીરાદી સાથેં ધણી, રાજદારેં ચટતા,
 ભિક્ષુક જાણી દિજ લાણી, કોઈ તાસ ન મારે;
 અન્યાઈ માયી થણું, સજ્જનને વારેં. ૪

૧-આરમ્બ અંગ, હાલ તે નાશવંત છે.

ધમ કરતાં તે એકદા, પાડલીપૂરે પોહતા;
 બિક્ષા કાળે બીખતા, ધરિધરિ તે ભમતા,
 મૂર્તિવંત ભય જાણીયે, દીસંતા એહવા;
 સંતતણી મન ભાસીયે, કૃતકર્મ છિં જોહવા. ૫
 તિહાં નાગરજન દેખીયા, રૂપાલા પુણ્યરૂપા;
 કેમ શૃંગાર શોભતા, બોલે નહિં રૂપાં,
 હય; ગય; રથ; વાહને, આશંતા ગેલિ;
 ગીત જ્ઞાન નાટિક કરે, તાનોતાનિં મેલિ. ૬
 બુદ્ધયે સુરગૃહસારિખા, દાને ધનદસમાંણા;
 દેવ; ગુરુ ધર્મના રાગીયા, સુન્દર સખટાંણા,
 સેઠ સેનાપતિના જીકે, નન્દન બહુ દીકા;
 નિરખંતાં તે રોષનેઈ, લાગા અતિ મીકા. ૭
 નાનાવિધ સુવિલાસના રસરંગે રમતાં;
 સદજ થકી સોભાગીયા, સહુનિં મન ગમતાં,
 કુંવર રાણા રાણ્યા, જીજીકાર લહંતા;
 તે દ્વિજ સુત ધમ દેખિને પશ્ચાતાપ વહંતા.
 અહો! એણે શુભ આચર્યા, તે ઉદયે આવ્યાં;
 પુન્યતણા ફલ ભોગવે, કીધા તે પાયાં,
 જિમ દુઃકૃત અભને ફલ્યાં, તિમ સુકૃત એહને;
 આપ કમાઇ એહને પામીછં, કહીછં કહો કેહને.
 હીન જાતિ કુલહીનતા, પરવસતા પામેં;
 જેને ધહી ચિત્તમાં, તે કાંઈ ન કામેં,
 ધમ ચિંતા કરતા હુતા, આપોપૂં નિંદે;
 એહવામાં એક ગોચરી, જાણેઈ મુણિંદ. ૯

૧-દ્વિતીયે “રૂપ લાવણ્ય રૂપા.”

૨-અસ્મિન્પદે દ્વિતીય પાઠ “કુદાને અનુદાહારે.”

(શેહિણીના ૭ અને ૧ એમ આઠ પુત્રોનો પૂર્વભવ.) ૨૭૫

કોઈકે શુભના ઉદ્દેશી, તેસ[પ્ર] મનમાં આવ્યું,
લકતે એહને વાંદીછ, [નિ]વિધી કરગત પાવ્યું;
જિમ આંધો હરખે સહી, પાંમીને નયણાં !
જડ મુરખ મુંજો યથા, પામીને વયણાં ! ૧૧
તરસ્યો ગ્રીષ્મસમય સહી, જીમ અમૃતપાને,
રંક દરિદ્રી નર લહેં, ભુપતિસનમાને !
જિમ ભૂખ્યો બહુ કાલનો, લહીં ઘેબર પીડા;
તણુ સુખી માયેં યથા, લહી સ્ત્રીની ક્રીડા. ૧૨
તિણુ પરેં તે દ્વિજસમકે, જમ લક્તિ[યે] વાંઘા,
મુનિવર તે મોટા યતિ, દેખી[તે] આનંદા;
યોગ્ય જાણી તે સાતને, દુઃખતાપ શમાવેં,
પરઉપગારપણું કરી, હિતવૃષ્ટિ વરસાવેં. ૧૩
ધર્મ, અબધુનો બધું છે, અસહાઈ સહાઈ,
ધર્મ, અનાથનો નાથ છે, અવિચલ સુખદાઈ;
ધર્મ તે સુરતરથી વધેં, વિણુ ઉદ્યમ ફલતો,
ધર્મ તે અધિક ચિંતામણિ, વિણુ ચિંતિત દેતો. ૧૪
સુરગવિ સુરઘટથી વધેં, જે શિવસુખ આપેં,
ધર્મ ત્રિલોકી તિલક છે, સવિહું સીર થાપેં;
ધર્મ-અનાદિ-અનંત છે, ત્રિભુવન-આધાર,
ધરમ પરમ ઉપગારીઓ, આતમશીલુગાર. ૧૫

ચતઃ—

૧“ધર્મઃ કલ્પદ્રુમઃ પુંસાં, ધર્મઃ ચિંતામણિઃ પરઃ;

“ધર્મઃ કામદુષ્ટા ધેનુસ્તસ્માદ્રમોં વિધીયતામ્.”

૧—“ ધર્મ સુરતર જેવો, ધર્મ ચિંતામણિ મણિ, કામધેનુ સમો ધર્મ,
તસ્માત્ ધર્મ કરો ભવિ.

તથા—

“ધર્મોયં ધનવદ્ધમેષુ ધનદઃ કામાર્થિનાં કામદઃ;

“ધર્માજ્જન્મ કુલે શરીરપટુતા સૌભાગ્યમાયુર્બલમ્.”

૨

ધર્મતણી માતા અઠે, ૨૫૮૭૫-અહિંસા;
જગતસલ હિતકારિણી, છતાં નહીં કોઈ ખીંસા,
દુઃખદાવાનલ ટાલવા, પુષ્કરધનમાલા;
સકલ જ્ઞાને સાધવા, વરપ્રણવપ્રણાલા.
ચઉ ગતિ ભવ માણાડિમાં, સુધાતટિની સરિખો;
અભયદાન સુરવેલડી, સમ શાસ્ત્રને નિરખો.
દીર્ઘાયુ સંપદા, નિરોગ પ્રસંસા;
ધર્મદિક ગુણ નિપજે, ક્ષેત્ર કામિતશંસા.
તેભણી ધર્મને સેવીઈ, નિરૂપાધિ સમાધિ;
ભવિ ભવિ જિમ સુખ પાંખીઈ, જાઈ આધિને વ્યાધિ,
ધર્મદિક મુનિદેશનાં, શુણી ધર્મ વ્યાસા;
અરિહંતધર્મને આદરે, શુભચિતે પસ્યા.
શ્રાવકધર્મ ગ્રંથો તિણું સધલે નિણુ દિનથી;
આરાધ્યો સારી પરે, ન વિરાધ્યો મનથી,
શુદ્ધધર્મમહિમાધરી, સૌધર્મ પોહતા;
તિહાં પણ યોધિ લહી ધણું, સમકિતે ગહગહતા.
તિહાંથી ચવીઈ સંપ્રતિ, નંદન થયા તાહરા;
ગુણપાલાદિક સાત એ, જાણુઈ અમરકુંભારા,
સુખીયા ને સોભાગીયા, જિનધર્મપ્રસાદે;
જ્ઞાનવિમલસૂરિ ઈમ કહે, રાગ ચિત્ત ભાવે.

છતિ સમપુત્રઃ

૨-છ પ્રકાર પૃથ્વી, વાયુ, અપ, તેજસ વતસ્પતિ, અને ત્રસ

૩-સૌધર્મનામા દેવલોકે.

(શૈલિણીના ૭ અને ૧ એમ આઠ પુત્રોનો પૂર્વભવ) ૨૭૭

(લોકપાલપૂર્વભવ.)

કહા.

રાજા મનમે હરણીઓ, નિસુણી નંદનવાત;
અમતકારકારી કહિએ, પૂરવ ભવ-અવદાત. ૧
કહે, સ્વામી હવે દાખવો, અદ્ભુત સુતવૃતાન્ત;
લોકપાલ નામૈં અઠૈં, જોહનું દર્શન કાન્ત. ૨
ગુણૈં વૃદ્ધ, વયે છે લઘુ, રધુનંદન સમ કીર્તિ;
માહર કોપાનલ આગલે, જોહ, ન પામ્યો અર્તિ. ૩
મેં નિર્દયપણૈં નાંખીઓ, સાત ભુમિથી હેરિ;
કુલખીટૈં ન દુહગ્યો, ન હોય અશુભની દટિ. ૪
રાખ્યો તેહ અપાયથી, કુણેં કરણી એ કીધ;
વલ્લભ સુભગપણાયકી, એહિજ પૂન્ય પ્રસિધ. ૫
હવે આપતિસું સાધર્યૈં, કિણુપરે આતમકાજ;
તે સધલું મુજ દાખીઈ, જ્ઞાનબલે ગુરરાજ ! ૬
તે પ્રશ્ન-ઉત્તર કહે, પાછલા ભવથી જોહ;
ભવિકશ્ય હિતકારણે, વધે તે ધર્મસનેહ. ૭
મુનિ ભાષે તિહાં સાંભલેં, રાજાદિક સવિ લોક;
વિકસિત વદે પ્રેમ ધરી, જિમ રવિ દોઢે કોક. ૮
સહસ ગમેં ગોવર્ગ છે, અનિં સહસ ગમેં તસ વચ્ચિ;
પણ આવી મલેં માતનેં, રધું હોઈ કલેં ઉલ્લંહ. ૯

હાલ. રાગ ધોરણી, પુન્યપ્રશંસીયે, એ દશી. ૨૩ મી.

જંબુદ્વીપે ભરતમાં, ગીર વૈતાઢ્યસમીપ,
તિલોકનામા પૂર અઠૈં, જિમ જલ વિચિં અંતરદ્વીપરે;
પુન્ય કરો જનાં ! પુન્યૈં પૂરણ થાયરે, મનની કામના,

પુન્યે દેવ સહાયરે, કરે જસ સેવના. પુન્ય કરોજનાં. આંકણી ૧
 ચાક્રકીર્તિ છે જગતમાં, ચાક્રકીર્તિ નામે રાય;
 વિદ્યાધર જિન ભક્તિ છે, વિમલા ધરણી થાયરે. પૂં ૨
 કમલા કમલ પદ્મરે રહે, જલધિ કરણુનું હેત;
 ચપલપણું નરહે ધીથીરા, સ્થો તેહનો સંકેતરે. પૂં ૩
 ધમિ જાણીને લાજિનેરે, થાપે ઉત્તમ ક્ષેત્ર;
 ચપલ કલંક ઉતારવારે, પોષે સાતે ક્ષેત્રરે. પૂં ૪
 કરતા તીર્થપ્રભાવના, સમરે થાનિક વીસ;
 વિધસ્યુ સવિ કરણી કરે, જેહના પ્રયસ જગીસરે. પૂં ૫
 દેશમાંહિ જીણુ તિણુ પરે, જીવ અમારિ પલાવે;
 ધન દેઈ બહુ માનથીરે, કલબલ સુલ ભાવેરે. પૂં ૬
 જીણુંદ્વાર તીર્થયાત્રારે સંધપ્રતિષ્ઠા સાર;
 સાધર્મિકવાતસદ્ય ઘણાં, દીન દુખી સાધારે. પૂં ૭
 સંયમ લેતાં ભવિકનેરે, કરે સહાય અનેક;
 નિરગમણાદિક-ઝોચવારે, સાચવતા સુવિવેકરે. પૂં ૮
 દાંન દીઈ બહુમાનસુ, ઉચિતાના ઉચિતાના જાણી;
 આચારી જ્ઞાની વૃદ્ધનો, વિનય કરે અસમાનીરે. પૂં ૯
 રાજ્યયોગ્ય સુત કો નહિ, તિણું કરી પાલે રાજ્ય;
 પણિ મનમાંહિ અલેપ છે, જિમ પંકજ જલ સાગરે. પૂં ૧૦
 ઇન્દ્રિય-અર્થ, અનર્થ ગણેરે, ધર્મસાધન તે અર્થ;
 અવર તે બંધનસમ ગણેરે, સત્ય ગણે શિવ અર્થરે. પૂં ૧૧
 પર-ઉપગારે આગલોરે, વેગલો પાપ પ્રસંગ;
 શિષ્ટાચાર પ્રશંસ કરે, સીજિન સત્વકથી રંગરે. પૂં ૧૨
 દયાવંત લજ્જલુરે, નહિ મને અભિનિવેસ;
 કૃતપ્રતિજ્ઞા નિર્વહીરે, જાણે સયલ વિસેસરે. પૂં ૧૩
 દ્રેષ નહીં કોઈ દર્શનેરે, સદર્શનરયુરે રાગ;

જિનવચનોં અનુગતછકેરે, તેહ ધરે પરભાગરે. પૂ૦ ૧૪
 દર્શનજ્ઞાનચારિત્રનારે, યોગ પૂજનનેરે કામ;
 આપ ધનાદિક મેલવેરે, ન્યાયેં અભિનવ રામરે. પૂ૦ ૧૫
 નિંદાદિક જે દોષ છે રે, નહીં તેહનો અવકાસ;
 પાસપરિ મન જાણુતોરે, એ સમ્રાટો ગૃહપાસરે. પૂ૦ ૧૬
 આઠ બુદ્ધિ ગુણ મેલવીરે, નિસુણે આગમ વાત;
 દીર્ઘદર્શિ આયતિ લહેરે, ઉભયપક્ષ શુદ્ધ જાતિરે. પૂ૦ ૧૭
 ગુણરાંગી ગુણપક્ષનીરે, ઈછેં તસ સુખસાત;
 શુભકરણી અનુમોદનારે, કરતા જાઇં દિન રાતરે. પૂ૦ ૧૮
 દ્રવ્ય પટક ત્રિક કાલજેરે, લેશ્યાવત પટકાય;
 નવતત્વ આદિક ભાવ જેરે, તે મેલે ' સવિ ' સમુદાયરે. પૂ૦ ૧૯
 વેશ્યાસનેહ પરેં ગણેરે, સ્વાર્થનાં સંબંધ;
 આપે દુઃખ પરંપરારે, ભવભવના અનુબંધરે. પૂ૦ ૨૦
 ભાવ દ્રવ્યથી બીહુ મેલવીરે, નિશ્ચયને વ્યવહાર;
 નયનિલેપાસવિ લહેરે, ગીતારથને આધારરે. પૂ૦ ૨૧
 આણી વિનયાદિક ગુણેરે, ધર્મ અહિંસા મૂલ;
 ઉત્સર્ગને અપવાદથીરે, જાણે સવિ અનુકૂલરે. પૂ૦ ૨૨
 ઇણીપરેં ધર્મપ્રભાવનારે, કરતેં ગયો બહુ કાલ;
 ચારિત્રની રહી ભાવનારે, દેશવિરતિ ઉજ્જમાલરે. પૂ૦ ૨૩
 રાજકપિનું બીજ વડીરે, શાસનિ શોભાકર;
 સંઘારે સંયમ ગ્રહીરે, હુઉં અંતિ નિર્વિકારરે. પૂ૦ ૨૪
 તિહાં સમાધિ મરણે લહીરે, સુરલોકે અવતાર;
 શક સામાનીક સુર થયોરે, બોધિગુણે અતિસારરે. પૂ૦ ૨૫
 તિહાં પિણુ સમકિત નિર્મલેરે, કરતા અનેક પ્રકાર;
 તિહાંથી ચવીનેં તાહરોરે, પુત્ર એ આઠમો ઉદારરે. પૂ૦ ૨૬

લોકપાલનામે થયોરે, ૧ ચરમશરીરી એહ;
 જન્મથકી દર્શન ગુણીરે, ધર્મે જસ દદ નેહરે. પૂ૦ ૨૭
 નૃપ! તુમે કાપવશે ક્યોરે, મોટો જે અન્યાય,
 રોહિણીવયલું અમરિસ વહેરે, અધનાંખ્યો કાધ અપ્રાયરે. પૂ૦ ૨૮
 તિણુસમે પૂરવભવપ્રીયારે, કમલાનામિરે જેહ;
 તે! શ્રાવકમિત પાલિનેરે, ગદ્ય સુરલોકે તેહરે. પૂ૦ ૨૯
 તિણુ સમે તેહનું પેખવુંરે, કિહાં છે માહરે કંથ;
 તિણુ અવધિખલે તે જાણીઓરે, તે સધળો વૃત્તાંતરે. પૂ૦ ૩૦
 સાનિધ તતક્ષિણુ તે કરેરે, ટાલ્યો તાસ અપાય;
 પુન્યે અણુચિંતિત ફલેરે, નિષ્કારણુ છે સહાયરે. પૂ૦ ૩૧
 સર્પ તે, હારલતા હોંઠરે, જલ તે, થલપરિ થાય;
 ખડ્ગ તે, કુસુમમાલા જસીરે, સુલી, સિંધાસન થાયરે. પૂ૦ ૩૨
 અનલ, સલીલ તે સારિખોરે, વિષ તે, અમૃતસમાન!
 વયરી હોય વાલહોરે, વિષમ તે હોઇ ઋણુમાનરે. પૂ૦ ૩૩
 તેહ ભણી પુન્યે પવિત્ર છે રે, સુત તાહરો નરનાથ;
 વિધન સહાર્ધ કરે સદારે, જસ સિર ધર્મ છે નાથરે. પૂ૦ ૩૪

[ઈતિ અષ્ટપુત્ર વૃત્તાન્ત]

૧-ચરમ-છેલ્લો શરીર ધારી અર્થોત્ હવે પછી લોકપાળને બીજાવાર શરીર-
 જન્મ લેવા પડશે નહીં. પરંતુ આ જન્મથીજ એ હવે અપુનર્જવી થયો.
 આવીજ રચના શીલવતીરાસમાં ચન્દ્રગુપ્તને માટે જોવામાં આવે છે
 “આખ્યો પહિલાં મુનિવરે, ચરમ શરીરી એહ;” ઢાલ દમીનો દુહો.૧લો.

(લોકપાલના પૂર્વલવની સ્ત્રીના જીવનું કથન.)

એહવે, સ્ત્રી લોકપાલનીરે, બેડી સભા મોઝર;
 એ વાત સાંભલી લહીરે, જાતિસ્મરણ સારરે. પૂ૦ ૩૫
 કહે, સ્વામી સાનિધ કરીરે, તે હું, તેણી વેલિ;
 તિહાંથી ચવી, નૃપ ચંદનીરે, થઈ પરણી ધણિ કેલિરે. પૂ૦ ૩૬
 તેહલણી મુજને બહુ અછેરે, પૂરવલવનો પ્રેમ;
 ઈત્યાદિક સવિ વાતડીરે, સુણતાં પામ્યો ક્ષેમરે. પૂ૦ ૩૭
જ્ઞાનવિમલ ગુરવયણથીરે, નિસુંણી એહવી વાણ;
 સભા સહુ હરપિત થઈરે, કીધાં વચન પ્રમાણરે. પૂ૦ ૩૮

દુહા.

પુત્રચરિત્ર નિસુંણી ઘણું, હર્ષિત હિયડું થાય;
 ધર્મમર્મ ધર્મ સાંભલી, રોમાંચિત તનુ થાય. ૧
 બલિહારી તુલ્લ જ્ઞાનની, કરતા વિશ્વ, પ્રકાસ;
 રવિ સસી જલદતણી પરે, જગ વચ્છલ તુંમે ખાસ. ૨
 ધન્ય તે ગામાગર નગર! પુર પટ્ટણમંડાણ;
 તુમ ચરણે પાવન કર્યા, તે તીરથ અહિંડાણ. ૩
 મુજને ઘણું અનુગ્રહ કર્યો, દેખાડી પરમતથ!
 ભવજલ પડતો ઉધર્યો, ઉગાર્યો દર્ધ હતથ! ૪
 તુમ સરિખા હોઈ જસ સીરે! સીં ઉંણીમ તસ હોઈ;
 સુરમણિ જોહને કરિ હોઈ, તે સ્યું દુર્ગત જોઈ. ૫
 પૂછું એક સંદેહ છે, તે દાખો મુનિરાય;
 મુજ તનયા સદયા અછે, ચ્યારે ગુણ સમુદાય. ૬
 વિસ કન્યા મનુ રૂપધરી, આવી કીધો વાસ;
 લક્ષ્મી બુદ્ધિ સરસ્વતી, શ્રીયે કીધો વાસ. ૭

પુરવલવ તિણું સ્યાં કર્યા, તપજ્ઞનિયમ વિશેષ;
 તે દાખો કર્ણા કરી, જ્ઞાનબલિંસવિશેષ. ૮
 ઇંમ નૃપવયણું સાંભલી, કહેવાને ગુરરાજ;
 ઉજમાલ થઈને કહે, નિસુણે સહુ સમાજ. ૯

(રોહિણીની ચારે પુત્રીઓનો પૂર્વલો ભવ.)

દાલ. પ્રીતમસેંતી વિનવે; પ્રેમદા, ગુણની ખાણ મેરેલાલ;
 મનમોહન! એકણચિત્તે, સાંભલો ચતુર સુખણ!
 મેરેલાલ; કંત! તમાકુ પરિહરો, એ દશી. અથવા,
 મેરેલાલની દશી. રઘમી.

ઈંણીજ જંબૂદ્વીપમાં, ભુલામિની ઉરહાર; નરરાજ,
 ગિરવૈતાઠય સાહામણો, ભરતને અર્ધાકાર. નરરાજ. ૧
 સુકૃત કર્યું, સુરતરપરે, પસરે બહુ ફલ દાય; નરં
 જિમસુદૈત્રે બીજ રોપીઉં, ફલે બહુ લહી સુવાય! નં સુ. ૨ આં.
 દક્ષિણ શ્રેણું સોહિઈ, શ્રીપુરનામેં સહીર; નં
 અલકા પણિ ઉચી ગઈ, સુખમાતું ધરી વયિર. નં સુ. ૩
 વિદ્યાધર તિહાં રાજઓ, ચિત્ર ગાંતનાંમે અનૂપ; મહારાજ;
 આપમા પિણુ આવી નહીં, ઇંદ્રાદિક વળી ભૂપ. મં સુ. ૪
 મયણુમાલા તેહની, રૂપ લવણીમાં ખાણી; મં
 પ્રેમ નિવડ દંપતિ, મનુ! હરિ કમલા જાણી; મં સુ. ૫
 પુત્ર સુભગ સુલક્ષણો, વાર વિનય વિવેક; મં
 જસ શોભા ગુણ દેખીંઈને, વિરમય પામેં મનુલોક. મં સુ. ૬
 પુત્રી ચ્યાર વલી તેહને, સુકૃતતણું સંયોગ; મં
 રૂપકલાની ખાણીં છે, નહીં જસ શોગવિયોગ. મં સુ. ૭

એકદિન ક્રીડાકારણે, પોહતી નિજ ઉઘાન; મં
 આરે તેહ કુમારિકા, રમવાને સા મીસ^૧. મં સું ૮
 તિહાં એક મુનિવર પેખીઓ, ધર્મનું ધરતો ધ્યાન; મં
 મૂર્તિમંત મનુ ધર્મ છે! સંયમગુણનો નિધાન. મં સું ૯
 તે દેખીને ઉપનો, કોઈકે અપૂર્વ પ્રમોદ; મં
 અનિમેષ નયણું જોવતાં, વિસર્યો રમતવિનોદ. મં સું ૧૦
 મનિં જાણું સુરતર કલ્યો, પૂરવલો કોઈ ધર્મ. મં સું ૧૧
 નિરાગીને જહુ ગુણી, દેખી વાધે પ્રીત; મં
 નિંદકાર્ય ઇહાં નહિ, કરે ઉપકૃતિની રીત. મં સું ૧૨
 આવી તેણે વંદીયા, મુનિવરકરા પાપ; મં
 તે દેખીને ઉપનો, ધર્મપ્રમોદ સુખકાય. મં સું ૧૩
 મુનિવર કરુણાજવરે, કીધી આદ્રધરભાવ; મં
 સીચિ લતા તે આલિકા, થયો હર્ષપ્રણાસ જમાવ. મં સું ૧૪
 તિહાં તસ પૂછે સાધુજી, કાંઈ જાણો છો ધર્મ; મં
 ક્રીડાને છો પરચ્યાં,^૨ એહથી લહીંઈ કર્મ. મં સું ૧૫
 તવ તે ભાષે આલિકા, અમે ધર્મ ન જાણું કાંય ! મં
 લોક કહે તે જાણીંઈ, ધર્મથકી સુખ થાય. મં સું ૧૬
 ધર્મસ્વરૂપ જાણું નહીં, પણિ નામે લહિયે હર્ષ; મં
 ગુંગી ગોત્ર ગર્યાપરિં જે, ધર્મ તે સહુથી પ્રકર્ય. મં સું ૧૭
 યોગ્ય લકી તે આલિકા, ધર્મનો સામાન્ય-અર્થ; મં
 દુર્ગાતે પડતાં પ્રાણીને, ઉધરવા સમરથ. મં સું ૧૮
 જે સેવતાં જીવને, જાઈ અનાદિ કલંક; મં
 વિષય કપાય સોધીયે, આતમ હોઈ નિકલંક. મં સું ૧૯
 મિથ્યા વચરિ નાશપે, મોહ અજ્ઞાનનો નાશ, મં

૧-અત્ર મૂળપ્રતે “ મીન ” પાઠ છે.

૨-મૂલમાં “ ક્રીડાને છો પડવાં ” પાઠ છે.

તૃપ્તા મૂર્છા અવિરતિ, નાસેં વિરતિ પ્રકાશ. મં સું ૨૦
 દુષ્ટ પ્રયત્થે જોડવા, મન વચનનું વ્યાપાર, મં
 તે દુધ્યાનની વર્જના, શુભધ્યાને સંચાર. મં સું ૨૧
 જિમ જિમ આતમ એહથી, પાંખી હોઈ અયોગ; મં
 તિમ તિમ ધર્મતણું બલેં, જીવ લેહેં ગુણ ભોગ. મં સું ૨૨
 અસુભ હેતુ નિર્ગમ થકી, પામેં ગુણ સમુદાય, મં
 દર્શનજ્ઞાનચારિત્રતપ, પંડિત વીર્યસહાય. મં સું ૨૩
 અથવા, વલી એ ખીજ છે, સુદેવસુગર સુધર્મ; મં
 તે પણિ સહુ મુખેં ઇમ કહેં, પણિ તસલહેવો મર્મ. મં સું ૨૪
 સુદોષ ૧અદારથી વેગલા, ત્રિભુવનનાયક દેવ, મં
 ચઉનિખેપે^૨ સારિખા, તસ લાવેં કીજેં સેવ. મં સું ૨૫
 સુધારાનકથક ક્રિયા, સુધા જે અણુગાર, મં
 તે ગુરૂ ! ૩ગુરૂં બર્યા, તસ આણા સિર ધાર. મં સું ૨૬
 અનાસવ આશ્રવ રોધિની, વિનય આણા દયા મૂલ, મં
 નિરાવરણ હોઈ આતમા, તેહ ધર્મ અતુકૂલ. મં સું ૨૭
 તત્ત્વ ત્રય^૪ એ શાશ્વતાં, ભવજલતરણ જીહાંજ, મં
 તેહ હૃદયમાં ધારીછે, તો સીજેં સવિ કાજ. મં સું ૨૮
 મુનિપ્રતે લાખેં બાલિકા, સ્વામી ! એહવો ધર્મ, મં
 નવિ જનણ્યો નવિ આદર્યો, કોઈ અનાદિ કર્મ ! મં સું ૨૯
 પણિ, એ વયણુના શ્રવણથી, આતમ લહેં આનંદ; મં
 હવેં, તુમ ચરણપસાયથી, છેંદીજે ભવકંદ. મં સું ૩૦
 મુનિ કહે આપ સમોવડેં, ગણીધં જીવની કાય; મં

૧-હિંસા, જૂઠું, ચોરી, મૈથુન, પરિગ્રહ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ,
 રાગ, દ્વેષ, ક્લેશ, અભ્યાખાન, પૈશુન્ય, રતિઅરતિ, પરપરિવાદ, માયામૃષાવાદ
 અને મિથ્યાત્વશૈલ્ય.

૨-નિરોધ-નામ, સ્થાપના, દ્રવ્ય, અને લાવ. ૩-મહોટા ગુણોવાળા,
 ૪ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર.

મનતનુ 'વચણના યોગ જે', તે કીજે શુભ હાય. મં સું ૩૧
 જ્ઞાનદર્શનચારિત્ર જે, યોગ ત્રય ગુણુખાણિ; મં
 વિન્યાદિકે આરાધીધ', ચઉવિધ સાચા જાણિ. મં સું ૩૨
 કાષ્ઠિક મહા શુભયોગથી, એ પામ્યો છે શુભયોગ; મં
 'ધહ કચ્છલ,' ન્યાયે કરી, આર્ય કુલ દેશાદિક યોગ. મં સું ૩૩
 જાતિ પંચેન્દ્રિય; નરભવો, નિરાયાધ ઇન્દ્રીય લાભ; મં
 કુસુલપણું કરણપણું, પુન્યપ્રકૃત્તએ લાભ. મં સું ૩૪
 ઇત્યાદિક બહુ ભાવના, અનિત્યાદિક આર; મં
 ભવસ્વરૂપ સવિ ઉપદિરયું, હરખી કુંભરી ચ્યાર. મં સું ૩૫
 ચિંતે મનમાં બાલિકા, આજ જનમ સુપ્રમાણ; મં
 દોષ ક્ષુધાદિક ઉપશમ્યા, આ! દ્રેખાદિ ગુણુખાણ. મં સું ૩૬
જ્ઞાનવિમલ ગુરૂવચણકા, નિધિ એ પરિધાર્યા તેહ; મં
 કાઈ અપૂરવ ઉલ્લસ્યે, ધાર્યો ધર્મસનેહ. મં સું ૩૭

હહા.

હવે હરખી ચિત્તમાં ધણું, પરખી ચિત્તમાં ધર્મ;
 કહે કુંભરી હવે કીજીય', જાણ્યાનો એ મર્મ. ૧
 જાણીને ચિરમે નહી, આશ્રમથી જે જતું,
 નાગાને નવિ શોભીય', વસ્ત્રતણું એક તંતુ. ૨
 જાણીશા કિણ પૂણે નહી, લોકતણો એ ન્યાય;
 તિમ ભવસરૂપ જાણ્યા પછી, કુણ કરે પાપ અન્યાય. ૩
 ધની, કૃપણ ન શોભીય', સાહમું હોઈ કલંક;
 તિમ જાણ્યું પછિ ચિરમે નહી, તે મહા મોહનો વંક. ૪
 પુદ્ગલ કર્મના રદલિક જે, શીન્તા રહે સદૈવ;
 તે જીવે જે સંગ્રહા, અજ્ઞાન ગાફિલની રૂઠૈવ. ૫

૧-કાયા ૨-ચિરમણું, પ્રતિકમણું. પાછા હહણું.

૧-ધનગણો. ૨-દલિયા, દળ. ૩-Habit, ટેવ.

રાગદ્વેષની ચિકણતા, તિણું કરી કર્યાં નિજભાવ;	
તેહ નડે તે જવને, એ સવિ છેં આલભાવ.	૬
જે પંડિત વિઉલ્લાસથી, સંભારે નિજ ભાવ;	
તો સ્યો કર્મનો આસિરો, દાસ ન હોઈ ધરરાવ.	૭
આંધી કાયર કર્લાવને, વિષયતણો સમુદાય;	
પણિ ધીરને ગંજે નહિ, પરવશિ તેહ ન થાય.	૮
જિમ લુતાપુઠ જાલિનેં, આંધે જવ તે કુદ્ર;	
પણુ ગજતેં આંધે નહીં, જે જાતિ મહાભદ્ર.	૯
આતમ આપસભાવમાં, આવી જે નિરમાય;	
તો કર્મતણો સ્યો આસિરો, ખીણમાં ખેડ થાય.	૧૦
આવી ઇણિપરિ ધર્મશ્રિ, જાગ્યો અનુભવ ભાય;	
કહેં મૂનિને તે આલિકા, પ્રભુ ! તુહોં ધર્મસહાય.	૧૧

દાસ. રામચન્દ કે બાગ, ચાંપો મહુરિ રહ્યોરી; એ દશી.
અથવા, મારંગ સન્મુખ તામ, ઉડે ખેહ ધણીરી; એ
રાગે પણ. રપમી.

હવેં તે કુમરી ચ્યાર, અમરીરૂપ જસીરી;	
મુનિને કરી મનોહાર, પદકળભમરી તિસીરી.	૧
સમરી મુનિ ઉપગાર, ખેલી પાય નમીરી;	
ચંદ ચકોરી જેમ, તૃપ્તા સર્વ સમીરી.	૨
સંયમીયાનો ધર્મ, તે તે ચિત્તમાંહિ વસ્યોરી;	
તે દાખો ગુરરાજ, મોઠો અમૃત જરયોરી.	૩
સરોવર પામી પૂર્ણ, તરસ્યો કવણુ રહેરી;	
ભૂખ્યો રહે કહો દૌણ, ભોજને ભૂત ગહેરી.	૪
કલ્પવૃક્ષ લહીં કોણુ, દરિદ્રીની મુદ્રા ધરેરી;	
તિણુ પામી તુમ જોગ, દુષ્કૃત કવણુ કરેરી.	૫

કહો સ્વામી અમ્હ આયું, કેહેવું છેં કે(છ)રી;	
આપતિ કેહવાં કર્મે, મર્મે તે સર્વ (છ)પત્રી.	૬
આરાધીજેં ધર્મ, ત્રિકર્ણુ સુધી કરેંરી;	
અગર અમર નિકલંક પદવી સિદ્ધ વરીરી.	૭
ધંમ નીસુણી કહેં સાધુ, વત્સે ! એમ કહુંરી;	
તુમચું થોડું આઉ, ઉજાનખલે હું લહુંરી.	૮
ધંમની સુણી કહે તેમ, આલીકા શાંતપણેરી;	
મર્ણસમય ભય કોઇ, અવરન કોઇ મુણીરી.	૯
કહે સ્વામી તે સાચ, જનમ તિહાં મરણુ અછેરી;	
એ તો જગસ્તિતી હોઈ, પણ તેઅફલ ગછેરી.	૧૦
જે દિન બાધં તેહ, ફરીને ભાવ પછેરી;	
જીવિત તેહ પ્રમાણુ, સુકૃત દેહ મચેરી.	૧૧
થોડું પણ બહુ કાર્ય, આચરી સિદ્ધિ લલારી;	
આગમમાહેં પ્રધાન, ઉત્તમ તેહ ક(યાં) લારી.	૧૨
તે બાણી થોડું આપુ, કહો તેમાં ન કસીરી;	
ભાષો ગિર્યા સાધુ, જિમ મનિ ન તરસ્યેરી.	૧૩
તવ કહે સુણીછં બાલ, એક + + + કહિઉંરી;	
સાંભલી એહવી વાંણુ, ચિત્ત વિખિન્ન થયુંરી.	૧૪
રયું કરવો ઉપાય, લાગે કૂપ ખણુવોરી;	
એહવો હુઓ ન્યાય, બધિરને જસ લણુવોરી.	૧૫
તે ન્યારે મિલીય, સાધુના પાય ગ્રહેરી;	
થોડી વેલામાહેં, હિતનાં વચણુ લહેરી.	૧૬
પરલોકિ સુખ થાય, બાળે દુઃખ સવેરી;	
તે તપ સંયમ માર્ગ, હોઈ હેતુ બવેરી.	૧૭
મુનિ કહે મુહર્તમાહેં, સાધ્યાં કાજ ધણેરી;	
ક્ષપકચેણી સુપ્રસાદિ, કેઈ સાધુજણેરી.	૧૮

આજ છે ઉજ્જલ દીસ પંચમી માવતણીરી;	
એ તિથ પૂણ્ય પવિત્ર, જ્ઞાનની શાસ્ત્રે ભણીરી.	૧૯
જ્ઞાન તે પરમાધાર, જ્ઞાન તે તરણી જીસ્યોરી;	
મિટે મોહ-અધાર, જ્ઞાની રત્ન જીસ્યોરી.	૨૦
પેય અપેય અભખ્ય, ભખ્ય ગમ્યાગમ્ય લહેરી;	
ત્રિભુવનકેરી વાત, જ્ઞાની સર્વ કહેરી.	૨૧
નિશ્ચયને વ્યવહાર, દાખે સર્વ થકીરી;	
જ્ઞાનકલા જગમાંહી પદ્મવ્યકેરી યકીરી.	૨૨
જ્ઞાનાચાર વિસેષ, જાણી તેહ ધરોરી;	
જ્ઞાનતણી તે ભક્તિ, શક્તિ તેહ કરોરી.	૨૩
કાઠી મનથી મિથ્યાત, તત્વની ધાત ગ્રહોરી;	
વિરમી વિષય કપાય, સમતાભાવ વહોરી.	૨૪
અરિહંત સિદ્ધ સુસાધુ, ધર્મનાં ચરણુ ધરોરી;	
દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર, તપ ચઉ ભેદ ભરોરી.	૨૫
લઘુ પણિ થોડે કાલિ, ભવોદ્ધી જેમ તરોરી;	
પરમાનંદ વિલાસ, પાંખી સિદ્ધ વરોરી.	૨૬
આજ દિને ઉપવાસ, કરી જિનધ્નન ભજોરી;	
^૧ પચ્ચમેચ્યારે અહાર, ^૨ સાવધ કામ તજોરી.	૨૭
નિંદો જેહ અનાદિ, દુષ્કૃત પૂર્વ કલ્હારી;	
સુકૃતનું અંગીકાર, ત્રિકરણુ ભાવ ભર્યોરી.	૨૮
ભોગ અતૃપ્તા જીવ, ભવ ભવ જેહ શીરોરી;	
પણિજો તૃપ્ત ^૩ સંતોષ, તોહિજ શીઘ્ર તરોરી.	૨૯
તુલ્લે છો ઉત્તમ જીવ, શુભ સામગ્રી લહેરી;	
યોગ્ય જાણીને વાત, સર્વએ તુંહને કહેરી.	૩૦
નરભવ પામીજેહ ચેતેન મૂઢ નરારી;	

૧-નિયમ હતો. ૨-દોષવાળા. ૩-મૂલમાં “કૃત” પાઠ છે.

વિષય કપાયમાં કાલ, નિગમેં પશુ પ્રવચારી.	૩૧
સજ કરી સર્વ વિવાહ, મેલી ઉંઘ કરેંરી;	
લગનકાલ વહી જાય, એહવો ન્યાય કરેરી.	૩૨
ધર્ત્યાદિક મુનિ શીખ, ધારી તિહૈં ચ્યારેંરી;	
નહિં મને ખેદ લિગાર, મતિ તે ગતિ અનુસરેંરી.	૩૩
પ્રણમી ગુરના પાય, આવી નિજગેહેંરી;	
હીયડે હર્પ ન માય, પુલકિત હુઈ દેહેંરી.	૩૪
માતપિતાને તેહ, વ્યતિકર સર્વ કહોરી;	
નૃપતિ કહે તુમહો ધન્ય, અવસર એહ લહોરી.	૩૫
શીરતાં એહૈં સંસારિ, જીવ અનંત કહોરી;	
જન્મ મરણ પણિ બોધ, નાગ્યા તેણિ કરોરી.	૩૬
એક દિનમાં બહુ લાભ, પુત્રી તુંહો લેસ્યોરી;	
ન મિલે શીરી શીરી યોગ, તુમને આજ જીસ્યોરી.	૩૭
શુભભાવ જગમાંહેં, તે સવિ ચિત્ત ધરોરી;	
તત્વ જે શ્રીજિનધર્મ, પરમતથ એહ ખરોરી.	૩૮
ઈણીપરેં ક્રોધ ઉછાંહ, નહીં પરવાહ કિસ્યોરી;	
જિમ મજીદનો રંગ, તિણપરેં ધર્મ વસ્યોરી.	૩૯
ધર્મ કરતાં દિન અંત, આવ્યો તિણ સમેંરી;	
અકસ્માત ઉત્પાત, થયો વિજલીનો ભુમેંરી.	૪૦
શુભધ્યાનેં તે ચ્યાર, કુમરી એક થઈરી;	
પોહતી પ્રથમ સુરલોક, પરિગૃહીત થઈ અમરીરી.	૪૧
માત-પિતા પરિવાર, પ્રમુખેં તે નિરખીરી;	
પામ્યા મનિ વયરાગ, લવસ્થિતિ એ સરિખીરી.	૪૨
લેવેં સંયમભાર, પાલી શુદ્ધપણેંરી;	
કેઈ સુગતિ કેઈ મોક્ષ, પામ્યા એમ સુણીરી.	૪૩
હવેં તિહાંથી તે ચ્યાર, ચરીનેં તું ! થઈરી;	

તનયા બહુ ગુણુ ખાણિ, પૂરવસુકૃતમયીરી.	૪૪
નાંણુ પચમી દિન એક, પાલેં પૂણ્ય સધેરી;	
તો સંયમનાં પુન્ય, કહો તે કિમ ! ન વધેરી.	૪૫
જે જે બોલ્યા બોલ, દર્શનજ્ઞાનતણીરી;	
શ્રીજિનવરશાસનમાંહે, ચારિત્ર હોઈ ધણીરી.	૪૬
એ પુત્રી તુંમ ચ્યાર, સાર કરેં કરણીરી;	
એ ભવ લહચ્યેં સિદ્ધિ, સુંણી તુષ્ઠ થવી ધણીરી.	૪૭
તે માટેં કૃત કર્મ, જેહવેં ભાવેં મિત્યારી;	
તેહનાં ઉદય વિપાક, વેદેં હોઈ અકલ્યારી.	૪૮
જ્ઞાનવિમલ ગુરવાણી, નિસુણી પ્રેમે ધણેરી;	
આપતણો જમવાર, તિણુસમેં સાર ગુણેરી.	૪૯
ધનધન ગુરતું જ્ઞાન, વદનેં એમ બણેરી;	
જાંણી પૂરવવાત, સહુની સાચપણેરી,	૫૦

[इति रोहिणी पुत्रीपूर्ववृत्तान्त.]

હુહા.

અશોકચંદ્ર રાજા પ્રમુખ, આપતણો પરિવાર,	
નાગરજન સવિ ગુર પ્રતેં, પ્રણમે હર્ષ અપાર.	૧
રોહિણી રાણી પ્રમુખ, બહુ આદરેં રોહિણી નાંમ;	
યથાથોગ્ય પણેં આદર્યા, તપ કરેં નિજમન હામ.	૨
કેઈ સમકિત કેઈ શીલવ્રત, ^૧ દેશવિરતપરિણામ;	
^૨ સર્વવિરતિ પિણુ આદરેં, લહેવા અવિચલ હામ.	૩
જિહાં જિહાં રાવંદીરણાં ફરેં, તિહાં ન રહેં અધકાર;	
ભવિકકમલ વિકસે ધણું, તિમ ગુર દિનકર અનુકાર.	૪

૧-શ્રાવકવ્રત. ૨-સાધુપણું.

ગુરૂજલધર જિહાં ઉંતહી, વરસે દેશનધાર;	
ભવિમાનસમાનસ ભરે, નાશૈં દૂરિત પ્રચાર.	૫
ધન્યપણું મનિભાવતા, ધારી ગુરૂ—ઉપદેશ;	
આવેં નિજ નિજ થાનકેં, ટાલ્યા સર્વ કલેશ.	૬
ગુરૂ પણુ તિહાંથી સંચર્યા, અપ્રતિબદ્ધ વિહાર;	
કરતા સરસ સમીરપરિ, ભવિજનનેં ઉપગાર.	૭
રાગ આવી નયરમાં, પડહ વળવેં સાર;	
અભયદાન અમારિના, પર્વદિનેં સુખકાર.	૮
૧શોહાવે શાસન ધણું, સાત ક્ષેત્રે મનોહાર;	
પુન્યબીજ વાવિ ધણું, ઉચિત વિવેક ઉદાર.	૯
ભાવેં આરહ ભાવના, નિતુ સાચવે પટકર્મ;	
વિધિ અનુસારિતણી ક્રિયા તેહનો જાણે મર્મ.	૧૦
મનોરથમાલા પુન્યની, વધતે ધરી પ્રમોદ;	
અહનિસ સજ્જન ગોઠડી, વરતાવે ધરી મોદ.	૧૧

હાલ. લાહલહે માત મહાર, એ દશી. (આછે લાલવાળી)

રાગ મહાર. રદ મી.

હવેં અશોકચંદ્ર રાય, પ્રણમેં આવી પાય;	
આજ હો ! સારારે સીમાડા, આવીનેં મિલેજ.	૧
પુન્યબલિં સવિ આથી, આવિ મિલે જિમ આથિ !	
આજ હો ! જાણેં વરસાલેં, નદીયાં સર ભરેંજ.	૨
ઉત્ત તજે ન વિહાર, મનુ ! ભૂભામિની ઉરહાર;	
આજ હો ! સર્ગે વૈજયંત છે એક, અનેક ધહાં અછેંજ.	૩
ધરિ ધરિ ગોરી ઈભિ, ધરિ ધરિ ઇસર અંભ;	
આજ હો ! સર્ગે એકા જહાંકણિ પાંમિઈજ.	૪

૧-શોભાવે.

- યુધગુરુકવિજન લોક, દીસેં થોકે થોક; ૫
 આજ હો ! સગેરે એ, એકે કોપણી વર્ગ દેખીદંછ.
 ધરિ ધરિ ધનદ છે લોક, વરસેં કંચન થોક;
 આજ હો ! દાતારે માતા છે, રાતા દાનમાંછ. ૬
 પોહલીપોહીયોલિચિંઈ, દિસેં ચઉટા ઓલી;
 આજ હો ! જાણેરે જસ શોભા આવણુ ઉમહીછ. ૭
 સુખિં, ન કહે નાકાર, અઢલિક ચિત્ત ઉદાર;
 આજ હો ! વારે વાતાલા છયલ સોહામણાછ. ૮
 કોસીસાંયુત કોટ, દેવત રિપુસિર દોટ;
 આજ હો ! જાણેરે નિજ દંતી દેખાડી અલકાનેં હસીછ. ૯
 ગણુપતિ હામો હામિ, કરતાં દીસેં પ્રણામ;
 આજ હો ! લોકેરે બહુ થોકે રોક ધનાશયેંછ. ૧૦
 પટન્નતુવાસ ઉદામ, એહવાં વન ઉદાન;
 આજ હો ! યુદ્ધેરે બહુ મૂલ કમલ વિરાજતાંછ. ૧૧
 વાવિ સરોવરી હામિ, દીસેં અતિ અભિરામ;
 આજ હો ! જાણેરે કીડાને હેતેં વરણુના કુંભ છેછ. ૧૨
 ધર્મિજનની ગોહિ, પુણ્યતણી જાણેં પોહિ;
 આજ હો ! દેખીરે મન તુઠી સજનનેં હોયેછ. ૧૩
 હામ હામિ અણુગાર, સુદ્ધા સાધુ વિહાર;
 આજ હો ! જાણેરે જિનશાસન, સરોવર હંસલાછ. ૧૪
 ખીર નીર સુવિવેક, નિજમતિ ચંચુ અનેક;
 આજ હો ! કર્યારે જગ્યાતમભાવ વિવેચનાછ. ૧૫
 મંગલ આઠ ઉદાર, પસરે સવિ હિતકાર;
 આજ હો ! જાણેરે અઠ મંગલ આઠ ભય વારતાછ. ૧૬
 ઉન્નત જિમ કૈલાસ, તિમ ઉન્નતિ નિજ આવાસ;
 આજ હો ! સોહેરે મનુ! મેઘમટા મિસેંછ. ૧૭

(મુ)શુદ્ધિર મૃદંગ આવાજ, જાણે જલધર ગાજ;
 આજ હો ! સોહેરે તસવિચે મનુ ! આરતિ વીજલીજી. ૧૮
 મંગલદીપક જે એક, તે કહે એહવો વિવેક;
 આજ હો ! જ્ઞાની અક્ષય એક જગમાં એ પ્રભુજી. ૧૯
 ઇમ પૂજના ભાવ, લવજલ તરી નાવ;
 આજ હો ! દેખાડે ઇમ ભવિને બહુ પરે ભવિજનાજી. ૨૦
 સમકિત જલદ પ્રમાદ, જીવદયા શુકમાલ;
 આજ હો ! પાક્ષેરે પલાવે ત્રિવિધપણુથકીજી. ૨૧
 વ્યસન વ્યહાયાં દૂરિ, ન્યાયે જલધીને પૂર;
 આજ હો ! જાણેરે જે વ્યસનને જે આવી નમ્યાજી. ૨૨
 ઉત્તમ જનસ્થુ પ્રેમ, કરતાં વાઘે ક્ષેમ; (પ્રેમ)
 આજ હો ! વાઘેરે કસોટી જીણુપરિ હેમનીજી. ૨૩
 શરણાગત પ્રતિપાલ, દુસમનકેરા પ્રતિયાલ;
 આજ હો ! દીસેરે રહીયાલા માની મરહુટાજી. ૨૪
 પદમનિ પતિ મન પામિ, શીલવતી અભિરામિ;
 આજ હો ! તોહેરે સોહામણુ સધલે સુંદરીજી. ૨૫
 એ રાવણુ અનુરાજ, લક્ષ્મણે ગજરાજ;
 આજ હો ! કરતારે મદ પૂરે જલ ધરતા જતાજી. ૨૬
 હરિહય જીત્યા ગર્વ, કોટિગમે ઇમ અપૂર્વ;
 આજ હો ! જાણેરે રવિહયને દોટ દિઈ ગતિંજી. ૨૭
 રથ ધંટાલો કોડ, પાયકની બહુ કોડિ;
 આજ હો ! જાણેરે દેવાજે બહુલે રાજતાજી. ૨૮
 ઇમ, ચતુરંગી સેન, દીસે ચક્રી અયન;
 આજ હો ! ન્યાયીરે સોભાગી, ત્યાગી રાગી ધર્મનોજી. ૨૯
 રાજ્ય સમ્ભાંગની વૃદ્ધિ, અરિ નિગ્રહે પદ્મસિદ્ધિ;

- આજ હો ! પંચેરે પ્રકારે પાલેં સવી પ્રગ્નજી. ૩૦
 ચઉવિધ રાજ્ય-ઉપાય, વરતેં કરખી આય;
 આજ હો ! શક્તિરે ત્રિવિધેં કરી દુવિધ અરિજ કરેંજી. ૩૧
 સારેં બહુવિધ કાજ, કરેં એક જીવેં રાજ્ય;
 આજ હો ! વસતોરે ગૃહવાસેં પારા ન ચિંતવેજી. ૩૨
 હુદ્ર ઉપાય ત્રિણુ જોહ, તે ટાલેં ધરી નેહ;
 આજ હો ! છાંડેરે સવિ હેય, તે હેયપણેં કરીજી. ૩૩
 જોહની આણુ અખંડ, દીધં દુર્જન સિર દંડ;
 આજ હો ! જોહને વિતંડાવાદ, ન જિનમતેંજી. ૩૪
 મીની ને મતિવંત, સુખીયા સુકૃતને સંત;
 આજ હો ! દીસેરે હિત હિંસેં હિયડેં દેખીનેંજી. ૩૫
 પરદોષ કહેવા મૂક, પરછુતિ કરણેં નિસુંક;
 આજ હો ! અંધારેં તિહાં કામેં પરસ્ત્રી દેખિયાજી. ૩૬
 સહસ નયણુપર દષ્ટિ, ઉપકૃતિ કરવા સૃષ્ટિ;
 આજ હો ! પરગુણુ ભાપણુનેં સહસ્સરના ધરેંજી. ૩૭
 કુમત, જવા શક શોપ, કરતા સુકૃતનો પોપ;
 આજ હો ! વારે વરસતા પુકરધન પરેજી. ૩૮
 કરતા જન ઉપગાર, વાર ધર્મવિચાર;
 આજ હો ! ભાવિરે નિઃજલ્યાવેં, અર્થવિચારણાજી. ૩૯
 જો કામ ભાષેં આલ, તો તસ અર્થ નિહાલ;
 આજ હો ! નાણેંરે નિજ મનમાં પરપર દૂમણાજી. ૪૦
 કામ કહે અકરખી અભાગ, અવગતિ ઓધે ભાગ;
 આજ હો ! ચિંતેરે તસ અર્થ, સમેચિત ભાવતાજી. ૪૧
 નહીં પરિવાર એ વંધ્ય, એકાકી ગત ધંધ;
 આજ હો ! જાણેરે એહવો દિન કબહી આવસ્યેંજી. ૪૨
 પરદુઃખ દેખી દીન, આપ હોય લયલીન;

આજ હો ! જાણે'રે આરીસાપરિ પરદુઃખ સંક્રમે'જ. ૪૩
 તત્વાતત્વ વિચાર, જાને નિશ્ચય વ્યવહાર;
 આજ હો ! ડાયારે ઉત્સર્ગે અપવાદે' સમાજ. ૪૪
 ધર્મ અધર્મ જે પક્ષ, મિત્રાદિક જે લક્ષ;
 આજ હો ! જાણે'રે વિધિવાદ ચરિત ન્યાદિકાજ. ૪૫
 મહાવ્રતને આજુવ્રત જીવ, પ્રાણ ભૂતને સત્વ;
 આજ હો ! થાપે'રે નયવાદે' સર્વે અનેકાંતથીજ. ૪૬
 દ્રવ્ય અને પર્યાય, એક વસ્તુઇં અનુપાય;
 આજ હો ! થાપે'રે સવિ હામે વિવેક વિવેચનાજ. ૪૭
 ઇમ બહુ આગમ જાણુ, નયગમ ભંગપ્રમાણુ;
 આજ હો ! ચર્ચારે બહુ વ્યાપે, થાપે આચરણુનેજ. ૪૮
 ઇમ કરતાં બહુ ગોઠ, ભરતા પુન્યની પોઠ;
 આજ હો ! સાધુરે સારથવાહથી, શ્રાવકની પ્રજાજ. ૪૯
 ઇણીપરે નગરમંડાણુ, દીસે જેહની આંણુ;
 આજ હો ! રાજા'રે ગુણુસાતાજ, અશોકચંદ્ર સોહિઈજ. ૫૦
 અહનિસ ધર્મનું કાજ, કરતા જિમ સુરરાજ;
 આજ હો ! સોહે'રે મન મોહે' સવિ ભવિજનતણાજ. ૫૧
 ઇમ કરતા બહુ કાલ, જાઈ જિમ સુખમાકાલ;
 આજ હો ! ધર્મે કરી સંયુત એહ વિશેષ છે'જ. ૫૨
 અરિહંતદેવની આંણુ, જ્ઞાનવિમલ ગુણુ નાંણુ;
 આજ હો ! તેહનોરે ભાખ્યો, આરખ્યો સાર એ ધર્મે છે'જ. ૫૩

હુહા. સોરઠા રાગે.

ઇણીપરિ બોલ્યો કાલ, ધર્મ કર્મ આરાધતાં;
 વરસ તેક્ષીણુ એક તાલ, જાતોપિણુ જાણું નહીં. ૧
 જાયા તેહ પ્રમાણે'રે, ધર્મ કરે થઈ પડવડા;
 તેહનાં કરે વખાણુ, અવર અધર્મી તે જડા. ૨
 જીવનું એ સાર, જે પુરૂષાર્થ સાધીઈ;
 કાળે' પર-ઉપગાર, તો આતમગુણે' વાધીઈ. ૩

એહીજ પરમાનન્દ, એહીજ પરમ વધામણા;	
એહીજ નાટારમ્ભ, છહાં સીજેં મનકામણા.	૪
કામી બહાલા કાંમ, અરથી અરથ ઉપારજેં;	
પણુ ધર્મી મન ધર્મ ભાવ, પ્રયોજનમાં સજેં.	૫
વડેં વડેં અધિકાર, તે માંની મછરાલુયા;	
લીધ વાત નિરવાહ, દાખે દાન યાલુયા.	૬
એહવામાં વનપાલ, આવી દીધ વધામણી;	
વડવખતી તુમ ભૂભાલ, ગુરુગુણુધર આવ્યા ગુણી.	૭
મધવાનામે સુર, મુનિસર મધવાસારિખા;	
પરિવારેં કરી તુર, પરતખિ સુરકરિ પારખીખા.	૮
તેણી સુણી લહી હર્ષ, રોમાંચિત દેહડી;	
કરેં, કંચનના વર્ષ, પારિતોષિક દાનેં જડી.	૯
કરી સગ્ગર્ષ સર્વ, વંદનકાળે ઉમલ્યાં;	
આવિ જેમ સુપર્વ, રિદ્ધિ ઈદ્રિપરિં લલ્યાં.	૧૦
જિમ મુનિવંદન જેણિ, નરભવ પામી નવિ કરી;	
ખિહું ગતિ હારી તેણી, અવસરિ નવિ આવેં કરી.	૧૧
ધમ ચિતિ મનમાંહી, સપરિવારસુખ આવતાં;	
પંચાભિગમન વનમાંહિં, ગુરુદર્શને સુખ પાવતાં.	૧૨

(મધવા મુનિનો ઉપદેશ.)

હાલ. કાંઝરીયા મુનિવર! ધનધન તુમ અવતાર, એ દેશી. ૨૭મી.

ચઉનાંણી ચોખેં ચિ-તેંછ, ઉલટે દિધ ઉપદેશ;
 ગુણુવંતા પ્રાણી ! ધારો શ્રીજિનવાણી,
 સકલ લાભનું મૂલ છેંછ, શ્રીજિનવરતીરે આણી. ગુ. ૧

દશે દષ્ટાંતે દોહિલોજી, નરભવનો અવતાર;
તેહમાં આરિજક્ષેત્ર કુલાદિકેજી, દસ લહવાના પ્રકાર. ગુ. ૨

યત:-

“માનુષ્યમાર્યજાતિશ્ચારોયં શ્રદ્ધા શ્રુતિર્મતિ:

“ધનદાર્ઘ્યમનાશંતા, દશકં દુર્લભં યુગે!” ॥૧॥

ધર્મ લહી જિનદેવનોજી, ભાવો એહવા ભાવ;
એહીજી તુમને હોમસ્થેજી, ભવજલ તરવા નાવ. ગુ. ૩
સકલ જીવ સુખ કાંમીયાજી, તે સુખ અક્ષય મોક્ષ(પ);
કર્મજનિત સુખદુઃખ નહીંજી, આતમરૂપના જોય. ગુ. ૪
તે લહિવાના હેતુ છેજી, દર્શનજ્ઞાનચરિત;
તેહનો ભય, વધી મોહ છેજી, જેહ અજ્ઞાન વિચિત્ર. ગુ. ૫
મોહતણાં થાનક કહ્યાંજી, શાસ્ત્રમાંહી દસ જેહ;
તે પિણુ નાંણી, વર્જવાજી, જિમ લહિયેં સુખજેહ. ગુ. ૬

યત:-

“પિય? માયર વચ્ચર મજ્જાઃ સયણાપ સહિદ દેવઃ નાદઃ ધણવગ્ગાઃ;
“ગુરુદેવ દોઠી રામા? ૦, ધમ્મવાણાણિ મય હેઝમુ.” ॥૧॥

ભવસુખ સઘલા અથિર છેજી, શિવસુખ સવિ થિર હોય;
જે નિરૂપાધિક કૈવલાંજી, સિદ્ધપણિં તે જોય. ગુ. ૭
તાસ સરૂપ સવિ જાણવાંજી, વરતપું સમતાભાવ;
આભિનિવેસન ટાલિવોજી, કરવો ધર્મ જમાવ. ગુ. ૮
સુકૃત કરતાં પણિં કહ્યાંજી, મલપરિ કરે રજલિલ;
તે પિણુ સુક્ષિમ દષ્ટિસ્યુજી, જોવાં થઇ અનુકૂલ. ગુ. ૯

યત:-

“શૈથલ્યમાશ્ચર્યકદામ્નહકુધાઽસ્તુતાપદંભાવધિગૌરવાણિ;

“પ્રમાદમાને કુગુરુઃ કુસંગતિઃ શ્લાઘાર્થિતા વા સુકૃતેર્મ્મલા ઇમે.” ॥૧॥

દ(વ)શ ૧વિધ મુનિવર ધર્મથીજ, ભાવ વિવશતા થાય;
 યમ નિયમાદિક એહનાજી, દેશ કલ્યા જિનરાય. ગુ. ૧૦
 દર્શનજ્ઞાન આરિત્રતપૈજી, જે ક્રિયા, તે શિવ-અંગ;
 એ વિનું અવર જે ક્રિયાજી, તે મૃગતૃપ્નાતરંગ. ગુ. ૧૧
 મોહ-અજ્ઞાનપ્રમુખા ગયાજી, જેહથી સઘલા દોષ;
 તે મિથ્યાભાષી ન હુઈજી, શ્રીજિન, શિવસુખ પોષ. ગુ. ૧૨
 બસ વચન નહીં અન્યથાજી, એહવી જે પરતીત;
 ક્ષ(પ)ય-ઉપસમ ક્ષ(પ)ય સમકેજી, જેહ દર્શનની રીત. ગુ. ૧૩
 એહવી બધાતે કરીજી, જેહ નિર્મલ નિજ જ્ઞાન;
 ભ્રાંતિ વિપર્યય પાશથીજી, તે આશ્રવસવિનું હાન. ગુ. ૧૪
 દર્શન જ્ઞાનથી ઉપનોજી, જેહ વિરતિ અનિદાન;
 ભવસુખ છ'ડે' સહજથીજી, સમતાસંયમધ્યાન. ગુ. ૧૫
 એ ત્રિણે' શિવ-અંગ છેજી, કારણ મુખ્યે' એહ;
 એપણિં સમુદાયે' ધરેજી, તો લહે તેહ અછેહ. ગુ. ૧૬
 જે એકેકની મુખ્યતાજી, તાણે' આપ પ્રમાણ;
 તો પણિ સ્વાદવાદિ નહિજી, એહવી શ્રીજિનવાણ. ગુ. ૧૭
 ક્રીયાહિત તુ(તુ) જ્ઞાન છેજી, જ્ઞાનરહિત આચાર;
 એ ગિહુનાં કલ્યાંજી, ઉભય મિથ્યાં હોઈ આર. ગુ. ૧૮
 સંયોગકલ સિદ્ધિ છેજી, રથ ન ચલે' એક ચક્ર;
 ઉભયયોગે' પુર પામીછંજી, ઇંમ બોલે' જિનશક. ગુ. ૧૯
 'રપ'ગુ અ'ધ' ગિહુ' મિથ્યાજી, તો તલ્યા અટવી પાર !

૧-જેમ જૈનોમાં દશવિધ યતિધર્મને જણાવ્યો છે, તે પ્રમાણે તેજ
 સંખ્યાવાળા, છુદ્ધોએ દશશીજી, મનુએ દશનિયમ, અને ખ્રિસ્તીધર્મમાં
 'Ten commendments of God જણાવેલા છે.

૨-'એક પાંગલો, અને એક આંધલો, એક જંગલમાં એકઠા થયા.
 પાંગલથી ચલાવું નહિ, અને આંધળાથી દેખાવું નહિ. છતાં બંનેને જ-

તિથિપરેં ક્રિયાજ્ઞાન મિલીછ, પામેં ભવનો પાર! ગુ. ૨૦
 સુશિક્ષિત નટુંઈ ધણુંછ, પણિ ન જોડેં ક્રિયાભોગ;
 તે સભાલોક નવિ રીઝવેંછ, નવિ પામેં ગુણભોગ. ગુ. ૨૧
 ૧ તારે જલમાંહે પડયોછ, ન ધરેં રકરપદ્યોગ;
 તારો! પણિ ન તરી સકેંછ, ધંમ ન હોઈ એકે યોગ. ગુ. ૨૨
 તિહાં ૩ નય એક ભાપીઓછ, ૪ શ્રુતમાંહિ અધિકાર;
 'નયર વંસતનો રાજ્યોછ, નામે ઉદયસેન સાર. ગુ. ૨૩
 'કુંભરદોષછિં તેહનેછ. એક વીરસેન છે જાતિ-અધુ;
 'સુરસેન ખીજે અદેંછ. સજલોયણ ગુંણસિંધુ. ગુ. ૨૪
 'અંધ ૫ ગંધર્વકલા પટુંછ, રીઝવેં લોકના મન;
 'મુર ધનુર્વિદ્યાદિકેંછ, સકલ કલા શુભ યત્ન. ગુ. ૨૫
 'મુર પ્રાક્રમ સાંભલીછ, જનકને ભાવેં વીર;
 'શીખું શાસ્ત્રતણી કલાછ, નિજમાં થઈ ધીર. ગુ. ૨૬
 'તાતતણી અનુમતિ લહીછ, સીખી ધનુર્ધર વીજ;
 'શબ્દવેધીપણેં જાતિઓછ, રિપૂબલકેરં ગુણ. ગુ. ૨૭
 'પરદલ આવેં એકદાછ, વીર રહો રણમઝિં;
 'શબ્દવેધીપણેં જાતિઓછ, રિપૂબલકેરં ૭ ગુણ. ગુ. ૨૮

ગલ છાડવું હટું તેથી, આંધલાની ખાંધ ઉપર પાંગલો બેઠો. પાંગલો
 સ્વચ્છથી જેમ જેમ રસ્તો દાખવતો ગયો તેમ તેમ અંધો ચાલતો ગયો.
 અને છેવટે અટવી-જંગલનો પાર-છેડો પામ્યા." આવો ભાવાર્થ છે.

૧-તારો. ૨-હાથપગ વિનાનો. ૩-ઉપનય, દૃષ્ટાન્ત ૩૫.

૪-જ્ઞાન, આગમ, શાસ્ત્ર.

૫-પટુ, પટુતાવાળો, ગંધર્વકલામાં નિપૂણ.

૬-આંહી મૂલપ્રતિમાં "ધીરને ઠેકાણે વીર અને વીરને ઠેકાણે ધીર
 પાઠ છે."

૭-આ ઠેકાણે ખીજે પાઠ હોવો જોઈએ. પણ આ ઉપલોજ પાઠ
 ખીજને બદલે ભૂલથી મૂલપ્રતિમાં મૂકાયેલો જણાય છે.

'રિપુબલે' મિલિતે ચિંતિઉંજી, અહો અહો લક્ષ્મીદામ;
 'અધે અહને' જીતીયાંજી, ધિગ ધિગ અમચી માંમ ! ગુ. ૨૯
 '૧તિણે', મલીને' ગુ'થીઓજી, અણુબોલે સંઘ્રામ;
 'ક્રોન્ને' તો એહને' બાંધીઈજી, તો, રહે આપણીમામ ! ગુ. ૩૦
 'ધમગુ'થી તિણે' તિમ કરિઉંજી, બાંધ્યો તે **વીરસેન;**
 'અરિબલ જીતિને' વલ્યોજી, તે સુણીઉં **સુરસેન.** ગુ. ૩૧
 'લહી આદેશ તવ તાતનોજી, **સુરસેન** ધરી સન્નાહ;
 'જીતી બંધ છોડાવિઓજી, વરત્યો અધિક ઉઠાહ.' ગુ. ૩૨
 ઉપનય એણીપરેન્નણીઈજી, જ્ઞાન તે નયન સમાન (સમેત);
 અધસમાન ક્રિયાબલેંજી, આંણુ તે શબ્દસંદેત. ગુ. ૩૩
 શ્રીજિનવર ભૂપતિતણાંજી. નંદન હોઈ અનૂપ;
 જૈનજ્ઞાન જૈની ક્રિયાજી, એ એહું અપ્રતિરૂપ. ગુ. ૩૪
 અવર દર્શનમાં બોલીઈજી, જ્ઞાનક્રિયાતે મિથ્યાત્વ;
 વસ્તુ, યથાસ્થિત વેપણાજી, નહિ જીહાં તે અજ્ઞાન ! ગુ. ૩૫
 જૈનજ્ઞાનદર્શનચારિત વિનાજી, તપ, તે કષ્ટ અજ્ઞાન;
 બાલવીર્ય ક્ષય-ઉપશમેંજી, તે નહીં મોક્ષનિદાન ! ગુ. ૩૬
 મિથ્યાદૃષ્ટી ક્રિયાબલેંજી, મોક્ષ ન સાધ્યો જન્ય;
 જૈનજ્ઞાન ક્રિયાદર્શનેંજી, જીવિત સદ્ગુ' થાય. ગુ. ૩૭
 તેહલણી 'અનેકાંતતાજી,' વાણી તેહ પ્રમાણિ;
 ૧જ્ઞાનાવમલથી જાણીનેજી, વિરતિધરોહિત આણિ. ગુ. ૩૮

દુહા.

મધવા મુનિપૂંગવતણી, વાણી નિસુણી એહ;
 ઉલસ્યો અંગે અતિધણું, જિમ આર્દ્રધર મેહ ! ગુ. ૧

૧-આ દ્વિઅર્થી પાદ છે. એકતો જ્ઞાનવિમલજી પોતાનું નામ સૂચવે છે. અને બીજા અર્થમાં વિશુદ્ધ, વિમલ જ્ઞાનવડે વિરતિને ધારણ કરો. એમ સૂચવાય છે.

શ્રીવાસુપૂજ્ય જિનરાયના, નંદન એ મણિરાય;	
વલી રાણી રોહિણીતણ, જનક સંબંધે થાય.	૨
મુનિ સહજે ઉપગારીયા, સહુને ધર્મસહાય;	
સંબંધ ઇચ્છું તેહનું, હોઈ વિશેષ સુખ થાય.	૩
ભાગ્યદિશા પ્રગટી ઘણું, કર્મ વિવર તિહાં દીધ;	
રાજા રાણી પરિકરે, ચરણ મનોરથ કીધ.	૪
કહે પ્રભુ એ ભવનિ-દવે, દાધા જીવ અનંત;	
વિપય કપાય ઝાલેંકરી, જરા રોગ અત્યંત.	૫
તુમ ઉપદેશ સુધારસૈ-સમીયો સધલો તાપ;	
રત્નકરંડથી અધિક છે, તે ઉગારું આપ.	૬
જિમ એ વાહલો જીવ છે, તેહનું લક્ષણ પ્રાણ;	
તેતો સંયમે વાસીધું, તો હોઈ દુઃખ નિર્વાણ.	૭
પ્રાણ ભવોભવિ સંપન્ન, દ્રવ્ય પ્રાણ ધૃત જીવ;	
ન્યુનાધિક પણિ તે હોયે, સુખદુઃખ લહે અતીવ.	૮
પણ દર્શન જ્ઞાનમયિ હોઈ, તે સંયમને હેત;	
તે માટે પ્રભુ દેશના-તણા ધારો એ સંકીર્ત.	૯
સમય વિલંબ ન કીજીધું, લહી શુભ-અવસરયોગ;	
રત્ન વ્રષ્ટિ રોરવ અંગણે, પૂરવપૂન્ય સુભોગ.	૧૦
વ્રષ્ટિ થઈ વિણ વાદલે, વિણ વસંત ફલ્યો અંબ;	
હર્ષવાત કેતી કહું ! તિમરમાંહિ વિધુખિંબ.	૧૧
ધર આવી શુભમુદ્ધરતે, ઝોચીવ અતિહિંદિવાજ;	
લોકપાલ સુત આઠમે, તેહને થાપી રાજ.	૧૨
આપિં તસ અનુમતિ ગ્રહી, ગુરૂ પાસેં વ્રતભાર;	
ઉચ્ચ અતિ-આડંબરે, જિમ જ'બૂ, મેઘકુમાર!	૧૩
તિણ પરેં અનિહે ઉમાહર્યું, છોડી ભવસમુદાય;	
અહે વેશમુનિવરતણો, જનમ જનમ સુખદાય.	૧૪
અંદ્રસમીપે રોહિણી, વસેં ધરી મનપ્રીતિ;	

તિમ અશોકનૃપ રોહિણી, ઐસી રૂઠી રીતિ.	૧૫
નારી તેહિજ પતિવ્રતા, જે આલેં પતિઅનુપાય;	
સુત સાતે વલી આપણા, સુતા પિણુ સાથેં થાય.	૧૬
અવર અનેક પરિવારસ્યું, આદરીયા વ્રતભાર;	
કેઈ સમકિત આદરે, કેઈ દેસવિરતિ ઉચ્ચાર.	૧૭
નિયમનિયતિ બહુ પરેં, લીધું કેઈ અનેક પુરસ્કાક;	
હર્ષિત કોલાહલ કરેં, જયરવ થોકેં થોક.	૧૮

(અશોક-રોહિણી-સાધુજીવન.)

હાલ, દેહુ દેહુ ! નણુન્દ હડિલી, એ દેશી. ૨૮મી.

હવેં અશોકચંદ્ર નૃપરાય, વિચરેં. સંયમગ્રહી તામ્બરે;	
મોહનાં મુનિરાયા, તેતો સાધુ કહાયારે; મોહના મુનિરાયા. આંકણી.	૧
ગુરૂ પાસેં શાસ્ત્ર-અભ્યાસેં, અહનિશ વસેં ગુરૂકૃત્તવાસેં; મો.	
દશવિધ મુનિધર્મ-ઉપાસેં, અંતર-અરિ જેહથી નાશેરે. મો.	૨
મુનિ પૂરવ દિલમાં આવેં, જસ મુદ્રા ઉપશમ કાવેરે; મો.	
મુનિગુણુ સવિ દિલમાં લ્યાવેં, જહાં દંભતો દાવ ન કાવેરે. મો.	૩
પંચસમતિઈ જે સદા સુમતા, ત્રિકરણુ ગુપતિ કરી ગુપતારે; મો.	
મો'ટા મયગલપરિં મલપતાં, શીલચંદ્રને જેમ હેમંતારે. મો.	૪
જે ચરણકરણુગુણુ ધારે, રહે ગુરૂ-આણા-અનુસારે; મો.	
શીલાંગસહસ્ત્ર-અદાર, નવવાડ શુદ્ધિ ધારેરે. મો.	૫
પંચ-આશ્રવ અવ્રતચાલા, બાલ્યા જિમ રવિઈ હિંમાલારે; મો.	
જીણે પાતિકપેક પંખાલ્યારે, વરસેં સમતામેધમાલારે. મો.	૬
પટકાયજીવપ્રતિપાલા, જસ કરણાતરણુ કૃપાલારે; મો.	

પ્રભુમેં જિનરાજ ત્રિકાલા, કરજોડી દોઉ નિજ ભાવારે. ૧ મો. ૭
 નિશ્ચય વ્યવહારનાં જાણુ, x x x x મો.
 વલી નયગમ ભંગપ્રમાણુ, આગમ નિગમ વખાણુરે. મો. ૮
 નિત્ય, અનિત્ય ને નિત્યાનિત્ય, ત્રિહુંભેદેં દોષે સમત્વેરે; મો.
 વળી સત્ય; અસત્યને ૨સદસત્ય, ઉત્પાદસ્થિતવ્યયયુક્તરે. ૩ મો. ૯
 ઇંમ જ્ઞાનતણા જે દરિયા, વિનાયાદિકગુણે પરિવરિયારે; મો.
 કરેં શ્રુત-અનુસારિણી ક્રિયા, જગ મંગલલલિત વરીઆરે. મો. ૧૦
 નિજ ભુક્ષિતણી જસ નાવા, શ્રુતસિંધુના અવગાઢા જસ ભાવારે; મો.
 જેહના જસ જગમાં ચાવા, થાકા અંતરઅરિના દાવારે, મો. ૧૧
 ગુરમન મુંડુ જે કરે રાજ, વશિ કીધો દુર્ભનવાજરે; મો.
 સવિ ભવનાટિકની ગણેં બાજ, તસ આગેં કામ સ્યો પ્યાજરે. મો. ૧૨
 શુભચિંતનસિંહન આગેં, દુર્ધ્યાનસિયાલિયા ભાગેરે; મો. મો.
 ખેપરવાહ મહાગજ જનૈં, તસઉપરિ ખેસેં રાગેરે. મો. ૧૩
 કાલ્યો જેણે વિપયનો કયરો, જેહ કાલ અનાદિનો પસયોરે; મો.
 સવિભાવ-ઉપાધિનો ઉસયો, દિલ્યો શુભબંદિર બિસયોરે. મો. ૧૪
 શુદ્ધસંયમ જેહનો તાત, જસ તપેના છે રૂડી માતરે; મો.
 ભગતી અનુકંપા બહિન વિખ્યાત, શુભમતોરથ બંધવ બ્રાતરે. મો. ૧૫
 ચહિવિધ જે સત્ય સહાયો, નિર્યુતા નિરૂહતા જતારે; મો.
 છતી શક્તિ, ક્ષીમાગુણુપાયા, તે તો ધાવિને હેજે જમાયારે. મો. ૧૬
 જે ભૂતલે વિપૂલેં સચ્ચા, વાઝ વસ્ત્રને સંયમ લજ્જરે; મો.
 ૪નિરવજગદારની સજ્જા, જ્ઞાનામૃત લેજન સજ્જરે. મો. ૧૭
 સુવિવેકસહિત રાજધાની, નિજ કરીય પ્રતિજ્ઞા માતીરે; મો.
 જે અંતરભવના જ્ઞાની, મૈત્રાદિક ભાવના ધ્યાતીરે. મો. ૧૮

૧-બન્ને કરવડે પોતાના ભાલા-ભાલ-કપાળ સહિત ત્રણેકાળ-પરો-
 હીયે, મધ્યાન્હે, અને સન્ધ્યાયે પ્રભુમે-નમતા હતા. ૨-સત્ય અસત્ય.

૩ ઉત્પત્તિ સ્થિતિ, અને વિનાશ. ૪-નિર્વંધ દૂધણુવિનાના

દુશ્મનથી 'ન' દીધ' પગ પાછારે, કિણહિ વાતે નહીં કાચારે; મો.
 ઉપગારની વાતે સાચા, જોતાં જિમહી રાગ ચારે. મો. ૧૯
 કંચન જેમ કસવટિ કસીધ', ચઉવિધ જિમ પાસેં વસીધ'રે; મો.
 રૂકપ રહેદન રેતાડન છતાપ રસીધ', જિમ જિમ તિમ મલથી
 ખસીધ'રે; મો. ૨૦
 મોહાદિક અંતરવેરી, નાહા નવિ આવ્યા તે ફેરીરે; મો.
 શિવપંથની શેરી હેરી, વાજેં બોધિભાવનભેરીરે. મો. ૨૧
 સમતા ભાવેં આપ સવાજા, તિણહિજ સવિ દોષનેં વાચારે; મો.
 નહીં કોઈતણી પરવાહા, તિરે પરનેં ગ્રહીનેં વાહારે. મો. ૨૨
 લાધા જેણે જનમના લાહા અતિશય ગુણેં, વધતે ઉજાહારે; મો.
 ઉદય પણિ ફલ નવિં કરતેં, રહે દોષજ તેહથી ડરતેંરે. મો. ૨૩
 'ગીતારથ ગુણરણના સિન્ધુ', નિષ્કારણ ત્રિભુવનજનન-પ્રધુરે; મો.
 અપકારીપરિ ઉપગારી, સંગમ લયના ભંડારે. મો. ૨૪
 કહીધ' ધમ તસગુણ કેતા, જાણવા સમરથ કોઈ વેતારે; મો.
 સંયમભારધુરાને વહતા, ઉપસર્ગાદિ સહતારે. મો. ૨૫
રોહિણી રાણી થઈ અજ્ઞા, **અશોકચંદ્ર** નૃપ ભજ્જરે; મો.
 આરાધિ સંયમધજ્જા. ભવોદધિ તરવાને પજ્જરે. મો. ૨૬
 પણવીસ ઉપગરણા ધારિ, વલી પંચમહાવ્રત ધારેરે; મો.
 તપ દુદ્ધરશીલ આચાર, x x x અંગ ધ્યયારે. મો. ૨૭
 કનકાવલી પ્રમુખ ઉદાર, ધનશ્રેણી પ્રતર સુવિચારેરે; મો.
 નિજ પુત્રી પ્રમુખ પરિવાર, પ્રવર્તિનીપદ લહે તિવારેરે. મો. ૨૮
 નિજ અંગજ પણિ ગુણવંતા, થયા ગીતારથ મહંતારે; મો.
 જસ દરિસણથીરે ભદતા, ગહુવિધ શિષ્યોને વહંતારે. મો. ૨૯
 તસ સાથે થયા વલી પ્રાણી, તે સકલ થયા ગુણખાણીરે; મો.

*અસ્મિન્ પ્રતે દ્વિતીય પાઠે, "વિધિવાદે જે ઘણું અનુસરતેરે; મો."

૧-ગીતારથ, શાસ્ત્રભણ. ૨-આરભ, સાધવી.

અનુક્રમે તે સુવિહિત જાણી, દિઘં સ્થરિપદ નાણુનિસાણીરે. મો. ૩૦
 નિજ જોક્ષરના સવિલાસે, સવિ તમતિમરપડલને પાણુસિરે; મો.
 જિમ દિસે સૂર્ય પ્રકાસે, તિમ અનુભવ સ્થરિ વિલાસેરે. મો. ૩૧
શ્રીઅશોકચંદ સુખદાઘ, આચારિજ પટજીવ છાંધરે; મો.
 નિરમોહી અતે નિરમાયી, નિકલંક નિરાશી સહાયીરે. મો. ૩૨
 સંવેગી સુવિહિતલિંગી, ઉપશમરંગી નિસ્સંગીરે; મો.
 ગુણુરાગી, દુષ્ટતના ત્યાગી, વડભાગી વિષય વૈરાગીરે. મો. ૩૩
જ્ઞાનવિમલ ગુર ગુણુમરીયા, તાર્યા સવિ પૂર્વજન પરિયારે; મો.
 કરે શ્રુત-અનુસારિણી ક્રિયા, શિવરમણીઘં દિલમાં ધરિયારે. મો. ૩૪

દંડા.

ઘણિપરિ ભૂતલિં વિહરતા, કરતાં છે ઉપગાર;
 સાધુતણા પરિવારસ્થુ, પરિવરિયા ગણુધાર. ૧
 રસારણુ રવારણુ રૂચોયણાં, ધ્રુપડિચોયણા સુસીસ;
 સમભાવે આપે સદા, મુનિજનને નિશદીસ. ૨
 સાતે ઇતિ સમાવતા, વિચરે જિહાં મુનિરાય;
 ગંધહસ્તીમદગંધથી, પરગજ નિર્મદ થાય. ૩
 જિહાં રવિકિરણાં ભલહલૈ, તિહાં નહીં તિમરપ્રચાર;
 તિહાં દુર્ભિક્ષ પૂરે નહીં, જિહાં પુષ્કરજલધાર. ૪
 ધન ધન વંશ ઇષ્યાગ એ, શ્રીવાસુપૂજ્યજિનરાય;
 મધવા, સુત એ તેહનો, જે રોહિણીનો તાય. ૫
 ધન કુરૂચંદન નૃપતિતણો, અશોકચંદનરરાય;
 દંપતિ દોઈ સોહામણા, જસ ગુણુ સુરનર ગાય. ૬
 પૂરવમુનિ મનોગુપ્તમાં, સર્જનૈ રાખ્યા જેહ;
 એ મુનિનાયક દેખિને, મુકાવ્યા સુસનેહ. ૭
 કપટકોટને પાડવા, પટઅંધ ગુર ગજરાજ;

માંનું ! ભવોદધિ તરણકું, જંગી જે વડ જિહાજ.	૮
કીસી કીસી ગુણવર્ણના, તેહની ભાખી જાય;	
એકવદન એકજીહ્વી, શક્તિ ન તેહની થાય.	૯
હવે, પડિખોહિ બહુ જના, મનમાં ચિંતે એમ;	
એહ, અનાદિભવમાંહિં છે, મોહસૈન્યસું પ્રેમ !	૧૦
પણ તે પરધરમાં (જ)થઈ, લેવે છે નિજ સાર;	
તે આતમ નથી જાણતો, ગાફિલતણે આચાર !	૧૧
તો ! હિવે, અંતરવૈરીનું, જીતણ કરું ઉપાય;	
એક એક નેં ભીડવી, જીતાડું તીર પાય !	૧૨
આપેં અનુભવમાં રહી, જોઉં તાસ વિનોદ;	
આતમજ્ઞાન-આદર્શમાં, પૂરણ ધરી પ્રમોદ !	૧૩

**હાલ. કડખાની દેશી, અથવા; અંગ રણરંગ મંગળ હુઆ
અતિ ઘણા, ભૂરિ રણતૂર અવિદૂર વાજે; તે હાલે. ૨૧ મી.**

શ્રીઅશોકચંદ્રમુનિરાજ ! નિજ કાજમાં,
સારતો વારતો સકલ દોષા;
ધારતા આણુ જિનરાજની, નિજશિરે,
ભાખતા શુદ્ધ જિનવચન ઘોષા. શ્રી. ૧
૧ આખી નિજજ્ઞાન-અનુભવમાં થિર રહી,
તત્વની પ્રણાલિકા જીજ્ઞેં પ્રયુજ;
મોહનૃપસૈન્યસું ! ચરણનૃપધર્મનું !
સૈન્યનેં જોડીનેં [કરે] કૃત કર્મનું જી શ્રી. ૨
ભૂમિગત જોહ અનાદિ મિથ્યાત્વ તે,
અનિઅજ્ઞાનેં કરી તિવ્ર મોહેં;
ચેતના પણ હુંતી, ભ્રમવિપર્યાસમેં,

૧ આપ, યોતે.

કર્મપરિણામ અનુકૂલ રોહિ. શ્રી. ૩
 શુદ્ધમાર્ગાનુસારેં ભ્રમેં મન્દતા,
 તિણ થકી ચેતના બોધ પામી;
 મોહ ત્રિક રૂપ ક્ષય—ઉપશમભાવથી,
 તિણથી વિપરીતના ભાવ વાંમી. શ્રી. ૪
 જેહ અવિરતિ અનાદિ સ્વયંગૃહ્ણતા,
 તેહની વિરતિથી વિગત સન્ના;
 તેહનું નામ વિરતિસ્યું જોડતાં,
 પાપદુર્ગચ્છા કરીછે રૂસના. શ્રી. ૫
 આશ્રવ રૂંધીયા સંવરદ્વારથી,
 પંચમહાયામેંકરી પ્રમાદ રોક્યા;
 ક્ષાંતિથી ક્રોધ, માર્દવગુણેં માનપદ,
 આર્જવેં માય સવિ થંભ મૂંક્યા. શ્રી. ૬
 સત્ય સંતોષશું હોભ થોભાવીઓ,
 રાગ નેં દ્વેષ, લવમૂલ જાણી;
 તે અહંકાર મમકારના મર્મ છે,
 તેહ નિરાસન કરેં સામ્ય આણી. શ્રી. ૭
 ભાવના ચ્યાર, મૈત્રાદિ ષોડશ લહી,
 તેહ કપાયશું જોડી દીની;
 શુદ્ધ શુભભાવ પરિણામસ્યું નિર્દેહી,
 દુષ્ટ સંકલ્પ કામાદિકોની. શ્રી. ૮
 ચ્યાર જે વ્રાતીયા તેહથી ત્રોડીયા,
 શુદ્ધની બુદ્ધિ જે ભેદ ચ્યારા;
 જ્ઞાન—શ્રદ્ધા અને કથક કરણીં તિણું,
 ટાલિયા તેહના સવિ વિકારા. શ્રી. ૯
 ચરણગુણ કરણ જેહ ચોક્કાર છે,

તેહને માન ગુણઠાણુ આપી;
 શક્તિ નિરાશંસતા દેઈ તેહને કરે,
 તિણુ થકી અશુભ સવિ પ્રકૃતિ કાપી. શ્રી. ૧૦
 જ્ઞાન-આદર્શમાં નિતુ જોઈ નિર્મલા,
 નયનની જ્યોતિ નિશ્ચય વ્યવહારે;
 બંધ ને ઉદ્ધવ, ઉદ્ધીરણું તેહ તણી,
 તાસ સત્તા લહી ચઉપકારે. શ્રી. ૧૧
 દુરિત અહિઠાણુ અઢારસ્યુ' આઘડયા,
 જેહ શીલાંગરથ સહસ અઢારી;
 અશુભનિયાંજુસ્યુ', નવવિધપ્રભની,
 ગુપ્તિની રીત નવવાડે ધારી. શ્રી. ૧૨
 માતની સંગતા૩૫ નાંખી ગદા,
 તિણુ થકી સાત વ્યસનો ઉડાયા;
 ધંદ્રિયવિષય નિરીહતા મનતણી,
 જેહ સંસારભાવે લડાયા. શ્રી. ૧૩
 વેધ રાધાતણા જણિ પરિં સાધીધં,
 તેલપ્રતિબિંબમાં દૃષ્ટિ થાપી;
 ધ્યાન-તેલકુંડમાં; જ્ઞાનની અનિમિષે,
 દ્રવ્ય શુભયોગ; ધીરનીર ખાણી. શ્રી. ૧૪
 ચરણપતુર્નિ ધરી શુધવ્યવહારશર,
 પાંડિતવીર્યની પણુચી બાંધિ;
 વધ્ય તે કર્મથિતિ ઝળુ પરાક્રમબદ્ધે,
 સમયમાંહિ તિહાં કાર્ય સાધિં. શ્રી. ૧૫
 શ્રેણિ આશ્દથી, યોગદદતાથકી,
 કેવલજ્ઞાન લહે તેણુ વેલા;
 જ્યજ્યારવ કરે, સકલ તિહાં સુરવરા,

શુદ્ધચારિત્રની એહ લીલા. શ્રી. ૧૬
રોહિણી ^૧આરિયા, પણ થયાં કેવલી,
 સુતસુતાપરિકર આપકેરા;
 અવર વલી શુદ્ધગુણ, સંયતાસંયતી,
 કેવલી તે થયા જેહ ધીરા. શ્રી. ૧૭
 કનકકમલે ઠવ્યા, સકલ ભવિજન નવ્યા,
 નવનવા જેહ ઉપદેશ આપે;
 કર્મના મર્મ, સવિ ધર્મને ભાપતા,
 સાસતા સુખભણી જેહ થાપે. શ્રી. ૧૮
 કાલ બહુ એમ શુભયોગમાં ખેપવ્યો,^૨
 લાખ એક વર્ષ ચારિત્ર પાલી;
 આઠિખુ લક્ષ ચોરાસીય વર્ષનું,
 અંતે સૈલેસીગતકર્મ ટાલી. શ્રી. ૧૯
 વિશ્વમાં, વિશ્વઉપકારથી શિવ લલા,
 ગહમલા તેહના સુયશ બંધા;
 જેહના નામથી સકલ સિદ્ધિ સંપન્ને,
 સત્યશીલે કરી જે સુગંધા. શ્રી. ૨૦
 ધન્ય એ **રોહિણી** નામિ વર સાહુણી,^૩
 પાહુણી^૪ મુગતિની જે સહેલી;^૫
 શોક સંતાપ નાશે સવિ તેહના,
 જેહને રોહિણીતપ અછે સખેલી. શ્રી. ૨૧
 પૂરવદુઃકૃત કર્યું, સાધુવધપ્રમુખનું,
 રોહિણીતપથકી તે પલાયું;^૬
 અવર ^૭પાતિક ટલે તાસ કહયું કિરયું !
 શુદ્ધતપથી સકલ કર્મ વાહીયું. શ્રી. ૨૨

૧-આરજ, સાધવી. ૨-લેપ, વીતવ્યો, ગુભયો. ૩-સાધવી. ૪-પ્રાહુણી,
 ૫-સાહેલી. સખી. ૬-પલાયમાન થયું, જવું રહ્યું. ૭-પાપ.

યતઃ—

“ગુઠી ભત્તે માસસ્સ, પારણે કહુયતુંબયં દિણં,
રાણીણે મુણીહિ ભુત્તં, સમજ્જિઓ તીણ સંસારો.”

‘સુદરીતપ’ થયો રિપભતનયાથકી,
આંખીલનો તપ અક્ષયભોગી;
વાસુપૂજ્યગિનતતપ મધવાપુત્રીથકી,
‘રોહિણીતપ’ તથા હર્પયોગી. શ્રી. ૨૩

જિમ શ્રીચંદ્રકેવલીથકી વિસ્તર્યો,
‘આંખિલવદ્ધમાનાભિધાનો;’

શ્રેણીકરાયથી ‘કણુગરયણાવલી,’
શ્રેણિધનપ્રતરસાવધાનો. શ્રી. ૨૪

રોહિણીતપતણો એહ મહિમા કહ્યો,
ને લહ્યો શાસ્ત્રમાંહે તપવિચાર;

તેહથી જ્ઞાનદર્શનચરિત નિર્મલાં,
તુરત ભવજલતણો લહે [તે પાર]. શ્રી. ૨૫

લચ્છિને સિદ્ધિ સવિ તપતણા તેજથી,
‘પોહવીતલે’ આંશુ અખંડ ચાલે;

સકલ વિદ્યાધરા ચલત ને અઅરે,
તપ અને શીલસામ્રાજ્ય પાલે. શ્રી. ૨૬

જ્ઞાનવિમલાદિગુણ એહથી નિર્મલા,
અક્ષયરૂપી સદા સિદ્ધભાવે;

મોક્ષના પંથ, ચ્યાર સમયે કહ્યા,
તેહમાં તપતણો અતિ જમાવે. શ્રી. ૨૭

૧-પૃથવીતલે, જગત્માં. ૨-આકાશે.

કુંહા.

ધણિપરે' રોહિણીતપ વિષય, રોહિણીરાણીચરિત્ર;	
નિસુણી પ્રાણી હરખીયા, કરવા પુન્ય પવિત્ર.	૧
ધર્મ જે જે તપ બોલીયા, તેહના સવિ અવદાત;	૨
અન્યાન્તરથી જાણુવા, સુણુતા હોય સુખશાત.	૩
દર્શનજ્ઞાનચારિત્રની, જિહાં આરાધનાં હોઈ;	૪
નિરાશંસલાવે' વધે, તે સધલો તપ જોય.	૫
'નોકારસી'-આદિ કરી, યાવત્ 'ચરિત' ઓસાસ;	૬
પણુ અતિચારવિના હોઈ, અનીધ કરણે'અબ્યાસ.	૭
સાતિચારતપ જેટલો, નહિ ક્ષિમાદિક-લેશ;	૮
તે ભવળ'ધનને' હોઈ, કર્મ શુભાશુભ દેશ.	૯
અહિંસા, સંયમતપ કલો, ધરમ પરમ જિનદેવ;	૧૦
તે! માનસ-કાયિક-વાચિક', ત્રિવિધ ત્રિશુદ્ધિ હેવ.	૧૧
સુખનુ મૂલ ખિમા અઠે, ખિમા સકલ ધર્મમૂલ;	૧૨
ધર્મમૂલ નિરાશંસતા, તેહીજ તપ અનુકૂલ.	૧૩
દુરીત સવિ એહથી રનસે, વસે સકલ ગુણરાશ;	૧૪
ખિસે પાતિકડા પાછલા, જિમ અંજલીમાં જલરાશ.	૧૫
તે ભણી તપને' આદરે! વરે સમતાશ્રંગાર;	૧૬
એક પંચાયણુ ^૩ પાખર્યો, શંખ દુધભૂતાધાર.	૧૭
કર્મ નિકાચિત ^૪ ભેદવા, તપ પમોદયો ભડભીમ;	૧૮
અરિહંતાદિ મહાજને', નવિ લોપિ તપસીમ.	૧૯
દીક્ષા; નાણુ; નિર્વાણુપદ, તપથી પરગટ થાય;	૨૦
લાલ લહે' સવિ એહથી, એહિજ મોક્ષ-ઉપાય.	૨૧

૧-અધિકાર. ૨-નારો, દૂર થાય. ૩-સિંહ. ૪-કઠિન. ૫-કલો, લેખ્યા.
૬-મૂલપ્રતિમાં " નવિ લોપે " તેવો પાઠ છે.

ધણું ધણું રથું ભાપિયેં, આરાધો ભવિલોક;	
સેવા ગુણપદની કરો, જિમ લહો ભવશોક.	૧૨
‘ગૌતમપૃષ્ઠાવૃત્તિમાં,’ એહનો અછે સંબધ;	
શ્રીવાસુપૂજ્યચરિત્રમાં, છુટક અછે પ્રબધ.	૧૩
ગુરુમુખથી પણ સાંભળ્યા, તેહવા જાણુ કાજ;	
પ્રાકૃતબંધિ બંધિઓ, સુકવિ કરેજ્યો સહાજ્ય.	૧૪
એ સાંભરતાં ભવિકનાં, નાશે શોક સંતાપ;	
ગુરુપ્રતાપથી એહમાં, એ અક્ષરયોગની છાપ.	૧૫
જગદમ્યા ભુવનેશ્વરી, શ્રીજિનવરની વાણ;	
ત્રિભુવનમાંહિ વિસ્તરી, નાદરૂપ ગુણખાણ.	૧૬
સવિ તેહના અનુભાવથી, જ્ઞાનાદિક લહે ભેદ;	
આગમનિગમ પૂરાણના, કિતાબ કુરાણ ને વેદ.	૧૭
એહમાં પિણુ તસ અંશ છે, તિણથી સવિને માન્ય;	
તેભણિ રાસ એ નવિ ગણો, એ નહીં છે સામાન્ય !	૧૮
ખંતિકરી ઉટલ ધરી, સુણુજ્યો સવિ નરનાર;	
તપ આદર્જો (આદર્યો) સાંભલી, રોહિણીનો શ્રીકાર !	૧૯

(અથ ગ્રન્થપ્રશસ્તિ.)

હાલ. હુમચડીની દેશી. ૩૦ મી

શ્રીજિનશાસન નન્દન વનમાં, તપગચ્છ સુરતરૂ સારિખા;
 સુવિહિત મર્યાદા ચિંતનમાં, એ ! સ્વાદ્વાદે પરીક્ષારે. ૬૦ ૧
 ધન ધન શ્રીજિનવરનું શાસન, ભાસન ભાનુ સમાણું;
 નયગમભંગ વિચારી જોતાં, તેહમાં સર્વ સમાણુંરે. ૬૦ ૨

આર્યસુધર્માસ્વામી છે નાયક, તેહથી સવિ વિસ્તાર;
 સત શાખાઈ પસર્યો દીસે, સંપ્રતિ જીવન મઝારરે. હ૦ ૩
શ્રીજંબૂપ્રસવાદિક શ્રુતધર ! પૂરવધર વલી વન્દુ;
વચરસેન પ્રજાદિક ગીર્યા, તસ પદ નમી આનંદુરે. હ૦ ૪
 પરમ્પરાગત શાસનધોરી, કેઇ થયા ગણિરાજ;
 બિરદ અનેક ગુણે કરી પામ્યાં, ક્રોટિક નિઅન્યાદિ વિરાજરે. હ૦ ૫
 સુવિહિત સુવિહિત સહુ મુખે બાખે, પણિ સુવિહિતની શીક્ષ્યા;
 ગ્રહણાને આસેવનાં જોતાં, ગુરુકુલવાસની દીક્ષારે. હ૦ ૬
 પંચાંગીસંમત જે આગમ, તેહનાં વચન-અનુસારે;
 નિશ્ચય ને વ્યવહારપ્રમાણે, આપ હઠે નવિં તાણિરે. હ૦ ૭
 ધર્મોપગરણુયોગ ઉપધી(ધા)ના, પાખી પર્વ ચૌમાસી;
 આગમ મુનિ જિન યોગજનિત ક્રિયા, પ્રમુખા વિપરિત જનરાશિરે. હ૦ ૮
 ઇમિ અનેક ક્રિયાને લોપે, પૂરવગ્રંથને ગોપે;
 આપમતે નિજમન આરોપે, તે સુવિહિત માર્ગને લોપેરે.^૧ હ૦ ૯
 પૂર્વાધારી પૂર્વામ્નાથી, તેહના કીધા ગ્રંથા;
 તસ અનુસારે અવર જે ગ્રંથા, તેહને નામે ગ્રંથારે. હ૦ ૧૦
 કેતાએક નિયાત અનુસરતાં, કેઇક જ્ઞાનના વાદી;
 ક્રિયાપદના કેઇક વાદી, લોકસંસા કેઇ નાદીરે. હ૦ ૧૧
 તે કાંઇ સુવિહિતમારજે નાવે ! આવે એક નયપક્ષે;
 જ્ઞાનક્રિયાસમ્મત ગુરુ સેવી, સ્વાદ્વાદગુણ લક્ષેરે. હ૦ ૧૨
શ્રીહરિભદ્ર અને માનતુંગા, માનદેવ, સિદ્ધસેના;
મલયગિરિ; હેમસૂરિ, દેવેન્દ્રસૂરિ, શ્રીસર્વદેવ નગીનારે. હ૦ ૧૩
 જિનશાસનના જેહ પ્રભાવક, અભયદેવ; મહાદેવા;
આર્યજપુટ ને પાદલિપ્તસૂરિ, વીરાચાર્ય, સોમદેવારે. હ૦ ૧૪

૧. મૂલપ્રતિમાં “આપેરે” એવો પ્રાઃ છે.

સમ્મતિ; તત્વારથ ને દર્શન-રત્નાકર મંગ્ળા; + + +
 ધર્મચક્રવાલ ને વલી, + + + + + ધર્મરત્નરે. હૃ ૧૫
 તિંમ, અનેકાંતજયપતાકા, ધર્મસંગ્રહણીવિચાર;
 સ્વાદ્વાદરત્નાકરપ્રમુખા, સ્વાદ્વાદભંગારરે. હૃ ૧૬
 તેહવા અંથની કરેં *નિકચ્છા, આપ મતિમત જોડેં;
 નયગમભંગવખાણનેં દુઃખી, જિનની વાડી મોડેરે. હૃ ૧૭
 તેહનેં સુવિહિતચિરદ ન કહીછે, સુવિહિત સુધું ભાષેં;
 મથાલાલ નિજ શક્તિ ન જોપેં, ગુણીજનચું હિત રાખેરે. હૃ ૧૮
 નિંદાવિકથા વદનેં ન જોલેં, જિનભક્તિછે ચિત્ત જોલેં;
 પર-ઉપગાર ન કીધો ટોલેં, વરતે અબુધજનટોલેરે. હૃ ૧૯
 કાષ્ઠક 'દિગપટ' કાષ્ઠ 'મલિન,' કાષ્ઠક 'સિતપટ્ટે' વરતેં;
 સુવિહિતભાવ ન તેહનેં કહીછે, જે દંભિક્રિયા કરતેરે. હૃ ૨૦
 સમય પ્રમાણેં 'સમાચારી,' ધારી કરેં જે ક્રિયા;
 ગુરુકુલવાસી, નહિ પર-આશી, તેહિજ ગુણના દરિયારે, હૃ ૨૧
વીરતણું શાસન જયવંતુ, ! વરસ [૨૧૦૦]સહસ એકવીસ;
 મર્યાદાછેં છિં મલપતું, સુવિહિત સુરિ છે ધરિરે. હૃ ૨૨
 આપ વખાણેં મિથ્યામદથી, જગિ જસ વાદ ન વાધિં;
 જિમ વાપસ નિજ નાંમ પોકારેં, પણહંસ, કાર્તિ નવિ સાધિરે. હૃ ૨૩
 નિશ્ચયદષ્ટેં શાસ્ત્ર નિહાલે, ક્રિયા શુદ્ધવ્યવહારે;
 નિજગુણમાં હીણું કરી ભાષે, રહેં ગુણીજન-આધારેરે. હૃ ૨૪
 પરગુણ દેખી મન સંતોષે, જિનવાંણીનેં હિંસે;
 ચઢતેં ગુણહાણેં ગુણપોષે, પાપપડલનેં શોષેરે. હૃ ૨૫
 સ્તુતિનિંદા સુણી તોષેં ન રોષે, રહે નિજનંદમૈ જોષેં;
 મિથ્યાભાવ કરી જનમ નવિ મોખેં ભરે પુન્યનો કાપરે. હૃ ૨૬
 અહનિશ શ્રુત સજ્જાયર પ્રસંગી, અનોપમ ઉપશમલિંગી;

*તિરસ્કાર, ઉત્થાપન. ૧-કાગડો. ૨-સ્વાધ્યાય.

ગુણુરાગી સંયમરસરંગી, તે સૂધા સંવેગીરે. હ૦ ૨૭
 તેહિજ સુવિહિતસાધુ કહાવૈ, અવર તે નામ ધરાવે;
 ગુણુવિણુ ડાકડમાલ ચલાવૈ, તેહિજ કામ ન આવેરે. હ૦ ૨૮
 ગુણુવિણુ દીક્ષા પંચવસ્તુમાં, કહી હોલીનૃપસરખિ;
 તેહ ભણી સુવિહિતપણું પ્રાણી! જો જો પરિપરિ પરખીરે. હ૦ ૨૯
 સુવિહિત ગીતારથને વચણું, વિષ હલાહલ પીજે;
 અગીતારથવચન વિપપરિ તણ્યે, મિત્યાચારે કહીજેરે. હ૦ ૩૦
 જિન શંખ ને જંતુ જિમ દાધી, તે ફરી કામ ન આવૈ;
 તિમ ગુણુવિણુ લિંગ ઉભયલોકે હીણું, ઇમ ઉપદશમાલાભાવૈરે. હ. ૩૧
 ઇમ જાણીને સાધુ સદહણા, દુપમસમયે પણિ ધરજો;
 તરતમયોગ વિચારી જોતાં, નારિતકલાવ ન કરજોરે. હ૦ ૩૨
 તેહ ભણી સુવિહિત વાણીચ્યું, નેહ ધરી કિરીયા કરજો;
 દાનશીલતપભાવનાં ભેદે, શક્તિ અતિ આદરજોરે. હ૦ ૩૩
 શકહક છોડી ગુરુવચન રહેતાં, [લહતા આનંદ અનંતાં]
 જ્ઞાનવિમલ ગુણુ અંગે ધરતાં, શુભકરણી ઇમ કરતારે. હ૦ ૩૪

કહા.

ઇમ શ્રીસુવિહિતગચ્છનાં, ગિરદ થયાં પદ જોહ;
 સોહમથી નિગ્રંથ લલ્લું, આઠ પાટ લગે તેહ. ૧
 'કોટિમંત્રના' જાપથી, કોટિક [ગચ્છ] ખીલું નામ;
 વનવાસી ત્રીલું થયું, ચોથું ચંદ્ર—અભિરામ. ૨
 વડતરતલિ થાપનથકી, વડગચ્છા અભિધાન;
 મહાતપા છટું થયું, એ પદ ગિરદ પ્રધાન. ૩
 શ્રીજગચ્ચંદ્રસૂરિથી, મહાતપા—આખ્યાત;
 શ્રીદેવેંદ્રસૂરિઆદે, સુવિહિત જન—અવદાત. ૪
 શ્રીસોમસુંદરસૂરિવર, તિમ સુનિસુંદરસૂરિ;

શ્રીરત્નશેખરસૂરિવર, ઇત્યાદિક ગુણ પૂરિ. ૫
 વિવિધગ્રંથ જેણે રચ્યા, આગમને અનુસાર,
 જિણે ! જિનશાસન શોભીછ, સુવિહિત મુનિ હિતકાર; ૬
 જે પંચે વ્યવહારની, નીતિ લહે શ્રુતિભેદ;
 તસ અનુસારે જે ક્રિયા, કરે ન પામે ખેદ ! ૭
 લીના નિજગુણમાં રહે, પ્રીણે પરગુણ પેખિ;
 દીન નહીં પર-ઉપકૃતિ, હીણુતિ દોષની રેખિ. ૮
 ઇણ લક્ષણથી ચિત્ત લખી, સુવિહિત ગુરૂ-આચાર;
 ચિત્તમાંહિં તે ભાનીછ, જિમ લહીછ ભવપાર. ૯
 શિયલાચાર દેખી કરી, ધરીઈ કર્મનો ચાર;
 નિંદા તો નવિ કીજીઈ, એ સમજનું સાર. ૧૦
 નિંદાથી પરભવ હોઈ, દુઃખનું ભાજન તેહ;
 વચર વિરોધ વધે ધણો, નિદુર મનવચ જેહ. ૧૧
 ધનપટલપરિ આકરા, દોષ સકલ બંધાય;
 મૂંગા બહિરા બાપડા, મુખરોગી મુખ ગંધાય. ૧૨
 તે ભણી રત્નત્રયતણી, આશાતના નવિ થાય;
 તો સહજઈ મુખ પામીછ કીરતિ [ત્રિ]ભુવનમાય. ૧૩
 તે ભણી ગુરૂના વિનયથી, પાંખીજે સવિ ભાવ;
 ગુરૂપદપંકજ સેવતાં, હેઈ સવિ ગુણનો જમાવ. ૧૪
 પત્થર પણિ રચણા કરી, ઓપી આણો તેહ;
 અનિયતવાસી ઉઘમી, સંયમ યોગ પવિત. ૧૫
 એ પાંચે લક્ષણસંયુતો, ધર્મધુરા જન્માલ;
 તે સંયમઆરાધક કહિઓ, બોલ્યો ઉપદેશમાલ. ૧૬
 ભાવ પરંપરા તિહાં રહરિ, કરે ન મિથ્યાવાદ;
 આપ સવારથ કારણે, નવિ સેવે પરમાદ. ૧૭

દૂધ છાસિ બિહુ ઉજલી, પણુ સમન્નણું બાલ;
 તે ભણી જુદા પાડવા, એહ વચન શુકમાલ. ૧૮
 સેવા સાધુ પરંપરા, ધારો તસ ઉપદેશ;
 વારો કુગુર કુસંગતી, રાયો ન ! નવનવ વેશ ! ૧૯

**ઢાલ. સાંભરીયા ગુણુ ગાવા મુજ મન હીરનારે,
 એ દેશી રૂમી.**

ધનધન સુવિહિત તપગચ્છસાધુ પરંપરારે, આણુંદવિમળસૂરિરાય;
 ક્રિયા-ઉધાર કરી, કર્યું શાસન ઉજલું'રે, નિરમોહી નિરમાય.

ધનધન સુવિહિત તપગચ્છસાધુ પરંપરારે. આં. ૧

શ્રીવિજયદાનસૂરીશ તસ પાટે' થયાજી, તે પણિતસ પ્રતિરૂપ;
શ્રીહીરવિજયસૂરી તસપાટિ' સોહીછંજી, પ્રતિજોધ્યો અકબરભૂપ. ધ. ૨
 થોડે' થોડે' લોકા તસ ગુણુ ગાવતારે, આજ લગિ' વિખ્યાત;
શ્રીવિજયસેનસૂરીશ સુગુરસારિખારે, બુદ્ધિ સરસ્વતી સાક્ષાત. ધ. ૩
શ્રીવિજયદેવસૂરીશ તસ પદ ધારતું'રે, આચારિજી વિજયસિંહ;
 અભિનવ જાણે સુરપતિ સુરગુરને' જીસ્યારે, સુવિહિતમાંહે લીહ. ધ. ૪
 તસપદ ઉદયાચલિ ઉદયપ્રભા જીસ્યારે, **શ્રીવિજયપ્રભુસૂરિ**;
સપ્રતિસમય જ્ઞેતાં તેહના ગુણુ ધણાજી, કહૈંતાં વાધે નરિ. ધ. ૫
 હવે**શ્રીઆણુંદવિમલ** સૂરિતણા વડ સીસજે'રે, **ધર્મસિંહ** અણુગાર;
 વચરાગી ગીતારથ ગુરુગુણરાગીયારે, સંવેગીશિણુગાર. ધ. ૬
 તાસ શિષ્ય ગણિજય**વિમલનામે** ભલાજી, કીર્તિ**વિમલકવિ** સીસ;
શ્રીવિનયવિમલ કવિ તેહનો સીસ સોભાગીયોરે, **શ્રીધીરવિમલ**-
 કવિ તસ સીસ^૧. ધ. ૭
 સીસ તેહનો **નયવિમલ** નામે કવિજી, વિનયે વહે ગુરુ-આણુ;

૧-અરિમન પ્રતે દ્વિતીયપાઠ “ શ્રીધીરવિમલ કથિત ગોરી જસ જગીસ.”

ઉપસંપદથી તિણે આચારિજપદ લલિઉરે, લહી શ્રીવિનય-

પ્રભુસરિ આણ. ધ. ૮

નામ લલું તેણે જ્ઞાનવિમલસરિ, ધસ્યુંરે, તેણે એ રચિઓ રાસ;
ઢાલખંધ એ ભવિજનને ભણવાભણીરે, જેહથી હોઇ બુદ્ધિપ્રકાશ. ધ. ૯

સંવત [૧૭૭૨] યુગ મુનિ મુનિ વર્ષના માનથીરે, સુરતિખંદિર પાસ;
૧સૈદપુર છે બંદિર તિલકને સારિખુંરે, તિહાં રહી ચોમાસ. ધ. ૧૦

વિમળ-શાંતિજિનચરણસેવાસુપસાયથીરે, સંપૂરણ એ કીધ;
માગસીર શુદ્ધિ જ્ઞાનપંચમી દિવસ સોહામણીરે, મનહમનોરથ સિદ્ધ. ધ. ૧૧

સંતોષી સહુ સંધતણા મન રીજ્યાંરે, સાંભલી એ સંખંધ;
ધમ બાણીને તપ તપજો અનિદાનથીરે, ઉપશમનો અનુખંધ. ધ. ૧૨

ઢાલ એકત્રીસ એ મનુ એકત્રીસ ગુણ સિદ્ધનારે, એક એકથી અધિકાય;
સુણુતાં ભણુતાં પાતિકડા સર્વ પૂલાઇયેરે, મંગલમાત્રા થાય. ધ. ૧૩

શ્રીસુખસાગર ઉવઝઝાઇં એ લખિઓ હર્ષથીરે, પ્રથમાદર્શન એ રાસ;
૧સોવિનપુલે વધાવો ભાવે ભવિજનારે, જિમ પોહચે મનિઆશ. ધ. ૧૪

इति श्रीतपोविषमये श्रीअशोकचन्द्रनृपति-रोहिणीराणीचरित्रकः रासः संपूर्णः॥

સંવત્ ૧૮૪૧ વર્ષે પ્રથમચૈત્રશુદ્ધિ ૧૫ દિને શુક્રવાસરે શ્રીસૂરત-
વિંદરે ચાતુર્માસ કૃત્ય. સકલ પण्डितशिरोमणि पण्डित श्री ५ श्रीदीपविजयगणि-
शिष्य सकल पण्डितोत्तम पण्डित श्री ५ श्रीजयाविजयाणीशिष्यविनयात्
शिष्यनायक विजयणीलिपी कृत्यं स्वआत्मार्ये श्रीगोडिमण्डणपार्श्वजिनप्रसादात् ॥

૧-સૈયદપુરા નામનું સુરતનું એક પદ છે. ૨-સોનાના.

સતી શ્રીપ્રેમલા-લગ્ની-રાસ--

અથવા ચન્દચરિત.

કવિ—શ્રીદર્શનવિજય.

પરમેશ્વર પાર્શ્વનાથાય નમઃ

(પ્રથમાધિકાર-મંગલાચરણમ્)

કુલ્લ.

- ૧ શ્રીસુખદાયક જિનવર, —નામિ પરમાણુન્દ;
પ્રણુમી ગૌતમગણુધર, શ્રીવસુભૂતિનંદ. ૧
- સારદ સાર પસાઉલધ, ચિન્તીત કવિત કરાય;
માતા! રસ સુખ વાણીઈ, દેજે! બહુ સુખ થાય. ૨
- શ્રીવિજયાણુદસૂરીસર, તપગચ્છપતિ સુપ્રસાદિ;
વાચક મુનિવિજયગુર, ગુણ સમરૂં આદલાદિ. ૩
- શીલપ્રભાવિં સુખ ધણું, શીલ સુગતિદાતાર;
શીલિં શોભા અતિ ધણી, શીલ સદ્ગાનંદકાર ! ૪
- શીલ-અધિકાર કહઈ કવિ, દેવગુરૂધર્મપસાય;
ચંદનરેશર મનિ ધરી, રાસ રચું સુખદાય. ૫
- નવ અધિકારઈ વર્ણના, નવ રસમાહિં પ્રધાન;
ચંદચરિત સુણતાં લહે, કમલા સુખ સંતાન. ૬

૧-કાવ્યકાર શ્રીદર્શનવિજય, “આશીર્વાદ; નમસ્કાર; કે પદાર્થનિર્દેશથી કાવ્યારમ્ભ થતો નેહ્યો.” તે અનુસારે પ્રથમ નમસ્કાર અને પછી વરુ-શીલ નિર્દેશથી આ કાવ્યનો પ્રારમ્ભ કરે છે.

૨સાંભલતાં સુખ ઉપજઈ, વિસ્મય પામઈ મન;
પહેલઈ અધિકારઈ વર્ણવું, અંદરિન રતન.

૭

(ચરિતારમ્ભ.)

ઢાલ. રાગ ગૌડી. અરણિકની સજ્જાયની દેશી. ૧

૧જ'બૂદીવ ૨સદિવએ, લાખ ૩જોઅણુ સુપ્રમાણુરે;
ચાલતણીપરિં વાટલું, પૃથ્વીમધ્ય મંડાણુરે;

ત્રોટક.

મંડાણુ મધ્ય તિહાં જોઅણુ-પાંચસિં છવીસ; ૪અધિકી છ કલા;
વૈતાઢય વહેંચ્યો અરધ દક્ષિણુ-ખંડ તિણુ તિહાં અતિ ભલા.
મધ્યખંડ અપૂરવ દેશ પૂરવ, આલા તિહાં વર પુરી;
શોભાભિરામા બહુલદામા, હારી જેહથી સુરપુરી. ૮
જિહાં જિનહરવર શોભીઈ, ઉચાં અતિહિં ઉતંગરે;
મેરમહીધર જેણિં છતીઓ, તેણિં અધિકો પુરીર ગરે.

ત્રોટક.

પુરીરંગ અધિકો જન વિવિધકો, ભર્યો ભૂમિ ન દીસ એ;
ચોરાસી ચહુટાં અતિહીં મોટાં, દેખિ માનસ હીંસ એ.
આવાસમાલા ધર્મશાલા ! અતિ વિશાલા શોહતા;
વિવહારી દાતા ! અતિ વિખ્યાતા ! રૂપિં જગજન મોહતા. ૯

૨-આ શસમાં “ઉપજે, પામે, પહેલે, અધિકારે” વિગેરે સ્થળે “ઉપ-જઈ, પામઈ, પહેલઈ, અધિકારઈ,” વિગેરે વાપરેલ છે. અર્થાત્ એકાર નહી કરતા ઇકારથી રચના કરવામાં આવી છે. જેમકે “પહેલઈ કાછડી ઘાલઈ, પછઈ પાટલી વાલઈ,” વિગેરેની માફક.

૧-દ્વીપ. ૨-દ્વિપ-દ્વિસ્તિતુલ્ય. ૩-યોજન. ચાર ગાઢનો યોજન, અને સોભરો ગાઢનો યોજન, એ બે પ્રમાણો યોજનમાટે છે. ૪-વિશેષ માટે જુઓ પાનું ૧૦૮, દીપ ૧-૨

નારી સારી તે પુરતણી, નિજ લાવણ્ય વિભાઈરે;
છપી તે ત્રિદશાંગના, મૂલ્ય ન લહઈ એ સભાઈરે.

ત્રેાટક.

સભાઈ મૂલ ન લહઈ, ત્રિદશીગુણે નિજપ્રિય-મનિ વસી;
હેજહર્ષ આણી, દેવગુણુ ગાઈ મનમાં ઉદ્દહસી.
દદગદ અનોપમ કિસી ઓપમ ! જાણુંજશ તે પુરતણો;
પરીક્ષામસિં એ સોહ જોવા, આવી ગંગ આદર ધણો. ૧૦
વનવાડી સરોવર ધણાં, વાવિ કુઆદિ નિવાણુરે;
એમ અનેક શોભા ધણી, પરમાણુન્દ નૌ કામરે.

ત્રેાટક.

હાણુ એ સુખતાણું જનનધં, ન્યાયી નૃપ તિહાં ચન્દ્રએ;
સવિ રાય પાય નમાવિ મૂકયા, સુપ્રતાપી નરિન્દ્રએ.
તાસ પરણી ધરણી વિનીત, સહજ શીલરૂપ સુહંકરી;
આદેય વયણા નારીરયણા, નિજપતિમનિ અનુકરી. ૧૧
સુરધરિ દંડ ધ્વજ તિહાં વસધ, દીવધ સ્નેહનિહાણીરે;
ગાર્ડીધરિ રવીરાસન વસધં, ખંડિંગિ મૂંઠિ દદ જાણીરે.

ત્રેાટક.

દદ જાણી માન સુહાટશ્રેણિ, બંધ કુંતાલ વલ્લરી;
કર ધાત મૃદંગિં નહીં અંગિ, લોકસંગિ તેણી પુરી.
જન પુણ્યપૂરા સુભટ શરા, નહીં અધૂરા કોઈ જનાં;
તિહાં અંદ્ર રાજ બહુ દિવાજ, રાજ કરધં મોહિત મના. ૧૨
આવા, રાજ કરધં મોહિત મના.

ગાથા:—

શીલં સત્તરોગહરં, શીલં આરુગકારણં પરમં;

શીલં દોહગહરં, શીલં શિવસુક્તવદાયારમ્.

૧૩

૧-સ્નેહની નિશાણી. ૨-આંહી મૂલમાં “ દ્વિરસ નવસધ,” પાઠ છે.

૩-હર્ષિત, પ્રફૂલિત.

કુંડલ

સીઅલેં ચંદ્ર નરેસર, લગ્ન લહી જસવાય;
 પ્રેમલાલચંદ્ર વિમલપુરિ, તે સુણજે થિર થાય. ૧૪
 ચંદ્રનરેસની ૧વિમાત એ વીરમતી તસ નામ;
 તે ધણી વિદ્યા સિદ્ધ છઈ, જગપ્રસિદ્ધ તસ કામ. ૧૫
 ગુણાવલી તસ ધરિ વહૂ, સુખ સંપૂર્ણ ભોગ;
 નૃપ સાથિં નિત ભોગવઈ, ઇંદ્ર-ઇંદ્રાણી યોગ. ૧૬
 સુવિનીતા સહેંછં અછઈ, સાસુની નિત સેવિ;
 સાસુહિત તસ ઉપરિં, માનઈ જિમ કુલદેવિ. ૧૭

ઢાલ—રાગ સામેરી. ૨

એક દિન તેહ ગુણાવલી નૃપની આણાએ;
 સંકુલી સાસુ મિલી બધી, મધ્યહનઈ સમઘએ. ૧૮
 સાસુ પાય ચંપાવઘએ, વહૂ ગુણાવલી મનિ લાવઘએ;
 બોલાવઘએ હર્ષિત વદનિં, નિજ વહૂએ. ૧૯
 અરે બેટી ! તુજ જનમ એ મનુષ્યતણો અનોપમએ;
 અનોપમ એ પામ્યો, એ સ્યા કામનોએ ? ૨૦
 પૂછઈ વહૂ બાઈ ! સ્યામાટઈ, ચૂક કિસી એ વિનયવાટિં;
 કુણુ ધાટિં એહ વયણુ તુમ્હે ઉચર્યુએ ? ૨૧
 તો સા કહઇ વહૂ વીંડક, તું, કુઆનું મીંડક; ૨
 મીંડક વાત 'લહઈ જિમ કુપનીએ. ૨૨
 તો બોલી ગુણાવલી, સ્યામાટઈ હું વાઉલી;
 વાઉલી સાંભલી વહૂઅર તું રૂવઘએ. ૨૩
 ચંદ્રમંદિરવિણુ કો અવર દેશ વિદેશ ગામપુર નગર;
 મનોહર દીધાં ચરિત વિવિધપરિંએ. ૨૪

૧-સાવજી માતા. ૨-દેડકું.

જિહાં લગિં તેહ વિનોદએ, દેખિ ન નિજમન મોદએ;
 ન મોદએ તોએ જનમ રયા ! કામનોએ. ૨૫
 શુણાવલી સરલા-ગતિ, કહેવા લાગી શુભમતિ;
 નહીં રતી કપટ કિરયું મનિ ચિંતવધએ. ૨૬
 માત ! મોટાંનાં છોડ એ મોટાં ધરિ વદ્ધઆડ એ;
 વહુઆડ અતિ કિમ બાહિર બહુ ફિરધએ. ૨૭
 એમ કરતાં કિમ શોભીધ, રાય જાણુધ તો ક્ષોભીધ;
 કિમ હિયે વાત વિમાસો માતજીએ. ૨૮
વીરમતી વલતું વદધ, અરે કુણુ તેહનિં માણસ વદધ;
 નિવદધ જેણિં જગચરિત્ર ન જોધઆરે. ૨૯
 તીર્થ ન કીધાં જોણુધ કાય, સજજનરયું ન મિલ્યા સોય;
 વલી જોય પ્રીતિ કરી છેહ જોણુધ દીઓએ. ૩૦
 તેણિં અવસરિએ હાયોએ, જનમ તો તેણિં હાયોએ;
 હા(યા)યોએ જાણુ છધ . મા-પેટમાંએ. ૩૧
શુણાવલી તવ ઉચ્ચરધ, આણુ નૃપની વિણુ કિમ કરધ;
 સજજન મિલન [તેહ] તીર્થજનતરાએ. ૩૨
 કહે સાસુ ^૧સાંભલિ વહૂ, જો મન જોવા હોધ સહુ;
 તો કહુ રાજભય નવિ આણુવોએ. ૩૩
 નૃપનિં મંત્રબલિં કરી, મેહલીશ સેજ—ખીલી કરી;
 નિદ્રાભરી ઉંકસધ આપણુ ઉડાડીઓએ. ૩૪
 બોલાવ્યો બોલધ નહીં, હાલધ ન ચાલધ તે કહીએ;
 સહી ! એ વાતે મ આણો સંદેહડોએ. ૩૫
 તે માંહિં જો ભાવધએ, **વિમલપુરી** જો આવધએ;
 આવધએ આજ ^૨અસંભમ તિહાં ધણુએ. ૩૬
મકરધવજ નૃપતનયાએ, પ્રેમલા-લચ્છિ સવિનયાએ;

૧-સાંભલ. ૨-અસંભવિત. અર્થાત્ કદી નહિ બનેલી તેવી.

સનલયાએ, નૃપ કનકરંધકુંઝર વરએ. ૩૭
 કનકરંધજ તે પરણસ્યઈ, ત્રિભુવન તે જોવા મિલસ્યઈ;
 ધણું હોસ્યઈ જોવા સરિખું આજ દિનિંએ. ૩૮
 દેખાડું જો આવધએ, કેતી દૂર તે પાવધએ;
 ભાવધએ કાશ અદારસિં (૧૮૦૦) ઇલાં થકીએ. ૩૯
 સુણી વહૂ કહઇ કિમ આજએ, એવડું થાસ્યઈ કાજરે;
 કાજએ તાહરઈ સ્યું! સાસ કહઇએ. ૪૦
 કબ્હીંક તે રાગ જગઈ, મુજ પાસઈ કાંઇક માગઈ;
 સ્યો લાગઈ ઉત્તર તિહાંકણિ આધજએ! ૪૧
 મંત્રી કેા આવધ કહઇ, રાગ ખીજયો નવિ લહઈ;
 કિમ રહઈ લાજ આપણી, તેણુધ સમધએ. ૪૨
 તવ તે કહઇરે સાંભલિં, તે આરતિ નહીં મુજખલેં;
 મુજખલેં નગરલોક નહીં જગસ્યઈએ. ૪૩
 રાણી કહઇ કહો કિણિપરિં, પુહુરરાતિ રાગ ધરિં;
 આવી ધરિં બઈ રે! પુહુર પછી નિદ્રા કરઇએ. ૪૪
 દિનજતાં આજ ધરિ આવસ્યઈ, થાસ્યઈ જિમતુજ ભાવસ્યઈ;
 ફાવસ્યઈ ભાવસ્યઈ તુજ મનોરથ હે! વહૂએ. ૪૫
 ઉતવ ધનધોર તેણીઇ કર્યો, શીતવાહલી ચિહુંદિશિ ફિર્યો;
 પસર્યો પુરિ અંધાર તિહાં તે દશ દિશિએ. ૪૬
 ધાર અખંડઈ વરસીએ, જુગદું જગતનું કરસ્યઈએ;
 ફરસઈએ શીત અલંત તનું એ નૃપતાલુએ. ૪૭
 સલા યવિસરજી ધરી ગયો ટાઢિં ઉકાટો થયો;
 તે થયો આ(બા)કુલ ટગમા થઈ થઇએ. ૪૮
 આવી કહઇરે, ગુણાવલી! સાંભલિ કર સિગડી વલી;
 એહ નવિ ટલિં ટાઢિ માહરી તે વિનાએ. ૪૯

૧-અમરત, ૬:ખ. ૨-હે બાઈ! હે સાસુ! ૩-તેવારે. ૪-અમરપાત કરીને.

ગુણાવલીઈં તિમ કરી, ટાઢિ નૃપની ઉતરી;
 શિર કરી રાણીખોલઈ હવે નૃપ સુધ ઓઐ. ૫૦
 માથઈ ટગ નવિ ઉતરી, ઉપધ રાણી વિવિધ કરે;
 જિમતિમ રતિ કરી રાજનીં તે જાણીઈંઐ. ૫૧
 રાજનીં નિદ્રા આવી, સાંજ સમધ, ઊંધ્યો ? ભાવી;
 મનિ આવી, વાત ગુણાવલીનીં મનિંઐ. ૫૨
 નિદ્રા કરઈં ને રાજઐ, તો હોધ મુજ કામઐ;
 આવા જાઐ સાસુ સાથિં સા મહીઐ. ૫૩
 વિગ્રહથકી ભણઈં રાણીંઐ, સામી પીસ્યો પાણીંઐ;
 ઈમ કહે વાણીંઐ પુહુદો પલિંગ પ્રભુ હવઈંઐ. ૫૪

કુહા.

ચિત્ત ચંચલપણિ નારીનું, જાણી ચિંતઈ રાય;
 ઐ ગુણવંતી સહી સદા, આજ ઈસ્યું કાં થાય. ૫૫
 રાણીકહણિ^૨ રાય તે, કારણ ચિંતવિ ભાવિ;
 જઈ પલિંગે પોઢીઐ, ઐઢી પછેડી દ્યાવિ. ૫૬
 કપટનિંદ ધોરઈ ધણું, રાણી ઊંધ્યો જાણિ;
 પગ ખોલાથી સેને ધરી, ઉડી વેધ ચિત્ત આણિ. ૫૭

હાલ. રાગ ગોડી. દશી ઉલાલાની. ૩

રાણી વલી વેગિં વીરમતી કનિં આવઈ,
 તવ રાજ ચિંતઈ રાણી ઐ કિહાં જવઈ;
 તો આદ્યો કેડિં ભીત્યંતર [ભ]યેઈં જાય,
 રાણી જઈ પલણઈ આવી હું સુણિ માય. ૫૮
 સુણી વીરમતી કહઈ ઊંધ્યોરે તુજનાહ,

૧-મૂલમાં “જાણી” પાઠ છે. ૨-કથનથી, રાણીના કહેવાથી.

તો ! હવઘ સુણિ તાહરો પૂરીશ હું ઉમાહ;
 જા વાડીમાંહિ *કણુપરકંબ લેધ આવિ,
 મંત્રી હું આપું ! તે જઘ સેજી ઇયકાવિ. ૫૯
 ત્રિણુ ઇયકા દેજે વેગિં વલી આવજે,
 તે નિસુણી રાજા ચિત્તિં ચમકયો જઘ સેજે;
 ઉસીસું ઉભું સેજી થાપી ભૂપ,
 ઉપરિ ઉઠાડિ નિજ પછેડી સુરૂપ. ૬૦
 આપિં જઘ ઉભો દીવીપૂંઠધ રાય,
 તતક્ષિણિ વહુ આવી લ્યાવિ કંબા માય;
 મંત્રી તે આપી જઘ ઇયકા ત્રિણિ દીધ,
 ઉત્સુકપણુધ વલતાં નૃપજલ ન લલો પ્રસિદ્ધ. ૬૧
 સાસુ કહર્ધ આવી તવ કેડિં થયો રાય,
 પૂંઠધ જઘ જોઉં એ બિહું મિલી કિહાં જાય;
 અંતરિ રહી નિસુણધ, ભૂપતિ સયલ વૃત્તાંત,
 ઝોરડધ જઘ લોટી વીરમતી ઉદ્ધ બ્રાંત. ૬૨
 રાસભીરૂપિં તે ભુકી ગાઠિસાદિ,
 પુરસીમલગર્ધ જે જન ઉધ્યા તેણુધ નાદિ;
 પુનરવિ ધર્યું તેણીધ, સહજ સરૂપ સોહાવધ,
 જેહનિં ચિંતવધ, તેહનિં નિદ્રા ઋઆવધ. ૬૩
 નિદ્રામાંહિં નિદ્રાપીલણુવિદ્યા જૂદી,
 જગત નિદ્રામાંહિ પરદલ આવધ ફૂદી;
 વિદ્યાબલ જુજુઆ તેહના અનેક પ્રકાર,
 વીરમતી જણુધ તે સચલા ભેદ ઉદાર. ૬૪

*-કરેણી સોટી. ૧-સકળ, સધળો. ૨-ગધેડીરૂપે. ૩-ગાઠ, મ્હોટા.

૪-આ પુસ્તકમાં “જેહને” “તેહને” વિગેરેની બદલે “જેહનિં” “તેહનિં” પ્રયોગ - વાપરેલા છે. અર્થાત્ “ને” ને ઠેકાણે “નિં” કારણ વાપરવામાં આવેલ છે

યંત્રમંત્રતંત્રાદિક કામણુમોહણ જેહ,
 મુખપાઠિં આવ[ક]ઇ વિદ્યા સધલી તેહ;
 વહુઅર જઇ જુઓ વાડી તરુ એક સાર,
 તેણિં બેસી જમ્યે વિમલપુરિં નિરધાર. ૬૫
 જઇ જુએ રાણી સુંદર એક સહકાર,
 સાસુનઈ કહઈ તે, નિસુલુઈ નિજ ભરતાર;
 ચિંતઇં નૃપ પહિલો એ થકી જઈ બેસી,
 તેણી કાટર દીકું રહ્યો તેહમાંહિ પેસી. ૬૬
 તતક્ષિણુ તે આવી અંબતરૂનઈ પાસ,
 હાથજોડી વિનવઈ અંબ પૂરેજો આસ;
 ધમ કહઈ તિ ઉછલતી બેઠી ડાલિં ચઢેય,
 લે લઈ વહુનઈ સાથિં ઠંબકાત્રિણિ તિહાં દેય. ૬૭
 આકાશિં આલ્યો અંબ ! જિમ દેવવિમાન,
 રાજ તરૂમાંહિં [તિહાં] ધરેં ધર્મનું ધ્યાન;
 સાસુ કહઇ, સુણિ વહૂ નિરખો વાટ વિનોદ,
 ભૂતલ પેખંતાં જાય મનિ બહુ પ્રમોદ. ૬૮

દુહા.

દહદિશિ નિરખઈ હોયણે, વિવિધવિનોદ અપાર;
 ગુણાવલી પૂછઇ જાકે, સાસુ કહઇ સુવિચાર. ૬૯

હાલ, રાગ-મધુમાધવ. સમોસરણિ જિમ વાળં વાળઇ,
 એદશી, ૪

ગગનિં તરૂઅર આલ્યોગ્નય સાસુવહૂ રલીઆયત થાય;
 આણુંદ અંગિ ન માય. ૭૦
 કિહાં કણિનગરિ સોહવિ, સુંદરી ગાઈ ગીત સુરસરસ રસભરી;
 રાગ આલાપન કરી કરી. ૭૧

કિહાં કણિ રમણી વગ્નવર્ધ વીણા, ગાઠ ગીતવર શબ્દ સુગ્રીણા;
 ગુણુજલ તિહાં બહુ લીણા. ૭૨
 કિહાં નરનારી બહુ રમતાં દીસછ, કિહાં નાટિક પેખણ મનહીસછ;
 કિહાં ખંડ ન કીહાં પીસછ. ૭૩
 વિદ્યાધર કિન્નર સુવિલાસા, પર્વત પર્વત દીસછ તમાસા;
 કિહાં ગજવૃંદનિવાસા. ૭૪
 કિહાં નદીજલ વહછ અસરાલા, કિહાં સિંહ વાઘ વદછ વિકરાલા;
 દીસછ દેતાં ફાલા. ૭૫
 કિહાં સર ભરિયાજલ બહુ કમલાં, વાવિકુઆ તિહાં જલ અતિ વિમલાં;
 વનવાડી ફલ સખલાં. ૭૬
 એમ જોતાં જાઈ તે વેગિ, નિરખઈ ધૂમવરણુ અતિ વેગિ;
 પૂછઈ વહૂઅર વેગિ. ૭૭
વીરમતી કહછ સાંભલિ રાણી, શ્રીશત્રુજયગિરિ ગુણુખાણી;
 અનંત ગુણુ જિનવાણી. ૭૮
 પહિલછ આરઈ જોઅણુ અઘસી (૮૦) માન,
 બીજછ સિત્તિરિ (૭૦) ત્રીજછ સાદિ (૬૦) પ્રમાણુ;
 પાંચાસ (૫૦) ચોથાઘ માન. ૭૯
 ૧ પાંચમઈ હોસિં જોઅણુ બાર (૧૨) છઠ્ઠ મૂંડાસમ એ સાર;
 ૨ સાસય પરિ નિરધાર. ૮૦
પુંડરિકપ્રભુ બા બહુ સિદ્ધા, ભરત; નામ; પાંડવ સુપ્રસિદ્ધા;
 જનંતુ અનંતા સિદ્ધા. ૮૧

૧-આ, ચાલુ સમય પાંચમો આરો છે. અને તેનું પ્રમાણ ૨૧૦૦૦ વર્ષનું છે, તેમાં લગભગ ૨૪૩૫ વર્ષ ગત થયા છે. ત્યાર બાદ ૧૮૫૬૫ વર્ષ આશરે વિત્યા બાદ છઠ્ઠો આરો ચાલુ થશે. આવા છ “ઉત્સર્પિણી”ના અને છ “અવસરપિણી”ના એમ બાર આરા મળીને એક કાલચક્ર થાય છે. અને આવા એક કાલચક્રમાં ભરતાદિ દશ ક્ષેત્ર પેખી પ્રત્યેકમાં ૨ બળે ચાનીશી (ઉત્સર્પિણીની અને અવસરપિણીની મલી) થાય છે.

૨-સાક્ષતો, ૩-જીવ, ૪-ધણુ જીવો.

ધમિ કહિંતા ખિણુમાંહિ આવ્યું, વિમલપુર દીર્ઘમન ભાવ્યું;
 તર, આરામિં ઠાવ્યું. ૮૨
 ઉતરીઆં તે તરની હેઠાં, વયણ કહઈ માંહેમાંહિ મીઠાં;
 જાવું કુણુ ધરિ દીઠાં. ૮૩
 કહઈ સાસુ ૧વહુઅર ધરિ જાસ્યું, જોવું સવિ તિહાં સુખીયા થાસ્યું;
 એમ મનિ તેણુઈ વિમાસ્યું. ૮૪
 નિસુણી ચિત્તિ ચિત્તઇ તે ચંદ + + + + + + + + +;
 તો મુજ વરધરિં હોઇ આણુંદ. ૮૫
 તો સાસુવહુ વહુ-આવાસઇ, ચંદ ગયો વરજાનીવાસઇ;
 પહુંતો તસ આવાસઇ. ૮૬

દુહા.

પંચરંગી ચિત્રામણી, ચિત્રી સાતે પોલિ;
 રજનીવાસઇ જાવતાં, નિરખઇ જોખની એલિ. ૮૭
 રતનજડિત વરચંદ્રુઆ, ચિહું દિસે દીપઈ સીકર;
 ચંદ્રસુરજકી ઉપમા, માનું જની આસાર ! ૮૮

ઠાલ. રાગ દેશાખ તથા રામઝી. આષાદભૂતિના
 રાસની દેશી, સહજુર જીયે વાટડી, એ દેશી ૫

ચંદ ચતુર ચિંતવઇ, નહીં દીપમંડાણુ;
 ધવલગાન નવિં સાંભલેં, નવિ વાજઈ નિસાંણુ. ચંદ. આં. ૮૯
 પઇસઇ પહિલી પોલિમાં, તવ પોલી રખવાળી;
 આવો ચંદનરેસડ, બોલઇ બોલ રસાલી. ચંદ. ૯૦
 ચિત ચમકયો ચંદ ચિંતવઇ, એ સ્યું જાણુઇ નામ !
 માય રખે મુજ સાંભલઇ, તો ફેડઈ [મુજ] ઠામ. ચંદ. ૯૧
 ચંદ કહે કિસ્યું તું લહઇ, અણસમજ્યું હે મૂઠ;

૧-અર્થાત્ પરણનાર કન્યાને ઘેર. ૨-વિમલપુરીની કન્યા પ્રેમલાને પરણવા આવેલના આવાસે.

ચંદ કિહાંથી ઇહાંકણી, જો એ વિમાસી ગૂઢ. ચંદ. ૬૨
 વલતું કહઈ તે પોલીઓ, ન છિંપાવો આપ;
 ચંદ અવસ્ય તુલે સહી, કિસ્યો કરો હો જાપા. ચંદ ૬૩
 કર પ્રહી ઉભો પોલીઓ, ચંદ ચિંતમ આપ;
 અણચિંત્યું પરલવતણું, આ સ્યું લાયું પાપ; ચંદ. ૬૪
 રે! કિંકર કર છોડિ તું, કિસ્યું કામ મુજ સાથિ;
 લેવું ન દેવું ન ચોરિઉં, કિંમ જાલઈ હાથિ! ચંદ. ૬૫
 કુંણ ચંદ તું ભૂલો ભમઇ, બોલિ ન બોલ વિમાસિ;
 વાટિં જાતાં નવિ લગીઇ, માહરો કે નવિ પાસિ. ૬૬
 કર તાણુઇ મુંકઇ નહીં, બિહુઈ કર ખાંચ;
 મૂંકાદે આપડા કાં નડઈ કાંઇ લેઇશ લાંચ. ચંદ. ૬૭
 ગાઢસ્વરિં કહઇ પોલીઓ, કાં આકુલા થાઓ;
 ચંદ તુંલિ મિં જાણીયા, કરથી કિમ જાઓ. ચંદ ૬૮
 ચંદ વિમાસઇ નિજ મનિ, એતો બોલઇ ગાઢ;
 મા કપહીંક જાણુઇ માહરી, તસ નામિ ટાઢ. ચંદ. ૬૯
 ચંદ કહઇ સુણિ પોલીઓ, મુજસ્યું કિસ્યું કામ;
 તવ કહઇ સુણિ મુજ પ્રભુ સહી, જપઇ તાહરું નામ. ચંદ. ૧૦૦
 તિહાં આવી પ્રભુનિં મિલો, ટલસ્યઇ [સર્વ] સંદેહ;
 આદર લહિસ્યો અતિ ધણો; પછઇ વાધસ્યઇ નેહ. ચંદ. ૧
 તો કર જાલી ચાલીયા, બિહું જણુ સાથિ;
 ખીજી પોલિં જવ ગયા, ખીજઈ આદ્યો હાથિ. ચંદ. ૨
 આવો ચંદ તે ઇમ કહી, થયા સાથિ સુજાણુ;
 ત્રીજી પોલિં જણુ ધણા, ઉઠી કરઇ મંડાણુ. ચંદ. ૩
 કરી પ્રણામ કહઈ પધારીઇ, ચંદરાયા રાય;
 ચંદ ચિંતવઇ સ્યું કારણુ, એ વિમાસણુ થાય. ચંદ. ૪
 કિસ્યું કરઈ તસ્કર ચલ્યો, ન મુકાયો જાય;

જે જિહાં દેખાઇ તિહાં થકી, સહુ સાથે થાય. ચંદ. ૫
 ધમ કરતાં પોલિ સાતમી મિલી સવિ પરધાન;
 પ્રણમી સહુ આગલિ થયા, નૃપ વાધ્યો વાન. ચંદ. ૬
 અતુકમી રાજભુવનિ, ગયા રાગ્નધં દીઠ;
 ઉઠી સાહમો આવીઓ, વિકસી તવ દષ્ટ. ચંદ. ૭
 ૧સાંઈ લઇ મિલીયા બેહુ, મનિ થયો સંતોષ;
 વાહલા જન તે આવીયા, અંદનઈ મનિ સોસ !. ચંદ. ૮
 અંદ ચિંતઈ હોઈ કિર્યુ; રખે દુશ્મન હોઈ;
 એહ પ્રપંચ વાર નહીં, માહરો પાસઇ ન કોઈ ચંદ. ૯
 અંદનઈ આદર બહુ દિધં, આસણ બેસણ દેય;
 અંદ ભલઇ તુમહે આવીઆ, સુખ પૂછઇ તેય. ચંદ ૧૦
 અંદ ભણુઇ^૨ ભૂલો અછો, કુણુ અંદનો નામ;
 હું પરદેશી^૩ પરહુણો, મુજસ્યું કિર્યુ કામ. ચંદ. ૧૧
 દેખી કનકરથ ભૂપતિ, હરખ્યો ધરી હેજ;
 અલ્હિ ન ભૂલું અંદ રાજ્યા, તુમે ચંદ સતેજ. ચંદ. ૧૨
 ઉત્તમ આવન ઉલવઈ, જાણો નિરધાર;
 તુમહે અલ્હિવાંછયા આવીયા, અલ્હનઈ સુખકાર. ચંદ. ૧૩
 રાય કનકરથ; હુંસક—મહિંતો પરધાન;
 કનકવતી રાણી વલી, કવિલા ધાવિસમાન. ચંદ ૧૪
 કનકદંવજકુંઝર વલી, અનિ અંદનરેસ;
 મિલી એકાંતઇ બેઠી સવે, ૪વિસાસીય વિશેષ. ચંદ. ૧૫
 અંદ કહઇ કાં તુમહ ધરિ, સહુવિ નિર-ઉછાહ;

૧-સાંઈ-કુશળ પૂછવું, કદયાણુ દંચુડું. હનુપણુ આવો રિવાજ
 કાઠીયાવાડના રાજમંદિરોમાં જોવામાં આવે છે. દાખલા તરીકે “શિખત”
 ફલાણી બાઇના સાંઈ વાંચશો.” વિગેરે.

૨-ભણે, કહે. ૩-પ્રાહુણો, પરાણો. ૪-વિશ્વાસીય.

ધવલમંગલ વાણંત્ર નહીં, આજ અછર્ષ વિવાહ. ચંદ. ૧૬
 તવ હિંસક મહિતો બણુધ, પછર્ષ કહિસ્યું એ વાત;
 હવણું કામ ઉતાવળું, પછધ એ અવદાત. ચંદ. ૧૭
 કામ કિસ્યું તે ઉતાવળું, બોલધં પરધાન;
 સાંભલો ચંદનરેસડ, કહે દેધ માન. ચંદ. ૧૮
 જે પરનિં ઉપગારીઆ, તે માણસ સાર;
 ઉત્તમનર તે ઉપકરધ, ધન તસ અવતાર. ચંદ. ૧૯
 તું ઉત્તમ ઉપગારીઓ, દુઃખટાલણુહાર;
 કામ અભાડં તુમ્હવિના, કોઈ નહીં કરનાર. ચંદ. ૨૦
 તું ઉત્તમ બાહુ કહું, અતિ ઉત્તમ જાતિ;
 જાતિ વિના જિમ કાંબલો, ન પડધ તિહાં ભાતિ. ચંદ. ૨૧
 ઉત્તમ આગલિ જાચના, તે ચઢધ પ્રમાણુ;
 જો કબહીંક નવિ પાંમીધ, તો તેહનિં હાણુ. ચંદ. ૨૨
 જિમ ચાચ્યું ^૧પુરંદરિ, વસુદેવ ^૨કન્હિં જેમ;
 દૂતકરમ તેણિ કરિઓ, નવિ ભાંજ્યો નેમ ! ચંદ. ૨૩
 તિમ તું અંગી કરિ પ્રણુ, અભ તણું એ કાજ;
 ચારયે તુહથી એ સહી, તો રહસ્યધ લાજ. ચંદ. ૨૪
 કાજ કિસ્યું છધ તુહ તણું, કહો જેઉં વિમાસિ;
 કરવા સરિખું જે હોસ્યધ, તો કરિસ ઉઘાસિ. ચંદ. ૨૫

કહો.

કનકરથ નૃપ ઈમ બણુધ, પૂછયાનું ર્યું કામ;
 કાજકર્યધ સવિ જાણુર્યો, રહેર્યધ માહરી મામ. ૨૬
 ચંદ કહધ કરસ્યું કહો, કહધ નિસુણો તુમ્હે ચંદ;
 પ્રેમલા પરણી આવિ દો, મુજ-સુતનિં હોઈ આણુંદ. ૨૭
 પુત્ર તુહારો પરણવા, આવ્યો એણિ કાજ;

તો હવઘ કિસી વિચારણા, મુજ કાં પાડો લાજ ?	૨૮
ચંદવયણુ શ્રવણે સુણી, કહધં કનકરથ ભૂપ;	
કુછી છધં સુત અલ્લ તણો, દીસઘ રૂપવિરૂપ.	૨૯
તે માટે તુલનઘં કહું, તું ઉપગારી નરિંદ;	
દુઃખીઆતું દુઃખ ટાલવા, તું પ્રગટયો અભિનવચંદ.	૩૦

ઠાલ ચોપાઘની (પ્રથમાધિકારપ્રશસ્તિ) ૬

સંવત સોલ નવ્યાસી જાણી, આશો શુદ્ધિ દશમી ચિત્ત આણી;
શીલઅધિકારિ ચંદનરેસ, પ્રેમલા-લચ્છી શીલ વિશેષ. ૩૧
તેહ તણો પહેલો અધિકાર, પૂરણ પુહુતો જન સુખકાર;
શ્રીતપગચ્છમંડણ મહંત, **શ્રીહીરવિજયસૂરી** શિરસંત. ૩૨
જેહનું લોકોત્તરસરૂપ, પ્રતિબોધ્યો જેણુધ અકબર ભૂપ;
પટ માસિ સવિ દેશ અમારિ, તીર્થલોક લય ટાલણુહારી. ૩૩
તાસ પટોધર અધિકો રંગ, **શ્રીવિજયસેનસૂરી**સર ચંગ;
કુમત મતતરૂઅરનો કંદ, છેલો જેણિ ટાલ્યા કંદ. ૩૪
તસ પાટિ **શ્રીવિજયતિલકસૂરી**ન્દ, દરિશન દીઠધંપરમાનંદ;
તાસ પટોધર તેજિ ^૧દિણંદ, **શ્રીવિજયાણુ**ન્દસૂરિ સૂરીન્દ. ૩૫
શમ દમ લોકોત્તર વયરાગ, દિનદિન જેહનો અધિક સોલાગ;
ચુણુ ગાઈ સુરનર નિશિદિસ, માનઘ જેહનિં બહુ અવનીશ. ૩૬
તસ **શાસનવાચક** શિરરાય, શ્રીચુરૂ **સુનિવિજયઉવઝઆય**;
તાસ શિષ્ય દર્શનવિજય ભણુધ, ^૨એતલધં પૂરણુ સહુધ સુણુધ. ૩૭

इति श्रीचन्द्रायणिनामरासे, प्रथमोधिकारः सम्पूर्णः॥ १=१ ३७

(દ્વિતીયાધિકાર-મંગલાચરણમ્.)

કહા.

ખીજઈ અધિકારઈ સાંભલો, ચંદ્રચરિત્ર વિનોદ;
 પ્રેમલાલપની વર્ણના, સાંભળતાં રૂપરમોદ. ૩૮
 કવિતા કહઈ શ્રોતાપ્રતિ, મૂંઝી વિકથાવાદ;
 ચંદ્રકથા સુણો તુલે, જિમ લહો સયલ સંવાદ. ૩૯

હાલ. રાગ રામગિરિ. જાજરે બાંધવ તું બડો, એ દેશી. ૭

હવઘ અધિકાર ખીજે સુણો, રાય કનકરથ મધુરી વાણી;
 બોલઘ ચંદ્રપ્રતિ હવઘ, સાંભલિરે નૃપા! તું ગુણખાણી !. ૪૦
 ચંદ્ર ચતુર વલતું ભણુઈ, આંકણી.
 શ્રીમકરંદવજની પુત્રી, એ પ્રેમલાલચ્છી સાર;
 પરણી આપો મુજ પૂતનઘ, ઉત્તમ કેરો એ ઉપગાર. ચંદ. ૪૧
 કોઢી તું સુત તવ ચંદ્ર કહઈ, કાંઈરે મેલ્યું વિવાહ;
 અવિચારિઉ કાંઈ કીજઈ, દીજઈ કાં નિજ મતિદાહ! ચંદ. ૪૨
 વલતું ભૂપ ભણું સુણો, અવિચારિઉં નવિ કીધું કાજ;
 કારણ બધું એ થયું હવઘ, રાખો તુમે અલ્લ લાજ. ચંદ. ૪૩
 ભૂપતિ ચંદ્ર ચતુર ભણુઈ, એહવું કામ અલ્લથી ન થાય;
 દેખીતું અનર્થ નવિ આદર, ઇમ સહી હોઈ નરગનું આય. ચંદ. ૪૪
 હિંસક કહઈ સુણો રાજ્યા ! જોઈશ્યએ કીધું કામ;
 માંમ મહેલો નિજ તણી, તુહમે છો અલ્લ આતમરામ. ચંદ. ૪૫
 સૂર ઉગઈ જો પશ્ચિમઘ, ચંદ્રમા જો વરસઈ અંગાર;

૧-પહેલા અધિકારતું મંગળ, જેમ નમસ્કારથી કરવામાં આવ્યું છે, તેમ, આ ખીજવું મંગળ વસ્તુનિર્દેશથી પ્રારંભાયું છે. ૨-આનંદ.

૧શીલિ સતી કબહીક ચલઈ, પણિ એ કામ ન મુજથી લગાર. ચંદ. ૪૬
 કહઈ હિંસક જે નહી કરઇ ! તો તુજ હોસ્યઈ પશ્ચાતાપ;
 અરથી પાપ ગણઈ નહી, કરતો રે વિપરિત જાપ. ચંદ. ૪૭
 કહી નહી જે વાયઈ પંડઈ, પર્વત તે જે વાઈ ન ચલતિ;
 તિમ હું બચથી ભાળું નહી, ન્યાયથી સવિ દુઃખ ટલતિ. ચંદ. ૪૮
 સંબંધ કિસ્યો તુમ મુજસિંઓ, તાણીનિં જે વયણુ કહેવાય;
 હું તુમનિં નવિ ઉલખું મુજમનિં તુલ્ય બોલિઉં તે વાય. ચંદ. ૪૯
 તો વલતું હિંસક બણઈ, કામ જે એ તુલ્યથી ન થાય;
 તો હસા પાંચ જીવની, તું પણિ એ જીવઈ જાય. ચંદ. ૫૦
 હસા કાં મુજનિં હુસ્યઈ, પૂછીસ્યું મુજ કીધું કામ;
 ફેકટ કાં સંતાપતો જાવાલો મુજ માહરઈ કામ. ચંદ. ૫૧
 અધમાધમનર જે હુઈ, પરણીને પર આપઈ નારી;
 નીતિનિપૂણનર ધમ લણઈ, તે નહી કાં તું વયણુ સંભારી. ચંદ. ૫૨
 નિસુણી કનકરથે નૃપ લણઈ, તુજનિંએ કહીધ મુરસાખ;
 તે કિમ ચંદ વલતું કહઈ, તે સધળું મુજ આગલિ ભાખ. ચંદ. ૫૩
 ભૂપ લણઈ વાત ધણી અછઈ, કહેંતારે લાગઈ વડીવાર;
 વાર વહી જઈ લગની, કહસ્યુંએ પછઈ નિરધાર. ! ચંદ. ૫૪
 ચંદ કહઈ વિણુ સાંભલઈ, તુલ્યતાણું એ કામ ન થાય;
 તો નૃપ કનકરથેા લણઈ, સાંભળતાંરે વેલા વહી જાય. ચંદ. ૫૫

(કનકરથે કહેલું કનકકંવજનું વૃત્તાન્ત.)

કહી.

સિંધુ દેશ પોઢો અછઈ, ગામ નગર નહી પાંર;

સિંધલપુર નામિં નયર, સરગપુરી અવતાર. ૫૬

૧-શીલથી, શીલથી.

રાય કનકરથ હું તિહાં, કનકવતી વરિ નાર;
 હિંસક મહિતો મંત્રીવર, કવિલા ધાવિ વિચાર. ૫૭
 એક દિન રાણી અણુમણી, દેખી પૂછી વાત;
 તવ નિઃસાસો મુંકતી, કહ્યું આવી અવદાત. ૫૮

લાલ નાગ ગોરી. દેશી શ્રીહીરવજયસુરિની યોગીનાંની. ૮

એક રાણી મુખિકર માણી, વાણી બોલઈ ^૧અસીયપરિં;
 બહુ વિવહારી નારી સારી, બાલ રમાઈ ^૨વિવિધપરિં.
 તેદેખી મુજ મનિ દુઃખ પામઈ, કાંઈમન સુતજનમ ભલો;
 પશ્ચિ નવિ હોવઈ જોતિષ જોવઈ, વિવિધ ઉપાય કરે સયલો. ^૩ ૫૯
 યંત્રમંત્ર બહુ તંત્ર નિમિત્ત, કરઈ ઉપાસના સેવ ધણી;
 સુત-અરથિ અરથિ થઈ અધિકી, કીધા ઉપાય અનેક લણી. ^૪
 પુન્યવિના નવિ લહીઈ વાંછિત, ધન નંદન [નિ] ^૫મુયશો;
 પૂતવિનાં કહો કુણુનિ હુલાવું, હાલકું ગાવું તે બહુસો, ૬૦
 તવ મિં વાર્યુ ચિત્તિ વિચાર્યુ, સરજ્યાવિણુ કિમ તે લહીઈ,
 નારીનઈ એ દુઃખ સુખમનિ આવઈ, ભાવઈ તેહનિં એમ કહઈ;
 તે નિઃસુણી મુજમનિ અંદોહા, દેખી પૂછઈ મંત્રી કિર્યું,
 સામિ! ચિત્તિ ચિંતા તુજ શી છિં? તે કહો કારણ અ[મ]કિર્યું. ૬૧
 તવ મિં રાણીની વાણી સુણાવી, સુત ચિંતિ ચિંતા બહુ આવઈ,
 કહઈ હિંસક પ્રભુ! મ કરો આરતિ, આરતિએ ટાલો ભાવઈ !
 કરી ઉપવાસ ત્રયનિ પાવન, યાવન વસ્ત્ર ભૂમિ સોહી,
 જપ જપો જપતાં તુલ ગોત્રજ-દેવી આવી પ્રસન્ન હોહી. ૬૨

૧-આ પ્રમાણે. ૨-વિવિધપરે. ૩-સયલો. ૪-અનેક પ્રકારના.

૫-સારો જશ. ૬-રહે.

તવ મિં માન્યું વયણ ચિત્ત આણ્યું, ^૧ જાની ધ્યાનસામગ્રી મિત્રી;
 ઘોતી પવિત્ર નમ્ર આસણુ અમસણુ, અગર અગ્રીર લોગાણુ સિતી. ^૨
 કેસર ચંદન કપૂર-કસ્તૂરી, ચૂરી કરી નિહાં પૂજક થઈ (જગ);
 દીપક ધૂપ અનિં ધૂપધાણું, મૂરતિ ગોત્રજદેવી ભજમ. ૬૦
 ખીર ખાંડ માંડાવડી પાપડ, પૂડા પૂરી વારું વડા;
 લાપસી બલી બાકુલ કરી બચડો, જાપ જપોં જપમલીયડા, ^૩
 કરી ઉપવાસ] અટ્ટમ એકાંતિ, ત્રીજી રાતિ ગોત્રજસિરી;
 મંત્રાક્ષરે આકરણી આવી, બોલમ રચઈ ? કાગિ સમરી. ૬૪
 તવ મિં યાચી તું જગી સાચી, વાચા આવેચક તું ચતુરા;
 તુજ પૂજ, મુજ નંદનવિણુ સુણિ, કહમ કુંણુ કરસી વરા. ^૪
 તો, મુજ ચિત્તચિંતા તું હરી કરી, દેજે વર ! વારૂ નંદન;
 જિમ આગલિં અધિકી તુજ પૂજ, ચાલી જામ આનંદન ! ૬૫
 તવ કુલદેવી બોલી એહવી, તુજ કરમિં નહીં પૂત લિખ્યો;
 રાય કહમ જે લિખિત હોમતો, તુજ પસી દિસ ! સમરું ભુખ્યો.
 જે ! નહીં આપમ તો તુજ હસા, હું આપિસિ તુજ લાજ ધણી;
 વાર, પરવ સુણી તુજ પૂજ ! શી આશકિસિ હવમ તુજ તણી. ૬૬
 તતક્ષિણિ કુલદેવી કહમ હો સાંભલિ, હોસ્વમ પણિ નહિં સુખકારી;
 શોક ધણો તે તુજ ઉપાઈ, ગલિત કુષ્ટ તે દુઃખધારી.
 ભૂપ ભણુમ તે સાંભલિ આમ ! આવમ તો દુઃખદાઈ કિસ્થો !
 દિવ્યપ્રભાવિ, રોગ હરીનિં, આપિં તું અમરકુમર જિસ્થો. ૬૭

૧-આંહી મૂલમાં “ જાનું ” પાઠ છે, પણ, સામગ્રી સ્ત્રીલિંગી હોવાથી
 “ જાની ” પાઠ કર્યો છે. ૨-સલી, સલકડી, લોખાનની ધુપસલી.

૩-જપમાલા વડે. ૪-જતમપણે.

૫-શી દિશ-દિશ-શા માટે ? અર્થાત્ જે મહારા નશીબમાં લખે-
 લજ હતે, તો પછી તમે, શી દિશામાં-શા કાર્ય માટે ભણું ? આવોજ
 ભાવ શ્રીશીલવતી-રાસમાં પાંડિત નેમવિજય લાવેલા છે. “ રાય કહે સુણી

કરમ ^૧નિકાચિત રદેવિં ન ટલઈ, તે તપ શીલપ્રભાવિં ટલઈ;
 નૃપ ચિત્તચિંતઈ અછતાથી હવઈ, એહવોય કીહાં આવી મિલઈ.
 રાય કહઈ કારણ કુણ એહનું, કરમ કિરયું ! તવ દેવી ભણઈ;
 પૂરવલવ કારણ કુણ જાણઈ, જ્ઞાનિં વિના સુણિ બોધ ધણઈ. ૬૮
 બીજું કારણ તે તું સાંભલિ, મુજ ભરતારનઈ ^૩ચિં અમરી;
 સોકિ માહરી ધણી ^૪નિંખ્યારી, તે સાથિં મુજ રીશ ખરી!
 તેં સમરી, તવ હું ! તે સાથિં વિઢતાં વાદ વિવાદ થયો;
 નાહઈ પચારી તેણુંઈ હું વારી, તેથી મુજમનિ દુઃખ ભયો. ૬૯
 ગાલેં હાથ ધરી હું બેઠી, મનિ વિખવાદ ધરી દુમની;
 તવ ^૫તિં સમરી, હું ધહાં આવી ^૬શોકસહિત ધમ જાણી મનિ.
 નિસુણીઃ ^૭હિંસક કહઈ જિમ જાણઈ, વાર તિમ એ કરવું સહી;
 કાઠી સુત હોસ્યઈ, સુણિ રાજન, દેવી પુહતી એમ કહી. ૭૦
ઢાલ. રાગ—વસુરાય પૂછઈ પૂછઈ, કિસી ? સુખવાત; ૧.
 રાણી કહઈ મુજ સુત નહીં, એહ દુઃખ ન સકાય દેખી;
હિંસક કહેણિં, સાસુરી આરાધી, સુતશોકિ ઉવેખી.
 કર્મનિકાચિત નવિ ટલઈ, વદે ! શીલઈ ટલઈ રોગ;
 લગનવેલા મુજ વયણથી, મિલસ્યઈ વર સયોગ. ! ૭૧
ઢાલ. ગૌતમ સ્વામીના રાસનો. તો ચઢિઓ ધન માનગળે,
એ દેશી. અથવા, નેમનાથ જ્ઞાની હુઆએ,
ભાંખે સાર વચન તો; એ દેશીઓ. ૧૦
 તો નૃપ, ભૂમિ મંદિર કરીએ, પૂહુતઈ પૂરે માસિતો;
 રાણી તિહાં રાખી યતનિં [એ] સુત જનમ્યો ઉલ્લાસિતો. ૭૨

સુરની વાણી, કર્મમાંહિ જો હુતો; તો આરાધનનો કામ તમારો, અમારડે
 :કોઈ ન હુતો !” ગાથા ૮ ઢાલ ૩૭.

૧-ચીક્ષા, સખત. ૨-દેવીથી. ૩-એ. ૪-હારા ભરતારને એ સ્ત્રીઓ છે.
 ૫-નહારી. ૬-તહે. ૭-દુઃખસહિત. તેં જ્યારે મને સમરી તે વખતે
 હું શોકમાં હતી, તેવીજ આંહી આવી, માટે કાઠી પુત્ર થયો. એવો ભાવાર્થ છે.

જાતમાત્ર કાઠી હવેા એ, ન કરધ જન વિખ્યાતતો;
 રૂપ નિરૂપમ સુરકુમર [એ] કહધ જન આગલિ વાતતો. ૭૩
 લોક લાવધ તે વધામણા એ, કહધ સુત જોવા કાડતો;
 તતક્ષિણુ તેહનધ ધમ ભણુધ એ, અહા સુત ચાંપા છોડતો. ૭૪
 'રૂવિ' રમણુ હરાવીઉએ, મુખ ષૂનિમનો ચંદ તો;
 ભાલ વિશાલ સોહામણુ એ, જાણુધ આઠિમચંદતો. ૭૫
 દીપશિખાસમ નાસિકાએ, પમુકતાફલસમ દંત તો;
 જીહ્વા અમૃતની વેલડીએ, સેલડીથીય રસાલતો ! ૭૬
 દર્શન સુંદર જેહનું એ, દીઠધ આનંદ થાય તો;
 નયણુધ અતિ સુખ ઉપજધ એ, પાતક ભવના જાય તો ! ૭૭
 તે માટધ અહા એકજ એ, ધણુધ મનોરથધ જાતતો;
 લાગે દષ્ટિ સંતોષનીએ, દેખાડું ન એ વાતતો. ૭૮
 આચળ અધિક અધિક હોઇએ, લોક જાણુધ બહુ રૂપતો;
 નામ કનકંચજ તસ દીધએ, કહધ કનકરથ ભૂપતો. ૭૯
 ભૂઈરામાંહિં વાધધ ભલોએ, જિમ દ્વિતીયાનો ચંદતો;^૧
 દેશ વિદેશિં જશ હુઓએ, રૂપતણો એ કન્દતો. ૮૦
 સિંધલપુર વ્યાપારીયાએ. વહુરી વસ્તુ અનેકતો;
 સોરઠ દેશ વિમલપુરીએ, વ્યાપારી ગયો છેકતો. ૮૧
 તિહાં એક વાત અજધ નવીએ, તે સુણુજો એક ચિતિતો;
 મકરંધવજ રાજા ભલોએ, મુચ્છુદિ મંત્રી શુભમતિતો. ૮૨

૧-રૂપે, રૂપથી. ૨-મદન, કામદેવ. ૩-સમ્પૂર્ણ ચન્દ્રસમાન રૂપવાળો.

૪-અર્ધ ચન્દ્રસમાન ભાલ-કપાલવાળો. ૫-મૌકિક, મોતી.

૬-શેલડી કરતાં પણ.

૭-જેમ ખીજનો ચંદ્રમા પહેલાં ન્હાનો હોઇને પછે દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ પામી મ્હોટો થતો જાય, તેવી રીતે. ૨-જકંત લેવા માટે માંડવી ઉપર ખેસનાર કારકુન.

ન્યાયવંત રાજા ભક્ષોએ, પ્રગતણો પ્રતિપાલતો;
 પરદેશી વ્યાપારીઆએ, લીધું તસ સાર સંભાલતો. ૮૩
 એકવઈ સિંધણપુરતણાએ, વ્યવહારી ધરી ખંતિતો,
 વસ્ત્ર વિભૂષણ પહેરીઆએ, રમાંડવીઆનઈ મિલ્લંતતો. ૮૪
 તેણિં સમય તે નયરવણીએ, મકરંધનજ ભૂપાત્રતો;
 તેનિં સહસ એક સુત ભક્ષાએ, અધિક અધિક રિપુકાલતો. ૮૫
 તે ઉપરિં બહુ મનોરથિંએ, પુત્રી એક ઉદારતો;
 રૂપિ રતિ દાસી કરીએ, ગુણુહતણો ભંડારતો. ૮૬
 મુખશોભાઈ હરાવીએએ, શશિ આકાશિ રહંતતો;
 નયણસુંદરતાએ જીતીયાંએ, મૃગ વનમાંહિં ચરંતતો. ૮૭
 ભાલ વિશાલ વિરાજતું એ, જાણું આક્રમિતો ચંદ તો;
 વેણી મિસિ જાણું અહનિશિએ, સેવધ એ નાગિંદ તો. ૮૮
 નાશા નિરૂપમ નિરખતાંએ, ઉપજઈ અતિ ઘણો રંગ તો;
 દંતપંતિ અતિ દીપતીએ, સહી મુગતાફલરંગ તો. ૮૯
 જીભ અમૂલિક તેહ તણીએ, જાણું અમિચની વેલિ તો;
 અધર ! પ્રવાલી ઉપમાએ, દીઠઈ અતિ રંગરેણિ તો. ૯૦
 કોટિં કંબુ સોહાવીઉએ, રિદય સદય સુવિશાલ તો;
 અતિ ઉન્નત ^૧કુચ રચડાએ, હૃદયાદ્રિ શ્રંગ સાલ તો. ૯૧
 નાભી અમૃતની કૂંપિકાએ, કટિતટિ સિંહણિ રલંક તો;
 બાહુ કરિકર સારિખા એ, કેસ કામીજન પાસ તો. ૯૨
 ગતિ જિત્યો જેણિં હંસલોએ, સેવધ તે વનવાસ તો;
 જંઘા કદલીથંભસમ [એ] ^૩વૃત સકોમલ તાસ તો. ૯૩
 ચરણકમલ કામલ ભલાએ, ^૪ઉન્નત પદ્મચપ આકાર તો;
 નખ દર્પણ સરજ(મા)વીયાંએ, ^૫પપ્પઠાં નાપિક પડીઆર તો. ૯૪

૧-રતન. ૨-પાતળી કમ્બર. ૩-ગુપ્તાંગ. ૪-ઉંચો મ્હોટો.

૫-ગુપ્તભાગ, જ્યાં કછોટો મારી રાખ્ય છે તે પુઠનો ભાગ.

૬-દ્વિતીયે “પપ્પઠાં.”

કુહા.

અંદ્રવદની મૃગલોચની, ચક્રસિદ્ધિ કલાનિધાન;
 પ્રેમલાલચી પદ્મિની, રૂપિ રંભસમાન.
 પ્રેમલાલચી લચ્છીના, સોલ સિણુગાર પવિત્ર;
 તેહનું વર્ણન સાંભલો, રિદય ધરી એક ચિત્ત. ૯૫
 ઠાસ. રાગ ગોડી, ચુનડીની દેશી. અથવા શ્રૃંગાર
 રતનાકરની ઠાલે. ૧૧

એતો ગુણ પૂરણ પ્રેમલાલચી, વલી, પુહુતી યૌવન વેશરે;
 પહિરધ શિણુગાર સોહામણા, નિત નવ નવ નવલી બેસરે. ૯૬
 છસી પ્રેમલાલચી સોહીધ, સિર રાખડી સોહધ અખંડરે;
 માનું! રમયણિં જગજન જીપવા, એતો છત્ર ધરિં ઉંચવિણુદંડરે.

એસી પ્રેમલાલચી સોહીયે. આંકણી. ૯૭
 શિર સિંધો સાર સિંદૂરિઓ, જાણું મયણુતણું પદ્મપાણુરે;
 શીપ ફૂલી ફૂલી રૂખીલતી,^૧ તમ હણુવા દીપમંડાણુરે. એ. ૯૮
 અમૂલિક ભાલ તિલક ભલું, સોહધ સુન્દર વૃત્તાકારરે;
 મુખિમિસ સસિહર આવી વસ્યો, તે જોવા સોહ ઉદારરે. એ. ૯૯
 કાને ત્રોટી મોટી હેમની, મણિ મોતી જડીત અમૂલિરે;
 માનું! રમયણિં જગજન જીપવા, એ ધરીયાં વક્ર અમૂલિરે. એ. ૨૦૦
 નકફૂલી અમૂલિક મોતી, નાશા મિસિં શુકચંચુ ચુણુંતરે;
 એ દંત ૯દાડમકુલી ઉજલી, ત્રિભુવનજનમન મોહંતરે. એ. ૧
 મન રંજન, અંજન સા ભલું, સોહધ ખંજન ચંચલ રંજેતરે;
 સંધ્યારેખા મસિ યાણુ કામના, મોહટા મુનિ જીપન હેતરે. એ. ૨

૧-વેણી. ૨-મદનથી, કામવડે. ૩-જિતવા. ૪-દંડ-હાથા વિના જાણે
 છત્ર ન મર્યું હોય ! ૫-મદનખંડન, અથવા; કામખાણુ. ૬-આંહી મૂલમાં
 “ખીતલી, પીતલી” પાઠ છે. ૭-અન્ધકારને. ૮-વર્ણન, ગોળ. ૯-દાડમની
 કલીસમાન. ૧૦-ખંજન-એક જાતિનું પક્ષી. ખંજનપક્ષી જેવા ચંચળ નેત્ર-આંખ.

સોહઘ કંદનિ ગોદરવ(પ)ત કડી હીરે જડી સુંદર ઘાટરે;
 જીત્યું નેતિપચક ગગન ફિરધ, અભુઆલઘ ભૂતલવાટરે. એ. ૩
 ચંપકકલી અતિ રલીયામણી, સોહઘ વર કાંમિની કંઠિરે;
 કાયકાંતિ જીત્યો ચાંપલો ફિરિ સેવધ કરિ મનિ ગંઠિરે. એ. ૪
 હાર હૈયડઘ સોહઘ નવલખો, મણિ મોતી કન[ક]મય તેજરે;
 ઇંદ્રાણી મોહી દેખતાં તે, આણુઈ ^૧હૃયડઈ હેજરે, એ. ૫
 ઉર સોહઘ સોવનસાંકલી, ^૨દીણારતણી વરમાલરે;
 મણિ મોતી જડિઈ મન મોહન, માદલીઈ રંગ રસાલરે. એ. ૬
 કરિ ચૂડો રૂડો રાજતો, હેમ માણિકમય ચંગરે;
 માનું ! મયણિં બધએ સજકરી, જગજીપવા નાત્રિ સુરંગરે. એ. ૭
 કંચુક વરમોતીઘ જડયો, આલેખ મયૂર તરૂકી(કા)રરે;
 માનું ! કામિં આરામ સમારીઓ, નિજ ^૩ખેલનકું મનધીરરે. એ. ૮
 ચામી કર સુંદર વાલડા, જડયા મણિ માણિક બહુ મૂલરે;
 વરકર કરી આલી પીંજણી, કરી સોહઘ અતિહિં અમૂલરે. એ. ૯
 અંગુલીઈ ઓપધ મુદ્રડી, જડી હીરે ઝાકજમાલરે;
 કટિમેખવા ખલકિં કટિતટિં, માનું ! મયણુવાસ ^૪ધરસાલરે. એ. ૧૦
 પાયે સોવન સાર રૂપાતણાં, વર ઝાંઝરના ઝમકારરે;
 વર વાડ, પહેર્યા ^૫વીંછીઆ, એમ સોહતણો લંડારરે. એ. ૧૧
 નવરંગી નારંગી તણા, આચરણા ચરણા સારરે;
 નવનારી કુંજર ચીરડી, પહેરી પરમાણુંદકારરે. એ. ૧૨
 લાવણ્યઈ જગ મોહિઓ, સૌભાગ્યતણું તે ગેહરે;
 ચાતુર્યઈ ચમત્કૃતી કારિણી, અતિ સુંદર રતિ પ્રીતિ દેહરે. એ. ૧૩
 જનસોચન આણુંદકારિણી, જન દીકઠ ઉપજઘ નેહરે;

૧-હૈયડે.

૨-સોના મહોર. ૩-સ્વયં. ૪-દ્વિતીયે “ માનુ મયણુવાસ ધર માલરે.”

૫-આંગળીઓમાં પહેરવાના ધરણાં. વેદસમાન.

૧૪તિ ગુણ સંપૂર્ણ સુંદરી પ્રેમલાલચ્છી યૌવન તેહરે. એ. ૧૪
 તવ જનનીઈ સેસા સજ્જ કરી, કરીઆ વલી સોલ શ્રંગારરે;
 જવ રાય, સભા અલંકરી, અયસારી ઉત્સંગ ઉદારરે. એ. ૧૫
 તે દેખી નૃપ ચિંતઈ હૃદયધ, પુત્રી હુધ વરયોગ્યરે;
 વર જોવા આદર અતિ કરધ, તેડધ નિજ મંત્રી સંયોગ્યરે, એ. ૧૬
 કહધ જૂઓ કો નૃપનાંદન કુલવંત નિરૂપમ રૂપરે;
 સોભાગી બહુ ગુણ આગલો, પ્રેમલાલચ્છી અનુરૂપરે. એ. ૧૭
 તવ, માંડવીઆ સવિ તેડીઆ, કહધ નરપતિ દેધ માનરે;
 વ્યાપારી જે પરદેશના, કડિ; કાપડી; યાચક; યાનરે એ. ૧૮
 અવધૂત; સુભટ; નટ, જોતિષી, નાટિકીઆ; જંગમદૂતરે;
 વિણુજરા; યોગી; ચારણ, લંખ; મંખ નિમિતિઆ પૂવરે. એ. ૧૯
 આદિ જે આવધ નરા, તેહનિ પૂછવી આવ્યાવાતરે;
 કુણુ દેશ નગર નૃપ રાજ્યો, મુજ મિલ્યા વિણુ વિખ્યાતરે એ. ૨૦
 દેવી નહીં આણા ચાલવા, નવિ વાલવું તેહવું દાણરે;
 તેં માટધ જે આવધ તિહાં, તેણી જણસ્યધ પૂછધ જાણરે. એ. ૨૧
 પછઈ નૃપનધ મિલી, આણા લહી, સહુ પહોંચધ નિજ નિજ ઠામિરે;
 એહવધ યમુજ નગરથી આવીઆ, વ્યાપારી એણુઈ ઠામિરે. એ. ૨૨
 તે માંડવીઆ મિલવાબણી, લેધ વસ્તુ અનેક આપરરે;
 મણિ માણિક મોતી હીરા ધણા; બદામ અખોડ ઉદારરે, એ. ૨૩
 દરિયાધ વસ્તુ વિશેષના, વલી વિવિધ વસ્તુ વિશેષરે;
 મિલિઆ પૂછીઆ દાણીઈ, કહો તુલ પુરનો વિશેષરે. એ. ૨૪
 વ્યાપારી કહધ અલ્લ ધણી, કનકરથ વર ભૂપરે;
 કનકદ્રેગ તસ સુત પુણુનિકો, તે ધુર થકી રૂપ રસાલરે એ. ૨૫

૧-હેતુ સ્વરૂપ દર્શાવનાર અવ્યય. ૨-તેણીને, પ્રેમલાને. ૩-ભરી, જોલાવી.

૪-મહાશા ગામથી, કનકરથના દેશથી ૫-ગુણવાન, ઉત્તમ ગુણોવાળો.
 ૬-ધુર-મહોટો, ઉત્તમ રૂપવાન.

તે તો સકલકલા ગુણુ-આચર, નહીં ત્રિભુવનિં^૧ તિસો ક્રાધરે;
 ૨ જે આગલી મનમથ ભૂપતિ, સહી લહઇ કિંકરપણું સોધરે. એ. ૨૬
 સુણી વાત વ્યાપારીમુખતણી, મેલવઇ નૃપને ષસાહરે;
 અવદાત સુણ્યો તે મૂલથી, મનિ વાધ્યો અધિક ઉચ્છાહરે. એ. ૨૭
 તવ ભૂપ ભણુઈ, તે રાયનઇ ! છઈ એહવા કટલા પૂતરે;
 તે નિસુણી મોલ્યા વિવહારીઆ, એકજ પૂત સસુતરે. એ. ૨૮
 યજ્ઞયુ તે બહુ મનોરથી, કનકધ્વજ નામ ઉદારરે;
 પણિ મહા અતુલિ બલ જાણીઓ, નૃપનિં અતિ વલ્લભ સારરે. એ. ૨૯
 એ ! સકલ ગુણે કરી સુંદરૂ, તનુશોભાનો નહીં પારરે;
 એક જામઇ કેતું વખાણીઇ, કહેતાં કીહાં નાવઇ પારરે. એ. ૩૦

દુહા.

વાત સુણી ભૂપતિ ભણુઈ, વર વાર એ સાર;
 મન માનિઈ રાખતણું, પુત્રી હોસે ભરતાર.
 મુંકયા દાણુ તે ધમ્યના, માન્યા દિધ બહુ માન;
 પૂછઈ નૃપ પવિત્રકાંતઈ, ફકુંણુ અજઇ ઉક્રિયાણુ. ૩૧
 તે સર્વઈ ઇહાં વેચનાં, લહતઇ ટલાવિ જેહ
 લાભ કહઇ જે વસ્તુનો, લીઓ સવાઈ તેહ.
 લહેતઈ પાડઈ વ્યવહારીઆ, કહઇ સ્વામી અમૂલ;
 નૃપ કહઇ નિજ ભંડારીનિં, નિસુણો વાન આમૂલ. ૩૨

૧-તે સમાન. ૨-તેના અગાડી મનમથ-કામદેવ પણ રૂપે કિંકર-સમાન છે. ૩-સાડ-થાહ વ્યપારીને રાજ સાથે મેલવ્યો, મેલાપ કરાવ્યો.

૪-જો. જન્મ્યો. ૫-વિવહારનઈ-વિવહારને, બહાણુ, બહાણુમાં.

૬-શું ? ૭-કરિયાણુ, વસાણુ, વ્યાપારાર્થે લાવેલો સામાન.

૮-ભાવે, દામે. જે ભાવ-મૂલ તમે આંહી વેચતા લહતઈ-લહો-મેલવો, તેના કરતા સવાઈ-સવાયા દામ દ્યો.

સિંધળપુરથી આવીઆ, વ્યાપારી જે કાઈ;
 મૂલ સવાયું તસ દીઓ, લીઓ વસ્તુ જે હોઈ.
 ભંડારીંઈ તિમ કરિઉં, જિમ તે નૃપાની આંણુ;
 હરખ્યા તિ વિવહારીઆ, હૃદયિડઈ અતિહિ સુખણુ. ૩૩
 દ્રવ્ય લેઈ વ્યવહારીઆ, પહોતા ભૂપતિ પાસ;
 રાગ કહઈ આદર કરી, નિસુણુઈ તે ઉલ્લાસ. ૩૪

ઢાલ. રાગ સાદી ગાદી. મન ભમરારે, એ દેશી. ૧૨

રાય ભણુઈ વિવહારીઆ, અલ્લ જઈ એક કામ;
 તે તુલથી થાસ્યઈ સહી, કહું જાણી સુકામ. ૩૫
 તવ વિવહારી તે કહઈ, સન્તોષ્યા [છે] જેહ;
 સામી કામ તુભારકું, કશં કહસ્યો [જે] તેહ. ૩૬
 રાય કહઈ તનયા અજઈ, પ્રેમલા મુજ બેટી;
 ભાઈ! સહસક તેહનિં, બહુ ગુણુની પેટી. ૩૭
 તે તુમ રાય કનકરથ, સુત જેહ વખાણ્યો;
 તે સુણી, મિં ! તુલ વયણુથી, નિજ હૃદયિડઈ આણ્યો. ૩૮
 જે કનકદંવજકુમર તે, તે સાથઈ ત્રિવાહ;
 મુજ પુત્રીનો કરી, તુમે પૂરો ઉમાહ ! ૩૯
 વયણુ સુણી વ્યવહારીઆ, મનિ હરખ્યા તેહ;
 વાત એણીઈ આપણો, સામી સુખીયો તેહ. ૪૦
 નિમ જાણી તે હા ભણુઈ, નૃપમનિ સુખ થાય;
 વ્યવહારી વલી વિનવઈ, એ અલ્લ મન ભાય. ૪૧
 મિત્રનાં મિત્રનું એ અજઈ, કામ રૂકું થાસ્યઈ;
 દેશ વિદેશઈ એ વલી, વાર વાત ગવાસ્યઈ. ૪૨
 તવ નૃપ નિજ મંત્રીસર, જે મંત્રી મુખ્ય;
 તેડી વાત સવે કહી, તે પણિ જઈ (દખ્ય)૧ દક્ષ. ૪૩

૧-દક્ષ-ડાહો, ચતુર.

મંત્રી સુબુદ્ધિ કહય, સુણો એ સાથિં ચ્યાર;	
માણસ આપણા મોકલી, વર જુઓ સાર.	૪૪
બીજા મંત્રી ચ્યારનિં, તેડી કહય સાર;	
જાઓ રૂપ જોઇ કરી, મેલો વિવાહ ઉદાર.	૪૫
વડમંત્રી, મંત્રીપ્રતિ, કહય નૃપ—આદેશ;	
સિંધુદેશ સિંધલપુરી. કનકરથ નરેશ.	૪૬
તસ સુત કનકચંદ્ર અછય, રૂપઈ અતિ રૂડો;	
તે જઈ જોઇ નિરખવો, નવિ કરવો ફૂડો.	૪૭
જિમ વ્યાપારી વખાણીઓ, તેહવો જો હોય,	
તો સહી પ્રમલાલચિનો વિવાહજ જોય.	૪૮
વિવહારી તેડી સવે, તે મંત્રી ભલાવ્યા;	
ચ્યાર પ્રધાન તે સજ્જ કરી, તે સાથિં વેલાવ્યા.	૪૯
અનુક્રમિ તે સિંધલપુરિં, આનંદિ પહોતા;	
વિવહારી ધરિ ઉતર્યા, તે સવિ ગહગહતા.	૫૦
ભોજન કીધા ભલીપરિ, તે અતિ સંતોખ્યા;	
વિવહારી મંત્રીપ્રતિ કહય, વયણુ તે હરખ્યા.	૫૧
અહો ૧એકાંતિ ભૂપનિં, મિલી આવું આજ;	
વાત સવે વિનવી કરી, કરં ૨તુલ્યું કાજ.	૫૨
કહય મંત્રી જિમ આપણું, કામ રૂડું થાય;	
વ્યવહારી લેઇ ભેટણું, નૃપ મિલવા જાય.	૫૩
વિવહારી નૃપનિં મિલ્યા, તે વાત સુણાવી;	
મંત્રી તે આવ્યા અછય, તુલ મિલવા ભાવિં.	૫૪
કાજ હવય તે રાયનું, કરવું અહો માનિઉં;	
તે માની મોટા કરો, નૃપમનિં તે નાણીઉં.	૫૫

૧-એકાંતિ ભૂપને મલીને. ૨-તહમારં.

તોહઈ તે વ્યવહારીઆ, કહઈ તેહ મિલાય;	
તે આવ્યા આદર લહઈ, હઈયડઈ સુખ થાય.	૫૬
રાગ કહઈ લલઈ આવીઆ, વિવાહ ન થાય;	
વિવહારી કહઈ મિલી'ઈ, મિલી નિજ ધરિ જાય.	૫૭
ભૂપ કહઈ ભલે મેલવો, તવ તે સવિ મિલીઆ;	
વારૂ કર્યાં તેણિં બેટણાં, તેણિં દિવસિં વલીઆ.	૫૮
ખીજઈ દિનિ ગયા રાયકિં, કહઈ સુખની વાત;	
સ્વામી ! સુણો અલ્લ સ્વામીઈ, જે કહિઓ અવદાત.	૫૯
રૂપાદિક ગુણુ વાણીઈ, સુવખાણ્યા જેહવા;	
ત્રેમલા પુત્રી ભૂપની, ગુણુ છઈ તસ તિહવા.	૬૦
એહ સંયોગ જે મેલીઈ, તો સહુ આણુ'ઈ;	
ઈમ કરતાં અતિ સુ'દર, નવિ કોઈ નિંદઈ.	૬૧
રાય કહઈ 'મિ' ના કહી, પણિ તે નવિ માનઈ;	
લાગા અતિહિં આકરા, મિં કહિઉં તવ જાનઈ.	૬૨
માહરઈ એટો નાનડો, હવણાં ન વિવાહું;	
તવ તે મંત્રી પિનવઈ, તુલે કહિઉં તે રૂડાહું.	૬૩
પણિ, એહું સરખાં વરવહૂ, નાહનાં પરણાવઈ;	
હરખઈ પહોંચઈ સજ્જનતણાં, ધરિ વહૂઅર આવઈ.	૬૪
તો નૃપ કહઈ મિં ઇમ કહિઉં, હવણાં નહીં ભાવ;	
વિવીશાલ હજાર તે, આવઈ છઈ સભાવ.	૬૫
પણિ તે માન્યા નહીં, જવ મો'ટો થાસ્યઈ;	
તવ જાણીસ્યઈ એ સ્યહી, સરજ્યું પરણાસ્યઈ.	૬૬
તોહઈ તે માનઈ નહીં રહિઆ બહુ લાગી;	
તવ હિંસક વારૂ કહઈ મિં વાર્યો જાગી.	૬૭

૧-મ્હે. ૨-ડાહું ! સાફ !

તેડી એકાંતિં હિંસક, મંત્રીએ નિભાખ્યું;
 અણુસમજીઉં એ વયણુ તિં કાં તેહનિં દાખ્યું. ૬૮
 આપણું ધર સંભાલીધ, પછધ કામજ કરીજધ;
 તે અણુસમજીઉં જે કરધ, તેણેં દુઃખ ધરીજધ. ૬૯
 સુત કોઠી જે આપણો, તેતો તુંહજ જાણુધ;
 સાત પછેડી દિવસની, રાતિં સાત બિજાણુધ. ૭૦
 ચક્રે પછેડી નિલની, પચ્છ ખરડાધ;
 તે ધોવી નિલ નવનવી, વેદની આરડાધ. ૭૧
 એહયું દેખી કિમ કરધ, વિવાહની વાત;
 તે કિમ પરણાવધ સુતા, દેખી એહવી ધાત ! ૭૨
 તો હિંસક કહધ વલી, કુલદેવી સમરી;
 સજજ કરીસ્યું પૂતનધ, પછધ પરણસ્યધ કુમરી, ! ૭૩
 મારું વયણુ માનધ નહીં, તે મંત્રી સાથે;
 બોલ બંધ વિવાહના, દીધા હાથે હાથે. ૭૪

ઉહા.

બોલ બંધ કીધા પછી, ચિંતા દૂરિં જાય;
 પ્રેમલાલચંડી ૧લાયગિં, જીહાં તિહાં રકું થાય. ૭૫
 દિન બીજધ મંત્રી લણુધ, આંણી મનિ ઉચ્છાહ;
 શ્રીફલ ફેફલ દેધનિં, એ સહી કરો વિવાહ. ૭૬

હાલ. રાગ સામેરી. ૧૩

પુગી પાલટી શ્રીફલ આપ્યું, વિવાહ મેલવા મુદ્દરત થાપ્યું;
 મુદ્દરત દિન સહુ મિલીઆ, તે મંત્રી આવી લલીઆ. ૭૭
 કહધ નજરધ કુમાર દેખાડો, વિવાહ મેલવા લીધો આડો;

૧-પ્રેમલાલના ભાગ્યે. ૨-મૂલ પ્રતિમાં “દેખાડું” છે.

તવ હિંસક કહઇ સુણો વાત, 'મુ'સાલિ' ગયો જાત. ૭૮
 તે હોઇ કહો કેતા કોશ ! કહઇ હિંસક રમ ધરો રોશ;
 એક સો ઉપરી પંચવિશ, કહઇ મંત્રી અલ્લ દીદઈ જગીશ. ૭૯
 અલ્લ રાયતણી એ આણુ, તે કરતઇ વિવાહમંડાણુ;
 ચિનચિંતઇ હિંસક એવ, કીધું કાજ અવિચાર્યુ દેવ. ૮૦
 જો હવઇ એ કામ ન થાય, તો લાજ હવઇ સહી જાય;
 તેડી અલ્લગા નિજ ધરમાંહિં, ધન આપ્યું બહુપરિ તિહાંહિ. ૮૧
 કહઇ હિંસક, કથન અલ્લ માનો, તે નહિં જગમાંહિં જાનો;
 રૂપ લાવણ્ય ગુણ સહુ જાણુમ, લાજ પડીઆ તે સહુ માનઈ ૮૨
 વિવાહ મેલી સહુ સંચ કીધો, પરણેવા લગન સહી લીધો;
 વેણાવ્યા તે મંત્રીશ, પહોતી મંત્રીતણી જગીશ. ૮૩
 તે પહોતા આપણુમ હામિ, મિલ્યા નૃપનિં જેણિં કામિં;
 મોકલીઆ પ્રભુ ! તે આદેશ, કરી આવ્યા અતિહિં વિપેશ. ૮૪
 કહીઓ ઉદંત સવે આમૂલ, રાજા હુઓ તસ અનુકૂલ;
 માન્યા તે નિજ ધરિ જાય, સહુ મનિ [સાં] આણુંદ થાય. ૮૫
 કરઇ સન્નઇ મુદ્દત્ત દિન સર, જિગ કહવાઇ તે વારં;
 રૂત્રવડમાં થયા તે દિનથી, રૂમજ ચિંતા હુઇ તે મનથી. ૮૬
 તેડી હિંસકનઈ પસંભાપ્યું, કિસિં સૂચિં તેં સહી રાખ્યું
 કહઇ હિંસક મ કરો રોશ, મત દેખો સેવકદોષ ! ૮૭
 થયો પોદો નંદન આજ, વિણ પશ્ચિ સરઈ કિમ કાજ !
 આરાધો વક્ષી કુલદેવ, તે કરસ્યઇ વાર હેવ. ૮૮
 કુલદેવી મિં આરાધી, તે તો આવી બોલી વાધી;
 કહઇ સ્યઇ કામિં મુજ સમરી ? જવ બોલી આવી અમરી. ૮૯

૧-ગોસાળ. ૨-ન ! નહિ.

૩-તેવડ, તજવીજમાં. ૪-મહને, કનકરથને. ૫-કહ્યું; સંભલાવ્યું.

વિનવી કહિઉં સુત કરી સાજો, રાખો અલ્લ કુલની લાજો;
 કહઈ અમરી એ મિં ન થાય, કહો કીધા વિણુ કિમ જાય. ૯૦
 કરો કાજ એ હિયડઈ વિમાસી, રનકરિં લાજ તુલ્યી જાસી;
 કહઈ દેવી એ છધ કર્મરોગ, ન ટલઇ દેવિં કર્મભોગ ! ૯૧
 તો કહો હવઇ રયું કરવું, કહઈ દેવી કહિઉં મનિ ધરવું;
 કહો કિસ્મિઓ તે ઉપાય, જેણિં કારજ આપણું થાય ? ૯૨
 કહઈ દેવી સુણો અવદાત, તે વિમલપુરિં અવદાત;
 જાનીવાસ્યઇ સાંજની વેલા, એક પૂરૂષ આવઇ તે ભલા ૯૩
 અંદરાય કહી બોલાવે, દેઇ આદર અતિહિં વિભાવે;
 તે પરણી તુજનઇ આપસ્યઇ, પછઇ જાસ્યઇ તે નિજ દેસઇ. ૯૪
 ઇમ કહી ગઇ નિજ ઠાણુઇ, ઇમ વિવા હુઇ નિરવાણુઇ;
 કરી તામ (તાન) સજાઈ રૂડી, જગિ જાણી તિનહીં કૂડી. ૯૫
 કર્યું કટક ધણું તેણિવાર, ગજ રથ પાયક અસવાર;
 ખીજા મંત્રીનઇ રાજય ભલાવ્યું, સહુ લોકતણુઇ મનિ ભાવ્યું. ૯૬
 સાથિં બહુ કટક નહીં પાર, સાથિં રાજકુમાર હજાર;
 વિવહારીનંદ અનેક, ધણા વાજત્રના સુવિવેક. ૯૭
 એમ આડંબરસ્યું આવ્યા, વિમલાપુરી કુશલે વધાવ્યા;
 રાજાઈ આદર બહુ કીધા, અતિ સુંદર-આવાસ દીધાં. ૯૮
 રજાતિહાં કણિ મન ઉલ્લાસઇ, હવઇ અનુક્રમિં સુખ-વિલાસઇ;
 આવ્યું લગનદિવસ તેણિ વેલાં, થયા સજજન સહુ બેલાં. ૯૯
 તિહાં જનમણુસજાઈ આંણી, કરઇ ઉતાવળિ અતિ તાણી;
 કહઈ વર વેગિં પધરાવો, કિસ્મો ઉત્તર દીજઇ ભાવો. !૩૦૦

૧-વિચારી. ૨-નિકર, નહિતો.

૩-મૂલમાં “રાજકુમારના હજાર,” એવો પાઠ છે.

૪-નમણું. વરને ઘોડે ચઢવા પહેલા નહવડાવવામાં આવે છે તે.

હા હા કરી તે સમજવછ, સામગ્રી કરી કરીનિં આવછં;
પણિ ચિંતા મનિ આવી મોટી ધરમાંહિ વાત છઈ ખોટી. ૧
તેણી ચિંતા ન ગમઈ કાંઈ, વાન્નંગાન્ન મનઃસુખ નાંઈ;
નવિ દીવો કરવો સુહાય, નવિ ધવલમંગલ દેવાય, ! ૨

(ચાલુ ચરિત.)

હવછ દેવીવચન સંભારી, નેઈછ વાટ વેલાછ તુભારી;
એતલછ તુભે દરબારછ આવ્યા; તુભનિં ચંદ કહી ખોલાવ્યા ! ૩
વાંછિતા તુભે ભલછ આવ્યા, ચિંતા શોક દૂરિં વેલાવ્યા;
ભલું થયું તુભનિં કહું છું, દેનવચન ખોટું વહું છું. ૪
એ વાત સહી એમ થાસ્યઈ, એ કામ તુભેજ કરાસ્યછ;
ને વેલા લગનની જસ્યછ, તો ધણું એ માહું થાસ્યછ. ૫
બહિર બહુ લોકોજ મિલિઆ, અતિ રૂપ દેખન આકુલીઆ;
અહ તો જબાપ ન થાય, તે માટિં માનો રાય ! ૬
જવ ચંદ કહછ એકાંત, મિં નવિ થાયે સિદ્ધાંત;
તો નૃપ કહછ અહો પાંચે મરસ્યું, છટોતુજનિં તે પરિ કરસ્યું. ૭
ચંદ કહછ એ પાપજ મોટું, દીસઈ છછ સધલું ખોટું;
ને કીજઈ તો બહુ પાપ, ન કરં તો મરણ સંતાપ. ૮
જીવતો નર મંગલીક કોડિ, તે કરતાં પણિ નહીં ખોડિ;
એમ વિચારી કહછ તો વાર, વાગાં ઢોલ નિશાણુ ઉદાર. ૯
કીધા દીવા દીવી કોડિ, દીછ ધવલ સોહાસણુ બેડિ;
થયાં હરપકારણુ સવિ રૂડાં, હવઈ મંગાણુ કરછ નવિ રૂડાં. ૧૦

ઢાલ—ચોપાઠની ૧૪

સંવત સોલ નવ્યાસી જાણી, આશો શુદિ દશમી ચિત્ત આણી;
શીલ-અધિકારિં ચંદનરેશ, પ્રેમલાલચ્છી શીલ વિશેષ. ૧૧
તેહ તણો ખીજે અધિકાર, પૂરણ પુહુતો જન સુખકાર;
શ્રીતપગચ્છમંગલ માહંત, શ્રીહીરવિજયસૂરીસર સન્ત. ૧૨

જેહનું લોકોત્તર સરૂપ, પ્રતિબોધ્યો જેણુ અકબર ભૂપ;
 ૫૮ માસિ સવિ દેશ અમારી, તીર્થલોક લય ટાલણુહારી. ૧૩
 તાસ પટોધર અધિકા રંગ, શ્રીવિજયસેનસૂરીસર ચંગ;
 કુમત મતતરૂઅરનો કન્દ, છેલ્લો જેણિું દાલ્યો કન્દ. ૧૪
 તસ પાટિ શ્રીવિજયતિલકસૂરીદ, દરિશન દીર્ઘ પરમાનંદ;
 તાસ પટોધર તેજિ દિણુન્દ, શ્રીવિજયાનન્દસૂરિ સૂરીદ. ૧૫
 શમદમ લોકોત્તર વયરાગ, દિનદિન જેહનો અધિક સોભાગ;
 ગુણ ગાઘ સુરનર નિશિદ્ધિસ, માનઘ જેહનિં બહુ અવનીશ. ૧૬
 તસ શાસનવાચક શિરરાય શ્રીશુરેશુનિવિજય ઉઝઝાય;
 તાસ શિષ્ય દર્શનવિજય લણુધં. એતલઘ પૂરણુ સહુધં સુણુધં. ૧૭
इति श्रीचंद्रायणिनामरासे, द्वितीयोधिकारःसंपूर्णः ॥ २=३१७

(તૃતીયાધિકાર મંગળાચરણુમ્.)

ઢાલ—ચોપાઘની ૧૫

સુણો હવર્ધ ત્રીજે અધિકાર, સુણતાં જનનિં વિસ્મયકાર;
 વર, ઘોડાનો આદર કરઘ, નમણિ સોહાસણિ તે આદરઘ. ૧૮
 મિદ્યું મહાજન યાયક ભાટ, વિવિધ વાજીત્ર બત્રીસબદ્ધ નાટ;
 વાહન વિમાન અનઘં ચક્રડોલ, પાલખી વાવિતર રંગરોલ. ૧૯
 એમ અનેક રચના મંડાણુ, ગાયન ગાઘ સુણુધં સુખણુ;
 દેવ; દાનવ; માનવ; કિતરા, જલ્દય અસુર હરપર્ધ ચિતરા. ૨૦
 જેવા મિલીયા કોડિ બહુ લાખ, છાયો ભૂતલ ગગન સભાખ;
 નમણુ કરી પીડી કરી સાર પહિર્યા વસ્ત્ર સવે શિણુગાર. ૨૧
 માથઘ મુકુટ મણિ માણિક જડયો, બાણુ વિધિ આશ્ણિધં ધડયો;
 કાને કુંડલ અતિ દીપંત, રવિશશિમંડલનંધં છપંત. ૨૨
 નિલવટિ ટીલું રતને જડયું, શોભાઈ જનમનિં અતિ ચડયું;
 કાટિ અંપકકુલીનો હાર, મોતીમાલા અતિહિં ઉદાર. ૨૩

બિહું બાહે બહિરખા નવલખા, વિલય વિલાયા કરિં બહુ લખાં;
 મુદા જડિત અંગુલીઈ શોહ, કંદોરો દીકઈ અતિ મોહ. ૨૪
 નયને અંજન ખંજનવાન, મુખિ આરોગ્યા સોહઈ પાન;
 સોવનવાનસારિખી દેહ, જાણે કૂદ્યો સુરતર એહ. ૨૫
 જાણું એ નવ મનમથ ભૂપ, કર્યો શિણુગારનિં સહજસરપ;
 તે અલંત શોભાનું પૂર, દીસઈ અધિક અધિક તનુનૂર. ૨૬
 દેખી લોકનઈ વિસ્મય હુઓ, [સહુકો દેખી અચરિજ ભયો;]
 પહેરી પટકુલક લાય, ૧પસમાં શ્રીફલ અતિહિં સોહાય. ૨૭
 વર, ઘોડઈ હુઓ અસવાર, લૂણ ઉતારઈ કુંઆરી નાર;
 સોહાસણિ ગાધ વરગીત, જોતી વરનિં દેતી ચિત. ૨૮
 નાદ નિશાણુ ૨મદલ દોંકાર, ભુંગલ બેરી શબ્દ ઉદાર;
 પંચ શબ્દન બેરી(ફેરી)નાદ, ખેલાખેલઈ મનિં આસ્હાદ. ૨૯
 કે ગાથા કે છંદોચાર, શંખનાદ કે કરઈ ઉદાર;
 એણિ પરિ અનેક વાજત્ર વાજતઈ, મસ્તક છત્રત્રય રાજતઈ. ૩૦
 ચામર ચિહું પાસાં ચોશાલ, દેખી વરનું ૩૫ રસાલ;
 ચમક્યા લોક કહઈ સ્યું ખંભ, હરિહર કિં! નર એ સ્યું દંભ ? ૩૧
 ઇમ અનેક કદપના કરઈ ચલંખ્ય, નરનારી બહુ હોઈજો ૪દખ્ય;
 એક કહઈ ધન માતા-પિતા, જોહના બેટા એહવા છતા ! ૩૨
 એક કહઈ ધન ખંધવ મિત્ર, એક કહઈ ધન બહેન પવિત્ર;
 એક કહઈ ધન સસુરો સાસ, એક કહઈ એ પ્રેમલા જાસ ! ૩૩
 ++સૌભાગ્યાદિક ભંડાર, પામી એહવો જે ભરતાર;
 પદ્ધતિ સખત પ્રશંસાહ થાય, થોકિં થોકિં ચાલ્યા જાય. ૩૪
 એતલઈ પ્રેમલાલચ્છી લાય, એક હજાર તે બહુ સમુદાય;
 આડંબરસ્યું સાહમા જાય, ઠાંમિ ઠાંમિ થોકિં ચિર થાય. ૩૫

૧-પસલી ઉપરથી. હાથમાં. ૨-માદલ. ૩-લક્ષ, લાખોગમે. ૪-દક્ષ.
 ૫-હેતુગર્ભિત અન્યથા, વિગેરે.

કહે' 'સલોક સાહમા કહવાય, સુણતાં લોક રલીઆયત થાય;
 જેહવા કહઇ સાલા સમુદાય, તેહથી ચઢતા કહઇ ચંદ્રાય. ૩૬
 એમ ચૌહટિં ચૌહટિં થોકિં થોકિ, જુધ નરનારી તિહાં તોકિ;
 એહવધ જે બહુ માંડવી ગયાં, તે જોવા સાહમા ઉમયાં. ૩૭
વીરમતી, તે જે નિજ વહૂ, આવ્યાં જિહાં જુધ છંધ સહૂ;
 સાસુ, વહૂ લેધ ચૌહટામાંહિં, પેઢી ગ્રહી ઉભા રહ્યાં તિહાંહિં. ૩૮
 એહવધ વર તે પેઢી પાસિ, આવી ઉભો મન ઉદહાસિ;
 કહધ સિલોક સાલાનધ હસધ, એક એક સાહમા થધનિં ધસધ. ૩૯
 જોતાં જોતાં ગુણાવલી નારી, દેખી રૂપાવયવ વિચારી;
 ગુણાવલી ઓલખીઓ નાહ, સાસુ સુણો વાત એક આહ. ! ૪૦
 એ વર સ્યું તુઠે ઓલખો, સાસુ લણધ વહૂ એ સ્યું જખો ?
સિંધુ દેશ નૃપનો એ પૂત, કહધઉ ગુણાવલી એહ ઉસૂત. ૪૧
 બાઈ ! એ બેટો તુઠારો રાય ! સાસુ કહધ તેકિહાં અહીં આય;
 વિદ્યાધ મિં પીલ્યો તેહ, દેવિ ન ટલધ ચંદ્ર કિહાં એહ ! ૪૨
 ગુણાવલીધ ઉલખ્યો નિરધાર, ફેરીફેરી કહધ વારોવાર;
વીરમતી નવિ માનધ તેહ, ગુણાવલી કહધ નવિ જાણધ એહ. ૪૩
 વલી ગુણાવલી કહધ નિરધાર, સહી 'અહિનાણુધ' મુજ ભરતાર;
વીરમતી કહધ કરધવાત, નહીં એ સહી તે માહરો જાત. ૪૪
 તે જોધસ્યધ આપણુ તત્થ, વિદ્યા લેસ્યું તેથી સમત્થ;
 તો ઉઠે સ્યધ તે ખાટથી ! સ્યું વારંવાર કહધ નાટથી ! ૪૫
 મનિ ચિંતઈ રાણી વલી, એ દીસધ છધ અતિ વાઉલી,
 માતાનધ વિદ્યાબલ જસ, તેહના સુત કિમ ન હો અબ્યાસ. ૪૬
 એમ થોકિં થોકિં જણાવધ વહૂ, જધ તોરણુ તે પોહોતાં સહુ;
 સાસુ આવી મુહુકધ જમાય, તેડ્યો માહેરામાંહિં શુખાય. ૪૭
 આણ્યા સોગટ પાસા સાર, વર બાજોઠ અણાળ્યો સ(ફા)કાર;

૧-શ્લોક. ૨-પુત્ર. ૩-જેની માતાને વિદ્યાબળ સંપાદન થયું, તો તેના પુત્રને તેનો અભ્યાસ કેમ ન હોય ! એવો ભાવાર્થ છે.

રમવા માંડ્યો રંગિં ચંગ, રમતા રમતા આણ્યો રંગ. ૪૮
વયલે કરી જણાવઈ આપ, માંડ્યો મોટો સુણને વ્યાપ;
ચંદ્ર^૧જણુષ સુણિ વચ્ચિ, ચિત્ત ધરે તું પ્રેમલાલચી. ? ૪૯

હુહા—૨

“ પૂરવદેશ આભાપુરી, જિહાં છે ચન્દનરેશ !
ખાળેક પાસા સોગડાં, તસ ધરિ અછે વિશેષ. ” !

એમ કહઈ પાસા ઢાલતો, સુણી ચિંતઈ તે નાર;
રાય ‘સિંધૂદેશથી’ આવીયાં, ‘પૂરવ’ કિસ્થો ઉચ્ચાર. ! ૫૦

ચિંતિં ચમકી તે સુંદરી, રમતાં રંગિં જવ;
લગનવેલા તે પરણીયા, ચોરીમાંહી સુભાવ. ૫૧

પંચ તુરંગમ આપીયા, ધન મણિ માણિક હેમ;
તે સાથિં નિજ નારીનંધ, લેઈ બેઠો રથ એમ. ૫૨

જનીવાસા દૂંકડા, પરવરિઓ પરિવાર;
આવઈ તવ હિંસક જણુષ, ચંદ્રાય અવધાર. ૫૩

સંસાઈ સવિ સૂચીઈ, હવઈ પહોંચો નિજ ઠામિ;
તવ ઉઠી તે ચાલીઓ, નારી કહઈ કાં સામી. ! ૫૪

ચંદ્ર કહઈ આવું સહી, હવડાં ટાલી શંક; !
સા પાલવ છાંડઈ^૩ નહીં, જિમ કો વલગઈ રંક ! ૫૫

૧-ચંદ્રરાજ પ્રેમલાલચીને કહે છે કેહું કહું છું તે ચિત્તમાં ધરને,
માઁ રાખજે. ૨-આ આભાપુરીના ચંદનું ચરિત્ર આંહી સૂધીની આવીજ
મતલબનું “ ચંદ્રાનનો રાસ ” એ નામે પંડિત મોહનવિજયે પણ રચેલું
છે. તેમાં અને આમાં મતલબ એકજ છે. પણ રચના, કાવ્ય, અને લેખક-
માત્રનો ફેર છે. આ “ચંદ્રાસાને” પણ હમો પ્રસંગે પ્રસિદ્ધ કરવા ઈચ્છા
રાખીએ છીએ. પ્રાચે “આભાપુરી” એજ બરમામાં આવેલ “આવા” શહેર
છે, એમ માનવામાં આવે છે. અર્થાત્ હાલ જે “આવા” છે તેજ પૂર્વે
“આભાપુરી” હતી, અને પ્રાચે ચંદ ત્યાંનો જ રાજ હતો. સંપ્રદર્શી.

૩-પાલવ-પદ્ધતિ છોડતી નહિ.

વયણ કહિઉં સંભારતી, રમતાં જે નર નાહિં;*	
કહધ સાથિં ઝારી ધરી, આવીશ હું પણિ તિહાંહિ.	૫૬
૧તાણિમેલી તે બિહું કરધ, માહો માહિં દેખી;	
તવ હિંસક હાડી કરી, તાણી આણી રહેવેખી.	૫૭
રે ! અહિલીતું વાઉલી, નવિ કોહની તુજ શું ?	
લાડ કરે તું પિતાધરે, વલગધ સ્યું જિમ રંધ ?	૫૮
તવ અણખોલી એકલી, ઉભી રહી ઉઠાસ;	
સહુ સહુનિં ધરિ ગયું, ચંદ- ગયો તર પાસ ^૩	૫૯
કોરટમાંહિં જઈ ઠંચો, ^૪ સાસુ વહૂ એ આય;	
એસી ગગનિં ચાલીઓ, તર દીધો (જિમ) જવ હાય.	૬૦
જેતા તમાસા વાટનાં, સમય પ્રભાતિં જાણિ !	
પકિહાંકણિં ૧પ્રાભાતિક સુણધ, ગીત ગાન શુભ માણિ !	૬૧
કે પહિરધ ^૭ પરિધાન વર, ૮કુચકંસ્યું કસંતિ;	
કે સૂતા નિજ નાહનિં, જગો સ્વામિ હસંતિ !	૬૨
સમરણ કે ભગવંતનું, કે ૯પટિકમણી કાણ;	
કે ખેટી દૂહધ ગાયનિં, કે સિંગારહ કાણ.	૬૩
ધમ અનેક ચિન્હ માણસાં, તિમ તિર્યંચહ બેદ;	
કોકિલ કૂકડા મયૂરના, દેખધ ધરી ઉમેદ.	૬૪
પ્રહવહસી પૂરવદિસિં, ^{૧૦} રગતવણું વિશેષ;	
ઉચ્ચો રવિ રલીઆમણો, તારો તેજ રહિઉ રેષ.	૬૫

*નાથે, પતિએ. ૧-તાણામેલ-તાણાતાણ. ૨-દૂર કરીને, છુટી પાડીને.
 ૩-જે ઝાડઉપર બેસીને આભાથી તે આવ્યો હતો તે ઝાડ પાસે.
 ૪-પરઠાથો, પધરાથો, ખેઠો. ૫-કણે, પાસે. કાઈક ભયજો.
 ૬-પ્રભાતિક, પ્રભાત ગાન. ૭-પ્રધાન, હત્તમ.
 ૮-કુચ-સ્તન. કાંચલીની કસોને કસંતિ-ખાંધતી.
 ૯-પ્રતિકમણ. ૧૦ પ્રતિકમણ. રાત્રીના પાપોથી પાછા હઠવાની બિધિ.
 ૧૦-પૂર્વદિશા, રગત-રંગાવર્ણવાળી યંધ.

નદી સરોવર પરવર્ચી, નરનારી તિર્થચ;	
વનવાડી સવિ જગીઆ, દેખી પંખીપ્રપંચ.	૬૬
ગામ નગર પર્વતતણા, જોતાં વિસ્મય ઠામ;	
સાસુ વહૂ આણુંદસ્યું, નૃપ પુહુતો નિજ ઠામ.	૬૭
નિજ 'આરામિ' તરૂં ઠવ્યો, આવી નિજ ધરમાંહિં;	
કંબ આણાવી વહૂકન્હિં, મંત્રી; મોકલી તિહાંહિં.	૬૮
નગરનીદ તે રૂપહરી, કરી ગર્વભીતું રૂપ;	
ગુણાવલી જોલિંકરી, આવી જિહાં જઈ ભૂપ.	૬૯
તિહાં પહિલો અંદ નરપતિ, જઈ શય્યાયાઈ સત;	
કંબા ઠવ્યો જગીઆ, બલ નિદ્રાથી વિગૂત.	૭૦

ઢાલ રાગ ધવલ; ધન્યાસી. વિવાહલામાં

નમણ કરાવવા; એ દેશી. ૧૬

આલસ મોડી ઉડીઓ, અલવેસરરે;	
હૃયયડા આણી હેજ, રાણીનિં ભણુઈ એ.	૭૧
જિહાં ગયા હતા રાણીઅ, સા પભણુઈ રે;	
નિસુણો નાહ નરેશ, રાણી સવિ મિલી એ.	૭૨
રમતાં હુંખડ હવ, તુમ્હે જગીઆ એ;	
સામી! અવર ર્યું કાજ, લાજવંતા જના એ.	૭૩
રાય હસી કહે તો ભલું, મોટો હું બડો એ;	
તુમ્હે સહી રમીઆં આજ, કાશ અઢારસિં એ. !	૭૪
ચમકી નિસુણી વાણીય, તે રાણીરે;	
મીઠલ કંકણ હાથિ, દેખી નૃપ સહી એ.	૭૫

૧-રથજે.

૨-લેઈ લઈને, ઉતારીને.

૩-ગર્વેડીતું.

૪-ગેલ, આતંદે.

ચિત્ત ચિંતા થઇ હેવ, હવઈ સ્યું કરંએ;	
જાણી મુજ નરેશ મારસ્યઈ, સ્યું કરસ્યઈ મુજ હવઈ એ.	૭૬
જઈ સાસનઈ વિનવઈએ, બાઈજીરે;	
તેહ તુહારો પૂત, દીઠો વિલમપુરી એ.	૭૭
મીઠલ કંઠણ હાથ, નયનાંજનરે?	
મનય રંજન શિણુગાર તે સવિ પહેરીઆં એ.	૭૮
વીરમતી નિસુણેવિ, રીસઈ ધડહડી એ;	
એ મુજ છિદ્ર જોયંત, તો હવઈ જોયજો એ!	૭૯
ધસમસી તેહ ઉઠેય, લેઈ ધૂરોએ;	
નૃપ શ્યાઈ ચઢેય, હઘયડઈ ચાંપીઓ એ.	૮૦
બધી હઘયડઈ ચઢેય, ગલેં જરો દીઈ એ;	
છિદ્ર જોયાં, ફલ જોય, દુષ્ટ હવઈ સહી એ.	૮૧
દેખી ગુણાવલી નારી મનિં ગહબરી એ;	
કહઈ સાસુ સ્યું કામ? એ તુલો કરો એ!	૮૨
મુજ વલ્લભ તુલ જાત! કિમ તુમ વહઈ એ;	
મારણિ કારણિ હાથ, મુજ એ દુઃખ દહઈ એ.	૮૩
જઈ વલગી તસ હાથ, રંએ વિલવિલઈએ;	
દીઈ મુખિ અંગુલી બાથ, કહઈ કૃપા કરો એ.	૮૪
સા ! નવિ માનઈ રોષ, અતિ આકુલી એ;	
કહઈ વહુઅર કર મૂંક, હુ એહનઈ હણું એ.	૮૫
તું નહીં મૂંકઈ હાથ, તો બિહુનઈ હણુંએ;	
ન ગણું સગપણ સાથ, રોષિં ધડહડીએ.	૮૬
ગુણાવલી કહઈ માય! તુલ વયણડાં એ;	
સંભારિં દુઃખ જાય, તેહ સંભારીઈ એ.	૮૭
જોવા જાતાં માત! તુમે ભાસિઉં એ;	

દુઃખ ન દેઉં તુજઝ, તે કાં વિસારિઉં એ. ! ૮૮
 એથી અવર કો દુઃખ, અધિકું કિરયું એ;
 નાહમરણથી આજ, જગમાં નહીં ધરયું એ. ૮૯
 વયણુ સુણી સા તેહ, કહ્યું સાંભલિ વહ એ;
 મુંકું હું તે માટિ, તાહરા વયણુથી એ. ૯૦
 તવ દોરો કરી તેહ, એલી રગતસ્યું એ;
 કોષ ન જાણુય તેમ, કૃડિં બાંધીઓ એ. ૯૧
 તવ થયો નૃપ કૂકો, સા તે દેખીરે;
 બોલઈ ગુણાપદી માય, એ સ્યું તુજ ઘટય એ. ૯૨
 સા લણુયું સાંભલિ નારી, જો કોઈ જાણુસ્યમ એ;
 તો નથી સંસારિ, તે મનિ જાણુજો એ. ૯૩
 તું જો બોલીસ ગમારિ, તો બિહું જાણુરે;
 હું મારીશ નિરધાર, તે તું સાંભલરે. ૯૪

દુહા.

વીરમતી કહ્યું સુણિ વહુ, તુજ અહવા તણિ કાજ;
 એ રાખ્યો મિં જીવતો, બીજું તાહરી બાજ ! ૯૫
 જો કે અવર જાણાવર્યો, આપણુ જે વિણુ વાત;
 તો જાણો તુજ બેહુ તણો, નિશ્ચિં કરીશ હું ધાત ! ૯૬
 એમ કહી નિજ દામિ ગમ, પાપિણી હૃદય કઠોર;
 નિર્દય નારી રોપથી, કર્મ કરિઉં એ ધોર ! ૯૭

હાલ. રાગ ધોરણી. ૧૭

રાણી હાથિં કૂકો, લેમ ડસડસ રાય;
 આંસુ આંખે આંણતો, તે પણિ; સાહમું તસ જોયરે.
 કરમે ન છૂટીએ. આંકણી. ૯૮
 કરમિં સીતા હરી રાવણિં, રામ કરમિં વનવાસ;

નલિ રમતાં હારી પ્રિયા, વલી તસ વિરહ વિલાસરે. કં ૯૯
 રાણી કહધરે ગુણાવલી, સાંભલિ તુંજ મુજ નાહ;
 મૂંઢપણાધં મિ તુજ દીઉં, એ સહી અંતરદાહરે. કં ૪૦૦
 હું! દોભાગિ પાપિણીરે, જમ કહી તેહનીરે વાત;
 તો તેણીધં કોધવશિં કરી, કરવા માંડયો તો ધાતરે. કં ૧
 દુઃખભરિ માથું હધયડલું, હાથરયું હણતી સોય;
 કરધ વિલાપ તે અતિ ધણા, કહો તહાં તસ વારે કાયરે. કં ૨
 દુઃખકારણ પ્રભુ હું રહવી, નહીં કોઈ તાહરો વાંક;
 સંગત ન કરત એહની, તો દુઃખ નાવત ટાંકરે! કં ૩
 સંગ ભલો ન કુમાણુસાં! સંગિં હોયે સુખભંગ;
 રંગ ન દેખી તે સકધ, કુસંગતે હોય દુઃખ અંગરે. કં ૪
 ચિન્ત ચિન્તધં ગુણાવલી, કિમ સચવાસધ એહ!
 રહુંડ બિલાડી ભય ધણા, દુઃખ દહધ હધયડધ વલી તેહરે. કં ૫
 કરી વિચાર મનિ પૂછવા, ગધ સાસુનિં પાસ;
 સાથિં લેધ કૂકડો, બેઠી મનહ ઉદાસરે. કં ૬
 પૂછધ સાસુ, કિમ વહૂ! આવ્યા વેગિં તું ચિન્ત;
 વહુ કહધ [બાધ સાંભલો,] વાંક સવિ મુજ કંતરે! કં ૭
 વલતું વીરમતી કહધ, વારી મિ તુંનિ મૂલિ;
 જો અધિકું બોલીશ વલી, તો સવિ મિલસ્યધએ ધૂલિરે. કં ૮
 તો વહૂ કહધ કિમ સાયવું, આધજી અવધારી;
 એહનધ ભય બહુ જીવના, જીવધ કિમ એ વિચારીરે. કં ૯
 સાસુ કહધ કરી પાંજરું. ધરી તેહમાંહિં રાખિ;
 ભય નહીં તિહાં કોઇનો, એ કરતાં મુજ સાખિરે. કં ૧૦
 તો સાસુ—આદેશથી, કીધું પંજર હેમ;

૨ તમારા દુઃખનું નિમિત્ત. ૩ થઇ.

૪ હું—ચોરાવું. ચોરાઇ જવાનો ભય.

મણિ માણિક રચણે જડિઉં, અતિ સુવિશાલ તે એમરે. ૩૦ ૧૧
 હેમ કચોલાં એ કર્યા, સોવન કાડિ સવાય;
 તેણિં ચુણિં ધાલધ તે ચુણુધ, તે પછે પોતે અન્ન ખાયરે. ૩૦ ૧૨
 દ્રાખ, બદામ, અખોડ એ, નિમળાં પસ્તાં સાર;
 મેવા મિઠામ ધણી, સૂખડી અતિહિં ઉદારરે. ૩૦ ૧૩
 દૂધ દહિં અતિ રૂઝડાં, ઉપરી વર તંબોલ;
 એણીપરિં સા સાચવધ, બોલધ નહીં દુઃખબોલરે. ૩૦ ૧૪
 નિતનિત એણીપરેં સાચવધ, બધસધ સાસૂ પાસ;
 સેવા કરધ તે અતિ ધણી, પતિપટપણની મનિ આશરે. ૩૦ ૧૫

(તૃતીયાધિકાર—પ્રશસ્તિ.)

હાલ. ચૌપાઇ રાગે ૧૮.

સંવત સોળ નવ્યાસીઓ જાણી, આશો શુદ્ધ દશમી ચિત્ત આણી;
 શીલ-અધિકારિં ચન્દ્ર નરેશ, પ્રેમલાલચ્છી શીલ વિશેષ. ૧૬
 તેહ તણો ત્રીજો અધિકાર, પૂરણ પુહુતો જન સુખકાર;
 શ્રીતપગચ્છમંડળ માહંત, શ્રીહીરવિજયસૂરીસર સંત. ૧૭
 જેહનું લોકોત્તર સરૂપ, પ્રતિબોધ્યો જેણુધ અકબર ભૂપ !
 પટમાસિ સવિ દેશ અમારિ, તીર્થલોક ભય ટાલણુહારી. ૧૮
 તાસ પટોધર અધિકા રંગ, શ્રીવિજયસેનસૂરીસર ચંગ;
 કુમત મગતરૂઝરનો કન્દ, હેલો જેણિં ટાલ્યો કન્દ. ૧૯
 તસ પાટિ શ્રીવિજયતિલકસૂરીન્દ, દરિશન દીઠધ પરમાનન્દ;
 તાસ પટોધર તેજિ દિણુંદ, શ્રીવિજયાનન્દસૂરિ સૂરીન્દ. ૨૦
 શમદમ લોકોત્તર વચરાગ, દિનદિન જેહનો અધિક સોભાગ;
 ગુણ ગાઈ સુરનર નિશિદિસ, માનધ જેહનિં બહુ અવનીશ. ૨૧
 તસ શાસનવાચક શિરરાય, શ્રીગુરુમુનિવિજય ઉવઝઝાય;
 તાસ શિષ્ય દર્શનવિજય ભણુધ, એતલધ પૂરણ સહુઈ સુણુધ. ૨૨
 इति श्रीचंद्रायणिनामरासे, तृतीयोधिकारः संपूर्णः ॥—४२२॥

(ચતુર્થોધિકાર.)

(કનકઢવજ અને પ્રેમલાલ વિમલપુરીમાંનો વૃતાંત.)

વસુચંદ પરણી પરણી, ચાલ્યો વહૂ લેય,
ચાલે રથથી ઉત્તરી, તવ ગ્રહીઓ પતિવચ્ચ પદ્મેવ;
તવ હિંસક હાકી કરી, હાથ મુંકાવી તાસ,
તાણીનિં ધરમાં ધરી, સા તવ થઇ નિરાસ. ૨૩

હહા.

ચિત ચિંતાઈ અણુમણી, મુખિ ધૂંધટ ધરંત;
‘સંસાવચન સંભારતી, દૂહાતણો વિરતંત. ૨૪

“પૂરવદશ આલાપુરી, તિહાં વસે ચંદનરેશ;”

એહ સંકેત કહી ગયો, નામે નગર નિજ દેશ. ૨૫
ઈહાં કપટ કિસું હોસઘ, રચું ચારચઘ જિનદેવ; !
પરણ્યો રમણુ હું પરિહરી, ન કરું પરનર સેવ! ૨૬
કષ્ટ પડ્યઘ જો રાખીઘ, શીલતણી નિજ ટેક;
તો જગિ કીરતિ વિસ્તરઘ, ગુણુસ્તુતિ કરઘ અનેક. ૨૭
ચોથઘ અધિકારઘ પ્રેમલા, દીપાવી નિજ શીલ;
ચંદ બૂપતિ મુખે જપતી, પામરચઘ સંપદ લીલ. ૨૮

હાલ રાગ આશાઉરી (આશાવરી) ૧૨

સા અણુમણી પ્રેમલા ડસહસતી, દિવસ થયો તિહાં એક;
રાતિ પહી તવ સુવાવેલા, આવી ધાવિ વિવેક.
મુણો વહૂ! સૂઓ ધરમાંહિં, જહાં સૂતો જઈ તુંજા નાહ;
મુણો વહુ જઘ સૂઓ ધરમાંહિં. આંકણી. ૯૨

૧—ચંદે ચોરીમાં પાસા ખેલતી વખતે કહેલા શબ્દોને.

મમ કહી ધરમાં ધાલી વહૂનિં, સાંકલી દીધી ૧આરિં;
તવ શય્યાઈ કોઢી દેખી, રહી એક ખૂણુષ નારી.

સુણો પ્રિયા ! આવો સેજી રંગે. ૩૦

તવ તે બોલ્યો કોઢી વયણે, તું જઈ કાં રહી દૂર;
આવો સેજી ! રંગિ રમીજઈ મયણરસ ભરપૂર.

સુણો પ્રિયા ! આવો સેજી રંગિ, જિમ મિલીઈ અંગોઅંગિ;

સુણો પ્રિયા ! આવો સેજી રંગિ !

આંકણી ૩૧

વયણુ સુણી પ્રેમલા મનિ ચિંતઈ, એસ્યું લાગો વાય;

એ કોઢી કુણુ હું કુણુ એહનિં, માદરે એ સ્યું થાય ! સુ. ૩૨

કાં રે ! પ્રાણપ્રિયા તું દૂરિં રહી, અણુબેલી મૂલ;

નિસુણી તે વાણી પ્રેમલાને, લગૂં માથા શૂન. સુ. ૩૩

વલતી સા એમ લણુઈ, રે કોઢી ! બોલ સંભાલી બોલ;

અણુયુગતું ન વિચારઈ, તે તરણુનઈ તોલ ! સુ. ૩૪

સાંખિઉં એક વયણુ પણિ, ખીણું સાંખીશ નહીં નિરધાર;

જે અણુસમજું નારી બોલાવઈ, તે તો સૂઘો ગમાર. ! સુ. ૩૫

તવ તે કનકધન્ય એમ બાપઈ, ઉચડી બોલિ મ બોલ;

તુંકાંતા મુજ ! હું તુજ વલ્લભ, તો ! રાણી શુભ બોલ, સુ. ૩૬

સિંહુ દેશની તું ધણીઆણી, રાજઋદ્ધિ એ સાર;

આરાધસ્યઈ સહુ એ તુજ આણા, તુજ લાયગ નહીં પાર. સુ. ૩૭

વયણુ સુણી વિપસમ તે બોલઈ, રે સ્યું બોલિઓ ધૂલ;

એક તો કરમિં કોઢી કીધો, કાં ! ન વિચારઈ મૂલ. સુ. ૩૮

ધિગ્ એ દેશ ! પુર રાજ્યરિક્ષિનિં, ધિગ્ ધિગ્ તુજ અવતાર

તું કોઢી દુઃશતિ સહિ જઈસે, ધિગ્ ધિગ્ તુજ કિરતાર ! સુ. ૩૯

હું છું સજી, પતિ મુજ અંદજ, તું કુંણુ કોઢી રંક ?

જો મુજ હાઈ તું કિસ્યુંઈ બોલાવીશ, તો નહીં ગૂદર ટંક ! સુ. ૪૦

પાપી દુષ્ટ દુરાતમ તુહીજ, જે વાંચછ પરનાર;
 ધિગ માતા જોણીધં તું જણ્યો, અધમાધમ સંસાર. સુ. ૪૧
 એમ કરતાં રજની ગઇ સધલી, હુઓ જવ પરઆત;
 તવ સાંકલી તે ધાવિ ઉઘાડિં, પૂછઈ જઈનિં જાત. સુ. ૪૨
 પ્રેમલા બાહિર આવી ઉભી, અણુભોલી નઇં ઉદાસ;
 સહીઅર સહનિં કાં! ઇમ પૂછઇ, તવ સા મૂંકઇ નિસાસ. સુ. ૪૩
 સખી પિહરિ જઈ પ્રેમલાની, જનકનિં કહેવા ઉદંત;
 પ્રેમલા અણુમણી રોતી દીસઈ, તેડી પૂછો એકંત. સુ. ૪૪
 એહવું પૂછી ન શકી તવ ધાવી, જઈ પૂછ્યો સુત; પલણેય;
 મુજમાં તેણીધં કાંઇ ન ઉગારિઉં, અધમાધમ મ ગણેય. સુ. ૪૫
 સયલ વૃન્તાંત કહો તેનિ સુણી, ચિંતઈ કિર્યો જળાપ;
 પૂછસ્યઈ રાજ તો કિર્યું કહસ્યું, પ્રગટિઉં પૂરવપાપ ! સુ. ૪૬
 બાહિર આવી સા અતિ રોતી, હૃદયડું હણતી હાથિ;
 નિસુણી નૃપ, રાણુ નઇં હિંસક, પૂછઈ વિલગી બાથિ. સુ. ૪૭

દુહા.

પૂરવસંકેતઇ કહિઉં, ^૩કવિલાઈ કુવચન;
 પ્રેમલા ભૂથન સંગથી, વિણકું પુત્રરતન. ૪૮
 વહ કહીઈ કિં? શાકિની, પાપિણીઈ કીધું અકજન;
 વચર પોણું પરજન્મનું, કહેતાં ઉપજઈ લજન? ૪૯

હાલ. રાગ સિ-ધુઓ આશાઉરી. ૨૦

કાં કવિલા દુઃખ કિર્યું, કાં કુટઈ સ્યું તો કિર્યું;

૧-વૃન્તાંત, ખબર. ૨-પલણુવુ.--ખોલવું. જાણ્યો.

૩-કવિલ-વખાણ, સ્તુતિ વિગેરે જાણનાર. તેમ આંહી વધુ નિન્દાદિ
 જાણનાર સી કવિલા.

તો કિરયું સુતનિં ક્ષેમકુશલ ૧અછછ એ. ૫૦
 કવિલા કહછ ને ૨હોછ ! તો વલી દુઃખ રયું અવરઠે કોઈ;
 જઘ નોઈ સુત સુરકુમરસમે હોતો એ. ૫૧
 તે એક રાતિ પ્રસંગછએ, વહુ આવી તેહ સંગિ એ;
 અંગિંએ ગલિત કોઠ કહિણ થયોએ. ૫૨
 તે દુઃખ હૈઈ સાલછએ, તે કહો કુણ હવછ ટાલછ એ;
 ટાલછએ કોઠ કહિણ દુઃખ એ સહી એ. ૫૩
 મિલી કુટુંબ સવિ પરિવાર, કરઈ કોલાહલ દુઃખકાર;
 દુઃખકાર વયણ મુખિં તે ઉચ્ચરછ એ. ૫૪
 હાં હાં દૈવ ! કિરયું હવું, હરખમાં દુઃખ થયું નવું;
 અભિનવું બહુ સરપ કહો કિમ કહીછ એ. ૫૫
 ધમ અનેક વિલાપડા, બહુ પરિ કરઈ તે બાપડા;
 બાપડા દીનપણુછ ધણું દુઃખ રડછ એ. ૫૬
 નિસુણી આલપંપાલ એ, ૪અકરંધવજ ભૂપાલ એ;
 ભૂપાલએ સુખ્યુદ્ધિ મંત્રી સાથિં મિલી એ. ૫૭
 નેવા કારણ આવીઆ, દેખી કોલાહલ પાવીઆ;
 ભાવીઆ દુઃખડું હધયડઈ આપણુઈ એ. ૫૮
 ધિગ પુત્રી કુલખંપિણી, કિં ડાકિણી કહી શાકિણી;
 પાપિણીસંગિં પતિ કોટો થયો એ. ૫૯

૧-અછઈ-અછ, છે. છ+ઈ=છ. આ પુસ્તકમાં મ્હોટા ભાગે “એ”
 કારને બદલે “અથ” વાપરવામાં આવેલ છે. દાખલા તરીકે “છ” ને
 બદલે “છઈ”, “દહે” ને બદલે “દહછ”, “પણે” ની બદલે
 “પણુછ” વિગેરે ૨-હોઈ-હોય. “ય” કારને ઠેકાણે પણ સર્વ ભાગે
 “ઈ” કાર વાપરવામાં આવેલ છે. માત્ર હમોએ ધણેજ જુજ ઠેકાણે ઈકાર
 કાઢીને ચકાર કર્યો છે. તથાપિ દરેક સ્થળે ઈકાર હોવાથી તેને પ્રસંગ
 વિચારી “ય” કાર “ઈ” કાર અથવા “એ” કાર વાંચવો, એ વાંચનારને સુગમતા
 બચું થશે. ૩-તો પછી તે વિના દુઃખ બીજું રયું હોય ? ૪-પ્રેમલાપિતા.

મંત્રી કહઈ તે દેખીઈ, પછઈ પુત્રી રહેવેખીઈ;
 ઉવેખીઈ દેખી નજરઈ તે સહી એ. ૬૦
 જઈ ઘરમાં તે દેખીઈ ગણિત કુષ્ટ વિશેષીઈ;
 વિશેષીઈ ભૂપ ભણઈ મંત્રી સુણો એ. ૬૧
 એ વિષકન્યા જાણુજો, ડાકિની કઈ મનિ આણુજો;
 જાણુજો બિહુ કુલિ દુઃખદારઈ રઈ એ. ૬૨
 મંત્રી કહઈ સુણો રાજઆ, એણું વાતિં સહી લાજઆ;
 લાજઆ તો તુજો દુઃખ દેખો સહી એ. ૬૩
 પણિ એક સુણો હવઈ, કાઠ ઘણા દિનનો જવઈ;
 કિમ્ રહવઈ? એક દિનમાં એવડો એ. ૬૪
 બહુ દિન સડી એ ચામડી, દીસઈ જઈ કાઠી જાડી;
 તડખડી ન હુઈ એકજ રાતિથી એ. ૬૫
 તો નૃપ કહઈ તું ડેવંચીઓ, માયાઈ તું જખંચીઓ;
 વંચીઓ તો તું ઈમ જોલઈ સહી એ. ૬૬
 બાહિર આવી પદેખઈએ, કપટ નાટિક આલેખઈ એ;
 આલેખઈએ દુઃખ દેખાડઈ ભૂપનિં એ. ૬૭
 દુઃખ દેખી તેહનું ભૂપ, પડીઓ અંદોહમાંહિ કૂપ;
 વિરૂપ થઈ રાજા એહવું લવઈએ. ૬૮
 જાઓરે પુત્રી હણો, શ્લોકીરૂપ એ અવગણો;
 અવગણો મુજ નજરિં નવિ આણુવી એ. ૬૯
 એતલઈ રાય કનકરથ સજજ થઈ સધલો સતથ;
 લથઅથ કરતા નૃપતિં વિનવઈ એ. ૭૦
 સ્વામી અહ્ન કરમિંહવું, સરજ્યું ન છૂટઈ કોઈ કંચું;

૧-ઉવેખીએ, આશી કાઠીએ, ધિક્કારીએ. ૨-હોવે? હોય!

૩-ઠગાયો. ૪-ખુટયો. માયા-કાદવમાં દબાયો.

૫-દેખીએ. ૬-જોલખીએ, જોઈએ.

ધમિ હવ્યું તો હવઈ કહો કિમ કીજઈ એ. ૭૧
 ૧ખેટા ધમિ એ પાલસ્યું, ૨કલુપલાવ સવિ ટાલસ્યું;
 ટાલસ્યું દુઃખ સધલું તે મનતણ્યું એ. ૭૨
 કીજઈ અહિ પસાય એ જીવતી હો વહૂ રાયએ;
 પાય આલીનઈ ધમિ વિનવઈ એ. ૭૩
 મકરંધવજ નવિ માનઈ એ, કહણુ ન સુણઈ કાનિંએ;
 માનઈ એ અવગુણુ નિજ પુત્રીતણો એ. ૭૪
 હુકુમ કરી તે નૃપ વલ્યો, મનિ સદેહ તે નવિ ટલ્યો;
 નવિ ટલ્યો કાપ, કપટ દેખી થયો એ. ૭૫

હહા.

કૂકપટ દેખી કરી, રાગની મતિ શુદ્ધિ;
 મદિરા પીધઈ જિમ હોઈ, તિ થઈ ગઈ અધશુદ્ધિ. ૭૬
 પ્રેમલાનઈ પૂછ્યો નહીં, રાત્રિવાત વિચાર;
 ક્રોધ અશુદ્ધિ કહી ગયો,^૪ પ્રેમલાવધ ઉદ્ધાર. ૭૭
 પ્રેમલા મન ખીજઈ નહીં, એ પૂરવકૃતકર્મ;
 માહરા શીલપ્રભાવથી. સંપ્રતિ^૫ હુસ્થઈ જય ધર્મ. ૭૮

ઠાલ, રાગ ધોરણી રાણી હાથિં કુકડો, લેધ ડસડસ રોય^૬
 એ દેશી. ૨૧

અંત્યજ ૭કરિ ધરી પ્રેમલારે, લેઈ ચાલ્યા ધરખારી;
 દેખી લોક અતિ ગહખર્યો, હોઈ કામ અવિચારીરે.
 કાજ વિચારીઈ,
 આંકણી. ૭૯

૧-પુત્રને ઠેકાણે, પુત્રતુલ્ય. ૨-કુષ્ટપણું, ધાતકીપણું. ૩-બેશુદ્ધિ, શુદ્ધિવિનાની.

૪-અત્ર મૂલપ્રતે “ક્રોધ અશુદ્ધિ” કહ્યાં ગયો. ” ૫-કીર્તિ, અઅપમાન, અથવા પ્રીતિ. અઅભાવ. ૬-જીવો ઠાલ ૧૭ રાગ ધોરણી. ૭-કર, હાથ.

ત્રિકચાચરિ^૧ ચિહુવટ દિરધ, જાહલી વાજઈ રૂઢ;
 જન દેખી ચિંતધ અચુ, કાલહીન લોપઈ સમુદ્ધરે કાજ ૮૦
 દેખી સતી અતિ અણુમણી, માહાજન મિલીઆ થોક;
 કરી હડતાલ જધ રાયનિં, વિનવધ મહાજન લોકરે. કા ૮૧
 સ્વામી ! નિજકલંક એ સુતા, નહીં અપરાધા એહ;
 જે પ્રભુમનિ તે આવીઓ, તો મહાજન^૨ દીઓ તેહરે. કા ૮૨
 રાજા મનચુ ચિંતવધ, મોટી માયાજાલ;
 માહાજન તે પણિ ભોલવ્યા, પણિ એ આલપંપાલ કા ૮૩
 મહાજનવચણ ન માનિંઉં, એવો રૂઠો રાય;
 શોક ધરધ સહુધં રલાં, કોણુધં કાંધ ન થાય. કા ૮૪
 અંત્યજ^૩ તે પ્રેમલા ધરી, લેઈ ગયા તેણિં ઠામ;
 કાઠી ખડ્ગ ઉભા રહ્યા, કહઈ સાંભલિ અભિરામરે. કા ૮૫
 દૈવ ! અહો કાં સરજાઆ, પાપકુલિં સુણિ માય;
 માતાયે ઉદ્ધર્યા કાં નવિ, ગલિયાં એમ તે થાયરે. કા ૮૬
 જે જનમિત્યાં કાં જીવિયાં, જીવ્યા તો એ રાય;
 સેવા કાં અહો પામિયા, જે કાજ અહો એ થાય ! કા ૮૭
 દુરભર પેટ એ પાપીઓ, જે માટઈ આ કાજ;
 સતીરતન મારી કરી, જાવું દુરગતિ પાજરે. કા ૮૮
 કહઈ, કાંધ ૪ કહઈવરાવધ અજઈ, નૃપનિ કહ્યું તે જાય;
 તવ હસતી સા ધમ ભણુઈ, કરો તુલે કાજ જે થાયરે ! કા ૮૯
 કહઈ અંત્યજ તું કાં હસી ? એણી વેલા બાલ;
 મરણુલય કિમ તુજ નહીં ! જેહથી બીહઈ ભૂપાલરે. કા ૯૦

૧-ત્રણ રસ્તા જ્યાં મળતા હોય તેવા ચક્રલા વચ્ચે મારવા માટે ફેરવવા લાગ્યા, એવો ભાવ છે. ૨-મહાજનને આપો, પણ મારો નહિ. ૩-અંત્યજ સૂદ્ર, ચાંડાળ. ભંગી. મૂલમાં, “અંત્યજ-જ અને અંત્યંત પાઠ” છે.
 ૪-કહેવરાવે, અર્થાત્ હે સતી ! તારે કાંઈ રાજને કહેવું છે ?

સુભટ ભલા જે રણિ ભલઈ, સાયર તરઈ અથ(કવ)ક^૧;
 આગિ બલંતઇં નવિ ડરઇં, ગરલ ગલઇં જસ હકવરે. કાં ૯૧
 તો તું કહઇનિ કાં હસી, દુઃખમાં હાસા દામ;
 પ્રેમલા કહે નૃપકહિઉં કરો, તુલને પૂછયાનું સ્યું કામરે. કાં ૯૨
 તવ તે રૂઆગ્રેહસ્યું કરી, પૂછઇ વારંવાર;
 તો પ્રેમલાલ^૨છી ભણઇ, સુણો હસવાને એ વિચારરે. કાં ૯૩
 વાડિ ભખઇ^૩ જે ચીભડાં, માય હણઇ જે બાલ !
 તો કહો કિહાંકણિ જાઇઇ, અવિચાર્યું રૂબૂઆલરે! કાં ૯૪
 બાલ કુણિં જે પરાભવિઓ, જાઇ મા-બાપ પાસ;
 અપર જન અન્યાયથી, મહાજન કરઇ અરદાસરે. કાં ૯૫
 મહાજન જાઇ મંત્રિપિ^૪, મંત્રી ભૂપતિ ભેટિ;
 ભૂપ અન્યાઇ જે ચલઈ ! ન્યાયતણો પંથ મેટિરે^૫ ! કાં ૯૬
 એક પખી સુણી વારતા, કરઇ અવિચાર્યું કાજ;
 બિહું પખી વાત સુણી પછઇ, ન્યાય કરઇતે સુરાજ્યરે. કાં ૯૭
 જતણિં વાત જાકે કહી, તે સાંભલી મહારાજ;
 મુજ કાઈ નવિ પૂછીઉં, કરઇએ કાજઅકાજરે. કાં ૯૮
 હાસતણું કારણ સુણી, એક પહોતો નૃપ પાસિ;
 કરી પ્રણામ ઉભો રહ્યો, દીકઈ પૂછઇ ઉલ્હાસિરે. કાં ૯૯
 કારે ! કામ કર્યું ન કે, કહઇ કીધું મહારાય;
 મરતાં કહિઉં તે સાંભળો, હસતીઈ દુઃખ જાયરે. કાં ૧૦૦
 નૃપ મંત્રી મહાજન સુણઇ, કહ્યો તે સયલ વૃતાંત;
 સુણી સુખદિ વલતું ભણઇ, સા જીવઈ કઈ કર્યો અંતરે. કાં ૧
 કહે અંતજ તે જીવતાં, વાત સુણાવિ રાય;

૧-ચાક્યાવિના. ૨-આગ્રહવડે. ૩ ભખે-ભક્ષે, -ખાય. ૪-ભૂપાળ, રાજાએ.
 ૫-મંત્રીપે, મંત્રી પાસે. ૬-મટાડીને, છાડીને, ત્યાગીને.
 ૭-તે. ૮-જેણે. ૯-કે !

હવઈ જિમ આણા રાયની, તિમ તિ કામજ થાયરે. કાં ૨
 રાય કહે જાઓ હણો, મંત્રી કરઈ નિષેધ;
 વાત બઈ પખી સુણ્યા વિના, કામ ન થાયઈ તે રેષરે. કાં ૩
 નૃપ કહઈ સુજ નજરિં નહીં, તે હત્યારી નાર !
 મંત્રી કહઈ પટ-અંતરિં, પૂછિસ્યઈ સુવિચારરે. કાં ૪
 મંત્રીહુકુમી પ્રેમલા, આવી પરિઅચિ પૂઠિં;
 મંત્રી કહઈ પુત્રી સુણો, વાત કિસી હઈ મૂઠિરે. કાં ૫
 દુહા.

દુષ્ટ વ્યંતર નર દેવતા, જે હુઈ પ્રતિકૂલ;
 તે સહુ શીલપસાઉલંઈ, પ્રગટ થાઓ અનુકૂલ ! ૬
 જૂઓ ૧અંત્યજનિં ઉપની, કરણા હૃદયમોગ્ધર;
 મરણ પોતઈ તિહાં આગલી(મી), વિનવી કર્યો ઉપગાર. ૭
 અંત્યજવચનિં ભૂપતી, તેડી પૂછઈ વાત;
 પૂત્રી તુલે જે પરણીઓ, તેહનો કહો અવદાત ! ૮

દાસ. રાગ કેદારો. લાખ ચારાસી છંડીઆણ, એ દશી,
 અથવા, કપૂર હોવે અતિ ઉજલોરે; એ દશી, તથા મન-
 મંદર દીપકજિસ્થોરે, દીપે જાસ વિવેક; રાગે પણુ રર.

વાત સુણો કહઈ પ્રેમલાણ, મિં વર વરીઓ જેહ;
 રમતાં મુજનિં જે કહિઉંજી, સુણજને કહું હું તેહ.
 નરેસર! કરીઈ વિચારી કાજ, અવિચારિં હોઈ લાજ.
 નરેસર. કરઈ વિચારી કાજં આંકણી. ૯
 “પૂર્વદેશ આભાપુરીજી; રાજા ચંદનરેશ;
 બાળેક પાસાં સોગદાજી, તસ ધરિય છઈ વિશેષ.” નરે. ૧૦
 તવ મિં ચિંત્યું કહઈજી, કિહાં પૂરવ ! કિહાં સિધૂ !

૧-અંત્યજને, ચંડાલને.

મુંસાલાદિક તિહાં હુસ્યઇ, કિં કાઈ ભાઈ અંધ. નરે. ૧૧
 વારંવાર તે અતિ ધણુજી, સંભારઈ તે હામ;
 તવ મિં^૧ પૂછાયું નહીંજી, પણિ એ કાઈ વિરામ. નરે. ૧૨
 પરણી રથિ બધસી કરીજી, પહોતા તોરણુ આર;
 સસરઈ મંત્રી હિંસકઇજી, સંજા કિધ વિચાર. નરે. ૧૩
 તેવ તઢેઈ ચાલીઓજી, મિં પદ્મવ ગ્રહિઓ હાથ;
 તાણી તેણિં વિછોડીઓજી, મુજનિં ઝાલી બાથ. નરે. ૧૪
 ધરમાં મુંકી તર્જતઇજી, રાતિ ધરિ ધરમાહિં;
 કાઠી દેખી અલગી રહીજી, 'પ્રિયા' કહી તેણિ તિહાંહી. નરે. ૧૫
 મિં કહિઉં જોઈ બોલીઇજી, પરસાથિં નર રંક;
 આગિં તો તું કાઠીઓજી, ન ગણિં પાપ નિઃશંક. નરે. ૧૬
 એક રાતિ હું અલગી રહીજી, કપટ રચીઓ સુપ્રભાત;
 આરડબેરડ બહુ કરીજી, મુજ કલંકી [કીધી] તાત ! નરે. ૧૭
 જોણિં પરણી, તે એ નહીંજી, તે કા અવર ભૂઆલ;
 એહ વૃતાંત તે મિં કહોજી, હવે વિચારો કૃપાલ. નરે. ૧૮
 અશરણુ નાથ નહીં મુજ તણુઇજી, હુંતો અબલા બાલ.
 ન્યાય-અન્યાય જોઈ કરીજી, કરવું કરો તે ભૂઆલ ! નરે. ૧૯
 નૃપ કહઈ કલપી એ કહ્યુંજી, ખોટી માંહિંલીહ;
 મંત્રી સુબુદ્ધિ નૃપપ્રતિં કહઇજી, સાંભલિ તું નરસિંહ. નરે. ૨૦
 એક કાઠી તાજો નહીંજી, બીજો અંદ વિરામ;
 ત્રીજું જો મંત્રી ગયાજી, વિવાહ મેલણુ કામ. નરે. ૨૧
 તે માટઇં એમ રે નહીંજી, નિરતિ કરી નિરધાર;
 પછઈ જો જિમ જાણુસ્યુંજી, કરસ્યું તેમ [તે] સાર. નરે. ૨૨

૧-મહારાથી.

૨-તપાસ, નિશ્ચય. “ પોતભગનનર કો હશે, નરતિ કરાહું વિવેકઃ”
 શ્રીગંગવિં જુઓ પાતું ૬૬ કોહો ૨.

એમ કહી રાયના મન વિનાજી, આંણુ લહી તે બાલ;
 ધરમાં મંત્રી મોકલવજી, તો થાઈ રંગ રસાલ. નરે. ૨૩
 સહસલાઈ માતા ઘણીજી, હરખી લેઈ લેઈ ધરમાંહિ;
 વાહલી સહુથી જીવનિંજી, સુખિં રહઈ હવઈ તિહાંહિ. નરે. ૨૪
 સલા વિસરજી ભૂપતિજી, બેઠા બિહું એકંત;
 વાત સવે તે આલવેંજી, મંત્રી સુખ્યુદ્ધિ સુસંત. નરે. ૨૫

દુહા.

શીલરતન જગમાં વહું, ચઉદરયણુસમ જાણિ;
 વંજિત ફલ જેથી હુધં, શીલ સયજ ગુણુખાંણિ. ૨૬
 શીલિં સંકટ સવિ ટલઇ, શીલિં નાસઇ રોગ;
 શીલિં જશકીરતિ હુધં, શીલઈ સુખસંયોગ. ૨૭

ઢાલ. રાગ રામગ્રી. ૨૩

મંત્રી લણુધ ભૂપતિ પ્રતિં સુણો ભૂપજી એ કરજોડી રંગ એહ સરૂપજી;
 મંત્રી ચ્યારિ તેડાવીધ સુણો ભૂપજી, પૂછી જઇ સવિચંગ એહ સરૂપજી. ૨૮
 ભૂપ-આદેશિં મંત્રીઈ સુ. તેડયા મંત્રી ચ્યાર એહ સ.
 પહેલોં એક અલગો કરી સુ. પૂછઈ તેડી વિચાર એહ સ. ૨૯
 કહો તુમે વિવાહ મેલવા સુ. ગયા હુંતા જણુ ચ્યાર એહ સ.
 પ્રેમલા વર તુમે દેખીઓ સુ. તેહવો કહો નિરધાર એહ સ. ૩૦
 સાચઈ શ્રેય તે જાણુજો સુ. જૂઠઈ હોઈ હાણિ એહ સ.
 સાચું કહેંસ્યે તો સહી સુ. વાંક દંડ નહીં જાણિ એહ સ. ૩૧
 તે સુણી ચિતિચિતે ધણું સુ. કહઇસ્યું કિસ્યો જાપાપ એહ સ.
 ખીજા ત્રિણિ કહેંસ્યંઈ કિસ્યું સુ. કલપી કહઇ તે આપ એહ સ. ૩૨
 સ્વામી ! સુણો વિવાહનિં સુ. કામિં જતાં દેવ એહ સ.
 વસ્તુભાવ વીસારીઆં સુ. ગયો તે લેવા એવ એહ સ. ૩૩
 તે લેઈ પછઈ હું ગયો સુ. એતલઈ (હ)વું તે સરૂપ એહ સ.
 મિં નયણે નવિ દેખીઈ સુ. પ્રેમલાવલલરૂપ એહ સ. ૩૪

સુણી ધાલ્યો એક ઓરડઈ સુ. દીધું તાલું આર એહ સ.
 ખીજો તેડી તિમ પૂછીઓ સુ. તે કહઈ વાત વિચાર એહ સ. ૩૫
 પ્રભુ ! તિહાં વિવાહ મેલવા સુ. જાતાં દુઃખખીઉં પેટ એહ સ.
 ઝારી લેઈ બાહિર ગયો સુ. મિં નવિ દેખ્યો ૧૨૮ ! એહ સ. ૩૬
 ખીજઈ ઓરડઈ તે હત્યો સુ. દેઈ લોહમયયંત^૨ એહ સ.
 ત્રીજો તેડી તિમ પૂછીઓ સુ. તે કહઈ કહું કહું તંત! એહ સ. ૩૭
 સગો સંબંધી રાયનો સુ. રીસાવ્યો તે જાણિ એહ સ.
 ગયા મંત્રી તે મનાવવા સુ. મુજનિં તેડ્યો તાંણિ એહ સ. ૩૮
 હું સાથિં તિહાં ગયો સુ. દેખ્યો ન પ્રેમલાનાહ એહ સ.
 તે પણિ ત્રીજઈ ઓરડઈ સુ. ધાલી તાળું તિહાંહ એહ સ. ૩૯
 ચોથો તેડી પૂછીઓ સુ. કહો તે વરનું સરૂપ એહ સ.
 તેણિં વિચારિઓ ત્રિહું જણઈ સુ. કેહવું કહિઉં સરૂપ એહ સ. ૪૦
 સાચઈ સિદ્ધિ ! સહુ કહઈ સુ. કર્યો ટલઈ અપરાધ એહ સ.
 ઈનુપ શુર સાચું ભાષીઈ સુ. સાચું કહીઈ નહીં બાધ ! એહ સ. ૪૧
 સાચું સામી સાંભણો સુ. ગયા તે મંત્રી ચ્યાર એહ સ.
 વ્યાપારીઈ તે મેલવ્યા સુ. માન્યા તેણિં ઉદાર એહ સ. ૪૨
 વિવાહવાત ચલાવતાં સુ. નવિ માનઈ તે રાય એહ સ.
 મંત્રી હિંસકઈ માનિઓ સુ. વિવાહ જેણિં મેલાય એહ સ. ૪૩
 લગનનિર્ધાર કરવા ભણી સુ. તેડ્યા જ્ઞેતિપિ ચ્યાર એ.
 સજ્જન સહુ આત્રી મિલ્યા સુ. કરઈ લગનનિર્ધાર એહ. ૪૪
 તવ અમે ચ્યારે એકઠા સુ. કહિઉં છઈ કિહાં વરરાજ; એ.
 નયણે દેખી તે વર સુ. પછઈ કરં એ કાજ એહ સ. ૪૫
 નહીં વિશ્વાસ અઘારડો સુ. નિસુણી લોકની વાણિ એ.
 તોહઈ અઘે માનિઉં નહીં સુ. વાત કરી તેણિ તાંણિ એ. ૪૬

૧-નેત્ર, નેત્રવડે, નજરોનજર.

૨-ચન્ત્ર, કળ. ૩-નુપ પાસે અને શુર પાસે.

ધરિ એકાંતે તેડી જઈ સુ. ધન બહુ દીધું સાર એહ.
 લોભલગિં લાજ પડ્યા સુ. મેલ્યો વિવાહ અસાર એ. ૪૭
 નવિ દેખ્યો તે કુણિં વર ! સુ. લાણિં એ સવિ સાચ એ.
 મરણુ જીવણુ હવઈ તુલ્યકી સુ. કામ થયું તે કાચ એ. ૪૮
 મૂંકયા ચ્યારઈ ધરિ ગયા સુ. મંત્રી ભૂપ એકંતિ એ.
 વાત વિચારઈ જે સુણી સુ. પ્રીછ્યો વાતનો અંત એ. ૪૯
 નજરિં કુણિં દેખ્યો નહીં, સુ. નહીં તાજે એ રોગ એ.
 કુમરીઈ વરીઓ અનરડો સુ. એ સહુ કર્મનો ભોગ એ. ૫૦
 પણિ એ ખોટો નરપતિ સુ. ખોટો કરી પ્રપન્ન એહ.
 અન્ય પુરૂષ પરણાવિયો સુ. પછઈ કીધો એહ સગ્ન એહ. ૫૧
 હવઈ જીહાંલગિ અંદની સુ. લહીઈ સુદ્ધી સુજાંણુ એ.
 તિહાં લગિ એહનઈ રાખવી સુ. ઈમ ખેલઈ સુપહાણુ એ. ૫૨
 તો રાજાઈ તિમ કરીઓ સુ. રોકયા માણસ પંચ એ.
 ખીજ દેશ વોક્ષાવીઆ સુ. કીધો એહવો સંચ એ. ૫૩
 રશનુકાર મંડાવીહ સુ. શુદ્ધિ લેવાનઈ કળ એ.
 પ્રેમલા દાન તિહાં દીધું સુ. આવ્યા પૂછઈ રાજ એ. ૫૪
 પડિમણું બધું રદિવસનાં સુ. નિત દેવપૂજન સાર એ.

૧-દાનશાસ્ત્ર ૨-ખે. એક સવારમાં, કેટલુંક સૂર્યોદય પહેલાં અને કેટલુંક સૂર્યોદય પછી, એવા સમયમાં. તથા સાંજના કેટલુંક સૂર્ય ઇતાં અને કેટલુંક સૂર્યાસ્ત પછી તેવા સમયમાં, દિવસના અને રાત્રિના કીધેલાં પાપોથી પાછા હકવાની ક્રિયા. પ્રાયશ્ચિત આ પ્રતિક્રમણવિધિ પાંચપ્રકારની હોય છે, દૈવસિક, રાત્રિક, પાક્ષિક, ચાતુર્માસિક, અને સાંવત્સરિક એટલે દરસાંજે અને સવારે, દર પંદરે દિવસે-દર ચૌદશે, દર ચોમાસાની ચૌદસે-કાર્તિક શુદ્ધ ચૌદસ; ફાલ્ગુણ શુદ્ધ ચૌદસ; અષાઢ શુદ્ધ ચૌદસે, અને દર વર્ષે દર બાદરવા સુદિ ૪ને દિવસે-અર્થાત્ દર દિવસના, રાતના, પખવાડીયાના, ચારમાસના, અને દર વર્ષના પાપોની માફી ચાચવી, અને અન્ય જીવો સાથે થયેલા વિરોધાદિ ભાવની ક્ષમા ચાહવી તે વિધિ.

જાપ જપઈ 'નવકાન્તુ' સુ. જેથી હોઈ પાર એ. ૫૫
 શાસનદેવી સાનિધિ કરઈ સુ પૂજઈ પ્રેમલા તાસ એ.
 કહીઈ નાહ મિલઈ સહી ! સુ. વરસ 'સોલે' કરે આશ. એ. ૫૬
 તે નૃપતિ' સંભલવિઉં સુ. છતિ છઈ મિલસ્યઈ નાહ એ.
 રાજ સુણી સુખ ઉપનું સુ. ટલસ્યઈ મનનો દાહ એ. ૫૭
 પ્રેમલા એમ તિહાં રહઈ સુ. કરઈ તે ધરમના કામ એ.
 ચંદ્રસરપહવઈ સાંભલો સુ. આલાનગરી નામ એ. ૫૮
 (છતિ પ્રેમલાવૃત્તાન્ત.)

(ચતુર્થાધિકાર-પ્રશસ્તિ.)

દાસ-ચોપાઈ. ૨૪.

સંવત સોળ નવ્યાસીઓ જાણી, આશો શુદ્ધિ દરામી ચિન્ત આણી;
 શીલ અધિકારિ' ચન્દ્ર નરેશ, પ્રેમલાલચ્છી શીલ વિશેષ. ૫૯
 તેહ તણે ચોથો અધિકાર, પૂરણ પુહુતો જનસુખકાર;
 શ્રીતપગચ્છમંડલ માહન્ત, શ્રીહીરવિજયસૂરીસર સંત ! ૬૦
 જેહનું લોકાન્તર સરૂપ, પ્રતિઓધ્યો જેણુઈ અકબર ભૂપ !
 પદ્માસિ સવિ દેશ અમારે, તીર્થલોક ભય ટાલણુહારી. ૬૧
 તાસ પદ્મોધર અધિકાર, રંગ, શ્રીવિજયસેનસૂરીસર ચંગ;
 કુમત મતતરૂઅરનો કન્દ, છેલો જેણિ' ટાલ્યો કન્દ. ૬૨
 તસપાટિ શ્રીવિજયતિલકસૂરીન્દ, દરિશન દિઠઈ પરમાન્દ;
 તાસ પદ્મોધર તેજિ દિણુંદ, શ્રીવિજયાનન્દસૂરિ સૂરીન્દ. ૬૩
 શમદમ લોકાન્તર વચરાગ, દિન દિન જેહનો અધિક સોભાગ;
 ગુણ ગાઈ સુરનર નિશિદિસ, માને જેહનિ' બહુ અવનીશ. ૬૪
 તસ શાસનવાચક શિરરાય, શ્રીગુરુમુનિાવજય ઉવજગાય;
 તાસ શિષ્ય દર્શનવિજય બણઈ, એટલે પૂરણ સહુઈ સુણુઈ. ૬૫
 ઇતિ શ્રીચન્દ્રાયણિનામરાસે, ચતુર્થોધિકાર: સમ્પૂર્ણ: ૪૧-૬૬૬

(૫૦-ચમોાધિકાર-આભાપુરીમાંનો ચન્દ્રવૃત્તાન્ત.)

પૂર્વઢાલ.

હવઈ પાંચમો અધિકાર કહેવાય, સુણુતાં લોક રલીઆયત થાય;
 વક્તાવચન જે મોઢો હોય, શ્રોતા રીજઈ તો સહુ કોય ! ૬૬
ગુણાવલી રાણી તે નાહ, પાલઈ પોસઈ પણિ મનિ દાહ;
 સાસુસેવા નિત્યઈ કરઈ, જાણઈ એહનું મન કિમ વલઈ. ૬૭
 વાત અનેક કહઈ દષ્ટાંત, **વીરમતી** નાણુઈ મનિ શાંત;
 એમ કરતાં હુઓ એક માસ, ચંદ્ર ખજારિ નહીં રાગ્ય ઉદાસ. ૬૮
 વ્યાપાર સંકેદઈ વ્યવહારીઆ, રાજ નહીં એમ મનિ હારીયા;
 વસ્તુ દ્રવ્ય કાદઈ પુરથકી, લોકમાંહિ નહીં રૂડા છકી. ૬૯
 જે જિમ સમજઈ તે તિમ કહઈ, રાજલોક સુણી દુઃખ લહઈ;
 પણિ કો ખજારિ ન લાભઈ પાર, રાય ન દીસઈ કિસ્યો વિચાર. ૭૦
 મિલી મહિતા માહજન બહુ લોક, ¹થાનકિ થાનકિ મિલીઆ થોક;
 વાત વિવિધ²કલપાઈ ધણી, મૂઓ; ગયો; **આભાનો** ધણી. ૭૧
 મંત્રી **સુમતિ** વડો જે રાજ, રાજવિના ચલાવઈ કાજ;
 તે પાસઈ સદૃઈ જઈ રહઈ, રાયવિના પુઃદેશ કિમ રહઈ. ૭૨
 મંત્રી કહઈ કારણુ નહીં કિયું, જઈ મતા પૂછરયું તસ્યું;
 જેહ સરપ હોસે તે લહી, આવીનઈ દુલ્લ રહસ્યું સહી, ૭૩
 તો વલીઆ દુયા રલીયાતિ, વાત ચલાવઈ બહુ બહુભાતિ;
સુમતિ મંત્રી મનિ ચિંતઈ હેવ, **વીરમતીની** જાણુઈ ટેવ, ૭૪
 તે પાસઈ જે જાણું થાય, તે સાચિં કિમ જઈ મોલાય;
 જે કાંઈ વચણુ પરઈ વિરામ, તો તેહનો તે ટાલઈ ઠામ ! ૭૫
 ઈમ જાણીનઈ નાંમે¹ દરી, ધરનો બાર ખેટાશિર ધરી;

 ૧-સ્થાનકે સ્થાનકે. ૨-વિવિધ કલપના.

૧-નામઉપર, નામું, ખત, પુત્રના નામ ઉપર સઘળું કરી આપવું.

કુટુંબ લલામણુ દીધી ધણી, ચાલ્યો સયલ મંત્રીશર ધણી. ૭૬
 કહે, જો વળતો આવું ધરે, તો અમ જનમ નવો મનિ ધરે;
 એમ કહી ચાલ્યા મંત્રીરાય, **વીરમતી** દરબારિ જાય. ૭૭
 રહી ઉભો દાસીનઈ કહ્યો, કહ્યો માતા બાલિક ઉભો રહ્યો;
 હુકમ હુઈ તો આવઈ પાસિ, મંત્રી તુમ ચરણે ઉલ્લાસિ. ૭૮
 સુણી વયણુ તે માતા લણુઈ, કહઈ તુજનિ વહૂ, સસરો ગણુઈ;
 તો તુજ નામ કાણિ કહેવાય, ધર તાહરં ઈમ ખોલઈ માય. ૭૯
 તો મંત્રી ધરમાંહિં ગયો, ચિહું દિશિ દેખતો ગહગયો;
 દેખી રાણપાસિં ચંગ, કૂકડપંજર અલિનવ રંગ. ૮૦
 વાત સવે મનમાંહિં ધરી, માય પ્રસન્ન શિરનામી કરી;
 કહઈ માતા આવો મંત્રીશ, દીદા રયું હુલ્લે અહીં બહુ દીસ. ૮૧
ગુણાવલી ઉઠી ઉલવઈ, થઈ ઉદ્ધરાંટી રહી સા હવઈ;
 મંત્રી કહઈ ધણા દિન થયા, મિ જાણ્યું માપાસિં નહીં ગયા, ૮૨
 તેણિં કારણિ હું આવ્યો આજ, સરસઈ હવઈ સઘલાં કાજ;
 ખીજું કારણ વલી એક સુણો, તેહ વિરામ અછઈ અતિ ઘણો. ૮૩
 જો ! રસો તો ન કરે વાત, સાચું જોલ્યઈ મિલસઈ ધાત;
વીરમતી કહઈ વર મંત્રીશ, તાહરઈ કહેણુઈ નાવઈ રીશ ! ૮૪

ફહા.

મંત્રી કહઈ માતા સુણો, માસ એક થયો આજ
 નગરલોક દુમનો સવે, કિમ ચાલઈ તે રાજ ? ૮૫
 રાજવિણુ સૂનો સવે, સદાઈ સવિ રાજ;
 વિણુગળ પંચભૂપતિ, લોપઈ સઘલી લાજ ! ૮૬
હાલ. રાગ આસાઉરી. પ્રણમે પ્રેમે સાસય જિનવર;

એદેશી. ૨૫

મંત્રી કહઈ ચંદ્રાય કિલાં ઝઈ, તે સહી કહ્યો મુજ માયરે;

૧-પર રાજ, પારકા દેશનો ધણી.

જો રાજા તે સલા સોહાવધ, તો સહુનિં સુખ થાયરે.
 મંત્રી કહઈ ચંદ્રાય કિહાં છઈ. આંકણી ૮૭
 અંતેઉરમાંહિ જો હોઈ, રાજા રામતિ^૧ મિસ વિલાસરે;
 કાજવસિં તુમે કહીં પાઠવીઆ, કઈ કાઈ ઉપનુ હાસરે. મં. ૮૮
 જિહાં હોઈ ત્યાંથી કરો પરગટ, તે ભડકી સુણી વાતરે;
 સ્યું બોલ્યો એ તુંરે હરામી ! અણુધટતું એનિ ધાતરે ! મં. ૮૯
 મારી પોતઈ મુજ એટાનિં, રાજ લેવાનિં, લોભાઈરે;
 ઉપરિ વાત બનાવઈ એહતી, વયણિ મુજનિ ક્ષોભરે. મં. ૯૦
 ન મરે રાજા, મુજથી માતા, એ નહીં માહરં કામરે;
 જો તુલે કહો તો કિમ મિં માર્યો, વાત એ ઘણો વિરામરે. મં. ૯૧
વીરમતી કહઈ સાંભળ મંત્રી, એ દિન પહેલું માસિરે;
 આંધી આવી મેહ અધારી, માંડિઝુડિ એક રાતિરે. મં. ૯૨
 મસ્તકે ટગ થઈ આવી નૃપનિં, ઉડી સભાથી તામરે;
 ધરિ આવી સગડી કરી તાપી, સતો સેજું સુકામરે. મં. ૯૩
 મધ્યરાત્રિ હુઈ તવ જાગ્યો, સુણી રેતી એક નારરે;
 તે અતિ કશ્ણાપણું નિસુણીનિં, ઉઠ્યો સજ થઈ સરરે. મં. ૯૪
 ખડું લેધનિ જિમ તે આજઘં, રાણી વાર્યો રતામરે;
 પદ્મવ મહી તે કહઈ સામીજ, નહીં તુભારં કામરે. મં. ૯૫
 નફર ચાકર કે તેહનિં પ્રેમો, તિમ કરસ્યઈ એ કાજરે;
 રાય કહઈ દુઃખ દેખી એહતું, ન કરં તો સી લાજરે. મં. ૯૬
 રાણી કહઈ પ્રભુ તુમે ન જવાઈ, જો કહો વાર હજારરે;
 મોકલું મંત્રી નૃપ કહઈ, જીજનઈ, તો મુંક્યો ભરનારરે. મં. ૯૭
 તેણી વેશા કંહઈ તુજ ધરિ આગ્યો, રાણી કહિઉં પરભાતરે;
 જિમવાવેશા નાગ્યો તિહાંથી, ગઈ તે એકજ રાતિરે. મં. ૯૮

૧-રમત. સુખચેતમાં.

૨-મૂળ પ્રતિમાં “ તામણરે ” પાઠ છે. ૩-જઘને.

ખીજઈ દિન રાણી કહઈ મુજનિં, ધરિ નહીં આવ્યો રાયરે;
 મિં કહિયું એ પરધાન આપણો, તસ ધરિ હોરયઈ રાયરે! મં. ૯૯
 તે પણિ જાણઈ ધર એ આણું, નહીં કિસ્યો કોઈ વિચારરે;
 એમ કહી જાહુનઈ મિં સમજવી, આજ તું પૂછઈ સારરે. મં. ૧૦૦
 જાણિઉં તિં એ રાજ બેટાનિં, દેવા કેરઈ કાજરે;
 છો છો જાણી મુજ સુત હણિઓ, હવઈ તું બેસીશ રાજરે! મં. ૧
 મંત્રી કહઈ તે અલ્હથી ન થાઈ, કુડો કોપ ન કીજઈરે;
 પ્રસન્ન થઈનિં પ્રગટ કરો તે, હોક જાપ કિસ્યો દીજઈરે. મં. ૨
 વલી મંત્રી કહઈ માતા આસ્યો, કૂકડો પાંજરિં ધાલ્યોરે;
 કઈ કાઈથી વેચાથી લીધો, કિં! કહો કિહાંથી ઝાલ્યોરે! મં. ૩
 પંજર હંમતણું એ કચોલાં, કિહાંથી એ પણિ કાધારે;
 કઈ કોણિ આપ્યા સીધા કીધાં, કિં! કોણિ આંણી દીધારે. મં. ૪
 વલતું **વીરમતી** એમ બોલઈ, રાણી રમવા દીધોરે;
 સુંદર દેખી વેચાતો લીધો, પંજર પણિ નવો કાધોરે. મં. ૫
 કહઈ મંત્રી નૃપધરિ જે ખરચઈ, તે સઘણું અલ્હ નાગિરેરે;
 એ કાંઈ નામિં નવિ ચડીઉં, ધન એટલું કિહાં પામઈરે. મં. ૬
 તો વલતી કહઈ **વીરમતી**, તે તું પૂછઈ સ્યા માટિરે;
 સૂખડીદ્રવ્ય ધણોઈ અહારઈ, કાધું એ તે સાટિરે. મં. ૭
 કહઈ પરધાન એ વારં કાધું, કરો પરગટ ચન્દ્રરાયરે;
 માયતણી જિમ શોભા વાધઈ, પરજનનઈ સુખ થાયરે. મં. ૮
 મિં માર્યો નૃપ તું એમ જાણે, તે સાચું કરી માનરે;
 આજથકી રાજ હું જાણે, માનજો માહરી આણુરે. મં. ૯

૧-જહુને-વહુને-આ ગ્રંથમાં “વહુ” શબ્દને ઠેકાણે “જહુ” શબ્દ વાપરેલા છે. પણ વાંચકોને ઠીક પડે તેછી બધે “વહુ” ફેરવ્યું છે.

૨-અમારા નામામાં અર્જુન હમારે ત્યાં, નૃપધરે જે જે ખર્ચ થાય તેનું નામું-હિસાબ હોય છે. પણ આનું તો કાંઈ નામું દેખવામાંજ આવ્યું નથી! એવો અર્થ છે.

જે નહીં માનઘ માહરી આણા, તેહનો ફેડું કામરે;
 જો કોઈ લોક નગરથી જનસ્યઘ, તો જોયેં મુજ કામરે. મં. ૧૦
 મંત્રી, વાઝ કહી ધમ ઉઠ્યો, નિજધરિ આવ્યો જામરે;
 પૂછઈ તેહનિં કહઈ તે મંત્રી, એ રાણીનું કામરે. મં. ૧૧
વીરમતીની આણા સઘલઈ દિરિ, જણુ તેહના બેઠારે;
 રાજ્ય કરઈ રાણી તે જાણી, ઘર ભૂપતિ ચર^૧ પધારે. મં. ૧૨
 જોઈ રાણી રાજ્ય કરઈ તે, નિજ નૃપનિં જઈ ભાપધરે;
 આપણા છતાં તે રાજ્ય દેશનું, રાંડ સરિખી રાખધરે. મં. ૧૩
 વરસ તણુ થયાં એમજ કરતાં, ચંદન થાવો થાયરે;
હેમરથ રાય સખલ બલ બાંધઈ, **હેમાલાનો**^૨ રાયરે. મં. ૧૪

દૃષ્ટા.

ગુણાવતી મંત્રીપ્રતિ, તેડાવી એકંત
 રાયસરૂપ સવિ વિનવઈ, ભડું કરઈ ભગવંત. ૧૫
 દેઈ દિલાસો તેહનિં. મંત્રી બેઠો હાય;
વીરમતી રાજપરિં, પાલઈ રાજ્ય સુખાય. ૧૬
હેમરથ રાય ચાલઈ જસ્યઈ, **આલા** ભણિ અભિમાનિ,
 તસ પ્રધાન કહઈ નૃપ સુણો, પત્યયુદ્ધ નહીં માનિ. ૧૭
 ફત પહાવો આપણો, જો નવિ માનઈ આણુ,
 તો પછિં બુઝ^૪ કરી સહી, [તેહને મનાવો આણુ.] ૧૮
 વાંચી **વીરમતી** કહઈ, લેઈ આવ્યા તે ફત;
 કહઈ તે આણિ અઠા નૃપતણી, માની રાખો સત. ૧૯
 ફત ભણઈ સ્વામિની સુણો, સખલો **હેમરથ** ભૂપ;

૧-પરરાજ્યના બેપીઆ. એલચી, ઘર-ભૂપતિ-અર્થાત્ ભૂપતિના ઘરમાં, ચંદના રાજ્યમાં. ૨-હિમાલયનો.

૩-યુદ્ધ વિશેષ. પત્તિ શબ્દ ઉપરથી હોય એમ સંજન જણાય છે. અથવા તો પત્તિ, વગર જણાવે ગમન કરીને યુદ્ધ કરવું એ માનનીય નથી એમ હોવું જોઈએ. ૪-યુદ્ધ.

સેવ્યો સંપત્તિ તે દીર્ઘ, રૂપ્યો અતિહિં વિરૂપ.
રાણી સુણી કાપિં ચઢીઈ, ધણુ સીચી આગે;
કહધ, કહેને તુજ ભૂપનિં, આવી મુજ પાય લાગે.
ને તું વાંછઈ જીવવા, તો માનઈ મુજ આંણુ;
લેઈ સેટિ આવી મિલે, નહીંતો કરને ઠાંણુ.

૨૦

૨૧

૨૨

ઠાલ—રાગ ગાડી, દેશી ઉલાસાની. રદ

તે વયણુ સુણીનિં, દૂત ચાલ્યો તતકાલ,
હેમાલધ પુહુતો જધ, ભેટિઓ ભૂપાલ;
સવિ વાત કહી તે **વીરમતી**ની વાણી,
નિસુણી ઉદકીઓ નારી અમલા જાણી.

૨૩

જિમ અગનિસંયોગિં લૂણુ ઉછલધ, એમ,
રાજા **હેમરથ** ઉછલીઓ વલી તેમ;
કરી કટક સગ્ગઈ હયગય ગયરથ પાખરીઆ,
ખહુ ઝુઝ સગ્ગઈ ભાર તે ભરીઆ.

૨૪

ખહુ ખેહાડંબર સૂર આસે જા,
ભૂતલિ તિલ પડવા માગ નહીં અવગાર્યા;
ચતુરંગિણી સેના પ્રબલ બલિં મદ માયધ,
દેશ પૂરવ સંધિ આવી સુભટ નાયધ.

૨૫

તે ખખરિ, **સુમતિ**નિં આવી વેગિં પહૂત,
જધ રાણી જણાવિઉં સ્વામિની આવ્યો દૂત;
તેણે વાત કહી ને આવિઓ **હેમરથ** રાય,
હવધ આણુ દીઓ તે કરીઈ તેહ ઉપાય.

૨૬

રાણી કહધ મંત્રી કરિ ખહુ કટકસગ્ગધ,
ઝુઓ જધ તેહસ્યું, વેગિં જાઓ ધાઈ;
પાછલથી પૂંદઈ મોકલીશ કટક અનંત,
તુજ સાહાજિ કરસ્યઈ દેવતા બહોત એકંત.

૨૭

તે મંત્રી ચાલ્યો લેછ કટક બહુ પૂર,
 તિહાં મંત્રી **સુમતિનું** વાધ્યું અધિકું નૂર;
 બિહું કટક મિલ્યા તે અણીઈ અણી અપાર,
 તે કટકતણો નવિ લાલછ કોઇ પાર. ૨૮
 વલી **વીરમતીઈ** આરાધ્યા દેવ બહુત,
 તે જઈ આકાશિ વેગિ તિહાં પહુત;
 બિહું બસ સખલાં તે જૂઝઘ જૂઝ અનેક,
 ન દીછ પગ પાછો એકથડી તે એક. ૨૯

હુહા.

દર્શન દેખી સુમતિનું, ચમક્યો **હેમરથ** ભૂપ;
 પ્રબલ પ્રતાપી એ સહી, દીસઈ તેજ સરૂપ. ૩૦
 થાઓ મન માનછ તિમ હવઈ, પાછા પગ ન દેવાય,
 જિતિં જશ જેહતો હોસછ, તે તસ લાગસછ પાય. ૩૧

હાલ. રાગ આસાઉરી. દેશી વેલિની ચાલે. ૨૭

ચાલિ જૂઝઘ કટક સખલ ઉદ્ધન ઉદ્ધતમત માતંગ,
 માહો માંહિં ભડઈ તે અધિકા અધિકા વાધઈ રંગ;
 તીરિં તીર; કૃપાણિં કૃપાણુ; કુંતા કુંતી ભાર,
 અસવારિં અસવાર; રથિં રથ; એમ જૂજંછ ચોદ્ધાર. ૩૨
 એક હક્કાર કરઈ અતિ અધિકા મારીશ કઈ જા ભાગી
 એક કહછ કાં મરઈરે, અક્રૂછ કુંલુ પ-હોતી લાગી;
 એક કહઈ અભ સામી સખલો તુ અહીં નહીં થોભાય;
 એક ભણુછ અભ રાણી આગલિ, તાહરો સાહિબ વાય. ૩૩
 એક કહછરે મુખિ લીછ તરણું જો જીવંતો જાય;
 માત-પિતા-બાંધવ-નારીનછ, જીવતો મિલિજઈ ભાય;
 એક નાચઈ માચઈ એક કૂદઈ એક એક સુભટ ખોલાવછ;
 જો બલ તુજમાં હોઈ કાંઈ તો, કાં ન ભડવા આવઈ. ૩૪

એક કહધરે રાણીજયા જે બાધી માધ સંદિ;
 તો ઉભો તું કિસ્યું વિમાસધ હાથિ ધરીને મૂંદિ;
 એક કહધરે જે નારીનધ અહવા તન તું કામધ;
 તો તું જા અહી મરહી સઉ, તો શસ્ત્રિં કાં દુઃખ પામધ. ૩૫
 સુભટધ સુભટ ઠંકારધ હઠ્ઠારધ એક એકનિં મારધ,
 લડસડતા પડતા તે સધલા કામ અપણાં સમારધ;
 ખડગ ન્યાવધ એક કરિં ઉભો એક બાકરી વળધ.
 એક મૂંકધ હાથીપરિ સારસી એક વાછત્ર વળવધ. ૩૬
 ધમ અનેક પરિ જૂઝ કરંતા હૂઆ તે પટ માસ,
 હેમરથરાયતણું બલ પાછા પગ દેવાનિં આસ;
 કહિં હેમરથ મંત્રીનિં, એહ અસંભમ દીસધ,
 રાંડીરાંડતણું બલ સખલું નિજ સુભટ ભાગી રીસધ. ૩૭
 મંત્રી કહધ નૃપ ! દેવતણું બલ, એહનિં અધિકું આજ;
 તે નૃપ કહધ ન જરા જય, અધિકારી સુર તેડો રહધ લાજ;
 તે સુર આરાધ્યા તિહાં આવધ, સાહમા એહ સંજોડા.
 દેવિં દેવનિં, માણસિં માણસ, જુઝધ જુઝે બધે જોડા. ૩૮
 રણ જુઝતા સુભટ ભડતા એકધંકા નવિ હારધ;
 નિજ સામીના ગુણ બોલંતા એક એકનિં પચારધ;
વીરમતી:સુર તેડી પૂછધ નવિ છતાય કાંય,
 સુર કહધ બિહુદસ સખલાં, દીસધ ધણાં નૃપસ્યું યુદ્ધ થાય, ૩૯
 રાણી કહધ હલકપટ પ્રપંચધ જે તે કરી ઉપાય,
 રાજા હેમરથ બાંધી આણો જિમ જય આપણો થાય;
 સુર, રાણીનું વચણ સુણીનધ વેગિં તિહાં કણિ જાય,
 હેમરથ રાયના કટકમાં જઈનધ, સિંહનાદ પૂરાય. ૪૦
 તવ તે નૃપનું, વચણ સુણીનધ દહ દિસિ નાહું ત્રાહું,
વીરમતીનધ મંત્રીધ આવી મનહું કરી કાહું;
 પૂછધ ધરીનધ બાંધ્યું રાજા હેમરથ રાયનિં રીશે,

વીરમતીનમ આગલિ મુંક્યો પુહુતી મનહ જગીશે. ૪૧
વીરમતી કહમ, કહો હવમ રાજ માનવી કેહની આણુ ?
હેમાલાનો રાજ બોલમ જત્યા જેણિં જાણુ;
 રાણી ભણુઈ જે જવતણી હોઈ રાજ તુહનઈ આશ,
 કહણુ કરો તો જે અહો બોલું તે આણી વિસાસ. ૪૨
 દેશ તુહારે, આણિ અહારી, સેવા કરવી સારી,
 કમ આપે, કમ ખેટમ નિત્યઈ પેસકસી એ સંભારી;
 વરસિં લાખ સોનઈઆ ત્રિણિ તે આપિં પહોતા કરવા,
 તો જૂયો હવમ સહી છહાથી જે એ બોલ મનિ ધરવા. ૪૩
 કહણુ કર્યું અંગી તેણુઈ સધલું ધરી રાણીની આણુ,
 રાજઋદ્ધિ સવિ દેશ પોતાનો રાખી કરિઉં મંડાણુ;
 સીમાડાના રાજ સવિ ખીહના, આવી સેવા સારમ;
 જે એહની આણા નહીં માનીઈતો એ સહી હવમ મારઈ! ૪૪
 ધમિ રાણીમ આણિ મનાવી નિઃકંટક કરમ રાજ,
 દેશ વિદેશિં મોટા મહીપતિ તિહાં પણિ વાધી લાજ;
સિંહરથ સુતનિં ચાકરી થાપી ચાલમ **હેમરથરાય**;
વીરમતીની આણા લેઈ આવીશ હું વલી માય ! ૪૫

દુહા.

પૂરવ-હેમાલાતણું, દેશ મિહુંતું રાજ;
 ૧અવરસ સેવા કરમ, **વીરમતી**ના તાજ. ૪૬
 દિન કેતા ધમિ વોલીઆ, વરસ હવા જવ સાત;
 આગલિ વાત હુઈ જે કે, તે સુણુજે અવદાત. ૪૭

લાલ. રાગ કાફી. ૨૮

નાટકીઆ પરદેશનારે લાલ, દહુ તે શિવકુમાર રંગીલ !

૧-ખીજ રાજઓ.

આપસમાન કલા ભર્યોરે લાલ, પાંચસિંતણે પરિવાર રંગીલો
 નાટકીયા પરદેશનારે લાલ. આંકણી ૪૮
 સકત કલાની વેલડીરે લાલ, બેટી ગુણલંકારે રંગીલો;
 સવિ પંખીભાષા કલ્પરે લાલ, **શિવમાલા** સુખકાર રં ના ૪૯
 થંભૂલિં સા નાટકીરે લાલ, રહી પૂરછે સ્વર સાર; રં
 તો નાટકરસ ઉપજ્યરે લાલ, અછત તે બાલકુંબાર રં ના ૫૦
 આકરજન સાથિં બહુરે લાલ, રમતો દેશ-વિદેશ; રં
 ધન પામછે આદર બહુરે લાલ, માનછ મોટા નરેશ રં ના ૫૧
 રમતા રમતા આવીઆરે લાલ, **આલાપુરી** અહિ ઠાણુ રં
 મંત્રી **સુમતિનિં** જમ મિલ્યારે લા ૦ ચંકતણે પરધાન રં ના ૫૨
સુમતિ કહછ ભોજન લીઓરે લા ૦ જે જોછયછતે સાર રં
 કહે નાટકીયા વિણુ રમછરે લા ૦ ન કડે ભોજન કાર રં ના ૫૩
 મંત્રી કહછ નૃપ નહીં ધરિરે લા ૦ નૃપ તે સભાસિણુગાર રં
 કુંણુ રમાડછ તે વિનારે લા ૦ **સુમતિ** કહો એ વિચાર રં ના ૫૪
 નાટકીયા અણુમાનીઆરે લા ૦ જતા દિધ બહુ ગાલ રં
વીરમતી-દાસી સુણુછરે લા ૦ ગામનિં ગરદા બાલ રં ના ૫૫
 રાણીપ્રતિં દાસી ભણુછરે લા ૦ સુણીઆ વયણુ તે જેમ રં
 રાણી, મંત્રી તેડાવીઓરે લા ૦ નાટકીયા કાં એમ ? રં ના ૫૬
 મંત્રી ભણુછ સામિની સુણુછરે લા ૦ તુમે સભા કિમ થાય રં
 કુંણુ રમાડછ તેહનિંરે લા ૦ ભોજન દીધું ન આય રં ના ૫૭
વીરમતી રાણી ભણુછરે લા ૦ જ તે પાછા વાલિ રં
 હું બેસી રમાડું તેહનિંરે લા ૦ ગામ ઉતાડે ગાલિ રં ના ૫૮
સુમતિ જમ તે તેડીઆરે લા ૦ નાટકીયાનો સાથ રં
 રમતાકાળિં ગહગહારે લા ૦ મંત્રી તું અભિનાથ ! રં ના ૫૯
 બધ્યર આગલિ કિમ રમુરે લા ૦ મંત્રી કહછ સુણો વાત રં

અવસર જોઈ ખોલીધરે લાં રાય તો અંદ વિખ્યાત રં નાં ૬૦
નાટકીઆ માન્યા સવેરે લાં પરદયે દિવસ સુખાણુ રં
રાજલોક સહુઈ મિત્યારે લાં માહાજન બહુ મંડાણુ રં નાં ૬૧

ફૂલો.

નાટકીઆ હરપિત થયા, આવ્યા રમવાકાળ;
કરી પ્રણિપતિ મધુરં વદધ, ચિરંજીવે મહારાજ. ૬૨
દિંગ દિંગ દોલ દેધ કરી, મેલી સભા તેણિવાર;
ભુંગલ તાલ મૃદંગનો, વાજધ શબ્દ ઉદાર. ૬૩
રાગ આલાપઈ ધુનિ કરી, શિવમાલા 'શ્રીરાગ';
ગણેશ શબ્દ સંગીતમાં, પ્રથમ હોઈ મહારાજ. ૬૪

ઢાલ. દરી વિવાહલાની. ૨૯

હેમરથસુત તિહાં આવીઓ, આવ્યા સીમડારાયરે;
સભા જડી તિહાં અતિ ઘણી, સહુ મનિ અધિક ઉજાહરે. ૬૫
ખીજી ભુંઈ સભામંડપિં, સુંદર નવલખા ગોખરે;
ખોતી જડિત વર ચંડુઆ, હેમ સચિત્ર આલેખરે. ૬૬
આવી વીરમતી તિહાં, બઈસધ હર્ષિત ચિત્તરે;
તતક્ષિણુ રાણી ગુણાવલી, સાસુને પૂછધ પતિરે. ૬૭
આંણિ હોઈ બાધ તુલતણી, તો હું દેખવા ચાહુંરે;
પંજરિ પાસિં કુકડો લઈ, જોઈ નિજ ધરિ જાઉંરે. ૬૮
સાસુ-આણુ લહી તદા ગોખઈ, ગધ ખીજો તે આલિરે;
નિ પણિ નિમ સિણુગારીઓ, આવી ખેડી નિહાંટોલિરે. ૬૯
નાટકીઆ હરપિત સવે, રમવા કરઈ સખધરે;
રોપી થંભ અતિ ઉંચો, સરગચું કરઈ વડાધરે. ૭૦
ચિહું દિશિં દોર તે જોરચું, ફરિં બાંધીઆ તાણીરે;
મુખિ મધુરવચણે કરી, ગાયે આયત આંણીરે. ૭૧
સાજ કર્યો સવિ નાચનો, વાચનો કરે વિલાસરે;

નવરસ દાખા નાચતાં, માચતાં આવધ એ હાસરે. ૭૨
 કહધ સભાહુંસ હોંધ છોકા, તે કહો નાટિક કીજધરે;
 ભરતનાટિક અહા જાણું, રામ રાવણુનું લહીજધરે. ૭૩
 નલ;કુમર; ઇવદંતીયકેરં, રંગિં રમીજધરે;
 લંખમંખકલા સવિ લહું, સંગીતભેદ કહીજધરે. ૭૪
 એમ અનેક નાટિકકલા, રમી જાણું અતિ રંગિરે;
 વલતું વીરમતી કહધ, રંજધ સભા જોણું સંગિરે, ૭૫
 તે નાટિક તુલે નાચો, જિમ લહો દાન પ્રધાનરે;
 સુણી આદેશ તેણિ માંડીઓ, નાટિક તાંન સમાનરે. ૭૬
 કુમરી શિવમાલા તિહાં આરિ, થંલ તલિં તે ઉભીરે;
 પૂરેં સરતિ સુરગિં, ચંગિં નાટિક શોભીરે. ૭૭
 લોક કહધ તસ વાતડી, એ લહધ તિરયંચલાપારે;
 વાત જાણુધ તે કૂકડો, મનિ ધરિ અમૃત શાખારે. ૭૮
 ચિહું દિસિં દોરિં ચડી, મુખિ વડી વાત બોલંતારે;
 એક એક સાહમા મિલધ, નવિ લલધ એક રોલંતારે. ૭૯
 યમક શમક સવિ વાળં, વાળધ શબ્દ મિલંતારે;
 ગાનતાન સવિ માનસ્યું, નાટક જામિંઉં નાચંતારે. ૮૦
 શિવકુમારી તવ હરપિત, કીરતિ અંદની બોલધરે;
 મનિ જાણુઉં એ ચંદની માતા, સુત નામિં બોલધરે. ૮૧
 નિઃસુણી સા ડંસીલી, હધયિયધ રાખ્યો ડંસરે;
 જો એણિ અંદકીરતિ કરી, તો ન દિઓ દાનનો અંશરે. ૮૨
 નાટિક રંગિં દેખંતાં, રંજ્યો સભા સહ લોકરે;
 જાણુધ જો રાણી દીધ, તો હોવધ દાનનો થોકરે. ૮૩
 નિસુણી કીરતિ કૂકડધ, મનિ જાણુઉં એ નવિ આપધરે;
 કીરતિકાંસુ રખે હોધ, એહવું નિજ મનિ ચાપધરે. ૮૪
 હું! તિરયંચ એણીધં કર્યો, જીવતો ર્યો એ અવતારરે;

મરણુ આગમી તેણુ ધં વાંચ્યુ, નાંખ્યું કયોલું એ સારરે. ૮૫
 દાન પડ્યું સહુ દેખીઅ હરખીઆ, ધન બહુલુ કુણિ નાખધરે;
 મુદ્રાહાર નિં લૂગડાં નાણું, રોક[કેધ] અલેખધરે. ૮૬
 નટ તે કાટિધ્વજ થયા, કીરતિ ચંદની બોલધરે;
 તો રાણી કહધ પહલું કુંણિ, દીઉં દાનઅ બોલધરે, ૮૭
 પણિ કોધ નવિ સમજધ, સમજ્યું તેણિં નવિ ભાખ્યુંરે;
વીરમતી કહધ પહલું કુણિ? મુજવિના દાન એહ નાખ્યુંરે. ૮૮
 તો હવધ હુંઅ રમાડું એને, આપું દાન બહુ મ નેરે;
 વલી નાટકીઆ, ૧ કલે દિન આવ્યા, રમવાનધ થાતેરે. ૮૯
 સભા સહુ વલી તિમ જડી, નાટકી નાયધ રંગધરે;
 વિવિધ ભેદ નાટિકતણા, ઉલટ આંણીઅ અંગિરે. ૯૦
 સભા સહુ હરખિત થધ, રાણી દાન વનઆપધરે;
 નટ કીરતિ કરધ ચંદની, તે રાણીય ઉથાવધ રે. ૯૧
 તો વલી બીજું કયોલું, ફૂકડો ચાંચ્યું નાંખધ રે;
વીરમતી દેખીઉં, રેણિં, કઠિણ બહુ ભાષધ રે. ૯૨
 વાંછધ તું હજી કીરતિ પાપી, ન વલી એ લાજરે;
 તો હવધ આપ્યાના ફલ ભોગવિં, વાંછધ વલી રાજરે! ૯૩
 એમ કહી રીશમ ધડહડતી, લડથડી ઉડી જામરે;
 લેધ છરો મારણુ ધસી, દેખી ગુણાવલી તામરે. ૯૪
 પંજર હધયડા આગલિ ધરી, ઉપરિ પડી તે રાણીરે;
વીરમતી તે મારવા ઉડી, મંત્રીધ જાંણીરે. ૯૫
 હૂઓ અતિહિં કાલાહલ, સહુધ ધામનિં આવધ રે;
 સાહીતધ અલગી કરધ, એ સ્યું તુલ્ય કરિઉં કાવધ રે. ૯૬

૧-કહી રાએલા દિવસે, મુકરર કરેલા દિને.

૧-વિના. અર્થાત્ આગળની માફક સભા તો રાણીના દાન આપ્યા વિના પણ હરખીત થઈ. અર્થાત્ રાણીએ આ વખતે પણ દાન આપ્યું નહિ.

એતલઇ બોલ્યો ફૂકડો, શિવમાલાનઇ જણાવઇ રે;
 મુજ માગી હ્યો એહથકી, નિજ તાતનઇસંલલાવઇ રે. ૯૭
 તવ તે નાટકિં રીજવી, વીરમતી કહઇ માગઇ રે;
 સ્વામિની દાન તુઠારકુ, આપો માયુ તે લાગઇ રે. ૯૮
 રાણી રીજ મુખિ કહઇ, જે માગઇ તેહ આપુરે.
 તો નટ માગઇ ફૂકડો, એસ્યું દાલિદ્ર કાપુરે. ૯૯
 કહઇ તે તાહરી દોલતંઇ, સોવન બહુ કોડિ પામ્યા રે;
 એકજ એહ મનોરથ પૂરવો, જેણુકારણિ અલે ધાયારે. ૧૦૦
 બોલિં બંધણી આપઇ 'નટુઆનિ' તેહ પ્રાણીરે;
 નિસુણી શુભાવલી ના લણુઇ, પતીવિરહો મનિ આણીરે. ૧
 મંત્રી તેડી પૂછિઉં તવ તે ફૂકડો લાપઇરે;
 અક્ષર લિખી સંત લાવઇ, એ આગલિ કુણુ રાખઇરે. ૨
 એહ નેટિં મુજનિં મારઇ, તવ કહો કુણુ ઉગારઇરે;
 જે જીવતા ઉગરઇ તો, મંગલીક બહુ સારઇરે. ૩
 તે માટિં મુજ આપો, નાટકીઆનઇ નિરધારરે;
 મુજ મન માન્યું એ સાથિં, બીજો મ કરો વિચારરે. ૪
 મંત્રી રાણીનઇ કહઇ, રાણીમન નવિ માનઇરે;
 મુજનિ એહ આલંબન, દિન જાઇ એ ધ્યાનઇરે. ૫
 એ નટ સાચવી સ્યું લહઇ, અંતરંગ નહીં કિસ્યો મોહરે;
 રાગવિનાસ્યું જાલવઇ, અહીં જતઇ મુજનઇ જઇ શોહરે. ૬
 કહઇ નટ જિમ કુલદેવતા, તિમ અલે એહ આરાધુરે;
 પાલખી આગલિ એહની, વિદ્યાગુરૂપરિં સાધુરે. ૭
 જહાં નાચું તિહાં પહેલું, નાટિક કરું એહ આગિરે.
 x x + x ૮
 જીવપરિં અલે જાલવું, એહનિં વિધન ન કાયરે;
 મંત્રી, ફૂકડ-રૂચિ લહી, પઆપિ રાણીય રોયરે. ૯

૧-નટને. ૨-નિત્ય, રોજ. ૩-દ્વિતીય પાઠે "એહ આણીરે"

૪-ફૂકડાની મરજી, નાટકીઆ સાથે જવાની ઇચ્છા. ૫-આપો.

દુઃખ ભરિ હૃદયકુંડલસંસર્પ, મુખિ બોલિઉં નવિ જાયરે;
 નટુઆનઈ તે ફૂકડો આપઈ, મરણુસમ [પણ] થાધરે. ૧૦
 નટ પહોતા ઉતારઈ, વારઈ મંત્રીય રોતીરે;
 કરઈ વિલાપ તે આકલી, પતિ ગયો વાટ તે જોતીરે. ૧૧
 વયણ સુણી તે દુઃખનાં, નિસુણઈ તે પણિ રૂયધરે;
 તસ દુઃખ પાર ન પામીયઈ, જાણઈ જ્ઞાનીય જૂયધરે ! ૧૨

વસ્તુછંદ—

માય પમણુઈ પલણુઈ, બિહું મારેસિ મંત્રી સહુ આવી મિત્યું,
 કહઈ વાત એ ન હુઈ કહીઈ, ખલક ફિરી તવ દોહિલું;
 નટ કહઈ વર માતલ હીઈ, મંત્રી કહઈ માય દીજઈ, મૂયો
 ગયો એ સમાન,
 ગુણાવલી સમજઈ નહીં, એ કિમ થાઈ દાન દાન. ૧૩
 મંત્રી નિસુણો નિસુણો, એક તુમરાય, કીધો એણીયઈ ફૂકડો,
 આપિ એ સહું રાજકાજિં,
 એ હું કિમ આપું સહી, અવર કવણુ આધાર રાજિં !
 મુજ દિન કિમ જાઈ પ્રભુ ! મંત્રી કહઈ સુણી વાત;
 આપિ રમ કીજઈ નહીં, નહીંતર કરરયઈ ધાત ધાત ! ૧૪

હૃદય,

ગુણાવલીવયણે વલીં, મંત્રી તેડી નાટ;
 દીઈ લલામણિ અતિ ધણી, એક અછઈ ઉચાટ. ૧૫
ઢાંસ. રાગ ગાડી. દેશી ઉલાની. ૩૦
 કહઈ મંત્રી નિસુણો, નટનાયક સુવિચાર;
 એ અંદ નરેસર, આલાપુરીસિણગાર.
 કાઈક કરમનઈ કારણિ, ફૂકડાપણું પામેય;
 તે નિમિત્ત એ માના, રાણી કહઈ ન દેય. ૧૬
 ભય ધણો એહવાનિં, જીવ ધણાનો જોય;
 યતનિં સાચવજો, કરજો યતન સહુ કાચ.

પણિ પ્રગટ ન કરસ્યો, ચંદ્ર નરેસર નામ;
 મોટાનઘ વયરી, હોઈ હામે હામ. ૧૭
 ચુણુ દેજે સંભાલી, કરજે સાર સંભાલ;
 તવ કહઈ નાટકીઆ, જાણ્યો ચંદ્ર બૂઆલ.
 શિવભાલા પુત્રી, જાણુ ઐહની ભાષા,
 કહઈસ્યઘ તિમ કરસ્યું, ઐહનિં લીલવિલાસા. ૧૮
 વલી દીઈ ભલામણિ, ગુણાવલી ગુણુગેહ;
 સુણુ સહી! જનમાંતર, ઐહનિં તુલસ્યું સનેહ;
 કોઘ પાસિ ન જનઘ, મુજથી અલગા લગાર;
 તે આપિ કહીનઘ, હું મૂંકી નિરધાર. ૧૯
 તુલ પાસિં આવ્યા તો, તુલનિં લલું ચાઓ;
 વલી ભમતા ભૂતલિ, ઐણુઘં નગરિં ફિર આઓ.
 હેમ કોડિ સવાનો, હાર ઉતારી આપ્યો;
 ખીજું ધન બહુલું; આપી, [તસ્ય] દાલિદ્ર કાપ્યો. ૨૦
 કહઈ તુલે સાચવજે, જેઘઈતે વલી માગો;
 કહઈ નટ સુણો સામિની, કોડી બહુત ધન લાગો.
 અહોં ઐહ પ્રસાદિં, કેટિધ્વજપણું, પામ્યું;
 અહા જીવથી અધિકો, એમ કહી શિર નામ્યું. ૨૧
 કરિ લેઈ નાહ પંખિં; કહઈ, પ્રભુ! તુમ મન માન્યું,
 તો મિંસ્યું ચાલઈ, મુજ મન માન્યું અમાન્યું!
 મુજ ગતિ શી! હોસ્યઈ, કુણુ સંદેશો;
 તુમ તો પ્રભુ નિત નિત જોસ્યો, નવનવા દેશો. ૨૨
 પ્રભુ મુજનિં વલી તુમ્હો, ફિરિ મિલસ્યો જવ આવી;
 તિવારિં મિં દેહની, સાર સંભાલ કરેવી.

૧-સવાકોડ સોનૈયાનો.

૨-ગુણાવલી પોતાના પંખીનાથને હાથમાં લઇને કહે છે કે, તમારું મન માન્યું તો મહાઈ માન્યું અમાન્યું હોય તો પણ મિં-મહાઈ શું ચાલે?

વરભોજન વાર શાક, સવાદિં જીમેરયું;¹
 પ્રભુનું મુખ દેખી, સહિઅરસ્યું² રંગિરમેરયું. ૨૩
 મેવા મિહાઇ સખડી, શાકસવાદ;
 ફલ ફલ તિવારિં, પ્રભુનો સુણસ્યું સાદ !
 તુમ વિરહઇકરી પ્રભુ ! અણુગમતા અનપાન;
 અહનિશિ મુજમનિ પ્રભુ ! એકજ તાહરું³ધ્યાન. ૨૪
 મિં ઇહાં ન રહેવાય, પ્રભુવિના ધડીમાત્ર;
 હું સાથિં આવીશ, કરીશ બહુ હું યાત્ર.
 મંત્રી કહઈ રાણી ! એમ ન દીસઈ રહું;
 નાટકીયા સાથિ જાતાં, જન કહઈ ફૂડું. ૨૫
 ફૂડઈ એ કહિંઉ તો, એહનિં હાથઈ આપો,
 પણિ નવિ મોકલાઈ તુહનિં, મન થિર થાપો.
 હવઇ એ નાટકીઆ, આવઈ દિન દિન જાઈ;
 આદેશ દિઓ હવઇ, મન માંનઇ તિહાં જાઈ. ૨૬

દુહા—સોરઠી.

મંત્રીકહણિં ફૂડો, આપ્યો ફિરિ સંભાલ;
 શેતી રડતી એમ કહઇ, સામી કરે સંભાલ. ૨૭
 જાતાંતણો જુહાર, વલતાંતણાં વધામણાં;
 દૈવતણો વિવહાર, મિલીઇ જો મરીઈ નહીં. ૨૮
 એમ કહી આંસુ અતિ ઝરઈ, અનઈ ભીંજઈ સધલું દેહ;
 ગદગદ¹સરિં વલાવાનઈ, સામી ! એ રયો નેહ ! ૨૯
 પાણી²પાપણિ છેહ, આવ્યાનું અચરિજ કિસ્યું!
 તો હું જાણુત નેહ, જો લોહી આવત લોયણો! ૩૦
 છાતી ભીંતરિ દવ બલઈ, ઠંધૂઆ ન પરગટ હોય;

૧-જમશું. ૨-સખીઓથી.

૧-સ્વરે. ૨-પાંપણુ ઉપર. ૩-ધૂમાડો.

કઈ ! મન જાણે આપણો, કિં જિજ્ઞાસુ લાયા સોય. ૩૧
 સર્જન આપ્યા હે ! સહી ! ઉતરીઆ કુંગર પજ્જ.
 આ 'નવખારી' નગરી વસઇ, પણિ, મુંમન ઉજડ પઅજ્જ. ૩૨
 વાહલાંતણા વિયોગડઇ, જે દુઃખ હયઇડઇ હોય;
 કઈ ! મન જાણે આપણું, કઈ વલી નાંણઇ સોય. ૩૩
 એમ અનેક પરિ વિલપતી, મૂરખાણિ તે જાણી;
 સહીએ સનજ કરી વલી, બોલઇ અહવી વાણી. ૩૪
 સહિઅર કહઇ સામિની સુણો, નેહતણા ફલ એહ;
 થોડઇ કીધઇ દુઃખ ઘણોં, અવિહડનો નહીં છેહ. ૩૫
 કાઠ સાથિં કીધો નહીં, નેહ તિહાં સુખ જોય;
 જે જન નેહિં વેધીઓ, જીવઇ દુઃખિં જગિ સોય. ૩૬

હાલ. રાગ કેદારો. જીવનજ બોલ દીજયેજ,
 એ દેશી. ૩૧

રાણી ગુણાવલી વિલપતીજ, નિજ અવગુણ સંભારી;
 અરે તું પાપી આતમાજ, દુઃખકારણિ જે વિચારી. ૩૭
 પ્રભુજ ! કરજો માહરી સાર, તુલ્લવિણ હું નિરધાર; આંકણી
 પ્રભુજ ! તુલે જીવન આધાર, સાહિયજ ! કરજો માહરીસાર. પ્રભુ. ૩૮
 ખાવા પીવા પહિરવાજ, તુમવિણ કુણુ હાતાર;
 પ્રભુનિણુ મંદિર ન શોભીઇજ, કરતાં સવિ સિણુગાર. પ્રભુ. ૩૯
 આઠ પુહુરએ મુજતણુંજ, અવલાંબન એક ચિત્ત;
 તિણેં દિન જતો ન જાણતીજ, પ્રભુમુખ દેખતી નિત્ત. પ્રભુ. ૪૦
 દિન કિમ જસ્યઇ પ્રભુવિનાજ, વયરણિ થાસ્યઇરે રાતિ;
 પ્રભુવિણુ મનની વાતડીજ, કુણુ સુણુસ્યઇ દિન રાતિરે. પ્રભુ. ૪૧
 મુજ હેતિં પ્રભુજ કંકડોજ, પામ્યો દુઃખ-અપાર;
 તે કારણુ મનમાં ધરીજ, કીધો એહ વિચાર. પ્રભુ. ૪૨

૪-નવકોઠ, દરવાજા વાણી. ૫-આજ.

મુજ મન પ્રભુગુણુ વેધીઓજી, પ્રભુગુણુ દેખી નાટ;
 હુઈ હું અલખામણીજી, તેણુઈ તુલ્કે આલ્યાં વાટ. પ્રભુ૦ ૪૩
 ૧સખરી સેજી તલાધયંજી, કુલ વિજાઈ તેહ;
 સૂતાં સુખભરિ સેજીડીજી, મુઝરયું ધરતા નેહ ! પ્રભુ૦ ૪૪
 પાન સમારી ખીડલીજી, થાતી લવિંગ કપૂર;
 હાંથે ધરી હું આપતીજી, પ્રભુ લેતાં રંગપૂર. પ્રભુ૦ ૪૫
 ૨નેહભરે નયણે કરીજી, પ્રભુજી અમીય ઝરંતિ;
 મુજ તનુતાપ સમાવતોજી, તે તનુ-અગનિ જલંતિ. પ્રભુ૦ ૪૬
 સાલિ દાલિ ધૃત ગોલસયું, શાક અનેક સવાદિ;
 જિમતાં ગમતાં તે પ્રભુજી, કાં મુંકયા વિખવાદિ. પ્રભુ. ૪૭
 નિજ કાયા અલખામણીજી, પણિ મુંકી નવિ જય;
 કાયા, જાયાસારિખીજી, કાં પ્રભુ ! તે મુંકા x x x પ્રભુ. ૪૮
 લિખી અક્ષર તે કૂકડોજી, મ ધરિ તું દુઃખ લિગાર;
 જો હું લહીશ માણુસપણુંજી, કરિશ વેગિં તુજ સાર ! પ્રભુ. ૪૯
ફૂલ.

ચિંતા મ કરિશ તું સુંદરી, તું હીયડાનું હીર;
 અંતરય મી તું સહી, જયું પોપટી મન કીર ! ૫૦

ઢાલ. રાગ કેદારો. ઢાલ અનાધીનો, અર્થાત; શ્રેણિકરાય !
હૂરે અનાથિ નિર્અન્થ; તિણે મેં લીધોરે સાધુજીનો પન્થ
શ્રેણિકરાય ! હૂરે અનાધી નિર્અન્થ. રર

કરજોડીનિં ગુણુચલિ જંપઈ, પ્રભુ ! નિસુણો અરદાસ;
 અહનિશિ પ્રભુજી આરાધતી, હું ! કાં ! મુકી નિરાશ. ૫૧
 સનેહી ! કરજો સાર સંભાલ, હું તો અખલા બાલ;

૧-સારી, કિત્તમ “ સખરેમે’ સખરી કાણુ, જગતકી મોહની, અપ-
 ભાજિનનંદકી પડિમાં, જગતકી મોહની”શ્રી વીરવિજય. ૨-નેહવાળા, નેહભર.

સનેહી ! તુમે વાચા પ્રતિપાલ, સનેહી ! કરજો સાર સંભાલ.
 અંગ પખાલણુ કેશ સમારણુ, નયને અંજન રેખ; ૫૨
 મુખિ તંબોલ; વિભૂષણુ સખલાં, રંઝા વસ્ત્ર વિશેષ. સં ૫૩
 મેવા મોદક નર્ધ મિઠાઈ, ભોજન શાક સવાદ;
 એ આદિં પ્રભુ દીઠે લેવી, કરવું એ આલ્હાદ. સં ૫૪
 ધરિ ખેડાં પડિકમણાં સામાઈક, પોષહનિં પચ્ચખાણુ
 દેવપૂજ કરવી ત્રણુ કાલિં, એ મુજ સુખનિધાન. સં ૫૫
 એમ વિલપંતિ દુઃખ દેખંતિ, વારઘ સહિઅર રાંણી;
 ધમ કીધઘ રચું હોધ સ્વામિની, આજ્ઞિનધરમ મનિજાણી. સં ૫૬
 સનેહ સંખંધિં જે દુઃખ થાઈ, તે થોડું તું જાણે;
 જેહવા કરમ કર્યા જે જીવધં, તે સહવા મનિ આણે. સં ૫૭
 સરજ્યો હોસઈ એણી રીતિ, તો તુંજનિં નાહવિયોગ;
 નિજ માતાથી આપદ પામી, સરજ્યો એહ સંયોગ. સં ૫૮
 તો કેહનિં જે દુઃખ ન દીજઈ, તે સવિ આલપંપાલ;
 કરમવિના નવિ સુખ લહીઈ, આપ કરિંઉં સંભાલ. સં ૫૯
 શાસ્ત્ર સુણ્યા બહુ ધર્મ સંભાલિઓ, ગુરૂસેવા એ પ્રમાણુ;
 દુઃખ આવઈ કાયર નવિ થાઈઈ, કરઈ એક કરમ પ્રમાણુ. સં ૬૦
 નિપુણપણું એહજ મનવાલા, ટાલિં મનથી શોગ;
 જાણુ જિણુવયણુથી પ્રાણી, એ સવિ કરમહુભોગ. સં ૬૧
 સહી સમજવી રહવા લાગી, પણિ પ્રભુ ખિણુ ન વિસારઈ;
 એણી જલ્પચઈ તે ધરિ રહી સુંદરી, તપકિરિઆ તિમ તારઈ. સ. ૬૨
 શીયલ નવવાડિં કરી શુદ્ધ, પાલઈ નિરતિઆર;
 દાન સદાચાર જીવદયા વલી, ધરમ કરઈ નિત્ય સાર. સં ૬૩

કુંહા.

શિવકુમાર; રાણીનણો, [વળી] મંત્રી લહી આદેશ;
 સાથિં લેઈ કૂકડો, તે ચાલ્યા પરદેશ. ૬૪

ઢાલ. રાગ મેવાડો ધ-યાસી (ધ-યાત્રી). ૩૩.

નાટકીઆરે (૨) તે ચાલ્યા રંગ, અંગબલિંગદેસિં ગયા.
 તિહાં નરપતિરે (૨) પામ્યા સંતોષ, દેખી નાટક સોહ્યા. ૬૫
 તે પૂછધરે (૨) વિસ્મય એક, અલ્પ ચિત્તિ અતિ ઉપનો;
 આગલથીરે (૨) એ પાલખી સાર, ફૂકડો બધો સુહામણો. ૬૬
 એહ આગલિરે (૨) નાટિક આદિ, પછઈ ભૂપતિ આગલિ કર્યું,
 કારણ કિર્યું રે (૨) તે કહો સાચ, વચણ સુણી કહધ ખરું. ૬૭
 એહ આવેરે (૨) અલ્પ સુખ સંતાન, કાડી ગમે અલ્પે વાધીઆ;
 કલદેવતારે (૨) પરિ અલ્પે એહ, ગુણ એહના આરાધીઆ. ૬૮
 હવઈ તિહાંથીરે (૨) કમિ^૧ દેશ બંગાલ ભેટયો પાલ પૃથ્વીતણો;
 તેણિ રણરે (૨) બહુ ધન લાખ, બીજો વલી પામ્યો ઘણો. ૬૯
 તિહાંથી રમતારે (૨) પયગૂરખાંગ સીંગલદીપઈ જઈરમ્યા;
 તે પ્રભુનધરે (૨) સુકલા દેખિ નાટકીઆ તે ગમ્યા. ૭૦
 તસ રાણીરે (૨) ફૂકડો દેખી, સુંદર રૂપ રલીઆમણો;
 તે માગધરે (૨) રમવાકાજ, આપધ દ્રવ્ય અતિ ઘણો. ૭૧
 કહઈ નાટકીઆરે (૨) એ આતમારામ કેહનધ એ નવિ આપઈ;
 એહનધ નામિરે (૨) લીલવિલાસ, દુઃખદાલીદ્ર તે કાપધ ૭૨
 તેણુધં જોયારે (૨) સ્ત્રી રાજના દેશ, રમવાં મિસિ હુંસિં કરી;
 પછઈ આવ્યારે (૨) દેશ મલ્હાર, કરણાટક રમીઆ ફિરી. ૭૩
 તેણુધ દેખ્યારે (૨) દેશ તિલંગ, દખ્ખણ, મરહુકું જોધ્યા;
 તે આવ્યારે (૨) પોતનપુર જણિ, શોલા દેખી મોહીઆ. ૭૪

(પંચમોાધકાર-પ્રશસ્તિ.)

ઢાલ-ચૌપાધ રાગે. ૩૪

સંવત સોળ નવ્યાસીઓ જાણી, આશો શુદિ દશમી ચિત્તઆણી;
 શીલ-અધિકારિં અંદનરેશ, પ્રેમલાલચ્છી શીલ વિશેષ. ૭૫

૧-કમેકમે ત્યાંથી નીકળીને.

તેહ તણો પાંચમો અધિકાર, પૂરણ પુહુતો જન સુખકાર;
 શ્રીતપગચ્છમંડણ માહંત, શ્રીહીરવિજયસરિ સિર સંત. ૭૬
 જેહનું લોકોત્તર સરૂપ, પ્રતિભોધ્યો જેણુઈ અકબર ભૂપ;
 પટ્માસિ સવિ દેશ અમારિ, તીર્થલોક ભય ટાલણુ હારી. ૭૭
 તાસ પટોધર અધિકા રંગ, શ્રીવિજયસેનસૂરીશર ચંગ;
 કુમત મતતરૂઅરનો કન્દ, છેલો જેણું ટાલ્યો કન્દ. ૭૮
 તસપાટિ શ્રીવિજયતિલકસૂરીન્દ, દરિશન દીકઈ પરમાનન્દ;
 તાસ પટોધર તેજિ દિણુંદ, શ્રીવિજયાનન્દસરિ સૂરીન્દ. ૭૯
 શમદમ લોકોત્તર વયરાગ, દિન દિન જેહનો અધિક સોભાગ;
 ગુણુ ગાઈ સુરનર નિશિદિસ, માનઈ જેહનિં બહુ અવનીશ. ૮૦
 તસ શાસનવાચક શિરરાય, શ્રીગુરુમુનિવિજય ઉવઝઝાય;
 તાસ શિષ્ય દશનિવિજય ભણુઈ, એતલઈ પૂરણ સહુઈ સુણુઈ. ૮૧
 इति श्रीचन्द्रायणिनामरासे, पञ्चमोधिकारः सम्पूर्णः ५॥-७८१.

(પષ્ટોધિકાર-મંગળાચરણુમ્) (વ્યવહારીની આંતર કથા.)

કુહા

છડે અધિકારઈ રસ ધણો, અંતર કથા ચરિત્ર;
 તે સાંભવતાં ઉપજઈ, મતિ-ગતિ-શુદ્ધિ પવિત્ર ! ૮૨
 પોતનપુર સોહામણું, જીહાં રમણીક આરામ;
 મધુરી મીઠી રસભરી, વનસ્પતિ બહુ નામ. ૮૩
 કદલી, દ્રાક્ષ; નિ સેલડી, નલેરીરસ પૂરિ;
 ખીજેરી; વર દાડિમી સોપારીરંગ ભૂરિ. ૮૪
 આંખા; રાયણુ અતિ ભક્ષાં, જાંણુ, ફણુસ; ખડખૂજ;
 અંજીર; ખજૂરી; ખોરડી, લીંબુ અનનાસ; તરબૂજ. ૮૫
 અંપક; કેતક; મોગરો, નાગરવેલ્લિનિ કુંજ;

લેધ ૧પરાગ મધુરધ્વનિ, લમર લલુધ લધ ગુંજ. ૮૬
 એહવી જાતિ અનેકની, વનસ્પતિ અભિરામ;
 નરનારીનર્ધ રમતિનાં, મનોહર ધર સુખદામ, ૮૭
 મેવાદિ અપિ તિહાં ધણાં, નિમજાં; પસ્તાં સાર;
 અખોડ; બદામ; નિં ચારખી, દ્રક્ષ; ચારોલી ઉદાર. ૮૮

હાલ. રાગ માલવી ગોડી. વાસપૂજ્યના રાસની દશી.

મંગલાવતીવિજયે રાજતિ, એ હાલ. રૂપ.

શ્રીપોતનપુર નયરી વિરાજતિ, અમરપુરીસમ સોહનિભમ;
 દદગદ પોલિ સજલ વર ખાઈ, વાડી વન જનચિત્તહરમ.
 શ્રીપોતનપુર નયરી વિરાજતિ. આંકણી ૮૯
 સમ ભૂમિ મંદિરકી માલા, વાઈ કોરણી ગોખ શુભા;
 માતું ! પુરશોભા જોવાનઈ આવી દેવ વિમાન વિભા. શ્રી. ૯૦
 ચોરાશી ચોહુટા અતિ એલિં, વિવિધ કૃ(ક)યાણુક ભૂત વિપણી;
 વિવહારી વ્યાપાર ધણા તિહાં, મારગિ માગનલોક લણી. શ્રી. ૯૧
 શ્રીજિનમંદિર અતિ ઉત્તતતર, મેરૂ-સુદર્શનસમ વિભવો;
 જિનપ્રતિમાની પૂજા વિરાજઈ, જાણું એ સુરલોક નવો. શ્રી. ૯૨
 તિહાં રાજ જય નામિં નિરૂપમ, મંત્રી વિજય સુખુદ્ધિ નિલો;
 તસધરિ પુત્રી ગુણમંજૂષા, ભૂવનિ તાસિર લાલતિલો. શ્રી. ૯૩
 રૂપસુંદરી નામિં અમરીસમ, સ્ત્રી ચોસદિ કલા કુશલ;
 નગરશેઠ તિહાં બહુ શ્રીવંત, શ્રીવંત નામિં કીરતિ વિમલા. શ્રી. ૯૪
 શ્રીપતી નામિં ગુણ શોભાગિણી, રવિનીતા તેહની અતિ ચતુરા;
 તસ નંદન અતિ રૂપ મનોહર, રૂપસુંદર પુણિયં પૂગ, શ્રી. ૯૫
 મંત્રીપુત્રી ચૌવન પોહતી, દેવી દ્વરિ નમન માનિં;
 તેણુછં તે નગરશેઠનો નંદન, દીકો રૂપ અધિક ઉવાનિં શ્રી. ૯૬

૧-વાસ, ગન્ધ.

૨-સ્ત્રી, પત્ની. ૩-વાન, રંગ, રૂપવાળો.

તે સાથિં નિજ પુત્રી વિવાહી, રંગિં^૧ ચાંગિં સુખ વિલસઈ;
 પ્રીતિ જડી જિમ નેત્ર નખામિષ, એક એક દેખી વિકસઈ. શ્રી. ૯૭
 રંગ મંત્રી શેઠ સંઘાતિં, અતિ સંતોષ વહઈ હૃદયડઈ;
 એક એક વિના નવિ ચાલઈ, અધિક અધિક એમ નેહ જડઈ. શ્રી. ૯૮
 મંત્રીજમાઈ કરઈ દુકુરાઈ, વાઝ વસ્ત્ર વિવેક કરઈ;
 હીરા માણિક મોતીકી માલા, કંઠિ પહેરી સોહ ધરઈ. ૯૯
 કનક કંદોરો જડયો બહુ મૂલો, કર કંકણ મણિ હેમણ જડયો;
 મુદ્રા અંગુલી વેઢવેલીઆ, શોભિત બાલિં તિલક ચડયો. શ્રી. ૧૦૦
 સાત પાંચ રવયરૂપસમોવડિ, વાઝ વિભૂષા વસ્ત્ર ધરો;
 મિત્રિં પરવરિઓ વિનોદ કરંતો, એક પેઠી જઈ અનુસરિઓ શ્રી, ૧
 માંહો માંહિ વાત વિનોદ, હાસ્યવશિં વેધકવયણ વદઈ;
 એતલઈ એક વ્યાપારી આવ્યો, ગામ આસની કુંલ ન વદઈ. શ્રી, ૨
 પૂરવ તિહાં વોહરતિ તેહ માટઈ, આવી હાટઈ ભાર ધરઈ;
 જૂતા વસ્ત્ર શતખંડ થીંગડાં, દેહઈ બહુ પરસેદ ધરઈ. શ્રી. ૩
 સ્યામવરણ દીસઈ તે દેખી, હસતો મિત્રનઈ કહઈરે સુણો;
 આહવું રૂપ આકાર મનોહર, શેઠ સુરતરૂ હઈ આ શેઠતણો. શ્રી. ૪
 એક કહઈ શિરબંધ નિહાલો, બહુ મૂલો પરદેશતણો;
 શાહજી ! એહ મૂલ ર્યું પાવઈ, એહનો પેત અતિ સખઃ ધણો. શ્રી. ૫
 એક ભણઈ એ જમો^૩ અમૂલિક, વસ્ત્ર દેસાઉરીનો સોહઈ,
 શાહજી ! ગજ કેતાનો હોસઈ, એ દોઢે અમ મન મોહઈ. શ્રી. ૬
 ભણઈ એક એહ પછેડી પ્રેમો, અતિ વિજ્ઞાનિં વણી દીસઈ,
 કાણાં મિસિ જાત્રી એ મુંકી, વાય પયસવા, ચિત્ત હોંસઈ. શ્રી. ૭
 એક^૪ ભણઈરે ! તનકસંઓઈપ, ગંધ બહુ ગંધ સુમહમહકઈ;

૧-મૂલપ્રતમાં “સંગિ.” એવો પાઠ છે. ૨-સમોવડ, સમાન. સરખે સરખાં વચ આરે રૂપચાળા પાંચ સાત મિત્રો સાથે.

૩-જમો, અંગરખ. મૂલમાં “જમો”ને ઠેકાણે, “જમો” પાઠ છે.

૪-આંહી “શેઠ” પાઠ છે. પણ ઠીક ન હાગવાથી “એક” કયું છે.

૫-તનકસંઓ-પ્રસંગો, સુગન્ધ.

હાસ્યવચન નિસુણી ખેદાણો, હાટધણી પૂછ્યો સ કહઈ. શ્રી. ૬
 એ પુરશેઠ, નિં મંત્રીજમાઈ, તો ખેડીઓ તે એમ લણઈ,
 સાંભલ શેઠિ રચું ગરવ કરઈ છઈ, કરિ ગુમાન તે આપિ સુણઈ. શ્રી. ૮
 વસ્ત્ર વિભૂષણ ટીલાં ટપકાં, તુજ નિભવ મુજ 'સિં' કાજિ !
 વાંકાંચુંકાં થઈ બહુ ખોલો, એકવાર ન કહિઉં લાજિં ! ૧૦
 જમ હું ઉપરાજણ નિસુણો, કરી રમસગરી દિલમં આયિં ;
 તુલે ફૂલસી કરતા દીસો, ઉપાઈ સંપદ આપિં ! શ્રી. ૧૧
 બાપતણી જે સંપદ વિલસઈ, આપ કમાઈ નવિ કાંઈ ;
 તે અધમાધમ પુરૂષ કહીજઈ, દુહવા સ્યાં મારે કે ભાઈ. શ્રી. ૧૨
 મુણી સઘલાંઈ શેઠનઈ હસતાં, કહઈ વક્ત્રી કહઈસ્યો કાંઈ ;
 ઉત્તર, કહ્યા વચનતો પામ્યો, લાજ્યો તે ઉક્યો ધાઈ. શ્રી. ૧૩
 મન વિખવાદ ધરંતો નિજધરિ, જઈ ઉપર લઈ સેજું પડ્યો ;
 જઈ પરદેશ વૈભવ ઉપાઉં, તો વાંચ નિજ ચિત્ત ચડ્યો. શ્રી. ૧૪

દુહા

અણુ ખોલ્યો, નિં અણુમણો, સૂતો સેજિં હામ ;
 ભોજનવેલા જવ થઇ, ખોલાવ્યો જઈ નામ. ૧૫
 ઉકળે જીમવા કારણિં, ભોજન ટાડું થાય ;
 શાક પાક સવિં નિંપનાં, તુમ ખોલાવઇ માય. ૧૬
 ફૂંચર તે ખોલઈ નહીં, અતિ રીસાવ્યો બાણી ;
 માય આવી ખોલાવીઓ, ઉઠિ જમણુ શી તાણિ. ૧૭
 માત કહિઓ નવિ માનીઓ, નવિ ખોલ્યો તે નંદ ;
 તવ જણાવી તાતનિં, ન જિમઈ સુન સ્યો ફંદ ! ૧૮

હાલ. રાગ ગાદી, સીતાની સજ્જાયની બીજી હાલની
 દેશી. ૩૬

તાત આવી કહઈ કાં રૂઠોરે, વચ્ચ ! ભોજનવેલા ઉઠો ;
 પ્રાણવલ્લભ કુલ-આધારે, નવિ ખોલઈ તેહ કુમાર. ૧૯

૧-શે ! શું ! ૨-મસ્કરી. ૩-આઈ, આવી, દીલમાં આવી તેમ.

કહઈ તાત કુંણિં તું રોળ્યોરે, અથવા કુંણિં વયણે દોળ્યો;
 કિં આણા કુંણિં ન માનીરે, જે રીશ કરઈ જિમવાની. ૨૦
 તેડી મિત્ર સર્વ તે ભાળ્યારે, રીશકારણુ કિસ્યુય વિમાસ્યારે;
 કહઈ ગામવ્યાપારી હસાઉરે, તેણિં ઉતર x x x હસીઉ. ૨૧
 તાતસંપદ વિલસધ શેઠરે, તેણિં તુજ ઉગ્ની દ્રેઠ;
 જગ ખાસ્યો આપકમાઈરે, તવ હસવ્ને કરી ઉતમાઈ. ૨૨
 અમે એહજ કારણુ બાણ્યોરે, શેઠિં સુણી હમયકઈ આણ્યો,
 તાત કહઈ તેણિં કરી વાતરે, ઉઠો ભોજન કરો જાત. ૨૩
 તવ જોહ્યો નંદન મીઠુંરે, એ ભોજન ન ગમઈ દીઠું;
 જાવું પરદેશિં આપિરે, ન જમું જે કમાયું આપિ ! ૨૪
 ઉપરાજ ધન ધરિ આયુંરે, પછઈ ભોજન ધરનું લાવું;
 ધરિ ધનતણી બહુ કોડિરે, ખાઓ ખરયો વિલસો જોડી. ૨૫
 લક્ષ્મીનો ધરિ નહીં પારરે, વાણોત્તર ધરિ હજાર;
 વ્યાપાર છઈ દેશોદેશરે, તુલ જાતું ન એહર વેષ. ૨૬
 કહિઉં કથન ન માનઈ એકરે, મંત્રીશ સુણાવી છેક;
 આવી મંત્રી બહુ સમજવધરે, પણિં તેહનધ ચિત્ત ન આવઈ. ૨૭
 મંત્રીઈં રાય જણાવ્યુંરે, કારણુ તે સવિ સંભલાવ્યું;
 આવી ભૂપ ભણુઈ સુણો શેઠરે, સ્યો મંડ્યો હઠ એ ઠેઠ. ૨૮
 દેશ-ગામ-નગર જે માગોરે, તે આપું એ નહીં લાગો;
 હય-ગય-રથ-ધન બહુ લીજઈરે, પણિં હઠ એવો નવિ કીજઈ. ૨૯
 ઈમ કીધા અતેક ઉપાયરે, સુત સમજાવ્યો નવિ જાય;
 એકાંતિ મિલી બેસી હેઠરે, નૃપ મંત્રી નઈ તે શેઠ. ૩૦
 સમજાવ્યો ન રહે જામરે, ચાલઈ મન ન રહઈ દામ;
 કરવો સહી એહવો સંકેતરે, જિમ ચાલી ન શકઈ લેત. ૩૧
 કહઈ સ્ત્રી સમજાવઈ ચલાયરે, સ્ત્રી સમજાવઈ આણુ દેવાય;
 મંત્રીધરિં રહો પ્રસ્થાનધરે, ઈમ કહીઈ કહણુ જો માનધ. ૩૨

૧-પ્રસ્થાનરૂપ. પરદેશ જવાના પ્રસ્તાના રૂપ.

શ્રી કહીંડેં જો નવિ માનધરે, અન્ય ઉપાય કેા કરસ્યું જાનઈ;
 નૃપ મંત્રી શેઠ વિચારીરે, પૂત્ર પાસઘં આવ્યા વિચારી. ૩૩
 કહધ તાત, સુણો મુજ જાતરે, સહુ સમજ્યું સહીં વિખ્યાત;
 નિજસ્ત્રી સમજવી ચાલોરે, વાત તેહનિં હધિયડધ ધાલો. ૩૪
 તે કહધ હા સમજવુંરે, જિમ હોઈ સહુનઈ ઠાવું;
 મંત્રીધરિ પ્રસ્થાનું મનાવુંરે, તે ભોજન તેહનિં ભાવું. ૩૫

દુહા.

નિજનારીનધ જધ કહધ, જો તુજ હોઈ, ૧આયેસ;
 તો હું થોડા દિવસમાં, જધ આવું પરદેશ. ૩૬
 શ્રી પદ્મણ્ડ સામી સુણો, તુલ કહેવો પરદેશ;
 પારવિહુણી લચ્છી ધરિ, વિલસો તે પ્રાણેશ ! ૩૭
 એ દિન નહિ પરદેશના, ધહાં જઈ ભોગસંયોગ;
 આગુલી વલગુ છોડી કરી, કિસ્યો અવર સંયોગ; ૩૮
 ભોજન ભાણે પીરસીઉં, છોડી નવલું ધ્યાય;
 પ્રભુજી ! વાર એ નહીં, અણુસમજિઉં નવિ થાય ! ૩૯

ઠાલ. રાગ આસાઉરી. ઠાલ આખ્યાનની.
ઘડાવિણુ માધવ મોગરડા, સોહાવું જિમઈ કાનિ;
એ દેશી. ૩૭

અણુસમજ જો વાત અણુવિચારી, કરસ્યધ તો નર તેહ;
 ઘણું સોચામાંહિ પડસ્યઈ પ્રાણી, વાત મુખી હો એહ !
 પ્રાણવલ્લા ! એહવી વાતો, કહઈ તું ઘણીધ જોડી;
 તોપણિ તે મુજ ચિત્તિ ન આવઈ, જિહાં જઈ ન આવું હોડી. ૪૦

(૩૫સુન્દરીકથન, પહેલું દૃષ્ટાંત.)

કહઈ કાંતા, ૨દૃષ્ટાંત સુણો એક, કુમર કહધ કેા વાર;

૧-આદેશ, આજ્ઞા. ૨-મન્ત્રીપુત્રી ૩૫સુન્દરી, શેઠપુત્ર ૩૫સુન્દરને સમજવવા એક દૃષ્ટાંત કહે છે.

એક વિવહારીખેટા ઉદ્દેસ્યો, કોઈ વયણ વચાર.
 માયઆપ સહ સજ્જન પરિવારિં, વાયો ન રહધ જમ;
 નિજનારી સમજવધ બહુપરિં, વયણ સુણો અભિરામ. ૪૧
 પ્રાણનાથ ! જેણીઈ પ્રિયમાટિ, પીહર સધલું મૂંકધ;
 તે નારીનિં મૂંકી જાઈ, તુમ સરિખા કિમ્મુઃચૂકઈ!
 આશીસ તેહની જો લેઈ ચાલધ, તો રૂકું હોધ સામી!
 પણિ સહુનિં ^૧ઉવરથી જાતાં, કુણીં [કાંધ] ન પામી. ૪૨
 માલ ધણો લેધ પરદેશિં, ઉવરથી સિધાવ્યો;
 કુશલિં ક્ષેમિં તે વાંછિત નયરીં, વસ્તુ લેધ મનિ ભાવ્યો,
 વેશ્યાવસનિં લાગો તેણધ, નિજધન તે સાથિં ખાધો;
 નિરધનપણું જાણી વેશ્યાઈ, ઘરથી કાઢ્યો ^૨દાધો. ૪૩
 દુઃખી થયો ધનવિણુ પૂરો, માણસમાથી ટાલ્યો;
 જાણી પિતાઈ આવી, નિજધરિ તેડીનિં પાલ્યો.

[ઇતિ દ્વ્યાંત.]

તિમ જે સુજન ઉવરથી ચાલધ, તેહના એહ હવાલ !
 વયણ અમારું મનો પ્રભુજી ! ધરિ રહો થઇ કૃપાલ. ૪૪
 વારિઉં કરો પ્રભુ માન ^૪મહોતબહુ, લાખીણા ધરિ બધઈઈ;
 આહિરિ પગ કાડ્યો જવ ભમતાં, દુઃખ ધણાં તે વેદધ,
 વાત સુણી કહધ ^૫સાંભલિ કાંતા ! સહું સરિખા નવિ હોવઈ;
 કોઈ નિર્ભાગ્ય હુઓતો સહઈ, એહવા ન હુઇં તુંનેવઈ. ૪૫
 એહ વાત ન કરી તેણધ, સુણિ વેગિં આવેશ;

૧-ઉવટ, આપદા, પીડા. સહુને દુઃખ દઈને જતા કાંધ પ્રાપ્ત થાય નહિ ! એવો ભાવ છે. ૨-ખડ્યો ૩-ઉવટ, ઉવાટ, હુમાર્જથી. ૪-આબર, મહત્વ. “વિનતિ અવધારેરે, પુરમાંહે પધારે, ‘મહોત’ વધારે બબ્બર રાયનુરે” શ્રીપાલરાસો. ખંડ ૨ને ટાલ પ મી ગાથા ૧ લી. ૫-સાંભલ, અપ્રતિમાં “સાંભલ” ને બદલે “સાંભલિ” કરવામાં આવેલ છે ધણે સ્થાને તેને ફેરવીને હમોએ “સાંભલ” પણ કર્યું છે.

એકવાર બોલ લાગેા મુજનિં, તું કાંઈ દુઃખ ન પામેશ,
 સા લણ્ણ હવડાં એમ તુમે બોલેા, પછિ નવિ થાઈ;
 ધરિ મુજનિં તુલ વિરહવિગૂચણુ, દિન ફરસાંસો જાઈ. ૪૬
 ૧નરનિં નારી ઘણી પરદેશિં, આવી મિલઈ ધન દેખી;
 ૨તિહારી પરણી; ધરની નારી, મુંકઈ તેહ ઉવેખી.
 કુમર કહ્યારે નિવિડ ૩ પ્રેમ તુજ ઉપરિ, મુજથી એમ ન હોય;
 નિજનારી ન સંભારઈ જે નર, અધમાધમ કહિઓ સોય. ૪૭
 હા કહી સહઈ સજન મુજનિં, તું લણ્ણઈહા જઈ આવું;
 સ્ત્રી કહઈ નરવિસાસ ન આવઈ, પછઈ તુલ કીહાં પાવું.
 ૪પૂંઈં પ્રાણથકી હું ચુકું, તે તુલ ચિત્ત ન આવઈ;
 પવનકુમારઈ, અંજના પરણી, બહુ હરખમન ભાવઈ. ૪૮
 નિરાપરાધ પરણી તે છાંડી, કછઈ તે નવ ચાલઈ;
 કાઉસગિ શાસનદેવી આવી, શીલપ્રભાવિં માદહઈ.
 શાસનદેવિં જઈ સમજાવ્યો, જઈ સતીનઈ સંતોષી;
 કહો કુણુ નરવિસાસ કહીઈ, એહવી સતીનઈ પસંદોષી. ૪૯

હુહા.

આવેા મોવેા તાહરઈ, હમયિડઈ, મુજ વિસાસ;
 પણિ અવસ્યઈ ચાલવું, સ્ત્રી સુણી હઈ નિરાશ. ૫૦
 સમજાવ્યો સમજઈ નહીં, તાત જણાવી વાત;
 કરી પ્રપંચ દા અવિનવેા, રાખેવેા જામાત. ૫૧
 મિલી નૃપ મંત્રી જોતિષી, શેઠ સ્વજન ગંભીર,
 ધન આપી બહુ જોતિષી, સમજાવ્યો સતિ હીર. ૫૨

૬-વર્ષસમાન.

૧-નરને, પુરૂષને. ૨-ત્યાંની, પરદેશની. મારવાડી શબ્દ.

૩-નિવડ, ધાઠો દંડ. ૪-પછી.

૫-સંદોષી, સંદુઃખી. અર્થાત્ દુઃખી કરી.

જ્ઞેતિથી લણુઈ સુણો કૂકડા, નામ ધરાવઈ તેહ; ૫૩
 'નગરિ' કે રાખઈ નહીં રાતિ, હુકુમ કરો એહ !
 કુમર ન જાણુઈ તે પરિ, નયર પડહો ફિરઈ જ્ઞેય;
 જસ ધરિ હોઈ કૂકડા, રાતિં વનિ રહઈ સોય ! ૫૪
 તેણિં કરી સા જો કૂકડા, રનિજ વનિઈ હેઇ જાઈ;
 વ્યાહણુઈ ધરિ આવઈ વલી, રાય હુકુમિં એ થાય. ૫૫
 એહ ઉપાય કરો પુલે, જિમ રહઈ કુમર ન જાય;
 મુહૂરત દેસું કુમરનિં, કૂકડા જોલઈ ચલાય. ૫૬
 એહ સંકેત કહસ્યું સહી, કુમર આગલિ સુવિચાર;
 તું તેડાવિં આવસ્યું. દેજો માન અપાર. ૫૭
 એહ વિચારી સહુ, પહોતા કુમર પનિંસગિ;
 પુજ નિર્ધાર કહો હવઈ, કરસ્યું મનનઈ રંગિ. ૫૮
 શેઠનંદન કહઈ ચાલસ્યું, અમ જાણ્યો નિર્ધાર;
 જ્ઞેતિ મુહૂરત જે કહઈ, માતું તેહ વિચાર. ૫૯
 તતક્ષિણુ જ્ઞેતિથી તેડવા, 'નકર' ગયા વાચાલ;
 જ્ઞેતિથી તેડી આવીઆ, જોલઈ જોલ રમાલ. ૬૦
 ગ્રહ વરતઈ તે જ્ઞેતિથી, માંડી લગન પ્રધાન;
 લગનવિચાર તે બહુ કરઈ, જ્ઞેતિથી ચઈ સાવધાન. ૬૧
 ગ્રહ વરતઈમાં જઈયે વલી, મુહૂર્તની વઈ ધાત;
 માંહેમાંહી સમજી કરી, નિસુણો એહ અવધાત. ૬૨

૧-અસ્મિનપ્રતે દ્વિતીયપાઠે “નગરિ” કે રાખઈ તેહ.” આ જાણની મતલબ આવી છે. જેણેએ કહ્યું કે નામ માત્ર કૂકડાને પણ નગરમાં કોઈ પણ શતના રાખે નહિ તેવો બંદોબસ્ત કરો.

૧-દ્વિતીય પાઠે “તેણિં કરી સાંજઈ કૂકડા,” સાંજઈ એટલે સાંજે, સન્ધ્યાએ “સાજ” એટલે સા એટલે જેની પાસે હોય તે તે ધણીએ જેને કૂકડા હોય તેને. ૨-પોતે. ૩-વનમાં. ૪-ચાલવાનું. ૫-નિંસગે. કુમર પાસે. ૬-નોકર, ચાકર.

સુણો કુમર કહધ જોતિયી,^૭ વરસ છમાસિં કાઈ;
 દિન શુદ્ધિં દિન કો નહીં, મુહૂરત દીજધ સોઈ. ૬૩
 પણિ પરભાતિં કૂકડો, બોલધ વેલા જોહ;
 અજમ મુહૂર્ત એ જાણુજો, જોતાં ન મિલઈ તેહ ! ૬૪

**હાલ. રાગ કેદારો—ગાડી. સુણો મેરી સજની, રજની
 તબવેરે; એ દશી, ર૮**

તેડી કુમરને જોતિયી ભાષધરે, કૂકડા પાછલિ રાતિ ^૧આવધરે;
 તે વેત્રા મુહૂરતની જાણોરે, નવિ બોલધ તો તે દિન તાણોરે. ૬૫
 એમ તે વેત્રા સહુ નિરધારીરે; કુમરિં તે મનિ સંભારીરે;
 કૂકડો બોલધ નહીં એમ કરતાંરે, દિન વોલ્યા નારીસ્યું રમતાંરે. ૬૬
 કાવ્ય; ^૨સિલોક; અનંત હરીઆલીરે, ^૩ગાહાપ્રહેલી કહે રસાલીરે;
 સર્જ થાધ જવા પરભાતિરે, ન સુણુધ કૂકડશબ્દ પ્રભાતિરે. ૬૭
 ચાલી ન શકધ એમ દિન જાવધરે, તવ શિવકુમારનાટકીઓ આવધરે;
^૪પાલીતલાવની જિમજી કરીનિરે, સધવો સાથ મનિહરપ ધરીનિરે. ૬૮
 પરધાનધરિ પાછલિં આવીરે, રજા વાસો તિહાં મંડલી કરાતીરે;
 થઈ પરભાતની વેત્રા જામરે, તેણુઈ સમઈ નારીવયણુ અભિરામરે. ૬૯
 થયા ઉજમાલ પ્રિઉ ચાલેવારે, તો સ્યું કામ વિચાહ કરેવારે; !
 કરી વિવાહનિં છેહ દેધધરે, તે કિમ પરણી નવિ નિરવહીધરે ! ૭૦
 તેનું કીજધ જે નિરવાયરે, પ્રીતિતણો વિરહો નવિ થાયરે;
 જનમલગધ તે પ્રીતિ ન જાયરે, તો ઉત્તમ તે એમ ગાયરે. ! ૭૧
 પ્રીતિ કરી ધરી છેહ ન દેવારે, સતીઝં પરણ્યો તે નિરવહેવારે,
 વલ્લભ ! તિમ જો તેહ નિહીલધરે, તો સંતોષ બિહું સંભાલધરે, ૭૨

૭-વરસ છ મહિનામાં કોઈ શુદ્ધદિન આવતો નથી. એવો અર્થ છે.
 ૧-આખે, કહે, બોલે. ૨-શ્લોક ૩-ગાથાપ્રાશ્નિકી. ૪-પાલ. તળાવની
 પાળકપર.

દુહા. સોરઠી.

મિલસ્યછ આંખિ પાંખ, આંખિ મિલસ્યો જામ પ્રભુ !
 નહીં તો નિઃદિન આંખિ, વૈરભાવ બેહૂનિં થયો ! ૭૩
 સામી ! નવલો પ્રેમ, છાંડીનધ કિમ આલસ્યો !
 મન તુભાઈં એમ, અવર કોઇનધ આલસ્યો ! ૭૪
 કરીઈ કુણુસ્યું વાત, વહાલાં વિણું હમયડાતણી !
 આલસ્યો પરભાતિ, પ્રિઉ પરદેશિં સ્યા ભણી ! ૭૫
 જેહવો માહરો પ્રેમ, તુમઉપરિ અવિહડપણિ;
 કુમર સુદર્શન જોય, મેઘવતીપરિ અતિ ધણિ ! ૭૬

(રૂપસુંદરી કથન, બીજું દૃષ્ટાન્ત.)

ઠાસ. રાગ કેદારો-ગોડી. દશી પૂર્વઠાસવાળી. ૩૯

પુડવી તિલકપાટણુનો વાસીરે, કુમર સુદર્શન ગુણુ-અબ્યાસીરે;
 બાપારી તે તપનપુર આવધરે, દેવગુરુભગતો ધરમ બહુ ભાવધરે. ૭૭
 નિન દેવપૂજા મુગુઈં રવખાણુરે, નરનારી લક્ષ્યણુનો જાણુરે;
 એક દિન અઝી દીડી નારીરે, નપણુ તે અતિ લાગી પ્યારીરે. ૭૮
 પાસિં મિત્ર યશોધર જાણીરે, પૂછિઉં એ કુણુ કુલની રાણીરે;
 કિં ! સુરરમણી કિંનરનારી, કિં ! વિદ્યાધરી માનિની સારીરે. ૭૯
 મિત્ર યશોધર કહઈંવિવહારીરે, બેટી ગુણુપેટી સૂરીજિ હારીરે;
 ઇંદુમતી શીલવત પાલધરે, પરણી પરતરનધ નવિ નિહાલધરે. ૮૦
 કહઈં સુદર્શન મોહિની લાગીરે, પૂરવલવની પ્રીતિ એ જાગીરે;
 તોહવઈંએક બોલાવાં જોઇપેરે, એણીચિતહરણીઉં મોહમન મોહીયુરે. ૮૧
 તિકાં જઈંબેડુંજુ નેકું ને બોલાવઈરે. દૃષ્ટવિકરરયું નેકુંદેખાવધરે;
 આવો સહોદર એમ કહી બોલીરે, નેહ લગો પણિ હું નહીં બોલીરે. ૮૨
 આદરમાન સિંહાસન દેઈરે, શ્રીશલ બેટાણું હાથમાં લેઈરે;
 ઇંદુમતી કહઈં મન હરી લીયુરે, તુન્ને મુજનધ કિસ્યું કામણુ કીધુરે ૮૩

૧-બ્યાખાન, ગુર-ઉપદેશ. ૨-સૂરજ, સૂર્ય, સૂર્યતેજને પણ હરાવનારી.

કહેતાં સંચિ^૧ ન આવધ ભાષરે, તુલ્લે આવી મુજ પ્રીતિ ઉપાધરે;
 ધરિ મુજ બાંધવ પાંચ છર્ધ મોટારે, તિમ તુલ્લે છઠા ભાષ નહીં ખોટારે. ૮૪
 ખાઓ પીઓ ધન રવિલસો વાફરે, તુલ્લે જાણો તે દીઓ મુજ સાફરે;
 મનવચનકાયા રાખી હામિ^૨રે, આવો જાઓ અલ્લ ધરિ કામિ^૩રે. ૮૫
 એમ તે વાતિ^૪ પ્રીતિ વધારીરે, એક એકનંદ દીર્ઘ શીખ સારીરે;
 નવનવ વસ્તુ વિજ્ઞાનંદ નિપાધરે, આપિ હેનિ^૫ આ ! લ્યો ભાધરે. ૮૬
 કુમર પણિ સખરા^૬ કુમખા સાડીરે, આપે ઉંચાં ગમતાં કાઢીરે;
 એક રીસાવધ એક મનાવધરે, પણિ તે પ્રેમ અધિકા પાવધરે. ૮૭
 જિમે^૭ રમે^૮ કરે^૯ વાત વિનોદજીરે, એક એક દેખી ધરધ બહુ મોદરે;
 મનિ સંકલ્પ થાઇ અનેકરે, ન જાણાવધ કો કહનંદ વિવેકરે. ૮૮
 આપ આપણું કોઇ ન મૂંકધરે, કાયાથી કો શીલ ન ચૂકધરે;
 કુમર વ્યાપારિ^{૧૦} ધન બહુ વાધ્યુ^{૧૧}રે, ધરમ કરમ તેણિ^{૧૨} સધલું સાધ્યુ^{૧૩}રે. ૮૯
 વરસ પણુવીસ* નેહ એમ ચાલ્યોરે, ઇંદુમતી^{૧૪}નંદરોગ બહુ સાલ્યોરે;
 દિન દિન દુર્બલ દેહિ^{૧૫} થાયરે, ક્ષીણ થઇ તે ધાન ન ખાધીરે. ૯૦
 કરી ઋણસણ પચ્ચખાણુ સમાધિરે, ભાઈ ભલામણુ દીધી
 પુણ્ય સાધિરે;
 છાંડી મનથી નેહજંબલરે, ધરી પસંવેગ જપધ નૌકારરે. ૯૧
 થઈ પરહુણી ગઈ પરલોકિ^{૧૬}રે, ભાઇ, દુઃખ બહુ તેહનિ^{૧૭} શોકિ^{૧૮}રે;
 વારિંઉં ન કરધં x x x , x x x x વાર્યોં બહુ લોકિ^{૧૯}રે. ૯૨
 હામ નામ તસ વસ્ત્ર પરિધાનરે, દેખી દુઃખ સંભારધ માનરે;
 વિસાર્યું નવિ જાઈ દુઃખખરે, વેધ્યો નેહધ કિમ લધ સુખખરે ૯૩
 કરિ વિલાપ રહઈ મનમાંહિ^{૨૦}રે, ઇહાં કાં ચાલ્યો પડ્યો દુઃખમાંહિ^{૨૧}રે;
 હવધ સહી ઇહાં મિંત રહવાયરે, વાણોત્તરનંદ^{૨૨} સુખી સવિ જાયરે. ૯૪
 સગરનગરભણી ચાલે વીરરે, મનિ વચરાગ ધરઈ તે ધીરરે;

૧-સંકેચ. ૨-ભોગવો. ૩-કાંચલીકપટ્ટ, કમખો, કમ્ભોજ. *પચ્ચ ૫૨.
 (૨૫) ૪-જુઓ પાત્રું ૪૪ ગાથા ૬૩ી. ૫-સાધુપણું.

રાત્રિ દિવસ તેહનિં સંભારધરે, ઇંદુમતી ખ્યાનિં ચિત્ત ઠારધરે. ૬૫
 ૧એક સૂતાં આવી જગાડધરે, ઇંદુમતી કહધં કાંદેહ તાડધરે;
 હું સુરલોકેં બહુ સુખ પામીરે, મુજતુજ મિલન હોસ્થઈવળી સામીરે. ૬૬
 મનથી ધરમ મ મૂંકીશ વાહલારે, કાઢે મનથી વિરહદુઃખલાલારે;
 સગરનગર તુજ, મુજનિં સરખીરે, ભગતિ ભગિની મિલસ્યઈહરખીરે ૬૭
 તેહનું વયણું તું મત ઉઘાપધરે, જે માગઈ તે હરખઈ આપધરે;
 નિસુણી તે આલિંગન દેતીરે, જાગ્યો ગઈતવ મનનિં લેતીરે. ૬૮
 સગરનગર તેહ પહુતરે, તિહાં ધરમ કરઈ વાણિગપૂતરે;
 વ્યાપારી થયો અધિકૃ લાભરે, મેલ્યો દ્રવ્યતણું તિહાં ગાભરે. ૬૯
 એક દિન તિહાં પોષધશાલારે, સુણી ઉપદેશ ગુરૂ વિશાલારે;
 ગુણવતી; ભત્રીજી સાથિરે, ગેલિં આવઈ વલગી હાથીરે. ૭૦
 રૂપિં રવિ-શશી તે થંભાયરે, દીઠધં દુખડાં સઘલાં જાયરે;
 દેખી કુમર સુદર્શન રૂપરે, પામ્યો અયંબો અતિહિં અનૂપરે. ૧
 મેઘવતી કહધં નિસુણો કાકીરે, એ નર દીઠધ હું ભધ જાકીરે;
 દેખત નયણે તેહ જરાયરે, કાકી કહે મુજ; તુજ પરિ થાયરે. ૨
 જાણુધ જનમાંતર નયણું નેહરે, પછધ ઉલ્લાસ ધરઈ વરધ દેહરે;
 બેહુધં દેખ્યો તેહ ઉલ્હસીઓરે, એ સાથિં જનમાંતર વસીઓરે. ૩
 બોલાવ્યા તસ આપિં જાધરે, તે તવ બોલ્યો આવો માધરે;
 ગુણવતી કહધ અવિચલ વાયરે, બોલી ન જાણુધ તે નર કાચારે. ૪
 આવો ધરિં તેડીં જાયરે, કરી ભગતિ જિમ સુખીઓ થાયરે;
 વાત સવે તે પૂરવલી પૂછીરે, ઇંદુમતીનું દુઃખ સવિ મૂકીરે. ૫
 નેનિડપ્રીતિ તે સાથિં પાલધરે, એક એકનિં ક્ષિણમાં સંભાલધરે;
 જિમ અઈ શરીરઈ જીવ હોઈ એકરે, તિમ તે ચાલઈ સહુ વિવેકરે, ૬
 ભોજન-પાણી જે આરોગઈરે, તે સવિ મેઘવતી હાથિં ભોગઈરે;

૧-એક વેળા. ૨-ભક્તિ, ભક્તિભાવવાળી. ૩-રૂપથી.

૧એણિમેણિં આહ્યું જનયરે, એક તમાસો નિસુણો થાયરે. ૭

દુહા.

ઇંદુમતી આવી મિલી, કુમર સુદર્શન હેજિ;
પ્રીતિ સુખીઆ છે તુમે, કહઈ છું તાહરઈ તેજિ. ૮
ગુણવતી મેઘવતી મિલી, ઇંદુમતીનિં જામ;
ઇંદુમતી કહઈ સાંભજો, હું છું ૨અમરી નામ. ૯
પણિ મુજ તુલે એ કુમરસ્યું, આસન છઈ સંબંધ;
જનમાંતરનો જાણવો, તે સુણજો ૩પરબંધ. ૧૦

(દેવીએ કહેલો સુદર્શનપૂર્વપ્રબંધ.)

ક્ષેત્ર વિંદેહઈ કુમરપુર, ગુણવતી તસ માય;
આઠ પ્રિયા આપણુ સહિત, એ સ્વામી પ્રભુ રાય. ! ૧૧
રાજ્ય લગ દીક્ષા ધરી, તે પુહુતા સુરલોક;
નિહાંથી ૪ભરતિં અવતર્યા, ભિન્ન ભિન્ન પશુઈ થોક. ૧૨
ભૂતિકે વ્યવહારીઓ, હું ! તપનપુર જાણુ;
તુલે સગરનગરઈ મિલ્યા, ખીજાં ગતિ અવરાણુ. ૧૩

[ઇતિ સુદર્શનપૂર્વપ્રબંધ]

આપણુ ખેલુસ્યું અધિક પ્રેમ, આગતિ પણિ સંબંધ;
x x x x x x ૧૪
ગુણવતી મેઘવતી કહઈ, તુમે જાણ્યો એ સનેહ;
તો નિત મિત્રયું હે સદી ! બોલ દેઈ જાણે તેહ. ૧૫

હાલ. રાગ કેદારો ગાડી. રે ! દરિયા તું દેજે મારગ

સાર, એ દેશી ઇં

મેઘવતીનાં મુંસાલીઅરે, જાજ તીરથકાજિ;
મેઘવતીનઇ સારીં લીઠરે, ના ન કહઈ તે લાજિ.

૧-એ પ્રમાણે. ૨-દેવપતિ, દેવી. ૩-પ્રબંધ. ૪-ભરતક્ષેત્રમાં.

કકઇ સુણિ કુમર સુદર્શન સાર, કાં મૂંકઇ મુજ નિરધાર;
નહીં ઉતમ એ આચાર, કહઈ સુણિ કુમર સુદર્શન સાર.

આંકણી. ૧૬

સમજ ગહિનિ તુજનઈ કહુંરે, તુજ આલમ બહુ નહીં સુખ;
તુજ વિણ દીકઈ દુઃખ ધણુંરે, તું તો કાં દીઈ દુખ. કહઈ. ૧૭

૧તિં મન મોહિઈ માહરે, તું મુંજ પ્રાણુઆધાર;
તિં બાંધી પ્રીતિરાસડીરે, હવઈ કાં હોઈ દુઃખકાર. કં ૧૮

તુજ વિરહો મુજ દોહિલોરે, મિં તે ખમ્યો નવિ જાય;
તુંજ આલેયું મુજને સડીરે, મરણસમાણું થાય ! કં ૧૯

તુજ ગુણ મુજ કિમ વિસરખરે, રતેથી બહુ ઉપગાર;
ખાવાં પીવાં પહિરવારે, સાચવતી સુખકાર. કં ૨૦

ભોજનવેલાં નિજ કરિંરે, કેવળી અમૃતાહાર;
તે કિમ મુજનિં વિસરખરે, તે તાહરો ઉપગાર. કં ૨૧

સૂખડીવેલાં બહુપરિંરે, જેમ મન માન્યું દેત;
હું આપું તે કિનકરીરે, નેહ ધરી તું લેત. કં ૨૨

ખોત્રઈ માયું ધરી કરીરે, સૂતો સુખભરિ જાત;
તર તું સુખ તુજ હાથસ્યુંરે, ફરસતી મુજ સુખ તામ કં ૨૩

ઈમ અનેક સુખકારણખરે, કરતી નેહ-વિલાસ;
તે મુજ જખિશુખિશુ સાંભરખરે, તો આ સ્યું કરમ હાસ. કં ૨૪

મેઘવતી વગાં કકઈરે, હું જઈ આવીશ વેગિ;
માન સંભાવ લેસઈ ધણીરે, મ ધરો ચિત ઉદ્ધવેગિ. કં ૨૫

ગમતાં અશુભનાં જીકરે, કરતી વયણ-વિલાસ;
તે મુજ મીઠાં લાગતાંરે, ખમતો આણી હાસ ! કં ૨૬

દેઈ હેહ વિરહો વધીરે, જાસ્યો ઉદ્ધંધી મુજ;
તો મિં તુજસ્યું આલઈ[સ્યુંરે], કરિ મન માનઈ તુજ. કં ૨૭

૨-તહારા પ્રત્યે. ૩-તહારાથી. ૪-ક્ષણે ક્ષણે, પળે પળે.

તીરથ કરવા ચાલી સતીરે, કુમર સુદર્શન તાસ;
 નિવિડપ્રેમનિરહલાણીરે, મૂકઈ મુખિ નિસાસ કં ૨૮
 સરસ વસ્તુ નવિ વાવરછરે, ઉંચા વસ્ત્ર નિષેધ;
 મેઘવતી નવિ વિસરછરે, દેખવા ધરઈ ઉમેધ. ૨ કં ૨૯
 તેજ સુગંધ ગમઈ નહીંરે, નવિ ખાધ તે પાન;
 કુણિં બોલવ્યું નવિ રચછરે, મતિ મેઘવતીનું ધ્યાન. કં ૩૦
 દિત દિત દેહ દુર્ગત હોઈરે, અવટાઘ અંતરંગ;
 ૧વે અણુ આતી જે સફઈરે, તે કિમ પુષ્ટો અંગ. કં ૩૧
 આવટણું દેખી કરીરે, હાડી રાખઈ ચિત્ત;
 આજકાલ તે આવસપછરે, કરીઈ ચિત્ત પવિત. કં ૩૨
 માત લાજ લોપછં નહીંરે, માતનો બહુ અધાર;
 ખાઈ પીજ માતકહાણુથીરે, તેણુઈ તે જીવઈ સાર. કં ૩૩
 આગતિ સરસ સંમનં વચોરે, કહછીં વાધઈ ગ્રંથ !
 મેઘવતી જિમ વારતારે, ચાલી દુઃખનેષ પંથ કં ૩૪
 [ધતિ સુદર્શનદષ્ટાન્ત.]

પ્રેમિં ધમ દુઃખ કામઈરે, કહછઈ મંત્રીસુતા અરદાસ;
 મુજ પ્રેમ તુલસ્યું તેકવેરે, કાંઈ મૂંઝા નિરાશ કં ૩૫
 પાઈ લાગીનેં વિનવુંરે, હું છું તુમહારી દારી;
 ધરિ રહી આસ્થા પૂરવોરે, લોક દીઈ સાખાસી ! કં ૩૬
 પ્રભુ ! ચાલછ દુઃખ ચારપઈઘણુંરે, કુમર સુદર્શન જેમ;
 હુંછુંવી વાત કરંતડારે, કૂકડો બોલ્યો તેમ. કં ૩૭
 કૂકડો જેટલઈ વાસીકેરે, બપડો થયો શેષપૂત;
 મુદ્દરન આવ્યું માહરછરે, સકલ સમઈ લેત. કં ૩૮
 તિલક કરાવ્યું કૂંકુમઈરે, ચોખ્ખાથી પિણુ નિલાડિ;
 હાથે શ્રીફલ આપીકેરે, કીધ પ્રયાણ દહિં જાડિ કં ૩૯

૨-કમેદ, હવે ૧-તે, મેઘવતી. ૨-૩પસુન્દરી, ૩પસુન્દરને કહે છે.

૩-દહીં ખાઈને.

ભરતાર ચાલ્યા પછી પ્રિયારે, કરઈ વિનાય અપાર;
 રૂઢન કરઈ ધણું દુઃખ ધરઈરે, એ સ્થું કર્યું કિરનાર ! ૪૦
 પાપી એહવો કુણુ હવોરે, જોશુઈ નરપતિની આંણુ;
 હોપી રાખ્યો ફૂંકડોરે, મારું તેડી તાણુ. કં ૪૧
 નફરનિં કહઈ તે ફૂંકડોરે, જોહનિં ધારે તસ તેડી;
 નિરનિ કરી નફર કહઈરે, નાટકીઆધર કેડી. કં ૪૨
 તેહનાં તેડ્યાં નવિ આવીઆરે, નાટકીઅ નિરધાર;
 પુત્રી, તેડી પરધાનનિરે, વાત કહી અપાર. કં ૪૩
 મંત્રી કોપ્યો મનયકીરે, ભણુઈ કુણુઈ રાખ્યો એહ;
 કરો હજનાં તે ઉપરિરે, ફૂંકડો લાવો તેહ. ! કં ૪૪
 તવ નાટકીઆ જુઝનાંરે, સજજ કર્યાં હથિયાર;
 પહિરી જીવરખી સવેરે, સનદઅદ્ર પરિવાર. કં ૪૫
 રવાર માણસ જવારવધરે, ત્રિયિં આગ્યા કહીઈ વાણી;
 જમરણીક એ માણસ ધણારે, એસ્થું મ કરો તાણી. કં ૪૬
 અનરથ બહુ થોડા કામનિરે, વાર નહીં નિરધાર;
 સ્વસ્થા થઈ પુત્રીનઈ કહઈરે, તે મારકણા અપાર. ક. ૪૭
 ચાલજુદાર તે ચાલીઆરે, પાછા નાવઈ આજ;
 બલીઆસ્થું વઢઈ જન મરઈરે, તિણસઈ આપણું કાજ. ક. ૪૮
 લાભ ધણો કવિય ટાલનાંરે, પુત્રી કહઈ ભણું તાત;
 તે એક ફૂંકડા કારણિરે, મરઈ બહુ જન નિખ્યાત. કં ૪૯

હુહા.

તે લાવો મહિં ફૂંકડો, જે બોલ્યો પરભાત;
 વિરક કર્યો જેણે નાકતો, તે પુહુચાકું ધાત. ૫૦

૧-જીવરણીકા, બખાર. ૨-સારા, સજજન. ૩-વારે, રાકે.

૪-સાહસીક, મરણિયા. ૫-કલહ, ક્લેશ, ક્રોધ, યુદ્ધ.

વદઈ મંત્રી નર^૧ સહસ યધં, મુંઆં આવઈ હાથિ;
 રનાલિં કુહનધં જીવતા. જોર નહીં એ સાથિ ! ૫૧
 પુત્રી ભણુઈ માણસ ઘણાં, રખવાલાની આદિ;
 તે જોવા લાવો ઇહાં, જોઉં નિશિવેદીનિલાડિ. ૫૨
 પછઈ પરધાન જઈ કરી, દેઈ વિસાસ કરી મેલ;
 માગ્યો જોવા કૂકડો, તે નાપધ થઈ ભેલ. ૫૩
 મૂકીઓ લેઈ માણસ ભલાં, મંત્રી કૂકડ લેય;
 જેમ એ તિમ નર આએણી, કહે પુત્રીનધ દેય. ૫૪

ઢાલ. રાગ ગાડી ત્રિપદી.^૩ ૪૧

દેખી કૂકડો સાર, મોહી માનની માન;
 મૂકી મુખી ઇમિ ભણુધં એ. ૫૫
 સુંદર દેખી પંખ, આંખિ અમી ભરી કરી;
 ફરસતી પુંપુઆલતી એ. ૫૬
 કહવા લાગી નારી, ૪ મુણિલહી કૂકડા;
 જનમાંતર સ્યું વિરાધીઉ એ. ! ૫૭
 જો તેં આવી આજ, બોલી વિરહ દીઓ;
 યૌવનવેશિં આપડા એ. ૫૮
 દુલહો નાહવિયોગ, તે દુઃખ દેઈનિં;
 કિમ્ ? તે છૂટીશ કૂકડા એ. ! ૫૯
 કાઈ કરમિં તિરયંચ, એણિ ભવિ તું હવો;
 વિરહ કરઈ હવઈ ભવ કિસ્યો એ. ૬૦
 એહવા કરમ અધોર, કાં કરઈ કૂકડા !
 એહ વિપાક અતિ દોહિલો એ. ૬૧

૧-એ હજાર. ૨-ન આપે. ન+આલિ-આવે. ૩-જુઓ પાતું ૭૦ ઢાલ ત્રિપદી. ૪-સુણીલે, સાંભળીલે.

એતલા ઉદ્ધર^૧ દુઃખ, નથી સંસારમાં;
 જોય વિચારી જીવસ્યું એ. ૬૨
 કોઈ દીધું દશ ગાલિ, તે દુઃખ વિસરઈ;
 ખૂસડિ બધું તેહજ પરિ એ. ૬૩
 ધન જાઈ બહુ કોડિ, તે વેલાએ સાંપડય;
 પણિ એ દુઃખ સાલઈ, દુઃખ-ખણું એ. ! ૬૪

હહા.

ધનપ્રાપ્તિ આવી મિત્રઈ, તિમ પ્રમુતા વતી જોય;
 ગાલિ ખૂસડિ નહીં ગૂંખડાં, પણિ એ દુઃખ સાલઈ દુઃખ હોય. ૬૫
 સુખદુઃખ સહુનિં સારિખા, જાણી કર્યો ઉપગાર;
 દુઃખ નવિ રીજઈ કાયનિં, ઉત્તમ એ આચાર ! ૬૬

હાલ. રાગ સિન્ધુઓ, ત્રિપત્રી. ૪૨

નિં જોતી મુજ નાહતો ! કરીય વિજોહ ઉમાહતો !
 ઉમાહતો, એમ કહી રૂઢ ધણું એ. ૬૭
 ઇમિ તે દેખી તે કૂકડો, રોવા લાગે બાપડો;
 બાપડો આંસુ આંખિં આણતો એ. ૬૮
 કહેવા લાગી સુંદરી, તું કાં રોઈ દુઃખભરી;
 દુઃખભરી હું રોઈ પ્રભુવિરહઈ કરી એ. ૬૯
 તવ સંસારી કુકડય, પાટલો અણાવી તે રડઈ;
 ભુંઈ પડઈ ઝીકાલી^૨ અણાવતો એ. ૭૦
 આંચઈ કરી અક્ષર ત્રિખઈ, ^૩સુણિ સુંદરી તે ઇમિ જાણઈ;

૧-ઉપરાંત, એ ઉપરાંત, એ વિના “આત્મસ્મરણ ઉદ્ધરો ખીલે નથી ઉપાયજી”. બ લાણુકવિ. ૨-છંદ, વા રોડાનો હુકડો. ત્રિકાળનો.

૩-સુણુ-સાંભળ. આ પુરાકમાં જેમ “સાંભલ” ની બદલે “સાંભલિ” કરવામાં આવ્યું છે, તેમ “સુખ”ને બદલે ધણેક “સુણિ” વાપરવામાં આવેલ છે.

૪-કહે.

કાં ઝખખ ^૧ મુખનિં તું કૂકડો એ.	૭૧
સાંભલિ હું નહીં કૂકડો પૂરવદેશ અજબ વડો;	
તિહાં વડો આભાપુરીનયર વડો એ.	૭૨
કરમિ નલ દવદંતીઅ, રાણી મૂંઝી રોઅંતીઅ;	
રોઅંતીઅ સીતા રામિં વનિ તથાએ.	૭૩
રાવણનાં દશ મસ્તક, ભુંઈ પડ્યાં સ્ત્રી પસ્તક;	
૪સ્ત્રી પસ્તક નર બહુ જગમાં દુઃખ લલાં એ.	૭૪
હું પશ્ચિ કરમવશિં પડ્યો, કાઈ કારણ સંકટ ચડ્યો;	
એવડો કરમિં સંચ આવી મિલ્યો એ.	૭૫

દુહા.

સુણિ સુંદરી નહીં કૂકડો, હું આભાપુરી રાય;	
કરમિં સંકટવશિ પડ્યો, એહવો મિલ્યો ઉપાય.	૭૬
સંકટ છૂટું હે સહી, બધસિં રાજ્ય સુહામ !	
તવ બહિનર તું માહરી, સાઈ વાંછિતકામ.	૭૭
દોષ મ દેસ્યો કરમનિં, કરમિં સુખદુઃખ હોય;	
કરમ કરમ જે આપણાં, તે ભોગવઈ સહુ કોય.	૭૮
રૂપસુંદરી તે સાંભલી, મોહ લાગઈ તે સાથ;	
શાસ્ત્રવિનોદ કરતાં સવે, વિસરીઓ નિજ નાથ.	૭૯
કામણગારી કામિની, કહીઈ ઈણિ સંસાર;	
તથા કરિઉ ઇણિં કૂકડઈ, એહ વગણુ નિરધાર.	૮૦
મોહગહેલી કામિની, નિરખઈ વારંવાર;	
છુવકારમ મુહ મરકલઈ, ચાંપી હમયડા દાર.	૮૧
તું દીઈઈ દુઃખ વિસર્યું, થયું શરીરઈ ચ્યયન;	
હૃદય નયનનઈ સુખ હવું, ગયું વિરહદુઃખ રંગદળન.	૮૨

૧-ઝંખે. ધારે, વિચારે. ૨-શ્રીઓના કાંઈ નહિ ૧ કાંઈ કરણી પસ્તાવો પામેલા. ૩-ચેન, આનંદ. ૪-ગહન.

હાલ. ચોપાદ દશી. ૪૩

એહવઘ દિન બીજા પડવડો, નાટકીય માગ્યો ફૂકડો;
 મંત્રી કહધ પુત્રી! તેદીઓ, હા! અમ તાત મુજ કહેણુસુણીલીઓ. ૮૩
 તાત! એ દિવસપ નહીં ફૂકડ જાતિ, એ મુજ દુઃખ સવિ ટાલિઓ;
 x x x એણુમં દુષ્ટ મુજ મન વાલિઓ. ૮૪
 એતલા માટઈ ધનસંપદા, જેટલું માગઈ તેટલું મુદા,
 આપી લેવો એ ફૂકડો, નહીં તો અન્ય ઉપાય કે જડો. ૮૫
 પુત્રીવચનિં જઈ પરધાન, નાટકીયાનિં દેઈ બહુ માન;
 કહઈ ધન જોઈઈતે તુઝે લીઓ, ફૂકડો અહા પુત્રીનધ દીઓ. ૮૬
 રઠ ઢાગી જઈ તેહનિં ધણી, તે માટઈ આગ્યા તુઠ્ઠભણી;
 તુઝનિં જડસપધ ધણાઈ વત્ર, એકરી વાત તેણુઇ સાંભલી. ૮૭
 નાટકીયા કહઈ ધન અહા ધણું, ફૂકડો જીવથી અધિકો ભણું;
 જીવ જઈ તો જાઓ તેહ, નવિ અપાધ ફૂકડો એહ. ૮૮
 નાટકીયા તે સમજ્યા નહી, મંત્રી વાત પુત્રીનિં કહી;
 ફૂકડપ પણિ^૧ સંસાર કહિઉં, આપો હવણાં તે સદ્ધણું^૨. ૮૯
 આપો ફૂકડો નાટકીયા હાથિ, તેહ ચાલ્યા લેઈ સહુ સાથિ;
 રૂપસુંદર પતિવર સિંધરે, થયું સુખજ મનિ નાહ કરિધરે. ૯૦

[છતિ આન્તરકથા.]

(પષ્ટોધિકાર-પ્રશસ્તિ.)

સંવત સોળ નવપારીઓ જાણી, આશો શુદ્ધિ દશમી ચિત્ત આણી;
 શીત્ર-અધિકારિં ચન્દનરેશ, પ્રેમસાસન્ધી શીલવિશેષ. ૯૧
 તેહ તથો જડો અધિકાર, પૂરણ પુહુતો જનસુખકાર;
 શ્રીતપગચ્છમંડણુ માહન્ત, શ્રીહીરવિજયસૂરીસર સંત. ૯૨
 જેહનું લોકાત્તરસરૂપ, પ્રતિજોષ્યો જેણુધ અકબર ભૂપ;

૧-મૂલપ્રતિમાં “સંજઈ,” એવો પાઠ છે. ૨-અણું, કબૂલ્યું.

પદ્માસિ સવિ દેશ અમારિ, તીર્થલોક લય ટાલણહારી. ૯૩
 તાસ પટ્ટેધર અધિકા રંગ, શ્રીવિજયસેનસૂરીસર અંગ;
 કુમત મતતરઅરનો કન્દ, છેલો જોણિં ટાલ્યો કન્દ. ૯૪
 તસ પાટે શ્રીવિજયતિલકસૂરીન્દ, દરિશન દીઠ પરમાનન્દ;
 તાસ પટ્ટેધર તેગિ દિણ્દ, શ્રીવિજયાનન્દસરિ સૂરીન્દ. ૯૫
 શમદમ લોકોત્તર વયરાગ, દિન દિન જેહનો અધિક સોભાગ;
 ગુણ ગાઘ સુરનર નિશિદ્ધિસ, માનઈ જેહની બહુ અવનીશ. ૯૬
 તસ શાસનવાચક શિરરાય, શ્રીગુરુમુનિવિજય ઉવજઝાય;
 તાસ શિષ્ય દર્શનવિજય લણુઈ, એતલઈ પૂરણુ સહુઈ સુણુઈ. ૯૭

इति श्रीचन्द्रायणिनामरासे, षष्ठोधिकारः सम्पूर्णः ६ ॥—૧૯૭

(સપ્તમોધિકાર—મંગળાચરણમ્.)

હાલ. ચોપાઈ રાગ. ૪૪

હવઘ સાતમો અધિકાર લિખાય, નાટકીયાતે આલ્યા જય;
 રમતા દક્ષિણ માલવદેશ, ૧મેટપાટ; માઝઆડિ નિવેશ. ૯૮
 ગૂજજર;કુંકણુદેશ નિવેશ, સોરઠ સુંદર દેવનો દેશ ૧
 તિહાં તીરથ સમરથ સુખદાય, શ્રીશત્રુંજય; રૈવતગિરિરાય. ૯૯
 દેશમંડળુ નયર સિર તિલક, ત્રિમલપુરનામિ^૩ હોઈ પુલક;
 તે ઉતરિઆ જઈ આરામિ, કીધું ભોજન રહી આરામિ ૧૦૦૦
 જઈ ભેટયો મકરધ્વજ^૪ ભૂપ, દેખી નાટકીઆના રૂપ;
 પૂછયા તે બોલઈ પ્રભુ સુણો, પૂરવદેશ મહિમા છઈ ધણો. ૧
 એહવઈ સમઘ તિહાં પ્રેમલા, દીઈ દાન વયણુ કોમળા;
 પણિ કો ભરતાર આભાપુરી, પૂછઈ ખર્ચરિ ન કહઈ કો ખરી. ૨
 રાગ મકરધ્વજ ધમ કહઈ, વાન ખરી હોઈતો કો લહઈ;

૧-મેવાડ, ૨-ગિરનાર. ૩-પ્રેમલાલચંદીરાગું ગામ અર્પાત નાટકીઆ
 એ પ્રેમલાના પિતાના દેશમાં અ.વ્યા. ૪-પ્રેમલાલચંદીનો પિતા.

પણિ જાણીઈ જઈ જે એ વાત, પુત્રી કહેડેં જોડું નિરધાત. ૩
 રાજા બંદીખાનઈ જેહ, મુકા છોડી પરહાં તેહ;
 એકવું રાયવણ સંભળી, પ્રેમજ્ઞા કર જેડી કહઈવલી. ૪
 તાત સુણો જે મૂંકા તેહ, તેહ સુખિં ધરિં જવે એહ;
 પણિ મુજ જોડી પ્રસુ કાં કરો, જ્ઞાનીવણ તે હમયઈ ધરો. ૫
 શાસનદેવતણી જે વાણી, તે સંભારો હમયઈ આણી;
 સોલે વરસે મિત્રસઈ નાહ, તિહારિં જણાસ્યઈ ચોર નિં શાહ. ૬
 મસત્રાડા જ થાકઈ હવઈ, હાથ વહેથમાં આગ્યું કવઈ;
 નિરતિ કરિનઈ જેમ નિભાય, તે તિમ કરવું પૃથ્વીરાય. ૭
 ભુપ ભણું સંભલિ નંદિની, વરસ પત્ર જમાસ ખેદિની;
 નિરતિ ના પામી કિસી કાઈ, સાચું હોય તો ન કથઈ સોય. ૮
 પ્રેમજ્ઞા ભણું ભગવંતનઈ ભણું, અર આત્રપંપાત્ર સવિ તણું;
 માહરઈ સાનિધિ શાસનદેવી, તો સાચું થસઈ સુણિ હેવિ. ૯
 જૈનમુનીસર જ્ઞાન સહુ સાચ, મં કડીઈ મણિ ન હોઈ કાચ;
 તો સહી હોસ્યઈ સાચી વાત, નહિતો પણિ કુણ વારઈ ઘાત. ૧૦
 એહવઈ આગ્યા નટયગવંત, રાજઈ પૂજ્યા તે સંત;
 પ્રેમજ્ઞા જઈ નૃપતઈ હુંકડી, નાટકી આ કહઈ વાત સુણી વડી. ૧૧
 પૂરવદેશ આભાપુરી ઠામ, તિહાં આગ્યાની નિસુણો સામ;
 નિસુણી પ્રેમજ્ઞા કહઈ અહ તાત, આભાપુરીની આવી વાત. ૧૨
 મંત્રી સુમુદ્ધિ ભણું સુણો ભૂપ, હવઈ જાણીસ્યઈ સયજ સરપ;
 પૂજ્યા નાટકી આ કહઈ વણિ, તિહાં રાજ નામિં સુણું અવની. ૧૩
 નાટકી આ કહઈ નરેશ, સોજ વરસ થયાં ખનરિ લેશ;
 ન લહઈ કો કિહાં તે ગયો, સુદ્ધિ નહીં તે કાંઈઈ થયો. ૧૪
 રાજ્ય કરઈ તિહાં તેહની માય, વીરમતી નામિં મહારાય;
 પૂજઈ મંત્રી પાત્રખી કુણિં દીવ, ફૂકડો આ કોડાંથી લીધ. ૧૫
 નાટકી આ ભણું અંદનરેશ, તેહના ધરથી એહ વિશેષ;

એહ પ્રસાદ ધન ધણું અઢો લહિઉં, જાણિઉં તેહવું તુલનિં કહિઉં. ૧૬
 મંત્રી કહઈ આખો વરસાત, ચોમાસું ઇહાં રહો વિખ્યાત;
 કૂકડો શિવમાલાનઈ ભણુઈ, રહો ચોમાસું મતિ અઢતણુઈ. ૧૭
 ખેડી, તાત સુણાવઈ તેહ, નાટકીઈ માનિઈ સુણિ એહ;
 કહઈ પ્રેમલા કરજોડી કરી, અવધારો શ્રીતાત ઉચરી. ૧૮
 શુદ્ધિ લહીએ પ્રભુની ખરી, સોલ વરસ થયાં તેયુઈ વરી;
 જિહાં હોસ્યઈ તિહાંથી આવસ્યમ, પૂરા દિવસ થઈ કાવસ્યઈ. ૧૯
 રાખો દિવસ સવિ પૂરા થાય, રાખ્યા ખરચી દેઈ રાય;
 કહઈ પ્રેમલા મુજ જોવા કાજ, દિવરાવો કૂકડો મહારાજ ! ૨૦
 મુજ સાસરીઓ એ કૂકડો, ચ્યારિમાસ રહો પાસિં વડો;
 રાખઈ નાટકીઆ ભણ્યા, આપો કૂકડો એ દિન ગણ્યા. ૨૧
 રામતિકારણિ માગઈ ધણું, ધન દેસ્યું માગો એહ તણું;
 તો, નાટકીઆ આપઈ નહીં કૂકડોમતિ જવા ગહગહો. ૨૨
 કૂકડાનું મન દેખી તેહ, આખો તે રાજનિં એહ;
 રાખઈ પુત્રીકરિ દીઓ, તવ પુત્રીઈ હરખિં લીઓ. ૨૩
 ભોજનવિધિ તસ પૂછી તાસ, [ત્યારે] પુહતી પ્રેમલાની આશ;
 નાટકીઆ ઉતારા દીઆ, શુદ્ધિ લઈ સહુ મન ગહગયા. ૨૪

હુહા.

નાટકીઆના વયણુથી, ભૂપની ટલી મનઘાંત;
 સાચો કહો મુજ પુત્રીઈ, અંદતણો વિરતાંત. ૨૫
 મિં જાણ્યું ખોટું વદઈ, પુત્રી જીવિત કાજ;
 એ નાટકીઆ આવતઈ, રહી અમારી લાજ. ૨૬
 જામાના પરગટ હુસ્યઈ, હવઈ ઉતરસ્યઈ કલંક;
 પ્રેમલા થાસ્યઈ નિર્મલી, કુલ થાસ્યઈ નિઃકલંક. ૨૭
 પ્રેમલાજનકચરીજો ભણુઈ, જોહનિં શીલશિણુગાર;

. ૧ ચારમાસ, ચાતુર્માસ.

૧ કૂકડાની મરજી જવાની થઈ. ૨-પ્રેમલાનો પિતા.

તેહની સુરસેવા કરઈ, દેવ કરઈ જયકાર. ૨૮

પ્રેમલા કૂકડાનિં કહઈ, તું મુજ આતમરામ !

મુજ પ્રિયતમના ધરતણો, તેણુમં વહાલો અલિરામ ! ૨૯

ઢાલ. રાગ ધન્યાસી. દેશી-સુડાની, રાગ-સામેરી. ૪૫.

પ્રેમલા કરિ ધરિ કૂકડો, કૂકડો ચાંપી હૃદયડાપ્પારે;
કહઈ મુજ સાસરીઓ મિલ્યો, કૂકડાં ! દુલહો વિરહવિકારે. ૨૦
નાહ ચોરીમાંહી કહી ગયો, કૂ. આલાનયરી અહિ ઠાણુરે;
તેણુ પનરવરસ થયો, કૂ. આજ તે વયણુમંડાણુરે. ૩૧
જાળિવાસઈ જાપતાં, કૂ. રથથી ઉતરતાં સાલોરે;
કર છોડાવી માહરો, કૂ. નાસી ગયો તેહનો વાલોરે. ૩૨
આવ્યા જે સંધુ દેશના, કૂ. તેણુઈ કાઢીધરિ એકરાતિરે;
હું અવગી ઉભી રહી, કૂ. તેહ લવ્યો બહુ ભાંતિરે ! ૩૩
દિન બીજાથ રોઈ કરી, કૂ. મુજનિં કલંકીત કીધીરે;
કાપ્યો તાત મુજ ઉપરિં, કૂ. શક્તી દેવા આણુ દીધીરે. ૩૪
મંત્રી મુખ્યુદ્ધિં સમજ્યો, કૂ. વાત એકપક્ષી નવિ કાજધરે
તેડી તાતિં પૂજીડેં, કૂ. વાત સુણી મનિ બીજધરે. ૩૫
તેડી મંત્રી ચ્યારનિં, કૂ. પૂજી રૂપની વાતરે;
તે કહેતાં ખોટા પડ્યા, કૂ. જોયું વાતની ધાતરે. ૩૬
શત્રુકાર મંડાવીઓ, કૂ. દેઉં નિત્યઈ દાનરે;
કેન કહઈ આલાપુરી, કૂ. નામ છતું અલિરામરે. ૩૭
એ વિરહદુઃખવારતાં, કૂ. કુણુ આગણિં કહવાધરે;
જે કરમિં આવી મિલ્યું, કૂ. તેતો આપિં સહીવાધરે. ૩૮
તે દિનથી મિં કૂકડા, કૂ. વારી દેહસંભાલરે;
સરસ વસ્તુ સવિ પારહરી, કૂ. માહરા એહ હવાલરે. ૩૯
મુજ સામરાથી આતીઓ, કૂ. કહઈ સમાચાર કેહવારે;
નાહ છોડી મુજ કિહાં ગયો, કૂ. દિન કિમ જાસયઈ એહવારે ! ૪૦

ઉમાહણ નાહ પરણી ગયો, કૂ. વલતી ન પૂછી સારરે;
 અપરાધ મિં ઠા ન જાણીઓ, કૂ. કહધ તે વિચારરે. ૪૧
 કહધ રાણી ધણી તેહનિં, કૂ. હું તેણિં ન સંભારીરે;
 વિનય દેખતાં જો માહરો, કૂ. તો હું લાગત પ્યારીરે. ૪૨
 મુજ હાથે જલ નવિ કર્યું, કૂ. ભોજન મિં ન કરાવ્યુંરે;
 પાન સમારી નવિ દીયાં, કૂ. કામ કિસ્થું ન જાણીરે. ૪૩
 નાહધં નેહ ધરી કીસ્યો, કૂ. મુજનિં નવિ જાલાવરે;
 મોહિ મતોરથ મનિ રહ્યો, કૂ. તુજ દીદ્ધ હું ફાપાર. ૪૪
 મિં નવિ દીકું સાસરં, કૂ. હરખ ન પોહતા માહરારે;
 એહવી હું દોભાગિણી, કૂ. સ્યા હવાલ હવધ માહરારે. ૪૫
 સાસુહેજ ન મિં લહિઉં, કૂ. નણુંદલનું ન જોયું માયુંરે;
 દેવરહાસ્ય ન મિં સૂણ્યું કૂ. તે હવધ દેખવું કિહાંયુંરે. ૪૬
 નોધારી હતી હું સહી, કૂ. થધ ધણીઆતી આજરે;
 તુજ આવ્યધ સુણિ માહરી, કૂ. અધિકી વાધી લાજરે. ૪૭
 તું મનમોહન માહરો, કૂ. તું મુજ પ્રાણઆધારરે;
 તિં મુજ મનકું મોહિઉં, કૂ. તુજ ઉપરિ મુજ પ્યારરે. ૪૮
 એકવાર મુજ નયણુડે, કૂ. નાહનો કરિ મેલાવરે;
 તુજ વિના સુણિ કંકડા, કૂ. કુંણિ આગલિ કરં રાવરે ! ૪૯
 તુજ દીદ્ધ મુજ દુઃખડાં, કૂ. વિસરીઆં વિકરાલરે;
 હવધ મુજપ્રિયમેલાવડો, કૂ. કરિ તું છધ અતિહિં કૃપાલરે. ૫૦
 વિરહવેદન મિં બહુ સહી, કૂ. હવધમિં ખમીય ન જાયરે;
 હવધ તું મુજ તે પરિ કરે, કૂ. પ્રિયમેલાપકથાયરે. ૫૧
 દ્રાખ; બદામ; અખોડ એ, કૂ. સુણુ વેત્રાઈ સંભારરે;
 ભોજન ધોઅણુ સંભાલવું, કૂ. કરે તે વારોવારરે. ૫૨
 આલંબન સુખનું થયું, કૂ. વેત્રા જતી ન જણાધએરે;

૧-અર્ધાત્ કિહાંથી, કયાંથી.

વાત સુણી તે કૂકડો કૂ. હધધકું દુઃખજે ભરાયરે. ૫૩
 કૂકડો ખિણુ દુમનો થઈ, કૂ. તાસ ન જણાવઈ આપરે;
 એ દુઃખ એમ સરજિંઉં હસઈ, કૂ. કઈ જનમાંતરપાપરે. ૫૪
 ઈમ કરતાં ચ્યારિમાસ હવા, કૂ. ૧વરખાનો ગયો કાલરે;
 અન્ન સવે સુહુગાં થયાં, કૂ. હુઓ દેશ સુગાલરે. ૫૫
 સરદસભાવિં નિરમલો, કૂ. નિરમલજલ તેનિ વાણિરે;
 મોર કલા રમઈ આપણી, કૂ. વ્યાપારી ચઢઈ વાંહણિરે. ૫૬
 મારગ ફરકી સવિ હવા, કૂ. ચાલઈ ગાડા રથ સમુદાયરે;
 તવ તેહ નાટકીઆ સવે, કૂ. ચાલવા ધરેય ઉચ્છાયરે. ૫૭
 આવી રાયનિં વિનવઈ, કૂ. આપો રયણીનો વેદીરે;
 અહો પરદેશી પરહુણા, કૂ. રહ્યા ચારમાસ નિંવેદીરે. ૫૮
 રાયે પુત્રીનિં જણાવીઉં, કૂ. માગઈ નાટકીઆ ચલાઉંરે;
 તેણુઈ આપો કૂકડો, કૂ. સુણી ભાગો મનઉમાહોરે. ૫૯
 વલતું નૃપપ્રતિં પ્રેમલા, કૂ. કહઈ એ સાસરીઓ જીવરે;
 ધન લઈ આપઈ એ કદા, કૂ. મુજ આલંબન સદિવરે. ૬૦
 નાટકીઆ તે નવિ દીઈ, કૂ. વલતું પ્રેમલા ભાષઈરે;
 જિમ ચ્યારમાસ; તિમ દિન વલી, કૂ. ચ્યાર પડખો સુણિ
 મુજ આશરે. ૬૧

(કૂકડાને થયેલી વિમલાચલ યાત્રા, અને કૂકડામાંથી
 ચન્દનું પ્રગટપણું.)

વિમલાચલની યાત્રા, કૂ. મુજનિં વેગિં કરાવોરે;
 નાટકીઆ ભાઈનિં દીઉં, કૂ. તિહાંથી વહેલી આવીરે. ૬૨
 ઈમ કહી સહીઅરચું મિલી, કૂ. લેઈ નિજ પરિવારે;
 શત્રુજય ચડી ઉતવલી, કૂ. ભેટયા જિન સુખકારરે. ૬૩
 એક ૧સૂકડિ કેસર ધસઈ, કૂ. એક લેઈ પૂલ સમારઈરે;

૧-વરસાદનો. ૨-સુકાલ ૧-સુકડ, સુખડ.

એક અગર ચોક્રો કરઈ, કૂ. એક દીપક ધૃત સારઈરે. ૬૪
 એક પખાલછ ઘોતીઆં, કૂ. એક સૂકડિ ઉસારઈરે;
 એક સખાછ ખીજી કરઈ, કૂ. એમ તે આતમ તારઈરે. ૬૫
પ્રેમલા સૂરજકુંડે જઈ, કૂ. કાંઠછ મૂક્યો કૂકડજવરે;
 કરઈ અંધોલ નિજ દેહની, કૂ. કરઈ વિચાર નૃપજવરે. ૬૬
 સોલ વરસ થયાં મુજ સહી, કૂ. લલો તિર્યચ-અવતારરે;
 છેહડો નાવછં કરમનો, કૂ. કિહાં મુજ નર-અવતારરે. ! ૬૭
 તો હવઈ જીવી સ્યું કરે, કૂ. રમુંકું વિટંબના એહરે;
 તીરથ કિહાં પામું વલી, કૂ. જાંડુ હવછ એ દેહરે ! ૬૮
 ચિંતવતાં એમ કૂકડો, કૂ. કુંડમાંહિ અંપાવ્યુરે;
 જાણી પ્રેમલા ગહજરી, કૂ. અરે ! હાં હાં ! ન પડ્યું ઠાવુંરે. ૬૯
 એ સ્યું કીધું કૂકડા, કૂ. કીધું વયરીનું કામરે;
 નટનઈ ઉત્તર દેહં કિસ્યો, ? કૂ. તે ફેડસ્યછ મુજદામરે. ૭૦
 એમ કહી પાછલિથી વલી, કૂ. પ્રેમલાઈ અંપાવ્યુરે;
 જઈ કરી જાણ્યો કૂકડો, કૂ. ખૂડતી સખી પડિઈ ઠાવુંરે. ૭૧
 ઘાછ આવી સખી સહુ, કૂ. પ્રેમલાનિ કરિ જાણીરે;
 કાંઠછ આણી રાણીય, કૂ. કહછ એસ્યું કીધું પ્રાણીરે ! ૭૨

(ચન્દ અને પ્રેમલાનો મેલાપ.)

પ્રેમલા કરિ ધરિ કૂકડો, કૂ. હાથસું પાંખ સમારઈરે;
 તવ રૂકડિં જે દોરડિં, કૂ. માંછ આંખ્યો હતો દુઃખદારરે. ૭૩
 સોલે વરસે સડ્યો(ખ્યો) હતો, કૂ. આંગૂત્રી તણ્યો તૂટોરે;
 વિરહદુઃખ સવિ ભોગવ્યું, કૂ. પાપકરમ સવિ ખૂટોરે. ૭૪
 તવ નરરૂપ થયો કૂકડો, કૂ. તે દેખી અંદનરેશોરે;
પ્રેમલાઈ તે આજખ્યો, કૂ. પહેરણુ આખ્યો વેપોરે. ૭૫

૨-મૂલપ્રતિમાં “ચુકું” પાઠ છે. ૧-કેડમાં.

હરખી ઉઠી આઘી રહી, કૂ. કહધ રાયનિં જઘ સંભલાવોરે;
 તુલ જમાધ પ્રગટ થયો, કૂ. વસ્ત્ર-વિભૂષણુ લાવોરે. ૭૬
 દેવા વધામણી રાયનિં, કૂ. જન દોડયા જઘ સંભલાવધરે;
 હરખ થયો તવ તેહનિં, કૂ. અતિ અચરિજ હધયધ આવધરે ૭૭
શત્રુજય યાત્રા કરી, કૂ. પૂજ **ઋષભજિજી** દરે;
 ભાવના ભાવી અતિભલી, કૂ. ઉતરીયાં ગિરીન્દરે. ૭૮
 દીધી વધામણી અતિ ધણી, કૂ. રાય પામ્યો અતિ-આનંદરે;
 દેખત્રા સહુ જમાધનિં, કૂ. મિલીઆ લોકના ટંદરે. ૭૯

દુહા.

હાથી ઘોડા રથ સવે, શિણુગારે ધરી મોદ;
 રવહેલી સુખાસણુ પાલખી, છત્ર ચામર સુવિનોદ. ૮૦
 દોલ દમામાં દડવડી, પંચશબ્દ નિર્દોષ;
 ભુંગલ ભેરિ ને ફેરીનાં, શબ્દ વાજઘ નિર્દોષ. ૮૧
 મોખતિ વાજઘ ઇંદસ્યું, હલ ગુહિરો ગાજઘ મેહ;
 મદન ભેરિ દક્ત્રા રવિં, ત્રિભુવનજન ધરઘ નેહ. ૮૨
 જલમતી ઘોડા મલપતા, રઘુત્યગતિ ચાલંત;
 સુરસુંદરીસમ સુંદરી, ગાતિં જન મોહંત. ૮૩
 સામહિઉં સર્વ સજ્જ કરી, ચાલધ ચઢતઘ નૂર;
 ભૂપજમાધ ભેટવા, આણી આણુંદ પૂર. ૮૪

હાલ. રાગ કેદારો ગોડી. તે તરીઆ ભાઈ તે તરીઆ. એ દેશી ૪૬
શ્રીમકરંધવજ ભૂપ પ્રતાપી, મંત્રી સુખ્યુદ્ધિ વિશેષરે;
 સહસ્ર પુત્ર સાધિં બલ સમલા, પહેર્યો શોભિત વેષરે. શ્રી. ૮૫
 પાર નહીં તિહાં માનવનો, જોવા મિલીઆ દેવરે;
 અતિ આડંબર અંબર^૩ ઝાલો, કટકરજિં તતક્ષેવરે. શ્રી. ૮૬

૨-રહેલ, ગાડા. ૧-જલદ, સુન્દર. ૨-જીવ. અશ્વગતિ વિશેષ, નાચતાં
 કુદતાં જીવું. ૩-પટકરજે-લશ્કરના ચાલવાથી ઉડતી ધૂળથી અંબર-આકાશ
 જાણે છવાયું ન હોય ! તેવો ભાવ છે.

વાજ્ઞ બૂંગત્રિં ભેરી દમમાં, વાજ્ઞ મોટાં નિસાણુરે;
 ગાયન ગાઇ રંગ રસાલા, ગીતનાટિકમંડાણુરે. શ્રી. ૮૭
 યાચકજનનઇ દાન દીર્ઘ બહુ, હયગય વસ્ત્ર સુનાણુરે;
 રથ બેડી સોહાસણિ રાણી, ધવલમંગલમંડાણુરે. શ્રી. ૮૮
 જઇ રાત્રુજય, યાત્ર કરીનિં, વારૂપ જમાઇરે;
 ચોરીમાંહિં દીડા તે તેહવો, કવચુ કુચુદ્ધિ મિં ધ્યાઇરે. શ્રી. ૮૯
 સહી પ્રેમલાની અજળ પુણ્યાઈ, ભાગ્યતણી એ વડાઇરે;
 સાંઈઈ સાંઈ મિત્રઈ તે ધાઇ, તે સુખપાર ન પાઇરે. શ્રી. ૯૦
 વસ્ત્રવિભૂષણ કરી અમૂત્રાઈ, હાથીખંધી ચઢાઇરે;
 લોક સહુ કુસુમિંસું વધાઈ, ધવલમંગલ તિહાં ગાઇરે. શ્રી. ૯૧
 દેખો લોકો એ હકુરાઈ, કીધી પૂરવકમાઇરે,
 એહવું દેખી સુણોરે ભાઈ, કર્મો ધરમ સખાઈરે. શ્રી. ૯૨
 નયરપ્રવેશ યુસકુનિં કરાવઈ ધરિધરિ ઉચ્છવ થાઇરે;
 ધરિધરિ તોરણુ ધન લકડકઈ, ધરિધરિ મંગલ ગાઇરે. શ્રી. ૯૩
 કુંકુમહાથા ભીતિ લગાઈ, નાટકની રચનાઇરે;
 દાન દીર્ઘ બહુ અતિ હરખાઈ, ઇણિપરિ ઉચ્છવ થાઇરે. શ્રી. ૯૪
 પ્રેમલાલચંદી અતિ હરખાઇ, બેડી સુખાસણુ આઇરે;
 માન મહોત દીઈ તસ ભાઈ, રતાતિં સતી કરી ગાઇરે. શ્રી. ૯૫
 રાજ, મંત્રી, ભૂપજમાઈ, વાતિં આપ કમાઇરે;
 કહી સહુનિં મનિ સુખ ઉપાઇ, એમ દિન આનંદદાઇરે. શ્રી. ૯૬
 રાય મકરંધજ કહુન મંત્રીનઇ, કીધી એણુઈ ઠગાઈ;
 કપટ કરી કલંક નીંદાઈ, રાય કનકરથે ઠાઇરે. શ્રી. ૯૭
 એહનિં ચોરનો દંડ નિપાઇ, કપટ કરી ફત્ત પાઇરે;
 વાત સુણી કનકરથ રઈ, જીવનચિંતઈ ઉપાઇરે. શ્રી. ૯૮
 અંદરિના ખીજો નહોં કાઈ, રાખઈ મરણુથી રાયરે;
 ઈમે જાણીનઈ કાઇ ન જાણુઈ, તિમ ધન નકર સજાઈરે. શ્રી. ૯૯

૧-સચુકને. ૨-તાતે, પ્રેમલાના પિતાએ.

રાતિ ખંધ પુહુર પછી સહુ સત્તમ, ચંદ્રધરિ તે જયરે;
 જાણી ચંદ્ર તે સાહમો આવધ, ઉત્તમ એમ ગવાયરે. શ્રી ૧૧૦૦
 કહો સ્યું કામ જે તુલે પધાર્યા, મુજનિં કાં ન તેડાવ્યોરે;
 ભૂપ ભણુધ એ કાજ અગોચર, તે માટિં હું આવ્યોરે ! શ્રી. ૧
 મકરંધવજ ભૂપતિ પરભાતિં, કુટંબસહિત અલ્લ મારધરે;
 રાખણહારન કો નહિય અમારો, કીધા ગુણ ચિતારધરે. શ્રી. ૨
 જો રાખધ તો તું ઉપગારી ! તું જગિ જીવિતદાતારરે;
 અલ્લ કરણી જો તુલે સંભારો, તો કો અવર ન ત્રાતારે. શ્રી. ૩
 સુણી વચણુ કહધ ચંદ્ર; સ્યું ! ખેલો, માહરધ તુલે છો તાતરે;
 મુજ જીવંતાં કાઈ ન મારધ, નિશ્ચલ ખેલ એ જતરે. શ્રી. ૪
 જાઓ ધરિ સુખઈ નીંદ કરો જઈ, નિરભય થયો તે સાથરે;
 તિહાં ચોકી ચંદ્રની ખેઈછી સારી, એ ઉત્તમનરનાથરે. શ્રી. ૫
 થયો પ્રભાત સભાઈ આવ્યો, શ્રીમકરંધવજ ભૂપરે;
 કાલ કૃતાંત થયો તે ભીષણુ, એહવો થયો વિરૂપરે. શ્રી. ૬
 તેડી નફરનઈ તેહ તેડાવ્યા, ચંદ્રચોકીઈ આખ્યારે;
 ખખરિ કરી જઈ ચંદ્રનઈં તેણુઈ, ચંદઈં થોભાવી રાખ્યારે. શ્રી. ૭
 ચંદ્ર ગયો તિહાં રાજસભાઈ, સામી ! તે સ્યું તેડાવ્યારે;
 રાય ભણુઈ એ ખોટા કપટી, અન્યાધ રખાવ્યારે. શ્રી. ૮
 એ માટઈ મિં સુતા કલંકી, જે સૂધી સતી સારરે;
 એહનિં મારણુ મિં આદેસી, પુણિયં રહી નિરધારરે. શ્રી. ૯
 તે મટે સવિ કુટુંબસહિત એ, હણુવા તેડ્યા તેહરે;
 ચંદ્ર કહઈ સામી! અવધારો, સહી ન મરઈ હવધ એહરે. શ્રી. ૧૦
 એણે સામી મુજ પરણાવ્યો, તો એહ માહરઈ તાતરે;
 તે હવઈ જો મરસ્યઈ મુજ ખેઠાં, તોં હું કહો સ્યો જતરે. શ્રી. ૧૧
 રાય ભણુ એ અતિ અન્યાઈ, તુમે એ વાત મ તાણોરે;

એહની કરણી તમે સવિ જાણો, તે કાં હૃદયડઈ નાંણોરે. શ્રી. ૧૨
 ચંદ્ર કહે જે એણુઈ કીધું, તે સવિ માહરઈ કાજિરે;
 એણિં મુજ ઉપકાર કર્યો એ, ન મરઈ તુમથી રાજિરે. શ્રી. ૧૩
 રાયે જમાઈએ કાધો જાણી, તેડાં મૂકયાં તેહરે,
 તે આવી નૃપપાએ લાગા, પગિ લાગો ચંદ્રનઈ એહરે. શ્રી. ૧૪
 આજલગી? જીવો તે જાણો, ચંદ્રતણો ઉપગારે,
 થાઈ પ્રશંસા ત્રિભુવનિ, એહની, ચંદ્ર ઉત્તમ તે સારે. શ્રી. ૧૫
 અવગુણ કીધઈ ગુણ કરી માનઈ, એ ઉત્તમઆચારે;
 ચંદ્ર નરેસર મોટો જગમાં, સહી જીવિતદાતારે. શ્રી. ૧૬
 રાય કનકરથ ચિંતઈ મનમાં, હવઈ સંસાર અસારે;
 ધરિ જમનિં કહો હવઈ સ્યું કરવું, રૂડો સંયમભારે. શ્રી. ૧૭
 ધિગ્! ધિગ્! મોહ એ મયણુવશિં જીવ, કરઈ અકારણકરતારે;
 પણિ દોહિલાં હોઈ ભોગવતાં, દુરગતિ કારણ એતારે. શ્રી. ૧૮
 ધમિ જાણી માગઈ આદેસો, ચંદ્રનરેસર કેરોરે;
 કનકંવજ આ ખોલઈ તુમારઈ, અમે લેસ્યું મુનિવેશોરે. શ્રી. ૧૯
 ચંદ્ર કહઈ કાં તે તવ પભણુછં, ચરિત સંસારનાં દીકારે;
 હવઈ અહો એથી થયા ઉભગા, સંયમના હલ મીકારે. શ્રી. ૨૦
 તો ચંદ્રિ આદેશજ દીધો, કરી પ્રશંસા સહુધરે;
 ચંદ્ર કહઈ ભાઈ કનકંવજ! ચિંતા ન કરવી કહીધરે. શ્રી. ૨૧
 એ ભાઇનઈ વાર થાસ્યઈ, તિમ હું કરીશ એ કાજરે;
 તે સહુઈ દીક્ષા લેઈ મુનિ પાસિં, સાધિઉં આતમકાજરે. શ્રી. ૨૨
 ચંદ્ર રાગઈ નિજ મત્રાનિં, અનિં ગુણાવલી રાણીરે;
 માય ન જાણુઈ તિમ મોકલીઓ, લેખ લખ્યો હિત આણીરે. શ્રી. ૨૩

કુંડા.

સોલ વરસ તિર્યંચપણું, ભોગવી કરમહ ભોગ;

૧-મૂલમાં “પટ્ટી” પાઠ છે.

પુણ્યપ્રભાવિ પામીઓ, માનવપણુનો યોગ.	૨૪
સુખશાતા મુજનિં અજાઇ, શ્રીજિનધરમપ્રસાદ;	
થોડા દિનમાં આવસ્યું, મિલસ્યું મન આલ્હાદ.	૨૫
કાગલ પુહતુ મંત્રીને, સુમતિ સુણાવ્યો વાંચી;	
ગુણાવલી હરપિત થઇ, લેખ લિખઇ મુદમાચી.	૨૬

(ગુણાવલી પત્ર.)

સ્વસ્તિ શ્રીવિમલાપુરિં, જિહાં જઈ પ્રભુ શ્રી અંદઃ
આભાથી તે ગુણાવલી, લેખ લિખઇ આણુંદ. ૨૭

ઠાલ. રાગ કેદારો. ૪૭

પ્રભુ લેખ તુહારો ઓવીઓજી, વાંચ્યો સુમતિ મંત્રીશ;
પ્રભુ તે સુખ થયું જીવનિંજી, પુહતી સદલી જગીશ.
સનેહી ! આવો વેગિં ધરે. આંકણી ૨૮

પ્રભુ ! તુલ્લ વિરહદાવાનજિંજી, દાજઈ દેહ અપાર;
પ્રભુ ! નેત્ર અમીજંટા કરીજી, જાંટી કરી સુખકાર. સં ૨૯

પ્રભુ ! તુલ્લ કાગલ સાંભલીજી, જે સુખ ઉપનું અંગિ;
તે સુખવાત લહઈ જીવડોજી, કઈ જનિ મનિ રંગિ. સં ૩૦

વિરહી હોઈ ઉતાવજાંજી, તે દુઃખ અમ્યુરે ન નય;
ધડી, વરસાં સો સમી હોવઈજી, તુલ્લ આવ્યઈ સુખ થાય. સં ૩૧

નેત્ર તપઈ તુલ્લ દેખવાજી, કાનહીઈ તુલ્લવાત;
અંગ તપઈ તુલ્લ ભેટવાજી, જીભ સદા ગુણુ ગાત(ન) સં ૩૨

તુલ્લ આવ્યઈ ઓરજીવ અતિ ધણુજી, તુલ્લ આવઈ મંડાણુ;
તુલ્લ અવ્યઈ એ પ્રાણીઓજી, લહઇ સંતોષ મુગ્ધાણુ. સં ૩૩

પ્રભુગુણુ સારાં કૂલડાંજી, ગૂંચી ટોડર? સાર;
હું આરોપું તે ગલઈજી, તેથી સુખ વિસ્તાર. સં ૩૪

ધણું ધણું લિખીછ કિસ્યુંજી, લિખતાં નાવઈ ^૧છેહ;
 પ્રભુ ! હવઈ કરવું તેહવુંજી, ઉજાસઈ નિજનેહ. સં ૩૫
 તુ પ્રભુ રહસ્યો જિહાં ધરીજી, ધનધન તેહજી હામ;
 તિ હાં તુહારઈ તેહલુંજી, પણિ ધહિં વિણસઈ કામ. સં ૩૬
 રાજ્ય સંભાલો આપણુંજી, ^૨સીજઈ સઘલાં કાજ;
 ખીજો સમાચાર વિસ્તારિંજી, મંત્રી લેખઈ સાજ. સં ૩૭
 વાંચી લેખ સનેહસ્યુંજી, આણી મનિ એ વાત;
 ધહિં વેગિં પધારવુંજી, થોડઈ ધણો અવદાત. સં ૩૮

[ઇતિ ગુણાવલી પત્ર]

લેખ લિખીનિં પઠાનીઓજી, હુધ *સણસણ પુરમાંહિ;
 યોગની છકની વારતાજી, ન રહી ઢાંકી તિહાંહિ. સં ૩૯
 ઈમ અનુક્રમી સાંભલીજી, **વીરમતી**ઈ વાત;
 ચંદ હતો જે ફૂકડોજી, તે નરરૂપી જાત. સં ૪૦
 તેણીઈ આરાધ્યા દેવતાજી, પૂછિંઈ વાત એ સાચ;
 દેવ હવઈ સાચી સુણોજી, **વીરમતી** કહઈ વાચ. સં ૪૧
 જાઓ મારી આવો ચંદનઈજી, દેવ કહઈ સુણિવાત;
 અહો ન ચાલઈ તે પ્રતિંજી, તે બધીઓ તુહા જાત, સં ૪૨
 વલી ખીજા સુર ભાખીઆજી, તેણી તેહ જાપ;
 તવ રીશઈ તે ધડહરીજી, ચાલી મારણુ આપ સં ૪૩
 તે સઘલાએ દેવતાજી, લેધનિં આકાશિં;
 ચાલી નૃપનિં મારવાજી, દેવ પડ્યાં તે પાસિં. સં ૪૪
 દેવે વિચાર્યું અણચિંતવ્યુંજી, રખે મારઈ જઈ ભૂપ;

૧-છેહો અંત. ૨-ખિજહે.

*વાતનો અવાજ, વાતની ખબર.

૧-ચોગની છગની, ચારગની છગની. અથવા ચોકની છકની. ચોક-
 ચોરામાં જાહેર થયેલી.

આગલિથી અણુગણતર્યજી, જઈ જણાવું સરૂપ. સં ૪૫
 અરે! ચંદ્ર ભૂપ તે સાંભલોજી, જિમ હું આવ્યો જાણી;
વીરમતી તુજ મારવાજી, તિમ આવધ મતિ(મનિ)આણી. સં ૪૬
 દીડી આકાશે આવતીજી, ઉઠ્યો ચંદ્ર નરેશ;
 સાહમો તેલણી ચાલીઝોજી, ખડ્ગ લેધ સુવિરોપ. સં ૪૭
 આવતો નૃપ જવ જાણિઝોજી, તવ ઝોલધ અભિમાનિ;
 અરે! પાપી ખીલતો નથીજી, ધીઠ વયલુ સુણે કાનિ. સં ૪૮
 સહુ તમાસા સાંભલધજી, દેખધ સહુધ લોક;
 પણિ કેા તે સ્યું માંડઈ નહીંજી, જુઈ લોકના થોક. સં ૪૯
 ચંદ્ર, મરણુ તિહાં આગમીજી, સાંમે થયો અખીલ;*
વીરમતી કહધ ચંદ્રલાજી, હવઈ જાઈશ કહઈ કિહાંહ. સં ૫૦
 એમ કહી દેવ હકારીઆજી, દેવ ન ઝોલધ કોય;
વીરમતી કહધ કાં સવેજી, એણુમં સમધ અલગા હોય. સં ૫૧
 દેવ કહધ અહો સ્યું કરજી, એહવું તેજ ન ખમાય;
 એહવું પુણ્ય ચઢતું અછધજી, તુજ પરિવારિઉં આય! સં ૫૨
 એમણિ સુણી રીસિં ભરીજી, અધિક અધિકી તે નારી
 પોતઈ કાંતી ધરી કરીજી, ધામ કહઈ મુખિ મારી. સં ૫૩
 વપમાં આવી જેહવધજી, પગ એક સાહી તામ;
 માથા પાછલિ ફેરવીજી, કહધ કરિઉં ભોગવિ આમ. સં ૫૪
 શિલા સંઘાતિં ઝીકતાંજી, આછેટી બહુ વાર;
 ઘોખી ઘોણિં લૂગહુંજી, પછાડી ધરી ખાર. સં ૫૫
 †મરણુગઈ **વીરમતી** સુણીજી, રજત ગયો તતકાલ;

*ખીધા વિના. ૧-મરણુગતિ. 'ગઈ' શબ્દ માગધીમાપાનેા છે.

૨-પુત્ર, ચન્દ્રરાજ. ચંદ્ર, વીરમતીનું મરણુ સાંભલી તુરત માતાના શબ-પાસે ગયો, અને તે વખતે દેવોએ આકાશે રહી પુષ્પવૃષ્ટિ કરી, એવા ભાવાર્થ છે.

દેવિં કુસુમા ગગનથીજી, વૃષ્ટેં કરી ભૂપાલ. સં ૫૬
 જ્યજ્ઞયારવ દેવિં કર્યોજી, હુઓ તે જ્યજ્ઞયકાર;
 સાખાસી સહૃદં કહીજી, ઓચ્છવ અધિક અપાર. સ. ૫૭
વીરમતી એ પાપિણીજી, પામી ફલ અસરાલ;
 કીધાં ભોગવધ આપણાંજી, ગમ નરગિં વિકરાલ. સં ૫૮
 અંદ ધરિ આવ્યો ફિરીજી, હરખ્યું સહુ પરિવાર;
 ઉતારઇ અઉચ્ચારણાંજી, જ્ય ! તું જગદાધાર ! સં ૫૯
 માયમરણકારણ સવેજી, લૌકિક જે જે કામ;
 તે સાયવીઆ ધુરથકીજી, શોક નિવાર્યો તામ. સં ૬૦
 કેતલાએક દિન રહી પછછજી, આવ્યા સભાઇ ભૂપ;
 સુખિં રહઈ તિહાં રાજ્યોજી, વાંચ્યું તેજ સરપ. સં ૬૧
 એહવધ આભાપુરીયકીજી, આવ્યો લેખ ઉદંત;
 પહોતા હરખ થયા ધણાજી, વાંચી લેખ તે સંત. સં ૬૨

(મન્ત્રી પત્ર)

સુમતિં હેજસ્યું લિખ્યોજી, લેખ વિશેષ અપાર;
 સ્વસ્તિ શ્રીજિનવર નમીજી, **વિમલપુરિં** સુખકાર. સં ૬૩

કુહા.

અપરં કાગલ સ્વામિનો, સુખસુચક બહુ ભાંતિ;
 સુખી થયો તે વાંચતાં, સંભાર દિન-રાતી. ! ૬૪
 હું જાણું હવડાં મિલું, દૈવ દીર્ઘ જો પંખ !
 માણસ કિમ હુઈ ચિંતવ્યું, સાહાજિવિના બહુ જંખ. ૬૫
ગુણાવલી[નિ] વિરહો દહધ, પ્રભુવિન ધાન ન ખાય;
 ખાધું; અણુખાધાસમું, રાખેવા નિજ કાય. ૬૬
 ચક્રવાક સમરઇ રવિ, જિમ અપ્પીહા મેહ;
 ગુણવંતો ગુણવંતનિં, તિમ સમરઇએ તેહ (તેહ.) ૬૭

(ગુણાવલી-ઉવાચ.)

વાહિદમ વહેલા આવજો, મુજ મિલવાનિં કાજિ;	
ખીજું સહુઈ છઈ ભલું, આવી ખયસો રાજિ !	૬૮
જલ કાજલ અંધોળવું, કુસુમાદિકના યોગ;	
તેહનો વિરહો ટાળવા, કરવો નયણસંયોગ !	૬૯
શાલિ ગહું અનઈ સૂખડી, વસ્ત્ર ધોયાં વલી પાન;	
તુલ્ક દીઠં સહુ વાવરં, એ નિશ્ચઈ પ્રભુ માન !	૭૦
તુલ્કે પ્રભુ નિજ મનથકી, વિસારો હવઈ જોય;	
તો વાલેસર તુલ્ક વિના, મુજ ન સંભારઈ કોય !	૭૧
સુમતિ લિખઈસ્વામી સુણો, તુમે સુખી તિહાં જોય;	
સનું રાજ્ય ન મૂંકીઈ, જોવઈં બહુ સુખ હોય.	૭૨
નીતિશાસ્ત્રે કહિઉં અછઈ, તે ચિંતિ [હિ] દેવ !	
એતાં સૂતાં નહીં ભલાં, વિણસઈ સૂતાં એવ !	૭૩
રાજ્ય૧ ભોજ્ય૨ શય્યા૩ વલી, સ્ત્રીષ્ટ વાહન૫ નિંધ્યાન(યાન)૬;	
સૂતાં મહેદ્યાં નહીં ભલાં, મનિ ધરજો એ ધ્યાન.	૭૪

[છતિ મંત્રીપત્ર.]

એહવું વાંચી લેખમાં, મકરધ્વજ કે રાય;	
અનુમતિ માગઈં ચાલવા, અંદનરેસર રાય.	૭૫
મકરધ્વજ નૃપ ના કહઈ, ઈહાં રહતાં સુખ પૂર;	
સધલઈં સરખું સજ્જનાં, વાધે અધિકું નૂર.	૭૬
અંદઈ ફિરી સમજવીઉં, જે મકરધ્વજ રાય;	
આંણુ લહી તે નૃપતણી, ચાલણુ કરઈ ઉપાય.	૭૭
કરી સજ્જઈ પુરથકી, બાહિર કીધ પ્રયાણ;	
શિવકુમાર નટનઈ કહઈ, મૂંકો નાટક ગાન.	૭૮
સેવા કરવી માહરી, માગ્યા દેશ ગરાસ;	
તેહુ તિમ સાથિં થયા, રહ્યા અંદ નૃપ સાથ.	૭૯

મંત્રી તેડી પ્રેમલા કહઈ, નહીં કરમનો છેહ;
દીસઈ છઈ નહીં આવીઓ, નાહ ન બોલાવી તેહ! ૮૦

ઢાલ. રાગ મારણી. ૪૮

કહઈ પ્રેમલા મંત્રીનઈ આપિં, પૂછી તાત નૃપ ચાલધરે;
મુજનઈ કાંઈ નવિ બોલાવી, માહરા સ્યારે હવાલરે! ૮૧
આવીશન આવીશ કાંઈ ન ભાખ્યું, આપિં ઉડી ચાલધરે;
નિરતિ કરો તુમે તે કનિં જામ, રાખે વિલંબો વિચાલરે. ૮૨
મંત્રી સુખ્યુદ્ધિ ગયો અંદ પાસિં, ઉભો કરી પરિણામરે;
આદર દેઈ અંદિં બોલાવ્યો, કિમ આવ્યા ઇહાં કામિંરે. ૮૩
પાસિં તેડી પૂછ્યો મંત્રી, ભાષઈ વિનય વિવેકારે;
સામી! તુમે નિજ ગામિ સિધાવો, પ્રભુતા ઉદય અનેકીરે. ૮૪
પણિ પ્રેમલાનઈ ઇહાં તેડાવસ્યો, કિં પિહર દાવેસ્યોરે;
આણિ દીઓ જે હવે પ્રભુ નિજમુખિ, તિમ તે સહીય કરેસ્યઈરે. ૮૫
અંદ કહઈ મુજમનહું મનાવઈ, તો હું કરું અંગીકારરે;
એક રાતિ કાઠી ધરિ રહી તે, દીધ ધીજ^૧ મનિ ઉદારરે. ૮૬
તો મંત્રી કહઈ સાગી કેહવું, ધીજ કરાવસ્યો એહનિંરે;
અંદ કહઈ કનકંવજ કાઠી, સાજે કરવો એ તેહનિંરે. ૮૭
નિસુણી મંત્રી ગયો તે પાસિં, કહ્યો સવિ અવદાતરે;
પ્રેમલાલચ્છી પ્રભુઆદેસિં, પડવજ તેહજ વાતરે. ૮૮
મંત્રીઈ અંદરાય જણાવિઉં, જોડીચ સભા તેડાવધરે;
કહઈ એ જો ધીજિં તું સુધી, તો મુજનિ ખરૂંય સોહાવધરે ૮૯
સુણી પ્રભુવચણુ તે પ્રેમલાલચ્છી, કરી જઈ જલ-અધોલરે
વિમલ વસ્ત્ર પહિરીનિં સભાઈ, આવી મનિ રંગરોલરે. ૯૦

૧-અપરાધી વા નિરપરાધી છે તે જાણવાની પરીક્ષા, પ્રતિજ્ઞા. જેવી કે
“તુળા, જળ, અગ્નિ, કોષ, અને વિષાદિ.”

૨-બોલાવી, સભા ભરીને.

ગણી તોફાર પસલી^૧ ભરી નારી, કાઠી જેહ કુમારે;
 કનકદંવજ નામિં નૃપનો સુત, રાખી સાહમો સારે. ૯૧
 સૂરજ સાહમી રહી મુખિ બોલઈ, મનવચનકાયાધરે;
 શીલવ જે મુજ સધું હોવઈ, એક ચિત અંદરાજીધરે. ૯૨
 શાસનદેવીતણું સુપ્રભાવિં, તો એહનો કાઠ ટલજેરે;
 એમ કહી પસલી નીરતણી જે, જાંટી સહુ સાંભલજેરે. ૯૩
 એતલઈ કાઠ ટલી નવદેહો, હુઓ રાજકુમારે;
 સોવનવાન સોહઈ દેહકાંતિ, રૂપિ મયણ ઉદારે. ૯૪
 કુસુમવૃષ્ટિ કીધી તિહાં દેવઈ, હુઈ આકાસિં વાણીરે;
 સતીશિરોમણિ જયજય પ્રેમલા ! અંદ નરેસરરાણીરે. ૯૫
 જયજયકાર હુઓ જગમાહિં, સતીગુણ જગમાં ગવાધરે;
 શીલપ્રભાવિં રયું નવિં થાઈ, માનઈ સુરનર રાયારે. ૯૬
 કનકદંવજનિં દમ નિજ દેશો, પુહુઆડ્યો નિજ દેશિરે;
 x x x x x x x x ૯૭
 અંદ કલઈ હવઈ માતપિતાની, આણુ લેઈ ધરિ આવોરે;
 આપણું નવું પોતાનઈ રાજિં, વેગિં કરિ મનિ લાવોરે. ૯૮

હુહા.

અંદ્રવદની સુણિ સુંદરી, તું ગુણવંતી નાર;
 સતીશિરોમણિ તું સહી, મિન મિન તુજ અવતાર. ! ૯૯
 શીલવતી હું જોણુતો, નહુંતો મનિ સંદેહ;
 તાહરું શીલ દીપાવવા. મિં ધીજ કરાવ્યું એહ. ! ૧૨૦૦
 ધીજિં સૂધી ઉતરી, કુલવંતી ગુણધામ;
 વિમાનિકસુર સાખિરયું, તિં જગિ રાખ્યું નામ. ૧
 મૃગલોચની ગજગામિની, તું મુજ મોહનવેલિ;
 મુજ મનિમંદિર તું વસી, મિં પામી સુરવેલિ ! ૨

૧-ખોળો. એકજ હાથનો.

અંદ કહઈ સુણિ વણિની, હવઈ જવું નિજ દેશ;
માતપિતા હિત સૂખડી, લેઈ આવો આદેશ. ૩

ઢાલ. રાગ ગાડી. દેશી ચૂનડીની. ૪૯

ઘોહુ ઘોહુ^૧ રજ મુજ^૨ માડલી, જોઈ સાસર તુલ આદેશરે;
પ્રભુ સાથિ સિધાવું ધહાંચકી, તે તો પુહુચઈ નિજદેશરે.
ઘોહુ ઘોહુ રજ મુજ માડલી. આંકણી. ૪

માય માયઈ મનિ ગહખરી, હિતશીખ દીઈ સુણિ વચ્છરે;
તું સતીયશિરોમણિ સુર કહી, જયજય ત્રેમલાલચીરે ઘો. ૫

તોહે પણિ પ્રભુમનિ ચાલજે, મમ લોપીશ પ્રભુઆણરે
સુખદુઃખની હોઈ વિભાગિણી, તું તો સહેજિં ચતુર સુજાણરે. ઘો. ૬

સાસરીઆં મિલી મન તેહનાં, આવરજી લેજે અપારે;
પતિતણે સહુ સંતોષજે, જિહાં શોકિતણા વ્યવહારરે. ઘો. ૭

શોકિ સહુ સાથિં મિલતી રહજે, દુહવિસ માં દાસી ગુલામરે;
બોલતાં જીભઈ અમીઅ સંચારજે, એમ પામીશ તું અભિરામરે. ઘો. ૮

દોહિલું સહી આપિં તિમ કરે, નવિ વિણુસઈ નૃપતું કામરે;
ઉપગાર કરે સવિ જીવનિં, જાંડઈ પરમાદતું કામરે. ઘો. ૯

એમ માયતણી સુણી સીખડી, પિતાનિં પૂછઈ જાયરે;
તાત કહઈ સુણિ ધરમિં સવિ ભલું, કરજે શીખ દીઈ માયરે. ઘો. ૧૦

ખીજ માતા સવિ વિનવી, લાગી રહી તેહનઈ પાયરે;
વચ્છ ! તું વહિલી આવજે, મિલવાનિં અમ સુખ થાયરે. ઘો. ૧૧

સહસ ભાનનઈ જઈ વિનવઈ, મંત્રીનઈ સવિ પરિવારે;
લહી અનુમતિ તેહની મનિ રલી, સવિ કહઈ પતિભગતિ ઉદારરે. ઘો. ૧૨

એમ લેઈ સજઈ આપણી, વલી લેઈ નિજ પરિવારે;
પિહરીઆં રેતાં પાછાં વલઈ, વચ્છ ! વહેલી આવઈ એકવારરે; ઘો. ૧૩

ત્રેમલા પણિ પાછું જોયતી, રેતી ડસડસતી જાયરે;

૧-દેઓ દેઓ, આપો આપો. ૨-માતા.

એ પિહર શેત્રુંજ જાડુઆં, સહીં મુજનિં વેગલાં થાયરે. ઘો. ૧૪
 રથ બધડી રાય ખોલાવતાં, ચિત્ત લાગધ તેણુઈ ઠાયરે;
 અવિચિત્તપણુઈ નિજ ધરભણી, વેગિં તે આલ્યા જાયરે. ઘો. ૧૫
 મારગ બહુ કટક વિકટ થયું, નવિ લહીઈ સૈન્યનો પારરે;
 આગલ્યા જલ પીધ નિરમલું, પાછિલાનેષ કાઢવ ઠારરે. ઘો. ૧૬
 ખેહિં રવિ છાહો (ચૈં) કટકની, હય ગય રથ નર નહીં પારરે;
 બહુ રાય મિલધ આવી સવે, અતિ પ્રયંડ પ્રતાપ ઉદારરે. ઘો. ૧૭
 પોહતા પોતાનપુર દૂકડા, જાણી કટક ૧પરાડી કાયરે;
 સખલો ગઢ બીડી નૃપ રહ્યો, સુણી અંદ કેવરાવધ સોયરે. ઘો. ૧૮
 ભગિની માની મિં મંત્રીસુતા, દૂકડાપણુધ તેહ સંભારિરે;
 હું આવું મિલવા કારણિં, ધરજો માં બીહક લગારિરે. ઘો. ૧૯
 આવી મિલી વાત સવે કહી, આપ આપણી જે હુધ હેજિરે;
 અતિ આદરિં તિહાં તેડીઆં, બહિનિ બહિનેપતિ બહુ તેજિરે. ઘો. ૨૦
 દેઈ દેશનિલાતિ બહુ તેહનિં તેહનિં, રાખ્યાં તે આપણુધ પાસિરે;
 તિહાંથી હવઈ આભાપુરભણી, આલ્યા તે વેગિ ઉલ્હાસિરે. ઘો. ૨૧
 મંત્રી સુમતિ ખખરિ કહી ખરી, કરી સાજ કટક દલ લેયરે;
 સાહમા આવીને તે મિલ્યા, પહેરાવ્યા મંત્રી તેયરે. ઘો. ૨૨
 આભાઈ આભાઈ આવ્યા વેગિરયું, કીધાં તે બહુત મંડાણરે;
 મત્તામયગલ સિણુગારિઆ, પાખરિઆ બહુ કે કાણરે. ઘો. ૨૩
 વાજઈ તિહાં ભેરી ઝલ્લરી, પંચશબ્દ અતિ નિસાણરે;
 સિણુગારિઉં નયર સયલ બહુ, જુઈ તે રાણો રાણીરે. ઘો. ૨૪
 આવ્યા ભલઈ અંદનરેસર, એમ લોક દીધ આશીશરે;
 બહુ ધવલમંગલ મહેલીઆ ગાઇ, કહધ પુહતી જગીશરે. ઘો. ૨૫
 માગ્યાં દાન લહઈ યાયક સવે, કરધ જિનદર્શન સુખહેવરે;

૧-૫પરાજ્યનું કોઈ સૈન્ય યુદ્ધમાટે આવેલ છે એવું જાણીને પોતાન-
 પુરના રાજાએ ગામભાગોલો બંધ કરાવી. ૨-સુખના હેતુ માટે.

ગુરૂ વાંદી ધરિ પુહુતા પ્રભુ, રાયરાણાં બહુ કરમ સેવરે. ઘો. ૨૬
 બંધાણા તોરણુ ધરધરિ, મંદિર મંદિર ધ્વજ ઓલિરે;
 રાજભુવન સવે સિણુગારિયાં, સિણુગારી સવે પોલિરે. ઘો. ૨૭
 આવી મિત્રી રંગિ ગુણાવલી, પુહુતી તે મનની આશરે;
 વલી વિરહવિગૂચણુ સવિ દલી, હુઆ સુખતણા અબ્યાસરે. ઘો. ૨૮
 મિત્રી વાત સવે આપ આપણી, કહી સંભલાવધ અવદાતરે;
 દુઃકર્મ હતાં તે ભોગવ્યાં, હવર્ધ હરખિં સુખની વાતરે. ઘો. ૨૯

(સપ્તમોડધિકાર-પ્રશસ્તિ.)

હાલ. ચૌપાઇ દેશી. ૫૦

સંવત સોળ નવ્યાસીઓ જાણી, આશો શુદ્ધિ દશમી ચિન્ત આણી;
 શીઘ્ર-અધિકારિ અન્દનરેશ, પ્રેમલાલચ્છી શીલ વિશેષ. ૩૦
 તેહ તણો સાતમે! અધિકાર, પૂરણુ પુહુતો જન સુખકાર;
 શ્રીતપગચ્છમંડળ માહંત, શ્રીહીરવિજયસૂરિ સિર સંત. ૩૧
 જેહતું લોકોત્તર સરૂપ, પ્રતિબોધ્યો જેણુધ અકબર ભૂપ;
 પટ્માસિ સવિ દેશ અમારિ, તીર્થલોક ભય ટાલણુહારી. ૩૨
 તાસ પટોધર અધિકો રંગ, શ્રીવિજયસેનસૂરીશર ચંગ;
 કુમત મતતરઅરનો કન્દ, છેલો જેણિ ટાલ્યો કન્દ. ૩૩
 તસ પાટે શ્રીવિજયતિલકસૂરીન્દ, દરિશન દીકધ પરમાનન્દ;
 તાસ પટોધર તેજિ દિણુંદ, શ્રીવિજયાનન્દસૂરિ સૂરીન્દ. ૩૪
 શમદમ લોકોત્તર વયરાગ, દિન દિન જેહનો અધિક સોભાગ;
 ગુણ ગાધ સુરતર નિશિદિસ, માનર્ધ જેહનિં બહુ અવનીશ. ૩૫
 તસ શાસનવાચક શિરરાય, શ્રીગુરુમુનિવિજય ઉવઝઝાય;
 તાસ શિષ્ય દર્શનવિજય ભણુધ, એતલધ પૂરણુ સહુધ સુણુધ. ૩૬
 હિતિ શ્રીચન્દ્રાયણિનામરાસે, સપ્તમોડધિકાર: સમ્પૂર્ણ: ૭૥-૧૨૩૬

(અષ્ટમોજધકાર-મંગળાચરણમ્.)

દાસ. ચૌપાઇ દેશી. ૫૨

આઠમઇ અધિકારે પુણ્ય પ્રધાન, તે અંદ કરસ્યઇ થઇ સાવધાન;
 પુણ્યિયં પૂરવ-આપદ ટલી, પુણ્યિયં આવી સંપદ મિલી. ૩૭
 હવઇ સમાઇ અઘ્યો રાય, સભા મિલી સહુ તેણુઈ ઠાય;
 પ્રધાન પ્રમુખ સવિ આવી મિલ્યા, સહુ સંતોષ થયા દુઃખ ટલ્યા. ૩૮
 આઉકાર આવંતડા કરઇ, સમાધિ પૂછંતા તે સવિ ઠરઇ;
 સહુ લોકમનિ જાણુઇ અસ્યું, પુણ્ય અમાર્જં જાગિઉં તસ્યું. ૩૯
 પ્રધાનાદિક આગલિ વાત, કરી ભલાવી જેહણી માત;
 નિઃકંટક હવઇ પાલિં રાજ, સાધઇ સઘલાઇ તે કાજ. ૪૦
 સભા વિસરજી ધરમાં ગયા, રાણી હરખ ઘણા અતિ થયા;
 અંદ સંભલાવી વીતિ આપ, ગુણાવલી આલોયું પાપ. ૪૧
 પ્રેમલાઈ પણિ કહ્યો અવદાત, રાજ કંઈ ટલીઓ ઉતપાત;
 વીરમતી જે મરણિં ભઇ, તોહ ભાવઠિ સન્નલી ગઇ. ૪૨
 હવઇ રાજ પાલઇ તે રાજ, ધરમ-અરથકામ સાધઈ કાજ;
 નિજ લક્ષ્મી કાજગરી કરઇ, પુણ્ય પ્રયત્ન પોતઇ અણુસરઇ. ૪૩
 જિનમંદિર નયર; પુર; ગામ, હરખિં કરાવઇ ઠામોઠામ;
 જિનમંડિત પૃથવી તેણુઇ કીધ, લક્ષ્મીનો લહાવો બહુ લીધ. ૪૪
 યિંબ ભરાવ્યાં બહુ બહુ ભાંતિ, યાત્રા પ્રતિષ્ઠા ધરીધરી ખાંતિ;
 પૂજા બહુ ભેદિં નિત કરઇ, ગુર-ઉપદેશ સૂઝો મનિ ધરઇ. ૪૫
 ભગતિ ભલા મુનિજનની કરઇ, સામીભગતિ વિશેષિં ધરઇ,
 અભયદાન દીધં જે જંતુ, અતુકંપાનો અધિકો સંતુ. ૪૬
 ઉચિતકીરતિ પણિ તે સાચવઇ, જશકીરતિ કરી જન રાચવઇ;
 વસ્ત્રવિભૂષણ ભોજન ભલાં, મેવા મિકાઇ અતિભલાં, ૪૭
 ઈમ અનેક વર વસ્તુ વાવરઇ, સહુ સજ્જનનઇ સુખીઆ કરઇ;

૧-સંધમકિત, સાધર્મિકલકિત.

રાણી જાણી બે તે વિશેષ, વિલસપ્ત ભોગ તે સાથિ અશેષ. ૪૮
 ગુણાવલી એકદિન રચણીમળર, રસુપનિં દેખિં સરજ ઉદાર;
 પ્રેમલા તિમ દેખપ વલી ચંદ્ર, કૃષ્ણ વલી ઉપનું ઇંદ્ર. ૪૯
 બિહું રાણીઈ જનમ્યા નરિંદ, ૩ પ્રાચીદિશિ જિમજનમેં દિણિંદ; ૪
 [ગુણાવલી]ચન્દ્રસેન[નામિમહેન્દ્ર], પ્રેમલા પ્રેમચન્દ્રનામિં ગજેન્દ્ર. ૫૦
 જનમમહોત્સવ કીધા અપાર, વિદ્યા સયલ લણી સુખકાર;
 ગુણાવલીસુત ચંદ્રસેનકુમાર, રાજકન્યા પરણી વર ચ્યાર. ૫૧
 પ્રેમલાલચંદીતણા સુત જેહ, પ્રેમચંદકુમર હુઓ ગુણગેહ;
 યૌવન પુહુતો અનુક્રમિં તેહ, પરણી સાત કન્યા સુનેહ. ૫૨
 પ્રેમલા ગુણાવલી બેહુ તેહ, માનઈ વડી બહિનિ પરિ એહ;
 આણુ ન લોપધ તેહની કદા, માહોમાંહિ સ્નેહ-સંપદા. ૫૩
 (ચન્દ્ર અને રાણીઓનો આનંદસંવાદ.)

ગુણાવલી નઈ પ્રેમલાલચંદી, રાગગોષ્ઠી કરઈ મન સત્થી; ૫
 કાવ્ય; સિલોક; ગાથા; નઈ દુહા, હરીઆલી પ્રહેલિકા ઉહા; ૫૪
 કહઈ ચંદ, રાણી કહે એક વાત! સ્લોક સુભાષિત જાણો ધાત;
 રાણી કહઈ “ત્રણ અક્ષર નામ, દુઃખદીઈ જગમાંહિ સામ !” ૫૫
 ચંદ ઉત્તર “વિરહો” કીઓ, તો રાણી કહઈ “હવઈ મત દીઓ;”
 પ્રેમલા લણુધ ભૂપતિ અવધારિ ! “ત્રિણિ અક્ષર નામ વિચારિ. ૫૬
 તેથી જય વરીએ સુખ ધણા, લેઈધ સુરનર શિવપદ તણા;”
 ભૂપ લણુઈ, “એ ધરમ ઉદાર ! અહનિશિ એ કરવો નિરધાર.” ૫૭
 ચંદ લણુઈ, “તો ધરી સુનેહ, ત્રિહુ અક્ષર કહજો તુમ તેહ !
 તેણુઈ હોઈ સયલ સંવાદ, અરથ કહે મોંહિ મ કરો વાદ.” ૫૮
 ગુણાવલી કહઈ “ધરજો સામ ! અમઉપરિ તે મન અભિરામ;
 જે તુમે ગાથામાંહિ ૬ કહો, તે ત્રણ અમે સહી તાહરો લહો.” ૫૯

૨-સ્વપ્ને, ૩-પૂર્વદિશામાં, ૪-સૂર્ય, ૫-સ્વસ્થ, ૬-સુનેહ.

પ્રેમલાપ્રતિં લાણુધં વલી ભૂપ, “ચિહ્નં અક્ષયરતું કિર્યું સરૂપ ?
 તેણુધં સધલધં આદર લહધ, ડાહ્યુ નિપુણુ સહુ તેહનિં કહધ!” ૬૦
 “ચતુરાધં તે મોંડુ” નામ, જેણુધં સમરધ સધલાં કામ”
 ગુણાવલી કહધ “તેતો લલી, બેહુ પક્ષી તુજ કાંતા મિલી. ૬૧
 એક ચતુર એક હોધ મૂઢ, તે ર્યું જાણુધ મનતું મૂઢ;
 બિંહુ સરખી ચતુરાધ હોધ, પ્રીતિ લલી ચતુરાધ સોધ, ૬૨
 એક વિકલ એક સકલની જોડી, તે દુઃખદાધ પ્રીતિં ખોડી;
 ચતુરધં ચતુર મિલધં જો ચંગ, તો પહોંચધં સહુ મનનાં રંગ. ૬૩

(સુખ્યુદ્ધિવૃત્તાન્ત.)

ધન્ય સુખ્યુદ્ધિતણી પરિંતેય” કહધ નૃપ “તે કુણુ કહો ગુણુગેય”
 કહધ રાણી સામી સાંભલો, વસંતપુર નયર છધં ભલો. ૬૪
 વિવહારી છધ નામિ સુખ્યુદ્ધિ, નારી અતિહિ ચતુર છધં ઋદ્ધિ;
 વિવહારી મનધં જાણુધં એહ, ચતુર ધણું છધ ગુણુનો ગેહ. ૬૫
 મુજ ધરિ છતધ અછધ જો એમ, અલગધ હુંતધં કરસ્યધં કેમ;
 તો જોઉં એહતું પારખું, ધરિ બાહિરી સધલધં સારિખું. ૬૬
 મનમાં આવી એહવી વાત, સ્ત્રીનેધં કહધ સાંભલિ અવદાત;
 હું પરદેશિં ચાલીશ આજ, વ્યાપારિં કાંધં ઉપતું કાજ! ૬૭
 વનિતા કહધ શી પરિ માહરી, શેઠ ભણુધ ન રહેવાધં અધધરિ;
 ચતુર પણુધં તુમે કાધી પ્રીતિ, કાંવિયોગ કરો દુઃખની રીતિ. ૬૮
 વિરહદુઃખ મો’ડું જગમાંહિ, તે ન ખમાધં સહી ક્ષીણુમાંહિ;
 તે દુઃખથી મરણુજ ભણું, દૈવ કનિહં માંગું એતણું. ૬૯
 શેઠ ભણુધં ચિંતા કાં કરધ, વહેલો આવીશ જાણુ સિરધ,
 એમ કહીનધં ચાલ્યો શેઠિ, દિન કેતે તે પહોંતો દેઠિ. ૭૦
 દિવસ કેતલા તિહાં કણિ થયા, લેખ લિખી કે સાચિ પાઠ્યા;
 ‘કામ દિવસતણું’ છધ કામ, પછધ હું આવીશ વહેલો ગામ. ૭૧

—કેટલાક.

તે માણસનિં આપ્યો લેખ, તેણિં શેકનિં પૂછ્યો વિશેષ;
 તુમ ધરિ કહો કિહાંકણિ અજઈ, લહી^૨ અહનાણુ તિહાં જઈ પછઈ ૭૨
 કહઈ વ્યવહારી સાંભલિ લાય, જે ધરિઆંગણુ ચંપતરૂ થાય;
 તેણુઈ ધરિ જઈ આપે તું લેખ, તે સાલ્યો આવ્યો પુરી દેખ. ૭૩
 જઈ નગર ધરઆંગણિ સવે, ચંપક ધરિ ધરિ દીસઈ તવે;
 તેણુઈ જાણિઉં આતો ચંગ, કહિઉં અહિનાણુ પણિ મોટું ઢંગ ! ૭૪
 કિહાં આપું એ લેખ સુજાણુ, તે માણસ પણિ અતિહિં સુજાણુ;
 તેણુઈ વિચારિઉં બીજા ચંપ, ફૂલ ઉતાર્યાં દીસે સંધ. ૭૫
 એકઈ ધરિ અણુઉતર્યાં દીઠ, તે મનમાંહિ લાગો મીઠ;
 તિહાં જઈ કહિઉં ઇચ્છ્ય સુખુદ્ધ, ધર આ હોઈ કઈ નવિ લદ્. ૭૬
 સ્ત્રી કહઈ હા લાઈ હોઈ એહ, કાગલ આપ્યો વાંચીઓ તેહ,
 પછઈ તેહનો લખ્યો જાપાપ, ઘણુઈ માનિ લિખ્યો છઈ આપ. ૭૭
 માણસનઈ કહઈ લ્યો આ લેખ, તે જુઠ ચતુરાઈ રેખ;
 રચું કહીનઈ આપું આ લેખ, આથી(થી) આગલિ માસ જઈજાયેં. ૭૮
 એતલાં ચિન્ન કરઈ જે વાંચી, નહીંતર કાગલ લેજે ખાંચી;
 વાંચી લેખ નઈ મીંચઈ આંખિ, મુખિ નિસાસ મુંકઈએ સાખિ. ૭૯
 લઈ કાગલ જિહાં આવ્યો શેઠ, તવ તે સાહમી દીધી દ્રેઠ;
 કાગલ વાંચીનઈ તિમ કીધ, તવ તેણુઈ સાખારી દીધ. ૮૦
 વલી વેગિં અતિ જાણી પ્રેમ, લેખ લિખ્યો ચતુરાઈ એમ;
 પ્રેમ હુંતઈ કાગલ કિમ લિખ્યો, માણસ પૂછ્યો કહઈ પારખ્યો. ૮૧
 મુજ દેખતાં લિખ્યો નિજહાથિ, તે દીધો માહરેં સાથિ;
 તેણુઈ કાગલિ ગાથા એક, લિખિ જણાવ્યો આપ વિવેક. ૮૨
 વિરહણિ કાગલ નહુ જલ્યો, નયણાં નીર વહંતઈ નહુ ગલ્યો;
 તો જાણું મુજથી એ પ્રેમ, જોછો હુઓ મનિ આવઈ એમ. ૮૩

૨-એધાણી. ૩-સધજે. મૂલમાં “સંપ” પાઠ છે.

દુહા.

વિરહણિ જવ દીપીઓ, દગ જલ ગયો મુંઝાય;
વાયુનીસાસઈ જલ પીઓ, તવ લિખીયો નિરમાય. ૮૪

પૂર્વઢાલ.

એહતું સિખિત વાંચીનેઈ શેઠ, વેગિં ધરિ આવ્યો શુભદ્રેઠ;
સ્ત્રી સંતોષ થયો અતિ ઘણો, વાધ્યો પ્રેમ તે શેઠ મનતણે!. ૮૫
કેલવી જાણુઈ તે પણિ હોઈ, મન ભેટયા હોઈ જો દોષ;
જો ચતુરાઈ એહવી હોઈ, તો સુખદુઃખ જાણું સહી સોષ. ૮૬
નહીતો એક અવટાઈ મરઈ, ત્રોડઈ દિલ દીન હોઈ સરઈ;
પ્રીતિ કિસી જેથી દુઃખ હોઈ, સુણી રાગ કહઈ સવિ સોઈ. ૮૭

[ઇતિ સુયુદ્ધિવૃતાન્ત.]

તિં દોહિલ જાણી મુજ સહી, રાણી કહઈ તિમ પ્રભુઈ વહી;
ગુણાવલી કહે “પ્રભુ! અવધારી, એક હરિઆલી કહો સુવિચારી.” ૮૮
“મોટાં પાંચ ધ્યેયના નામ, આરાધઈ સવિ સીઝઈ કામ;
ત્રણિ અક્ષરમાંહિ તે જાણિ, ઇહ પરજાવિ સુખીઆ મનિ આણિ.” ૮૯
રાણી કહઈ “મિં તે જાહુ ગણ્યાં, તેહનાં ફલ મિં આપિં ચણ્યાં;
ગણી નોકાર કરે જે કામ, તે સફલું હોઈ સુજાને સામ !” ૯૦
વલી ગુણાવલી પૂછઈ સામ, “ત્રણિ અક્ષર હીઈ તસ નામ;
પાપડ બોઈ ધરમ પ્રસાદ, નામ કહું મ કરો સંવાદ. ૯૧
ભોજનમાન લહઈ તે નામ, દશજાણવિણુ નવિ હોઈ કામ;
વિણુ અન્યાઈ કરાવઈ ધીજ, માન પછઈ જિમ કરીઉં પતીજ.” ૯૨
ચંદ કહઈ “તે પાપડ હુઈ, ’ પ્રેમલા કહઈ પ્રભુ સાહમું જોઈ;
“મુજ હરીઆલી કવચુ વિચાર, તે કહજો પ્રભુ અરથ ઉદાર. ૯૩
જેણઈ કરી કીર્તઈ સઘલાં કામ, તે તુમે માહરં લીધું સામ !
તે પ્રભુ રાખો ભયું નિજપાસ, તુજાયું મુજ આપો ઉલ્લાસ.” ૯૪
વલતું નૃપ કહઈ “તુજ એક દામ, માહરઈ એ સરિખી જાહુ નામ;

ધણા વિચિં એક કિમ અપાય, સૂક્ષ્મ માટઈ વહેચ્યું નવિ જાય.” ૯૫
 “અષ્ટ જણુ મિલઈ એક નારી થઈ, તે પણિ માહરઈ હૃદયડઈ રહી;
 મયણુતણુ ધરિ ધરણી ભઈ, તે પ્રભુ પાદેજે મનિ વહી.” ૯૬
 ભૂપ ભણુઈ “કહી જે નારી, તે ઉત્તમ રાખઈ સંસારિ;
 તે તુમચું મુજ હૃદયડઈ વસી, ક્ષિણુમાત્ર નહીં કહીઈ ખસી.” ૯૭
 રાણી અવર કહઈ “પ્રભુ સુણો, એક વસ્તુ આપો મુજ ઘણો;
 આદિઅક્ષર વિણુ કડૂઈ વેલિ, અંત્યક્ષરવિણુ સાલણુ ભેલિ. ૯૮
 આદિ અવસાનિ અંત્ય તે આદિ, મધ્યક્ષર કાઢી મૂકો વાદિ,
 તવ તે લોહી ધરાવઈ નામ, તેહનું નિત્યઈ માહરઈ કામ.” ૯૯
 ઉત્તરે—“હિંગલો—

હંસચરણની ઉપમા જાસ, આધઈ વાઘઈ કાંતિ બલ ખાસ;
 આપથી સુત સુતથી હોઈ આપ, સાંભલિ એહનો એહ જખાપ.” ૧૩૦૦

[ઇતિ આનંદસંવાદ.]

વલી સિદ્ધાન્તતણા કહઈ મર્મ, તત્વાતત્વ નઈ ધર્મધર્મ;
 ઈમ અનેક કરઈ શાસ્ત્રની ગોઠિ, કરે ધરમની આંધઈ મોઠિ. ૧

(અષ્ટમોઝામકાર-પ્રશસ્તિ.)

સંવત સોળ નવ્યાસીઓ જાણી, આશો શુદિ દશમી ચિત્ત આણી.
 શીલ-અધિકારિ ચંદ્ર નરેશ, પ્રેમલાલચંદ્રી શીલ વિશેષ. ૨
 તેહ તણો આઠમો અધિકાર, પૂરણુ પુહુતો જનસુખકાર;
 આતપગચ્છમંડલુ માહન્ત, શ્રીહીરવિજયસૂરિ સિર સન્ત. ૩
 જેહનું લોકોત્તરસરૂપ, પ્રતિબોધ્યો જેણુઈ અકુખર ભૂપ;
 પટ્માસિ સવિ દેશ અમારિ, તીર્થલોક ભય ટાલણુહારી. ૪
 તાસ પટ્ટોધર અધિકો રંગ, શ્રીવિજયસેનસૂરીશર ચંગ;
 કુમત મતતરઅરનો કન્દ, છેલ્લો જેણિં ટાલ્યો કન્દ. ૫
 તસ પાટિ શ્રીવિજયતિલકસૂરીન્દ, દરિશન દોહઈ પરમાન્દ;
 તાસ પટ્ટોધર તેજિ દિણુન્દ, શ્રીવિજયાનંદસૂરિ સૂરીન્દ. ૬

શ્રમદમ લોકોત્તર વચરાગ, દિન દિન જોહનો અધિક સોભાગ;
 ગુણ ગાઘ સુરનર નિશિદિસ, માનઈ જોહનિં બહુ અવનીશ. ૭
 તસ શાસનવાચક શિરરાય, શ્રીગુરુનિવિજય ઉવજાયા;
 તાસ શિષ્ય દર્શનવિજય ભણુધ, એતલઈ પૂરણ સહુઈ સુણુઈ. ૮
 इति श्रीचन्द्रायणिनामरासे, अष्टमोऽधिकारः सम्पूर्णः ८॥ १३०८

(નવમોઽધિકાર—મંગલાચરણમ્.)

કુહા.

સંસારિક સુખ ભોગવ્યા, કીધો ધર્મ એકાંત;
 નૌમિં અધિકારઈ સાંભલો, પૂરવભવ વૃત્તાંત. ૯
 એક દિન બેઠો મોહલમિં, રાજા રંગમિં જામ;
 ઉઘાનપાલક આવીનઈ, દીઈ વધામણી તામ. ૧૦
 શ્રીમુનિસુવ્રત વીશમાં, તીર્થંકર મહારાજ;
 તુમ ઉઘાનઈ આવીઆ, વંછિત ફલીઆ કાજ. ૧૧
 હાલ. રાગ વસન્ત જયતશ્રી. દેશી ધમાલની. ૫૨.
 એહવઈ શ્રીવનપાલ આવીનિંરે, દીઈ વધામણી સામિ;
 જય જયવંતો તું પ્રભુ! ભાયગ તુજ અભિરામિ.
 ઉઘાનઈ જિનય સમોસર્યાએ, શ્રીમુનિસુવ્રસ્વામી;
 ચઉત્રીસ અતિશય અલંકર્યાએ. આંકણી. ૧૨
 થયા રલીઆયત સાંભલીરે, દીધી વધામણી ભૂરિ;
 વઅવિભૂષણ આપીઆરે, કીધુ કીધુ દાલિદ્ર દૂરિ. ઉઘા. ૧૩
 ચતુરંગિણી સેના સાથિંરે, લેઈ કુટંબ પરિવાર;
 નગરલોક સાથિં કરીરે, અતિહિં આડંબર સાર. ઉ. ૧૪
 વંદના શ્રીજિણુચંદનિંરે, કરવા કાજિં રાય;
 ત્રિણુ પ્રદક્ષિણુ દેધરે વાદિં, બધા ઉચિત ઠાય. ઉ. ૧૫
 દેવતા રચિત સમોસરણિંરે, તે ઉપરિ ભગવંત;

૧અયસી ચઉવયણે કરીરે, દેશના દીધ ધરમની સંત. ઉ. ૧૬
 દાન સુપાત્રે દીછધરે, પાલવું નિરમલ શીલ;
 તપ તપીધ આર બેદનારે, શુભભાવ ધરી કરો લીલ. ઉ. ૧૭
ત્રેયાંસ, જિનપદ દાનથીરે, દવદંતી શિવ શીલ;
 તપથી કેવલ **બાહુબલી**, ભાવથી ભરતનિં લીલ. ઉ. ૧૮
 હલૂકરમા તે કરી શકધરે, કરિં જ્ય કરમનો આપ;
 કરમિં વીંટયા જીવડારે, આપડા કરધં તે પાપ. ઉ. ૧૯

ગાહા—“કથવિ જીવો બલિઓ, કથવિ કમ્માઈં હુન્તિ બલિઆઈં;

જીવસ્સ ય કમ્મસ્સ ય, પુવ્વનિબ્બાદ વયરાઈં. ઉ.* ૨૦

૧ક્રોધરમાનરમાયા વલીરે, ઇ લોભ એ ચ્યારિ કષાય;
 છાંડી મનશુદ્ધિ સદારે, ધરમ કરો શિવદાય. ઉ. ૨૧
 ધરમ કરધ સુખી સદારે, કરમવસિં જે ધાય;
 તે દુઃખીઓ ચાસ્યધ ધણુરે, જીતો જીતો કરમ સુખ થાય. ઉ. ૨૨
ચંદ નૃપો જિનવરપ્રતિરે, કરન્નેડી પૂછેય;
 સામી ! સંશય માહરોરે, કહીનધ મનદુઃખ ભંજેય ! ઉ. ૨૩
 વયર વહિઉં મુજ ઉપરિરે, જે પોતાની માય;
 તેણીઈ ક્યોરે કૂકડોરે, મારવા કીધ ઉપાય. ઉ. ૨૪
 ચઢીઓ કરિ નાટકીઆ તણુધરે, સુખિં પાલ્યો સામિ;
શિવમાલાધ સાચવ્યોરે, આંણી મુક્યો **પ્રેમલાની** હામિ. ઉ. ૨૫
પોતાનપુર વિરહી હવોરે, **રૂપસુંદરીનિં** દેવ;
 તે મુજ દેખી ગહગહીરે, ભગિની મિં માની સુખહેવ. ઉ. ૨૬

૧-ચાર વદનથી, ચાર મોઢાથી, ચારે બાજુના લોકો સાંભલી શકે તેવી રીતે અર્થાત્ એક બાજુ ઉપર પોતે બિરાજે અને ત્રણ બાજુ ઉપર દેવો સ્વશક્તિથી પ્રતિબિંબ બાનાવે.

* ગાથાર્થ—“કવચિત્ બલીઓ જીવ, કવચિત્ કર્મ બલીઆં નણો;
 જીવને અને કર્મને, મૂલનિબદ્ધ વૈર પ્રીછાણો.”

અથવા—“કોઈ જગોપર બલીઓ જીવ, કર્મો દામે ભવ હરિ શિવ;
 જીવ કરમ દોય માંહોમાંહ, રાખે વૈર ન ભેડે છાંહ.”

વિરહ વહિઉ ગુણાવલીધરે, સોલ વરસતું સાય;
પ્રમલા કલંક ચડાવીઉરે, જુઓ એ સંસારતું નાય. ઉ. ૨૭
 કાઢી કનકધ્વજ કાં હવોરે, વલી સહુ સુખસંયોગ;
 એકઠા મિલ્યા એ જીવડારે, કરમવસિ સવિ થયા યોગ. ઉ. ૨૮
 કરીય કૃપા પ્રભુ આસ દીઓરે, ટાલો મનિસંદેહ;
 વલતું પ્રભુ ઉપગારિઓરે, કહઈ સુણો સંબંધ તેહ. ઉ. ૨૯

કુહા.

જિનવર કહઈ નૃપ સંભલો, પૂરવભવસંબંધ;
 સોલ જીવ એકઠા મિલ્યા, કરમતણઈ અનુબંધ. ૩૦

(અન્દ વિગેરે સોળજણાઓનો પૂર્વભવ.)

હાલ. રાગ દેશાખ. ૫૩

હવંધ શ્રીભગવંત સુણો સંત સાચું,
 એ તો કરમતું નાટિક અછછ યાચું;
શ્રીતિલકપુરનગર તિહાં સુર રાણો,
 તસ મંત્રી એક મંત્રીમાં અતિહિ સ્થાણો. ૩૧
 તસ પુત્રી એક સકલ કલાની જાણી,
 જિનધરમની ભગતિ કરઈ અમીઅની વાંણી;
 હમયે દેવગુરુધરમ ધરઈ શુદ્ધભાવિં.
 નહીં કુટિલ મન તેહ સરલા સભાવિં. ૩૨
 તેહનઈ રાયપુત્રી સંધાતિં સંવાદ,
 બિહું બહિનિપણિં રહઈ મનિ આલ્હાદ;
 પણિ એક મો'ટું [દુઃખ] તે મિથ્યાતવાસી,
 કૂટકપટ વિપયા વિકથાદિ આસી. ૩૩
 જિનધરમની દ્વેષિણી પાપિ રાતી,
 પણિ મંત્રીપુત્રી સહ અતિહિં માતી;

નકર ચાકરજનનઈ દીધં પાટુ લાતી.
 સખીજનની કરધ વાટિં હાસ્ય જાતી. ૩૪
 ધણેા પ્રેમ તે એમ જીવ નહીય જૂદો,
 કાંમ એકાં સવિ કરધ મનહ મૂદો;
 માહોમાહિં બધ બોલ એક સુણહુ એહવો,
 જિંહા પરણવું તિહાં પતિ એક તેહવો. ૩૫
 હવઈ મંત્રીપુત્રી સુશ્રાવિકા જાણો,
 તે સાધવી પાસિ સાંલલઈ વખાણો;
 ભણઈ સત્ર સિદ્ધાંત અરથવિચારો;
 જાણઈ માણસજનમનો એહ સારો. ૩૬
 ન રૂચઈ નૃપપુત્રીનિં એહ વાત;
 બણતાં ગુણતાં કરધ હાસ્ય ધાત.
 પણિ વારઈ તે મંત્રીએટી ન ખીજઈ;
 કહણઈ તેહનું કાંધ મનિં ન લીજઈ. ૩૭
 તોહઈ નૃપપુત્રી કહઈ નિસુણેા રહીએ,
 એ વરતણી સંગતિ છાંડીશ હીએ;
 નવિ માનઈ તેહના વયણ કાંધ,
 તોહઈ તેહ ન આવતી રહઈ તાંધ. ૩૮
 એક દિવસ સાધવી આહારકાજિં,
 આવી મંત્રીધરિ દેઈ ધર્મલાલ સાજિં;

૧-ધર્મલાલ નામનો આશીર્વાદ જેમ નૈયાયિકમતવાળાંઓ કોઈ નમસ્કાર કરે ત્યારે “ શિવાય નમઃ ” સાંખ્યો “ ઓમ્ નમો નારાયણ ” અને દિગમ્બર-જેન “ધર્મવૃદ્ધિ” કહે છે. તેમ શ્વેતાંબરજેનસાધુ વંદણાં કરે ત્યારે “ ધર્મ-લાલ ” એવો આશીર્વાદ દે છે. જે કે આંહી કાંઈ નમસ્કાર લેતાં ધર્મલાલ કહેવામાં આવ્યું નથી. પણ, એવો આચાર છે કે ગ્રહરથના મકાનમાં સ્ત્રી, પુત્રીઆદિ રમણ કરતા હોય તેઓને ચેતવવા માટેજ બિક્ષાર્થે ધરમાં પ્રવેશ કરતાં મ્હેટેથી ‘ધર્મલાલ’ શબ્દ બોલે, જેથી તે લોકો મર્યાદા ત્યજને

તિસમ્મ મંત્રીપુત્રી નિજ જલિ સાર;	
બેડી મોતી પરોતીય અનંદકાર.	૩૯
નૃપપુત્રી તે બાહિર અછર્ષ બેડી,	
ઉઠી મંત્રીતનયા પધારો કહી પયડી.	
એમ કહી ધરમાંહિં તેડીનિં વાંદમ્;	
જે જોઈઈ તેહ શુદ્ધમાં ન છાંદમ્.	૪૦
તિસમ્મ રાજપુત્રીમ્ તે મનિ વિચારિઉં,	
એહ મહાસતીનમ્ એક કલંક ભારિઉં;	
લેમ્ ત્રોટી ^૨ એક કસવટિં ખોસી છાની;	
તિસમ્મ સાધવી ઝુલુરી વલી બહુનમાંની.	૪૧
આવી મંત્રીબેટી કહઈ કિડારે ત્રોટી;	
સોધઈ ઘણું પણિ ન દીસઈ ત્રોટી.	
પૂછઈ કિહાં ગમ્ બહનિ તું કહઈ સાચું;	
કહું પણિ તુજ મનિડમ્ નાવમ્ કાચું	૪૨
કહઈ સાધવીમ્ તે લેતાં મઈ દીડી,	
સખી ! સાધુતા હાસ્ય નવિ લાગઈ મીઠી;	
સાધુસાધવીથી એ ન હોઈ વાત,	
તિં મૂંકી હોઈ તિહાંથકી આપી [દે] માત !	૪૩
કહઈ સાધવી પાસઈ કાઠું તોય,	
તો તાહરઈ મનિ ? સાચલું આવઈ સોય;	
એમ કહી સહુ ગયું આપહામિં,	
મંત્રીપુત્રીઈ જલિઉં ઇમ હાસ્ય કામઈ;	૪૪

બેડા હોય તે સાવધાન થઈ જાય તેટલા માટેજ આ સાધવીએ પણ પહેલેથી ધર્મલાભ દીધો. આનો અર્થ એવો નથી કે લિક્ષા આપવા માટે સાવધાન થઈ જાય. પરંતુ, તે સ્ત્રીઆદિની મર્યાદા જલ્લવાઈ રહે તેટલા માટેજ. ૨-કેડપટો, કટીત્રોટી, કંદોરો. ૩-વહોરીને, લિક્ષાલઈને.

૧-સાચું, સાચાપણું.

મિલ્યાં વલી કહઇં બાપડી આપ કાઢી,
 બીજું કાંઈ હોઇ તો થાઈ બહુરી;
 એહ વસ્તુની હાંસી થોડીજ કીજઇ;
 એણી હાંસીથી માહરં ચિત્ત ખીજઇ, ૪૫
 કહઇ મંત્રીપુત્રી બહિનિ ! કાઢી આપો !
 બલુઇ સાધવી પાસિં એ અજઇ થાપો;
 મંત્રીશતનયા બલુઇ ન હોઇ એમ !
 અમ્હુ સાધવીથી સહી કહીઇ કેમ ! ૪૬
 તુમે જાણો જે રંગાંબલુ યોગીભૈની !
 કડી કાપડી તિમ, ન, એ જૈનભૈની !
 હે રાચા કરી મ્હેચ્છના વ્યસન સેવેં;
 ચામ ચોરી ચોરી કરી દંડ દેવેં. ૪૭
 એ જૈનના સાધુ સદાઇ પવિત્ત;
 ગંગાનીરપરિં અતિહિં વિમલચિત્ત,
 પનોતી તે સાધુનઈ કાં કલંકઇ,
 કિમ છૂટીશ પરભવિ એહ વંકઇ. ૪૮
 કહઇ તે સહી સાધનીઇ લીધું,
 આવ તુંહનઈ દષ્ટિ દેખાડું સીધું; !
 પરધાનપુત્રી કહઇ વાત એહ,
 નહીં યુગતી સહી તુંહનઈ કરવી તેહ. ૪૯
 જિસઇ મંત્રીપુત્રી ગઈ સાધવીય પાસી,
 આવી રાયપુત્રી તિસઇ તિહાંહિ હાંસી;
 કહઈ સાધવીજી તુમે આહારકાજિં,
 આવ્યા તિવારેં તે ત્રોટી લીધીય કાજિં. ૫૦

હુહા.

અણુઘટતું અજતું કહઈ, જૂઠું ઉડેં જાલ;

કૂડ કલંક દઈ તેહનિં, તે પાલવ ગ્રહઈ તતકાલ.

૫૧

રેજીવ ! કૂકુ કાં લવઈ, કાંઈ બોલઈ કુવચન;

એકઈ મીઠઈ બોલડઈ, જગ સઘલો સુવચન.

૫૨

હાલ. રાગ કેદારો, દશી ખળનાની. પૂન્ય ખળનો માહુરા
પૂન્યનો, એ દશી ૫૪

વયણુ સુણી નૃપપુત્રીનું, ચાટકો લાગો તસ અંગિરે;

મિં રે ! ત્રાટી કિહાં કરિ ધરી, કૂણિં હરી જૂઠું કાંટકિરે?

આલ કૂડાં નવિ દીજઈ, કીજઈ સત્યસું રંગરે; આલ૦ આં ૫૩

નૃપસુતા કહઈરે વસાઉગરી, સતીય થઈ કૂડ કાં લાખોરે;

એમ લેઈ ભૂષણુ લોકનાં, ઝોલીમાં ધાલીનઈ રાખોરે. આં ૫૪

સાધવી કહઈ મુજ ઝોલીયાં, જૂઓ છોડી સઘલાં ધહાંહિરે;

આંણી મૂંકયાં તે ઝોલીયાં, છોડી દેખાડઈ ઉછાંહિરે. આં ૫૫

એક અઈ જોયાં તે ઝોલીયા, નીકલીઉં નહીં તિહાં કાંધરે;

તવ તે મંત્રીસુતા એમ કહઈ, નવિ હોય એ કન્હઈ બાધરે. આં ૫૬

રાયપુત્રી કહઈ સોધવા, ન દીઈ તો નીકલેં કીહાંધરે;

ઝોલી સઘલી સુગી જોઈઈ, નિરતિ ખરી હોઈ સાહરે. આં ૫૭

જોતાં ઝોલી એક પાત્રની, નાંખી તે સાધવી ઉછાંગિરે;

ત્રાટી તે લઘુ લાધવી કલા, કોઈ ન જાણઈ તે સંગિરે. આં ૫૮

ઝોલી દેખાડી યતિની? બણઈ, હવઈ રયું દેખાડું તુજ જોયરે;

તવ તે ઉઠો કહઈ તુમે સહી, ઉઠી ઉન્છુકપણુઈ સોયરે. આં ૫૯

તતક્ષિણુ ત્રાટી નીકલી પડી, બણઈ ભૂપનંદિની જોયરે;

સાધવી પાસિથી નીકલી, હવઈ સવિ સાચલું જોયરે. આં ૬૦

૧-સાધવી,

મંત્રીપુત્રી કહધ સુણિ સખી, એ સવિ તાહરં કામરે;
 સાધવીથી નવિ હોધ કદા, એમ કર્યાનું નવિ કામરે. આ૦ ૬૧
 જો કરધ એહવાં જૂઠાં, તો તું ન આવીશ ધહાંહરે;
 એહ હાસું વિખાસું સખી, મ કરીશ હવધ કિહાંહરે. આ૦ ૬૨
 ઉઠી તે નિજ નિજધરિ, સાધવીમનિ બહુ ખેદરે;
 ફૂડ કલંક કાં મુજ દીઓ, ચોરીયકારતો બેદરે. આ૦ ૬૩
 લોકમાં મુખ એ દેખાડવું, ભલું નહિ એણિ સંસારરે !
 જાણી એમ રાસડી લેઈ કરી, ધાલધ ગલધ પાસ દુઃખકારરે. આ૦ ૬૪
 વાજતો સુણિ ગલધ ધર ધરો, પારોસીધં તે જાણીરે;
 શ્રાવકિં પાસ તે કાઢીઉં, કિસી એ આતમહાણીરે. આ૦ ૬૫
 તુમે સહુનિં પ્રતિજૂજવો, તુમનિં કરવું ઇચ્છું ? કામરે;
 વાત વિરામ તે જાણીઉં, ચિત્ત રાખવું કામરે. આ૦ ૬૬
 સાધવી રીશવસિં કરી, અણુધટતી એ વાતરે;
 હવધ કરવા સમ આકરી, આરાધઈ ચરણ સુજાતરે. આ૦ ૬૭
 ચારિત્ર પાલધ એ નિરમલું, પણિ ન ટલિઉં તે શલ્યરે;
 ન શકી ય આલોઈ દુઃકૃતં, રહિઓ હૃદયિડઈ તે ભલ્લરે. આ૦ ૬૮
 હવધ નિસુણો તે મંત્રીસુતા, સુતા રાયની ખેહરે;
 એક ભરતારનધ પરણીઆ, ગઈ સાસરધ તેહરે. આ૦ ૬૯

હુહા.

પૂરવપ્રીતિસનેહથી, ન કરાં મન ડમડોલ;
 એક ભરતારનિં પરણુર્યાં, કરર્યાં ખેહ રંગરેલ. ૭૦
 સખીપણાં જગિ તેહનાં, એક જીવ બઈ દેહ;
 એક મનિં મન જોહનાં, તેહનો ખરો સનેહ. ૭૧

૨-Public વિકાસ, પ્રકાશીત, કથાકું ૩-રાસ, દોરડી.

૪-આલોચના. ગણે કૃતિ ધાલી આત્મહત્યા કરવાના પાપનો પશ્ચાતાપ
 ક્રોધશ્લેષથી કરી શકી નહિ.

ઢાલ. રાગ મદહાર. ૫૧

તે બેહ્ સાસરઘ સધાવીઆ, મિલતાં માંહોમાંહિરે;
દીધાં આવાસ બે જૂજૂઆં, રહવાનિં રહધં તિહાંહિરે.

જુઓ જુઓ કરમ વિભાવનાં. આંકણી. ૭૨

શોકનધં *નાંતરે બેહ્ તણાં, તિહાં મન થયાં ભિન્નરે;
અણમિલતધં રસવટ થયો, ભયો પ્રેમ તે છિન્નરે. જુ. ૭૩

રાજપુત્રીનિં પિહરથકી, રમવા બેલવાકાજિરે;
૧કાબરિ એક એક તિહાં મોકલી તે તો બોલધં શુભકાજિરે. જુ. ૭૪

કાબરિ વયણુ વદધં ભલું, સુણી લહધ પરમોદરે;
દેખી તે મંત્રીપુત્રી ભણી, ધણું કરધ વિનોદરે. જુ. ૭૫

મંત્રીપુત્રીનધ તે ખીજવધ, મનિ ઉપજવધ બેદરે;
પિહરિ તેણુધ જણાવિઉં, એહવી કાબરિ ઉમેદરે. જુ. ૭૬

મંત્રી નયર બેવરાવિઉં, ન મિલધ કાબરિ જામરે;
જોતાં એક જીવડો ૨કાસીઓરે, લેધ મોકલ્યો તામરે. જુ. ૭૭

પંજર કર ધર્યો તેહનિં, દીધં સુણુ બહુ તાસરે;
કરધરી તાસ બોલાવે એ, નવિ પોહચધ તસ આશરે. જુ. ૭૮

દેખી કાબરિ બહુ બોલતી, નવિ બોલધ કાસીઓ તેહરે;
રાજપુત્રીનાં માણસ સવે, હસધ કાસીઓ એહરે. જુ. ૭૯

કાં રે સ્વામિની બોલધ નહીં, તવ ખીજધ મનમાંહિરે;
રીશ ચઢી તે ઉપરિં, લેધ કાસીઉ તિહાંહિરે. જુ. ૮૦

બોલાવ્યો તે બોલે નહીં, રીશધ કાઢધ તસ પંખરે;
તવ રખવાલ તે કરધરી, સામિની કિસી તુલ જખરે! જુ. ૮૧

જાતિસભાવ ટલધ નહીં, જિમ કાબરિં કીરરે;

*-શોકસગપણથી.

૧-કાબરપક્ષી, કાબરચિતરં પક્ષી. ૨-કાબરથી મોટું અને કાણું પક્ષી.
એની પૂંછડી એનાથી મોટી હોય છે. કાશિયો.

બોલધ તિમ એ બોલધ નહીં, કિસી રીશ એ ધીરરે. જી. ૮૨
 પાંખ રહી એક તવ છોડીઓ, વેદન બહુત અંગિરે;
 ભોગવી કરમ કઠિણપણુછં, થોડાં કાલિં તસ લંગરે. જી. ૮૩
 કોસીઓ જીવ મરણુ લહી, વીરમતીપણુછ હોધરે;
 અનુક્રમછં મંત્રીપુત્રી હવર્ધ, પૂરી આહિયું સોધરે. જી. ૮૪
 ધરમ-આરાધક ધુરથકી, તેણીઈ ટાલ્યો સ્ત્રીવેદરે;
 પામી તે પુરૂષપણું, ન કર્યો તે પાપનો છેદરે. જી. ૮૫
 મરણુ લહી તે મંત્રીપુત્રી, થયો ચંદ બૂપાક્ષરે;
 રાજનીતેકરી રાજતો, પ્રજાતણી કરતો સંભાલરે. જી. ૮૬
 મંત્રીધરિ કુલહિત કારિણી, વૃદ્ધ એક સુનારીરે;
 તસ સુતા ધરમસખાઈકા, થઈ ગુણાવલી સારીરે. જી. ૮૭
 તે અરિદમન નૃપની સુતા, પરણુઈ ચંદ બૂપરે;
 રૂપિં રતિપતિ અધિકસા, એ ગુણાવલી જાણો સરપરે. જી. ૮૮
 જે રખવાલ કોસીઆતશો, તે પુરૂષ સુખણુરે;
 સુમતિ મંત્રી થયો તાહરો, તુજનિં [બહુ] સુખઠાણુરે. જી. ૮૯
 મંત્રીપુત્રીના માતાપિતા, મરણુલહી ઉપનાં દોયરે;
 ભૂપરાણી સુખ ભોગવઈ, વિમલપુરી દીપતાં જોયરે. જી. ૯૦
 સાધવીનછં કલંક ચઢાવીઈ, નૃપનાંદિની જેહરે;
 તેહનો જીવ તિહાંથકી, પ્રેમલા[પણે] થઈ તેહરે. જી. ૯૧
 રાજપુત્રીના માતાપિતા, મરી સિંધલપુર થાયરે;
 નિજ કરમતણે વસિ પ્રાણીયા, પામે દુઃખ વિસાયરે. જી. ૯૨
 સાધવીઈ ન ખમાવીઈ, જે ચિંતવીઈ પાપરે;
 શલ્ય તેહના અનુભાવથી, થઈ કનકંચન આપરે. જી. ૯૩
 ગલત કોઠી તે સદા, કોઠીઓ સાધવી પાસરે;

૧-આ પાદનો સંબંધ ઉપરની ગાથા સાથે છે. અને બીજા પાદથી નવો સંબંધ છે.

તે મરીનિં થયોઃશ્રાવકો, સુધુદ્ધિ મંત્રી મતિ વાસરે. જી. ૯૪
 કાખરિ, કવિલા ધાવિ થઈ, રખિહું તણો સુણો નાહરે;
 તે મરી શિવકુમાર નટ હુઓ, જોણઈ ટાલીઓ દાહરે. જી. ૯૫
 કાખરિનો રખવાલ થયો, મહિંતો હિંસક સારરે;
 રાતિ દિન પોસતો તે સદા, સહિલો સુખકારરે. જી. ૯૬
 રાજપુત્રીસખી તે થઈ, *રૂપસુંદરી તે નારીરે;
 માનિ જે બહિન પોતનપુરી, વિમલા કરમ આણુંસારીરે. જી. ૯૭
 દાસી જે મંત્રીપુત્રીતણી, શિવમાલા તે જનણિરે;
 નંદિની નાટકીઆતણી, સોલજીવ મનિ આણિરે. જી. ૯૮

કુહા.

પૂરવભવકૃતકર્મના, બંધતણઈ અનુસાર;
 ઉદય ઉદીણું જવ હુધ, અનુબંધકલ તેણિવાર. ૯૯
 શ્રીજિનવરે ઇમ વર્ણવ્યા, સોલજીવપરબંધ;
 વલી વિશેષઈ વર્ણવઈ, પૃથક પૃથક સંબંધ. ૧૪૦૦

ઢાલ. રાગ પરજીઓ. ૫૬

સુણો ચંદ નરિંદ નિરૂપમ ! જીવ કરમવિપાકરે;
 હસતાં રમતાં કરમ બાંધઈ, ચઢઈ મોહની છાકરે. સુ. આં. ૧
 કૂકડો તિરચંચપણુધ તે, દુઃખ પામ્યો અતિ ધણું;
 તેણિં કોસીઆપંખ કાઢી, કરમ તે બીહામાણું. સુ. ૨
વીરમતી દુઃખદાર્ઠ તુજનઈ, તેહ કારણથી સદા;
 વયરકારણ એહ જાણો, કીધું કો ન છૂટઈ કદા. સુ. ૩
 રાજપુત્રીઈ હાંસી કરતા, કલંકી યતિની સતી;
 આલ દીધું તેણઈ લીધું, પ્રેમલા વિરહો પતી. સુ. ૪
 કલંક દીધું સાધવીનઈ, આલ પામી અણજીતું;
પ્રેમલાલચ્છીતણઈ લવિ એ ! જીઓ કરમતણું મતું ! સુ. ૫

૨-રાજપુત્રી, અને મંત્રીપુત્રીનો. * આંહી મૂલપ્રતિમાં 'રૂપમાલા' નામ છે. ૩-આ પ્રકારે સોલ જીવોનો, સોલ જણાઓનો અધિકાર થયો,

સાધવીનો જોણિં પાસ કાઢ્યો, તેહ સુખુદ્ધિતણિં ભવિં;
 પ્રેમભારખવાલ હુઓ, કરી ઉપાય તે નવનવિં. સુ. ૬
 સાધવી તે શલ્ય ન ખામ્યું, ક્રોધ ક્રોધો અતિ ધણો;
 ખીજઘ ભવિ તેણિં ક્રોઢ પામ્યું, દુષ્ટકરમ ખીલામણો ! સુ. ૭
 મંત્રીપુત્રીનાં માતાપિતા, ખીજઘ ભવિ મકરંધવજ રાયરે.
 બેટી કલંક મનમાંહિ ધરિઓ, ક્રોધું કરમ તિમ થાયરે. સુ. ૮
 એમ સંબંધા સવિ જીવનાએ, જાંણવાં મનિ આણવાં;
 આપ આપિં સુણી સંબંધા, નિજ સંબંધ મનિ માનવા ! સુ. ૯

[ઇતિ ચન્દાદિ પૂર્વભવ.]

આપ સવારથ ભવસરૂપ, જોતાં એહ અસારરે;
 મોહિં મૂંકયા બહુ પ્રાણી, જાણુછ એ સવિ સારરે. સુ. ૧૦
 જ્ઞાન; બલ; ગુણ; રૂપ અનંતા, સેવછ સુરતર કોડિરે;
 તેહું પણિ ધિરકરી ન રહિયા, અવર કુણ તે જોડિરે; સુ. ૧૧
શાંતિજિનવર^૧ ભવિક સુખકર, ભોગવી પદવી દોયરે;
 પ્રબલપુણિયં અસદૃશ, સ્થિર રહો નવિ સોયરે સુ. ૧૨
 ભવસરૂપ સુરવયણથી પામી, મૂંઝી રાજનો ભારરે;
 તપબલિ લહી લબધી મોટી, અધિર સનતકુમારરે. સુ. ૧૩
 જીવનિ જગિ ભવ ભમતાં, એક એક રથું જાણિરે;
 માય આપ સુત સુતા કાંતા, ભાઈબહિનિ મનિ આણિરે. સુ. ૧૪
 સંબંધ એમ હુઆ અનંતા, ભવ અનંત ભાવિરે !
 તોહછ ભવનો છેહ ન આવ્યો, જો નહીં શુભભાવિરે. સુ. ૧૫
ભરતાદિક શુભભાવ પામ્યો, કેવલજ્ઞાન વિમલ ધણું;
 આરીસાના ભુવનમાંહિ, ધન જીવિત તેહ તણું. સુ. ૧૬
 ઉપનો વૈરાગ્યરંગ મનિ, ભવ અધિરપણું મનિ ધરી;
 વાંદીનિ જિનવર રાયનિં તે, કહછ પ્રભુ સુણિંઉ નિજ ચરી. સુ. ૧૭

૧-સોળમા તીર્થકર. ૨-એક જિનપદવી, અને ખીજ ચક્રવર્તીની પદવી.

૩-અરિત્ત અર્થાત્ ચંદ કહે છે કે પ્રેમો ! હમે હમારૂં પૂર્વચરિત સાંભળ્યું.

એ સંસાર અસાર જાણી, મનિ સંવેગ અતિ આવીઉં;
 ધરિ જઇ સુત રાજ્ય દેઇ, સંયમ લેવા લાવીઉં. સુ. ૧૮
 કહઈ જિનવર મોહ ન કીજઈ, પ્રતિબંધ કહનો નાંજીઈ;
 ધરમકાજત^૧ તુરત કીજઈ, કાલિ કુણિં નવિ જાણીઈ. સુ. ૧૯
 અંદરય ચિંતઈ રાજ્ય દેઉં, અંદ્રસેનકુમરનિં આજરે;
 પ્રેમઅંદનિં યુવરાજપદવી, દેઇ કરં શુભકાજરે. સુ. ૨૦
 સુણી નૃપ નિજમદિર પહોતો, નારી સમજ સાથિરે;
 ગુણાવલીસુત રાજ્ય દેઈ, નમઈ જોડી હાથરે. સુ. ૨૧
 યુવરાજપદવી દેઈ નિજ કરિં, પ્રેમલાનંદન લાણી;
 અવર જે સુત સુતા કુટંબી, યથાયોગ્ય ઋદ્ધિ આપી ધણી. સુ. ૨૨

હુહા.

જિનઉપદેશિં સમજાઓ, આણી મન વયરાગ;
 રાજ્ય તજ દીક્ષા વરી, અધિક થયો સોલાગ. સુ. ૨૩

(ચન્દાદિ સાધુ—જીવન.)

કાલ. રાગ રામઘી. ૫૭.

ધરી વયરાગ અંદરાજાઓ, ત્યજ રાજ્ય નિં ઋદ્ધિરે;
 મોહ મૂંડી સવિ કુટંબનો, મનિ સંવેગની વૃદ્ધિરે. ધરી. આં. ૨૪
 એક પોતઇં નઇં ગુણાવલી, પ્રેમલાલજી સુજાણરે;
 સુમતિ પ્રધાન ચોથો વલી. કરઈ સંયમમંડાણરે. ધ. ૨૫
 નાટકીઓ શિવકુમર તે, શિવમાલા સુતા તાસરે;
 જીવ એ જી તિહાં મહગદ્દા, ધન! જિનનો શિર વાસરે. ધ. ૨૬

૧-વાસ. સુખડ, કેશર, બરાસ, અને અગરાદિનું બનાવેલ વાસચૂર્ણ.
 “જિનનો વાસ” એવો આચાર છે કે કોઈને પણ દીક્ષા આપતી વખતે દીક્ષા
 આપનાર સાધુ, લેનાર ઉપર વાસ-લેપે છે. આંહી જિનેશ્વરે પોતેજ તેઓ
 ઉપર વાસ નાંખ્યો અર્થાત્ સામાન્ય સાધુ નહીં પણ જિનેશ્વર પાસે
 તેઓએ દીક્ષા લીધી. તેથી પોતાને વિશેષ ધન્યધન્ય માનવા લાગ્યા.

જમ જિન પાસિં સંયમ લીઓ, છએ છવ સુખહેવરે;
 સુણી તેહ દીક્ષા વિમલપુરિં, મકરદંવજ એકરે. ધ. ૨૭
 તેહ વૈરાગ મનમાં ધરમ, ધન અંદ નરેશરે;
 પ્રેમલા, તેહ સંયમ વરિઉં, અમહ ધરિ તેહ વિશેષરે. ૨૮
 મરવું નહીં ઈકિસ્યું આપણુઈ, બધસી રહ્યા નિધરોલરે;
 ત્રિહું જણી દીક્ષા તિહાં ગ્રહી, રાય રાણી મંત્રી રંગરોલરે ધ. ૨૯
 લેઈ દીક્ષા વિચરમ ભુવિ, હવઈ અંદ ઋષિરાયરે;
 તે જિન પાસિં સંયમ વરી, લેઈ આલોઅણુ ત્રિધા કાજિરે. ધ. ૩૦
 શાસ્ત્ર સિદ્ધાંત સવિ અબ્યાસ્યાં, બહુ શ્રુત થયા તેહરે;
 અગ્રેસર થમ વિચરીઆ, લણ્યાતું ફલ એહરે. ધ. ૩૧
 ક્રોધ-અભિમાનમાયા વલી, જય લોભનો નિરીહરે;
 મોહસંસરગથી વેગલા, મનિ તપની બહુ ઇહરે. ધ. ૩૨
 ચોથ છઠ અઠમ દશમાદિક, કરઈ તપ બહુ ભેદરે;
 દેહ તે તૃણસમ લેખવઇ, શુભધ્યાન નહીં ખેદરે. ધ. ૩૩
 એમ કરી કરમ ક્ષય આપણા, પામ્યું કેવલનાણુરે;
 જગજનનિં ઉપગારીઆ, પામ્યા તેહ રનિરવાણુરે. ધ. ૩૪

દુહા.

અંદમુનિ પ્રેમલાસતી, કેવલકમલા સાર;
 ભોગવી મુગતિવધુ વરી, શાશ્વતસુખ જ્યકાર. ૩૫
 શીલરતન જગ જેહનિં, તેહનિં ધરિ નવનિધિ;
 પ્રેમલાની પરિં સંપજઈ, સકલરિક્ષિ શુણુવૃદ્ધિ. ૩૬
 દર્શનપ્રીતિ સુશીલ જસ, તસ હોઇ અષ્ટમહાવૃદ્ધિ;
 ત્રિભુવનિ કીરતિ વિસ્તરઈ, અવિચલ પદ સુખવૃદ્ધિ. ૩૭

૧-શું ! શું આપણે મરવું નથી. ૨-મોક્ષ.

(અન્યપ્રશસ્તિ.)

ઢાલ. રાગ ધન્યાસી. ૫૮

ધિન્ન ધિન્ન તે ચંદ્રમુનિ,
 શીલ અવિચલ ધરી નારી બેહુ;
 પ્રેમલાશીલથી કે'ઢ તસ ટલીઉં,
 સતીયશિરોમણિ હુઈ તેહુ.
 ધિન્ન ધિન્ન તે ચંદ્રમુનિ મહામુનિ. આંચલી. ૩૮
 લેધ સંયમ શુચિ શુદ્ધ પાલી કરી,
 વિમલકેવલ લહી મુગતિ પોહતા;
 ઇમ જે શીલ અવિચલપણુઈ આદરઈ,
 તે લહઇ શિવસુખ ધરમ કરંતા. ધિન્ન ૩૯
 જુઓ જુઓ શીલમહિમા મહિમડલિ,
 જગતો આજ પણિ એમ દીસઈ;
 શ્રીયુર હીરવિજયસૂરે જયકર,
 નામ સુણતાં ધણું હઈયડઉં દીસઈ. ધિન્ન ૪૦
 જેણુઈ યવનપતિ અકબર ભૂપતિ,
 તેહ પ્રતિજૂજવી સુયશ લીધો;
 પડહ અમારિનો માસ છ રવરસપ્રતિં,
 જગતજનનંદ ઉપગાર કીધો. ધિન્ન ૪૧
 તાસ પાટિ પ્રગટ પૂરણ પ્રભુ,
 જિણુધ અકબરસભાઈ પ્રસિદ્ધો;
 રત્રિણસધં ભટ્ટ જીપી જય [પા]મીઓ,
 શ્રીવિજયસેનસૂરિ જગ પ્રસિદ્ધો. ધિન્ન ૪૨
 પાટિ તસ શ્રીવિજયતિલકસૂરિ શુભચરી,

 ૧-દરવેઈ હમહિનાનો અમારિપડહ. ૨-ત્રણસો.

જિણુધં જગિ કુમત મત દ્વરિં ટાલ્યો;
 જ્ઞાન વિજ્ઞાન વૈરાગ્ય જગિ દીપતો,
 'ત્રિકરણુ' શુદ્ધિ ગુરૂવચણુ પાલ્યો. ધિન્નં ૪૩
 તાસ પટોધર ભવિકજન સુખકર,
 દર્શન દુઃખહર જાસ દીપધ;
 અતુલ સૌભાગ્ય જય અધિકો પ્રભુ,
 સકલ ભદ્રક માન હપધ. ધિન્નં ૪૪
 શ્રોતપાગચ્છી પ્રભુ સરિ મુગટામણિ,
 શ્રીવિજયાણુંદસરિ સિહો,
 તેહની જે સેવ અહનિશિ કરધ,
 તે ભવિજનતણા દીહો. ધિન્નં ૪૫
 વિજય જયકારી તસ રાજિ જગ જયકર,
 વાયકાધીશ શિર ધશિ મોટો;
 અતિહિં સુપવિત્ર ચારિત્ર જગિ જેહતું,
 ચાલતો સંવેગ વૈરાગ્યકોટો. ધિન્નં ૪૬
 સાર અવતાર ઉપગારમય જેહનો,
 જેણુધં સહુ શાસ્ત્ર આપિં ભણાવી;
 મંદમતિ તેહુ પણિ જેણુધં રૂઢાવિદ કર્યા,
 બૂજવ્યા ભવ્ય બહુનિ જગિ સુણાવી. ધિન્નં ૪૭
 શ્રીમુનિવિજય ઉવજ્ઞાય સુપસાયથી,
 શિષ્ય નિશિદિન તસ ધ્યાન ધ્યાતો;
 સયલ તસ સીસ સંદોહમાં અણુસમો,
 શ્રીગુરુગુણહિતે અતિહિ રાતો. ધિન્નં ૪૮
 શીલ-અધિકાર એ અંદમુનિ મહામુનિ,
 સતીય પ્રેમલા પુહુવી પ્રસિદ્ધિ;

સંયમ આણુસરી સાર કેવલવરી, અનુક્રમિ પામિયાં સયલ સિદ્ધિ. ધિન્નિં	૪૯
કવિ એ ૧દર્શવિજય વિરચિત ચરિત એ, આપ સંસાર નિસ્તાર કાળે;	
શીલધારી બહુ સુગુણ ગાયતાં, શુદ્ધ પરિણામિ સવિ આરતિ લાળે. ધિન્નિં	૫૦
ચરિત એ લાણુત ગુણુત સુણુતાં સહી, હોઈ કલ્યાણુ કરી સદૈવ;	
સંવત સોલ નવ્યાસીધ કાર્તિક શુદ્ધ,* પંચમી વાર ગુરુ પુણ્ય તે દિવસમે. ધિન્નિં	૫૧
શ્રીઅબહાનપુર નિયર વર મંડણો, જિહાં ૨મનમોહનપાસ રાજધ;	
સંધ જયજયકર લવિકજન દુઃખહર, દેવ સેવા કરધ બહુ દિવાજધ. ધિન્નિં	૫૨
તત્ર શાખાપુરધ દલપુરવરં, જિહાં જિનરાજ સદા દેવ સુપાસો;૩	
ધ્યાન તસ ચિત ધરી ત્રિકરણ શુદ્ધિ કરી, જગતી જ્યોતિ જગમાં વિશેષો. ધિન્નિં	૫૩
તાસ સુપસાયથી શીલગુણે કરી, ગામ્ધઓ સરસ રસ એહ રાસો !	
જિહાં લગિં સૂર ૪સસિ ભૂમિ થિર થાળે, વિસ્તરે જગમાંહિ ગુણુવિલાસો. ધિન્નિં	૫૪

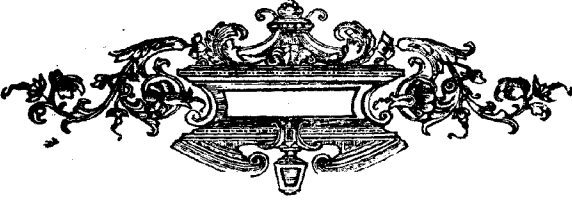
૧-દર્શનવિજય અથવા દર્શવિજય નામ પણ કહેવાય છે.

* આઠ અધિકારમાં આશો શુદ્ધિ દશમ જણાવેલ છે. પણ આંહી કા-
શતક શુદ્ધિ પંચમી કેમ છે તે સમજાઈ શકાતું નથી.

૨-ત્રેવીસમા પ્રાર્થનાથ. ૩-સાતમા સુપાર્થનાથ. ૪-ચશિ, ચંદ્ર.

इति श्रीचंद्रायणिनामरासे, नवमोऽधिकारः श्रीशीलाधिकारे
चंदमुनि-प्रेमलालचछी-सतीरासः सम्पूर्णः ॥-१४५४.

ઇતિ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ-જૈનપુસ્તકોદ્ધાર-ગ્રન્થાંક ૧૪.

ૐ

આ ફંડમાંથી પ્રસિદ્ધત્વને પામેલા ગ્રંથોનું સૂચીપત્ર.

નંબર	નામ વિગેરે સંસ્કૃત ગ્રંથો	કિંમત રૂ. આ. પ.
૧	શ્રીવીતરાગસ્તોત્રમ—શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યકૃત મૂલ, શ્રીપ્રભાનંદસૂરિકૃત વિવરણ, અને શ્રીવિશાલરાજ- શિષ્યકૃત અવચૂરિસમેત.....૦—૮—૦	
૨	શ્રીશ્રમણપ્રતિક્રમણસૂત્રવૃત્તિ—પૂર્વાચાર્યકૃત....૦—૧—૬	
૩	શ્રીરયાદ્વાદલાપા—શ્રીશુભવિજયગણિકૃત.....૦—૧—૬	
૪	શ્રીપાક્ષિકસૂત્રમ—શ્રીયશોદ્ધિસૂરિકૃત પખ્ખીસૂત્ર અ- ને ક્ષામણાઉપરની ટીકાએ સહિત.....૦—૬—૦	
૫	શ્રીઅધ્યાત્મમતપરીક્ષા—ન્યાયાચાર્ય શ્રીયશોવિજય- પ્રણીત ટીકાયુક્ત. અન્તે છૂટું મૂલ પણ છપાવવામાં આવેલ છે.....૦—૬—૦	
૬	શ્રીષોડશક્રમકરણમ—શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત મૂલ, અને શ્રીમદ્દયશોભદ્ર તથા શ્રીમદ્દયશોવિજયકૃત અન્તે ટીકા- ઓસમેત. અન્તે છૂટું મૂલ પણ છપાવવામાં આવેલ છે ૦—૬—૦	
૭	શ્રીકદંપસૂત્રવૃત્તિ—શ્રીવિનયવિજયોપાધ્યાયકૃત સુબો- ધિકાસહિત (ખલાસ થઇ ગઈ છે.).....૦—૧૨—૦	
૮	શ્રીવંદારવૃત્ત્યપરનામી, શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણસૂત્રવૃત્તિ શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરિવરવિરચિત.....૦—૮—૦	
૯	શ્રીદાનકદંપદુર્ગમ અથવા, ધનાચરિત્ર—શ્રીસોમસુન્દર—	

- શિષ્ય શ્રીજિનશ્રીતિસૂરિકૃત (કાવ્યગ્રન્થ).....૧—૬—૦
- ૧૦ ધીયોગશીલોસોશી—by મી. વીરચંદ્ર રાધવજી
ગાંધી (અંગ્રેજીમાં) યુરોપના ગંભીરતા આપેલાં
ભાષણો વિગેરે.....૦—૫—૦
- ૧૧ શ્રીજલપકલપલતા—શ્રીમદ્દરતનમંડલકૃત.....૦—૩—૦
- ૧૨ શ્રીયોગદૃષ્ટિસમુચ્ચય—શ્રીમદ્દરિભદ્રસૂરિકૃત. આ ગ્રન્થ
પ્રોફેસર સુવેલીદ્વારા શોધાયો છે.....૦—૩—૦
- ૧૩ ધીકર્મશીલોસોશી—by મી. વીરચંદ્ર રાધવજી
ગાંધી (અંગ્રેજીમાં) યુરોપગમનસમયે આપેલાં
ભાષણો વિગેરે.....(પ્રેસમાં છપાય છે)
- ૧૪ જૂનરાત્રીકાવ્યગ્રન્થ—જૂદા જૂદા મુનિઓના
કરેલા રાસાદિ.....

મળવાનું ઠેકાણું.

લાલબેરીયન, શેઠ દેવચંદ્ર લાલભાઈ

પુસ્તકાલયર ફંડ ઓફિસ.

C/o શેઠ દેવચંદ્ર લાલભાઈ ધર્મશાળા,

બડોચા ચક્રો, સુરત સિટી.

Printed at the Surat Jain P. Press.

